ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΑΣ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1391-1421

διδακτορική διατριβή της

Nilgün Elâm

Θεσσαλονίκη, 2010

Nilgün Elam

ΣΧΕΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1391-1421

Διδακτορική Διατριβή

Υποβλήθηκε στο Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας
Τομέας Αρχαίας, Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Ιστορίας
Ημερομηνία Προφορικής Εξέτασης

Συμβουλευτική επιτροπή:
επόπτρια καθηγήτρια, κ. ΑΛΚΜΗΝΗ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ-ΖΑΦΡΑΚΑ, ομότιμη καθηγήτρια Βυζαντινής Ιστορίας Α.Π.Θ.
μέλη, κ. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΝΕΡΑΝΤΖΗ-ΒΑΡΜΑΖΗ ομότιμη καθηγήτρια Βυζαντινής Ιστορίας Α.Π.Θ.
κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ομότιμος καθηγητής Νεότερης Ιστορίας

Εξεταστική επιτροπή:
κ. ΑΛΚΜΗΝΗ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ-ΖΑΦΡΑΚΑ, εξεταστής
κ. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΝΕΡΑΝΤΖΗ-ΒΑΡΜΑΖΗ, εξεταστής
κ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Κ. ΚΟΡΡΕΣ, εξεταστής
κ. ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΚΑΤΣΩΝΗ, εξεταστής
κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΕΟΝΔΙΑΔΗΣ, εξεταστής

Nilgün Elam
Α.Π.Θ.
Σχέσεις Βυζαντίου και Οθωμανών κατά τα έτη 1391-1421

“Η έγκριση της παρούσης Διδακτορικής Διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέως” (Ν. 5343/1932, άρθρο 1932, παρ. 2)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η βασιλεία του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου αποτελεί καμπή στην ιστορία του Βυζαντίου και του οθωμανικού κράτους. Όταν ο Μανουήλ Β΄ ανέλαβε την εξουσία, η Βυζαντινή αυτοκρατορία είχε περιοριστεί εδαφικά και περιλάμβανε μόνο την Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρά της, την Θεσσαλονίκη και το Δεσποτάτο του Μορέως λόγω του οθωμανικού επεκτατισμού που επιταχύνθηκε όλο και περισσότερο τον δεύτερο μισό του 14ου αιώνα. Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος ήταν ο τελευταίος Βυζαντινός αυτοκράτορας που έδωσε εύστοχους πολιτικούς αγώνες εναντίον των Οθωμανών, χάρη στους οποίους κατάφερε να κρατήσει το κράτος του στη ζωή για άλλα πενήντα χρόνια. Οι πολιτικές που ακολούθησε ο Μανουήλ Β΄ απέναντι στους Οθωμανούς ιδιαίτερα στην περίοδο 1391-1421 μου είχαν κινήσει το ενδιαφέρον ως ιστορικό πρόβλημα από τα χρόνια των προπτυχιακών μου σπουδών, κατά την διάρκεια των οποίων άρχισα να μαθαίνω την ελληνική γλώσσα και τόλμησα να εστιάσω τις σπουδές μου στην Βυζαντινή ιστορία. Στην περίοδο της βασιλείας του Μανουήλ Β΄ πέρασαν από την πολιτική σκηνή τέσσερις Οθωμανοί σουλτάνοι, τρείς από τους οποίους όφειλαν την εξουσία τους στην υποστήριξη του αυτοκράτορα. Και αυτό διότι ο αυτοκράτορας πέτυχε να αξιοποιήσει προς όφελός του τις τουρκικές δυνάμεις της Ανατολίας που υπήρξαν πάντοτε αντίπαλοι των Οθωμανών σουλτάνων, καθώς οι σουλτάνοι επιδίωκαν να εξουδετερώσουν ή να προσαρτήσουν τα εδάφη των πρώτων για την ενοποίηση του κράτους τους. Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος απευθύνθηκε στους εμίρηδες του Ικονίου (Καραμάν), οι οποίοι κυβερνούσαν στον γεωγραφικό χώρο του πρώην σελτζουκικού κράτους της Ανατολίας και είχαν πάντα καλές σχέσεις με το Βυζάντιο. Επιπλέον ο Μανουήλ Β΄ εκμεταλλεύτηκε την αντιπαλότητα των Οθωμανών διεκδικητών του θρόνου υποστηρίζοντας τον αδύναμο εναντίον του ισχυροτάτου, με σκοπό να καθυστερήσει την ανασυγκρότηση του Οθωμανικού κράτους που διαλύθηκε μετά την μάχη της Άγκυρας (1402).

Κατά την περίοδο της συγγραφής της μελέτης μου με τίτλο «Πολιτική στάση του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου κατά την διάρκεια των εμφυλίων συγκρούσεων των Οθωμανών (1402-1403) η οποία εκπονήθηκε ως πρωτεύουσα μεταπτυχιακή μου εργασία υπό την επίβλεψη και την καθοδήγηση της καθηγήτριας κ. Μελέκ Ντελίλμπασί, ιδρυτής του Τμηματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Παν/μιο Άγκυρας, είχα την δυνατότητα να εμβαθύνω περισσότερο στην μελέτη του συγκεκριμένου προβλήματος. Την ίδια περίοδο με την συμβολή της κας. Ντελίλμπασί άρχισα να παρακολουθήσω μαθήματα ελληνικής γλώσσας στο συγκεκριμένο τμήμα που μόλις είχε ιδρυθεί (1991). Χάρη στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) της Ελλάδος που μου πρόσφερε υποτροφία τεσσάρων ετών (2000-2004) είχα ευκαιρία να βελτιώσω την γνώση μου στην ελληνική γλώσσα και να αρχίσω τις σπουδές μου στην Ελλάδα. Επίσης χάρη στην υποτροφία ενός έτους του Τμήματος Σπουδών του ΑΠΘ μπόρεσα να συνεχίσω τις σπουδές μου. Τρία χρόνια που πέρασα στην Θεσσαλονίκη για τις σπουδές μου, μου πρόσθεσαν πολλά και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην αξιολόγηση της υπάρχουσας ελληνικής βιβλιογραφίας που σχετίζεται με τις εξελίξεις της συγκεκριμένης περιόδου. Γι'αυτό οφείλω να εκφράσω στο σημείο αυτό την ευγνωμοσύνη μου στην ομότιμη καθηγήτρια του Α.Π.Θ. και επόπτρια-εισηγήτρια της παρούσας διδακτορικής διατριβής κ. Αλκμήνη Σταυρίδου-

Ζαφράκα, που με υποστήριξε από την αρχή να ασχοληθώ με το θέμα «Σχέσεις Βυζαντίου και Οθωμανών κατά τα έτη 1391-1421 και με καθοδήγησε σε όλα τα στάδια της έρευνάς μου με τις ανεκτίμητες συμβουλές της και τις σοφές της υποδείξεις. Επιθυμώ επίσης να εκφράσω τις πιο θερμές και ειλικρινείς μου ευχαριστίες και στα άλλα δύο μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, στην ομότιμη καθηγήτρια του Α.Π.Θ. κ. Βασιλική Νεράντζη-Βαρμάζη, οι πολύτιμες επιστημονικές συμβουλές της οποίας με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα το Βυζάντιο και τη Δύση, καθώς και στον καθηγητή κ. Ιωάννη Αλεξανδρόπουλο για τις εύστοχες επισημάνσεις του και για την συνεχή και συγκινητική ενθάρρυνση που μου προσέφερε κατά την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας μελέτης. Ξεχωριστές ευχαριστίες θα πρέπει επίσης να εκφράσω στην επίκουρο καθηγήτρια κ. Πολύμνια Κατσώνη για την εξαιρετικά γόνιμη και προσοδοφόρα για μένα εργασία. Ευχαριστώ πολύ επίσης τον πρόεδρο του Τομέα Αρχαίας, Μεσαιωνικής και Βυζαντινής Ιστορίας καθηγητή κ. Θεόδωρο Κορρέ για όλη την βοήθεια του που διευκόλυνε την διαδικασία της κάθε χρόνο εγγραφής μου. Ευχαριστώ επίσης θερμά τον λέκτορα κ. Γεώργιο Λεβενιώτη για το ενδιαφέρον που επέδειξε κατά την χρονική διάρκεια της συγγραφής της παρούσας διατριβής. Τις ευχαριστίες μου οφείλω επίσης στον συνάδελφο και φίλο λέκτορα Ανδρέα Γκουτζιουκώστα και στην φίλη Μαρία Γκέκα για την συμβολή τους στην συγκέντρωση και την ορθή χρησιμοποίηση της ελληνικής βιβλιογραφίας. Ευχαριστώ θερμά και την ελληνίδα μητέρα μου κυρία Νίκη Αναστασιάδου και την ελλήνιδα αδελφή μου Μαγδηλινή Αναστασιάδου, την προσωπική φίλη Φωτεινή Δρόσσα που με φιλοξένισαν τόσα χρόνια στις περιόδους των επισκέψεών μου στην Θεσσαλονίκη. Πάνω από όλους ευχαριστώ την μητέρα μου Seyhan Elâm και την οικογένεια μου για την ανεκτίμητη ηθική και υλική συμπαράσταση που μου προσέφεραν όλα αυτά τα χρόνια. Χωρίς την υποστήριξή τους η συγγραφή της συγκεκριμένης διατριβής δεν θα ήταν δυνατή. Ευχαριστώ επίσης τη αξιολάτρευτη έξι ετών ανεψιά μου Janserey Elâm, η οποία έφερε μεγάλη χαρά στη ζωή μου από τότε που γεννήθηκε.

Θεσσαλονίκη-Εσκίσεχίρ, 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ..... i-ii

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ…….....…..…iii-iv

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....v-vi

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……..…….....vii-xxi

Α.Πηγές……..…..…....vii-ix
Β. Βοηθήματα……...…..ix-xxi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ …….....xxii-xlviii

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ (1399-1403)

1. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ 1-10

2.ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ.....11-45

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΠΡΙΓΚΙΠΩΝ:
ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ (1403)

1. Η κυριαρχία του Σουλεϊμάν και η συνθήκη της Καλλίπολης
(Φεβρουάριος 1403).....46-55

2. Διαμάχη για την κυριαρχία της Ανατολίας μεταξύ Μεχμέτ και Ίσα
(άνοιξη 1403 -Σεπτέμβριος 1403).....55-58

3. Οι αιτίες της διαμάχης μεταξύ Μεχμέτ και Ίσα (1403-1404).....58-65

4.Μάχη στο Ulubat (Λοπάδιον) (9 Μαρτίου/18 Μαΐου 1403).....65-71

5. Η επικράτηση του Μεχμέτ Τσελεμπή στην Προύσα.....71-73

6. Τελευταίες συγκρούσεις μεταξύ Ίσα και Μεχμέτ 73-81

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΣΟΥΛΕΙΜΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΕΧΜΕΤ (ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 1403 14 ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ 1410)

ΓΕΝΙΚΑ 82-83

1. Κατακτήσεις του Σουλεϊμάν στην Ανατολία (1403-1409).....83-87

2. Επιχειρήσεις του Σουλεϊμάν εναντίον του Τζινεήτ και του Μεχμέτ.....87-92

3. Η Δράση του Μούσα Çelebi στα τουρκικά εμιράτα Τζαντάρ
(Κασταμονής-Σινώπης) και Καραμάν (Ικονίου) 92-103

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΣΟΥΛΕΙΜΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΟΥΣΑ (1409? - 17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1411)

ΓΕΝΙΚΑ 104-106

1) Οι σύμμαχοι του Μούσα στα ευρωπαϊκά εδάφη (Ρούμελη).....106-111

2. Η εχθρική στάση του Μούσα εναντίον των Βυζαντινών:

Πρώτες συγκρούσεις.....111-115
3. Νέα φάση στις εμφύλιες διαμάχες: Επιστροφή του Σουλεϊμάν στην Ρούμελη……...115-122
4. Οι μάχες στο Κοσμίδιον (15 Ιουνίου 1410) και την Αδριανούπολη (11 Ιουλίου 1410).....122-129
5) Θάνατος του Σουλεϊμάν (17 Φεβρουαρίου 1411).....129-135

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΑ ΤΣΕΛΕΜΠΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1411-5 ΙΟΥΛΙΟΣ 1413)
ΓΕΝΙΚΑ.....136-139
1. Η κυριαρχία του Μούσα και οι συνοριακοί μπέηδες.....139-146
2. Νέα επίθεση του Μούσα εναντίον της Σερβίας και του Βυζαντίου.....146-152
3. Η μάχη στον İnceğiz (τέλη του χειμώνα του 1411–άνοιξη του 1412).....152-155
4. Σερβο-βυζαντινή εμπλοκή στη σύγκρουση των Οθωμανών πριγκίπων…….....…155-157
5. Δεύτερη εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα.....157-160
6. Η εκστρατεία του Μούσα στην Σερβία (1411-12) και η εμπλοκή του Ορχάν…….....…160-164
7. Η μάχη του Τσαμούρλου και νίκη του Μεχμέτ (5 Ιουλίου 1413).....164-172

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ: Τελευταία φάση των οθωμανικών εμφυλίων πολέμων (1413-1423)
1. Σχέσεις του Μεχμέτ Α΄ και χριστιανικών δυνάμεων (1413-1421).....173-175
2. Ενέργειες του Μανουήλ Β΄ στον Μοριά: Εντάσεις στις σχέσεις με τους Οθωμανούς (1414-1416).....175-189
3. Επανάσταση του Ψευδο (Ντιουζμέ) Μουσταφά (καλοκαίρι του 1415.....189-196
4. Τελευταία επαφή του Μεχμέτ με το Βυζάντιο.....196-198
5. Θάνατος του Μεχμέτ Α΄ (1421) και απελευθέρωση του Μουσταφά από το Βυζάντιο.....198-207
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....208-210
ΧΑΡΤΕΣ 211-213

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AO: Archivum Ottomanicum

AOASH: Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae

ΑΠ: Αρχείον Πόντου

ASP: Archiv für Slavische Philologie

BJRL: Bulletin of the John Rylands Library

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Οθωμανικό αρχείο της Πρωθυπουργίας της Τουρκίας)

BS: Balkan Studies

BSOAS: Bulletin of the School of Oriental and African Studies

BF : Byzantinische Forschungen

BS: Byzantinoslavica

BZ: Byzantinische Zeitschrift

CMH Cambridge Medieval History

CFHB: Corpus Fontium Historiae Byzantinae

CSHB: Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae

DOP: Dumbarton Oaks Papers

EA: Εκκλησιαστική Αλήθεια

EB: Etudes byzantines

EI: Encyclopedia of Islam

EO: Echos d'Orient

ET: Επιθεώρηση Τέχνης

GOW: Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke

HUS: Harvard Ukrainian Studies

INE: Ιστορία του Νέου Ελληνισμού

İA: İslam Ansiklopedisi

ESHO: Journal of the Economic and Social History of the Orient

JOS: The Journal of Ottoman Studies

JTS: Journal of Turkish Studies

KB: Kültür Bakanlığı (Υπουργείου Πολιτισμού)

MB: Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη

MEB: Milli Eğitim Basımevi

MIFAS: Mémoires de l'Institut français d'Archéologie de Stamboul

MM: Miklosich-Müller

Mz: Anonymous Tevarih-i Al-i Osman (Ανώνυμες Ιστορίες των Διαδόχων του Οσμάν) έκδ. Theodore Menzel

NAV: Nuovo Archivio Veneto

NE: Νέος Ελληνομνήμων

NRS: Nuova Rivista Storica

OA: Oxford Anonymous (Anonymous Tevarih-i Al-i Osman)

OA: Osmanlı Araştırmaları

OCP: Orientalia Christiana Periodica

ODB: Oxford Dictionary of Byzantium

OTDTS: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Οθωμανικό Λεξικό των ιστορικών ιδιωματισμών και όρων (εκδ. Mehmet Zeki Pakalın)

ΠΠ: Παλαιολόγεια και Πελοποννησιακά

REI: Revue des ètudes Islamiques

RESEE: Revue des ètudes Sud-Est Européennes

RHT: Revue d'Histoire des Textes

ROL: Revue de l'Orient Latin

RSBS: Rivista di Studi Bizantini e Slavi

RSBeN: Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici

SB: Studia Byzantina

SF: Südost-Forschungen

SI: Studia Islamica

SPDB: Studia Polono-Danubiana et Balcanica

TAD: Tarih Araştırmaları Dergisi

TBY: Turizm Bakanlığı Yayınları (Εκδόσεις Υπουργείου Τουρισμού της Τουρκίας)

TM : Travaux et Mémoires

TIB: Tabula Imperii Byzantini

TvT: Tarih ve Toplum (Ιστορία και Κοινωνία)

TTK: Türk Tarih Kurumu (Τουρκικό Ίδρυμα Ιστορίας)

WZKM: Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes

ZRVI: Zbornik Radova Vizantološkog Instituta

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:
Πηγές

Βυζαντινές πηγές

Βραχέα Χρονικά, εκδ. P.Schreiner, Die byzantinischen Kleinkroniken, I-II, Wien, 1975-1977.

Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία: εκδ. Bekker, I, Nicephori Gregorae Historia Byzantina 2, Bonn 1855.

Δημήτριος Κυδώνης, εκδ. F. Tinnefeld, Demetrios Kydones, Briefe, [Bibliothek der Griechischen Literatur, I/I, II, Anton Hiersemann], Stutgart 1981, 1991.

Δημήτριος Κυδώνης, Correspondance εκδ R.-J. Loenertz, 2 τόμοι, Vatican City, 1956–60.

Δούκας, Ιστορία: Δούκας Μηχαήλ, Τουρκο-βυζαντινή Ιστορία, εκδ. V. Grecu, Βουκουρέστι, 1958.

Μανουήλ Παλαιολόγος, Επιστολαί εκδ. G. Dennis, The Letters of Manuel Palaeologus, Washington 1977.

Ιωάννης Καντακουζηνός, Ιστορία: Ioannis Cantacuzeni eximperatoris Historiarum Libri IV εκδ, L. Schopen, I-III, CSHB, Bonn 1828-1832.

Johannes Chortasmenos (ca. 1370 - ca. 1436/37). Briefe, Gedichte und Kleine Schriften, εκδ. Herbert Hunger, Βιέννη, [Wiener byzantinische Studien Bd. 7], 1969.

Κριτόβουλος, Critobuli Imbriotae Historiae εκδ. Diether D. Reinsch, [CFHB XXII], Berlin, 1983.

V.Laurent, Trisepiscopat: Laurent, Le trisépiscopat du patriarche Mathieu I (1397-1410) Paris 1972.

Γεώργιος Παχυμέρης, Χρονικόν Γεωργίου Παχυμέρη του πρωτεκδίκου και δικαιοφύλακος (Georges Pachymérès, Relations historiques I-V), A. Failler – V. Laurent [CFHB XXIV/1-2] Paris 1984, A. Failler [CFHB XXIV/3-4] Paris 1999

Σημειώσεις ανωνύμου: Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts, εκδ. Sokr. Kugeas, BZ 23 (1914/19) 143-163.

Spandugnino, (Theodoro Spandugnino), De la origine deli Imperatori Ottomani..., εκδ. Κ. Σάθας, Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας. Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge, IX (Paris, 1890), MB, IX, 133-261.

Σφραντζής, Georgius Sphrantzes, Τα καθ' εαυτόν 1401-1477, In anexa, Pseudo Phrantzes: Macarii Meliseni, Chronicon 1258-1481, εκδ. V. Grecu, Βουκουρέστι, 1966.

Χαλκοκονδύλης, Αποδείξεις Ιστοριών: Λ. Χαλκοκονδύλης, Αποδείξεις Ιστοριών, εκδ. E. Darko, I-II, Budapest, 1922-27.

Νικήτας Χωνιάτης, Νικήτα Χωνιάτη. Χρονική Διήγησις έκδ. J.L. van Dieten, Nicetae Choniate Historia [CFHB XL/I, Series Borolinensis] Berolini 1975.

Χρονικόν των Τούρκων Σουλτάνων, εκδ. Γ. Τ. Ζώρας, Αθήνα, 1958.-επανέκδωση από την Ε. Ζαχαριάδου, Χρονικόν των Τούρκων Σουλτάνων (του βαρβερινού ελληνικού Κώδικα 111) και το ιταλικό του πρότυπο, [Ελληνικά, Παράρτημα 14], εκδ. Ε.Α. Ζαχαριάδου, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1960.

Ψευδο-Φραντζής, Χρονικόν, έκδ. J.B.Papadopoulos, I, Leipzig, 1935.

Δυτικές και σλαβικές πηγές:

Balard, La Romanie: M. Balard, La Romanie genoise (XIIe-debut du XVe siècle). I-II [Bibliothèque des Ecoles Françaises d'Athènes et de Rome] 1978.

Diplomatarium Veneto-Levantinum sive Acta et Diplomata Res Venetas, Graecas atque Levantis Illustrantia, εκδ. G. M. Thomas- R. Predeli, a. 1351-1454, B΄, Βενετία 1889.

Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, Lebenschreibung des Despoten Stefan Lazarević von Kostantin dem Philosophen, εκδ. Maximilien Braun, Göttingen, 1956.

Gelcich, Jozsef, and Lajos Thalloczy, Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae. Budapest: kiadja a M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887.

Hurmuzaki, Eudoxiu de. *Documente privitóre la Istoria Românilor.* Bucharest: C. Göbl, 1890.

Iorga, Nicholae, ed. "Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle." ROL 4 (1896): I-III, 25-118, IV, 226-320, 503-622**.**

Iorga, Nicholae «Notes et Extraits» pour servir à l'Histoire des Croisades au XVe siècle, I, Paris (1899-1900), 125-126.

Lannoy: Oeuvres de Ghillebert de Lannoy, Voyageur, Diplomate et Moraliste, εκδ. H. Potvin, Louvain 1878.

Livre des faits: Livre des faits du Marechal du Bouciquaut, Collection complète des mémoires relatifs a l'histoire de France, par M.Petitet, VI, Paris 1819, 375-513.

Mioni, Elpidio, ed. "Una inedita cronaca bizantina (dal Marc. Gr. 595)." *Rivista di Studi Bizantini e Slavi* 1 (1980) 71-87.

Noiret, Documents: Hippolyte Noiret, Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination. vénitienne en Crète de 1380 à 1485, Paris, 1892.

Thiriet, Régestes: F. Thiriet, Regestes des deliberations du Senat de Venise, I-II, Paris, 1958-1959.

Ισλαμικές πηγές

Abdülvasi Çelebi, Halilname, έκδ. Ayhan Güldaş, KB, Ankara, 1996.

Ahmet ibn Arabshah, Tamerlane or Timur the Great Amir, μεταφρ. J.H.Sanders, London, 1936.

Âlî, Gelibolulu Künh al-Ahbar, V İstanbul, 1277 Εγίρας (1860/61).

Aşıkpaşazade, Osmanoğullarının Tarihi (Ιστορία των διαδόχων του Οσμάν), εκδ.Kemal Yavuz-M.A.Yekta Saraç, İstanbul, 2003.

Aşıkpaşazade (Ασίκπασά-ζάντε), Tevarih-i Âl-i Osman, Aşıkpaşazade Tarihi (Ιστορίες των Διαδόχων του Οσμάν), İstanbul, 1332.

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, I, İstanbul, 1917.

Enverî, Düstûr-nâme, έκδ. M.Halil Yinanç, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

Enverî Düstûrnâme, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466) έκδ. Necdet Öztürk, İstanbul 2007.

Esterabadi, Bezm u rezm: Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, Bezm u rezm (γλέντι και πόλεμος), εκδ. M. Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Feridun Bey, Münşeatü's-Selâtin, I, Takvimhane Matbaası, İstanbul, 1859.

Gazawat-ı Sultan Murad bin Mehemmed Han, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavatname, έκδ. Halil İnalcık-Mevlüd Oğuz, Ankara, TTK, 1989.

Χότζα Sa'ad al-din, Tacü't-tevarih, I-II, εκδ. İsmet Parmaksızoğlu, KB, İstanbul, 1974.

Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, εκδ. Halil İnalcık, Ankara 1954.

İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'iye fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name) II, εκδ. Mürsel Öztürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'iye fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name) II, εκδ. Adnan Sadık Erzi, TTK, Ankara, 1956.

Matrakçı Nasuh, Beyān-i menāzil-i sefer-i Irāḳeyn-i Sultān Süleymān Hān, εκδ. Hüseyin G. Yurdaydın, Ankara, TTK, 1976.

Müneccimbaşı, Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481), έκδ. Ahmet Ağırakça, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Neşri, Cihânnümâ, I-II, εκδ. Faik Reşit Unat Mehmed Altay Köymen, TTK, Ankara,1995.

Nizâmüddin Şâmî: Zafernâme, μεταφρ. Necati Lugal, TTK, Ankara, 1949.

Oruç b. Adil, Tevarih-i Âl-i Osman (Ιστορία των Απογόνων του Οσμάν), εκδ. F. Babinger, Hannover, 1925.

Oruç b. Adil, Tevarih-i Âl-i Osman, 2η έκδ., εκδ. Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008.

Ruhi Çelebi, Tevarih-i Âl-i Osman, (Rûhî Târîhi."), Belgeler, εκδ. Cengiz, Halil Erdoğan, και Yaşar Yücel, Belgeler 14-18 (1989-92): 359-472.

Şikârî, Karaman Oğulları Tarihi (Ιστορία των Απογόνων του Καράμαν), έκδ. M. Mesud Koman, Konya Halkevi Yayınları, Konya, 1946.

Şikârî, Karamannâme [Zamanın kahramanı Karamanîler'in tarihi] έκδ. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği- Karaman Belediyesi, İstanbul 2005.

Tursun Beg, The History of Mehmed the Conqueror, text published in facsimile with English translation by Halil Inalcik and Rhoads Murphey, Bibliotheca Islamica Minneapolis 1978.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Akın, Aydınoğulları: Nimet Akın, Hakkında bir Araştırma, Ankara, 1968.

Alderson, Ottoman Dynasty: Anthony D. Alderson, The Structure of the Ottoman Dynasty, Oxford, Clarendon, 1956.

M Alexandrescu-Dersca, Campagne: Marie Alexandrescu-Dersca, La campagne de Timur en Anatolie (1402), Bucharest, 1942. ανατύπωση Variorum reprints, London 1977.

Alexandrescu-Dersca, «Prince de Valachie»: Marie Alexandrescu-Dersca, «Les Relations du Prince de Valachie Mircea Ancien avec les Emirs Seldjoukides d,Anatolie et leur Candidat Musa au Tröne Ottoman» TAD, VI/ 10 - 11 (1968) 113-125.

Artuk, İslami Sikkeler Katalogu: İ-C. Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzesi Teşhirdeki İslami Sikkeler Katalogu (Κατάλογος Ισλαμικών Νομισμάτων που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πόλης) II, İstanbul 1974.

Asdracha, Καταλήψεις της Βεροίας: C. Stathopoulou Asdracha, «Οι τουρκικές καταλήψεις (14ος – 15ος αι.) και τα προνόμια μιας χριστιανικής οικογένειας», ΕΤ, 20, αρ. 122 (1965) 151-152.

Ayverdi, Osmanlı Mimarisi: Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Πρώτη περίοδος της οθωμανικής αρχιτεκτωνικής) İstanbul 1989.

Babinger, GOW: Franz Babinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, Leiden 1927.

Babinger - Dölger, Mehmed's Staatsvertrag: F. Babinger - F. Dölger, Mehmed's II. frühester Staatsvertrag, OCP, 15 (1949), 225-258 και ανατύπωση: Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante, III, München, 1976, 234-242.

Babinger, «Rûm»: Franz Babinger, «Rûm», İA, IX (1997) 767.

Babinger, "Schejch Bedr ed-din," Franz Babinger, "Schejch Bedr ed-din," Der Islam 11 (1921) 1-106.

Βακαλόπουλος, «Les limites»: Α. Βακαλόπουλος, «Les limites de l'empire byzantin depuis la fin du XIVe siecle jusqu'à sa chute (1453)» BZ vol. 55, Issue 1 (1962) 56–65.

Bala, «Kadı Burhaneddin»: Mirza Bala "Kadı Burhaneddin" İA, VI (1967) 46-48.

Balivet, Islam mystique: Michel Balivet, Islam mystique et révolution armée dans les Balkans ottomans: Vie du Cheikh Bedreddîn le "Hallâj des Turcs" (1358/59-1416), İstanbul, Isis, 1995.

Barkan, "Tımar": Ömer Lütfi Barkan, "Tımar" İA XII/ I (1970) 286-320

Barker, John VII: J. Barker, "John VII in Genoa: a problem in Late Byzantine Source Confusion", OCP 28 (1962) 213-238.

Barker, Manuel II: John Barker, Manuel II Paleologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship. New Brunswick, 1969.

Belke-Mersich, Phrygien: K. Belke-N. Mersich, Phrygien und Pisidien, TIB 7, Wien, 1990.

Bosworth, «Rûm»: C.E.Bosworth, «Rûm» EI (1995) 605-606.

Bosworth, «Süleyman Çelebi»: C.E. Bosworth, «Süleyman Çelebi» EI, 2η έκδ. IX (1997) 843.

Βρυώνης, Sp. Vryonis, The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Prosess of Islamization from the Eleventh through the Eleventh Century, University California Press 1986, [ελληνική μετάφρ. Κάτια Γαλαταριώτου Αθήνα 1996].

Cantemir, History: Cantemir, D. The History of the Growth and Decay of the Othman Empire, London, 1734.

Cheynet, Pouvour: J.C. Cheynet, Pouvour et Constestations à Byzance (963-1210), Paris 1990.

Çıpa, «Sheyh Bedreddin»: H. Erdem Çıpa, «Contextualizing Sheyh Bedreddin: Notes on Halīl b. İsmā'īl's Menāḳıb-ı Sheyh Bedreddīn b. İsrā'īl», Şinasi Tekin'in Anısına: Uygurlardan Osmanlıya, İstanbul, Simurg (2005) 285-295.

Χριστοφιλοπούλου, Εκλογή: Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου, Εκλογή αναγόρευσις και στέψις του βυζαντινού αυτοκράτορος, Αθήνα 1956.

Chrysostomides, Corinth: Julia Chrysostomides, «Corinth 1394-1397: some new facts», Βυζαντινά 7 (1975) 81-110.

Darrouzès, Registre: J. Darrouzes, Le Registre synodal du patriarcat byzantin au XIVe siècle, étude paléolographique et diplomatique, Paris 1971.

Delaville Roulx, France en Orient : Joseph Marie Antoine Delaville Roulx, France en Orient au XIVe siecle : Expeditions du marechal Boucicaut, I, Ernest Thorin, Paris 1886.

Dennis, Treaty: George T. Dennis "The Byzantine-Turkish Treaty of 1403." Orientalia Christiana Periodica 33 (1967) 72-88.

Dennis, Three Reports: G.T. Dennis, "Three Reports from Crete on the Situation in Romania, 1401-1402", Studi Veneziani, 12 (1970): 243-265.

Diehl, Figures: C. Diehl, Figures byzantines, II, Paris, 1938.

Djuric, Crépuscule: Ivan Djuric, Le Crépuscule de Byzance, (Βυζάντιο προς το τέλος του 14ου αιώνα), Paris, 1996.

Dölger, Johannes VII: F. Dölger "Johannes VII., Kaiser der Rhomäer 1390-1408," BZ 31 (1931) 21-36.

Dölger, «Krönung»: F. Dölger, «Die Krönung Johannes VIII. zum Mitkaiser,» BZ 36 (1936) 318-319.

Dölger, Regesten: F. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453, 5 Teil, München-Berlin, 1925-1965.

Edhem, Düvel-i İslamiyye: Halil Edhem, Düvel-i İslamiyye, İstanbul 1927.

Eyice, Boğaziçi: Semavi Eyice, Bizans Devrinde Boğaziçi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1978.

Fallmerayer, Geschichte: J.P. Fallmerayer, Geschichte des Kaisertums von Trapezunt, München 1827, Επανέκδοση, Hildesheim, Olms 1980.

Faroqhi, «tahrīr»: S. Faroqhi, «tahrīr» EI X (2000) 112-113.
Filipović, Princ Musa: Nedim Filipović, Princ Musa i Sejh Bedreddin, Sarajevo 1971.

Fine, Balkans: John V. A. Fine, The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1987, επανέκδοση 1996.

Fleet, Islamic Trade: Kate Fleet, European and Islamic Trade in the Early Ottoman State. The Merchants of Genoa and Turkey, Cambridge 1999.

Gaffney, Patrick D. «Khutba» EI, 2η έκδ., V (1986) 74-75.

Gautier, Action : P. Gautier, «Action des grâces de Demetrius Chrysoloras a la Theotocos pour l'anniversaire de la bataille d'Ankara (28 Juillet 1403) », REB 19 (1961) 102-117.

Gautier, Récit : P. Gautier, «Un Récit Inédit du Siège de Constantinople par les Turcs (1394-1402) », REB 23 (1965) 100–117.

Goodwin, Horizons: J.Goodwin, The Lords of the Horizons (Ufukların Efendisi Osmanlılar), [τουρκ.μετάφρ., Merkez Kitaplar, İstanbul 2005].

Gottheil, Cadi: R.J.H.Gottheil, «The Cadi, the History of this Institution», Review of the ethnographic and sociologic studies, I, (1908): 385-395.

Gökbilgin, Edirne: M. Tayyib Gökbilgin, XV-XVI. asırlarda Edirne ve Paşa livası. Vakıflar- mülkler-mukataalar, İstanbul, 1952.

Gökbilgin, «Süleyman Çelebi»: M.T. Gökbilgin, «Süleyman Çelebi», İA, XI (1970) 179-182.

Gökyay, Şeyh Bedreddin: Orhan Şaik Gökyay, "Şeyh Bedreddin'in babası kadı mı idi?," Tarih ve Toplum 2 (Şubat 1984) 16-18.

Gölpınarlı, Sheyh Bedreddin: Abdülbaki Gölpınarlı, Simavna Kadısıoğlu Sheyh Bedreddin, İstanbul, Eti Yayınev, 1966.

Grumel, Chronologie: V.Grumel, La Chronologie, Presses universitaires de France, Paris 1958.

Halecki, empereur: Oskar Halecki, Un empereur de Byzance à Rome, vingt ans de travail pour l'union des Eglises et pour la défense de l'empire d'Orient, 1355-1375, Varsovie, 1930 (Variorum reprints 1972).

Hammer-Purgstall, Geschichte: Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr von. Geschichte des osmanischen Reiches, I, Grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven. Pest, 1827 επανέκδοση 1833.

Hammer-Purgstall, Histoire: Hammer-Purgstall Histoire de l'Empire ottoman, I, γαλλική μετάφρ. J.J.Hellert. Paris, Bellizard, Barthes, Dufour & Lowell, 1835.

Hatzopoulos, Première siège: Dionysios Hatzopoulos, "Le premier siège de Constantinople par les Ottomans de 1394 à 1402." Διδακτορική Διατριβή, Université de Montréal, 1980, έκδ. 1995.

Heyd, Commerce : W. Heyd, Histoire du commerce du Levant au moyen-âge, F. Raynaud, II, Lipsie, 1886, επανεκδ. Amsterdam 1967.

Hookham, Tamburlaine: H. Hookham, the Conqueror, London 1962.

Heywood, «Küçük Mustafa»: C.J. Heywood, «Küçük Mustafa», EI, 2η έκδ. VII (1992) .

Heywood, «Mustafa Çelebi»: C.J. Heywood, «Mustafa Çelebi» EI, 2η έκδ., VII (1992) 710-713.

Hunger, Λογοτεχνία: H. Hunger, Βυζαντινή Λογοτεχνία, η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Β΄, Αθήνα 1992.

Hunger, «Zu den restlichen lnedita»: H.Hunger, «Zu den restlichen lnedita des Konstantinopler Patriarchatsregisters im Cod. Vindob. Hist. Gr. 48» REB 26 (1966) 58-68.

Imber, "Canon and Apocrypha": Colin Imber, "Canon and Apocrypha in Early Ottoman History," Studies in Ottoman history in honour of Professor V. L. Ménage, εκδ. Colin Heywood and Colin Imber, İstanbul, Isis, 1994, 117-38.

Imber, «Musa Çelebi»: C. Imber, «Musa Çelebi» EI, 2η έκδ., VII (1993) 644-646.

Imber, Ottoman Empire: Colin Imber, The Ottoman Empire 1300-1481, İstanbul 1990.

Imber, Paul Wittek's 'De la défaite d'Ankara : Colin Imber, "Paul Wittek's 'De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople,'" OA 5 (1986) 291-304.

İnalcık, Âshik Pasha-Zâde's History: Halil İnalcık, "How to Read 'Âshik Pasha-Zâde's History", Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage, έκδ. Colin Heywood and Colin Imber (Istanbul, 1994), 139-156.

İnalcık, "Bāyazīd I": Halil İnalcık, "Bāyazīd I," EI, 2η έκδ., X (2000): 1117-1119.

İnalcık, Critica: İnalcık Halil [et al], "Critica" AO, 3 (1971) 251-304.

İnalcık, Crusades: H. İnalcık, The Ottoman Turks and The Crusades: 1329-1451", στο A History of the Crusades, εκδ. K. Setton, V-VI, Madison 1989.

İnalcık, Economic: An Economic and Social History of the Ottoman Empire, επιμέλεια Halil İnalcık-Donald Quataert, 1300-1916, New York-Cambridge- Massachusetts 1994.

İnalcık, Fatih Devri: H. İnalcık, Fatih Devri üzerine Tetkikler ve Vesikalar I, 3η έκδ., TTK, Ankara, 1995.

İnalcık, Historiography: Halil İnalcık, The Rise of Ottoman Historiography, Historians of the Middle East, εκδ. Bernard Lewis- P.M. Holt, London, 1962, ανατύπωση Oxford University Press 1964, 152-167.

İnalcık, «Ḳanūnnāme»: Halil İnalcık, "Notes on N. Beldiceanu's Translation of the Ḳanūnnāme, fonds turc ancien 39, Bibliothèque Nationale, Paris," Der Islam 43 (1967):139-157.

İnalcık, «Mehemmed I»: Halil İnalcık, «Mehemmed I» EI, 2η έκδ., VI (1991) 973-978.
İnalcık, «Methods»: Halil İnalcık, Ottoman Methods of Conquest, SI, 2 (1954) 103-129.

İnalcık, «Murad II»: Halil İnalcık, «Murad II» İA, VIII, (1997) 598-615.

İnalcık, «Murad II»: Halil İnalcık, «Murad II» DİA, 31 (2006) 165-172.

İnalcık, Ottoman Empire: H. İnalcık, Ottoman Empire, The Classical Age, 1300-1600, N.Itzkowitz C.Imber, New York, 1973.

İnalcık, «Rise»: H. İnalcık, "The Rise of the Ottoman Empire" στο A History of the Ottoman Empire, εκδ. M. A. Cook, Cambridge 1976.

İnalcık, «Rumeli»: Halil İnalcık, «Rumeli» İA IX (1997) 767-773.

İnalcık, Fatih Devri: Halil İnalcık, Fatih Devri üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, A΄, Ankara, 1954.

İz, Germiyan-oghullari: Fahir İz, «Germiyan-oghullari» EI, II (1991) 989-990.

Janin, Constantinople byzantin: R. Janin, Constantinople byzantin, Paris 1950.

Jeffreys, Elizabeth: M. Jeffreys, Chronicles, Short, ODB, A΄, New York 1991.

Jireček, Geschichte: C. Jirecek, Geschichte der Serben (1371-1537) II, Gotha 1918. ανατύπωση, 1967.

Jorga, Dargestellt: N. Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt, I, Gotha, 1908 [εκδόθηκε και στη BZ 18 (1909)].

Jorga, GOR: N. Jorga, Geschichte des Osmanichen Reiches, in Europa, Hamburg - Gotha, I-VII, 1840-1863. επανέκδοση Gotha, 1908.

Jorga, Inscription: N. Jorga, "Une inscription grecque sous le Sultan Mousa, 1407-1408, dans la région d'Ochrida." Revue Historique du Sud-Est Européen 10 (1933) 11-12.

Kaldy Nagy, «kadı askar»: Gy. Kaldy Nagy, «kadı askar» EI, 2η έκδ. IV (1997): 375-376.

Καραγιαννόπουλος, Πηγαί: I. Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 5η έκδ. Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκης 1987.

Kastritsis, Sons of Bayezid: D. Kastritsis, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Brill 2007.

Kastritsis, Mehemmed's Letter of Oath: D. Kastritsis, "Çelebi Mehemmed's Letter of Oath (Sevgendnāme) to Ya'ḳūb II of Germiyan: Notes and a Translation Based on Shinasi Tekin's Edition," Simurg (2006): 442-445.

Κατσώνη, Επταετία: Π. Κατσώνη, Μια επταετία κρίσιμων γεγονότων. Το Βυζάντιο στα έτη 1366-1373. Η διαμάχη του Ανδρονίκου και του Ιωάννη Ε΄ των Παλαιολόγων, (Διδακτορική Διατριβή), (έκδ. ΚΒΕ), Θεσσαλονίκη 2002.

Κατσώνη, Ανδρόνικος Δ΄ Παλαιολόγος Π. Κατσώνη, Ανδρόνικος Δ΄ Παλαιολόγος: βασιλεία και αλληλομαχία, ΚΒΕ, Θεσσαλονίκη, 2008.

Kellner-Heinkele, The Turkomans and Bilad aš-Šam: Barbara Kellner-Heinkele, "The Turkomans and Bilad aš-Šam," Land Tenure and Social Transformation in the Middle East, εκδ. T. Khalidi (Beirut: American University of Beirut, 1984) 169-80.

Kepeci, Lugat: Kamil Kepeci, Tarih Lugatı, Tan matbaası, İstanbul 1952.

Khoury, « L'empereur Manuel II Paleologue», Th. Khoury, «L'empereur Manuel II Paleologue», Proche Orient Chrétien, 15 (1965) 127-144.

Κιουσοπούλου, Βασιλεύς ή Οικονόμος: Τόνια Κιουσοπούλου, Βασιλεύς ή Οικονόμος. Πολιτική Εξουσία και Ιδεολογία πριν την Άλωση, 2η έκδ. Πόλις, Αθήνα, 2007.

Kissling, «Menaqybname»: Hans Joachim Kissling, "Der Menaqybname Scheich Bedr ed-Din's, des Sohnes des richters von Simavna," ZDMG 100 (1950) 112-176.

Koder - Hild, Hellas und Thessalia, I. Koder - F. Hild, Hellas und Thessalia, TIB I, Vienna 1976.

Köprülü, «Yıldırım Bayezid'in Esareti»: M.F.Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in Esareti ve Ölümü Hakkında" Belleten ½ (1937) 591-603 Belleten, VII/27 (1943) 591-599.

Κουγέας, Notizbuch: Σ. Κουγέας, «Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts,» BZ 23 (1914-1919) 151-152.

Kramers, «Solak»: J.H. Kramers, «Solak» EI, 2η έκδ., IX (1997) 712.

Σ. Κουγέας, «Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts,» BZ 23 (1914-1919) 151-152.

Kurat, Prosopographie: Akdes Nimet Kurat, Die türkische Prosopographie bei Laonikos Chalkokandyles. Hamburg: Neimann & Moschinski 1933.

Kurat, Tarihçiler: Akdes Kurat, Bizans'ın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri, Türkiyat Mecmuası 5 (1935) 185-206.

Λάμπρος, Ρώμη: Σπ. Λάμπρος, «Το εν Ρώμη Ελληνικόν Γυμνάσιον και οι εν τω αρχείω αυτού ελληνικοί κώδικες,» NE, 10 (1913) 3-32.

Laurent, «Trisepiscopat»: V.Laurent, Le Trisepiscopat du patriarche Matthieu 1er (1397-1410), REB 30 (1972) 5-166.

Leiser, Teke-Oğulları: G. Leiser «Teke-Oğulları», EI, X (2000) 412-413.

Loenertz, «Autour»: R.-J. Loenertz, «Autour du Chronicon Maius attribué à Georges Sphrantzès» Miscellanea Giovanni Mercati, III [Studi e Testi 123 Città del Vaticano 1946, 273-311 (=Byzantina et franco-graeca, II 3-44)].

Loenertz, «Epître»: R.J. Loenertz, «Epître de Manuel II Paléologue aux moines David et Damien en 1416», Studi bizantini e neoellenici 9 (1957) 294-304.

Longo, «Versi di Ioasaf» A. Acconcia Longo, «Versi di Ioasaf ieromonaco e grande protosincello in morte di Giovanni Notaras,» RSBeN, 14-16 (1977-79): 249-279.

Luke, Visitors: H.C.Luke, « Visitors from the East to the Plantagenet and Lancastrian Kings», Nineteenth Century, τ. 108 (1930): 760-769.

Luttrell, Genoese: Anthony Luttrell, The Genoese at Rhodes: 1306-1312, Oriente e Occidente tra Medioevo ed Eta Moderna, Studi in Onore di Geo Pistarino, εκδ. Laura Balletto, B΄, Γένουα 1997, 737-761.

Luttrell, Hospitallers: A.Luttrell, The Hospitallers at Rhodes, 1306-1421, στο K.M.Setton, A History of the Crusades, III, The Fourteenth and Fifteenth Centuries, εκδ. H.W.Hazard, University of Wisconsin Press, 1975, 278-313 (= Ashgate, Brookfield Vermont 1992).

Luttrell, Piloti-Hospitallers: Anthony Luttrell, Emmanuele Piloti and Criticism of the Knights Hospitallers of Rhodes: 1306-1444, Annales de l' Ordre Souverain Militaire de Malte, 20 (1962) 1-20.

Manz, Tamerlane: Beatrice Forbes Manz, The Rise and Rule of Tamerlane, Cambridge, Cambridge Canto, 1989.

Forbes-Manz, Timur-lank: Beatrice Forbes, «Timur-lank» EI, 2η έκδ., X (2000) 510-513.

Manz, «Tīmūrids»: Beatrice Forbes Manz, «Tīmūrids» EI, X (2000): 513-516.

Matschke, Ankara, Klaus-Peter Matschke: Die Schlacht bei Ankara und das Schicksal von Byzanz. Studien zur spätbyzantinischen Geschichte zwischen 1402 und 1422 (Forschungen zur mittelalterlichen Geschichte 29), Weimar 1981.

Melikoff, «Aydınoğlu»: I.Melikoff, «Aydınoğlu» EI, 2η έκδ., I (1986) 783.

Mélikoff, "Djunayd": Irène Mélikoff. "Djunayd." EI, 2η έκδ., II (1991): 598-600.

Ménage, Annals: V.L. Menage, The «Annals of Murad II», BSOAS, 39 (1976) 570-584.

Ménage, "Djandarli": V. L. Ménage, "Djandarli", El, 2η εκδ, II (1991) 444-445.

Ménage, Historiography: V.L. Menage, The Beginnings of Ottoman Historiography, Historians of the Middle East, ed. Bernard Lewis-P.M. Holt, London (1962) 168-79. ανατύπωση Oxford University Press, 1964.

Ménage, «Yakhshi Faqih»: V.L. Ménage, "The 'Menaqib' of," BSOAS 26/ 1 (1963) 50-54.

Ménage, Neshri's History: V.L.Menage, «Nesri's History of the Ottomans. The Sources and Development of the Text» London Oriental Series, 16, London 1962. Ανατύπωση Oxford University Press 1964.

Miller, Φραγκοκρατία: William Miller, Η Φραγκοκρατία στην Ελλάδα, Αθήνα 1990.

Miller, Latins: W. Miller, The Latins in the Levant. A History of Frankish Greece (1204-1566), London 1908.

Miller, Last Greek Empire: W. Miller, Trebizond, The Last Greek Empire of the Byzantine Era, 1204-1461 ανατύπωση της έκδοσης του 1926, Chicago, 1969.

Moravcsik, Byzantinoturcica: G. Moravcsik Byzantinoturcica**,** τ. II Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen, Brill Academic Publishers, 1983.

Mordtmann, «Dulkadiroğulları» J.H.Mordtmann, «Dulkadiroğulları» İA, III (1997) 496-506.

Năsturel, «Voévode Mircea» : Năsturel, P. S. "Une victoire du Voévode Mircea l'Ancien sur les Turcs devant Silistria (c. 1407-08)." SAO I (1957) 239-247.

Necipoğlu, Byzantium, Ottomans and Latins: N.Necipoğlu, Byzantium, A Study of Political Attitudes in the Late Palaiologan Period 1370-1460, (Διδακτορική Διατριβή) Harvard University 1990.

Nicol, Byzantine Emperor in England: D.M Nicol "A: Manuel II's visit to London in 1400- 1401, in: University of Birmingham Historical Journal 12 (1969/70) 204-225.

D.M.Nicol, Byzantium and Venice, A Study in diplomatic and cultural Relations, Cambridge, 1988.

Nicol, Venice: D.M. Nicol, Byzantium and Venice, Cambridge 1988, Cambridge University Press, 1992.

Ξανθυνάκης, Βασιλεία του Μουράτ Β΄, Α. Ξανθυνάκης "Η βασιλεία του Οθωμανού Σουλτάνου Μουράτ Β΄(1421-1451)." Διδακτορική Διατριβή, Παν/μιο Κρήτης 2003.

Obolensky, Byzantine Commonwealth: Dimitri Obolensky The Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453, 1974.

Obolensky, Grand Embassy: D. Obolensky “A Byzantine Grand Embassy to Russia in 1400» Byzantine and Modern Greek Studies, 4 (1978) 123-132.

Obolensky, Byzantium and Russia: D. Obolensky, «Byzantium and Russia in the Late Middle Ages», Europe in the Late Middle Ages, London 1965.

Oikonomides, Affaires: N. Oikonomides, Hommes d'affairs grecs et latins a Constantinople XIIIe-XVe siècles. (Montreal) 1979.

Oikonomidès, Dionysiou: N.Oikonomidès, Actes de Dionysiou, Archives de l'Athos, Paris, 1968.

Οικονομίδης, Docheiariou: N. Οικονομίδης, Actes de Docheiariou, Paris 1984.

Oikonomides, Ivory Pyxis: N. Oikonomides, «John Paleologus and the Ivory Pyxis at Dumbarton Oaks», DOP 31 (1977) 329-337.

Ostrogorsky, Ιστορία: G. Ostrogorsky, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, ΙΙΙ, μετφ. Ι.Παναγόπουλος, 5η εκδ. Αθήνα 1997.

Ostrogorksy, État tributaire: G. Ostrogorksy, «Byzance, état tributaire de l'empire turc,» ZRVI 5 (1958) 49–58.

Ölçer, Akçe ve Mangırlar: C. Ölçer, Yıldırım Bayezid'in oğullarına ait Akçe ve Mangırlar (άσπρα και χάλκινα νομίσματα που άνηκαν στους διαδόχους του Βαγιαζήτ Α΄), İstanbul 1968.

Pakalın, Deyimler ve terimler sözlüğü: Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü (Λεξικόν των οθωμανικών ιστορικών ιδιωματισμών και όρων), M.E.B. Ankara 1993.

Papadopoulος, Genealogie: A. Th. Papadopoulos, Versuch einer Genealogie der Palaeologen 1259-1453, München 1938.

Pears, Destruction: E. Pears, The Destruction of the Greek Empire and the Story of the Capture of Constantinople by the Turks, London 1903.

Pitcher, Donald Edgar. An Historical Geography of the Ottoman Empire. Leiden 1972.

Planhol, «Hamidoğulları»: X. de Planhol, «Hamidoğulları» EI, 2η έκδ., III (1986) 132-133.

Ramsay, Historical Geography: W.Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor, London, 1890.

Reinert, «Palaiologoi»: S. Reinert, “The Palaiologoi, Yıldırım Bayezid and Constantinople: June 1389-March 1391,” Studies in Honor of Speros Vryonis, Jr, To Ελληνικόν, Hellenic Antiquity and Byzantium, vol. I, New Rochelle-New York, (1993) 289-365.

Rossi, Le lapidi Genovesi: E Rossi, «Le lapidi Genovesi delle mura di Galata» in «Inscrizioni Genovesi in Crimea ad in Constantinopoli», ligure Atti della societa di storia patria, 56 (1928) 143-167.

Runciman, Crusades**:** S.Runciman, A History of the Crusades, III, The Kingdom of Acre and the Later Crusades, New York 1967.

Runciman, Fall: S.Runciman, The Fall of Constantinople, 1453, Cambridge, 1965.

Rypka, «Burhan al-Din Kadı Ahmad»: J. Rypka, «Burhan al-Din Kadı Ahmad» «Burhan al-Din Kadı Ahmad» EI, 2η έκδ. I (1986) 1327-1328.

Σαββίδης, Ασικ-Πασα-ζάδε: Α. Σαββίδης, «Το Έργο του Τούρκου Χρονικογράφου Ασικ-Πασα-ζάδε» στο Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα, ανατ. άρθρων, 1981-1990, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1992.

Schacht, «Aman/eman»: J.Schacht: «Aman/eman» EI, 2η έκδ, I (1986) 429.

Schreiner, Kleinchroniken: Peter Schreiner, Die Byzantinischen Kleinchroniken (Chronica Byzantina Breviora), Β΄-Γ΄, Βιέννη 1975-1979 (C.S.H.B., 12/1).

Setton, Crusades: K.M. Setton, The Crusades of Barbary (1390) and Nicopolis (1396), The Papacy and the Levant, I: The Thirteenth and Fourteenth Centuries, Philadelphia, 1976, 327-369.

Setton, Papacy: K.M. Setton, The Papacy and the Levant (1204-1571) I-II, Philadelphia, 1976-1978.

Sevim-Merçil, Selçuklu: A. Sevim-E. Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür, TTK, Ankara, 1995.

Silberschmidt, Orientalische: M. Silberschmidt, Das Orientalische Problem zur Zeit der Entstehung der Türkischen Reiches nach venezianischen Quellen, Lipsiae, 1923.

Soustal, Thrakien: P. Soustal Thrake, Rodope Und Haimimontos: TIB 6, Vienna, 1991.

Stanojević, «Biographie»: St. Stanojević, "Die Biographie Stefan Lazarević's von Konstantin dem Philosophen als Geschichtsquelle." ASP 18 (1896) 409-72.

Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, 2η έκδ., Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.

Taeschner, «Anadolu»: F. Taeschner, «Anadolu»: EI, I, 2η έκδ. (1997) 461-480, 461-462, 465-469.

Taeschner, «Ankara»: F. Taeschner, "Ankara" EI, I (1997)

Taeschner, «Beiträge»: F. Taeschner, «Beiträge zur früosmanischen Epigraphik und Archaologie,» Der Islam 30 (1932) 147-148.

Taeschner, «Gelibolu»: F. Taeschner, «Gelibolu», EI, 2η εκδ., II (1991) 983-987.

Taeschner-Wittek, Vezirfamilie: F. Taeschner-P. Wittek, «Die Vezirfamilie der Candarlizade (14/14 Jhdt.) und Denkmaler anger», Der Islam, 18 (1929) 60-115.

Tafrali, Roumanie Transdanubienne: O. Tafrali, La Roumanie Transdanubienne (La Dobroudja): Esquisse géographique, historique, ethnographique et économique, Paris: E. Leroux, 1918).

Talbot, Chalkokondyles: Alice-Mary Talbot, Chalkokondyles, Laonikos, ODB, I, New York, 1991.

Talbot, Symeon: Alice-Mary Talbot, Symeon, ODB, III, New York 1991.

Talbot, Sphrantzes: Alice-Mary Talbot, Sphrantzes, George, ODB, III, New York 1991.

Tekin, İnşâ Mecmuası: Şinasi Tekin, "Fatih Sultan Mehmed Devrine Âit bir İnşâ Mecmuası," Journal of Turkish Studies, τ. 20 (1996) 267-311.

Tekindağ, «Karamanlılar»: M.C. Tekindağ, «Karamanlılar» İA, 2η εκδ. VII (1971) 316-330.

Tekindağ, "Mûsâ Çelebî." : M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Mûsâ Çelebî." İA, VIII (1971) 661-666.

Tekindağ, Şehabettin. “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, Belleten 35 (1971) 655-63.

Thiriet, Duca di Candia: Freddy Thiriet, Duca di Candia, Ducali e lettere ricevute (1358-1360; 1401-1405) Il Comitato, Venezia,1978.

Turan, Takvimler: Osman Turan İstanbul’un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler. Ankara, 1984.

Turan, Selçuklular ve İslamiyet: O. Turan, Selçuklular ve İslamiyet, 5η έκδοση, Boğaziçi yayınları, İstanbul 1999.

Turan, Selçuklular, O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971.

Tyan, «bay’a»: E. Tyan, «bay’a» EI, 2η εκδ. II (1986) 1113-1114.

Umar, Tarihsel Adlar: Bilge Umar, Türkiye’deki Tarihsel Adlar: Türkiye’nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzende bir İnceleme, İnkilâp Kitabevi, Istanbul 1993.

Uzunçarşılı, Çandarlı: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara 1974.

Uzunçarşılı, “Mehmed I”: Uzunçarşılı, “Mehmed I” İA, VII (1997) 496-506.

Uzunçarşılı, «Menteşe Oğulları»: İ.H. Uzunçarşılı «Menteşe Oğulları» İA, VIII (1971) 724-731.

Uzunçarşılı-Karal, Osmanlı Tarihi: İ.H. Uzunçarşılı, E.Z.Karal, Osmanlı Tarihi, 8η έκδοση, TTK, Ankara 2003.

Walter, Ruine: G.Walter, La ruine de Byzance (1204-1453), Paris 1958.

Werner, Geburt: E. Werner, Die Geburt einer Grossmacht, Die Osmanen (1300-1481), γ΄ έκδοση, Berlin 1972.

Wirth, Johannes VII: P.Wirth, “Zum Geschichtsbild Kaiser Johannes VII. Palaiologos,” Byzantion, 35 (1965) 592-600.

Wittek, «Aydos»: Paul Wittek, «The Taking of Aydos Castle: Aghazi Legend and its Transformation» Arabic and Islamic Studies in Honour of Hamilton A.R. Gibb, εκδ. George Makdisi, Leiden (1965) 663-672.

Wittek, ‘Beiname’: “Der ‘Beiname’ des osmanischen Sultans Mehemmed I.” Eretz-Israel 7 (1964) 144-153.

Wittek, Défaite: Paul Wittek, De la défaite d’Ankara à la prise de Constantinople (un demi-siècle d’histoire ottoman), Revue des Études Islamiques 12 (1938) 1-34.

Wittek, «Zur Geschichte Angoras»: “Zur Geschichte Angoras im Mittelalter,” Festschrift G. Jacob zum siebzigsten Geburtstag 26. Mai 1932 gewidmet von Freunden und Schülern, εκδ. Theodor Menzel, Leipzig, Harrassowitz, 1932, 329-352.

Wittek, Menteshe: P. Wittek, Das Fürstentum Menteshe, Studie zur Geschichte Westkleinasiens im 13.-15. Jh. Mit Dokumenten und Registern. Istanbul 1934, τουρκ. μτφ. O.Ş.Gökyay, Ankara, 1944. επανέκδοση από το Deutsches Archäologisches Institut, Istanbuler Mitteilungen, Istanbul 1967.

Wittek, Ottoman Empire: Paul Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, London 1938, ανατ. 1958.

Wittek, «Sultan de Rûm»: P. Wittek, “Le Sultan de Rûm.” Annuaire de l’Institut de Philologie et d’Histoire Orientales et Slaves 6 (1938) 381-82.

Wittek, Türkischen Toponymie: “Von der Byzantinischen zur Türkischen Toponymie.” Byzantion 10 (1935): 11-64.

Wittek, «Tughra ottomane», “Notes sur la Tughra ottomane (I-II).” Byzantion 18 (1948): 311-34; 20 (1950) 267-93.

Wittek, Türkischen Toponymie: Paul Wittek, “Von der Byzantinischen zur Türkischen Toponymie,” Byzantion 10 (1935) 11-64.

Wittek, «Yazijioghlu»: “Yazijioghlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja.” BSOAS XIV/3 (1952) 639-668.

Wittek, Urkunden (V): Paul Wittek, “Zu einigen frühosmanischen Urkunden (V),” WZKM 57 (1961): 102-117.

Wittek, Paul. “Zu einigen frühosmanischen Urkunden.” I. WZKM 53 (1957) 300-313. II. WZKM 54 (1958) 240-256. III. WZKM 55 (1959) 122-41; IV. WZKM 56 (1960) 267-284. V. WZKM 57 (1961) 102-17. VI. WZKM 58 (1962) 165-197. VII. 59-60 (1963-1964) 201-23.

Woods, Aqquyunlu: John Woods, Aqquyunlu. Clan, Confederation, Empire, Chicago 1976.

Xivrey, Mémoire: Berger de Xivrey, M., Mémoire sur lavieet les ouvrages de l’mpereur Manuel Paleologue, Paris 1861.

Yinanç, I. Bayazid: M.H.Yinanç, “Bayazid I”, İA, I (1944) 368-392.

Yücel, Candaroğulları: Yaşar Yücel, XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu tarihi. Çoban- Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri, Ankara 1980.

Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed: Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Ankara 1970.

Zachariadou, «Ertogrul Bey il sovrano di Teologo (Efeso)» ASLSP 79. ns 5 (Genoa, 1965)

Ζαχαριάδου, Δέκα Τουρκικά Έγγραφα: Ε. Α. Ζαχαριάδου, Δέκα Τουρκικά Έγγραφα για την Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567), Αθήνα 1996.

Zachariadou, Documents Dionysiou: Elizabeth A. Zachariadou, Ottoman Documents from the Archives of Dionysiou (Mount Athos) 1495-1520, SF, 30 (1971) 1-35.

Zachariadou, John VII: E.A.Zachariadou, “John VII (alias Andronicus) Palaeologus, ” DOP 31 (1977) 339-342.

Zachariadou, Ḳādī Burhān al-Dīn Ahmad: Elizabeth A. Zachariadou“Manuel II Palaeologus on the Strife between Bāyezīd and Ḳādī Burhān al-Dīn Ahmad,” BSOAS 18 (1980) 471-481 [= Romania and the Turks (1300-1500). Variorum reprints, IV (1985)].

Zachariadou, ‘Old Akçe’, E. Zachariadou, “The ‘Old Akçe’ in the First Half of the XVth Century” στο Geschehenes und Geschriebenes. Studien zu Ehren von Günther S. Henrich und Klaus-Peter Matschke, Eudora-Verlag, Leipzig (2005) 103-110.

Zachariadou, Ottoman Diplomacy: E. A. Zachariadou, Ottoman Diplomacy and the Danube Frontier, HUS, Okeanos, Essays Presented to Ihor Levcenko, 7 (1983): 680-690.

Zachariadou, Prix: E. A. Zachariadou «Prix et marchés des céréales en Romanie (1343-1405)», Nuova rivista storica, 61, 3-5 (1977): 291-306 (= Romania and the Turks, Variorum Reprints, 1985.

Zachariadou, Prodromos: E.A.Ζαχαριάδου, «Early Ottoman Documents of the Prodromos Monastery (Serres)», Romania and the Turks (1300-1500), Variorum repr. XV (1985) 1–12.

Zachariadou, Saruhan: Elizabeth A. Zachariadou, «Saruhan» EI, 2^{η} έκδ. XI (1997) 69.

Zachariadou, Radic: E. A. Zachariadou, The Worrisome Wealth of the Celnik Radic, Studies in Ottoman History in Honour of Professor V.L. Menage, εκδ. C. Heywood- C. Imber, İstanbul, 1994, 383-397.

Zachariadou, Religion: Elizabeth A. Zachariadou, Co-existence and Religion, AO, 15 (1997) 119-129.

Zachariadou, Süleyman: E. A. Zachariadou, «Süleyman Çelebi in Rumili and the Ottoman Chronicles», Der Islam, 60 (1983) 268-296.

Zachariadou, Trade and Crusade: E. A. Zachariadou, Trade and Crusade. Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415), Venice, 1983, 83-89.

E. Zachariadou, «Trebizond and the Turks (1352-1402)» ΑΠ, 35 (1979): 333-358. 12th Symposium of Byzantine Studies at Birmingham for «Black Sea», (March 1978). Variorum Reprints, London 1985.

Ζαχαριάδου, Χρονικό: Ε. Ζαχαριάδου, «Το Χρονικό των Τούρκων σουλτάνων (ιταλικό πρότυπο και το κώδικα του βαρβερινού ελληνικού 111)», Θεσσαλονίκη 1960.

Zakythinos, «Attitude»: Dionysios A Zakythenos «L'attitude de Venise face au déclin et la chute de Constantinople", στο Venezia centro di mediazione tra oriente e occidente (secoli XV-XVI). Aspetti e problemi, a cura di H.G.Beck, M.Manoussakas, A.Pertusi, I, Florence, 61-76.

Zakythinos, despotat : Dionysios A Zakythenos, Le despotat grec de Morée. Paris: Les Belles Lettres, 1932. Revised edition, Variorum reprints, London 1975.

Zizicas, voyage: E.Lappa-Zizicas, "Le de Jean Paléologue en Italie", REB 34 (1976) 142.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διατριβή, αφορά τη μελέτη της πολιτικής που ακολούθησε τον τελευταίο αιώνα η βυζαντινή αυτοκρατορία, για να αντιμετωπίσει στα τέλη του 14ου αρχές του 15ου αιώνα τον ταχύ οθωμανικό στρατιωτικό επεκτατισμό. Τα γεγονότα εξελίχθηκαν σε μια ατμόσφαιρα ακραίας πολιτικής στρατιωτικής αστάθειας, η οποία χαρακτηρίζεται από τους βυζαντινούς εμφύλιους πολέμους του 14ου αιώνα, καθώς και τις εισβολές τρίτων λαών. Οι αυτοκράτορες επιδίωκαν με κάθε τρόπο να εξασφαλίσουν τα εδάφη τους απέναντι στην αναπτυσσόμενη οθωμανική δύναμη. Κύριος στόχος της διδακτορικής μελέτης είναι η παρουσίαση των γεγονότων που επηρέασαν καθοριστικά τη σχεδίαση και εφαρμογή της βυζαντινής πολιτικής κατά περίπτωση, και ιδιαίτερα κατά την περίοδο της οθωμανικής μεσοβασιλείας (1402-1423). Επιπρόσθετα, διερευνάται κατά πόσο η πολιτική στάση του σουλτάνου Βαγιαζήτ Α΄ (την περίοδο 1394-1402), επηρέασε την αντίστοιχη πολιτική που εφάρμοσε ο Μανουήλ Β΄ απέναντι στους Οθωμανούς πρίγκιπες μετά την ήττα της Άγκυρας (1402), και τον θάνατο του Βαγιαζήτ Α΄ (1403).

Η κατανόηση της πολιτικής στάσης του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου έναντι των Οθωμανών, καθ' όλη τη διάρκεια των οθωμανικών εμφυλίων πολέμων (1402-1425), απαιτεί καταρχάς την εις βάθος μελέτη της οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής πριν από την μάχη της Άγκυρας (28 Ιουλίου 1402). Ως εκ τούτου, δεδομένης της βυζαντινής υποτέλειας στους Οθωμανούς από το 1371[1] και εντεύθεν, η αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής του Βαγιαζήτ Α΄, που γίνεται πλέον επιθετική (1391-1400), αλλάζει δραματικά την αντίστοιχη πολιτική του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄. Ορόσημο της πολιτικής στάσης του τελευταίου, είναι η μάχη της Άγκυρας, μετά την οποία ο Μανουήλ Β΄ επηρέασε καθοριστικά τις εξελίξεις στο Οθωμανικό στρατόπεδο. Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας με τις επεμβάσεις του φρόντισε για την άμβλυνση των φιλονικιών μεταξύ των Οθωμανών διαδόχων, με σκοπό την άρση της υποτέλειας στους Οθωμανούς.

Η παρούσα μελέτη επίσης εστιάζεται στις λύσεις που επιδίωξε ο Μανουήλ Β΄ για την αντιμετώπιση της Οθωμανικής απειλής, όταν συνειδητοποίησε ότι βαίνουν άκαρπες οι διπλωματικές του προσπάθειες για ξένες συμμαχίες που αναζητούσε στην Δύση (1399-1403).

Αυτό, που είναι πιο σύνθετο αλλά παράλληλα και πολύ ενδιαφέρον, είναι το πλέγμα των πολιτικών διασυνδέσεων και άτυπων συμφωνιών μεταξύ των Χριστιανών και των μη Οθωμανών Τούρκων, εχθρών του Βαγιαζήτ Α΄. Με κοινό στόχο την αντίθεσή τους στην οθωμανική κυριαρχία, επεμβαίνουν και αμβλύνουν με τη σειρά τους εμφύλιους πολέμους των διαδόχων, βοηθώντας μονομερώς και κατά περίπτωση τους πρίγκιπες για την κατάκτηση του θρόνου. Οι πληροφορίες αυτές πηγάζουν από οθωμανικές πηγές, οι οποίες παρόλο που δεν εξιστορούν με χρονολογική ακρίβεια τα γεγονότα, παραθέτουν σημαντικές πληροφορίες για τους εμφύλιους πόλεμους μεταξύ των διαδόχων, φωτίζοντας σκοτεινές πτυχές της περιόδου.

---

[1] G. Ostrogorsky, «État tributaire» 49.-Για τους όρους και τα στάδια της υποτελείας βλ. H. İnalcık, «Methods» 103-129.

Μεγάλο μέρος της σύγχρονης έρευνας έχει ασχοληθεί με τις διπλωματικές σχέσεις του Βυζαντίου με την Δύση,[2] ενώ έχουν γίνει πολύ λίγες μελέτες για τις βυζαντινο-οθωμανικές σχέσεις αυτής της περιόδου, επειδή οι ερευνητές στηρίζονται κυρίως στις αφηγήσεις των βυζαντινών ιστορικών πηγών.

Κατά την εξέλιξη της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι τα δεδομένα των ιστορικών είναι αρκετά μονομερή και αγνοούν τα πρόσφατα συμπεράσματα της τουρκικής ιστορίας με αποτέλεσμα να καταλήγουν συχνά σε άστοχα συμπεράσματα, όσον αφορά τα γεγονότα που επηρέασαν τις βυζαντινο-οθωμανικές σχέσεις. Με άλλα λόγια, οι βυζαντινολόγοι έχουν επικεντρωθεί περισσότερο στις επαφές του Μανουήλ Β΄ με την Δύση, προκειμένου να λάβει βοήθεια και να ελευθερωθεί από την οθωμανική κυριαρχία.[3] Ωστόσο δεν επισημαίνουν ότι εκτός από μια πιθανή δυτική Σταυροφορία απέναντι στην οθωμανική απειλή, ο Μανουήλ διέθετε και άλλες εναλλακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος.[4] Αυτές προέρχονταν από τους μη-Οθωμανούς Τούρκους μουσουλμάνους γείτονες των Οθωμανών στην Ανατολία, όπως ο εμίρης του Καραμάν (Karamanoğulları), ο Ισφενδιγιάρ (İsfendiyar) μπέης της Κασταμονής-Σινώπης, και ο Τζινεήτ μπέης εμίρης της Σμύρνης, καθώς και ο Μογγόλος ηγεμόνας Τιμούρ και ο διάδοχός του Σάχ-Ρουχ.[5] Οι τρεις πρώτοι ήταν προαιώνιοι εχθροί των Οθωμανών και φυσικά σύμμαχοι και συνεργάτες του Βυζαντίου. Οι ανωτέρω εμίρηδες προσπαθούσαν να διατηρήσουν την κυριαρχία στα εδάφη τους, την οποία στερήθηκαν από τον Βαγιαζήτ Α΄ (1390-1392), και επανέκτησαν με την παρέμβαση του Τιμούρ μετά την μάχη της Άγκυρας (1402). Σε αυτόν τον αγώνα φυσικοί συνεργάτες των παραπάνω υπήρξαν και οι Βαλκάνιοι πρίγκιπες, οι οποίοι ενδιαφέρθηκαν για τη συνέχιση του καθεστώτος του 1402. Ο κοινός στόχος οδήγησε τους εμίρηδες σε φανερή συνεργασία όχι μόνο με τους Βαλκάνιους πρίγκιπες αλλά και με το Βυζάντιο, καθώς όλοι προσπάθησαν να διατηρήσουν το ίδιο μεταπολεμικό καθεστώς. Τα οθωμανικά

---

[2] Η μονογραφία του John Barker, Manuel II, 123-200, επικεντρώνεται στην πολιτική ζωή και τις διπλωματικές ενέργειες του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ στην Δύση.-Βλ. επίσης Ostrogorsky, Ιστορία, ιδιαίτερα σ. 257-259.-D.M. Nicol, The Last Centuries, ιδιαίτερα 310-333.

[3] Ο Barker, Manuel II Palaeologus, σ. 226-230, 239-241 υποστηρίζει την άποψη, ότι ο Μανουήλ που εκείνη την περίοδο βρισκόταν στην Ευρώπη, δεν ενέκρινε την πολιτική συμβιβασμού με τους Οθωμανούς, και επιθυμούσε μάλλον, όπως και παλαιότερα, να συνεχίσει τις συζητήσεις με τον δυτικό χριστιανικό κόσμο, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο οθωμανικός κίνδυνος.-Την μελέτη του Barker ακολούθησαν άλλες, οι οποίες εξακολουθούν να εξετάζουν την εν λόγω περίοδο με επίκεντρο του Βυζαντίου και τα αποτελέσματα τους πρέπει να αναθεωρηθούν προκειμένου να φθάσουμε σε μια νέα σύνθεση των νέων τεκμηρίων για την νέα αφήγηση της ιστορίας. Παραδείγματος χάριν, ο I.Djuric, Crépuscule, 90-155, αξιολογεί τις βυζαντινό-οθωμανικές σχέσεις μόνο με επίκεντρο του Βυζαντίου εστιάζοντας στην εξωτερική πολιτική του Μανουήλ απέναντι στις συγκρούσεις των Οθωμανών πριγκίπων (1403-1421) καθώς επίσης και περιορίζεται μόνο με την βάση των δυτικών και σλαβο-βυζαντινών πηγών.

[4] Παραδείγματος χάριν, ο John Barker, Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship. New Brunswick, 1969 δεν αναγνωρίζει το γεγονός ότι στον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των Οθωμανών πριγκίπων, ο Μανουήλ ασκούσε μια πολιτική ισορροπίας προκειμένου να διατηρηθεί το καθεστώς του 1403.

[5] Για τις σχέσεις των Οθωμανών με τον Τιμούρ και τους Τιμουρίδες, Μογγόλους απογόνους του μετά την μάχη της Άγκυρας βλ. H. İnalcık "Mehemmed I" EI2.-του ίδιου, Ottoman Empire, The Classical Age, London, 1997.-Για τις σχέσεις του Τιμούρ με τις δυτικές αυλές βλ. Adam Knobler, "Rise of Tîmûr 341-349.-Musa Şamil Yüksel, «Rise Of Tîmûr» 231-243.-Beatrice Forbes Manz, The Rise and Rule of Tamerlane, Cambridge, Cambridge Canto, 1989.

χρονικά, καθώς και η συμφωνία μεταξύ του εμιράτου του Καραμάν και των Οθωμανών (1444), δείχνει ότι το Βυζάντιο διατήρησε στενές διπλωματικές σχέσεις με τους εμίρηδες του Καραμάν.

Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό μέσο, που μπορούσε να χρησιμοποιήσει ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄, ήταν οι πρίγκιπες - γιοί του Βαγιαζήτ Α΄ που διεκδικούσαν τον θρόνο. Η εμφύλια διαμάχη που επικράτησε στο οθωμανικό κράτος ήταν ένα από τα ισχυρότερα όπλα στα χέρια του Βυζαντινού αυτοκράτορα. Ύστερα από την πρώτη φάση του οθωμανικού εμφυλίου, ο Μανουήλ εξακολούθησε την ίδια πολιτική και χρησιμοποίησε έναν από τους διεκδικητές πρίγκιπες κατά του Μεχμέτ Α΄ (1413-1421) και του Μουράτ Β΄ (1421-1451) προκειμένου να επωφεληθεί από την ασταθή οθωμανική πολιτική κατάσταση. Οι επαφές του Μανουήλ Β΄ με τη Δύση ήταν σχετικά περιορισμένες και ελάχιστα αποτελεσματικές, με συνέπεια να αναγκαστεί να στηριχτεί περισσότερο στις δικές του δυνάμεις. Παρόλα αυτά, οι μονομερείς συμφωνίες που συνήψε με καθένα από τους δυτικούς ηγεμόνες ενάντια στους Οθωμανούς, δημιουργούσαν ιδιαίτερη ανησυχία στο Οθωμανικό στρατόπεδο. Προκειμένου λοιπόν, να αναλυθεί το πλεγμα των μυστικών συμφωνιών μεταξύ όλων των αντίπαλων πλευρών, είναι απαραίτητο να συμβουλευθούμε και στις οθωμανικές πηγές.

Η διατριβή χωρίζεται σε έκτι μέρη. Στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης εστιάζεται η περίοδος από το 1391 ως την αναχώρηση του Μανουήλ στην Δύση και η έρευνα εστιάζεται στην κατάσταση του Βυζαντίου και του οθωμανικού κράτους πριν και μετά τη μάχη της Άγκυρας (1399-1402). Μελετάται η επέκταση του Οθωμανικού κράτους στην Ανατολία από τον Βαγιαζήτ Α΄ με την κατάκτηση των διαφόρων τουρκικών εμιράτων, η πορεία του Τιμούρ προς τα δυτικά και η συντριπτική ήττα του Βαγιαζήτ στη μάχη της Άγκυρας, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η εξασθένιση της βυζαντινής υποτέλειας, καθως ο Μανουήλ Β΄ εκμεταλλεύτηκε την αποσύνθεση της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Στο δεύτερο μέρος μελετάται η πρώτη φάση του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε μεταξύ των πριγκίπων, διαδόχων του Βαγιαζήτ, Ίσα και Μεχμέτ για την κυριαρχία της Ανατολίας (1402-1403).

Το τρίτο μέρος αφορά στην δεύτερη φάση της διαμάχης μεταξύ του Σουλεϊμάν και του Μεχμέτ για (1403-1409/10).

Το τέταρτο μέρος ασχολείται με τις μετέπειτα προσπάθειες του Μανουήλ Β΄ να εξασφαλίσει τη συνέχεια του εμφυλίου πολέμου μεταξύ του Σουλεϊμάν και τον Μούσα (1409/10? -17 Φεβρουαρίου 1411) που έλιξε με τον θάνατο του Σουλεϊμάν.

Στο πέμπτο μέρος μελετώνται οι συνεχείς προσπάθειες του Μανουήλ Β΄ για την διατήρηση της οθωμανικής διαμάχης μεταξύ του Μούσα και του Μεχμέτ (17 Φεβρουαρίου 1411-5 Ιουλίου 1413).

Το έκτο μέρος εστιάζει στην περίοδο κατά την διάρκεια της οποίας ο Μεχμέτ Α΄, μοναδικός κυβερνήτης του οθωμανικού κράτους (1413-1421), προσπάθησε να επαναφέρει την υποτέλεια του Βυζαντίου στους Οθωμανούς με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσει το 1416 τους νέους διεκδικητές του οθωμανικού θρόνου, οι οποίοι υποκινήθηκαν από το Βυζάντιο και τους συμμάχους του και παραλίγο οδήγησαν τον Μεχμέτ να χάσει την εξουσία του. Επιπλέον γίνεται μια σύντομη αναφορά στην

περίοδο του 1421-1423, κατά την οποία ο Μανουήλ Β΄ προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τον θάνατο του Μεχμέτ Α΄ προωθώντας ακόμη δύο φορές Οθωμανούς διεκδικητές του θρόνου εναντίον του νόμιμου κατόχου, Μουράτ Β΄.

Κατά τη διάρκεια αυτής της μακράς περιόδου από το 1391 έως το 1423 ο Μανουήλ Β΄ ήλπιζε να αποκρούσει το οθωμανικό κράτος με τη βοήθεια μιας δυτικής Σταυροφορίας, ενώ ο οθωμανικός στόχος ήταν να τεθεί ένα τέλος στο Βυζάντιο με τη κατάληψη της Θεσσαλονίκης, του Μορέως και της ίδιας της Κωνσταντινούπολης. Έτσι, ενώ ο Μανουήλ προσπαθούσε να υποκινήσει τον δυτικό χριστιανικό κόσμο να αναλάβει μια σταυροφορία, η πρωτεύουσά του πολιορκήθηκε τρεις φορές από τον Βαγιαζήτ Α΄, τον Μούσα και αργότερα από τον Μουράτ Β΄.

Η εξωτερική πολιτική του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο που τέθηκε σε εφαρμογή με σκοπό να εκμηδενιστεί η αυξανόμενη οθωμανική απειλή δεν έχει μελετηθεί από ευρύτερη άποψη. Υπάρχουν βέβαια πολυάριθμες μελέτες των Βυζαντινολόγων ακόμα και Τουρκολόγων που αναφέρονται στα γεγονότα της συγκεκριμένης περίοδου,[6] χωρίς να την εξετάζουν ευρέως και εκτενώς, δηλαδή με ταυτόχρονη ανάλυση των εξελίξεων στην βυζαντινή και οθωμανική πλευρά (ευρωπαικού και ανατολικού τμήματος). Παράδειγμα, περισσότεροι μελετητές εκλαμβάνουν τις κινήσεις των Οθωμανών πριγκίπων ως απλή διεκδίκηση του θρόνου αγνοώντας το γεγονός ότι ο Βυζαντινός αυτοκράτορας απελπισμένος από τις επαφές του με την Δύση είχε στην διάθεση του τρια ισχυρά αλλά αποτελεσματικά όπλα: τους αδύναμους Οθωμανούς πρίγκιπές που χρειάζονταν με κάθε κόστο την βυζαντινή υποστήριξη, και τους μη Οθωμανούς (Τούρκους) εμίρηδες της Ανατολίας και ακόμη τους ίδιους τους αξιωματικούς της Οθωμανικής αυλής.

Η έλλειψη ειδικών μονογραφιών είναι προφανής παρά την εξαιρετική σπουδαιότητα των προααφερθέντων ιστορικών προβλημάτων. Ένας βασικός λόγος γι'αυτό το παράδοξο γεγονός είναι η φύση των πηγών αυτής της περιόδου. Τα ιστοριογραφικά και λοιπού χαρακτήρα κείμενα που αναφέρονται στην εξωτερική πολιτική του Μανουήλ εναντίον των Οθωμανών είναι μεν εξαιρετικά πολυάριθμα, αλλά παρέχουν πληροφορίες αποσπασματικές και χρονολογικά ασαφείς, και τις περισσότερες φορές αλληλοσυγκρουόμενες. Επιπλέον είναι γραμμένες σε πολλές διαφορετικές γλώσσες, γεγονός που καθιστά το έργο του κάθε ερευνητή εξαιρετικά δύσκολα.

---

[6] Joseph Hammer-Purgstall, Geschichte des osmanischen Reiches, I, Grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven. Pest, 1827 επανέκδοση 1833.-N. Jorga, Geschichte des Osmanichen Reiches, in Europa, Hamburg-Gotha, I-VII, 1840-1863. επανέκδοση Gotha, 1908.-H.İnalcık, Ottoman Empire The Classical Age, 1300-1600, New York, 1973.-C.Imber, Ottoman Empire 1300-1481, İstanbul 1990.-M.T. Gökbilgin, «Süleyman Çelebi», İA, XI (1970) 179-182.-C. Imber, «Musa Çelebi» EI, 2η έκδ., VII (1993) 644-646.-Halil İnalcık, «Mehemmed I» EI, 2η έκδ., VI (1991) 973-978.- Halil İnalcık, «Murad II» İA, VIII, (1997) 598-615.-του ίδιου, «Murad II» DİA, 31 (2006) 165-172.
C.J. Heywood, «Mustafa Çelebi» EI, 2η έκδ., VII (1992) 710-713.-C.J. Heywood, «Küçük Mustafa», EI, 2η έκδ. VII (1992).

Για την περίοδο ρήξης σχέσεων Οθωμανών και Βυζαντίου που κατέληξε με την πολιορκία της Κωνστατινούπολης από τον Βαγιαζήτ Α΄ (1394-1402) η διδακτρική διατριβή του Ελληνοκαναδέζου Διονυσίου Χατζόπολου πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα. [7]

Η μελέτη που μάλλον προσεγγίζει πιο πολύ στο περιεχόμενο της παρούσας διατριβής, είναι αυτή του S. Reinert,[8] που δεν περιορίστηκε μόνο στα στοιχεία των βυζαντινών πηγών, τα οποία ακολούθησε, αλλά χρησιμοποίησε και πληροφορίες αντίστοιχων οθωμανικών πηγών καταφερνοντας να προωθήσει μια μη-μεροληπτική άποψη για την πολιτική στάση του Βαγιαζήτ προς τους Βυζαντινούς.

Ωστόσο, αυτές οι δύο μελέτες ασχολούνται μόνο με τα πρώτα έτη διακυβέρνησης του Μανουήλ Β΄ εξετάζοντας μόνο την περίοδο πριν από την μάχη της Άγκυρας.

Στο παλαιό άρθρο του P. Wittek μελετάται η κατάσταση του οθωμανικού κράτους μετά τη μάχη της Άγκυρας με βάση τις πληροφορίες των δυτικών και βυζαντινών πηγών και εκείνες των οθωμανικών, ωστόσο τα συμπεράσματά του χρειάζονται να εξεταστούν εκ νέου κάτω από το φως των πορισμάτων νέων ερευνών.[9]

Από τους Γερμανούς μελετητές πρέπει να γίνει ξεχωριστή αναφορά στον Klaus-Peter Matschke που χρησιμοποίησε τις πηγές των δύο πλευρών (Βυζαντίου και Οθωμανών) αναφερόμενος στην έντονη πολιτική αστάθεια και την εσωτερική διαμάχη του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου. Ωστόσο η μελέτη του έχει περιοριστεί περισσότερο στην εξέταση των άμεσων συνεπειών της μάχης της Άγκυρας για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή του Βυζαντίου.[10]

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί η διδακτορική διατριβή του Nedim Filipović που εστίασε στον ανταγωνισμό του Μούσα Τσελεμπή εναντίον του Σουλεϊμάν και του Μεχμέτ Α΄ 1409-1413). Ο Filipović θεωρούσε ότι η σύγχρονη έρευνα αντιλαμβάνεται την διαμάχη του Μούσά (ενός από τους διαδόχους του Βαγιαζήτ Α΄) εναντίον των αδερφών του (Süleyman-Σουλεϊμάν, και Μεχμέτ) όχι ως μια απλή επανάσταση ενός Οθωμανού πρίγκιπα, αλλά ως εκπροσώπου των δυσαρεστημένων στρωμάτων της οθωμανικής κοινωνίας (Χριστιανών και Μουσουλμάνων), η οποία κοινωνία τον υποστήριξε στον ανταγωνισμό του. Παρά την πολύτιμη οπτική γωνία που προσφέρει η μελέτη του, περιορίζεται χρονικά μόνο στην εποχή της δράσης του Μούσά στα Βαλκάνια[11] και δεν καλύπτει όλη την περίοδο με την οποία ασχολείται η παρούσα μελέτη.

Μετά τις μελέτες αυτές από όσο γνωρίζω, μόνο η μελέτη του Δ. Καστρίτση[12] εξετάζει εκτενώς την ιστορία της οθωμανικής μεσοβασιλείας και την άμεση ανάμιξη του Μανουήλ Β΄ στα οθωμανικά πράγματα, χωρίς να καλύπτει όμως την περίοδο των σουλτάνων Μεχμέτ Α΄ και Μουράτ

---

[7] Dionysios Hatzopoulos, "Le premier siège de Constantinople par les Ottomans de 1394 à 1402" Διδακτορική Διατριβή, Université de Montréal, 1980, έκδ. 1995.
[8] S. Reinert, «Palaiologoi» 289-365.
[9] P. Wittek, «Dèfaite» 1-34.
[10] Klaus-Peter Matschke, Die schlacht bei Ankara und das Schicksal von Byzanz. Studien zur spätbyzantinischen Geschichte zwischen 1402 und 1422, Weimar, 1981.
[11] Nedim Filipović, Princ Musa i Sejh Bedreddin, Sarajevo, 1971.
[12] D. Kastritsis, The Sons of Bayezid (Ottoman Empire and Its Heritage), Brill, 2007.

Β΄, κατά την διάρκεια των οποίων ο οθωμανικός εμφύλιος πόλεμος συνεχίστηκε λόγω της εμφάνισης (με άμεση βυζαντινή πρωτοβουλία και επέμβαση) τριών Οθωμανών διεκδικητών του θρόνου. Η μελέτη του Α. Ξανθυνάκη[13] ασχολήθηκε με την εποχή του Μουράτ Β΄ αρχίζοντας να εξετάζει τα γεγονότα από την άνοδο του Μουράτ στον θρόνο (1421) και μέχρι το 1430. Όμως τα αποτελέσματα της μελέτης του χρειάζεται να αναθεωρηθούν με βάση εκείνα του Δ. Καστρίτση και άλλων μελετητών.

Το σημείο, στο οποίο προσπαθεί η παρούσα διατριβή να εφιστήσει την προσοχή είναι η συνεχής παρακολούθηση των γεγονότων στο οθωμανικό μέτωπο από 1371 μέχρι το 1423. Για παράδειγμα, η ρήξη των σχέσεων του Μανουήλ Β΄ και του Μεχμέτ Α΄ μετά την άνοδο του τελευταίου στον θρόνο είχε στενή σχέση με τη γενική επίθεση εναντίον του Μεχμέτ το 1416. Σε μια μελέτη που ασχολείται με τις πολιτικές περιπέτειες του Μανουήλ Β΄ επιβάλλεται να συμβουλευτεί κανείς και τις νέες μελέτες της οθωμανικής ιστορίας και ιστοριογραφίας.[14]

Άλλος στόχος της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση της συνεργασίας των διαφόρων παραγόντων της Ανατολίας με το Βυζάντιο και ο ρόλος των σχέσεών τους με τους σουλτάνους στη διαμόρφωση της πολιτικής του Μανουήλ Β΄ καθ' όλη τη διάρκεια της οθωμανικής μεσοβασιλείας. Η διδακτορική διατριβή εστιάζει στην διερεύνηση των ανωτέρω πολύπλοκων σχέσεων αλληλεξάρτησης, με βάση και κυρίως την αξιοποίηση και την διασταύρωση των πληροφοριών των βυζαντινών, οθωμανικών και λατινικών πηγών, και την κριτική θεώρηση των πορισμάτων των νέων ερευνών.

Στην παρούσα μελέτη προσπαθήσαμε να συγκρίνουμε κυρίως τις πληροφορίες των οθωμανικών πηγών με εκείνες των βυζαντινών με σκοπό να μην είναι μονόπλευρα τα συμπερέσματα. Αυτό διότι οι Οθωμανικές πηγές που παρέχουν πληροφορίες για την συγκεκριμένη περίοδο που μας απασχολεί εδώ δεν επαρκούν για την κατανόηση διασυνδέσεων Βυζαντίου με τις προαναφερόμενες δυνάμεις και οι πληροφορίες τους είναι εξαιρετικά περιορισμένες και αποσπασματικές. Ωστόσο παρά τα ελαττώματα τους, οι μαρτυρίες τους έχουν ιστορική αξία, μόνο εάν αξιολογούνται μαζί με εκείνες των βυζαντινών ιστορικών. Διότι οι ιστοριογράφοι της οθωμανικής αυλής προσπερνούν σιωπηλά, κρύβουν ή προσπαθούν να δίνουν άλλη εντύπωση στην περιγραφή τους σε σχέση με τα γεγονότα της διενέξης μεταξύ των διαδόχων του Βαγιαζήτ Α΄. Αντιθέτως, οι Βυζαντινοί ιστορικοί παρέχουν πλούσιες πληροφορίες για την αδύναμη και ευάλωτη κατάσταση των Οθωμανών πριγκίπων απέναντι στον Βυζαντινό αυτοκράτορα, στα τουρκικά εμηράτα της Ανατολίας, καθώς και απέναντι στις εσωτερικές φυγοκεντρικές δυνάμεις της επικράτειας τους.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν οι καρποί της οθωμανικής ιστοριογραφίας, που περιλαμβάνονται στα έργα των Οθωμανών ιστοριογράφων του 14ου, 15ου και 17ου

---

[13] Α. Ξανθυνάκης "Η βασιλεία του Οθωμανού Σουλτάνου Μουράτ Β΄ (1421-1451)." Διδακτορική Διατριβή, Παν/μιο Κρήτης 2003, 1-299.

[14] Halil İnalcık, The Rise of Ottoman Historiography, Historians of the Middle East, εκδ. Bernard Lewis- P.M. Holt, London, 1962, ανατύπωση Oxford University Press 1964, 152-167.

αι. Οι έξι σημαντικότεροι ιστορικοί είναι οι Aşıkpaşazade (περ. 1400-περ. 1486),[15] Neşri (περ. 1520),[16] Oruç b. Adil (περ. 1503),[17] Ruhi Τσελεμπή (περ. 1511),[18] Sa'ad al-din (1536-1599)[19] και Müneccimbaşı (1631-1702).[20] Αλλες σημαντικές οθωμανικές πηγές είναι το ανώνυμο Gazavatnâme του σουλτάνου Μουράτ Β΄,[21] ανώνυμα οθωμανικά χρονικά[22] και οθωμανικά ημερολόγια (Annals)][23]. Οι μαρτυρίες τους συγκρίθηκαν με εκείνες των δυτικών και ανατολικών πηγών και με τα νομισματικά στοιχεία,[24] προκειμένου να αποκτήσουμε συγκεκριμένες πληροφορίες για την περίοδο. Η προσέγγιση σε τέτοιου είδους θέματα, εξαρτάται περισσότερο από τα είδη των πηγών που χρησιμοποιούνται καθώς και τις πιθανές προκαταλήψεις αυτών, και στη συγκεκριμένη περίπτωση, τη θέση τους σχετικά με τους Οθωμανούς. Επομένως, είναι απαραίτητο να γίνει αξιολόγηση των πηγών, με εξακρίβωση της πολιτικής θέσης που αντιπροσώπευαν, προκειμένου να προσδιοριστεί η αξιοπιστία των πληροφοριών τους.

Μεταξύ των βυζαντινών πηγών, την πρώτη θέση κατέχουν οι αφηγηματικές ιστορίες και τα ανώνυμα βραχέα χρονικά. Τα βραχέα χρονικά αποτελούνται από ασύνδετες σημειώσεις που εμφανίζονται ως σύντομοι ή μεγαλύτεροι στίχοι στα περιθώρια ή σε άγραφες σελίδες χειρογράφων. Εχουν μεγάλη χρονική ακρίβεια και γι'αυτό είναι πολύ χρήσιμα στη χρονολόγηση των γεγονότων. Τα σημαντικότερα από τα γεγονότα της περιόδου της οθωμανικής διένεξης (1402-1423), αναφέρονται από σειρά βραχέων χρονικών. Γενικά τα βραχέα χρονικά, που αναφέρονται στην συγκεκριμένη περίοδο του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου έχουν συνταχθεί τον 15^{ο} και 16^{ο} αιώνα. Συχνά επιβεβαιώνουν τις πληροφορίες των άλλων ιστορικών πηγών. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η τρίτομη έκδοση των βραχέων χρονικών του Peter Schreiner.[25] Χρησιμοποιήθηκε επίσης η μελέτη

---

[15] Aşıkpaşazade, Osmanoğullarının Tarihi (Ιστορία των διαδόχων του Οσμάν), εκδ.Kemal Yavuz-M.A.Yekta Saraç, İstanbul, 2003.-Για την αξιολόγηση του Aşıkpaşazade βλ. H. İnalcık, How to Read 'Âshik Pasha-Zâde's History, Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage, έκδ. Colin Heywood and Colin Imber (Istanbul, 1994), 139-156.-Βλ. επίσης Α. Σαββίδης, «Το Έργο του Τούρκου Χρονικογράφου Ασικ-Πασα-ζάδε» στο Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα, ανατ. άρθρων, 1981-1990, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1992.

[16] Neşri Tarihi, Cihânnümâ, I-II, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1995.

[17] Oruç b. Adil, Tevarih-i Âl-i Osman, εκδ. F. Babinger, Hannover, 1925. Το χρονικό του Ουρούτς (Tevarih-i Al-î Osman) γράφτηκε επί Βαγιαζίτ Β΄και καλύπτει την περίοδο από την ίδρυση του οθωμανικού κράτους μέχρι το 1467.

[18] Ruhi Çelebi, Tevarih-i Âl-i Osman, (Rûhî Târîhi), εκδ. Cengiz, Halil Erdoğan, και Yaşar Yücel, Belgeler 14-18 (1989-92) 359-472.

[19] Χότζα Sa'ad al-din, Tacü't-tevarih, I-II, εκδ. İsmet Parmaksızoğlu, KB, İstanbul, 1974.

[20] Müneccimbaşı, Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481) Ahmet Ağırakça, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

[21] Η πηγή έχει εκδοθεί από τους Halil İnalcık και Mevlüd Oğuz: Gazavât-ı Sultân Murad b. Mehemmed Han. Izladi ve Varna Savaşları (1443-1444) üzerinde Anonim Gazavatnâme, Ankara, 1989.

[22] V.L. Ménage: The «Annals of Murad II», *BSOAS*, 39 (1976), 570-573.

[23] Osman Turan, İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Ankara, 1984.

[24] İ-C. Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzesi Teşhirdeki İslami Sikkeler Katalogu (Κατάλογος Ισλαμικών Νομισμάτων που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πόλης) II, İstanbul 1974.-Cüneyt Ölçer, Yıldırım Bayezid'in oğullarına ait Akçe ve Mangırlar (άσπρα και χάλκινα νομίσματα που άνηκαν στους διαδόχους του Βαγιαζήτ Α΄), İstanbul 1968.-του ίδιου, II. Murad Dönemi Sikkeleri, TvT (1984) 253-256.-του ίδιου, Germiyan Oğlu Yakub Bey'in Osmanlı Sultan Murad II. Adına Darb ettirdiği Akçeler, JTS, 7 (1983) 315-327.

[25] Για την αξιολόγηση αυτών των χρονικών βλ. Herbert Hunger, Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, Munich, Beck, 1978, 481–482.-G.Moravcik, Byzantinoturcica, I, 235.-Elizabeth M. Jeffreys,

του Elpidio Mioni. Αυτή η μελέτη συμπεριλαμβάνει κάποια χρονικά που αγνοήθηκαν από τον Schreiner και μάλιστα καλύπτουν την περίοδο του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου.[26]

Στα γεγονότα της περιόδου που μας απασχόλησαν, αναφέρονται οι ιστορίες του 15ου αι. Ο Δούκας (γέν. 1400- † περ. 1462), χάρη στις πλούσιες γνώσεις του παρέχει μια σχεδόν πλήρη εικόνα της περιόδου 1402-1421. Φαίνεται η θέση του ιστορικού στην υπηρεσία των γενουατικών αρχών της Ν. Φώκαιας και της Λέσβου. Αυτή του έδωσε την ευκαιρία να προβεί σε μια πλούσια, λεπτομερή, ακριβή και αξιόπιστη εξιστόρηση των γεγονότων της εποχής του. Πιθανότατα ο ιστορικός βρήκε την ευκαιρία να μάθει και την τουρκική γλώσσα. Οι ασφαλείς πληροφορίες του πρέπει να προέρχονταν από πρόσωπα που συνάντησε χάρη στην θέση του. Το χρονικό του Δούκα εκτός από την κατακτητική πορεία των Οθωμανών, παρουσιάσει και τον ρόλο τουρκικών εμιράτων στην οθωμανική διέξενη. Μοναδική αδυναμία του χρονικού είναι η έλλειψη απόλυτης ακρίβειας στη χρονολόγηση των γεγονότων. Σε αντίθεση με τον Σφραντζή, που διακρίνεται για την χρονολογική ακρίβειά του, ο Δούκας τοποθετεί τα γεγονότα με συγκεχυμένο τρόπο. Γι'αυτό το λόγο η διασταύρωση των πληροφοριών του με εκείνες των άλλων πηγών είναι απαραίτητη.[27] Η αναλυτική παρουσίαση των γεγονότων καθιστούν το έργο του Δούκα μία από τις σημαντικότερες βυζαντινές πηγές της περιόδου 1402-1421. Στην εργασία μας χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του V. Grecu.[28]

Ο γαλαζοαίματος Αθηναίος Λαόνικος Χαλκοκονδύλης (γεν. 1423 ή 1430 – περ. †1490) υπηρέτησε στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Τα χρόνια που έζησε στον Μιστρά διαδραμάτησαν ρόλο στην μόρφωση του. Υπήρξε μαθητής του Πλήθωνα. Μεγάλωσε με τις κλασικές αξίες. Όλα αυτά τα στοιχεία επιδρούν στην αντίληψή του για την ιστορία. Στη συγγραφή του χρονικού του Χαλκοκονδύλη, οι *Αποδείξεις Ιστοριών*, χρονολογείται περίπου το 1480. Η αφήγηση του επικεντρώνεται στα έτη 1298-1463. Η ιστορία της οθωμανικής δύναμης αντί της βυζαντινής αποτελεί τον άξονά του χρονικού του. Το χρονικό του παραθέτει πολύ σημαντικές πληροφορίες σε σχέση με την νοοτροπία των Οθωμανών και την οργάνωση του κράτους τους. Μολονότι έχει κάποια χρονολογικά λάθη, η αφήγηση του θεωρείται αξιόλογη και για τις σχέσεις Οθωμανών και Βυζαντίου

Chronicles, Short, ODB, I, New York 1991.-Peter Schreiner, Die Byzantinischen Kleinchroniken (Chronica Byzantina Breviora), I-III, Wien, 1975-1979 (C.S.H.B., 12/1). Ο δεύτερος τόμος (Commentar) της μελέτης του Schreiner περιέχει τα σχόλια του συντάκτη. Πρέπει να χρησιμοποιηθεί με προσοχή ιδιαίτερα όσον αφορά τις ημερομηνίες, διότι, μολονότι ο Schreiner δίνει την εντύπωση ότι οι χρονολόγησεις προέρχονται από τα βραχέα χρονικά, αυτό δεν είναι πάντοτε αλήθεια. Επιπλέον, η έκδοση του Schreiner είναι ελλειπής, διότι δεν συμπεριλαμβάνει μερικά βραχέα χρονικά που παραδίδουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την περίοδο του οθμανικού εμφυλίου πολέμου.

[26] Elpidio Mioni, "Una inedita cronaca bizantina (dal Marc. gr. 595)" Rivista di Studi Bizantini e Slavi, I (1981) 71–87.

[27] Το χρονικό του Δούκα σώθηκε σε δύο μόνο χειρόγραφα και εστιάζει στην περιγραφή της περιόδου 1341-1462. Το κείμενο του χρονικού διακόπτεται απότομα. Γι'αυτό το λόγο θεωρείται ότι το τέλος του χρονικού χάθηκε. Σε μια σύγχρονη ιταλική μετάφραση του έργου τελειώνει με την πτώση της Μυτιλήνης. Συζητείται ότι εάν ο Ιταλός μεταφραστής είχε διαβάσει το πρωτότυπο ή εάν το συμπλήρωσε βασιζόμενος σε άλλες πηγές. Για τις συζητήσεις αυτές βλ. G.Moravcik, Byzantinoturcica, I, 247-250. Ostrogorsky, Ιστορία 157.-Alice Mary Talbot, Doukas, ODB, I, Νέα Υόρκη 1991. Βλ. ιδιαίτερα Herbert Hunger, Βυζαντινή Λογοτεχνία, η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Β΄, Αθήνα 1992, 345-349.

[28] V. Grecu, Δούκας Μηχαήλ, Τουρκο-βυζαντινή Ιστορία, εκδ. Bucuresti, 1958.-Για την αξιολόγηση του έργου του Δούκα βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 431-432.

στην περίοδο του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου. Πιθανολογείται ότι ο ιστορικός χρησιμοποίησε και οθωμανικές πηγές στην διήγηση των γεγονότων της οθωμανικής ιστορίας. Υποστηρίζεται επίσης ότι γνώριζε την τουρκική γλώσσα και οι πληροφορίες του βασίστηκαν στην προφορική τουρκική παράδοση. Το μεγαλύτερο μειωνέκτημα των Αποδείξεων Ιστοριών είναι η προβληματική χρονολόγηση. Η χρήση του χρονικού του Χαλκοκονδύλη είναι εξαιρετικά ωφέλιμη σε συνδυασμό με εκείνο του Δούκα, παρέχοντας ολοκληρωτική εικόνα της περιόδου που μας απασχολεί. [29]

Ο Γεώργιος Σφραντζής (1401-1478), υπήρξε στέλεχος της βυζαντινής αυλής επί του Ιωάννη Η΄ Παλαιολόγου, και Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου. Ο Σφραντζής γνώριζε πολύ καλά τα γεγονότα γιατί υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων της εποχής του. Διασώθηκαν δύο έργα που φέρουν το όνομά του. Το πρώτο είναι το γνωστό ως χρονικό Minus. Συντάχτηκε σε δημώδη γλώσσα ως προσωπικό ημερολόγιο. Ο συγγραφέας αναφέρει προσωπικές δραστηριότητες του. Ο Σφρανζτής παραθέτει πληροφορίες για ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με τη δράση του ίδιου και των Παλαιολόγων. Τα γεγονότα που αφορούν τους άλλους αναφέρονται στο βαθμό που εμπλέκονται στη δράση αυτή. Η αφήγηση του θεωρείται αξιόπιστη και πολύτιμο συμπλήρωμα των άλλων βυζαντινών ιστοριών. Η χρονολογική ακρίβεια του χρονικού του θεωρείται χαρακτηριστική. Αναφέρεται ακόμαι και σε έγγραφα, των οποίων είχε άμεση αντίληψη. Μειωνέκτημα του είναι ότι σημαντικά γεγονότα αναφέρονται κατά παρέμβαση ή με τρόπο ασύνδετο και χωρίς λεπτομέρειες.

Διασώθηκε ένα δεύτερο και εκτενέστερο έργο με το όνομα του Γεώργιου Σφραντζή γνωστό με την ονομασία χρονικό Maius. Διηγείται τα γεγονότα της περιόδου 1258-1478, δηλαδή την ιστορία των Παλαιολόγων. Έχει αποδειχτεί ότι ο Σφραντζής έγραψε μόνο το Minus, αλλά όχι το Maius και το Minus χρησιμοποιήθηκε ως πυρήνας του Maius. Επιπλέον θεωρείται ότι το Maius δημιουργήθηκε κατά το 1573-1575 από τον μητροπολίτη Μονεμβασίας Μακάριο Μελισσηνό ο οποίος χρησιμοποιώντας άλλες και προγενέστερες πηγές, όπως τα χρονικά του Γεωργίου Ακροπολίτη, του Νικηφόρο Γρηγορά και του Δωρόθεου Μονεμβασίας. Εκτός τούτου, φαίνεται ότι κάποια γεγονότα επαναλαμβάνονται και αυτό αποδεικνύει ότι οι ανομοιογενείς πηγές δεν εντάχθηκαν πάντοτε με προσοχή.[30]

---

[29] Η έκδοση του Χαλκοκονδύλη, η οποία χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη, είναι αυτή του Darko: Laonici Chalcocandylae Historiarum Demonstrationes, εκδ. Eugenius Darko, II, Budapest 1922-27. Το έργο του Χαλκοκονδύλη έχει μελετηθεί από μεγάλο αριθμό ερευνητών. Ειδικό ενδιαφέρον για τα οθωμανικά πράγματα παρουσιάζει το άρθρο του A. Kurat, Bizans'ın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri [Οι τελευταίοι ιστορικοί των Βυζαντινών και πρώτοι ιστορικοί των Οθωμανών], Türkiyat Mecmuası 5 (1935) 185-206. G. Moravcik, Byzantinoturcica, I, 391-396.-Alice-Mary Talbot, Chalkokondyles, Laonikos, ODB, I, New York, 1991. Για την νεότερη αξιολόγηση του χρονικού του Χαλκοκονδύλη βλ. Herbert Hunger, Βυζαντινή Λογοτεχνία, η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, Β΄, Αθήνα 1992, 339-345.- Για την αξιολόγηση του έργου του Χαλκοκονδύλη βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 437-438.

[30] Πολλες μελέτες έχουν γίνει σχετικά με το έργο του Σφραντζή. Βλ. Byzantinoturcica, Α΄, 282-285.- Ostrogorsky, 157, 316 σημ. 9.-Alice-Mary Talbot, Sphrantzes, George, ODB, III, New York 1991.- Η γνησιότητα του Maius αμφισβητήθηκε για πρώτη φορά από τον Ι. Παπαδόπουλο το 1934 στο 4ο βυζαντινολογικό συνέδριο στη Σόφια. Για το θέμα της σχέσης μεταξύ του Maius και του Minus ξεχωρίζει η αναλυτική μελέτη του Loenertz, που έχει βασιστεί σε έρευνες των Παπαδόπουλου, Dölger και Binon. Οι δύο τελευταίοι απέδειξαν το ποιόν του Μακάριου ως πλαστογράφου ενός χρυσοβούλου του Ανδρόνικου Β΄. Ο R.J. Loenertz, Autour du Chronicon Maius attribue e Georges Phrantzès, Miscellanea Giovanni Mercati 3 (1946),

Οι λόγοι του Συμεών, αρχιεπίσκοπο της Θεσσαλονίκης († περ. 1429), αποτελούν μια πολύ σημαντική πηγή. Ο Συμεών διηγείται τη διάσωση της Θεσσαλονίκης από διάφορες καταστροφές ως αυτόπτης μάρτυρας και παρέχει αξιόπιστες πληροφορίες για την ιστορία της περιόδου του 1387-1427.[31] Πιθανώς το 1427 ή το 1428 ολοκλήρωσε τη συγγραφή του πολύτιμου έργου του στην μακεδονική πόλη. Το σύνολο των ομιλίων του αποτελεί σημαντική πηγή ακόμα και για την περίοδο που αυτός έμενε στην Κωνσταντινούπολη, όπου είχε έδρα προτού να διορισθεί στην Θεσσαλονίκη.[32]

Είχε καταλάβει ηγετική θέση στην κοινωνία της Θεσσαλονίκης και πήρε μέρος ένεργα στις εξελίξεις που οδήγησαν στη βενετοκρατία της πόλης. Υπήρξε υποστηρικτής της ιδέας ότι οι οθωμανικές κατακτήσεις δεν ήταν παρά θεία τιμωρία για τις αμαρτίες των Ρωμαίων. Αντιθέτως, θεώρησε τους δύο Μουσταφάδες, διεκδικητές του οθωμανικού θρόνου, οι οποίοι κατέληξαν στη Θεσσαλονίκη το 1416 και 1425, ως όργανα της Θείας Πρόνοιας για την σωτηρία των Βυζαντινών. Μερικά από τα κηρύγματά του έχουν λειτουργικό περιεχόμενο. Κάποια όμως έχουν και πολιτικό περιεχόμενο. Η αφήγηση του Συμεών είναι αναμφίβολα αξιόπιστη πηγή, διότι αντικατοπτρίζει τις παρατηρήσεις ενός αυτόπτη μάρτυρα.[33] Οι ομιλίες του αποτελούν βασική πηγή για τα γεγονότα ιδιαίτερα εκείνα που αφορούν τη Θεσσαλονίκη, όπως η επιστροφή του εμίρη Σουλεϊμάν από την πόλη στο Βυζάντιο μετά τη Συνθήκη του 1403, η πολιορκία του Μούσά Τσελεμπή, και η υπόθεση του Μουσταφά το 1416.[34] Η αφήγηση του Συμεών[35] αφορά άμεσα ορισμένα από τα μεγαλύτερα ερωτήματα, όπως υποστηρίχθηκε ιδιαίτερα από τον Δ. Καστρίτση, και κυρίως σχετικά με την άνοδο και τη βασιλεία του Μούσα.[36]

Ο Μιχαήλ Κριτόβουλος (γέν. περ. 1410 — † περ. 1470), ή Κριτόβουλος ο Ιμβριώτης, ήταν ιστορικός, λόγιος και αξιωματούχος κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης υπήρξε διαπραγματευτής και έπαιξε ρόλο στην παράδοση του νησιού του στους

αναστατική ανατύπωση 1973, 273-311, διατύπωσε την άποψη, που και σήμερα είναι γενικά αποδεκτή για το Maius, καταδεικνύοντας ότι ο Μακάριος αποφάσισε να προβάλει την οικογένειά του, πλαστογραφώντας και μια αφηγηματική πηγή. Το πιο πρόσφατο έργο είναι του Herbert Hunger, Βυζαντινή Λογοτεχνία, η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών, II, Αθήνα 1992, 351-356,που δίνει μια γενικότερη εικόνα των δύο χρονικών.-Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του Grecu και Παπαδοπούλου. Βλ. Σφραντζής, Georgius Sphrantzes, Τα καθ' εαυτόν 1401-1477, In anexa, Pseudo Phrantzes: Macarii Meliseni, Chronicon 1258-1481, εκδ. V. Grecu, Βουκουρέστι, 1966.-Georgios Phrantzes, Chronicon, vol. I., ed. Ioannes B. Papadopoulos, 1935. Οι παλαιότερες εκδόσεις του χρονικού του Σφραντζή είναι Immanuel Bekker, CSHB, 1838, 1-453.-MPG 156, 1025-1080 (637-1022 = Chronicon maius).-Georgios Sphrantzes, Memorii 1401-1477.-Σφραντζής, Georgius Sphrantzes, Τα καθ' εαυτόν 1401-1477. In anexa, Pseudo Phrantzes: Macarii Meliseni, Chronicon 1258-1481, εκδ. V. Grecu, Bucuresti, 1966.-Ψευδο-Φραντζή, Χρονικόν, έκδ. J.B.Papadopoulos, I, Leipzig, 1935.-Για την αξιολόγηση του έργου του Σφραντζή βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 434-435.

[31] Alice-Mary Talbot, Symeon, ODB, III, Νέα Υόρκη 1991. Συμεών της Θεσσαλονίκης, 59,65-67.

[32] Balfour, Symeon, ιδιαίτερα 119, 132.

[33] Alice-Mary Talbot, Symeon, ODB, III, New York 1991. Συμεών Θεσσαλονίκης, 59,65-67.

[34] Για πρόσφατη μελέτη που εξέτασε την κατάσταση στη Θεσσαλονίκη είναι διδακτορική διατριβή της Nevra Necipoğlu, η οποία εκδόθηκε το 2008 στο πανεπιστήμιο Καίμπριτζ. Βλ. Nevra Necipoğlu, Byzantium between the Ottomans and the Latins. A Study of Political Attitudes in the Late Palaiologan Period, 1370-1460, Διδακτορική διατριβή, Harvard University, 1990.

[35] Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του David Balfour: Politico-historical Works of Symeon Archbishop of Thessalonica (1416/7-1429), Βιέννη 1979.-Για την αξιολόγηση του έργου του Συμεών βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 415-416.

[36] Καστρίτσης, The Son's of Bayezid, Brill, 2007.

Οθωμανούς Τούρκους. Από τον Μωάμεθ Β΄ Πορθητή διορίστηκε διοικητής της Ίμβρου. Σημαντικότερο έργο του είναι η Ξυγγραφή Ιστοριών, που θεωρείται μία από τις πλέον έγκυρες βυζαντινές πηγές για τα γεγονότα της εποχής του Μωάμεθ Β΄. Το έργο του αναφέρεται στην κατάκτηση της χερσονήσου του Αίμου από τους Οθωμανούς και την περίοδο της βασιλείας του σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ από το 1451 μέχρι το 1468. Η Ξυγγραφή Ιστοριών αποτελείται από πέντε βιβλία. Για τη συγγραφή του έργου του, ο Κριτόβουλος ήταν σε θέση να αντλήσει υλικό από έγγραφα της οθωμανικής αυλής, αφηγήσεις αυτοπτών μαρτύρων, προσωπικές παρατηρήσεις, καθώς και από παλαιότερα έργα. Μολονότι η Ιστορία του δεν είναι σύγχρονη των γεγονότων του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου, αποτελεί μοναδική βυζαντινή πηγή που συμπεριλαμβάνει την ιστορική ομιλία του Μωάμεθ Β΄, ο οποίος υπενθυμίζοντας στους στρατιώτες του το ρόλο των Βυζαντινών αυτοκρατόρων στις οθωμανικές διενέξεις μετά το 1402 δικαιολογεί την πολιορκία της βυζαντινής πρωτεύουσας. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η πιο πρόσφατη έκδοση του Diether R. Reinsch (1983).[37]

Το χρονικό των Τόκκων είναι ένα ανώνυμο έμμετρο έργο των αρχών του 15ου αι., γραμμένο σε λαϊκή γλώσσα και σε ζωντανό αφηγηματικό ύφος. Με αφετηρία τη δράση του δεσπότη της Ηπείρου Καρόλου Α΄ Τόκκου και του αδελφού του Λεονάρδου, για τους οποίους γράφηκε ως εγκώμιο, μας δίνει μια καλή εικόνα της εποχής που περιγράφει (1376-1422) στη Λευκάδα και Κεφαλληνία, και κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία και την Ήπειρο. Ο τίτλος και το όνομα του ποιητή έχουν χαθεί. Ο ποιητής, μάλλον Ιωαννίτης, φαίνεται να έχει ζήσει από κοντά τα γεγονότα. Δεν περιορίζεται στην αφήγηση των πολιτικών και πολεμικών γεγονότων, αλλά απεικονίζει και την κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα. Το κείμενο στην αρχή του, δηλαδή στην αφήγηση των μέχρι το 1411 γεγονότων, παρουσιάζει σοβαρές ανακολουθίες και διακοπές καθιστώντας την αφήγηση δυσνόητη. Διότι με την πάροδο του χρόνου αρκετά φύλλα σχίστηκαν και τοποθετήθηκαν εκ των υστέρων σε λάθος θέση. Τα γεγονότα πάντως που αφορούν στο διάστημα 1411-1422 περιγράφονται στους επόμενους στίχους (1161-3478). Έτσι οι πληροφορίες που μας ενδιαφέρουν δεν επηρεάζονται από το μπέρδεμα των προηγουμένων σελίδων. Η γνώση της εποχής αυτής μάς είναι χρήσιμη. Το χρονικό των Τόκκων έχει εκδοθεί από τον Giuseppe Schiro.[38]

Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν επίσης έγγραφα, νομίσματα, και επιγραφικές πηγές. Τα σημαντικότερα έγγραφα για τον εμφύλιο πόλεμο μελετά η Ζαχαριάδου στο άρθρο της για τον

---

[37] Η πρώτη έκδοση του έργου δημοσιεύτηκε στο Παρίσι, το 1870, στο έργο Fragmenta Historicorum Graecorum VI, ενώ ακολούθησαν κριτικές εκδόσεις των V. Grecu (1963) και Diether R. Reinsch, Critobuli Imbriotae historiae. Corpus fontium historiae Byzantinae 22. Berlin, de Gruyter, 1983.-Το έργο του Κριτοβούλου μεταφάστηκε και στην αγγλική γλώσσα. Βλ. Charles T. Rigg (μτφρ.), History of Mehmed the Conqueror, Princeton, Princeton UP, 1954.-Για τον βίο του Κριτοβούλου βλ. επίσης Diether Roderich Reinsch, «Kritobulos of Imbros–Learned Historian, Ottoman raya and Byzantine Patriot» Zbornik radova Vizantoloskog instituta, 40 (2003) 297-313.-Για την αξιολόγηση του έργου του Κριτοβούλου βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Πηγαί της Βυζαντινής Ιστορίας, 429.

[38] Η Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, Οι χίλιοι στίχοι στην αρχή του χρονικού των Τόκκο, Ηπειρωτικά Χρονικά, 25 (1983)158-181, διορθώνει τη σειρά των φύλλων. Πριν προχωρήσει στην έκδοση της πηγής, ο Schiro είχε δημοσιεύσει διάφορες σχετικές μελέτες. Εδώ χρησιμοποιήθηκε η εξής: Giuseppe Schiro, Το Χρονικόν των Τόκκων, τα Ιωάννινα κατά τας αρχάς του 15ου αιώνος, Ιωάννινα 1965, ανατ. CFHB, Ρώμη 1975..-βλ. επίσης Alice-Mary Talbot, Chronicle of the Tocco, ODB, I, New York, 1991.

Σουλειμάν.[39] Πρέπει να αναφερθούν τα βενετικά έγγραφα της περιόδου του 1402-1423, διαταγές και οδηγίες της συγκλήτου προς Βενετούς στρατιωτικούς και διπλωμάτες. Απ'αυτά αναδεικνύονται οι αλλεπάλληλες προσπάθειες της βενετικής κυβέρνησης να φτάσει σε συμβιβασμό με τους Οθωμανούς και με τους Βυζαντινούς για να εξασφαλίσει τις βάσεις της στην Αδριατική και στο Αιγαίο και τα εμπορικά της προνόμια.[40] Τα βενετικά έγγραφα περιλαμβάνουν τις αποφάσεις της βενετικής Συγκλήτου, στις οποίες γίνονται πολλές αναφορές στους πρίγκιπες του Βαγιαζίτ και τις σχέσεις τους με την Βενετία. Πολλά από αυτά τα έγγραφα της βενετικής συγκλήτου έχουν παρουσιαστεί σε διάφορες δημοσιεύσεις από τον 19ο αιώνα, και τα περισσότερα από αυτά έχουν συνοψιστεί στα γαλλικά από τον Freddy Thiriet.[41] Το έργο του Thiriet είναι πολύ χρήσιμο, αλλά οι περιλήψεις του πρέπει να χρησιμοποιηθούν με πολύ προσοχή, διότι έχουν κάποια λάθη και ελλείψεις.

Τα Acta Albaniae Veneta (AAV), έκδοση του Giuseppe Valentini περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τον οθωμανικό εμφύλιο πόλεμο και είναι η πιο ολοκληρωμένη και αξιόπιστη έκδοση γιατί παρέχουν πλήρες κείμενο των λατινικών εγγράφων.[42] Εκτός από τα έγγραφα της βενετικής συγκλήτου, άλλα λατινικά έγγραφα που περιέχουν δαπάνες των Γενουατών του Πέρα καθώς και διάφορα έγγραφα από τα αρχεία της Ραγούζας (Dubrovnik) αποτελούν λατινικές πηγές του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου. Ο N. Iorga μελέτησε τα έγγραφα δαπανών του Πέρα και τα εξέδωσε εν μέρει υπό τίτλο Notes et éxtraits pour servir à l'histoire des croisades au xve siècle. Ο πρώτος τόμος αυτής της μελέτης δημοσιεύθηκε στο Revue de l'Orient Latin (ROL).[43] Σε αυτήν την μελέτη χρησιμοποιήθηκε αυτή η έκδοση. Όσον αφορά τα έγγραφα της Ραγούζας, πρέπει να αναφερθούν δύο σημαντικές εκδόσεις του Jovan Radonić, Acta et Diplomata Ragusina, και των Jozsef Gelcich και Lajos Thalloczy, Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae.[44]

Χρησιμοποιήθηκε επίσης το Diplomatarium Veneto-levantinum sive Acta et Diplomata Res Venetas Graecas atque Levantis Illustrantia (a. 1351-1454, Βενετία 1889), εκδ. G.M. Thomas-R. Predelli. Αυτή η έκδοση έχει κείμενα συνθηκών, που συνήφθηκαν από την Βενετία με ανατολικά κράτη. Στην περίπτωση των οθωμανοβενετικών συνθηκών, που είναι χρήσιμες στην παρούσα μελέτη, τα πρωτότυπα έγγραφα διατυπώνονταν συνήθως στα ελληνικά,[45] οπότε το Diplomatarium περιλαμβάνει αντ'αυτών τις επίσημες ιταλικές μεταφράσεις που διατηρήθηκαν στα κρατικά αρχεία

[39] Βλ. Zachariadou, "Süleyman Çelebi," 269, σημ. 3.
[40] C.N. Sathas, Documents Inédits Relatifs à l. Histoire de La Gréce au Moyen Age, I και III, Paris 1880-1882. Φωτοτυπική Ανασύσταση, Αθήνα 1972.
[41] Thiriet, F. Régestes des Délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie, τ. 2, 1364-1463, Paris: Mouton, 1958-1961.
[42] Giuseppe Valentini, έκδ., Acta Albaniae Veneta Saeculorum XIV. et XV., Palermo, Giuseppe Tosini; Milan: P.I.M.E.; Munich, R. Trofenik, 1967, τ. 1-7.
[43] Iorga, Nicolae, "Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle" Revue de l'Orient Latin 4 (1896) 25-118, 226-320, 503-622.
[44] Jovan Radonić, Acta et Diplomata Ragusina, Belgrade, Mlada Srbija, 1934.-Jozsef Gelcich-Lajos Thalloczy, Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae, Budapest: kiadja a M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887.
[45] D. Kastritsis, 45-46.

της Βενετίας. Αυτό το φαινόμενο άλλωστε δεν είναι ασυνήθιστο στην Ιστορία: Πολλά πρωτότυπα έγγραφα έχουν χαθεί και το περιεχόμενό τους είναι γνωστό από επίσημες ή ανεπίσημες μεταφράσεις.

Σαν γενουατικά έγγραφα χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του Michel Balard, La Romanie génoise, II (XIIe -début du XVe siècle). Rome, École française de Rome, 1978.

Όσον αφορά τώρα τα οθωμανικά έγγραφα, φιρμάνια (διατάγματα) και φορολογικά μητρώα (Tahrir), σπανίζουν πριν από την εποχή του Μουράτ Β΄ (1421-1451). Το πρώτο διατηρημένο φορολογικό μητρώο αφορά την Αλβανία και χρονολογείται στο 835 Εγίρας (1431-1432). Δημοσιεύτηκε από τον Halil İnalcık.[46] Εκτός από αυτά, έγραφα των τουρκικών αρχείων περιέχουν ένα φορολογικό μητρώο παραχώρησης κτημάτων (δεφτέρι τιμαρίων) για περιοχές της Αλβανίας του 835 Εγίρας.[47] Τέτοια έγγραφα διαφωτίζουν την οθωμανική κατοχή γης σε νεο-κατακτημένη περιοχή κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, διότι υπάρχουν πολλές αναφορές στις διανομές κτημάτων επί του Σουλεϊμάν τσελεμπή και άλλων πριγκίπων του Βαγιαζήτ. Εκτός από τις Οθωμανικές αφηγηματικές πηγές πρέπει να αναφερθούν διατηρημένα έγγραφα (Nişan), τα οποία αναδεικνύουν ότι οι πρίγκιπες του Βαγιαζήτ χορήγησαν προνόμια σε άτομα, σε μοναστήρια και σε άλλα θρησκευτικά ιδρύματα (βακούφια). Ο Paul Wittek εξέδωσε τα περισσότερα από αυτά τα έγγραφα σε μια σειρά άρθρων με τίτλο «Zu einigen frühosmanischen Urkunden.»[48]

Μέσα στα εγχειρίδια οθωμανικού καγκελαρίου (münşe'āt) που προέρχονται από πραγματικά έγγραφα, μια επιστολή του Μεχμέτ Τσελεμπή που απευθύνεται στον εμίρη του Γκερμιγιάν διασώθηκε. Σε αυτήν την επιστολή του ο Μεχμέτ δίνει τον όρκο του στον εμίρη Yakub Β΄ (την άνοιξη του 1403). Άλλη είναι η επιστολή του Μεχμέτ το 1416 προς τον Şahruh, διάδοχό του Τιμούρ.[49]

Επιπλέον τα νομίσματα αποτελούν μια ομάδα κυρίων πηγών που αποδεικνύουν την κυριαρχία των πριγκίπων και την διάρκεια της σε συγκεκριμένη περιοχή. Βρέθηκαν πολλά νομίσματα που κόπηκαν από όλους τους διεκδικητές του οθωμανικού θρόνου κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Ο μοναδικός πρίγκιπας που δεν έχει κανένα νόμισμα, διότι η κυριαρχία διήρκησε πολύ λίγο είναι ο Ίσά. Ο İnalcık μελέτησε τα νομίσματα αυτά από την επόχή της κυριαρχίας του Μεχμέτ Α΄. Τα νομίσματα του εμφυλίου πολέμου αποτέλεσε επίσης αντικείμενο μιας μελέτης του Cüneyt Ölçer.[50] Τα

---

[46] Halil İnalcık, Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1954.

[47] Başbakanlık Arşivi, Maliyeden Müdevver 231.

[48] Paul Wittek, "Zu einigen frühosmanischen Urkunden," I. WZKM 53 (1957) 300-313.-II. WZKM 54 (1958) 240-256.-III. WZKM 55 (1959) 122-41.-IV. WZKM 56 (1960) 267-284.-V. WZKM 57 (1961) 102-17.-VI. WZKM 58 (1962) 165-197.-VII. 59-60 (1963-1964) 201-23.

[49] Η επιστολή όρκου του Μεχμέτ Α΄ αποκαλύφθηκε και εκδόθηκε από τον Şinasi Tekin στο "Fatih Sultan Mehmed Devrine Âit bir İnşâ Mecmuası" JTS 20 (1996) 267-311. Για την αγλλική μετάφραση του εγγράφου, βλ. Dimitris Kastritsis, "Çelebi Mehemmed's Letter of Oath (Sevgendnāme) to Ya'kūb II of Germiyan: Notes and a Translation Based on Şinasi Tekin's Edition" Şinasi Tekin'in Anısına: Uygurlardan Osmanlıya, İstanbul, Simurg, 2005. Η επικοινωνία του Μεχμέτ με τον γιό του Τιμούρ, Σαχ-ρουχ εκδόθηκε στην οθωμανική γραφή στο Feridun bey, Münşe'ātü's-Selātīn, İstanbul, 1264-65/1848-49, I, 150-51.

[50] İnalcık, "Mehemmed I," 974.-Cüneyt Ölçer, Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1968). Ένα πρόσφατο άρθρο σχετικά με τα οθωμανικά νομίσματα της περιόδης οθωμανικού εμφυλίου πολέμου εκδόθηκε από την Ε.Α.Ζαχαριάδου, "The 'Old Akçe' in the First Half of the XVth Century"

νομίσματα αποδεικνύουν ότι η οθωμανική οικονομία δεν κατέρρευσε κατά τη διάρκεια την διενέξης των πριγκίπων. Εξίσου σημαντικό είναι ότι η κυκλοφορία των νομισμάτων θεωρείτο ένδειξη των πολιτικών διεκδικήσεων ή αξιώσεων των πριγκίπων. Διότι, στην ισλαμική παράδοση, η κοπή νομισμάτων και η εκφώνηση του ονόματος του ηγεμόνα (hutbe ve Sikke) κατά τη διάρκεια του κηρύγματος του ιμάμη στο τέμενο μετά την προσευχή (ναμάζι) της Παρασκευής θεωρούνταν ενδείξεις κυριαρχίας. Σε ένα νόμισμα, που κόπηκε στην Προύσα και φέρει το όνομα του Μεχμέτ Τσελεμπή σε μια όψη, στην άλλη όψη αναφέρεται επιπλέον το όνομα του Τιμούρ, κάτι που συμβολίζει ότι ο τελευταίος ήταν επικυρίαρχος του πρώτου. Τέλος, η ύπαρξη πάμπολων νομισμάτων που φέρουν ημερομηνίες και ονομασίες τόπων αποδεικνύουν την περιοχή και την διάρκεια του έλεγχου του πρίγκιπα.[51] Το ίδιο ισχύει επίσης για κάποιο επιγραφικό υλικό, που φέρει το όνομα του Σουλεϊμάν Τσελεμπή (ως κτίστη) στον τάφο (türbe) του Βαγιαζήτ Α΄ στην Προύσα.[52] Παρόμοιο υλικό ανήκει στον τάφο του Τσανδαρλί Αλή Πασά και αυτό αποδεικνύει ότι ο πασάς πέθανε στις 28 Δεκεμβρίου 1406 στην Άγκυρα.[53]

Μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες της μελέτης του εμφυλίου πολέμου είναι οι σπαραδικές και αντιτιθέμενες πληροφορίες των πηγών, δηλαδή Οθωμανικών αφηγηματικών πηγών ή οθωμανικών χρονικών. Οι πηγές του εμφυλίου πολέμου είναι πολλές και ποικίλες. Αντανακλούν πολιτική πολυπλοκότητα και κατακερματισμό της περιόδου. Αποτελούν ιστορική αξία αλλά επιβάλλεται και η αυστηρή κριτική τους. Μια άλλη δυσκολία που αντιμετωπίζει ο ερευνητής είναι ότι η έννοια κάθε λέξης εξαρτάται από την ερμηνευτή. Για την ερμηνεία των πηγών του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου δεν αρκεί μόνο η φιλολογική δεξιότητα. Ο Cemal Kafadar θεωρεί ότι η σύνθεση των πρώτων οθωμανικών ιστορικών αφηγήσεων πρέπει να χρονολογηθεί στην περίοδο που αρχίζει το 1402 και λήγει κατά τα πρώτα χρόνια της εποχής του Μουράτ Β΄.[54] Ο φιλόδοξος Βαγιαζήτ Α΄ έμεινε πιστός στην αμφιλεγόμενη πολιτική που βασίστηκε σε αδιάκοπες κατακτήσεις. Επιδίωκε την μετατροπή του κράτους του σε αυτοκρατορία, αλλά απέτυχε άδοξα στην πεδιάδα της Άγκυρας. Στην συνέχεια, την κατάκτηση των οθωμανικών εδαφών από τους Τιμουρίδες και την κατάρρευση του κράτους του Βαγιαζήτ Α΄ ακολούθησε η παρατεταμένη πολιτική κρίση που ονομάζεται εμφύλιος πόλεμος. Όλες οι εξελίξεις ανάγκασαν τη δυναστεία του Βαγιαζήτ να σταθεροποιεί τη θέση της απέναντι στους μουσουλμάνους αντίπαλους της. Τα χρονικά που συντάχτηκαν στην οθωμανική αυλή λειτούργησαν

στο Geschehenes und Geschriebenes. Studien zu Ehren von Günther S. Henrich und Klaus-Peter Matschke, Eudora-Verlag, Leipzig (2005) 103-110.

[51] İnalcık, "Mehemmed I," 974.

[52] Robert Mantran, "Les inscriptions Arabes de Brousse" Bulletin d' Études Orientales 14 (1952-1954) 18-Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Πρώτη περίοδος της οθωμανικής αρχιτεκτωνικής) : Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler, Hüdavendigar ve Yıldırım Bayezid, 630-805 (1230-1402) İstanbul, Baha Matbaası, İstanbul, 1966, 464-469.

[53] Robert Mantran, "Les inscriptions Arabes de Brousse" 18.-Franz Taeschner-Paul Wittek, "Die Vizirfamilie der Gandarlızāde (14./15. Jhdt.) und ihre Denkmäler," Der Islam 18 (1929) 60-115.-Franz Taeschner and Paul Wittek, "Die Vizirfamilie der Gandarlızāde (14./15. Jhdt.) und ihre Denkmäler: Nachträge" Der Islam 22 (1935) 73-75.

[54] Kafadar, Between Two Worlds, 95-96.

ως μέσο προπαγάνδας για να αναδείξουν πόσο παλαιές και αριστοκρατικές ρίζες είχε η δυναστεία απέναντι από άλλες του ανατολικού κόσμου.

Οι διαφορετικές ή αντικρουούμενες αφηγήσεις των οθωμανικών πηγών δυσκολεύουν τον ερευνητή, αφού αντικατοπτρίζουν αντίθετες απόψεις ως προς την ιστορία του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου, καθεμία από τις οποίες έχει άλλο πρωταγωνιστή.

Επιπλέον ορισμένες από αυτές τις αφηγήσεις προβάλλουν ένα ιδιαίτερο πρόβλημα, γιατί δεν διασώθηκαν ως ανεξάρτητα κείμενα, αλλά μόνο ως ενσωματωμένες σε έργα μεταγενέστερων ιστορικών. Γνωστά παραδείγματα τέτοιων συγγραφών είναι το Χρονικόν του Aşıkpaşazade και το Kitāb-ı Cihān-nümā του Neşri,[55] που περιλαμβάνουν κεφάλαια που αποδίδονται στον Yahşi Fakih, ιστορικό της εποχής του Ορχάν μπέη (1324-1362) (δεύτερο ηγέτη του οθωμανικού εμιράτου) και πολλά ανώνυμα χειρόγραφα που είναι γνωστά ως Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά (Tevārīh-i Al-i Osman).[56] Έτσι, πολλά από τα κείμενα που περιλαμβάνονται στα πρώτα οθωμανικά χρονικά αντικατοπτρίζουν μια διαδικασία αντιγραφής και κατάρτισης, που είναι δύσκολο να εντοπιστεί πότε και από ποιόν γράφτηκε ένα συγκεκριμένο απόσπασμα, κι σε πόσο βαθμό έχει αντιγραφεί με ακρίβεια, ή έχει αλλοιωθεί προκειμένου να εξυπηρετήσει κυρίως τους αφηγηματικούς ή ιδεολογικούς σκοπούς του συντάκτη.[57] Οι περισσότεροι ιστορικοί που μέχρι τώρα ασχολήθηκαν με τον εμφύλιο πόλεμο έπεσαν σε μια από τις δύο παγίδες όσον αφορά τα οθωμανικά χρονικά: οι ιστορικοί είτε απέρριψαν εντελώς αυτά τα κείμενα και τα θεώρησαν αναξιόπιστα,[58] είτε έλαβαν τις πληροφορίες τους στην ονομαστική τους αξία.[59] Ο μοναδικός τρόπος για την αντιμετώπιση αυτών των, οθωμανικών ή άλλων, αμφίβολων διηγήσεων του εμφυλίου πολέμου, είναι η διασταύρωση της μιας με την άλλη, και η δισταύρωση με άλλου είδους πηγές, δηλαδή με έγγραφα, νομίσματα και επιγραφικό υλικό.

Ο Aşıkpaşazade ήταν σύγχρονος των πριγκίπων του Βαγιαζήτ Α΄ και του Μουράτ Β΄ αλλά πολύ μακροβιότερος. Έζησε από κοντά αρκετά πολεμικά γεγονότα, αφού συμμετέσχε σε επιδρομές γαζήδων στη Ρούμελη, αλλά και σε μεγάλες εκστρατείες. Το έργο του *Tevarih-i Âl-i Osman* είναι μια

---

[55] Ο Καστρίτσης, The Sons of Bayezid, 48-49, θεωρεί ότι, το ανώνυμο τμήμα του έργου του Neşri (Ahval) που παρουσιάζει τις δραστηριότητες του Μεχμέτ από την μάχη της Άγκυρας (1402) μέχρι την άνοδο του (1413), το Ανώνυμο Χρονικό της Οξφόρδης, καθώς και το επικό ποίημα της μάχης στο Τσαμούρλου, Halīlnāme του Abdülvasi Τσελεμπή, περιλαμβάνουν πλήρες αναφορές.

[56] Για τις πλήρες αντλήσεις (citations) των χρονικών, βλ. το επόμενο τμήμα σχετικά με τις παρακάτω πηγές. Για τον Yahşi Fakih, βλ. V. L. Ménage, "The Menakib of Yakhshi Fakih" BSOAS 26 (1963) 50-54.

[57] Για μια πρωτοποριακή μελέτη των μετασχηματισμών που μερικές φορές έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας κατάρτισης, βλ. Paul Wittek, "The Taking of Aydos Castle: a Ghazi Legend and its Transformation," στο Arabic and Islamic Studies in Honor of H. A. R. Gibb, έκδ. G. Makdisi, Leiden, E. J. Brill, 1965, 662-72. Βλ. επίσης Kafadar, Between Two Worlds, 90-105 κ.ε.

[58] Βλ. Colin Imber, "Canon and Apocrypha in Early Ottoman History," Studies in Ottoman history in honour of Professor V. L. Ménage, εκδ. Colin Heywood and Colin Imber, İstanbul, Isis, 1994, 117-38.-Βλ. και Α. Σαββίδης, «Το Έργο του Τούρκου Χρονικογράφου Ασικ-Πασα-ζάδε» στο Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα, ανατ. άρθρων, 1981-1990, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1992.

[59] Halil İnalcık, "How to Read 'Âshik Pasha-Zâde's History", Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage, έκδ. Colin Heywood and Colin Imber (Istanbul, 1994), 139-156.-και του ίδιου, The Rise of Ottoman Historiography, Historians of the Middle East, εκδ. Bernard Lewis- P.M. Holt, London, 1962, ανατύπωση Oxford University Press 1964, 152-167.

οθωμανική ιστορία που διηγείται τα γεγονότα από την ίδρυση του οθωμανικού εμιράτου (1299) μέχρι το 1485. Απευθύνεται στον απλό λαό. Ο συγγραφέας παρουσιάζει τα πρόσωπα, που έλαβαν άμεσα μέρος σε διάφορα γεγονότα, να μιλούν σε ευθύ λόγο. Μερικά γεγονότα δηλώνονται με μορφή ερωταποκρίσεων. Προορίζεται, όπως δείχνει το ύφος του, για μεγαλόφωνη ανάγνωση μπροστά σε ακροατήριο, κατά το πρότυπο των επικών έργων (gazavatname). Το χρονικό δεν είναι απαλλαγμένο προκαταλήψεων. Ασκεί όμως και κριτική σε πολιτικές και στρατιωτικές προσωπικότητες. Το πρώτο μέρος στηρίζεται στο χρονικό του Γιαχσή Φακίχ (έφτανε μέχρι και τον Βαγιαζίτ Α΄).[60] Η αφήγηση είναι αξιόπιστη, διότι αντανακλά τις προσωπικές του εμπειρίες και περιγραφές αυτοπτών μαρτύρων.[61] Ως προς τα αίτια των γεγονότων και την απόδοση ευθυνών, αναπαράγει καθώς φαίνεται την επίσημη σουλτανική προπαγάνδα.[62]

Το Cihannüma («όραμα του κόσμου»), παγκόσμια ιστορία, το χρονικό του Neşrî (π. 1520), ιστορικού εποχής των Μωάμεθ Β΄ (1451-1481) και Βαγιαζίτ Β΄ (1481-1512). Αποτελείτο από έξι τμήματα, από τα οποία σώθηκε μόνο το έκτο τμήμα, που αναφερόταν στην ιστορία των τουρκικών λαών. Αυτό το τελευταίο είχε τρία κεφάλαια: Το τρίτο αφηγείται την ιστορία των Οθωμανών από τις

---

[60] Ο Ιαχσί Φακίχ είναι ο παλιότερος ιστορικός της Οθωμανικής ιστοριογραφικής παράδοσης, αλλά δυστυχώς καμία αντίγραφο της Ιστορίας του δεν έμεινε μέχρι την εποχή μας. Ήταν ο γιος του ιμάμης του Ορχάν, δηλαδή, ερχόταν από μια υψηλή οικογένεια. Αυτή η πληροφορία μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι έλαβε καλή εκπαίδευση, και υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων ή οι πληροφορίες του βασίστηκαν στις μαρτυρίες των άλλων αυτόπτων μαρτύρων. Οι μεταγενέστερες οθωμανικές πηγές, αναφέρουν ότι ο Ιαχσί Φακίχ έγραψε μια πολύτιμη ιστορία που διηγείται την οθωμανική ιστορία από τις απαρχές της δυναστείας μέχρι την άνοδο του Ιλντιρίμ Βαγιαζήτ 1ου (1389). Το έργο του Ιαχσί Φακίχ εκδόθηκε στα Ελληνικά. Για το κείμενο αυτό βλ. Ε.Α.Ζαχαριάδου, Ιστορία και θρήλοι των παλαιών σουλτάνων 1300-1400, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1991.-Για τον Ιαχσί Φακίχ βλ. M. Fuat Köprülü, «Aşıkpaşazade» İA, I (1965) 707. Ο Franz Babinger, GOW, 35-38, ισχυρίστηκε ότι οι μεταγενέστεροι ιστορικοί της οθωμανικής αυλής αντέγραψαν ή άντλησαν τις πληροφορίες του έργου του Ιαχσί Φακίχ. Κατά τον Babinger οι πληροφορίες αυτές μπορούν να διαχωριστούν από εκείνες των μεταγενέστερων ιστορικών (Ορούτζ μπιν Αντίλ) με την βοήθεια την φιλολογική μέθοδο κριτικής.-Για την αξιολόγηση του χρονικού του Aşıkpaşazade βλ. Halil İnalcık, "How to Read 'Âshik Pasha-Zâde's History", Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage, έκδ. Colin Heywood and Colin Imber (İstanbul, 1994), 139-156.-Βλ. επίσης Σαββίδης, Ασικ-Πασα-ζάδε: Α. Σαββίδης, «Το Έργο του Τούρκου Χρονικογράφου Ασικ-Πασα-ζάδε» στο Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα, ανατ. άρθρων, 1981-1990, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1992.

[61] Mènage, Historiography, 174-175.

[62] Η νεότερη έκδοση του Aşıkpaşazade, την οποία χρησιμοποιήσαμε εδώ, είναι αυτή των Kemal Yavuz-M.A.Yekta Saraç, İstanbul, 2003. Με το έργο του Aşıkpaşazade έχουν ασχοληθεί σε γενικά έργα ο Babinger, ο Menage, και ο İnalcık. Ο Kreutel δημοσίευσε γερμανική μετάφραση με ενδιαφέρουσα εισαγωγή. Ο Wittek με αφετηρία ένα συγκεκριμένο επεισόδιο της αφήγησης, μελετά τη σχέση του έργου του Aşıkpaşazade με το προγενέστερο έργο του Γιαχσή Φακίχ και το μεταγενέστερο του Neşri. Η παλαιότερη έκδοση του Aşıkpaşazade είναι του Ali Beğ, Âşıkpaşazâde Tarihi, İstanbul, 1332. Η ιστορία του ιστορικού μεταφράστηκε αρκετές φορές και στα γερμανικά. Η παλαιότερη γερμανική μετάφραση ανήκει στον Friedrich Giese, Die altosmanischen anonymen Chroniken: Tawārīh-i Āl-i Usmān, I: Text and Variants, II: Translation, Breslau, 1922. Friedrich Giese, Die altosmanische Chronik des Āšıḳpašazāde, Leipzig, Harrassowitz, 1929. Για την νεότερη γερμανική μετάφραση του Aşıkpaşazade βλ. Richard F. Kreutel, Vom Hirtenzelt zur Hohen Pforte. Frühzeit und Aufstieg des Osmanenreiches nach der Chronik «Denkwürdigkeiten und Zeitläufe des Hauses Osman» vom Derwisch Ahmed, genannt 'Aşık-Paşa-Sohn, 2η έκδ., Graz, Wien, Köln 1959. Babinger, GOW, 35-38. Menage, Historiography, 174-175. İnalcık, Historiography, 155. Kreutel, 7-16. Wittek, Aydos, 662-664.-Για τον Aşıkpaşa-zade και το έργο του βλ. επίσης Abdülkadir Özcan, «Aşıkpaşazade» DİA IV (1991).

απαρχές του οθωμανικού κράτους, από την εποχή του Οσμάν μπέη, ιδρυτή του οθωμανικού εμηράτου έως την εποχή του Βαγιαζήτ Β^{ου} (1485).[63]

Ο Neşri αντλεί τις πληροφορίες του τελευταίου κεφαλαίου σχεδόν από το έργο του Aşıkpaşazade γι'αυτό και θεωρείται αξιόπιστος.[64] Υποστηρίχτηκε ότι ο Neşri είναι αντιγαφέας ενός προγενέστερου ανώνυμου χρονικού, (που εμφανίζεται και στο χρονικό του Ρουχί Τσελεμπή) ενσωματώνοντας ένα συγκεκριμένο τμήμα του αυτού του χρονικού στο δικό του (Cihannüma). Αυτό το τμήμα αναφέρεται στην σταδιοδρομία του Μεχμέτ Α΄. Το χρονικό του Neşri, το οποίο διασώθηκε σε πολλά χειρόγραφα που αντανακλούν τα διαφορετικά στάδια της σύνταξης του[65] και σώθηκε και στον κώδικα της Οξφόρδης (OA). Η αφήγηση του τμήματος ανήκει σε μια λόγια παράδοση αρκετά διαφορετική από εκείνη που παρουσιάζεται από τον Aşıkpaşazade. Το τμήμα που βρίσκεται στο Neşri και στο Ανώνυμο Χρονικό της Οξφόρδης αντιπροσωπεύει ένα ξεχωριστό σύγχρονο κείμενο με τα γεγονότα που περιγράφει.[66] Εκτός από τον Aşıkpaşazade ο Νεσρί χρησιμοποίησε επίσης κάποια ημερολόγια (takvim) της αυλής, προσθέτοντας τα γεγονότα κάθε έτους του ημερολογίου στα αντίστοιχα έτη του Aşıkpaşazade. Σε μερικές λεπτομέρειες, όπως η πλαστότητα του ανταπαιτητή Düzme Μουσταφά, γιού του Βαγιαζήτ Α΄ ο οποίος εξαφανίστηκε στην Άγκυρα, διαφωνεί με τον Aşıkpaşazade και θεωρεί τον Οθωμανό διεκδικητή του θρόνου ως γνήσιο πρίγκιπα, όπως υποστηρίζεται στο ημερολόγιο.

Υποστηρίχθηκε επίσης ότι τα κεφάλαια του OA που αφορούν την περίοδο του 1402-1413 γράφηκαν πρώτα στα τέλη του 15^{ου} αιώνα και μετά τον 16^{ο} αι. Εκτός από τον Ménage κανένας

---

[63] Σύμφωνα με τον Paul Wittek, η ιστορία του παραθέτει επίσης πληροφορίες σχετικά με τους μεγάλους βεζίρηδες, σεΐχηδες, πρέσβεις, επιστήμονες, και δερβίσηδες. Αν και το κείμενο γράφτηκε μετά το θάνατο του Βαγιαζήτ Β^{ου} (1512).

[64] Ménage, Historiography, 174-175.

[65] Το Ανώνυμο της Οξφόρδης (OA) και το κείμενο στο Neşri έχουν δημοσιευθεί. Το μοναδικό χειρόγραφο του OA έχει δημοσιευθεί στην τηλεομοιοτυπία (facsimile) με μια ατελή μεταγραφή (δηλαδή ανεπαρκής διακρητική), με εσφαλμένο τίτλο «Rûhî Tarîhi». Βλ. Yaşar Yücel-Halil Erdoğan Cengiz, "Rûhî Tarîhi-Oxford Nüshası," Belgeler, TTK 14 (1989-1992) 359-472. Όσο για τον Neşri, τόσο κριτική έκδοση και τα facsimiles των δύο από τα πιο σημαντικά χειρόγραφα είναι διαθέσιμες. Βλ. F. R. Unat και M. A. Köymen, εκδ., Kitâb-ı Cihan-nümâ: Neşrî Tarihi, 2 τόμοι, Ankara, TTK, 1987.-Franz Taeschner, εκδ., Gihānnümā: Die Altosmanische Chronik des Mevlānā Mehemmed Neschrī. Band I: Einleitung und Text des Cod. Menzel, Band II: Text des Cod. Manisa 1373, Leipzig, Harrassowitz, 1951-59. Για την περίπλοκη σύνταξη του Neşri βλ. V. L. Ménage, Neshrī's History of the Ottomans: the Sources and Development of the Text, London and New York, Oxford University Press, 1964, που αποτελεί ουσιώδης οδηγός για ερευνητές που ασχολούνται σε χειρόγραφα και στις εκδόσεις του έργου του.

[66] Βλ. Halil İnalcık, "The Rise of Ottoman Historiography," 152-67 και V. L. Ménage, "The Beginnings of Ottoman Historiography," στο Historians of the Middle East, έκδ. Bernard Lewis-P. M. Holt, London, Oxford University Press, 1962, 168-79. Αργότερα δημοσιεύτηκε πιο εξευγενισμένες εκδόσεις του έργου του Neşri, όπως ο Κώδικας του Mn, αυτοί οι τίτλοι των κεφαλαίων έχουν μετατραπεί ώστε να είναι σύμφωνοι με το υπόλοιπο των τίτλων των κεφαλαίων, οι οποίοι είναι στα Αραβικά ή Περσικά. Όπως έδειξαν αυτές οι μελέτες το OA, είναι μια συνεχής, συνεπής χρονικό της οίκου του Οθμάν από την αρχή της δυναστείας μέχρι την κατάκτηση του Kilia και του Akkerman από τον Βαγιαζήτ Β΄ (1484). Βλ. Ménage Neshrī's History, 14.-O Cemal Kafadar, Between Two Worlds, 90-105, έχει συγκρίσει τις αρχές των οθωμανικών χρονικών με το κεφάλι του σκόρδου, με πολλές επιμέρους γαρίφαλο που περιέχονται σε μεταγενέστερες στιβάδες. Το έργο του Neşri μελετήθηκε σε γενικά έργα από τον F. Babinger, GOW, 35-38, τον İnalcık, Historiography,155. Ο Ménage, Historiography,174-175, ο οποίος έχει εκπονήσει ειδική μελέτη. Σημαντικό είναι επίσης και το άρθρο του Wittek, Aydos, 662-664, σε σχέση με τον Aşıkpaşazade. Βλ. επίσης Kreutel, 7-16.

μελετητής δεν προσπάθησε να αποδείξει την παλαιότητα αυτού του τμήματος (Ahval) ή να αξιολογήσει το περιεχόμενό του. Το έργο του είναι χρήσιμο, αφού συμπληρώνει τα κενά στο έργο του Aşıkpaşazade.[67]

Ωστόσο, όταν χρησιμοποιεί ο ερευνητής το αναφερόμενο τμήμα της ιστορίας του Νεσρί, πρέπει να είναι προσεκτικός και πρέπει να διαχωρίσει την αλήθεια από νεράϊδο-ιστορίες. Το ύφος του δίνει την εντύπωση ότι (όπως και άλλα έργα τέτοιου είδους), συντάχτηκε για να εκφωνηθεί δυνατά μπροστά σε ακροατήριο, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα αποτελούνταν από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.[68] Αυτή η θεωρεία προκύπτει από το γεγονός ότι το εν λόγω τμήμα έχει τόσο ζωντανό αφηγηματικό ύφος και συχνά περιλαμβάνει διαλόγους σε καθομιλούμενη γλώσσα, καθώς και από το γεγονός ότι κάθε νέο τμήμα ξεκινά με μια σύντομη περίληψη του περιεχομένου. Ωστόσο μεταξύ άλλων οθωμανικών ιστοριών, το τμήμα (Ahval) αναφέρεται στην πιο πιστή εκδοχή των γεγονότων και φαίνεται ότι ο Neşri χωρίς να κάνει σημαντικές αλλαγές (ούτε στο ύφος ούτε στο περιεχόμενο του τμήματος) το ενσωμάτωσε στο έργο του.[69] Αυτές οι αλλαγές είναι άμεσα ορατές, αν συγκριθούν τα σχετικά αποσπάσματα των δύο χειρογράφων του Neşri που δημοσιεύθηκαν από τον Franz Taeschner, του κώδικα του Menzel (MZ) και του κώδικα του Manisa (της Μαγνησίας) (Mn). Ο κώδικας του MZ περιέχει το αρχικό σχέδιο του χρονικού του Neşri που πιθανότατα γράφηκε από τον ίδιο τον Neşri.[70] Άλλος σημαντικός χαρακτήρας το τμήματος (Ahval) είναι ότι οι πληροφορίες του είναι μοναδικές, διότι ενισχύονται είτε από άλλες ανεξάρτητες πηγές, όπως βυζαντινές και το χρονικό του Φιλόσοφου

---

[67] Βλ. Ménage, Neshrī's History, 14.-Για τον Neşri και το έργο του βλ. Şehabettin Tekindağ, «Neşri» İA, IX (1964), 214-216.-Ch. Woodhead, «Neshri» EI, 2η έκδ. VIII (1995) 7-8 και Abdülkadir Özcan, «Neşri» DİA, 33 (2007) 20-22. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 29-30, είναι το γεγονός ότι το τμήμα (Ahval) περιλαμβάνει πολύ λεπτομερή περιγραφή της περιόδου, επίσης τα τοπογραφικά και χρονολογικά δεδομένα που παρέχει είναι εξαιρετικά ακριβή. Αυτός ο χαρακτήρας του, καθιστά το χρονικό σύγχρονο με τα γεγονότα του Οθωμανικού εμφυλίου πολέμου. Ο Καστρίτσης, διαπιστώνει ότι η πραγματική αξία των πληροφοριών του τμήματος της ιστορίας του Νεσρί (Ahval) φαίνεται από τα ονόματα των ανθρώπων και των τόπων στα οποία αναφέρεται καθώς αυτές οι πληροφορίες του επιβεβαιώνονται από άλλες πηγές.

[68] Ο Halil İnalcık, "The Rise of Ottoman Historiography" στο Historians of the Middle East, έκδ. Bernard Lewis-P. M. Holt, London, Oxford University Press, 1962, 157, τόνισε ότι τέτοια έργα συνήθως προορίζονταν να αναγνωστούν δυνατά στο δημόσιες συγκεντρώσεις, στο στρατό ή στις αγορές «σε μια κοινωνία που διαποτιζόταν με το πνεύμα του ιερού πολέμου (ghazā).

[69] H. İnalcık, "Mehemmed I," 977, θεωρεί ότι το έργο του Neşri διακρίνεται ως πιο λεπτομερής και σημαντική μεταξύ όλων των οθωμανικών αφηγηματικών πηγών του εμφυλίου πολέμου, διότι το κεφάλαιο ονόματι «Ahval-i Sultan Mehmed bin Bayezid Han bin Murad Han Gazi bin Orhan bin Osman Gazi» (I, 367-419/II, 422-517) περιέχει την σύγχρονη αφήγηση των δραστηριοτήτων του Μεχμέτ Α΄ από τη μάχη της Άγκυρας μέχρι την ήττα του Μούσα (5 Ιουλίου 1413). Αυτό το τμήμα περιλαμβάνει μια σύγχρονη και επική αφήγηση από το στόμα του Μεχμέτ Α΄ Τσελεμπή και αφιερώθηκε στην αφήγηση των επιτυχιών (menākıb-nāme) του. Αυτή η ιδιότητα κάνει το τμήμα την πιο πιστή και σύγχρονη πηγή των γεγονότων του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου, αλλά όχι ένα απλό μέρος του χρονικού του Νεσρί που γράφτηκε το 16ου αι..

[70] Η σημασία του MZ έχει επισημανθεί από τον V.L. Ménage, Neshrī's History, 25, ο οποίος έχει δηλώσει ότι ο κώδικας του MZ περιέχει το αρχικό σχέδιο του χρονικού του Neşri. Κατά τον ιστορικό «πρόκειται για ένα εξαιρετικά καλό κείμενο και ότι είναι σε μια ενδιάμεση θέση μεταξύ των πηγών και των υπόλοιπων χειρόγραφων» του χρονικού του Neşri. Το κείμενο του τμήματος του MZ που καλύπτει τα γεγονότα του εμφυλίου πολέμου (Ahval, το οποίο βρίσκεται στα folia 98-141) είναι σχεδόν ίδιο με το αντίστοιχο τμήμα στην OA (folia 45a-101b). Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες ελάχιστες διαφορές μεταξύ των χειρογράφων OA και MZ. Βλ. Καστρίτσης, Sons of Bayezid, 30.

Κωνσταντίνου. Π.χ. ο Νεσρί αναφέρεται σε τρεις συγκρούσεις μεταξύ του Μεχμέτ και του Μούσα, όπως και Φιλόσοφος Κωνσταντίνος.

Ο Νεσρί άσκησε μεγάλη επιρροή σε μεταγενέστερους ιστορικούς. Ο Χότζα Sa'ad al-din και ο Müneccimbaşı αναφέρουν πολύ συχνά ότι χρησιμοποίησαν το έργο του Νεσρί στα έργα τους.[71] Τέτοια χρονικά διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και στη διατήρηση της ιστορικής συνείδησης εκείνης της εποχής.[72] Εδώ έχουμε χρησιμοποιήσει την έκδοση των Faik Reşit Unat και Mehmet Köymen: Kitab-ı Cihannüma, Neşri Tarihi, I-II, Ankara 1995.

Εκτός από το χρονικό του Aşıkpaşazade και του Neşri, υπάρχουν και άλλα ιστορικά κείμενα που εξιστορούν τα γεγονότα του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου και την άμεση ύστερη περίοδο του. Περισσότερα από αυτά τα χρονικά δεν διασώθηκαν ολόκληρα αλλά μόνο εν μέρει. Αυτά επίσης σώθηκαν ενσωματωμένα σε μεταγενέστερα χρονικά. Το πιο γνωστό παράδειγμα με ιστορική αξία είναι εκείνο του Ahmedi,[73] το οποίο αφιερώθηκε στον Εμίρη Σουλεϊμάν (1402-1411). Το İskendernāme (Επιστολή στον Μεγάλο Αλέξανδρο)[74] θεωρείται το παλαιότερο σωζωμένο έργο της

---

[71] F. Babinger, GOW, 35-38.

[72] Ο Cemal Kafadar, Between Two Worlds, 95, θεωρεί ότι η ιστοριογραφική παραγωγή των Οθωμανών στο 15ο αι. πρέπει να εξετασθεί στο ευρύτερο πλαίσιο των μετασχηματισμών στην ιστορική συνείδηση των Τουρκο-Μουσουλμάνων Μικρασιατών. Όλα αυτά πρέπει επίσης να σχετίζονται, αφενός, με τη μετάβαση από την προφορική στη γραπτή κουλτούρα σε ορισμένους κύκλους και, αφετέρου, σε μια σειρά πολύπλοκων ιδεολογικών πειραματισμών σε απάντηση στο άνευ πρωτοφανή πολιτικά προβλήματα αρχίζοντας με μια ταυτότητα και κρίση εμπιστοσύνης ακολουθώντας την πανωλεθρία των Τιμουρίδων.

[73] Δεν ξέρουμε το αληθινό όνομα του Αχμεντί. Έρχεται στη δεύτερη σειρά σημαντικότητας μεταξύ των Οθωμανών ιστοριογράφων. Σπούδασε στην Αίγυπτο και όταν γύρισε στην Ανατολία εξυπηρέτησε στον εμίρη του Γκερμιάν και μετά τον Σουλεϊμάν Τσελεμπή κατά την μικρή διάρκεια της εξουσίας του στο ευρωπαϊκό τμήμα του οθωμανικού κράτους. Αφιέρωσε το έργο του που αποτελείται μια επιστημονική εγκυκλοπαίδεια, ονόμασε Ισκεντερ-νάμε (Βιβλίο του Μέγα Αλέξανδρου) και διηγείται όχι μόνο τις μυθολογίες σχετικά με τις εκστρατείες του, αλλά και τις σημαντικότερες σκηνές της Οθωμανικής ιστορίας. Σε κάποιες αντίγραφες του ίδιου κειμένου αναφέρονται τις συνθήκες μέχρι του Θανάτου του Βαγιαζήτ (9 Οκτωβρίου 1403), στις άλλες το κείμενο συνεχίζεται μέχρι το 1410. Το περιεχόμενο της αφήγησης του Ahmedî προσέλκυσε μεγάλη προσοχή των ερευνητών. Ο πρώτος ιστορικός που ασχολήθηκε με το İskendernāme είναι ο Paul Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, London, 1967. Ο Wittek χρησιμοποίησε την έμφαση του Ahmedî στο Γαζά (ιεροπόλεμο) ως απόδειξη ότι οι πρώτοι Οθωμανοί σουλτάνοι ήταν γαζίδες. Ο Pál Fodor, "Ahmedī's Dasitan as a Source of Early Ottoman History," Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 38 (1984) 41-54, ισχυρίζεται ότι ο Ahmedî παρουσιάζει τους Οθωμανούς ηγεμόνες ως γαζίδες με ένα τρόπο που εξυπηρετεί τους πολιτικούς στόχους των Οθωμανων.».-Ο S. Asimani, όταν ανέφερε στην σειρά Νάνι που ανήκει στη βιβλιοθήκη Marciana της Βενετίας, ανέδειξε τον σημαντικό χώρο του κείμενου στην Οθωμανική ιστορία. Και ο Necib Asim Bey, στο άρθρο του έδωσε πληροφορίες για τα κεφαλαία του κειμένου σχετικά με την Οθωμανική ιστορία. Βλ. F. Babinger, GOW.-Ο Heath Lowry, The Nature of the Early Ottoman State, 15-31 (μέρος 2), αφιέρωσε ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην κριτική σε σχέση με την χρήση του Ahmedi από τον Wittek και ακολουθεί τον ισχυρισμό του Fodor.-Για την πιο νέα έκδοση με κριτική και τη μετάφραση του İskendernāme βλ. Kemal Sılay, "Aḥmedī's History of the Ottoman Dynasty," JTS 16 (1992), 129-200. Για τον Ahmedî και το έργο του, βλ. επίσης Günay Kut, «Ahmedî» DİA III (1989) 165-167 και G.T.Lewis, «Ahmadî» EI I (1986) 299-300.

[74] Το περιεχόμενο της αφήγησης του Ahmedi προσέλκυσε μεγάλη προσοχή των ερευνητών. Ο πρώτος ιστορικός που ασχολήθηκε με το İskendernāme είναι ο Paul Wittek, The Rise of the Ottoman Empire, London, 1967. Ο Wittek χρησιμοποίησε την έμφαση του Ahmedi στο Γαζά (ιεροπόλεμο) ως απόδειξη ότι οι πρώτοι Οθωμανοί σουλτάνοι ήταν γαζίδες. Ο Pál Fodor, "Ahmedī's Dasitan as a Source of Early Ottoman History," Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 38 (1984) 41-54, ισχυρίζεται ότι ο Ahmedi παρουσιάζει τους Οθωμανούς ηγεμόνες ως γαζίδες με ένα τρόπο που εξυπηρετεί τους πολιτικούς στόχους των Οθωμανων.».-Ο Heath Lowry, The Nature of the Early Ottoman State, 15-31 (μέρος 2), αφιέρωσε ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην κριτική σε σχέση με την χρήση του Ahmedi από τον Wittek και ακολουθεί τον ισχυρισμό του Fodor.-Για την πιο νέα έκδοση με κριτική και τη μετάφραση του İskendernāme βλ. Κεμάλ Sılay, "Ahmedī's History of the Ottoman

οθωμανικής ιστοριογραφικής παράδοσης. Το δεύτερο είναι το επικό ποίημα του Abdülvasi Τσελεμπή που ανακαλύφθηκε πρόσφατα. Ο ποιητής αφιέρωσε το έργο του στη αφήγηση της νίκης του Μεχμέτ Τσελεμπή απέναντι στον Μούσα στη μάχη του Τσαμούρλου (1413). Αυτό που κάνει το ποίημα του Abdülvasi Τσελεμπή μεγάλης σημασίας είναι ότι ο Abdülvasi Τσελεμπή πέρασε αρκετά χρόνια στην αυλή του Μεχμέτ στην Αμάσεια. Ο Abdülvasi συνέταξε το έργο του με την θέληση του Βαγιαζήτ Πασά, μεγάλου βεζίρη του Μεχμέτ και το παρουσίασε στον Μεχμέτ το 1414, ακριβώς ένα χρόνο μετά την μάχη του Τσαμούρλου.[75]

Η Ιστορία του Ρουχί Τσελεμπή που περιλαμβάνει τις παράλληλες πληροφορίες με εκείνο του Νεσρί. Διότι όπως αποδείχθηκε ότι και οι δύο ιστορικοί αντλούν τις πληροφορίες τους από μια παλαιότερη και κοινή πηγή. Το χρονικό του Ρούχι διαχωρίζεται σε δυο τμήματα. Ο ιστορικός το πρώτο τμήμα το ονόμασε ως Έναρξη, και τα δεύτερο ονόμασε ως Σκοπός. Το πρώτο αποτελείται από δυο κεφάλαια, το δεύτερο περιλαμβάνει οχτώ κεφαλαία από τα οποία το καθένα αναφέρει την κυριαρχία ενός σουλτάνου. Τελικά, ολόκληρο έργο αποτελείται από δέκα κεφάλαια και γράφτηκε στην εποχή του Βαγιαζήτ Β^{ου} (1481-1512). Ο ιστορικός επηρέασε τα μετεγενέστερα χρονικά.[76] Στην μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκε η έκδοση των Halil E. Cengiz-Yaşar Yücel, Rûhi Tarihi-Oxford Nüshası-Değerlendirme, Metnin Yeni Harflere Çevirisi. Belgeler, XIV (1992) 359-472.

Το χρονικό του Ορούτζ-μιν-άντιλ, Tevarîh-i Âl-i Osman (Ιστορίες των διαδόχων του Οσμάν), θεωρείται μια από τις παλαιότερες οθωμανικές ιστορίες των Οθωμανών, αν και γράφηκε στην εποχή του Μωάμεθ Β^{ου} Πορθητή στην Αδριανούπολη. Το χρονικό του, περιλαμβάνει τα γεγονότα της περιόδου από τις απαρχές του οθωμανικού κράτους μέχρι την εποχή του Μωάμεθ Β^{ου} Πορθητή (1451-1481). Όταν αναφέρει τα γεγονότα των οποίων δεν είναι αυτόπτης μάρτυρας, υποτίθεται ότι χρησιμοποίησε τις προγενέστερες πηγές και την επική συλλογή του Ιαχσί Φακίχ. Η αρμονία του κειμένου του με τα μεταγενέστερα ανώνυμα χρονικά, έγινε βάση της υπόθεσης ότι όλα αυτά τα χρονικά μπορεί να χρησιμοποίησαν μια κοινή πηγή και με μεγάλη πιθανότητα την συλλογή του Ιαχσί Φακίχ. Η Ιστορία του περιέχει πληροφορίες που δεν βρίσκονται σε άλλες πηγές. Δεν μπορούμε να πούμε οριστικά μέχρι πού ακριβώς συνεχίζει το κείμενο του, διότι στο στο χειρόγραφο της Μαγνησίας το έργο του καλύπτει τα γεγονότα από απαρχές του κράτους μέχρι το 1501, ενώ στο μόνο χειρόγραφο που βρέθηκε στη Bodlein Library του Πανεπηστιμίου Οξφόρδης το τελευταίο τμήμα λείπει, ενώ σε άλλο ένα χειρόγραφο συνεχίζεται μέχρι το 1467. Αυτό μας εμποδίζει να υποθέσουμε την

Dynasty," JTS 16 (1992), 129-200. The Nature of the Early Ottoman State, 15-31 (μέρος 2). Για τον Ahmedi και το έργο του βλ. επίσης M. Fuat Köprülü, «Ahmedi» İA, I (1965) 216-221.

[75] Abdülvasi Çelebi, Hâlilname (sic), εκδ. Ayhan Güldaş, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1996.-Για την πληροφορία σχετικά με τον συγγραφέα και το έργο του, βλ. εισαγωγή του συγγραφέα, σελίδες 7-10, 12-13, 19-21. Το κεφαλαίο σχετικά με την μάχη του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα εκδώθηκε προηγουμένως από τον ίδιο συντάκτη ως "Fetret Devri'ndeki Şehzadeler Mücadelesini Anlatan İlk Manzum Vesika," στο Türk Dünyası Araştırmaları 72 (Ιούνιος 1991) 99-110. Αυτό το μέρος μεταφράστηκε στα αγγλικά από τον Καστρίτση, Bajezid's Sons, Παράρτημα. Για τον Abdülvasi Çelebi, και το έργο του βλ. επίσης C.Huart-H.Massé, Abd al-Wassi Djalabi, EI (1986) 94-95.

[76] Για τον Ruhi Çelebi και το έργο του βλ. F. Babinger-Ch. Woodhead, «Ruhi» EI, 2^{η} έκδ., VIII (1995) 594.M.K.Özergin, «Ruhi» İA, IX (1964) 764-765.-F. Babinger, Ruhi, GOW, Leipzig, 1927, 42 κ.ε.

χρονολόγηση της ολοκλήρωσης του κειμένου.[77] Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του Franz Babinger: Oruç b. Adil, Tevarih-i Âl-i Osman (Ιστορία των Απογόνων του Οσμάν), εκδ. Hannover, 1925.

Ο Χότζα Sa'ad al-din Εφέντη (γέν. 1536-π. 1599) ήταν ένας από τους μεγαλύτερους λόγιους κα ιστορικούς της οθωμανικής αυλής του 16ου αι. Γεννήθηκε ως γιός ενός υψιλότερου αυλικού του σουλτάνου Σελίμ Β΄ (γέν. 1524 - π. 1574). Η κοινωνική θέση του του έδωσε την ευκαιρία για μια καλή εκπαίδευση με αποτέλεσμα να διοριστεί καθηγητής του πρίγκιπα Μουράτ (μέλλοντα Μουράτ Γ΄) (1546–1595). Υπήρξε καθηγητής και υψηλότερος σύμβουλος («Hace-i Sultanî») επι του Μεχμέτ Γ΄ (1566–1603). Η δίτομη ιστορία του Χότζα Sa'ad al-din Εφεντή, το «Tacüt Tevârih» θεωρείται το πιο αξιόλογο έργο της εποχής και η σημαντικότερη ιστορική πηγή των μεταγενέστερων χρονικών. Στην ιστορία του αναφέρονται τα γεγονότα των εποχών εννέα πρώτων Οθωμανών κυβερνητών αρχίζοντας από τις απαρχές του κράτους [περίοδο του Οσμάν Γαζί (1299-1326)] μέχρι την εποχή του ίδιου.[78]

Το «Tacüt Tevârih» μεταφράστηκε στην αγγλική, γερμανική, ουγγρική και ρωσική γλώσσα. Ο Sa'ad al-din εκτός από την ιστορία του έχει κάποιες μεταφράσεις που έκανε από την περσική. Το έργο αυτό εκδόθηκε πρώτη φορά το 1862 στην τουρκική γλώσσα σε παλαία γραφή.[79] Ο İsmet Parmaksızoğlu εξέδωσε την ιστορία αυτή απλοποιώντας και μεταφράζοντας στην σύγχρονη τουρκική γλώσσα σε 5 τόμους: İsmet Parmaksızoğlu, Tâcü't-tevârih, I-V, Άγκυρα, Υπουργείο Πολιτισμού (Kültür Bakanlığı), 1970, επανεκδόσεις 1974-1979 και 1999. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν οι πρώτοι δύο τόμοι της έκδοσης του Parmaksızoğlu. Ο πρώτος τόμος καλύπτει τα γεγονότα από εποχή του Οσμάν μπέη μέχρι εκείνη του Ιλτιρίμ Βαγιαζήτ Α΄ (1389-1403), ενώ ο δεύτερος διηγείται τα γεγονότα μέχρι του Μεχμέτ Β΄ Πορθητή (1451-1481).

Η αφήγηση του Χότζα Sa'ad al-din έχει πολλές λεπτομέρειες σε σχέση με τον Νεσρί, κάτι που, κατά τον Nedim Filipovic,[80] θεωρείτο φυσικό, διότι ο Χότζα έχει χρησιμοποιήσει παλαιότερες οθωμανικές πηγές.

Το Χρονικό του Müneccimbaşı (περ. 1631/32-π. ?), είναι το σημαντικότερο Οθωμανό ιστορικό έργο του 17ου αι. Ο Müneccimbaşı σπούδασε ισλαμικές επιστήμες στα γενέτηρα του,

---

[77] Το χρονικό του Ουρούτς (Tevarih-i Al-i Osman) γράφτηκε επί Βαγιαζίτ Β΄και καλύπτει την περίοδο από την ίδρυση του οθωμανικού κράτους μέχρι το 1467. Μεταξύ άλλων και το γεγονός ότι ο Ουρούτς, όπως τα Annals και αντίθετα από τα Ανώνυμα Χρονικά, αναφέρει τα ονόματα των βεζίρηδων αποδεικνύει ότι άντλησε πληροφορίες από το takvim. Βλ. Menage, Historiography, 172. Annals, 583. Για τον Ουρούτς και το έργο του βλ. Faik Reşit Unat, «Oruç bin Adil» İA IX (1964) 418-419.-Ch. Woodhead, «Urudj» EI, 2η έκδ, τ. X 908, της ίδιας, Al -Kazzaz Urudj b. Adil (15th-16th Century) Ottoman Historian, στο Encyclopaedic Historiography of the Muslim World, έκδ. N.K. Singh, NK Singh, A Samiuddin I, Delhi, 2004, 539. βλ. επίσης V.L. Ménage, «On the Recensions of Uruj's History of the Ottomans» στο History of the Ottomans», BSOAS, XXX, 1967, 314-22 και F. Babinger, Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke, Leipzig 1927, 40-42, τουρκ. μεταφρ. C. Üçok, 25-27.

[78] Για τον Sa'ad al-din και το έργο του βλ. Şerafeddin Turan, «Sa'ad ed-Din» İA X (1966) 27-32. βλ. επίσης Abdülkadir Karahan, «Hoca Sadeddin» İA X (1997) 27-32.

[79] Tâcü't-tevârih, Osmanlılar'ın Zuhurundan 926 Tarihine Kadar, El yazması, TTK.

[80] Nedim Filipovic, Princ Musa, 134.

Θεσσαλονίκη. Στην Κωνσταντινούπολη διορίστηκε müneccimbaşı (αρχαστρολόγος ή αρχοιωνοσκόπος) της οθωμανικής αυλής επί Μεχμέτ Δ΄ (1648-1687). Έγραψε μια κολοσσιαία δίτομη ιστορία στην αραβική γλώσσα ονόματι Cami al-duwal (Σύνολο των κρατών) που μεταφράστηκε και στην οθωμανική γλώσσα, κάτι που τον έκανε γνωστό στον κύκλο των διανοουμένων της εποχής του. Το αυθεντικό κείμενο του έργου του δεν διασώθηκε. Τα αντίγραφα της μετάφρασής του βρίσκονται σε διάφορες βιβλιοθήκες της Τουρκίας και εξωτερικού.[81] Ο πιο σημαντικός χαρακτήρας του έργου αυτού είναι ότι βασίστηκε στις πρωγενέστερες (72 πηγές) ιστορίες, οθωμανικές, περσικές και αραβικές, που φυλάσσονταν στο αρχείο του οίκου των σουλτάνων. Άλλο σημαντικό χαρακτηραστικό του είναι ότι ακολούθησε διαφορετική μέθοδο σε σχέση με άλλους ιστορικούς: δεν μετέγραψε απλά τις πληροφορίες των παλαιότερων ιστοριών, αλλά τις αξιολογούσε καθώς και σημείωνε ονόματα των πηγών του (Aşıkpaşazade, Neşri, Oruç b. Adil, Ruhi, Χότζα Sa'ad al-din κτλ.). Η ιστορία του περιλαμβάνει λεπτομερέστερες πληροφορίες σε σχέση με τις άλλες. Η ιστορία του μεταφράστηκε επίσης σε ξένες γλώσσες και στην αγγλική.[82] Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η έκδοση του Ahmet Ağırakça με την τουρκική μετάφραση: Müneccimbaşı, Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.[83]

Το Gazavatname του Μουράτ Β΄ (Gazavat-ı Sultan Murat b. Mehemmed Han: Ιεροί πολέμοι του σουλτάν Μουράτ, γιού του Μεχμέτ), παρέμενε σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητο, αν και βρέθηκε αρκετά χρόνια πριν.[84] Αυτό το έργο αποτελεί ένα χρονικό, που θεωρείται από φιλολογική άποψη ως ομώνυμο είδος αφηγηματικών πηγών. Περιλαμβάνει άφθονες λεπτομέρειες για τα πολεμικά γεγονότα των ετών 1443-1444, που οδήγησαν στην γνωστή μάχη της Βάρνας. Οι πληροφορίες του Gazavat επιβεβαιώνονται από τις άλλες οθωμανικές πηγές ακόμα και χριστιανικές. Οι λεπτομέρειες που παρέχει είναι τόσο πλούσιες, όσο καμιά άλλη πηγή. Τα κάποια στοιχεία του, όπως οι δήθεν ενδόμυχες

---

[81] Brockelman, Geschichte der Arabischen Litteratur, Zweite den Supplementbänden angepaßte Auflage. Leiden, E.J. Brill, 1943–49. 2 v. Supplementbänden. Leiden, 1937 (GAW), II, 637.-F. Babinger, GOW, 234-235, τουρκ. μετάφρ. 259.-J. v.Hammer, GOR, VII, 545-550.-Z.V.Togan, Tarihte Usul, İstanbul, 1981, 3η έκδ., 210.-Tayyip Gökbilgin, «Müneccimbaşı» İA, VIII (1971) 801-806.-N.Atsız, Müneccimbaşı Şeyh Ahmed Efendi, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1940, 111.-Ahmet Ağırakça, Müneccimbaşı, Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, 9-49.

[82] Ahmad bin Lutfullah (Münecimbaşı), Cami' al-duwal (?-1702) (εν μέρει), έκδ., V. Minorsky, Studies in Caucasian History (London 1953) 5-25.-S. A. Hasan, A Critical Edition of a Münejjim Bashi's History of the Saljuqids of Iran, διδακτορική διατριβή, Cambridge, 1959.-Για άλλες εκδόσεις του βλ. Ahmet Ağırakça, ό.π., 43.

[83] Για την νεότερη αξιολόγηση του Müneccimbaşı και το έργο του βλ. Ahmet Ağırakça, «Müneccimbaşı Ahmet Dede» DİA 32 (2006) 4-6.-Tayyip Gökbilgin, «Müneccimbaşı» İA, VIII (1971) 801-806.

[84] Το Gazavat ανακαλήφθηκε από τον Halil İnalcık γύρω στο 1950. Ο ιστορικός αξιοποίησε το Gazavat σαν πηγή στο H. İnalcık, Fatih devri üzerinde tetkikler ve vesikalar, I, TTK, Ankara, 1954. Το Gazavat εκδόθηκε ξεχωριστά πολύ αργότερα. Βλ. Gazawat-ı Sultan Murad bin Mehemmed Han, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavatname, Halil İnalcık-Mevlüd Oğuz, TTK Ankara, 1989.
Από τότε απέφυγε από την προσοχή των ιστορικών καθιστώντας δυνατό την αναπαράσταση των εξελίξεων της εποχής του Μουράτ Β΄, της οποίας η ερμηνεία δίνει την πιθανότητα να προβούμε άλλες υποθέσεις επίσης για γεγονότα του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου. Για τα επικά έργα της οθωμανικής γραφής (Gazavatname) βλ. A.Y. Ocak, "Gazavatnâme", DİA, XIII (1996a). Ahmet Yaşar Ocak, Kültür Tarihi Olarak Menâkıbnânıeler (Metodolojik Bir Yaklaşım), Ankara: 1992, 26.-Mustafa Erkan, «Gazavatnâme» DİA, XIII (1996) 439-440.-Ahmet Ateş, «Menâkıb», İslam Ansiklopedisi, VII (1970), 701-702.-Ahmet Yaşar Ocak, Kültür Tarihi Olarak Menâkıbnânıeler (Metodolojik Bir Yaklaşım), Ankara: 1992, 26.

σκέψεις και οι διάλογοι των προσώπων, που αντανακλούν την οθωμανική επίσημη προπαγάνδα, μπορούν να αγνοηθούν ως ένα σημείο. Αυτά δεν πρέπει να θεωρηθούν ασήμαντα στοιχεία αντιθέτως είναι πολύτιμα, αφού εκφράζουν την νοοτροπία της εποχής. Ο πιο αξιωσημείωτος χαράκτηρας της πηγής είναι ότι περιγράφει τα γεγονότα σε σωστή σειρά, διευκολύνοντας τον αναγνώστη να τα παρακολουθεί βήμα προς βήμα. Στο τέλος της παρούσας μελέτης ελπίζουμε να γίνει κατανοητό ότι η διάβαση του Μούσα και αργότερα του Μουσταφά στα Βαλκάνια έγινε δυνατή όχι μόνο με την συνεργασία των Τούρκων εμίρηδων της Ανατολίας, αλλά πολύ περισσότερο χάρη στην άγνωστη συμφωνία εμιράτου του Καραμάν και Βυζαντίου που παρέμεινε άγνωστη μέχρι να βρεθεί η πηγή μας.

Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά αποτελεούν μια σειρά παραλλαγών ενός ανώνυμου χρονικού (Tevarih-i Al-i Osman), του οποίου το αρχικό κείμενο γράφτηκε στις αρχές της βασιλείας του Μουράτ Β΄. Μεταγενέστερες παραλλαγές επεξέτειναν την αφήγηση μέχρι το 1494, το 1550 ακόμα και τον 17^{ο} αι. Από την εποχή του Μουράτ Β΄ το περιεχόμενο του κειμένου συμπεριλαμβάνει κατάλογο γεγονότων και χρονολογιών, που δεν είναι παρά κάποιο ημερολόγιο (takvim).[85] Έχουν εκδοθεί από τον F. Giese, Die Altosmanischen Anonymen Chroniken. I, Text und Varianten Verzeichnis. II, übersetzung, Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, 17, Breslau-Λειψία, 1922-1925.

Τα ανώνυμα «annals» του Μουράτ Β΄, αποτελούνται από την συνοπτική καταγραφή των βασικότερων γεγονότων της βασιλείας του Μουράτ από την αρχή της μέχρι το 1449. Ο εκδότης των annals, ο V.L. Ménage, υποστήριξε ότι ο συντάκτης άντλησε τις πληροφορίες από ένα παλαιό ημερολόγιο (takvim), δηλαδή από ένα τύπο χρονολογικού καταλόγου γεγονότων. Το συγκεκριμένο ημερολόγιο έχει ενσωματωθεί στα Ανώνυμα Χρονικά και στον χρονικό του Ουρούτς.[86] Τα γνήσια ημερολόγια χρονολογούν ένα γεγονός αναφέροντας πόσα χρόνια πριν από τη σύνταξή τους έγινε το γεγονός αυτό.[87] Το πρωτότυπο ηερολόγιο είναι προιόν λόγιου συγγραφέα, αφού τα έργα αυτού του είδους προέρχονταν από το σουλτανικο περιβάλλον. Η διασκευή όμως που έφθασε στην εποχή μας έχει σαφώς λαϊκό χαρακτήρα. Κατά τ'άλλα, το γεγονός ότι το πρωτότυπο του ημερολογίου είχε συνταχθεί πιθανόν από ένα αστρολόγο της οθωμανικής αυλής, καθιστά το περιέχομενο του αξιόπιστη πηγή ιστορικής σημασίας. Τα γεγονότα που αναφέρονται είναι κυρίως πολεμικά ή αφορούν στην ζωή της αυλής.

Από μη-οθωμανικά χρονικά, το Kitâb-ı Karamaniyye είναι σημαντική πηγή και γράφηκε από τον Şikârî. Το χρονικό αφηγείται την ιστορία των εμίρηδων του Καραμάν.[88] Η ιστορία του Şikârî έχει

[85] Βλ. Mènage, Historiography, 171.
[86] V.L. Ménage, «Annals of Murad II» BSOAS, 39 (1976) 570-584.-Α.Ξανθυνάκης, Μουράτ Β΄, 8-9.
[87] V.L. Ménage, «Annals» 573.-Α.Ξανθυνάκης, Μουράτ Β΄, 8-9.
[88] Ένα από τρια αντίγραφά του έργου, που θεωρείται πρωτότυπο και πιο παλαιό, βρίσκεται στην (εθνική) βιβλιοθήκη του Yusufağa στον Ικόνιο. Το δεύτερο φυλάγεται στην βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Κωσταντινούπολης και το τρίτο στην εθνική βιβλιοθήκη του Βερολίνου. Το αντίγραφο του Ικονίου εκδώθηκε με τίτλο 'Şikârî' από τον M. Mes'ud Koman, διευθυντή της βιβλιοθήκης, με αρχικό κείμενο, μετάρφαση (στην σύγχρονη τουρκική γλώσσα), σημειώσεις, σχέδια, φωτογραφίες, ευρετήρια και άλλα σχετικά παραρτήματα.

ιστορική αξία. Είναι μια από τις σπάνιες πηγές,[89] διότι τέτοια έργα (γραμμένα εκτός της οθωμανικής αυλής) με παρόμοιο περιέχομενο σπανίζουν.[90] Είναι ιστορία κόσμου. Το πρωτότυπο κείμενο δεν διασώθηκε. Στην αρχή εστιάζει στο να διηγείται την άφιξη των πρόγονων των εμιρήδων του Καραμάν στην Ανατολία (Σεβάστειας-Καισάρειας).[91] Γράφει ότι οι πρόγονοι των εμίρηδεων έφθασαν στην Ανατολία στην εποχή του Alaeddin Keykubad Α΄ Αυτή η πληροφορία επιβεβαιώνεται και από τις οθωμανικές πηγές. Γράφηκε με επικό ύφος και σε απλή γλώσσα, και τελειώνει με την άδικη εκτέλεση του Κασίμ μπέη, τελευταίου εκπροσώπου της δυναστείας των Καραμανίδων.[92]

Με βάση το περιεχόμενο και το ύφος της διήγησης το Kitâb-ı Karamaniyye δίνει την εντύπωση ότι γράφηκε ως ανεξάρτητο κείμενο, δηλαδή χωρίς να βασιστεί σε καμία άλλη πηγή και συντάχτηκε μάλιστα στην τουρκική της μικραασιατικής διαλέκτου, για να εκφωνηθεί δυνατά μπροστά σε κόσμο-ακροατήριο στο οποίο σκόπευε να δίνει κουράγειο και ηθικό. Παρόλο που περιλαμβάνει υπερβολικά και υπερφυσικά στοιχεία, τα γεγονότα και οι τοποθεσίες που αναφέρονται στην ιστορία του Şikârî είναι αληθινά, γι'αυτό και το περιεχόμενο της αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα. Οι ειδήσεις της ιστορίας του Şikârî γράφτηκαν σε μια εποχή που τα εδάφη του εμηράτου του Καραμάν δεν είχαν καταληφθεί από τους Οθωμανούς και η ιστορική παράδοση των Οθωμανών δεν είχε επικρατήσει ακόμα στην Ανατολία. Εάν εξετάσει κανείς με πόσο διαφορετικό και αντίθετο τρόπο παρουσιάζονται στα οθωμανικά χρονικά τα ίδια γεγονότα, μπορεί ο μελετητής να βγάλει συμπεράσματα που διαψεύδουν την 'επίσημη'-προπαγανδιστική οθωμανική ιστοριογραφία για την καταγωγή των Οθωμανών.[93]

---

[89] 20 χρόνια πριν να εκδοθεί το Kitâb-ı Karamaniyye, ο Fuad Köprülü, «Hoca Dehhânî» Hayat, 1-2, το γνωστοποίησε στους επιστημονικούς κύκλους ως ιστορία του Şikarî.- Το 1927 ο Halil Edhem, Düvel-i İslâmiye, 296, σημ. 1, ακολούθησε τον Köprülü.-Κάποια χρόνια μετά ο P. Wittek, Menteşe Beyliği (Das Fürstentum Menteshe), τουρκ. μετάφρ., 48-51, ιδιαιτερα 49, σημ. 160, άρχισε τις έρευνες του σχετικά με το εμιράτο του Μεντεσέ και έγινε από τους πρώτους ερευνητές που χρησιμοποίησε την ιστορία του Şikârî.

[90] Το Düsturnâme του Ενβερί (Düsturnâme-i Enverî), έκδ. Mükrimin Halil [Yinanç], Düstûrnâme-i Enverî. Medhal, İstanbul 1929, είναι γραμμένο σε έμμετρο λόγο και αφορά την ιστορία των εμίρηδων του Αιδινίου.-Για την νεότερη έκδοση του έργου βλ. Düstûrnâme-i Enverî; Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466) έκδ. Necdet Öztürk, İstanbul 2007.-Για την γαλλική έκδοση του Düsturnâme βλ. Paul Lemerle, L'emirat D'aydın Byzance et l'Occident, Recherces Sur "La Ceste D'umur Pacha". Paris, 1957.-Irene Melikoff-Sayar, Le Destan d'umur Pacha, (Düsturname-i Enveri) Texte. Traduction et Notes. Paris, 1954.Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, Bezm u rezm (γλέντι και πόλεμος), εκδ. M. Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, γραμμένο στην περσική και αφηγείται την ιστορία της εποχής του Kadı Burhaneddin της Σεβάστειας είναι από προαναφερόμενες λιγοστές πηγές με ίδια αξία με το Kitâb-ı Karamaniyye.

[91] Το αντίγραφο της ιστορίας του Şikârî που χρονολογείται το 1023 Εγίρας (1614) απόδεικνύει ότι το χειρόγραφο του κειμένου αντιγράφηκε πιο πριν και το ίδιο γράφηκε πολύ πιο πριν. P. Wittek, Menteşe Beyliği (Das Fürstentum Menteshe), μετάφρ., 48-51, ιδιαιτερα 49, σημ. 160, βάση του αντιγράφου (γραμμένο επί Σελίμ Α΄) του έργου του Şikârî που βρίσκεται στην βιβλιοθήκη του Παν/μίου Κωνσταντινούπολης, διαπίστωσε ότι γράφηκε την εποχή του Σελίμ Β΄. Ο Metin Sözen και ο Necdet Sakaoğlu, ό.π., 69-72, ιδιαίτερα 70, θεωρούν ότι η διαπίστωση του Wittek είναι λανθασμένη, διότι ο Αυστηριακός ιστορικός δεν είχε την υπόψην του το προγενέστερο αντίγραφο (που ήταν γραμμένο 1023 Εγίρας (1614) και φυλάγεται στην εθνική βιβλιοθήκη του Ικονίου) και γι'αυτό πίστευε ότι το αντίγραφο της Κωνσταντινούπολης είναι το παλαιότερο κείμενο.

[92] Kitâb-ı Karamaniyye, 73, 169-b.

[93] Όλα τα ιστορικά εργα των Οθωμανών υποστηρίζουν ότι ο Σελτζούκος σουλτάνος, Alaeddin Keykubad (1284–1302 ?), παραχώρησε στον Οσμάν, ιδρυτή του οθωμανικού εμιράτου, τα σύμβολα της ανεξαρτησίας. Giese, Tevarih, 20. Επιπλέον, το Düsturnâme-i Enverî, άλλη ανεξάρτητη πηγή από οθωμανική παράδοση, αναφέρει τον Καραμάν μπέη, ως απλό υπηρέτη του Οσμάν. Βλ. Düsturnâme, 82: «Nûre Sofî oğlu Mîr-i Karman

Το χρονικό του Şikari είναι αξιόπιστη πηγή.[94] Επιπρόσθετα, συμπεριλαμβάνει πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες ο εμίρης του Καραμάν παραδέχεται την οικειότητα του με τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες επιβεβαιώνοντας τις πληροφορίες του Gazavat.[95] Η ερώτηση πρέπει να είναι «πώς πρέπει να αξιολογηθούν όλες αυτές οι αντίθετες πληροφορίες» αντί «σε ποιόν ιστορικό πρέπει να πιστέψουμε».

Η ιστορία του Şikârî διαχωρίζεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο τμήμα αφηγείται την εποχή των Σελτζούκων σουλτάνων, την ίδρυση του εμιράτου του Καραμάν και του Οσμανλίδων.[96] Το δεύτερο τμήμα της ιστορίας του Şikârî αφηγείται την πτώση του σελτζούκικου κράτους, την κατάσταση του εμιράτου του Καραμάν, την περίοδο των αντιπαλοτήτων των Οθωμανών με τους εμίρηδες του Καραμάν και φθάνει μέχρι την εκτέλεση του τελευταίου εμίρη, Κάσιμ.[97] Χρησιμοποιήθηκε εδώ η έκδοση του M. Koman, Şikârî'nin Karamanoğulları Tarihi, και η νεότερη έκδοση των Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu.[98]

Από σλαβικές πηγές, το χρονικό του Φιλόσοφου Κωνσταντίνου (Konstantin Kostenečki), είναι μια άλλη πηγή που έχει πρωταρχική σημασία για τη μελέτη της σταδιοδρομίας του Μούσα Τσελεμπή καθώς και άλλες πτυχές του εμφυλίου πολέμου. Συντάχτηκε ως βιογραφικό-χρονικόν του Στέφανου Λαζάρεβιτς στα παλαιά σερβικά.[99] Όπως ο Συμεών της Θεσσαλονίκης, ο Κωνσταντίνος Φιλόσοφος ήταν αυτόπτης μάρτυρας σε πολλά από τα γεγονότα που περιέγραψε. Έζησε στα χρόνια του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου στη Βουλγαρία και τη Σερβία, παρευρισκόμενος στην αυλή του

Eyledi Osman'a hizmet zaman Almışdı ilini ânun Tatar Vardı Osman cümle kıldı cümle târ ü mâr Karman dayim gelürdi hizmete Gönderüb akına özengi tuta.» Ωστόσο, κατά τον Şikârî, 63/a, ενώ οι εμίρηδες του Καραμάν παραχώρησαν σύμβολα κυριαρχίας στον Οσμάν, ο οποίος δεν ήταν κάποιος άλλος από ένα αρχιβοσκό (!) των κοπαδών των Σελτζούκων σουλτάνων γύρω από το Ίν-ονου και Εσκίσεχιρ, κατηγορώντας τους ότι ξέχασαν όλη αυτή τη καλοσύνη και άρχισαν να συμπεριφέρονται τους ανώτερους τους με αγνωμωσύνη.

[94] Ένα στοιχείο που μας επιτρέπει να θεωρήσουμε έμπιστη πηγή το Kitâb-ı Karamaniyye είναι ότι οι υπογραμμισμένες αναφορές του στους εμίρηδες του Καραμάν με τίτλους «Σάχιδες» και «σουλτάνοι» (αν και οι οθωμανικές πηγές τους αναφέρει ως απλούς μπέηδες) επιβεβαιώνονται από τις επιγραφές του εμιράτου του Καραμάν. Βλ. Şikârî, έκδ. M. Koman, Karamannâme, 85b, 88b. Şikârî, έκδ. M. Koman, Karamannâme, 74.-Kitâb-ı Karamaniyye, έκδ. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, 113/b.-Βλ. επίσης H. Edhem, "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke" TOEM, τ. 2-3, 697 κ.ε. και 821 κ.ε.

[95] Kitâb-ı Karamaniyye, έκδ. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, 17b και 126b.

[96] Ο Fuad Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, 17-18.διαπίστωσε ότι οι πληρφορίες του πρώτου τμήματος βασίστηκαν σε προγενέστερες πηγές, όπως το Câmi'ü't-Tevârih του Reşîdeddin, el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye του İbn Bibi, Müsameretü'l-Ahbâr του Aksarayî, Bezm ü Rezm του Aziz bin Erdeşir-i Esterâbadî και το Düstûrnâme του Enverî.-Υποστηρίζεται επίσης ότι οι πληροφορίες όλων αυτών των πηγών βασίζονται μία στην άλλη. Ο Wittek, Menteşe Beyliği, 48. και ο İ. H. Ertaylan, Cem Sultan, 275.ακολουθούν την άποψη του Köprülü.

[97] Για την αξιολόγηση της ιστορίας του Şikârî βλ. O. Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, 1-26.-İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 259-262.-M.C. Şehabeddin Tekindağ, «Karamanoğulları» İA VII, 109-11.-M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", İA, VI, 320-321. Şikarî'nin Karamanoğulları Tarihi, έκδ. Mesut Koman, Yeni Kitap Basımevi, Ικόνιο, 1946. Στο πρόλογο του βιβλίου του, ο Koman, 2-3, προσδιορίζει επτά "γνωστά αντίγραφα της ιστορίας του Şikârî".

[98] Zamanın kahramanı Karamanilerin Tarihi, έκδ., Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, Karaman, 2005. Για λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τα αντίγραφα Karamanname, βλ. ο.π., 69, ο οποίος θεωρεί αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν βρίσκονται σε αρκετούς αριθμούς των χειρογράφων του Kitâb-ı Karamaniyye στις βιβλιοθήκες της οθωμανικής αυλής, όπου φυλάγονται εκατοντάδες ιστορίες σε χειρόραφα γραμμένες στην τουρκική, περισίκη και αραβική γλώσσα.

[99] "Konstantin Kostenečki" ODB.

Στέφανου Λαζάρεβιτς μετά την πτώση της Φιλιππούπολης (Plovdiv) στις δυνάμεις του Μούσά Τσελεμπή το 1410. Το γεγονός αυτό περιγράφει λεπτομερώς. Για την αξία του Κωνσταντίνου ως μια ιστορική πηγή, ένα παλιό αλλά ακόμα χρήσιμο άρθρο είναι του Stanoje Stanojević.[100] Τα σχετικά τμήματα του έργου του Φιλοσόφου Κωνσταντίνου, έχουν εκδοθεί και έχουν μεταφραστεί στα γερμανικά από τον Maximilian Braun.[101]

[100] Stanoje Stanojević, "Die Biographie Stefan Lazarević's von Konstantin dem Philosophen als Geschichtsquelle," Archiv für Slavische Philologie 18 (1896) 409-72.

[101] Maximilian Braun, εκδ. Και μεταφρ., Lebensbeschreibung des Despoten Stefan Lazarević von Konstantin dem Philosophen, The Hague, Mouton, 1956.

Χάρτης Α΄: Βαλκάνια και Ανατολία κατά την διάρκεια του οθωμανικού εμφυλίου πολέμου 1402-1423 (D. Kastritsis, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Brill 2007. Παράρτημα XXI)

Χάρτης Β΄: Οι Εμφύλιοι Πόλεμοι στην Ανατολία (D. Kastritsis, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Brill 2007. Παράρτημα XXII)

Χάρτης Γ΄: Οι Εμφύλιοι Πόλεμοι στην Ρούμελη (D. Kastritsis, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Brill 2007. Παράρτημα XXIII)

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ (1399-1403)

1. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Βαγιαζήτ Α΄ (1389-1403) η εμφάνιση του Τιμούρ (Ταμερλάνου)* στα ανατολικά σύνορα του οθωμανικού κράτους, αποτέλεσε τον σημαντικότερο κίνδυνο για την κυριαρχία του πρώτου.

Ο Μογγόλος ηγεμόνας (1370-1405) της κεντρικής Ασίας και της Περσίας, πρωτοεμφανίστηκε στην πολιτική σκηνή της Τρανσοξανίας, στην δυτική μογγολική επικράτεια, που ήταν ομοσπονδία νομαδικών φυλών. Το 1369, όταν ο Τιμούρ κέρδισε την υποστήριξη της μογγολικής αριστοκρατικής τάξης, ανέλαβε τη διοίκηση των φυλών ως μονάρχης υπό τον έλεγχο όμως των αρχηγών των φυλών. Ο Τιμούρ έχοντας πρωτεύουσα τη Σαμαρκάνδη, εεπιβλήθηκε ως κυβερνήτης το 1370, με την συναίνεση των προαναφερόμενων αρχηγών. Το έτος αυτό ήταν και η αφετηρία μιας μακράς σειράς επιχειρήσεων και κατακτήσεων. Ο Τιμούρ ενσωμάτωσε στο κράτος του την χώρα των ανατολικών Μογγόλων (Κιργισία). Κατόπιν βάδισε στην Χωρεσμία, την οποία προσάρτησε στα εδάφη του και κατάφερε να υποχρεώσει την Χρυσή Ορδή σε ειρήνη. Επιπλέον, προχωρώντας σταδιακά δυτικά, κατάκτησε το Χορασάν, όπου διώχνοντας τις εντόπιες δυναστείες αναγνωρίστηκε ως κυρίαρχος όλης της περσικής χώρας. Στην δυτική Περσία συγκρούστηκε με τους νομάδες των Μαυροπροβατάδων, ενώ συμμάχησε με τους Ασπροπροβατάδες. Επίσης επεκτείνοντας τις εκστρατείες του έως και την Ινδία, υπέταξε το Δελχί. Έτσι ο Τιμούρ δημιούργησε μια μεγάλη αυτοκρατορία που συμπεριλάμβανε όλη την Μογγολία και την κεντρική Ασία.[1]

Το έτος 1399 έστρεψε την προσοχή του προς τις δυτικές χώρες, στα εδάφη των Μαμελούκων της Αιγύπτου και των Οθωμανών. Εκείνο το διάστημα ο Οθωμανός συνομιλητής και μέλλων αντίπαλος του Τιμούρ ήταν ο φιλόδοξος Βαγιαζήτ Α΄, ο οποίος επίσης είχε ξεκινήσει στην Ανατολία ένα πρόγραμμα κατακτήσεων για την διεύρυνση της κυριαρχίας του και χρησιμοποιούσε ήδη τον τίτλο «σουλτάνος του Ρουμ»[2] διεκδικώντας την κληρονομιά των Σελτζούκων της Ανατολίας.[3]

Ο Βαγιαζήτ επιθυμούσε να οικοδομήσει έναν συγκεντρωτικό κρατικό μηχανισμό, αλλά για να φθάσει στον στόχο του έπρεπε να αντιμετωπίσει αρκετούς εχθρούς. Οι

---

* Ταμερλάνος (Tamerlane) η απόδοση από τους Ευρωπαίους της προσωνυμίας Timur Lenk. Η λέξη timur, demür ή demir σημαίνει κυριολεκτικά στα Τουρκικά σίδηρος. Η περσική λέξη Lenk σημαίνει χωλός.

1 Βλ. Forbes Manz, Tamerlane, 1-2.-Forbes Manz, «Timur-lank» 510-513.

2 Για τον όρο και την περιοχή του Rûm βλ. C.E.Bosworth, «Rûm» 606.

3 Ο τίτλος σουλτάνος είχε χρησιμοποιηθεί προηγουμένως και από τους κυβερνήτες του κράτους των Σελτζούκων όπως και από τους προκατόχους του Βαγιαζήτ Α΄. Ο τελευταίος όμως ήταν ο πρώτος Οθωμανός κυβερνήτης που απευθύνθηκε επίσημα στον χαλίφη του Καΐρου προκειμένου να αναγνωρίσει τον εν λόγω τίτλο. Βλ. Paul Wittek, "Sultan de Rûm" 381-82.

Μουσουλμάνοι Τούρκοι εμίρηδες της Ανατολίας ήταν οι πρώτοι που βρέθηκαν αντιμέτωποι των οθωμανικών κατακτήσεων. Δεύτερον, το Βυζάντιο επίσης είχε χάσει σχεδόν όλα τα ανατολικά εδάφη του από τους Οθωμανούς. Επιπλέον η πρωτεύουσά του από το 1394 βρισκόταν κάτω από μια συνεχή οθωμανική πολιορκία. Τρίτον, οι Βαλκάνιοι υποτελείς του Βαγιαζήτ δεν έμειναν ανέπαφοι από τους πολεμοχαρείς στρατούς του.

Φυσικά στο μέτωπο των Οθωμανών, αυτές οι αστραπιαίας ταχύτητας κατακτήσεις (1390-1397)[4] των εμιράτων από τον Βαγιαζήτ, οι οποίες στόχευαν να φέρουν όλη την Ανατολία υπό την οθωμανική κυριαρχία, προκάλεσαν μια γενική έχθρα στο πρόσωπό του. Ο Βαγιαζήτ αντίθετα προς τους προγόνους του, τόλμησε να εφαρμόσει καινούργια πολιτική επέκτασης διώχνοντας τις εντόπιες τουρκικής καταγωγής δυναστείες από τις διοικητικές θέσεις.[5]

Επί πλέον, το 1398, ο θάνατος του Μαμελούκου σουλτάνου Μπερκούκ και του ηγεμόνα της Sivas (Σεβάστειας), καδί Burhan al-Din (Μπουρχαναντίν), ο οποίος είχε σταθεί για ένα διάστημα αντιμέτωπος του Οθωμανού σουλτάνου Βαγιαζήτ,[6] προκάλεσε την επιθυμία τόσο του Τιμούρ όσο και του Βαγιαζήτ, να επωφεληθούν από το κενό εξουσίας στον ανατολικό κόσμο. Έτσι οι μέχρι τότε καλές σχέσεις μεταξύ των δύο ηγεμόνων, εντάθηκαν. Ο καθένας θεωρούσε τον εαυτό του πρόμαχο του Ισλάμ, ενώ τον άλλο, υποδεέστερο του ίδιου.

Για να κατανοήσει κανείς τις συνθήκες που οδήγησαν δύο ισχυρούς ηγέτες σε αντίπαλα μέτωπα, πρέπει να ανατρέξει στις οθωμανικές πηγές. Αυτές οι πηγές αρχίζουν την αφήγησή τους με την περιγραφή της κατάστασης στην Ανατολία κατά τη διάρκεια των προσαρτήσεων των τουρκικών εμιράτων από τον Βαγιαζήτ Α΄ και τις συνέπειες τους.

---

4 Ο Βαγιαζήτ είχε επιταχύνει την εφαρμογή της οθωμανικής πολιτικής των κατακτήσεων, της οποίας η ολοκλήρωση απλωνόταν σε βάθος χρόνου. Σύμφωνα με την πολιτική αυτή, στην πρώτη φάση της κατάκτησης δεν καταργούσαν την ηγεσία του καταληφθέντος τόπου η οποία συνέχιζε να υπάρχει ως υποτελής των Οθωμανών ηγεμόνων. Οι υποτελείς αναγκάζονταν να πληρώνουν ετήσιο φόρο, να στέλνουν εφεδρικές δυνάμεις σε εκστρατεία, όταν χρειαζόταν η κεντρική διοίκηση, και σαν ένδειξη πίστης έπρεπε να στείλουν έναν πρίγκιπα ως όμηρο στην οθωμανική αυλή. Μετά από πολύ καιρό, ολοκληρωνόταν το τελικό στάδιο της οθωμανικής κατάκτησης, δηλαδή καταργούνταν η τοπική διοίκηση με την αποστολή από την πρωτεύουσα αφοσιωμένων υπηρετών του Οθωμανού σουλτάνου μετατρέποντας την περιοχή σε οθωμανική επαρχία. Οι Οθωμανοί ηγεμόνες έμειναν πιστοί σε αυτή την μέθοδο πολιτικής κατάκτησης μέχρι την άνοδο του Βαγιαζήτ. Ο τελευταίος, ο οποίος είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του εδάφη 260.000 τ.χλμ. έσπευσε θαρραλέα να υλοποιήσει την τελευταία φάση της κατάκτησης αντικαθιστώντας τους τοπικούς κυβερνήτες των (νέων και παλαιών) κατακτημένων εδαφών, και την επικράτεια του σε 690.000 τ.χλμ. μέχρι το 1402. Η πολιτική αυτή δημιούργησε αρκετούς εχθρούς, οι οποίοι περίμεναν κάθε ευκαιρία για να κινηθούν εναντίον του ώστε να επανέλθουν στις παλαιές τους θέσεις. Η προσδοκούμενη ευκαιρία των έκπτωτων κυβερνητών υπήρξε ο Τιμούρ που άσκησε πιέσεις στην Ανατολία από το 1394 και οδήγησε τον Βαγιαζήτ στην καταστροφή. Για την αξιολόγηση της πολιτικής του Βαγιαζήτ βλ. J.Goodwin, Horizons, 31.-Για την κριτική της οθωμανικής μεθόδου κατάκτησης βλ. H. İnalcık, Methods 103-129.

5 B.Forbes Manz, «Tīmūr Lang» 510-516.-H. İnalcık, "Bāyazīd I" 1118-1119.

6 Για την εκστρατεία του Βαγιαζήτ εναντίον του καδί Μπουρχαναντίν Βλ. E. Zachariadou, «Kadı Burhan al-Din Ahmad», 471-481.-Για το εμιράτο του Burhan al-Din Ahmad βλ. Rypka, «Burhan al-Din Kadı Ahmad» 1327-1328.

Σύμφωνα με την αφήγησή τους, ο Βαγιαζήτ πρώτα κατέλαβε την Φιλαδέλφεια (Alaşehir) (Μάρτιο-Απρίλιο 1390), την τελευταία βυζαντινή πόλη της Ανατολίας, την οποία κατέκτησε μετά από λίγων ημερών πολιορκία.[7]

Στην συνέχεια, ο εμίρης του Αϊδίνου ήλθε και του δήλωσε την πίστη του. Ο εμίρης δέχτηκε να υποταχθεί, με αντάλλαγμα να αφεθεί στην διοίκησή του κάποιο τμήμα των εδαφών του εμιράτου μέχρι το θάνατο του. Έτσι, κόπηκε νόμισμα στο όνομα του Βαγιαζήτ και αναγνώστηκε το khutbah[8] στο όνομα του Βαγιαζήτ Α΄ σαν αναγνώριση της επικυριαρχίας του. Μετά από αυτήν την διευθέτηση ο εμίρης εγκατέλειψε την πρωτεύουσά του Ayasuluk (βυζαντινή Αγία Θεολόγο, σημερινή Selçuk) και πήγε στην Tire (Θύρα).[9]

Μετά την προσάρτηση του Αϊδινίου το 1390,[10] ο Βαγιαζήτ Α΄ επικύρωσε την εμπορική συνθήκη του 1348, προς όφελος των Βενετών.[11] Επόμενος στόχος του Βαγιαζήτ ήταν το εμιράτο Σαρού-χαν. Το εμιράτο προσαρτήθηκε το 1390 με τον ίδιο τρόπο[12] και ο εμίρης Χιντίρ (Hıdır) Σαχ στάλθηκε στην Προύσα, όπου και πέθανε.[13]

Ύστερα, ο Βαγιαζήτ στράφηκε εναντίον του εμιράτου Μεντεσέ, του οποίου οι δύο εμίρηδες, Μεχμέτ και İlyas, με την παρότρυνση του εμίρη του Καραμάν είχαν προσχωρήσει

---

7 Ο Aşıkpaşazade, 127, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ πριν φτάσει στην πόλη διέταξε τους στρατιώτες του να μη λεηλατήσουν τα υπάρχοντά των κατοίκων, απειλώντας ότι όποιος παραβιάσει την εντολή του θα χάσει την ζωή του. Όμως όταν οι κάτοικοι έκλεισαν τις πύλες, ο σουλτάνος ξεκίνησε τη πολιορκία και κατάργησε την παραπάνω εντολή. Ως εκ τούτου οι κάτοικοι ζήτησαν αμάν (προστασία), και παρέδωσαν την πόλη με σκοπό να μην λεηλατηθεί. Βλ. και Neşri, I, 312-313.-Behişti, 8.-Ο Oruç bin Adil, 31, οι κάτοικοι της Φιλαδέλφειας παρέδωσαν την πόλη στον Βαγιαζήτ.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, 195-196, γράφει ότι ο κυβερνήτης (τεκφούρ) της Φιλαδέλφειας παρέδωσε τα κλειδιά της πόλης στον Βαγιαζήτ με σκοπό να σώσει την πόλη από λεηλασίες. Επιπλέον δέχτηκε να πληρώσει φόρους. Müneccimbaşı, 129. Για το όρο αμάν βλ. J.Schacht, «Αμάν» 429.-Ο Δούκας, 39.36-41-7, προσδιορίζει την πείνα ως τον λόγο της παράδοσης της πόλης: «Ὁ δὲ Παγιαζὴτ τὴν Φιλαδελφίαν ἀπάγουσας εἶχεν ὀδόν· καὶ γὰρ αὕτη ὡς ὑπερέχουσα τῷ μεγέθει καὶ πολύανδρος οὖσα ἐπεκράτει ἔγγειστά που τοῖς ρ' ἔτεσιν. Καὶ ἡ ὑφήλιος πᾶσα ἦν ὑπόχειρος παρὰ τῶν Τούρκων, ἡ δὲ πόλις αὕτη δίκην ἀστέρος ἐν συννεφώδει μεσουρανήματι φαίνουσα ἦν. Πολιορκήσας δὲ ταύτην ... καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν τροφῶν παρεδόθησαν.».-βλ. επίσης Χαλκοκονδύλης, 58.9-19.

8Khutbah: εκφώνηση του ονόματος του ηγεμόνα στο ισλαμικό τέμενος ως αναγνώριση της κυριαρχίας του στη χώρα. Για τον όρο Khutbah βλ. Gaffney, Patrick D. «Khutba» 74-75.

9Βλ. Aşıkpaşazade, 127.-Ρουχί Τσελεμπή, 392.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, 195, γράφει ότι αφέθηκε στον εμίρη η διοίκηση της Σμύρνης.-Ο Behiştî, 8, γράφει ότι μετά την κατάκτηση ο Βαγιαζήτ διόρισε επικεφαλής στο Αϊδίνι τον μεγαλύτερο γιό του τον Ερτουγρούλ.-Επίσης ο Behiştî, 8, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ διόρισε τον Ερτουγρούλ στον Αϊδίνι ως σαντζάκ-μπέη (επικεφαλής).-Ο Müneccimbaşı, 129, γράφει ότι ο πρίγκιπας Ερτουγρούλ διορίστηκε στην διοίκηση του τμήματος του εμιράτου που κατακτήθηκε από τον Βαγιαζήτ. Müneccimbaşı, 129.-

10 Aşıkpaşazade, 127.-Neşri, I, 312-313.-Oruç bin Adil, 26.-Ρουχί Τσελεμπή, 392.-Χότζα Sa'ad al-din, 196.

11Βλ. I.Melikoff, «Aydınoğlu» EI, 783.-Για την λεπτομερή ιστορία του εμιράτου βλ. Nimet Akın, Aydınoğulları Hakkında bir Araştırma, Ankara, 1968.

12Ο Aşıkpaşazade, 127, προσθέτει ότι μετά το θάνατο δύο εμίρηδων του Σαρου-χαν, η διοίκηση του εμιράτου ενώθηκε με εκείνη του Καρέσι, που είχε κατακτηθεί πιο πριν, και δόθηκε στον πρίγκιπα Ερτουγρούλ.-Ο Neşri, I, 313 ακολουθεί την αφήγηση του Aşıkpaşazade.-Ο Χότζα Sa'ad al-Din, 195-196, όμως ταυτίζει τον διοικητή πρίγκιπα με τον Σουλειμάν Τσελεμπή, δευτερότοκο γιό του Βαγιαζήτ. Ο Müneccimbaşı, 129, ακολουθεί τον Sa'ad al-Din.-Ο Behiştî, σ. 8, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ διόρισε τον Σουλειμάν ως σαντζάκ-μπέη (επικεφαλής) στον Σαρού-χαν.

13E.A. Zachariadou, «Saruhan» 69.

στην αντι-οθωμανική συμμαχία, που οργανώθηκε από Τούρκους εμίρηδες της Ανατολίας. Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Βαγιαζήτ Α΄ εναντίον της συμμαχίας της Ανατολίας, αυτοί διέφυγαν στην Κασταμονή, αυλή του Τζαντάρ-ογλού Ισκεντέρ μπέη τον χειμώνα του 1389-1390.[14] Έτσι ο Βαγιαζήτ χωρίς αντίσταση κατέκτησε το Balat (Μίλητος) και τα εδάφη του εμιράτου Μεντεσέ (Menteşe) στην Μούγλα (Muğla).[15]

Ενώ ο Βαγιαζήτ Α΄ ασχολούνταν με τις παραπάνω εκστρατείες, πληροφορήθηκε ότι ο εμίρης του Τζαντάρ υποκίνησε τον Βλάχο πρίγκιπα Μιρτζέα (Mircea) να επαναστατήσει εναντίον του. Ο Μιρτζέα είχε παραβιάσει τα οθωμανικά σύνορα και κατέλαβε κάποια εδάφη. Ο Βαγιαζήτ έσπευσε εναντίον του και τον νίκησε σε μια μάχη, ο Μιρτζέα ζήτησε συγχώρεση και σαν αντάλλαγμα δέχτηκε να πληρώσει διπλάσιους φόρους το 792 Εγίρας (1390).[16]

Το ίδιο έτος, ο Βαγιαζήτ Α΄ στράφηκε εναντίον της Κασταμονής, της πρωτεύουσας του τουρκικού εμιράτου Τζαντάρ.[17] Ο εμίρης δεν τόλμησε να αντισταθεί και διέφυγε στην Σινώπη. Ο εμίρης μέσω απεσταλμένου του μπόρεσε να συνάψει συμφωνία και συνέχισε να κυβερνά στην Σινώπη, με αντάλλαγμα την παραχώρηση των υπόλοιπων εδαφών στον Βαγιαζήτ Α΄.[18]

Οι κάτοικοι του εμιράτου Hamit19 ζήτησαν τη βοήθεια του Βαγιαζήτ λόγω συνοριακών παρενοχλήσεων από τον εμίρη του Καραμάν (1390). Ο Βαγιαζήτ σχεδίασε να επιτεθεί στον Καραμάν από πλάγια κατεύθυνση, και διέσχισε την περιοχή του Hamit, την

---

14 Ο εμίρης ήταν ο Gıyaseddin Mahmud μπέης. Βλ. Uzunçarşılı, «Menteşe Oğulları» 724-731.-E. Merçil, «Menteshe-oghullari», 1018.-P.Wittek, Menteshe, 52.

15Οι οθωμανικές πηγές γράφουν ότι ο εμίρης του Μεντεσέ διέφυγε στην Κασταμονή, αυλή του εμιράτου Τζαντάρ, όταν πληροφορήθηκε για τις εξελίξεις στα ανωτέρω εμιράτα. Ο Aşıkpaşazade, σ. 128, και ο Neşri, I, 313, γράφουν ότι ο εμίρης του Μεντεσέ διέφυγε απευθείας στη αυλή του Τιμούρ.-Ο Neşri, 312-313, συμφωνεί με τον Aşıkpaşazade.-Όμως ο Χότζα Sa'ad al-din, 196, γράφει ότι ο αναφερόμενος εμίρης διέφυγε στην αυλή του Kötürüm (ανάπηρο) Βαγιαζήτ, εμίρη του Τζαντάρ.-Ο Ρούχί Τσελεμπή, σ. 392, προσθέτει ότι ο εμίρης του Αιδινίου επίσης κατέφυγε στην Κασταμονή.-Βλ. επίσης Müneccimbaşı, 129.

16Ο Aşıkpaşazade δεν αναφέρει την εκστρατεία προς την Βλαχία.-Ο Ρούχί Τσελεμπή, 392-393, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ το 792 Εγίρας (1389/1390), ακριβώς μετά την κατάκτηση των τουρκικών εμιράτων βάδισε εναντίον του Kötürüm Βαγιαζήτ, εμίρη της Κασταμονής, όπου κατέφυγαν οι έκπτωτοι εμίρηδες. Σύμφωνα με τον χρονογράφο, ο οποίος συσχετίζει τις στάσεις του Kötürüm Βαγιαζήτ με εκείνη του Μιρτζέα (Mircea), γράφει ότι ο Μιρτζέα μόλις έμαθε την εχθρική στάση του εμίρη της Κασταμονής πήρε θάρρος να παραβιάσει τα οθωμανικά σύνορα. Γι' αυτό ο Βαγιαζήτ εκστράτευσε προς την βλαχική χώρα.-Ο Neşri, I, 316, χωρίς να αποδίδει κανέναν ρόλο στον εμίρη της Κασταμονής σε σχέση με την επανάσταση του Mircea, γράφει ότι ο εμίρης του Μεντεσέ υποκίνησε εναντίον του Βαγιαζήτ τον εμίρη της Κασταμονής, όπου είχε καταφύγει κατά την διάρκεια των εκστρατειών του Βαγιαζήτ στην Ανατολία.-Ο Müneccimbaşı, 130-131, χρονολογεί την εκστρατεία στο 793 Εγίρας (1390-1391).

17Ο Aşıkpaşazade, 136, αναφέρει τον εμίρη ως İsfendiyar μπέη, ενώ ο Müneccimbaşı, σ. 130, ως Kötürüm (ανάπηρος) Βαγιαζήτ.

18Βλ. Aşıkpaşazade, 136-137.-Βλ. επίσης Neşri, 320-323.-Oruç bin Adil, 31.-Ο Ruhi Çelebi, 394, αναφέρει ότι πριν την κατάκτηση ο εμίρης του Μεντεσέ διέφυγε από την Κασταμονή και κατέφυγε στους Μογγόλους. Ο Ruhi Çelebi χρονολογεί λανθασμένα το γεγονός στο 795 Εγίρας (1392/93).

19Το εμιράτο αυτό ιδρύθηκε στην περιοχή Uluborlu στην Πισιδία και επεκτάθηκε γρήγορα σε ολόκληρη την περιοχή των λιμνών Πισιδίας, και έπειτα στην πεδιάδα Παμφυλίας και τα ορεινά περάσματά τους. Είχε δύο κλάδους με κέντρα το Eğridir και την περιοχή Antalya (Αττάλειας) και της πεδιάδας του Korkuteli, διοικούταν από τον Yunus μπέη και μεγαλύτερο ανεψιό του. Βλ. Χ. De Planhol, «Hamidoğulları» 132-133.

οποία προσάρτησε στα εδάφη του. Από εκεί προχώρησε στην περιοχή του εμιράτου Τέκε,20 του οποίου ο εμίρης Μουσταφά είχε ήδη διαφύγει στην Αίγυπτο και την κατέκτησε (792 Εγίρας/1390).21 Καθ'οδόν συνάντησε τον Γιακούμπ μπέη, εμίρη του Γκερμιγάν,22 κάτι που προκάλεσε υποψίες στον Βαγιαζήτ. Αν και ο εμίρης λόγω της συγγένειάς του με τον Βαγιαζήτ ήλπιζε να κερδίσει την εύνοιά του, ο Βαγιαζήτ τον φυλάκισε μαζί με την ακολουθία του (1390).23

Μέσω του εμιράτου Τέκε ο Βαγιαζήτ βάδισε εναντίον του εμιράτου Καραμάν του Ικονίου. Ο Αλαεντίν, εμίρης του Καραμάν, εκμεταλλευόμενος την απουσία του Βαγιαζήτ, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον της Βλαχίας, είχε επιτεθεί αιφνιδιαστικά στην οθωμανική πόλη Άγκυρα, την οποία κατέλαβε και φυλάκισε τον διοικητή της. Όταν όμως πληροφορήθηκε την επιστροφή του Βαγιαζήτ από την Βλαχία, διέφυγε στο Ικόνιο. Ο εμίρης του Καραμάν έστειλε πανικόβλητος απεσταλμένο του, μέσω του οποίου ζήτησε συγχώρεση. Όμως οργισμένος ο Βαγιαζήτ ήταν αποφασισμένος για πόλεμο. Κινήθηκε εναντίον του Ικονίου και αναμετρήθηκε με τον στρατό του εμίρη. Ο εμίρης του Καραμάν δεν άντεξε πολύ καιρό και τράπηκε σε φυγή. Όμως δεν κατάφερε να κρυφτεί και οδηγήθηκε αιχμάλωτος ενώπιον του Βαγιαζήτ, ο οποίος τον φυλάκισε στην Προύσα μαζί με τους δύο γιούς του. Ο Βαγιαζήτ κατέλαβε το Ικόνιο, την πρωτεύουσα του εμιράτου μαζί με την Καισάρεια και το Aksaray το 793 Εγίρας (1390/91). Με συνθήκη, η περιοχή πέρα από το ποτάμι του Çarşamba αφέθηκε στον εμίρη, ενώ της άλλης όχθης τα εδάφη περιήλθαν στα χέρια του Βαγιαζήτ.[24]

Το 1391-1392 ο Βαγιαζήτ κινήθηκε εναντίον του Kadı Burhan al-Din (τουρκ. Burhaneddin),[25] ηγέτη της περιοχής που περιλάμβανε την Αμάσεια, την Τοκάτη, την Σεβάστεια, την Καισάρεια και τα περίχωρά της, με σκοπό να καταλάβει τα εδάφη του.[26]

---

20 Για το εμιράτο του Τέκε βλ. G. Leiser, Teke-Oğulları, 412-413.

21Ο Aşıkpaşazade, 135-136, τοποθετεί την κατάκτηση του Hamit και του Τέκε μετά την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης του 1394, ενώ ο Oruç bin Adil, 26-27 στο 791 (1389) και ο Χότζα Sa'ad al-din στο 794 Εγίρας/1392.-Βλ. G. Leiser «Teke-Oğulları», 412-413.

22Για το εμιράτο του Γκερμιγιάν Βλ. F. İz, «Germiyan-oghullari», 989-990.

23Aşıkpaşazade, 135.-Neşri, I, 314-315.-Χότζα Sa'ad al-din, 197.

24Aşıkpaşazade, 135-136.-Neşri, I, 197-198.-Oruç bin Adil, 31.-Ο Ρούχί Τσελεμπή, σ. 394, χωρίς να αναφέρει την συνθήκη ειρήνης, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ κατέκτησε σημαντικές πόλεις του εμιράτου Καραμάν, όπως Καισάρεια, Ικόνιο και Aksaray (το 794 Εγίρας).-Müneccimbaşı, 129-131.

25Το Bezm u Rezm, που γράφηκε στα Περσικά από τον Aziz b.Erdeşir-i Esterabadi το έτος 800 Εγίρας στο όνομα του Burhan al-Din, παραμένει μια από τις σημαντικότερς πηγές της ιστορίας του εμιράτου αυτού. Βλ. Bezm u rezm, τουρκ. μετάφρ. M. Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.-Για λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τις σχέσεις του Kadı Burhan al-Din με τον Βαγιαζήτ βλ. Yaşar Yücel, Kadı Burhan al-Din Ahmed, 106-121.-Mirza Bala "Kadı Burhaneddin" 46-48.-Halil Edhem, Düvel-i İslamiyye, 384-388.-Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, I, 396.

26Βλ. Χότζα Sa'ad al-din, 203-204.-Ρούχί Τσελεπμή, 394.-Ο Müneccimbaşı, 132, χρονολογεί την εκστρατεία στο 794 Εγίρας (1391-1392) και αναφέρει πολύ περιληπτικά τις σχέσεις του Burhaneddin με τον Βαγιαζήτ. Η χρονολόγηση αυτή μπορεί να συσχετιστεί με την μάχη, η οποία είχε γίνει στο Kırk Dilim, κοντά στην πόλη Çorum, όπου σκοτώθηκε ο Ερτουγρούλ, ο μεγαλύτερος πρίγκιπας του Βαγιαζήτ. Οι πρώτες επαφές μεταξύ δύο πλευρών είχαν αρχίσει τότε και ο Βαγιαζήτ μετά την μάχη αυτή δεν ασχολήθηκε ξανά με την περιοχή λόγω των επιχειρήσεων στην Ρούμελη, δηλαδή στα ευρωπαικά εδάφη των Οθωμανών. Βλ. Y.Yücel, Kadı Burhaneddin, 113.

Όμως, πριν προλάβει ο Βαγιαζήτ, ο Καρά Οσμάν, άλλος εχθρός του, είχε εξουδετερώσει τον Burhan al-Din.[27] Η Αμάσεια παραχωρήθηκε εκούσια στον οθωμανικό στρατό από τον προκάτοχό της. Ενώ ο Βαγιαζήτ ήταν στην Αμάσεια, δέχτηκε πρόσκληση διακεκριμένων κατοίκων της Σεβάστειας, της οποίας την διοίκηση ανέθεσε στον γιό του, εμίρη Σουλεϊμάν. Από εκεί βάδισε στον Erzincan, όπου κυριαρχούσε ο Αρμένιος Μουσουλμάνος Taharten. Ο τελευταίος δήλωσε υποταγή στην οθωμανική κυριαρχία, γι ’αυτό το λόγο ο Βαγιαζήτ του άφησε την διοίκηση. Ωστόσο φρόντισε να εξασφαλίσει την αφοσίωσή του στέλνοντας την οικογένεια του ως ομήρους στην Προύσα. Ο Βαγιαζήτ αργότερα κατέλαβε την Malatya (βυζ. Μελιτηνή) και άλλες πόλεις της περιοχής και επέστρεψε στην Προύσα το 800 Εγίρας (1400).[28]

Στο μεταξύ, ο Τιμούρ δέχτηκε στην αυλή του τους έκπτωτους ηγεμόνες των τουρκικών εμιράτων, οι οποίοι είχαν διαφύγει με διάφορους τρόπους από τον Βαγιαζήτ. Ο εμίρης του Γκερμιγιάν είχε αποδράσει από την φυλακή των İpsala (Κήπων/Κύψελα) μεταμφιεσμένος σε εκπαιδευτή πιθήκων. Ο Μεντεσέ-ογλού σαν ξυρισμένος δερβίσης, καθώς και ο Αιδίν-ογλού, κρύβοντας την ταυτότητα τους κατάφεραν να φτάσουν ενώπιον του Τιμούρ. Επίσης, ο Tahirten, διοικητής του Ερζίντζαν, είχε έλθει παριστάνοντας τον απλό στρατιώτη στην συνοδεία του απεσταλμένου του Isfendiyar μπέη της Κασταμονής. Όλοι αυτοί οι έκπτωτοι ηγεμόνες διαμαρτυρήθηκαν στον Τιμούρ για τις εχθρικές ενέργειες του Βαγιαζήτ εις βάρος τους και προσπάθησαν να πείσουν τον Τιμούρ για πόλεμο εναντίον του Βαγιαζήτ με σκοπό να εισβάλει στα εδάφη του. Ο Τιμούρ, πριν κηρύξει τον πόλεμο στον Βαγιαζήτ, αποφάσισε να του στείλει απεσταλμένο με σκοπό να διασαφηνίσει την υπόθεση.[29]

Υπήρχε όμως και ένα άλλο κίνητρο για την αποστολή πρέσβεως, διότι ο Τιμούρ είχε πληροφορηθεί ότι ο Ahmet Celayir και ο Kara Yusuf, τους οποίους είχε φυλακίσει προηγουμένως στην Δαμασκό, κατάφεραν να δραπετεύσουν και βρήκαν καταφύγιο στην

27Βλ. Bezm ü Rezm, 426.

28Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade, 137, αυτά τα γεγονότα συνέβηκαν το 798 Εγίρας / 1395-96.-Ο Neşri, σ. 320-321, χρονολογεί ορθά το γεγονός στο έτος 800 Εγίρας /1398-1399.-Ο Ρούχί Τσελεμπή, 396-397, ακολουθεί την χρονολόγηση του Neşri.-Ο Χότζα Sa’ad al-din, 204-207, αναφέρει διάφορες χρονολογίες όπως 794 (1392), 798 (1395-1396) και 799 (1396-1397) και συσχετίζει την αναφερόμενη εκστρατεία σαν εκδίκηση λόγω της ενίσχυσης που δόθηκε από τον Kadı Burhaneddin στο εμιράτο Καραμάν και στις εχθρικές ενέργειες του ενάντια στον Βαγιαζήτ.-Ο Müneccimbaşı, 132, αναδεικνύει ότι τα γεγονότα άρχισαν το 794 Εγίρας και αναφέρει κάποιες άλλες εκδοχές, σύμφωνα με τις οποίες οι εξελίξεις με τον Kadı Burhaneddin συνεχίστηκαν μέχρι το έτος 799/800 Εγίρας (1396-97/1397-98).-Ο Aşıkpaşazade, 137, και Χότζα Sa’ad al-din, 229-230, γράφουν ότι οι τοπικοί κυρίαρχοι της Μελιτηνής και των περιχώρων της είχαν καταφύγει στην προστασία του ηγεμόνα της Αιγύπτου. Όταν εμφανίστηκε ο Τιμούρ στις ανατολικές περιοχές της Ανατολίας, αυτοί στηριζόμενοι στην δύναμη του σουλτάνου της Αιγύπτου επέστρεψαν στα εδάφη τους.

29Aşıkpaşazade, 139-140.-Neşri, 342-343.-Oruç bin Adil, 33.-Χότζα Sa’ad al-din, 208.-Müneccimbaşı, 140 Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 103.-Σύμφωνα με την αφήγηση του Ruhi Çelebi, 397, ο Αρμένιος Taharten δεν είχε καταφύγει στον Τιμούρ, αλλά όταν εκείνος ήλθε στην Ανατολία χωρίς να πολεμήσει εναντίον του Τιμούρ, υποτάχθηκε σ’αυτόν αμέσως, και παρέδωσε το κάστρο Erzincan.-Χότζα Sa’ad al-din, 208.

Προύσα, στην αυλή του Βαγιαζήτ.[30] Παρόλα αυτά, καθυστέρησε την αποστολή προκειμένου να σιγουρευτεί ότι οι ανωτέρω δεν σκόπευαν να υποκινήσουν τον Βαγιαζήτ εναντίον του.[31] Όταν πείστηκε ο Τιμούρ για το αντίθετο έστειλε μια αποστολή, μέσω της οποίας διαμαρτυρήθηκε για την οθωμανική κατάκτηση της Malatya (Μελιτηνής) και εδαφών των Τούρκων εμίρηδων και απαίτησε την επιστροφή τους στους πρώην κατόχους τους. Η απάντηση του Βαγιαζήτ ήταν αρνητική, ο οποίος μάλιστα αντιμετώπισε πολύ άσχημα τον Μογγόλο απεσταλμένο, στέλνοντάς τον πίσω στον αφέντη του με μια υβριστική επιστολή.[32]

Μόλις έφυγε ο Μογγόλος αντιπρόσωπος, ο Βαγιαζήτ ανακοίνωσε στην ακολουθία του ότι επιθυμούσε πόλεμο, κάτι όμως που δεν αντιμετωπίστηκε θετικά από τους αξιωματικούς του. Εκείνοι πρότειναν στον Βαγιαζήτ να παρακολουθήσει πρώτα τις κινήσεις του Τιμούρ προς την οθωμανική επικράτεια και αντί να ταλαιπωρεί τον οθωμανικό στρατό μάταια σε εκστρατεία να στείλει τον Τιμούρ πίσω ηττημένο, όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή. Ο σουλτάνος αποδέχτηκε την πρότασή τους, αλλά διέταξε την συγκέντρωση των δυνάμεών του, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και σερβικά στρατεύματα του Βούλκ-ογλού* καθώς και οθωμανικές δυνάμεις των ευρωπαϊκών επαρχιών, για προετοιμασία πολέμου.[33]

Στο μεταξύ, ο Τιμούρ συνέχισε την πορεία του, έφθασε στην Σεβάστεια, την οποία πολιόρκησε και κατέλαβε.[34] Στη συνέχεια βάδισε εναντίον του Erzincan. Ο επικεφαλής της

---

30 Ο Ahmet Celayir ήταν ηγέτης της Βαγδάτης και ο Kara Yusuf ηγεμόνας των Μαυροπροβατάδων. Αυτοί οι δύο δεν μπόρεσαν να αντισταθούν τον Τιμούρ και διέφυγαν στην Δαμασκό, όπου συνελήφθησαν από τον σουλτάνο της Αιγύπτου. Αφού κατάφεραν να δραπετεύσουν από τη φυλακή ζήτησαν από τον Βαγιαζήτ καταφύγιο. Ο πρώτος, πριν επιστρέψει στην θέση του, έμεινε δύο μήνες στην οθωμανική αυλή. Ο δεύτερος διέμεινε οχτώ μήνες δίπλα στον σουλτάνο, τον οποίο στο μεταξύ υποκινούν διαρκώς για εκστρατείες εναντίον των αραβικών εδαφών. Έτσι ο Βαγιαζήτ το 800 Εγίρας (1397-98) κατέλαβε την Μελιτηνή και τα περίχωρά της, επιπλέον στράφηκε στην πόλη Erzincan, της οποίας ο ηγέτης Tahirten μπέης υποτάχτηκε στην οθωμανική κυριαρχία. Βλ. Aşıkpaşazade, 141.-Neşri, 332-335.-Oruç bin Adil, 33.-Ρούχί Τσελεμπή, 397.-Χότζα Sa'ad al-din, 229-231.

31 Όπως γράφει ο Neşri, 344-345, σύμφωνα με μια εκδοχή, ο Τιμούρ πριν στείλει τον απεσταλμένο ήθελε να σιγουρευτεί πρώτα, εάν αυτοί ήταν ακόμα παρόντες στην Προύσα. Όταν έμαθε ότι είχαν γυρίσει ήδη στις χώρες τους, μόνο τότε έστειλε αντιπρόσωπο. Σύμφωνα με την άλλη εκδοχή ο Τιμούρ απαίτησε από τον Βαγιαζήτ την παράδοση των δύο ανωτέρω ηγετών. Όμως η απάντηση του Βαγιαζήτ ήταν αρνητική.-Σύμφωνα με την αφήγηση του Ruhi Çelebi, 397, «ο Μογγόλος απεσταλμένος είχε εκφράσει στον Βαγιαζήτ την δυσαρέσκεια του Τιμούρ για την κατάκτηση της Malatya και απαίτησε την παράδοση των Ahmed Celayir και Kara Yusuf. Όμως η απάντηση που πήρε ήταν πολύ προσβλητική, ώστε να γίνει αιτία της μογγολικής επίθεσης εναντίον της Σεβάστειας.»-βλ. επίσης Oruç bin Adil, 32.

32 Aşıkpaşazade 142.-Neşri, 344-345.-Oruç bin Adil, 33.-Oruç bin Adil, 33.-Ruhi Çelebi, 397.-Σύμφωνα με τη αφήγηση του Χότζα Sa'ad al-din, 250-251 και του Müneccimbaşı, 140, ο Τιμούρ έστειλε στον Βαγιαζήτ απεσταλμένο πολλές φορές, αλλά κάθε φορά έπαιρνε την ίδια αρνητική απάντηση.-Το Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 103, επιβεβαιώνοντας επίσης την πληροφορία του Sa'ad al-din, γράφει ότι ο Τιμούρ έστειλε στον Βαγιαζήτ δύο φορές απεσταλμένους. Την πρώτη φορά τον προειδοποίησε για τις εχθρικές ενέργειές του εναντίον των τουρκικών εμιράτων. Τη δεύτερη φορά απαίτησε να επιστρέψει τα εδάφη των Τούρκων εμίρηδων. Η αρνητική και σκληρή απάντηση του Βαγιαζήτ έγινε αιτία για την μογγολική εκστρατεία εναντίον της Ανατολίας.

 Γιός του Βουκ.

33 Aşıkpaşazade 142.-Neşri, I, 344-345.-Oruç bin Adil, 39.-Χότζα Sa'ad al-din, 344-345.

34 Ο Aşıkpaşazade, σ. 143, δεν χρονολογεί την πτώση της Σεβάστειας, ενώ ο Neşri 346-349, γράφει ότι οι Μογγόλοι κατάφεραν να καταλάβουν την Σεβάστεια σκάβοντας λαγούμια, τα οποία έφθαναν μέχρι την πολιορκημένη πόλη. Ο χρονογράφος δίνει μόνο το έτος 803 Εγίρας (Ιούλιο-Αύγουστο

πόλης, Taharten, δεν πρόβαλε καμία αντίσταση και υποτάχθηκε στον Τιμούρ.[35] Εκείνη την περίοδο ο σουλτάνος της Αιγύπτου είχε καταλάβει την Μελιτηνή και τις γύρω πόλεις, εκμεταλλευόμενος την αναταραχή που προκλήθηκε από τους Μογγόλους. Η έφοδος των Μαμελούκων προκάλεσε την μογγολική αντίδραση. Ο Τιμούρ βάδισε προς στην Μελιτηνή, η οποία παραδόθηκε μπροστά στο φόβο λεηλασίας.[36] Ο Μαμελούκος σουλτάνος, όταν πληροφορήθηκε την πτώση της Σεβάστειας υποχώρησε πανικόβλητος στον Χαλέπι. Γι' αυτόν τον λόγο ο Τιμούρ στράφηκε για λίγο καιρό προς το Χαλέπι, όπου νίκησε τον αιγυπτιακό στρατό καταλαμβάνοντας με βία τις γειτονικές πόλεις, όπως Χάμα, Χούμους και Δαμασκό.[37] Από εκεί γύρισε στο Karabağ του Azarbaycan, όπου πέρασε τον χειμώνα του το 803 Εγίρας (1401-1402). Την άνοιξη του ίδιου έτους κατευθύνθηκε πάλι στη Ανατολία.[38] Εισήλθε στην

1400).-Neşri, 346-347, χρονολογεί την κατάκτηση στο 803 Εγίρας (1400).-Oruç bin Adil, 32.-Ο Ρούχί Τσελεμπή, 398-399, και ο Χότζα Sa'ad al-din, 235-236, ακολουθούν την χρονολόγηση του Neşri.-Ο Oruç bin Adil, 37-38, χρονολογεί λανθασμένα την πτώση της πόλης στο 801 (1398-1399).-Το Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, σ. 103-104, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Σεβάστειας απουσίαζε στην Θεσσαλία. Ο σουλτάνος μόλις το έμαθε επέστρεψε στην Ανατολία και άκουσε καθ' οδόν ότι η πόλη έπεσε και ο γιος του ο Ερτουγρούλ, επικεφαλής της πόλης αποκεφαλίστηκε από τους Μογγόλους.-Ο Müneccimbaşı, 139, χρονολογεί το γεγονός στο 802 (1399-1400).-Το Βραχύ Χρονικό 12, παρ. 7, σ. 111, περιγράφει την πτώση ως εξής: «...Ταμύρης ὁ Περσών καὶ Σκύθων ἀρχηγός ἐξέλθων ἑκ τοῦ αὐτοῦ τόπου Σεμαρχάνιν καλούμενων, ἐλθὼν επιπεσὼν παρέλαβε τὴν Σεβαστείαν νόμῳ πολέμου σφάξας τὸν ἐκεῖσε λαόν. ἐν ᾧ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖσε ἀποτμηθέντων συνάξας ἔκτισεν πύργους τρεῖς φόβον μέγαν ποιῆσας ἀπασι τοῖς θεωροῦσι».-Βρ.Χρ. 22, παρ.29, σ. 184, γράφει ότι «ἐλθὼν ὁ Περσαρχηγός [ο Τιμούρ] μετὰ δυνάμεως συνάπτει πόλεμον μετὰ τοῦ Παγιαζήτου καὶ νικᾶ αὐτὸν ἐν Σεβαστεία τῇ μεγάλη...».-Βρ.Χρ.12, παρ.7, σ. 111, χρονολογεί την πτώση της πόλης στο 6908 (ινδ. 8) δηλαδή 1400.-Βρ.Χρ. 22, παρ. 29, σ. 184 δίνει το έτος 6910 (ινδ. 10) δηλαδή 1402.-Σύμφωνα με την άποψη του P.Schreiner, Kleinchroniken, II, 367, το παγκόσμιο έτος 6907 (1398-99) που παραδίδεται στο βραχύ χρονικό 12 δεν είναι σωστό. Ο ιστορικός θεωρεί ότι η πόλη πολιορκήθηκε στις 10 Αυγούστου και έπεσε στις 26 Αυγούστου του 1400.

35 Ο Aşıkpaşazade και ο Neşri δεν αναφέρουν την κατάληψη της πόλης Erzincan, ενώ ο Oruç bin Adil, 37, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ παρέλαβε την πόλη από τον Αρμένιο διοικητή της, Ταχιρτεν.-Για την κατάκτηση της Erzincan βλ. Ρούχί Τσελεμπή, σ. 397.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, 231, 235 και 243, χωρίς να αναφέρει την κατάκτηση της πόλης, γράφει ότι ο Taharten υποτάχτηκε στον Τιμούρ με σκοπό να πάρει εκδίκηση για ό,τι ο Βαγιαζήτ έκανε στον ίδιο.

36 Βρ.Χρ. 12, παρ. 8, σ. 111, γράφει [ο Τιμούρ] «παρέλαβε καὶ τὴν Μελιτίαν, ἣτις παρά πάντων Μελιτίνη ὀνομάζεται».-Ο Schreiner, Kleinchroniken, II, 368, χρονολογεί την μογγολική κατάκτηση βάσει γεωγραφικης θεσης της πόλης στον Σεπτέμβριο του 1400.-Ο Aşıkpaşazade, ο Neşri και ο Müneccimbaşı δεν αναφέρουν την πτώση της Malatya (Μελιτίνης).-Ενώ ο Χότζα Sa'ad al-din, 236, γράφει ότι «όταν ο Τιμούρ βάδισε εναντίον της Malatya (Μελιτινής) και απαίτησε την υποταγή από τον Οθωμανό διοικητή της πόλης, γιό του Μουσταφά, διοικητή της Σεβάστειας. Αυτός απέρριψε την απαίτηση του Τιμούρ και φυλάκισε τους Μογγόλους απεσταλμένους, κάτι που προκάλεσε την οργή και επίθεση του Τιμούρ. Γι' αυτό ο διοικητής αναγκάστηκε να διαφύγει και έτσι η πόλη έπεσε στα χέρια του Τιμούρ, ο οποίος την διοίκηση άφησε στον Τουρκομάνο Καρά Οσμάν.-Για την τώση της πόλης βλ. επίσης Oruç bin Adil, 37 και Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 103.

37 Για τις εκστρατείες του Τιμούρ εναντίον των αραβικών εδαφών βλ. Aşıkpaşazade, 142-143.-Neşri, I, 346-347.-Oruç bin Adil, 33.-Χότζα Sa'ad al-din, 236-238.-Το Βρ. Χρ. 12, παρ. 9, σ. 111, περιγράφει τις κατακτήσεις του Τιμούρ ως εξής : «τῷ ἔτει παρέλαβε τὴν Δαμασκὸν πόλιν, σὺν εκείνην καὶ ετέρας πόλεις αἵτινες τὴν τῶν Σαρακηνῶν διαλέκτῳ Χαλέπ, Ἔδεσσα ἤ Βερούτη ὀνομάζονται ἅμα τὴν Σαμμῳ πόλει..»

38Aşıkpaşazade, σ. 143.-Neşri, I, 348-349.-Oruç bin Adil, 38.-Ruhi Çelebi, 397.-Χότζα Sa'ad al-din, σ. 253-258.-Müneccimbaşı, σ. 140.

πόλη Erzincan, όπου τον συνάντησε ο İsfendiyar μπέης της Κασταμονής, ο οποίος πήρε μέρος στην συνοδεία του και τον οδήγησε εναντίον του Βαγιαζήτ,[39] προς την Άγκυρα.

Την ίδια περίοδο, ο Βαγιαζήτ συγκέντρωνε στρατεύματα από τα δικά του εδάφη καθώς και από περιοχές των τριών πριγκίπων του. Ο σουλτάνος ανακάλεσε επίσης κάποια τάγματα από τις δυνάμεις του που πολιορκούσαν την Κωνσταντινούπολη. Με την συμβουλή του βεζίρη Αλί Πασά μετέφερε από την Ασία και πρώτη φορά από την οθωμανική Ρούμελη[40] ειδικούς στρατιώτες ονόματι *serahor*.[41] Επιπλέον, οι τρεις γιοί του Βαγιαζήτ πήραν μέρος στις γραμμές του οθωμανικού στρατού. Ο εμίρης Σουλεϊμάν είχε φέρει στρατιώτες του εμιράτου του Αιδινίου, Καρέσι και Σαρού-χαν, ο μικρότερος γιός του Μουσταφά Τσελεμπή με τη στρατιά των πρώην εμιράτων Χαμίτ-ιλί και Τέκε-ίλι και ο άλλος υιός Μεχμέτ (Μωάμεθ) είχε έλθει με δυνάμεις της Αμάσειας-Τοκάτης και όλα τα ασιατικά στρατεύματα. Επίσης Τάταροι και Χριστιανοί στρατιώτες συμμετείχαν στις γραμμές του οθωμανικού στρατού.[42]

Ο Βαγιαζήτ βάδισε προς στην Άγκυρα, αφού δέχτηκε στον στρατό του την συμμετοχή των Τατάρων στρατιωτών. Οι δύο στρατοί πήραν τη θέση τους στο πεδίο μάχης και συγκρούστηκαν την Παρασκευή μετά την προσευχή. Οι οθωμανικές γραμμές διαλύθηκαν λόγω της προδοσίας των Τατάρων, οι οποίοι αυτομόλησαν στις εχθρικές γραμμές του Taharten. Οι στρατιώτες του εμιράτου Γκερμιγιάν προσχώρησαν στην πτέρυγα του εχθρικού στρατού, την οποία διοικούσε ο πρώην εμίρης τους. Τους ακολούθησαν και άλλες δυνάμεις των τουρκικών εμιράτων.[43]

Ο Aşıkpaşazade γράφει ότι ο Βαγιαζήτ έκανε πολλές εφόδους εναντίον των Μογγόλων μαζί με Σέρβους στρατιώτες υπό τις διαταγές του Βουλκ-ογλού, ο οποίος έδωσε σκληρή μάχη. Βλέποντας όμως αργότερα την κατάσταση να χειροτερεύει, εγκατέλειψε και

39Ο Aşıkpaşazade, 143, και ο Neşri, I, 348-349, είναι οι δύο μοναδικοί ιστοριογράφοι, οι οποίοι αναφέρουν ότι ο İsfendiyar μπέης συνάντησε τον Τιμούρ κατά την άφιξή του στην Ανατολία. Σύμφωνα με τους δύο χρονικογράφους εκείνος αφού συνόδεψε τον Τιμούρ για κάποιο χρονικό διάστημα, διέφυγε κρυφά στην εστία του, στην Κασταμονή.

40 Οι Οθωμανοί χρησιμοποιούσαν τον όρο 'Ρούμελη' για να προσδιορίζουν τα οθωμανικά εδάφη που βρίσκονταν στα Βαλκάνια. Για τον όρο βλ. H. İnalcık, «Ρούμελη» 767-773.

41 Serahor ή Cerahor ήταν μια στρατιωτική τάξη, της οποίας τα μέλη αποτελούνταν από μισθοφόρους Χριστιανούς, οι οποίοι ήταν επιφορτισμένοι με τη φροντίδα της μετακίνησης των στρατιωτικών δυνάμεων και την επισκευή δρόμων, γι' αυτό το λόγο απολάμβαναν απαλλαγή από υποχρεωτικούς φόρους του κράτους. Βλ. M. Z.Pakalın, Deyimler ve terimler sözlüğü, 175.-Kamil Kepeci, Lugat, 73-74.-βλ. επίσης Aşıkpaşazade, 143. Ο Neşri, 348-349, προφέρει τον όρο ώς sere-hor.

42Οι οθωμανικές πηγές γράφουν ομόφωνα ότι στον στρατό του Βαγιαζήτ πήραν μέρος στρατεύματα των πρώην τουρκικών εμιράτων, σερβικές εφεδρικές δυνάμεις, στρατεύματα από την οθωμανική Ρούμελη και δυνάμεις που διοικούνταν από τους τρεις γιούς του. Βλ. Aşıkpaşazade, σ. 143.-Neşri, 348-353.-Oruç bin Adil, 34.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, 262 καταγράφει ότι ο οθωμανικός στρατός εκτός από σερβικά στρατεύματα συμπεριλάμβανε επιπλέον βουλγαρικές, βλάχικες και βοσνιακές εφεδρικές δυνάμεις.-Ο N. Beldicianu, «Bataille d'Ankara», 441-449, έχει αποδείξει ότι οι Βλάχοι δεν πήραν μέρος ως υποτελείς δυνάμεις στον οθωμανικό στρατό στην μάχη της Άγκυρας.

43Aşıkpaşazade, 143-Για παρόμοια περιγραφή της μάχης βλ. και Neşri, 348-353.-Oruç bin Adil, 34.-Χότζα Sa'ad al-din, 267.-Müneccimbaşı, 140-142.-Σύμφωνα με την αφήγηση του Ruhi Çelebi, 398, αυτοί που πρόδωσαν τον Βαγιαζήτ στο πεδίο της μάχης ήταν οι δυνάμεις των Τατάρων που συμμετείχαν στην μάχη στο πλευρό του Βαγιαζήτ.

αυτός τις γραμμές και έφυγε.[44] Σύμφωνα με τον Neşri, ο Βαγιαζήτ στο τέλος έμεινε μόνος με την προσωπική του φρουρά, Γενιτσάρους και Σολακλάρ. Στην προσπάθειά του να διαφύγει, έκανε μια τελευταία έφοδο προσπαθώντας να διασπάσει τη μογγολική κεντρική πτέρυγα.[45] Όμως ο εμίρης του Γκερμιγιάν τον αναγνώρισε και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην σύλληψή του.[46]

Η μάχη ανάμεσα στον Βαγιαζήτ (1389-1403) και τον Τιμούρ κατέληξε σε μια οδυνηρή οθωμανική ήττα, η οποία στοίχισε την αιχμαλωσία του Βαγιαζήτ από τον Τιμούρ (1402).[47] Σύμφωνα με τον Neşri αιχμαλωτίστηκαν επιπλέον ο Firuz μπέης, αρχιστράτηγος του Βαγιαζήτ, ο Minnet μπέης, Timurtaş Πασάς, υιός του Ali και άλλοι πιστοί αξιωματικοί, που έμειναν στο πλευρό του Βαγιαζήτ μέχρι το μοιραίο τέλος.[48] Το γεγονός αυτό χρονολογείται από οθωμανικές πηγές στο 804 έτος Εγίρας (στις 28 Ιουλίου του 1402-1403).[49]

44Βλ. Aşıkpaşazade, 144.

45Ο Neşri, 350-353, προσθέτει ότι μετά την φυγή των σερβικών δυνάμεων, προς το τέλος της μάχης ο Βαγιαζήτ έμεινε με την προσωπική του φρουρά, δηλαδή Γενίτσαρους και Σολακλάρ. Σολάκ ήταν όνομα του σωματοφύλακα του σουλτάνου στην παλαιά οθωμανική στρατιωτική οργάνωση. βλ. Kramers, «Solak» 712.-Oruç bin Adil, 35.-Σύμφωνα με τον Χότζα Sa'ad al-din, 274-275, όταν διασκορπίστηκε ο οθωμανικός στρατός και ο σουλτάνος απομονώθηκε, ο Μιννέτ μπέης ζήτησε από τον Βαγιαζήτ να εγκαταλείψει το πεδίο μάχης, εκείνος όμως συνέχισε να πολεμά μέχρι που σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν μέλη της συνοδείας του. -Το Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 104, γράφει ότι αφού ο στρατός της Ρούμελης διαλύθηκε ο σουλτάνος με μια τελευταία προσπάθεια θέλησε να διαφύγει, αλλά δεν τα κατάφερε, διότι οι Μογγόλοι ιππείς τον πρόλαβαν και τον έπιασαν όταν το άλογο του Βαγιαζήτ σταμάτησε λόγω δίψας.

46Aşıkpaşazade, 144.-Neşri 352-353.-Oruç bin Adil, 35.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, I, 276, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ έπεσε αιχμάλωτος όταν το άλογο του παραπάτησε.

47Aşıkpaşazade, 145.-Oruç bin Adil, 35.-Σύμφωνα με τον Χότζα Sa'ad al-din, 267-277, ο Τιμούρ μόλις αναδείχτηκε νικητής έστειλε τον Μαχμούτ-χαν Τζεγκίζ προκειμένου να φέρει τον Βαγιαζήτ. -Δούκας, 93.1-101.15.-Ο Σφραντζής, 2.10-11, γράφει λανθασμένα ότι ο Βαγιαζήτ σκοτώθηκε από τον Τιμούρ, ενώ ο Ψευδο-Φραντζής, 89.22-23, αναφέρεται στην αιχμαλωσία του Βαγιαζήτ από τον Τιμούρ. -Χαλκοκονδύλης, I, 145, 23-147, 22.-Βρ.Χρ. 7 παρ. 25, σ. 70.- Βρ.Χρ. 12, παρ. 10, σ. 111.-Βρ.Χρ. 29, παρ. 4, σ. 214.-Βρ.Χρ. 36, παρ. 11, σ. 292.-Βρ.Χρ. 38, παρ. 5, σ. 304.-Βρ.Χρ. 42, παρ. 3, σ. 321.-Βρ.Χρ. 49, παρ. 10, σ. 352.-Βρ.Χρ. 53, παρ. 9, σ. 380.-Βρ.Χρ. 54. παρ. 9, σ. 389.-Βρ.Χρ. 69, παρ. 60, σ. 538.-Βρ.Χρ. 72α, παρ. 13, σ. 562.-Βρ.Χρ. 75, παρ. 1, σ. 570.-Βρ.Χρ. 94Α, παρ. 2, σ. 630.-Βρ.Χρ. 95, παρ. 1, σ. 634.-Βρ.Χρ. 96, παρ. 1, σ. 635.-Βρ.Χρ. 114, παρ. 2, σ. 683.-Για την αξιολόγηση των βραχέων χρονικών και παραπάνω βυζαντινών πηγών βλ. Schreiner, Kleinchroniken II, 370.-Βλ. επίσης Alexandrescu-Dersca, La Campagne, 125.-K. Matschke, Ankara 9.

48 Neşri, 354-355.

49Ο Aşıkpaşazade, 146, ο Χότζα Sa'ad al-Din, 277, και ο Müneccimbaşı, 140, γράφουν ότι ο σουλτάνος οδηγήθηκε αιχμάλωτος στην σκηνή του Τιμούρ στις 20 Zilhicce 804 (21 Ιουλίου 1402) τα μεσάνυχτα του Σαββάτου.

2. ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Ο Μανουήλ Παλαιολόγος ήταν ο δευτερότοκος από τους τρεις γιούς του Βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου (1341-1391) και της αυτοκράτειρας Ελένης Καντακουζηνής. Στην ιστορική έρευνα είναι γνωστός ως Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (391-1425).[50]

Την εποχή που γεννήθηκε ο Μανουήλ (το 1350), η Βυζαντινή αυτοκρατορία είχε χάσει ήδη το μεγαλύτερο μέρος της Ανατολίας, η οποία αποτελούσε πάντα τον πυρήνα του ανθρώπινου δυναμικού και των φορολογικών εσόδων του κράτους. Στα Βαλκάνια, οι σταθερά συνεχιζόμενες συγκρούσεις μεταξύ της Σερβίας και της Βουλγαρίας, με σκοπό να διευρύνουν τα σύνορά τους, ενίσχυαν την πολιτική αστάθεια της περιοχής. Τα υπόλοιπα εδάφη της βυζαντινής αυτοκρατορίας στη Θράκη και τη Μακεδονία, ήταν κατεστραμμένα λόγω των επιδρομών των σερβικών και τουρκικών δυνάμεων, αλλά και από τις διαμάχες μεταξύ των διεκδικητών του βυζαντινού θρόνου το πρώτο μισό του 14ου αι. Οι βυζαντινοί εμφύλιοι πόλεμοι επιτάχυναν την διοικητική διάλυση και την οικονομική πτώση της αυτοκρατορίας και διαδραμάτισαν άμεσο ρόλο στο να διευκολυνθεί η τουρκική και κατόπιν η οθωμανική επέκταση.[51] Όπως είναι γνωστό οι Οθωμανοί αλλά και άλλοι Τούρκοι άρχισαν την

---

[50] Ο Ιωάννης Ε΄ και η Ελένη Καντακουζηνή παντρεύτηκαν στις 24 ή 28 Μαΐου 1347. Βλ. Ν. Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, ΙΙ 791.16-21: «Ἑβδόμη γὰρ μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν καὶ στεφηφορίαν ἐκείνην ἡμέρα παρὴν· καὶ ὁ αὐτός ἐν Βλαχέρναις εἶχε θεῖος ναὸς μετὰ τοῦ βήματος καὶ τῶν δίφρων ἐκείνων τοὺς τε βασιλέας ὁμοῦ καὶ τὰς βασιλίδας· καὶ τὰ νόμιμα τῆς τῶν νέων βασιλέων προετελεῖτο συζυγίας, Ἰωάννου φημὶ καὶ Ἑλένης, τοῦ μὲν ἐξκαιδεκαετούς όντος, τῆς δὲ δυοῖν ὑποβεβηκυίας ἐτων ἐκείνου.».-Ιω. Καντακουζηνός, Ιστορία, έκδ. Schopen, ΙΙΙ 29.15-18: «ὀγδόη δὲ ἡμέρα ἀπ’ ἐκείνης κατὰ τὴν Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης μνήμην τῶν μεγάλων βασιλέων καὶ οἱ τοῦ νέου βασιλέως ἐτελούντο γάμοι ἐν τῷ τεμένει τῆς θεομήτορος τῶν Βλαχερνών.».-Δούκας, Ιστορία, σ. 63, 29-65, 6. -Βρ. Χρ, 8, παρ. 48c, σ. 85 και για σχόλια βλ. P. Schreiner, Kleinchroniken, II 271. -D.M. Nicol, Family 135-136. Για την γέννηση του Μανουήλ το καλοκαίρι του 1350 βλέπε Βραχέα Χρονικά, 22 παρ.13, σ. 181: «ὁ γοῦν Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἔχων υίούς δ’ ἀνηγόρευσε τὸν Ἀνδρόνικο βασιλέα, τὸν δὲ Μανουὴλ ἠξίωσε δεσπότην».–P. Schreiner, Kleinchroniken, II 276-277 επισημαίνει ότι ο Ανδρόνικος ανακηρύχτηκε αντιβασιλέας στις 6 Μαρτίου 1351 και ο Μανουήλ αναφέρεται ως δεσπότης πρώτη φορά το Δεκέμβριο του 1355 σ’ ένα χρυσόβουλλο. Για το χρυσόβουλλο αυτό βλ. F. Dölger, Regesten αρ. 3052. Ο Schreiner που θεωρεί ότι το ανωτέρω χρονικό έχει terminus ante quem οπότε η πληροφορία του σχετικά με τον Μανουήλ μπορεί να αποδεικνύει μόνο την γέννηση και συμμετοχή του στην δυναστεία των Παλαιολόγων, οπότε ο Μανουήλ πιθανότατα γεννήθηκε 27 Ιουνίου 1350 ενώ ο πατέρας του, Ιωάννης Ε’ Παλαιολόγος βρισκόταν στην Θεσσαλονίκη μαζί με τον Ιωάννη Καντακουζηνό από το Σεπτέμβριο και έμεινε μέχρι 21 Δεκέμβριο του 1352. Βλ. Βραχύ Χρονικό 8, παρ.52, σ. 86 και P. Schreiner, Kleinchroniken, II 277-278.-Σύμφωνα με την αφήγηση του Καντακουζηνού, Ιστορία, ΙΙΙ, σ. 237-38, ο Ιωάννης Ε’ μέχρι τα τέλη του χειμώνα του 1352 δεν μπόρεσε να δει το νεογέννητο γιό του. Βλ. A. Th. Papadopoulos, Genealogie 55-56 για την χρονολογία της γέννησης του Μανουήλ όπου χρονολογείται εσφαλμένως στις 29 Ιουνίου 1349. Βλ. επίσης R.-J. Leonertz, «Erreur» 182. Αργότερα και ο J. W. Barker, Manuel II 1-3 ακολούθησε το συμπέρασμα του R.-J. Loenertz.

[51] Για την γενική περιγραφή της κατάστασης του Βυζαντίου τον 14ο αιώνα βλ. G. Ostrogorsky, «The Palaiologoi» 331-387. -G. Ostrogorsky, Ιστορία 165-231. -D. Nicol, Last Centuries 157 κε.

εγκατάστασή τους στα ευρωπαϊκά εδάφη, αφού δέχτηκαν το αίτημα για βοήθεια του Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνού στον εμφύλιο του 1341-1347.[52]

Πριν στεφτεί βασιλιάς ο Μανουήλ Β΄ οι Παλαιολόγοι ήταν πάλι διχασμένοι λόγω της ενδοοικογενειακής έριδος.[53] Ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος είχε επανέλθει στο θρόνο μόνο χάρη στην στρατιωτική ενίχυση των Οθωμανών και σαν αντάλλαγμα αυτός ανανέωσε την προηγούμενη σύμβαση αποδεχόμενος να πληρώνει μεγαλύτερο ετήσιο φόρο[54] και να παρέχει εφεδρικές δυνάμεις στις επιχειρήσεις του Βαγιαζήτ Α΄. Κατόπιν τούτου, ο Μανουήλ συνέδραμε στις επιχειρήσεις των Οθωμανών εναντίον των τουρκομανικών εμιράτων και έτσι πέρασε τον χειμώνα του 1390/91 στην Προύσα.[55] Ο Βαγιαζήτ,

---

[52] Για τους εμφύλιους πολέμους βλ. K. P. Matschke, Fortschritt und Reaktion in Byzanz im 14. Jahrhundert. Konstantinopel in der Burgerkriegsperiode von 1341 bis 1354, Berlin 1971, και πιο συνοπτικά D. Nicol, Last Centuries 191-216. -G. Weiss, Johannes Kantakuzenos-Aristocrat, Staatsman, Kaiser und Mönch- in der Gesellschaftsenwicklung von Byzanz im 14. Jahrhundert, Wiesbaden, 1969.

[53] Για τους εμφύλιους πολέμους μεταξύ των Παλαιολόγων βλ. ιδιαίτερα Π. Κατσώνη, Ανδρόνικος Δ΄ Παλαιολόγος: βασιλεία και αλληλομαχία, ΚΒΕ, Θεσσαλονίκη, 2008 και της ίδιας, Μια επταετία κρίσιμων γεγονότων. Το Βυζάντιο στα έτη 1366-1373. Η διαμάχη του Ανδρονίκου και του Ιωάννη Ε΄ των Παλαιολόγων, (Διδακτορική Διατριβή), (έκδ. ΚΒΕ), Θεσσαλονίκη 2002.

[54] Μια επιστολή του Κυδώνη, Correspondance, εκδ. R.-J. Loenertz, II, αρ. 442.34-37, σ. 407, παραδίδει ενδείξεις για βαρύτερο από τον προηγούμενο φόρο, που απαιτήθηκε από το Βαγιαζήτ.-Βλ. και P. Charanis, ‘’Strife” 308. -S. Reinert, «The Palaiologoi» 331.

[55] Ο Ignatius of Smolensk 103, γράφει ότι ο Μανουήλ, μετά την καθαίρεση του Ιωάννη Ζ΄, «πήγε στον Τούρκο σουλτάνο για να δηλώσει την αφοσίωση του.”. -Ο Δούκας, 77.1-4, συνδέει την αναχώρηση του Μανουήλ με την πρόσκληση του Βαγιαζήτ, ο οποίος ετοιμαζόταν τότε να βαδίσει ενάντια στην Παμφυλία, στο εμιράτο Τέκε. -Εκτός από την λανθασμένη χρονολογία (13) οι πληροφορίες του Χαλκοκονδύλη, (Darko) 58, δεν διαφέρουν από εκείνες του Δούκα.-Ο P. Charanis, «Strife» 305-397, χρονολογεί την εκστρατεία ανάμεσα στις 17 Σεπτεμβρίου 1390 και τις 16 Φεβρουαρίου 1391, ακριβώς την ίδια ημερομηνία που ο Μανουήλ προσπαθούσε να συγκεντρώσει στρατιωτικές δυνάμεις εναντίον του Ιωάννη Ζ΄ στην Λήμνο. Ο ιστορικός θεωρεί δεδομένο ότι δεν είναι σίγουρο αν η πολιορκία της βυζαντινής Φιλαδέλφειας, συμπίπτει χρονικά με την εκστρατεία του εμιράτου Τέκε, και βασιζόμενος στην πληροφορία του Φραντζή, χρονολογεί την εκστρατεία του Βαγιαζήτ εναντίον του Τέκε στο φθινόπωρο του 1390. Ο Βαγιαζήτ με την συνοδεία του Μανουήλ και του Ιωάννη Ζ΄ εκστράτευσε στον Τέκε, τον Αύγουστο του 1390, και έπειτα κατέληξε και την Φιλαδέλφεια (Alaşehir). -Οι άλλοι ιστορικοί τον ακολουθούν. -Βλ. G. Ostrogorsky, Ιστορία 249.-J. W. Barker, Manuel II 79, σημ. 211. -D. Nicol, Last Centuries 303.-I.Djuric, Crepuscule, 59.-Αν και μια τέτοια χρονολόγηση της άλωσης της Φιλαδέλφειας αποδέχεται κατά κανόνα από τους ερευνητές (Ostrogorsky, Ιστορία, 249) σύμφωνα με τα συμπεράσματα του P. Wittek, Das Fürstentum Mentesche. 78 κ.ε. και του P. Charanis, Strife, 304 κ.ε., δεν συμφωνούν με όλα τα έγγραφα. Βλ. J.Barker, Manuel II, σ. 78-79, σημ. 211, 87.- Vryonis, Decline, 140.-P. Schreiner, Zur Geschichte Philadelpheias im 14. Jahrhundert, 1293-1390, OCP 35 (1969) 375-431. Η εκστρατεία εναντίον της Φιλαδέλφειας, στην οποία συμμετείχαν ο Μανουήλ Β και Ιωάννης Ζ΄, από πρώτες νίκες του Βαγιαζήτ στην Ανατολία. Ο Βαγιαζήτ, έχοντας κερδίσει πολλά εμιράτα στην δυτική Ανατολία ήλεγχε όλη την ενδοχώρα της ανατολικής ακτής του Βοσπόρου. Βλ. İnalcık, Bayazid I, El (2); Uzunçarşılı, Anadolu Selçukluları ve Anadolu beylikleri hakkında hir mukkadime ile Osmanlı Devletinin kurulusundan Istanbul'un fethine kadar, Ankara 1961, 246 κ.ε.-Nicol, Last Centuries, 303.- Σύμφωνα με τον S. Reinert, «The Palaiologoi» 330-331, στις πληροφορίες των παραπάνω πηγών επιβάλλεται προσεκτική προσέγγιση, διότι ο Βαγιαζήτ Α΄ είχε κάνει νωρίτερα την εκστρατεία με αποτέλεσμα την προσάρτηση του εμιράτου, το καλοκαίρι του 1390, δηλαδή όταν ο Μανουήλ Β΄ συνέχιζε να μάχεται με τον Ιωάννη Ζ΄. Όταν ο σουλτάνος κάλεσε τον Μανουήλ, τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο, βρισκόταν πιθανώς στην εκστρατεία εναντίον του εμιράτου του Καραμάν του Ικονίου. Ο ιστορικός χωρίς να αποκλείει εντελώς την αφήγηση του Δούκα πιθανολογεί ότι ο Βαγιαζήτ μπορεί να επέμενε στην εμφάνιση του Μανουήλ με τις εφεδρικές του δυνάμεις στην τελευταία φάση της εκστρατείας του, και αυτοί οι δύο μετά την επίθεση στο Ικόνιο (Konya) επέστρεψαν μαζί στην

αφού έβαλε σε τάξη τα τουρκικά εμιράτα, έστρεψε την προσοχή του προς το Βυζάντιο και διαπιστώνοντας ότι ο Ιωάννης Ε΄ έχτιζε καινούρια τείχη στη Χρυσή Πύλη, διέταξε την παραμονή του Μανουήλ στην Προύσα. Αφού η απαίτηση εκπληρώθηκε[56] ο Βαγιαζήτ έστειλε πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη και διέταξε τον αυτοκράτορα να κατεδαφίσει τα τείχη της Χρυσείας πύλης, απειλώντας τον ότι αν δεν υπακούσει, θα τυφλώσει τον γιό του Μανουήλ.[57]

Ο Ιωάννης Ε΄ ο Παλαιολόγος απεβίωσε λίγο μετά την ειρήνη που σύναψε με τον Βαγιαζήτ Α΄ (16 Φεβρουάριου 1391).[58] Διάδοχός του στον βυζαντινό θρόνο ήταν ο Μανουήλ Β΄, ο οποίος έσπευσε στην Κωνσταντινούπολη, προτού τον προλάβει ο

Προύσα, το τέλος του Οκτωβρίου 1390. Ο ίδιος την κατάληψη του εμιράτου Τέκε και της Φιλαδέλφειας τοποθετεί στα τέλη του 1389 ή αρχές του 1390 κατά την πρώτη περίοδο των οθωμανικών κατακτήσεων στην δυτική Ανατολία και δεν δέχεται την παρουσία του Ιωάννη Ζ΄ από την εκστρατεία, διότι τότε απουσίαζε στην Ιταλία.

[56] Βρ. Χρ. 10, παρ. 8, σ. 104: «τῇ η' τοῦ ἰουνίου ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος ὁ κῦρις Μανοὴλ εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου.». -Δούκας, 77.1-13**.** -Σύμφωνα με ένα έγγραφο που στάλθηκε στην βενετική Σύγκλητο από τον Βαΐλο της Κωνσταντινούπολης (4 Ιουλίου 1391), ο Βυζαντινός αυτοκράτορας μετέβη στο στρατόπεδο του Βαγιαζήτ. Βλ. Thiriet, Regestes I, αρ. 797. Κατά τον P. Schreiner, Kleinchroniken II 345-346, η επιστολή χρονολογήθηκε λανθασμένα στις 14 Ιουλίου. Για την μνεία της παρουσίας του αυτοκράτορα στον οθωμανικό στρατόπεδο βλ. επίσης Κύδωνης, (Loenertz) II, επ. 15, 443.

[57] Βλ. Ignatius of Smolensk 103. -Όπως γράφει το Βρ.Χρ.7^{A}, παρ. 23, σ. 69: «ὁ δε ἀοίδιμος καὶ μέγιστος βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ καστελλίου τῆς Χρυσείας, τοῦ ἀμηρᾶ προστάξαντος χαλασθῆναι τὸ καστέλλιον, μετὰ τὸ χαλασθῆναι τοῦτο, παραυτίκα σχεδὸν αὐτῇ τῇ ἡμέρα ἐν ᾗ ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν ᾧ ἦν βασιλεὺς πολιορκούμενος, ...».-Για τον αβοήθητο αυτοκράτορα Ιωάννη βλ. Βρ.Χρ. 10, παρ. 7, σ. 103-104: « ... ὁ μακαρίτης καὶ ἅγιος βασιλεὺς, μᾶλλον δὲ ὁ τρισμακάριστος, ὁ χριστομίμητος καὶ ἐλεήμων, ὁ πολύαθλος κατὰ τὸν μέγαν Ευστάθιον, ὁ πολλὰ παθὼν καὶ κοπιάσας πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης, να τὸν βοηθῇ κανεὶς αὐθέντης διὰ *τοὺς* ἀσεβεῖς Τούρκους, καὶ ουδὲν εὑρέθη να τὸν βοήθουν (?) ...». Ο Δούκας 77.4-7, αναφέρει την απειλή του Βαγιαζήτ να τυφλώσει τον Μανουήλ στην περίπτωση που ο Ιωάννης Ε΄ δεν εκτελούσε τις διαταγές του. -J. W. Barker, Manuel II 80, 467-468 (Παράρτημα ΣΤ΄). -Κατά την άποψη του S. Reinert, «The Palaiologoi» 330-331, ο σουλτάνος συνέδεσε τη διευθέτηση για την επαναφορά του Ιωάννη Ε΄ στον θρόνο με μια απαίτηση να εμφανιστεί ο Μανουήλ ενώπιον του στην Προύσα. Την κατεδάφιση των τειχών της Χρυσείας και την στάση του σουλτάνου δικαιολογεί με την ιδέα ότι αυτά τα τείχη αποτελούσαν εμπόδιο για τον Ιωάννη Ζ΄ και για τον Βαγιαζήτ, ώστε να μην μπορεί να ανακτήσουν τον έλεγχο της πόλης. Ο σουλτάνος με αυτό το τρόπο περιόριζε την δυνατότητα αντίστασης του αυτοκράτορα σε κατοπινές επιθέσεις του Ιωάννη Ζ΄ ή του ίδιου.

[58] Ένα λήμμα σε ένα σύντομο επαινετικό χρονικό μεταξύ αυτών που συντάχθηκαν από τον Γεδεών, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 23 (1903) 382, φ. 191. -Το ίδιο έτος και ίδια μέρα με σωστή ινδικτιώνα (προσδιορίζοντας την χρονολογία ως 15 Φεβρουαρίου) παρέχει το Βρ.Χρ. 7, παρ. 23, σ. 69: «ἐν ἔτει ,ϛωϡθ'**,** ἰνδικτιῶνος ιδ', ἡμέρᾳ ε' τῆς β' ἑβδομάδος τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἐκοιμήθη ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ὁδηγῶν, μηνὶ φεβρουαρίῳ ις'. .... ὁ δὲ ἀοίδιμος καὶ μέγιστος βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ... ἐκοιμήθη καὶ αυτὸς. ἤτις ἦν ις' φεβρουαρίου τοῦ ,ϛωϡθ' ἔτους. καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ὁδηγῶν.» Βλ. επίσης Βρ.Χρ. 10, παρ. 7, σ. 103-104, Βρ.Χρ. 12, παρ. 4, σ. 110, Βρ.Χρ. 14, παρ. 103, σ. 154. Για την επιβεβαίωση της ημερομηνίας αυτής βλ. P. Charanis, «Short Chronicle» 357-358. -Ο P. Schreiner, Kleinchroniken II 345, χρονολογεί το θάνατο του Ιωάννη Ε΄ στις 15-16 Φεβρουαρίου 1391. -Για κάποιο ανεξήγητο λόγο, ο F. Dölger, «Johannes VII» 28 σημ. 4, χρονολογεί το θάνατο στις 28 Ιουνίου 1391. Όμως ο ίδιος, Regesten, σ. 80, δέχεται ως σωστή χρονολογία τις 16 Φεβρουαρίου. -Βλ. επίσης J. W. Barker, Manuel II 80, σημ. 214.

Ιωάννης Ζ΄, και ανέλαβε την εξουσία.[59] Ο σουλτάνος παρενέβη στην συγκεκριμένη εξέλιξη, επωφελούμενος από την κατάσταση όπως συνήθιζε, και απαίτησε την προσωπική αφοσίωση του Μανουήλ Β΄ στον ίδιο και την εκπλήρωση όλων των υποχρεώσεων των Βυζαντινών, ως υποτελών στους Οθωμανούς. Ο Βαγιαζήτ ζήτησε επιπλέον από τον Μανουήλ την εγκατάσταση ενός μουσουλμάνου δικαστή στην Κωνσταντινούπολη για την επίλυση των διαφορών μεταξύ των Τούρκων εμπόρων.[60] Το 1391 ο Βαγιαζήτ ενδεχομένως να είχε απαιτήσει και την εγκαθίδρυση μιας τουρκικής συνοικίας με ισλαμικό τέμενος μέσα στην Πόλη.[61] Σύμφωνα με τον

---

[59] Βρ. Χρ. 7, παρ. 23, σ. 69: « ὁ δὲ ἀοίδιμος καὶ μέγιστος βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ... ἐκοιμήθη ... ἐβασίλευε δὲ ὁ βασιλεὺς κῦρ Μανουήλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ.». -Σύμφωνα με τον Δούκα, 77.1-13: «Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διὰ νυκτὸς φυγὰς ᾤχετο καὶ δὴ καταλαβὼν τὴν Πόλιν καὶ τὸ πένθος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὡς ἔθος πληρώσας.» Αυτή η αφήγηση παραπλάνησε τους σύγχρονους ιστορικούς, οι οποίοι θεώρησαν ότι ο Μανουήλ υπήρξε όμηρος στην αυλή του Βαγιαζήτ για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του της υποτελείας και γι'αυτό έφυγε κρυφά στην βυζαντινή πρωτεύουσα. Βλ. Hammer-Purgstall, GOR I 307, Hellert, I 222-223, και 303-304. -N. Jorga, GOR I, 279-280. -Gibbons, Foundation 198.-Ο Γ. Κόλλιας «Ανταρσία» 53 υποστηρίζει ότι ο Μανουήλ ήταν κρατούμενος του Βαγιαζήτ Α΄ στο στρατόπεδό του. -Ο J. W. Barker, Manuel II, σ. 82, σημ. 216, θεωρεί υπερβολική αυτήν την υπόθεση . Κατά τον J. W. Barker, Manuel II 82, σημ. 216, «η ανάγκη αυτή δεν πρέπει να έφθασε σε τέτοιο βαθμό, καθώς ο Μανουήλ στην συνοδεία του Βαγιαζήτ ήταν τόσο καλός ώστε να μην ήταν κρατούμενος του Βαγιαζήτ έτσι κι αλλιώς. Επιπλέον, ο Μανουήλ δεν πρέπει να περιορίστηκε πολύ, αλλιώς δεν θα ήταν σε θέση να ακούσει το θάνατο του πατέρα του- ειδήσεις τις οποίες ο Βαγιαζήτ πρέπει να ήθελε να μην ακουστεί από τον Μανουήλ για δικούς του λόγους - ούτε δεν θα μπορούσε να δραπετεύσει επιτυχώς.»-Ο I. Djuric, Crèpuscule, 59, σημ. 4, ακολουθεί την άποψη του Barker χωρίς να κρίνει την ορθότητα της εκδοχής σε σχέση της κρυφής φυγής του Μανουήλ από την Προύσα.- Ο H. İnalcık, «Methods» 103-129, που επίσης αποδέχτηκε την άποψη για την κρυφή φυγή του Μανουήλ, θεωρεί ότι η κρυφή φυγή του Μανουήλ ήταν πρόκληση για τον Βαγιαζήτ Α΄ με βάση τους όρους της υποτελείας.-Ο S. Reinert, «The Palaiologoi» 333, όμως, δεν δέχεται τις παλιότερες υποθέσεις και ισχυρίζεται ότι η αποτυχία του Ιωάννη Ζ΄ απέναντι των αντιπάλων του (το Σεπτέμβριο 1390) είχε γίνει ήδη αιτία για να αποσύρει την υποστήριξη του ο Βαγιαζήτ από τον πρώτον, και αφού ο Βαγιαζήτ πείστηκε για την πίστη των δυο Παλαιολόγων άρχισε να τους ευνοεί και γι'αυτό το λόγο δεν δυσκολεύτηκε να αναγνωρίζει την διαδοχή του Μανουήλ. Επίσης αυτή η κατάσταση συνέφερε στα οφέλη του, γιατί γινόταν αιτία να διαρκέσει η βυζαντινή δυναστική αναταραχή, η οποία φαινόταν τότε να σιγαβράζει ακόμη.-Ο D. Hatzopoulos, Premier Siège 19, σημ. 25, θεωρεί αδύνατο ο Μανουήλ και η ακολουθία του να είχαν δραπετεύσει, να έφτασαν στην ακτή και να έπλευσαν με τα γενουατικά σκάφη γιατί έπρεπε να διασχίσουν τα τουρκικά εδάφη από την Προύσα μέχρι την ακτή της Προποντίδας για να φθάσουν στην Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με τον Hatzopoulos είναι πιθανότερο μετά την κατεδάφιση του φρουρίου της Χρυσείας από τον Ιωάννη Ε΄, που πέθανε κάποιους μήνες αργότερα, ο θυμός του Βαγιαζήτ πρέπει να είχε σβήσει. Η φυγή του Μανουήλ και οι οθωμανικές επιχειρήσεις ενάντια στο Βυζάντιο πρέπει να είχαν δευτερεύουσα σημασία για τον σουλτάνο, διότι ο ίδιος από το 1389 έως το 1392 ασχολήθηκε αποκλειστικά με τα προβλήματα στην Ανατολία. -Για οθωμανικές στρατιτικές επιχειρήσεις στην Ανατολία βλ. A. Gibbons, Foundation 184-191.-H. İnalcık, Ottoman Empire 15. -Του ίδιου, «The Rise of the Ottoman Empire» στο *A History of the Ottoman Empire*, εκδ. M. A. Cook, Cambridge, 1976, σ. 24. –Ο E. Gibbon Decline 40, θεωρεί ότι ο Βαγιαζήτ έμεινε αδιάφορος στη φυγή του Μανουήλ επειδή ανησυχούσε περισσότερα για τις εκστρατείες του στην Μ. Ασία. Παρά τον ισχυρισμό του Ρώσου προσκυνητή, Ιγνατίου του Σμολένσκ, 104, 415, μετά το θάνατο του Ιωάννη Ε΄, οι Οθωμανοί δεν αποτέλεσαν εμπόδιο στον Μανουήλ να γίνει αυτοκράτορας, οπότε η αφήγηση του Δούκα (Grecu) σ. 77 δεν ευσταθεί.

[60] Δούκας, 77. 13.5. -J. W. Barker, Manuel II 82-86. -N. Necipoğlu**,** Byzantium, Ottomans and Latins 216.

[61] Όσον αφορά τα ζητήματα του Βαγιαζήτ υπάρχει ιδιαίτερη χρονολογική σύγχυση στις πηγές. Ο Aşıkpaşazade (Yavuz-Saraç), 130-131, γράφει ότι μετά την οθωμανική νίκη στην Νικόπολη (1396), ο

Δούκα, ο σουλτάνος απείλησε τότε τον Μανουήλ, λέγοντας, «εάν δεν επιθυμείς να κάνεις και να παραχωρήσεις όλα όσα σε διατάζω, τότε κλείσε τις πύλες της Πόλης και βασίλευε μέσα. Όλα έξω από την Πόλη είναι δικά μου.»[62]

Αν και δεν γνωρίζουμε την βυζαντινή απάντηση στον σουλτάνο,[63] από την συνέχεια των γεγονότων δεν είναι δύσκολο να υποθέσουμε ότι ο Μανουήλ Β΄ υπέκυψε στις απαιτήσεις του Βαγιαζήτ Α΄. Εξάλλου, ο Μανουήλ Β΄ επέστρεψε στην Ανατολία τρεις μήνες μετά την στέψη του για να ενταχθεί στον στρατό του Βαγιαζήτ ως υποτελής του.[64] Έτσι όσον αφορά τις στρατιωτικές υποχρεώσεις της υποτέλειας,[65]

Βαγιαζήτ απαίτησε αρχικά τη παράδοση της Κωνσταντινούπολης, αλλά έπειτα έκανε την ειρήνη όταν ο αυτοκράτορας δέχτηκε την κατασκευή ενός ισλαμικού τεμένους και την εγκατάσταση ενός kadi στην πόλη, εκτός από την πληρωμή ετήσιου φόρου 10.000 χρυσών λιρών. Μετά την συμφωνία, ο Βαγιαζήτ εγκατέστησε στην Κωνσταντινούπολη τους κατοίκους των τουρκικών φρουρίων Göynük και Tarakçı Yenicesi μέσα σε ειδική συνοικία που είχε παραχωρηθεί σ'αυτούς. Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade, 131, μετά τη μάχη της Άγκυρας, ο Βυζαντινός αυτοκράτορας έδιωξε τους Τούρκους κατοίκους και κατεδάφισε το τέμενός τους. -Η N. Necipoğlu, Byzantium, Ottomans and Latins 217, σημ. 79, συνδέοντας πρωτίστως την αφήγηση του Aşıkpaşazade με μια εγγραφή στο Annales ecclesiastici, εκδ. O. Raynaldus - C.Baronius, τ.26, Barri-Ducis, 1878, με ημερομηνία 1393, συμπεραίνει ότι τα σχετικά με την τουρκική συνοικία και το ισλαμικό τέμενος συνέβησαν το 1391.

[62] Δούκας, 77.26-28: «Εἰ οὐ βουλεῖ ποιῆσαι καὶ δοῦναι μοι, ὅσα σοι πράττω, κλεῖσον τὰς θύρας τῆς πόλεως καὶ βασίλευε ἐν μέσῳ αὐτῆς. Τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμὰ πάντα εἰσίν.»-Στην επιστολή του γράφει ο Κυδώνης (Loenertz), ΙΙ, αρ. 442, σ. 407.30-37: «Ὅμως ἐπανήκων εἰς τοῦτο τύχης εὗρον τὰ τῆς Πόλεως πράγματα, ὡς σοφίας μὲν ἀνθρωπίνης ἥκιστα, μόνης δὲ δεῖθαι τῆς θείας ἐπικουρίας· οὕτω πάντα τετάρακται, καὶ χαλεπὸν εὑρεῖν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἐνταῦθα ἀτοπίας παράδειγμα, τῶν μὲν βαρβάρων ἔξωθεν πάντα προειληφότων, καὶ δι' ἑαυτῶν ποιησαμένων πᾶσαν τὴν τῆς Πόλεως εὐπορίαν, φόρους δὲ τοσούτους αὐτῇ ταξαμένων, πρὸς ὅσους οὐδ' ἅπαντα συντιθέμενα τὰ παρὰ τῶν κοινῶν προσόδων ἀρκεῖν, καὶ διὰ τοῦτο δεῖν καὶ τοὺς πένητας ἀργυρολογεῖσθαι, εἰ μέλλοιμεν τὴν τῶν πολεμίων ἀπληστίαν μέχρι γοῦντινος ἐπισχήσειν ...».

[63] Σύμφωνα με τον Δούκα, η στάση των κατοίκων της βυζαντινής πρωτεύουσας απέναντι από τον Μανουήλ ήταν προφανής: «Ἰωάννης εἰσαχθήτω καὶ ἀρθήτω τὰ σκάνταλα».-βλ. Π.Κατσώνη, «Δύο Ταξίδια» 229.

[64] G. Dennis, Letters, αρ. 14-12, σ. 36-63.-Βρ.Χρ.10, παρ.8, σ. 104: στις 8 Ιουνίου (χωρίς ένδειξη του έτους) "τῇ η΄ τοῦ ἰουνίου ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος ὁ κῦρις Μανουήλ εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῇ μνήμῃ τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου.». Χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που παρέχονται από τις συζητήσεις στη βενετική Σύγκλητο, που σημειώνουν ήδη την παρουσία του Μανουήλ στο τουρκικό στρατόπεδο αρχές Ιουλίου του 1391, μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι η ημερομηνία της αναχώρησης του αυτοκράτορα ήταν η 8η Ιουνίου 1391.-Τα βενετικά έγγραφα αποδεικνύουν την παρουσία του Μανουήλ στο τουρκικό στρατόπεδο στην αρχή τον Ιουλίου του 1391. -Βλ. Κυδώνης (R.-J. Loenertz), ΙΙ, αρ. 15, σημ.1. -J. W. Barker, Manuel II 87, σημ.3. -Ο Μανουήλ Β΄ «διατάχτηκε» από το σουλτάνο να επιστρέψει στο οθωμανικό στρατόπεδο. Βλ. Κυδώνης (R.-J. Loenertz) ΙΙ 407.48. -D. Nicol, Last Centuries 1261-1453, London, 1972, σ. 311. –Ο D. Hatzopoulos, Premier Siège σημ.26, εξακολουθεί την άποψη του R.-J. Loenertz και δέχεται τη 8 Ιουνίου, 1391 ως ημερομηνία της αναχώρησης του αυτοκράτορα από την πρωτεύουσά του.

[65] Μια επιστολή του Δημητρίου Κυδώνη (R.-J. Loenertz) ΙΙ, σ. 406 και 442, γραμμένη το φθινόπωρο ή το χειμώνα του 1391 απευθυνόμενη στον Θεόδωρο Παλαιολόγο, αδελφό του Μανουήλ Β΄, γράφει ότι ο τελευταίος και ο Ιωάννης Ζ΄ ήταν τότε στο στρατόπεδο του σουλτάνου λόγω των υποχρεώσεών τους ως υποτελείς.-Ο P. Charanis, "Strife" 308, σημ. 74, θεωρεί ότι το φθινόπωρο του 1391 απεστάλη η επιστολή. -Ο R.-J. Loenertz, "Manuel Paleologue" 282, δέχεται αυτήν την ημερομηνία βασιζόμενος σε μια πρόταση στην επιστολή του Κυδώνη (R.-J. Loenertz) ΙΙ, σ. 407, 47-49. –Ο P. Schreiner, Kleinchroniken, ΙΙ, σ. 615-57, θεωρεί ότι όταν πέθανε ο Ιωάννης Ε΄, ο Μανουήλ και Ιωάννης Ζ΄ βρίσκονταν στο στρατόπεδο του Βαγιαζήτ. -Η E. Zachariadou, «Ḳādī Burhān al-Dīn Ahmad» 472-473,

ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ πρόθυμα τις εκπλήρωσε, όπως είχε κάνει και ο πατέρας του Ιωάννης Ε΄. Προκειμένου να πληρώσει τα απαιτούμενα χρήματα στον σουλτάνο το 1391, ο αυτοκράτορας αναγκάστηκε να αυξήσει την φορολογία.[66] Όσον αφορά την εγκατάσταση μουσουλμάνου δικαστή (kadı) στην Κωνσταντινούπολη δεν έχουμε σχετικές μαρτυρίες. Μερικές αναφορές στις γενουατικές εγγραφές δαπανών αποκαλύπτουν ότι οι Γενουάτες του Πέραν ανέλαβαν τα έξοδα για την μετάβαση του δικαστή στην Κωνσταντινούπολη κατά τη διάρκεια του 1391 και του 1392.[67] Για τον Βαγιαζήτ η εκπλήρωση των απαιτήσεών του ήταν πολύ σημαντική. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του Μανουήλ Β΄ στη Δύση (1399-1403), όταν αντιβασιλέας στην Κωνσταντινούπολη ήταν ο Ιωάννης Ζ΄, ο σουλτάνος υπενθύμισε ότι πρέπει να τηρείται η προϋπάρχουσα συμφωνία για την στέγαση του μουσουλμάνου δικαστή (kadı) στην πρωτεύουσα.[68]

Ο Μανουήλ Β΄ συνέχισε να τηρεί το καθεστώς υποτέλειας προς τον Βαγιαζήτ Α΄, όπως είχε γίνει δεκτό από τον πατέρα του. Ο Μανουήλ Β΄ και ο Ιωάννης Ζ΄ προσπαθώντας να αποκτήσουν την εξουσία, ανταγωνίστηκαν μεταξύ τους για την υποστήριξη του σουλτάνου, γιατί και οι δύο ήξεραν πολύ καλά ότι η μοίρα τους εξαρτώνταν από αυτόν. Όταν ο Μανουήλ ξεκίνησε για το στρατόπεδο του Βαγιαζήτ, πήρε μαζί του ένα μέρος της φρουράς της πόλης. Ο αυτοκράτορας έγραψε στους φίλους του επιστολές, στις οποίες περιγράφει τα πραγματικά συναισθήματα για την ταπείνωσή του στον στρατό του σουλτάνου.[69]

προσθέτει ότι ο Μανουήλ συμμετείχε και στη οθωμανική επιχείρηση ενάντια στον εμίρη της Κασταμονής, Σουλεϊμάν Πασά.

[66] Κυδώνης (R.-J. Loenertz), II, αρ. 442, 407.34-37. -Βλ. και N. Necipoğlu, Byzantium, Ottomans and Latins 198-199 και σημ. 33.

[67] N. Jorga, «Notes et extraits» 47 (στις 16 Οκτωβρίου 1391), 52 (στις 17 Οκτωβρίου 1391): Belgrano, «Prima serie» no. 38 (στις 24 Μαΐου 1392), 171-172 :…. "Pro zucharo pro recipiendo Cadi turchorum in Palacio." -Βλ. και J. W. Barker, Manuel II, σ. 86, σημ. 2. -Κατά την πειστική άποψη της N. Necipoğlu, Byzantium, Ottomans and Latins 216, το επαναλαμβανόμενο αίτημα του Βαγιαζήτ του 1391 υποδεικνύει δύο πιθανότητες, α) ο Οθωμανός δικαστής (kadı) πριν από την βασιλεία του Μανουήλ εκτελούσε ήδη τα καθήκοντά του στην Κωνσταντινούπολη και αυτή η πρακτική διακόπηκε στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα από τον θάνατο του Ιωάννη Ε' μέχρι την ενθρόνιση του Μανουήλ, ή β) η προηγούμενη συμφωνία (του 1390) επέτρεπε μόνο σποραδικές επισκέψεις του δικαστή και όχι τη μόνιμη παραμονή του στην Πόλη.

[68] Δούκας, 87.1-4: «...ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰσελθὼν ἐν τῇ Πόλει καὶ στεφθεῖς βασιλεὺς εἰσήξε πρῶτον κατά τὸ αἴτημα τοῦ Βαγιαζήτ κριτὴν Τοῦρκον ὃς τὰς ἀμφιβολίας τὰς ἀναμεταξὺ συμβαινούσας Ρωμαίοις καὶ Τούρκοις αὐτὸς διέκρινε κατὰ τὸν Ἀραβικόν νόμον.». –O F. Dölger, "Johannes VII" 31, και ο J. W. Barker, Manuel II 86, σημ. 2, θεωρούν την αφήγηση του Δούκα ως ένδειξη ότι η απαίτηση του Βαγιαζήτ για την εγκατάσταση του kadi δεν εκπληρώθηκε από τον Μανουήλ το 1391, αλλά από τον Ιωάννης Ζ΄, πρωτίστως μετά το 1399, αντιθέτως προς την θεωρία της N. Necipoğlu, Byzantium, Ottomans and Latins 218.

[69] Βλ. Κυδώνης, (Loenertz), II, αρ. 442. -Δούκας 77. –G. Ostrogorsky, «État tributaire» 52-53.-Για τα κείμενα των επιστολών του Μανουήλ που γράφηκαν από τον στρατόπεδο του Βαγιαζήτ Α' βλ. G. Manuel II 87-98 και E. Zachariadou, Kadı Burhan al-din, 471-481.-Για την γενική θεώρηση της

Κατά την διάρκεια της απουσίας του Μανουήλ, οι κάτοικοι της βυζαντινής πρωτεύουσας υπέστησαν διάφορα δεινά. Οι οπαδοί του Ιωάννη Ζ΄, φοβούμενοι πιθανά αντίποινα, προκάλεσαν πολιτικές ταραχές.[70] Παρατηρήθηκαν επίσης δυσχέρειες στον εφοδιασμό,[71] ενώ η πανούκλα διήρκεσε από το καλοκαίρι έως τον χειμώνα του 1391 προκαλώντας απώλειες στον πληθυσμό.[72] Όλα αυτά επέδρασαν αρνητικά στο ηθικό των κατοίκων μπροστά στον οθωμανικό κίνδυνο.[73]

Ο Μανουήλ μέσω μιας στρατιωτικής επιχείρησης του Ούγγρου βασιλέα Σιγισμούνδου, απαλλάχθηκε από την πιθανή και οδυνηρή συμμετοχή του σε μια ακόμη στρατιωτική επιχείρηση του Βαγιαζήτ Α΄. Αυτή την φορά ο σουλτάνος ετοίμαζε στόλο κοντά στην Κωνσταντινούπολη και την Θεσσαλονίκη, για να στραφεί κατά της Σινώπης, η οποία ανήκε σε έναν Τούρκο εμίρη, και ήθελε να αναθέσει στον Μανουήλ την διοίκηση του στόλου.[74] Επειδή όμως ο Σιγισμούνδος πραγματοποίησε εκστρατεία στην Βουλγαρία και πολιόρκησε τη μικρή πόλη Νικόπολη επί του Δούναβη, ο Βαγιαζήτ αναγκάσθηκε να ακυρώσει την εκστρατεία κατά της Σινώπης. Στην αναμέτρηση με τον χριστιανικό στρατό (1396) ο Βαγιαζήτ Α΄ αναδείχτηκε

πολιτικής του προς τους Οθωμανούς βλ. Τ. Κιουσοπούλου, Βασιλεύς ή Οικονόμος, Πολιτική Εξουσία και Ιδεολογία πριν την Άλωση, 2η έκδ. Πόλις, Αθήνα, 2007.

[70] MM, II, αρ. 582, σ. 401, αρ. 652, σ. 502. -Πβλ. F. Dölger, «Johannes VII» 28.-J. W. Barker, «John VII» 223.-D. Hatzopoulos, Premier Siège 20.

[71] Οι επιστολές του Κυδώνη (R.-J. Loenertz), (επιστολή 431 και 432), του χειμώνα του 1391 απευθυνόμενες στον Μανουήλ, που ήταν ακόμη στην Ανατολία, απεικονίζουν την κατάσταση της πρωτεύουσας. -Ο Βαγιαζήτ αφού κατάκτησε τα εμιράτα του Αϊδινίου και του Menteşe, δηλαδή τα κέντρα παραγωγής και του εμπορείου δημητριακών (το φθινόπωρο-χειμώνα του 1390) απαγόρευσε το εμπόριο των δημητριακών. Το γεγονός αυτό επιδείνωσε την κατάσταση στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. Δούκας, σ. 47.11-13: «τὴν δὲ σιτοπομπίαν ἐκώλυσεν τὴν κατ' ἔτος λαμβανομένην ἐξ' Ασίας εἰς τὰς νήσους, Λέσβον λέγω, Χίον, Λήμνον, Ρόδον καὶ τὰς ἐξής". -Noiret, σ. 36, 48, 1109-111.-Hammer, Histoire, I, σ. 303.-İnalcık, Rise of the Ottoman Empire 24.-E. Zachariadou, «Price» 298. -Της ίδιας, Trade 76. -Από την άλλη πλευρά το γεγονός ότι οι Μογγόλοι κατέκτησαν την περιοχή της Tana στην Μαύρη Θάλασσα το 1391, με την τελική κατάκτηση της πόλης Tana, το 1395, είχε αποκλείσει όλες τις διαβάσεις της ροής του εφοδιασμού των δημητριακών. Αυτές οι εξελίξεις χειροτέρεψαν όλο και περισσότερο την κατάσταση στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. Gibbons, Decline and Fall, VII 49-50, W. Heyd, Commerce 373-377. -H. Hookham, Tamburlaine 158-159.-M. Nystazopoulou, «Mer Noire» 566, 570.-E. Zachariadou, «Marchés» 299.

[72] Κυδώνης (R.-J. Loenertz,) II, αρ. 431, σ. 386-387, το χειμώνα του 1391, κάνει μια σύντομη περιγραφή της επιδημίας στον Μανουήλ, που ήταν ακόμα στην Ανατολία.

[73] Κυδώνης (R.-J. Loenertz,) II, αρ. 432, σ. 390.72-80. -Α. Βακαλόπουλος, Ιστορία του νέου ελληνισμού, Ι, Αρχές και διαμόρφωση του, Θεσσαλονίκη, 1969, σ. 117.-Σύμφωνα με τον Κυδώνη, (R.-J. Loenertz), αρ. 442, σ. 407, η τουρκική παρουσία προ των πυλών και ο βαρύς φόρος, που επρόκειτο να πληρωθεί στον σουλτάνο αύξανε την αποθάρρυνση των κατοίκων, διότι τα δημόσια έσοδα δεν κάλυπταν τον φόρο.

[74] Κυδώνης (R.-J. Loenertz) II, Παραρτήματα 18-19, σ. 446-448.-F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 813-814. -D. Nicol, Byzantium and Venice, 331.-S. Reinert, «Müderris» 46.-D. Hatzopoulos, Premier Siège 22.

νικητής και προσάρτησε τα σερβικά εδάφη του πρίγκιπα Λαζάρου, με αποτέλεσμα να τα μετατρέψει σε υποτελή σ' αυτόν.[75]

Κατά την διάρκεια αυτών των εξελίξεων ο Μανουήλ, που παρέμεινε όλο το 1392 στην Κωνσταντινούπολη,[76] βρήκε την ευκαιρία να ασχοληθεί με τις εσωτερικές υποθέσεις. Στις 10 Φεβρουαρίου του 1392 νυμφεύτηκε την κόρη του Σέρβου πρίγκηπα Κωνσταντίνου Dejanovic ή Δραγάτση, η οποία ονομαζόταν Ελένη. Το αυτοκρατορικό ζεύγος στέφτηκε την επόμενη ημέρα στην Αγία Σοφία από τον πατριάρχη Αντώνιο.[77]

Κατά την υπόλοιπη όμως περίοδο του 1392, δεν γνωρίζουμε τίποτε σχετικά με την πολιτική του Μανουήλ Β΄.[78] Στα τέλη του 1393 ο αυτοκράτορας έκανε ένα βήμα για την επίλυση της αντιπαράθεσης ερχόμενος σε επαφή με τον ανεψιό του Ιωάννη Ζ΄, ώστε να επιτευχθεί κάποιος αμοιβαίος συμβιβασμός. Όπως μας πληροφορεί ο ίδιος ο Μανουήλ Β΄, διά μέσου των Γενουατών του Πέραν πρότεινε να υιοθετήσει τον Ιωάννη Ζ΄, τον οποίο θα καθιστούσε κληρονόμο του θρόνου, και κατόπιν, ο τελευταίος θα υιοθετούσε τον πρωτότοκο υιό του Μανουήλ Β΄, δηλαδή τον μέλλοντα Ιωάννη Η΄. Στην αρχή οι συζητήσεις, κρατήθηκαν μυστικές μεταξύ των δύο Παλαιολόγων και των απεσταλμένων Γενουατών του Πέραν. Ο Μανουήλ Β΄ συμφώνησε να προσφέρει στον Ιωάννη Ζ΄ ομήρους ως ένδειξη καλής προθέσεως, αλλά ο αυτοκράτορας απέτυχε στην προσπάθεια του, γιατί ο Ιωάννης Ζ΄ κατήγγειλε τα πάντα στον σουλτάνο με την ελπίδα να ανατρέψει τον θείο του. Ο Βαγιαζήτ ενδιαφερόμενος πάντα για την διατήρηση της διχόνοιας μεταξύ των δύο

---

[75] Hammer, GOR, I, σ. 306-307.-Gibbons, Foundation, σ. 193-194.-N. N. Jorga, Histoire des Roumains, σ. 360.-L. Brehier, Le monde, σ. 381.- C. Imber, Ottoman Empire 42.-Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 23, σημ. 45.

[76] Τα γενουατικά έγγραφα αποδεικνύουν ότι ο Μανουήλ στις 7 Ιανουαρίου 1392 ήταν στην πρωτεύουσα, όπου δέχτηκε τους Γενουάτες απεσταλμένους του Πέραν. Βλ. L.T. Belgrano, σ. 169. Άλλο ένα γενουατικό έγγραφο του Ιουλίου 1392 επιβεβαιώνει την παρουσία του Μανουήλ. Του ίδιου 173.- J. W. Barker, Manuel II 99. –Η μαρτυρία αυτή αποτελεί ένδειξη ότι ο Μανουήλ δεν συμμετείχε στην εκστρατεία του σουλτάνου ενάντια στην Κασταμονή και στην Σινώπη, μετά το καλοκαίρι 1392. -Σύμφωνα με τον D. Hatzopoulos, Premier Siège 22-23, αυτό το γεγονός δείχνει την εμπιστοσύνη του σουλτάνου προς τον Μανουήλ και ίσως, το γεγονός ότι οι βυζαντινό-βενετικές διπλωματικές σχέσεις είχαν χαλαρώσει.

[77] L.T. Belgrano, σ. 169, 38: 10 Φεβρουάριου 1392: «Pro avariis barcarum que portaverunt dominum Potestatem et comitivam ad festum nupciarum domini Imperatoris».-Balard, La romanie, I, σ. 96.-Κυδώνης (Tinnefeld), αρ. 158, σ. 46.-Το Βρ.Χρ.10, παρ. 9, σ. 104, Βρ.Χρ.10, παρ. 9, σ. 104, δίνει ως ημερομηνία για τη στέψη την 11η Φεβρουαρίου. Υπάρχει επίσης η περιγραφή της τελετής από τον αυτόπτη μάρτυρα, Ρώσο μοναχό Ιγνάτιο του Σμολένσκ 104-112.-Βλ. και Γ. Κόλιας, «Ανταρσία» 53. -Για την αξιολόγηση των πηγών βλ. P. Schreiner, «Hochzeit» 70-85. -J. W. Barker, Manuel II 99, 102-104, σημ. 27. -D. Nicol, Last Centuries 312.-Του ίδιου, Venice 331. -I. Djuric, Crepuscule 49, σημ. 1.

[78] J. W. Barker, Manuel II 110. -S. Reinert, «Müderris» 46. -Κατά την γνώμη της Zachariadou, "Ḳādī Burhān al-Dīn Ahmad" 472, δεν υπάρχουν ενδείξεις για την παρουσία του αυτοκράτορα στην εκστρατεία του Βαγιαζήτ όλο το έτος 1392.

Παλαιολόγων, έδειξε ενοχλημένος, και σύμφωνα με τον Μανουήλ αυτό έγινε αιτία όλων των συμφορών, που θα αντιμετώπιζε στο μέλλον.[79]

Μια πιθανή συνδιαλλαγή μεταξύ των Παλαιολόγων θα ήταν ενάντια στα σχέδια του σουλτάνου για τους υποτελείς του και γι'αυτό η προσπάθεια του Μανουήλ Β΄ να συμβιβαστεί με τον Ιωάννη Ζ΄ εξόργισε τον Βαγιαζήτ. Ο Βαγιαζήτ, αντίθετα με τον πατέρα του ετοιμαζόταν να σταματήσει την πολιτική της βαθμιαίας κατάκτησης, δηλαδή την παλαιά πολιτική των προηγουμένων σουλτάνων. Έτσι αποφάσισε να εφαρμόσει μια νέα πολιτική με τελικό στόχο να φέρει τις χώρες των υποτελών σε άμεσο οθωμανικό έλεγχο. Αυτή η διαδικασία συνίστατο στην απομάκρυνση των τοπικών ηγεμόνων και στην τοποθέτηση αφοσιωμένων σ΄αυτόν υπηρετών στην διοίκηση.[80]

Ο Βαγιαζήτ, για να πετύχει το σχέδιό του, χρησιμοποίησε ως όπλο τις διχόνοιες μεταξύ των ηγεμόνων των Βαλκανίων και της Ανατολίας, χωρίς να κάνει διάκριση θρησκείας. Για την εφαρμογή του σχεδίου του αποφάσισε να καλέσει όλους τους υποτελείς του στις Σέρρες της Μακεδονίας, για να αποδείξουν την πίστη τους σ΄αυτόν. Η συνάντηση αυτή έγινε το φθινόπωρο του 1393 ή κατά τη διάρκεια του χειμώνα 1393-1394.[81]

---

[79] «Ηθικός διάλογος περί γάμου» που γράφτηκε από τον Μανουήλ βοηθάει να βγάλουμε συμπεράσματα, για τα γεγονότα την παραμονή της ρήξης μεταξύ του Μανουήλ και του σουλτάνου. Ο Μανουήλ Β΄ στον διάλογο συζητεί με τη μητέρα του Ελένη Καντακουζηνή για τα πλεονεκτήματα και άπρεπα του γάμου και από το στόμα της μητέρας του παρατηρεί ότι με ένα γάμο θα είχε πλεονέκτημα απέναντι στον αντίπαλό του Ιωάννη Ζ΄, ο οποίος είχε ήδη νόμιμους κληρονόμους. Ο «Ηθικός διάλογος περί γάμου» είναι μια πηγή ιδιαίτερης αξίας, της οποίας ένα απόσπασμα δημοσιεύτηκε πρώτα από τον R.-J. Loenertz, «Erreur» 183-184 και χρονολογείται στο χειμώνα του 1397-1398. –Για την πρόσφατη έκδοση του Ηθικού Διαλόγου βλ. A.Angelou, Dialogue, 110.921. Βλ. επίσης J. W. Barker, "John VII" 223. -J. W. Barker, Manuel II 111. –βλ. Για τις συζητήσεις χρονολογίας του διαλόγου βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 24, σημ. 47.

[80] H. İnalcık, "Methods of Conquest" 104. -R. Anhegger, "Anadolu Hisarı", El, I, νέα εκδ, σ. 494. -H. İnalcık, "Bayazid I", El, I, σ. 1152. -A. Gabriel, "Chateaux turcs", 24. -H. İnalcık, «Outline» 85. -P. Wittek, «Défaite» 7. -D. Hatzopoulos, Premier Siège 27.

[81] Το γεγονός αναφέρεται από δύο πηγές. Τον Επιτάφιο που συντάχτηκε από τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ για τον θάνατο του αδελφού του Θεοδώρου Παλαιολόγου, έκδ. Χρυσοστομίδου, Επιτάφιος, Ι., σ. 67-259, και από τον ο Χαλκοκονδύλη (Darko) ΙΙ, σ. 74-75. Όμως καμία πηγή δεν δίνει την χρονολογία της συνάντησης. Μια επιστολή που στάλθηκε από τον Δούκα των Αθηνών Nerio Acciaciaiuoli στον αδερφό του Donato στις 20 Φεβρουαρίου 1394, και η λεγόμενη πτώση της κομητείας των Σαλώνων (Sola) στους Τούρκους, παρέχουν την χρονολόγηση της συνεδρίασης των Σερρών. Βλ. R. Loenertz, «Peloponnese» 172 (=Byzantina et Franco-Graeca, σ. 246).-V. Laurent, «Acte inédit» 180. -G. Ostrogorsky, Ιστορία ΙΙΙ 571. -J. W. Barker, Manuel II 114. -C. Stathopoulou-Asdracha, «Καταλήψεις της Βεροίας» 332. -D. Nicol, Last Centuries 314. -Του ίδιου, Byzantium and Venice 332**.** -K. M. K.M. Setton, Catalans 254. -C. Imber, The Ottoman Empire, 1300-1481 48-49. -Djuric, Crepuscule 437. -D. D. Hatzopoulos, "Premiere Siège" 25-27. -Όσον αφορά τον τόπο της συνάντησης ο H. İnalcık, «Critica» 276, ακολουθεί την θεωρία του K. Hopf, Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit (Leipzig, 1867-68) και του M.Silberschmidt, Das Orientalische Problem zur Zeit der Enstehung der Türkischen Reiches nach Venezianischen Quellen, Lipsie, 1923, και ισχυρίζεται ότι η συνάντηση έγινε στην Βέροια (Verrai) ή

Ο Σουλτάνος για να προσκαλέσει τον Μανουήλ στη συνεδρίαση, εκτός από τα άλλα μέλη της βυζαντινής δυναστείας, κάλεσε και τον αδερφό του αυτοκράτορα Θεόδωρο Α΄, δεσπότη της Πελοποννήσου, και τον ανεψιό του Ιωάννη Ζ΄, ενώ επίσης παρόντες ήταν και οι Σέρβοι πρίγκηπες Στέφανος Λαζάρεβιτς και Κωνσταντίνος Δραγάτσης, πεθερός του αυτοκράτορα. Ο Βαγιαζήτ δεν παρέλειψε να καλέσει και τον Πάολο Μαμονά. Ο Μαμονάς ήταν εχθρός του Θεοδώρου και ενώπιον του σουλτάνου τον κατηγόρησε για την αρπαγή της Μονεμβασιάς. Στη συνέχεια, οι δύο αδελφοί Παλαιολόγοι αλληλοκατηγορήθηκαν, ότι επιδίωκαν να διασπάσουν τη δυναστική ισορροπία με τον Ιωάννη Ζ΄. Ο Θεόδωρος ωστόσο, αντιμετώπισε και την εναντίωση των ανυπάκουων αρχόντων της Πελοποννήσου, οι οποίοι σύμφωνα με τον Μανουήλ, υποκινούνταν από δολοπλοκίες του Βαγιαζήτ.[82] Το κλίμα ήταν αρκετά ευνοϊκό για την εφαρμογή του σχεδίου του Σουλτάνου, καθώς θα μπορούσε να επιβάλει τον άμεσο έλεγχό του στα εδάφη των προσκεκλημένων.

Από ό,τι φαίνεται από τα λόγια του Μανουήλ στον «Επιτάφιο» του αδελφού του, κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης ο Βαγιαζήτ Α΄ αποφάσισε εξοργισμένος την εκτέλεση των δύο Παλαιολόγων, αλλά ο μεγάλος βεζίρης του Τσανδαρλή Αλή παρενέβη πείθοντας τον σουλτάνο να αλλάξει γνώμη. Έτσι ο Αλή τους έσωσε τη ζωή

Kara Ferye των Οθωμανών και όχι στις Σέρρες, που αναφέρουν οι βυζαντινές πηγές ως Βέρροια (Verrai). Βλ. H. İnalcık, «Crusades» 248-249.-Όμως, μετά από τη συνάντηση των Σερρών, ο Βαγιαζήτ Α΄ προχώρησε στην κεντρική Ελλάδα (Θετταλία και Πελοπόννησον) με τον στρατό του, συνοδευόμενος από τον δεσπότη Θεόδωρο Α΄. Βλ. «Επιτάφιος» 143.6-7.-Χαλκοκονδύλης (Darko) II, σ. 61.10-64.1. -Όταν ο οθωμανικός στρατός στρατοπέδευσε κοντά στον ποταμό Σπερχειό, στην κεντρική Ελλάδα, ο δεσπότης δραπέτευσε και ανέκτησε τα εδάφη του στην Πελοπόννησο, όπου ξαναπήρε αμέσως τον έλεγχο και αρνήθηκε κάθε εδαφική παραχώρηση στον σουλτάνο βλ. «Επιτάφιος» 143.6-151.29.- Χαλκοκονδύλης (Darko) II, σ. 63. Σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη (Darko) II, σ. 62, κατά τη διάρκεια αυτής της εκστρατείας ο Βαγιαζήτ κατέλαβε τα Σάλωνα (Άμφισσα) και έστειλε στο χαρέμι την χήρα του κόμη Ελένη (εγγονή του Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνού), μαζί με την κόρη της κόμισσας Μαρία. -Βλ. και "Theodoro Spandugnino, patritio constantinopolitano. De la origine deli imperatori ottomani, ordini de la corte, forma del guerreggiare, loro religione, rito et costume de la natione", (Theodoro Spandugnino, patritio constantinopolitano, εκδ. K.N. Σάθας, Documents inédits relatifs à l'Histoire de la Grèce au moyen-âge, IX, Paris, 1890, σ. 147.-Βλ. και F. du Cange, Histoire de l'empire de Constantinople, II 314-315.-W. Miller, Latins 347.- R.-J. Loenertz, «Peloponnese»245-246.-Του ίδιου «Erreur», 183-184, σ. 387 και σημ. 1.-D. Nicol, Family 160-162. -İnalcık, Critica 277. -Βλ. του ίδιου, Crusades 249. -J. V. A. Fine, Balkans 430. Η πληροφορία αυτή παρέχεται από την επιστολή που εκδόθηκε από τον R.-J. Loenertz, «Peloponnese» 246: «lo gran turk.... a preso per moglie la figlia dalla donna Sola, et apresso a preso tutto lo suo paese.» Η επιστολή εκδόθηκε και από τον A. Rubio i Lluch, Diplomatari, σ. 673 (644). Έτσι, η συνεδρίαση των Σερρών, που έγινε πριν από την εκστρατεία του Βαγιαζήτ Α΄ στο ελλαδικό χώρο, τοποθετείται ανάμεσα στον Αύγουστο του 1393 και την άνοιξη του 1394. -Ο N. Jorga, Dargestellt 585-586, υπέθεσε ότι η συνάντηση των υποτελών ηγεμόνων με το σουλτάνο πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1393-1394.

[82] «Επιτάφιος» 127-140.

και ο σουλτάνος έδειξε ευχαριστημένος με την νέα του απόφαση και επέτρεψε την αποχώρηση του Μανουήλ προσφέροντας σ' αυτόν ακόμη και δώρα.[83]

Προς ανακούφιση του Βαγιαζήτ, ο Μανουήλ υποσχέθηκε αναγκαστικά να εγκαταστήσει έναν Τούρκο δικαστή στην Κωνσταντινούπολη και να επιτρέψει την κατασκευή ενός ισλαμικού τεμένους, όμως αυτές τις υποσχέσεις δεν τις τήρησε ποτέ. Το επόμενο βήμα του Βαγιαζήτ ήταν να αρχίσει μια σειρά από στρατιωτικές εκστρατείες κατά των υποτελών του, πρωτίστως στον ελλαδικό χώρο, με απώτερο σκοπό να φέρει τα εδάφη του δεσπότη Θεοδώρου στην Πελοπόννησο υπό άμεσο οθωμανικό έλέγχο, εξουδετερώνοντας τις τοπικές δυναστείες, ακολουθώντας δηλαδή ακριβώς την πολιτική που εφάρμοσε και στις τοπικές τουρκικές δυναστείες της Ανατολίας.[84] Όπως μας πληροφορεί ο Μανουήλ στον «Επιτάφιό» του, ο Βαγιαζήτ κράτησε τον δεσπότη Θεόδωρο Α΄ μαζί του στην εκστρατεία ως υποτελή, αλλά στην πραγματικότητα ως όμηρο, για να κατακτήσει τα εδάφη του. Ο Θεόδωρος, κατάφερε κατά τύχη αργότερα να δραπετεύσει από το οθωμανικό στρατόπεδο. Ο Βαγιαζήτ ήταν τόσο εξοργισμένος με τον Θεόδωρο Α΄, ώστε αποφάσισε να οδηγήσει το στρατό του πρώτα στην Πελοπόννησο.[85]

Η συνεδρίαση των Σερρών αποτέλεσε καμπή στις σχέσεις των Παλαιολόγων με τον Βαγιαζήτ Α΄. Οι δύο Παλαιολόγοι δεν είχαν άλλη επιλογή από το να στραφούν ενάντια στους Οθωμανούς. Πριν από την πολιτική αποσύνδεσή του από τους Οθωμανούς, ο αυτοκράτορας δέχτηκε μια νέα κλήση στην αυλή του κυριάρχου του, αλλά, αυτή τη φορά δεν ανταποκρίθηκε στην θέληση του σουλτάνου. Ο

---

[83] Χαλκοκονδύλης (Darko), II, 74-75. -«Επιτάφιος» 140. -Ο Αλί Πασάς (θάν. 1407) ήταν υιός του Τσανταρλί Χαϊρ αλ-Ντίν, δηλαδή του μεγάλου Βεζίρη του Μουράτ Α΄ (1362-1389). Ίσως, αφού πέθανε ο πατέρας του το 1387, ο Αλή έγινε μεγάλος βεζίρης. Ο Αλή συνόδεψε τον Βαγιαζήτ Α΄ κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του στην Ελλάδα και την Βοσνία. Μετά την μάχη της Άγκυρας (1402), διέφυγε για την Προύσα παίρνοντας μαζί του διάδοχο πρίγκιπα Σουλεϊμάν, και οι δύο έφτασαν στην Αδριανούπολη. Μέχρι το θάνατό του, Ιανουάριο 1497, ο Αλή Πασάς παρέμεινε μεγάλος βεζίρης του Σουλεϊμάν. Το δημιούργημα του στρατιωτικού σώματος «itch-oglan», που παρείχε πολλούς πολιτικούς υπηρέτες στο οθωμανικό κράτος ανήκει σ'αυτόν. Στην ακολουθία του Βαγιαζήτ Α΄, υποστήριξε την παραδοσιακή μέθοδο σταδιακής κατάκτησης, αντιθέτως την μέθοδο του σουλτάνου. Ο Αλή άσκησε επιρροή και στον Σουλεϊμάν μετά το 1402, ώστε ο τελευταίος παρέμεινε πιστός στην πολιτική φιλίας και ειρήνης προς τους Βυζαντινούς. Βλ. R. Mantran, "Ali Pasha Candarlizade", El, I, νέα εκδ, 405. -V. L**.** Ménage, "Djandarli", El, I, σ. 456. –H. İnalcık, «Methods» 104-105. -Wittek, "Défaite" 12-13. -M. H. Yinanç, «Bayezid», İA, II, σ. 374. -Για την οικογένεια Djandarli βλ. F. Taeschner και Wittek, «Vezirfamilie» 60-115. -E. Werner, Geburt 162.

[84] Ο Βαγιαζήτ όπου εφάρμοσε αυτή την πολιτική στάση αντικατέστησε τις τοπικές δυναστείες με τους δικούς του διοικητές, που εξαρτιόνταν άμεσα από αυτόν. Αυτή η κίνηση όμως προκάλεσε την δυσαρέσκεια της τουρκικής αριστοκρατίας. -H. İnalcık, "Methods" 104. -İnalcık, "Bayazid I", EI, I, 1152. -H. İnalcık, «Outline» 85.-Wittek, «Défaite» 7. -D. Hatzopoulos, Premier Siège 26.

[85] «Επιτάφιος» 143-151.

Βαγιαζήτ είχε στείλει στην βυζαντινή πρωτεύουσα ως αγγελιοφόρο του τον μεγάλο του βεζίρη Αλή Πασά, για να δηλώσει την επιθυμία του. Ο Τσανδαρλή Αλή διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη στάση του Μανουήλ, τον οποίο έπεισε να μη παρουσιαστεί στην Αδριανούπολη. Όπως εξιστορεί ο Χαλκοκονδύλης, ο Αλή έπεισε τον Μανουήλ Β΄ προειδοποιώντας τον για τον κίνδυνο που διέτρεχε η ζωή του. Φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο Αλή ακολουθούσε αντίθετη από τον Βαγιαζήτ πολιτική, όπως φάνηκε και με τη στάση του στις Σέρρες. Η αποστολή του Τσανδαρλή Αλή Πασά, σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, μπορεί να χρονολογείται το καλοκαίρι του 1394, δηλαδή τη χρονιά που ο Μανουήλ Β΄ αποφάσισε να διαρρήξει κάθε δεσμό με τον σουλτάνο και είχε έρθει σε επαφή για αυτό το θέμα με τους Βενετούς.[86]

Στις 21 Μαΐου του 1394, η βενετική σύγκλητος αποφάσισε να στείλει δύο σκάφη για την προστασία της βυζαντινής πρωτεύουσας και βεβαίως κατ' επέκταση των βενετικών συμφερόντων. Οι Βενετοί δια μέσου των αντιπροσώπων τους ενθάρρυναν τον Μανουήλ Β΄ να παραμείνει στην πρωτεύουσα ιδιαίτερα σε εκείνη την κρίσιμη κατάσταση, που προκάλεσε η επιθετική στάση του σουλτάνου. Οι Βενετοί επιπλέον παρακίνησαν τον Μανουήλ Β΄ να γράψει στον Πάπα, στον Γερμανό αυτοκράτορα και στους βασιλείς της Γαλλίας και της Αγγλίας, για να ζητήσει τη βοήθειά τους, αλλά η πολιτική κατάσταση δεν ήταν ακόμα σταθερή. Αναφορικά με την επόμενη κίνηση του σουλτάνου, η αποστολή των γαλερών αναβλήθηκε μέχρι την άφιξη νέων ειδήσεων από την Ανατολή.[87]

Τελικά η άρνηση του Μανουήλ να συναντήσει τον επικυρίαρχο του το καλοκαίρι του 1394, προκάλεσε τη ρήξη μεταξύ των δύο πλευρών και άλλαξε την πορεία της εξωτερικής πολιτικής του ως προς τις σχέσεις του με τον Βαγιαζήτ. Από την άλλη πλευρά ο τελευταίος, έθεσε μέσα στο πλαίσιο της νέας επιθετικής οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής και την Κωνσταντινούπολη ως στρατιωτικό στόχο,

---

[86] Χαλκοκονδύλης (Darko), II, σ. 75-77.- R.-J. Loenertz, «Peloponnese» 249.

[87] Στις 21 Μαΐου του 1394 η βενετική σύγκλητος αποφάσισε να στείλει δύο γαλέρες στην Κωνσταντινούπολη για την προστασία της Κωνσταντινούπολης. Αλλά η σύγκλητος ανέβαλε την αποστολή των γαλέρων με την δικαιολογία ότι ήταν άγνωστη η επόμενη κίνηση του σουλτάνου. Για το κείμενο της απόφασης της βενετικής συγκλήτου βλ. Jorga, "Politique venitienne" 326-327. –F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 825 (21 Μαΐου 1394). -Gibbons, Foundation 206. -M. Silberschmidt, Orientalische 85-87. -S. S. Stanojević, «Die Biographie" 421.- J. W. Barker, Manuel II 123-124. -D. Zakythinos, «Attitude» 68. –D. Nicol, Last Centuries 316.-C. Imber, Ottoman Empire 44. -Η έκκληση του Μανουήλ Β΄, «πρὸς πάπαν, πρὸς ρήγαν Φραγγίας, πρὸς τὸν κράλην Οὐγγρίας, μηνύων τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν στενοχωρείαν τῆς πόλεως», αναφέρεται επίσης από τον Δούκα 79.16-17.

της οποίας η γεωγραφική θέση είχε ζωτική σημασία τόσο για τον έλεγχο των Στενών όσο και για να κρατήσει το κράτος του ενωμένο .[88]

Υπάρχουν ενδείξεις ότι στις αρχές του καλοκαιριού του 1394, πιθανόν μετά την αποστολή του Τσανδαρλή Αλή, η σχέση του Μανουήλ με τον Βαγιαζήτ είχε μπει σε τέτοια κρίσιμη φάση, ώστε η κατάσταση ώθησε τον Μανουήλ να ζητήσει βενετική βοήθεια, για να φύγει από την πόλη.[89] Η Βενετία πληροφόρησε τον Μανουήλ ότι αν η κατάσταση στην πόλη επιβαρυνόταν, τα βενετικά σκάφη θα τον μετέφεραν εφόσον ήθελε, στη Βενετία ή στην Λήμνο. Ο Μανουήλ με τη σειρά του προσφέρθηκε να πουλήσει το νησί στους Βενετούς, αλλά η Σύγκλητος αρνήθηκε την πρόταση του, γιατί δεν θέλησε να αναμειχτεί σε μια νέα περιπέτεια. [90]

Οι Βενετοί αναφέρουν επίσης, ότι ο Βαγιαζήτ αντιμετώπιζε προβλήματα λόγω της μογγολικής παρουσίας στην Αν. Ανατολία και η πληροφορία αυτή επιβεβαιώνεται από τον Επιτάφιο. Εκείνη την περίοδο ο Σουλτάνος βρισκόταν στην Ελλάδα και δεχόταν επιστολές του Μαμελούκου σουλτάνου, ο οποίος ζήτησε την βοήθεια του Βαγιαζήτ ενάντια στις δυνάμεις του Τιμούρ (Ταμερλάνου), που είχε κατακτήσει ήδη το Ιράκ, και απειλούσε τους Μαμελούκους της Συρίας, καθώς επίσης και τα τουρκικά εδάφη της Ανατολίας. Η μογγολική απειλή εναντίον του Σουλτάνου χρονολογικά εντοπίζεται στο καλοκαίρι του 1394.[91]

Οι πρώτες βενετικές πληροφορίες δεν δίνουν την εντύπωση ότι ο Μανουήλ σχεδίαζε να φύγει από την πρωτεύουσα, τουλάχιστον στην πρώτη φάση εκείνης της κρίσιμης κατάστασης. Το σκεπτικό του Μανουήλ εκείνη την περίοδο σχετικά με τον σουλτάνο απεικονίζεται χαρακτηριστικά στον Επιτάφιο του. Κατά την άποψη του Μανουήλ ο σουλτάνος ήταν «υπηρέτης του Σατανά που δεν είχε άλλη απασχόληση παρά να επινοεί σχέδια εναντίον των πιστών».[92]

---

[88] Ο Βαγιαζήτ με αυτό το σκεπτικό αργότερα το 1395 βελτίωσε τις λιμενικές εγκαταστάσεις της Καλλίπολης και έχτισε το οχύρωμα Anadoluhisarı (το 1395) στην ανατολική ακτή του Βοσπόρου. Βλ. İnalcık, "Methods" 104. -R. Anhegger, "Anadolu Hisarı", EI, I, νέα έκδ., σ. 494.-H. İnalcık, "Bayazid I", EI I, 1152. -A. Gabriel, "Chateaux turcs" 24. -H. İnalcık, «Outline» 85. -Wittek, «Défaite» 7.- D. Hatzopoulos, Premier Siège 26.

[89] Ο αυτοκράτορας έστειλε άλλη μια πρεσβεία στη Βενετία προκειμένου να περιγράψει την ανασφαλή κατάσταση του βασιλείου. Βλ. F. Dölger, Regesten, αρ. 3246a. -Επίσης ένα αγγλικό χρονικό εξιστορεί τις τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις ενάντια στην βυζαντινή πρωτεύουσα το έτος 1394 το πρώτο μισό του 15ου αι. Για την αξιολόγηση του χρονικού Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 24, σημ. 60.

[90] Για την περίληψη του βλ. F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 860 (24 Ιουλίου 1394).-Silberschmidt 87. -J. W. Barker, Manuel II 124. -D. Nicol, Byzantium and Venice 333.

[91] Επιτάφιος, σ. 157. -Chrysostomides, 156 σημ. 77. -N. N. Jorga, Dargestellt 313.-Loenertz, "Peloponesse" 247. -Hookham, Tamburlane 153. -S. Stanojević, "Biographie" 421-422. -Zakythinos, "Attitude" 68.- Werner, Geburt 173.

[92] Επιτάφιος, σ. 135.5 "ὁ τῷ Σατάν ὑπηρετούμενος", σ. 141.15 "Αἰθίοψ τὴν ψυχήν".

Προς το τέλος του καλοκαιριού του 1394 και στην αρχή του φθινοπώρου του ίδιου έτους ξανάρχισαν οι οθωμανικές επιχειρήσεις για τον αποκλεισμό της Κωνσταντινούπολης. Ο Μανουήλ Β΄ έστειλε μια νέα αποστολή στη Βενετία. Ζήτησε από τους Βενετούς να στείλουν εφόδια και πρότεινε επιπλέον τη σύμπτυξη μιας αντι-τουρκικής συμμαχίας. Η Βενετία όμως απέρριψε το δεύτερο αίτημα, ενώ ταυτόχρονα ο Μανουήλ περίμενε την επιστροφή του πρεσβευτή που είχε σταλεί στη Γαλλία, την Βουργούνδια, την Αγγλία και την Ουγγαρία.[93]

Όπως αποδείχτηκε, οι Βυζαντινοί είχαν δίκιο όσον αφορά την ανησυχία τους σχετικά με την πιθανή έλλειψη εφοδιασμού και σύμφωνα με τον Δούκα, ο στρατός του σουλτάνου άρχισε τις επιχειρήσεις του κατεδαφίζοντας τα πάντα γύρω από την Πόλη και αναγκάζοντας τον πληθυσμό των περιχώρων[94] να καταφύγει μέσα σ'αυτήν, ενώ η παρουσία του στρατού εκτός των τειχών εμπόδιζε την πρόσβαση στην πολιορκημένη περιοχή.[95]

Αργότερα όμως μετά τον αρχικό κλυδωνισμό, η κατάσταση στην πολιορκημένη πρωτεύουσα από στρατιωτική άποψη σταθεροποιήθηκε. Ο Σουλτάνος αρκέστηκε στη παρούσα φάση να περιορίσει την επιχείρηση του στο βαθμό ενός αποκλεισμού και να δηλώσει την απειλητική του παρουσία οδηγώντας τον στρατό του σε άλλους στόχους. Στα τέλη του 1394 ή στις αρχές του 1395 ένας από τους σημαντικότερους αξιωματικούς του, ο Evrenos μπέης, εισέβαλε στην Πελοπόννησο και συνέτριψε τον στρατό του δεσπότη Θεοδώρου, κάτω από τα τείχη της Κορίνθου. Στις 28 Φεβρουαρίου επιτέθηκε στο φρούριο Akhova. Λίγο αργότερα όμως, ο

---

[93] Ο F. Dölger, Regesten, αρ. 3248, τοποθετεί την αποστολή της πρεσβείας στην Βενετία τον Αύγουστο 1394. –F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 868 (23 Δεκεμβρίου 1394). -C. Diehl, L. Oeconomos, R. Guilland, L'Europe orientale, σ. 348. -Khoury, «Manuel II Paleologue» 139. -K. M. K.M. Setton, Papacy 343. -Φαίνεται ότι στις αρχές της άνοιξης του 1395 μια βυζαντινή αποστολή έφθασε στην Γαλλία, αλλά πιθανόν δεν πέτυχε τον σκοπό της γιατί ο αποσταλμένος μιλούσε μόνο ελληνικά. Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 26, σημ. 66.

[94] Δούκας, σ. 79.7-14: «Ἡ δὲ Πόλις οὐκ εἶχεν οὔτε τὸν θερίζοντα οὔτε τὸν ἁλοῶντα, ἀλλὰ τῷ μεγέθει τοῦ λιμοῦ ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἀπεβάλλετο τὴν ψηχήν. Οὐ γὰρ ἀπολέμει ταυτήν ὁ τυράννος, οὐδὲ ριψεπάλψεις οὐδὲ τειχεπάλψεις οὐδ' ἀκροβολισμοὺς οὐδ' ἄλλο τι τῶν μηχανικῶν ἀντεπήγαγεν, ἀλλὰ μόνον ἀνθρώπους ὑπὲρ μυρίους καθημένους κύκλω μακρόθεν καὶ προσέχοντας τὰς διεξόδους τοῦ μὴ ἐξέρχεσθαι ἢ εἰσέρχεσθαί τι ἐν αὐτῇ. Ἐγένετο οὖν λιμὸς ἰσχυρὸς ἔνδον τῆς Πόλεως ἀπὸ τε σίτου, οἴνου, ἐλαίου καὶ ἑτέρων εἰδῶν. Προς δὲ χρείαν ἄρτου καὶ πάσης ἄλλης κατασκευῆς, ἣν ὑπουργοῦσι μαγείρων παῖδες, ἐνδείας οὔσης ξύλων, κατέρριπτον τοὺς ἐξαισίους ο οἴκους καὶ τὰς δοκοὺς κατέκαιον.».-Χαλκοκονδύλης (Darko) II, 77.13.-Βρ.Χρ. 70, παρ. 8, σ. 544: «ἐπολέμησεν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ σουλτὰν Παγιαζήτης, υἱός τοῦ σουλτὰν Μουράτη, εἰς τὰ ,ατϟε', εἰς τὰς κθ' σεμτεμβρίου, καὶ ἐχάλασεν ὅλα τὰ ἔξω κτίσματα, περιβόλια καὶ δένδρη. καὶ πάλιν έστρεψεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὴν Μπροῦσαν. ἔζησεν χρόνους ς'.». -H. Hunger, «Testament» 299.-MM, II, αρ. 570, σ. 386.-"Θρήνος περί Ταμερλάγγου΄ 28, 15-17: "...καὶ κατενέκλεισεν αὐτόν εντός τῆς νέας Ρώμης τὰς πέριξ δὲ τῆς πόλεως χώρας τε τῶν Ρωμαίων ἐκ βάθμων γὰρ ἐξέτιλεν καὶ μετεκίνησεν τὰς".

[95] Δούκας 79.7-11.

στρατός χρειάστηκε να γυρίσει στον Βορρά, για να ενταχτεί στα στρατεύματα του Βαγιαζήτ Α΄, ο οποίος προετοιμαζόταν για μια μεγάλη εκστρατεία εναντίον του πρίγκιπα Μιρτζέα της Βλαχίας.[96] Στις 17 Μαΐου 1395 ο Βαγιαζήτ μαζί με τους υποτελείς του,[97] συγκρούστηκε με τον στρατό του Μιρτζέα στην πεδιάδα Rovine της Βουλγαρίας, και ανάγκασε τον Μιρτζέα να υποκύψει.

Ο Βαγιαζήτ με αυτές τις επιχειρήσεις κατόρθωσε να εξουδετερώσει δύο χριστιανικές δυνάμεις που βρίσκονταν στο πλευρό της Κωνσταντινούπολης, δηλαδή την βυζαντινή Πελοπόννησο και την Βλαχία, και έτσι άφησε την βυζαντινή πρωτεύουσα εντελώς απομονωμένη. Κατά την διάρκεια της μάχης στη Rovine η Πόλη δέχτηκε μεγάλη στρατιωτική πίεση, αλλά η κατάσταση άλλαξε μετά τη μάχη. Ο οθωμανικός στρατός τον Ιούνιο του 1395 άρχισε την πολιορκία της Πόλης και η πρώτη ισχυρή επίθεση καταγράφεται τον Ιούνιο του 1395, ενώ όταν ο Βαγιαζήτ επιστρέφει από τον Δούναβη,[98] στις 29 Σεπτεμβρίου του 1395, αναλαμβάνει ο ίδιος την οργάνωση της πολιορκίας.[99]

Ο Ιωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος, που βρισκόταν στο στρατό του σουλτάνου, διηύθυνε μια από τις τρεις επιχειρήσεις του Βαγιαζήτ και μάλλον την τρίτη επίθεση (πιθανόν στις 26 Αυγούστου). Ο Ιωάννης Ζ΄, μάλλον ήλπιζε ότι οι οπαδοί του στην Πόλη θα του άνοιγαν τις πύλες, αλλά δεν έγινε κάτι τέτοιο. Έτσι ο Βαγιαζήτ

---

[96] D. Zakythinos, Le despotat grec de Morée, I 155. -Loenertz, «Pépolonnesse» 253-254.-G. Ostrogorsky, Ιστορία 250-251. -J. Chrysostomides, «Corinth» 90. -Fine, Balkans 431.-C. Imber, Ottoman Empire 49.

97 Ο Κωνσταντίνος Δραγάτσης, πεθερός του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄, έλαβε μέρος στη μάχη στο πλευρό του επικυρίαρχου του Βαγιαζήτ, όπως οι άλλοι Σέρβοι υποτελείς Στέφανος Λαζάρεβιτς και Μάρκος Kraljevich. Ο Κωνσταντίνος και ο Μάρκος σκοτώθηκαν στο πεδίο της μάχης. Τον Οκτώβριο 1395 η κόρη του μακαρίτη Δραγάτση, η Ελένη Παλαιολογίνα μαζί με τον σύζυγο της Μανουήλ Β΄ έκανε δωρεά στο γυναικείο μοναστήρι Αγίου Ιωάννη Βαπτιστή στην Πέτρα στην μνήμη του Σέρβου πρίγκιπα. Βλ. MM, II, 260-264.-F. Dölger, Regesten, αρ. 3257. -J. W. Barker, Manuel II 128. -D. Nicol, Last Centuries 316.

[98] Βρ.Χρ. 7, παρ. 25, σ. 70 «κατὰ δὲ τὸ ,ςϡγ' ἔτος, ἰουνίῳ, ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ ὁ ἀσεβὴς τῶν Τούρκων, ὁ προρρηθεὶς Παγιαζίτης, μάχην βαρυτάτην.». -Για την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τον Βαγιαζήτ βλ. επίσης Βρ.Χρ. 12, παρ. 6, σ. 111. -Βρ.Χρ. 22, παρ. 26, σ. 184. -Βρ.Χρ. 70, παρ. 8, σ. 544. -P. Schreiner, Kleinchroniken, II, 352.-Σύμφωνα με τον D. Hatzopoulos, Premier Siège 32, εάν αυτή η πληροφορία είναι σωστή, η επίθεση πρέπει να χρονολογηθεί στο τέλος Ιουνίου, γιατί ο βασιλιάς της Βουλγαρίας Σισμάν, αιχμαλωτίστηκε από τον Βαγιαζήτ στην Νικόπολη, στις 3 Ιουνίου 1395, σύμφωνα με μια τουρκική πηγή του 15ου αι. βλ. H. İnalcık, «Bayezid I's expedition» 220-222. -P. Schreiner, Kleinchroniken II 359.

99 Η ίδια πληροφορία για την ημερομηνία 3 Ιουνίου 1395, όσον αφορά της εκτέλεσης του Βουλγάρου τσάρου Σισμάν, συμπεριλαμβάνεται στο «Βουλγαρικό Χρονικό» των ετών 1296-1413, 539. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψην ο χρόνος που ο Βαγιαζήτ χρειαζόταν να επιστρέψει από την Νικόπολη στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. και C. Imber, Ottoman Empire, 1300-1481, 45. Μετά την εκτέλεση του Σισμάν σήμαινε τέλος της βουλγαρικής βασιλείας η χώρα του μετατράπηκε σε οθωμανική επαρχία, γιατί ο Βαγιαζήτ Α΄ μέσα στο πλαίσιο του ανταγωνισμού του με τον Σιγισμούνδο βρήκε αναγκαίο τον άμεσο οθωμανικό έλεγχο στην περιοχή του Δούναβη. Γι'αυτό δεν δίστασε να εκτελέσει τον Βούλγαρο τσάρο.

αντιμετώπισε μια επιτυχημένη βυζαντινή αντίσταση και γνώρισε την πρώτη οθωμανική αποτυχία.[100]

Στη στρατηγική που ακολούθησε ο σουλτάνος το 1395, κατέστρεψε κτίσματα και καλλιέργειες έξω από την Πόλη όσο και στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Ο Μανουήλ Β΄ έστειλε έναν πρέσβη, τον Μανουήλ Φιλαθρωπηνό στην Βενετία.[101] Ο Μανουήλ εντωμεταξύ, στάθηκε αρκετά πιο συγκρατημένος απέναντι στην οθωμανική απειλή και προσηλώθηκε στις προετοιμασίες της σταυροφορίας.[102]

Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1396 η οθωμανική πολιορκία γύρω από την Κωνσταντινούπολη έγινε πιεστικότερη, ενώ τον Φεβρουάριο οι Βενετοί αγνοούσαν εάν ο σουλτάνος βρισκόταν στην Ευρώπη ή στην Ασία. Πάντως γίνεται φανερό από τις τουρκικές πηγές, ότι από την άνοιξη και κατά τη διάρκεια όλου του καλοκαιριού ο Βαγιαζήτ Α΄ ασχολήθηκε με την πολιορκία της βυζαντινής πρωτεύουσας.[103]

Στις 25 Σεπτεμβρίου 1396 ο χριστιανικός στρατός συνετρίβη από τον στρατό του Βαγιαζήτ και των χριστιανών υποτελών του.[104] Κατά την ενδιάμεση περίοδο, μεταξύ της επιστροφής του Βαγιαζήτ Α΄ από την Νικόπολη στην Αδριανούπολη

---

100 Δύο αποσπάσματα των Ρωσικών χρονικών περιέχουν αναφορές, μια για το 6903 (1, 1394-31 Σεπτεμβρίου) και η άλλη για τις 29 Αύγουστο 1395), για μια τουρκική επίθεση στην Κωνσταντινούπολη, που πραγματοποιήθηκε με την εντολή του «Τούρκου τσάρου» «Καλογιάννη, γιού του Ανδρονίκου», τον οποίο ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος «με τους Έλληνες και Φράγκους» απώθησε. Η παρουσία του Ιωάννη Ζ΄΄ στο οθωμανικό στρατό μαρτυρείται επίσης από βυζαντινές πηγές. Βλ. Σφραντζής, 202,1-12.-Ψευδο-Φραντζής, 149-591.-Συμεών, 45.14-30.-Δούκας, 83.7-9, 56-57.-Μανουήλ Παλαιολόγου, Διάλογος περί γάμου, 110.921-925.-Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 33, σημ. 74. -J. W. Barker, Manuel II 128, σημ. 10. -Του ίδιου, «John VII in Genoa» 224.

101 N. Jorga, Politique vénitienne 329. -F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 892 (9η Δεκεμβρίου 1395).-Dölger, Regesten, αρ. 3256. -J. W. Barker, Manuel II 130. -G. T. Dennis, "Official Documents of Manuel II Palaeologus" 46. -D. Zakythinos, «Attitude» 88. -C. Imber, Ottoman Empire, 1300-1481, 45. Όσον αφορά τον χιτώνα του Χριστού μερικά κομμάτια του οποίου ο Μανουήλ είχε προσφέρει στους Δυτικούς ηγεμόνες, βλ. G. T. Dennis, «Unknown» 397-404. -S. Cirac Estopanan, «Chrysobullos» 89-93. -C. Marinesco, «Du nouveau» 427.-Werner, Geburt 164.

102 F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 892 (9η Δεκεμβρίου 1395). -Βλ. και D. Hatzopoulos, Premier Siège 34.

103 Οι τουρκικές πηγές συμφωνούν ότι ο σουλτάνος ήταν απασχολημένος με την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης μέχρι την παραμονή της μάχης της Νικόπολης (25 Σεπτεμβρίου 1396). Βλ. Aşıkpaşazade, 128-129.-O Sa'ad al-Din, I, 216-217, το απόσπασμα σχετικά με την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης και τη μάχη της Νικόπολης σ. 456. -Neşri 324-327.-Ruhi Çelebi, 395.-Σχετικά με την φύση και σημασία του χρονικού του Sa'ad al-Din βλ. H. İnalcık, «Historiography» 152-167, βλ. και ιδιαίτερα V.L. Menage, «Historiography» 175-179. Για την παρουσία του Βαγιαζήτ Α΄ γύρω από την Κωνσταντινούπολη από την άνοιξη του 1396. Βλ. Yinanç, «Bayezid I», 375. Επιπλέον, τον Φεβρουάριο του 1396 ο Βαγιαζήτ κήρυξε πόλεμο στον Σιγισμούνδο και Τούρκοι απεσταλμένοι ανήγγειλαν στο βασιλιά ότι ο σουλτάνος θα επιτίθονταν στην Ουγγαρία τον Μάιο. Ο Βαγιαζήτ όμως καθυστέρησε λόγω της πολιορκία της Κωνσταντινούπολης. -A.S. Atiya, Nicopolis, 56, 63.

104 Για την βιβλιογραφία σχετικά με αυτήν την Σταυροφορία και τη μάχη βλ. A.S. Atiya, Nicopolis 50-97. Του ίδιου, The Crusade 435-462. -G. Kling, Die Schlacht bei Nikopolis im Jahre 1396, Berlin 1906. -Hammer, I Histoire 325-338. -N. Jorga, GOR, I, 291-296. -A. Μομφερράτος, Διπλωματικαί ενέργειαι 16-17.-E. Gibbons, Foundation 201-221.-Bratianu, Mer Noire. -G. Moravcsik, Hungary 590. -S. Runciman, Crusades 455-462. -J. W. Barker, Manuel II,133. -K.M. Setton, Nicopolis 356. -H. İnalcik, Crusades 252-253. -C. Imber, Ottoman Empire 46-47.-K.M. Setton, Nicopolis 356, σημ. 137. -Βλ. επίσης D. Hatzopoulos, Premier Siège 41, 115.

(αρχές Δεκεμβρίου 1396) και της αναχώρησής του για την Προύσα (τέλη του χειμώνα 1397), ο Βαγιαζήτ αντί του αποκλεισμού, επιχείρησε κανονική πολιορκία της Κωνσταντινούπολης. Για να φθάσει τον στόχο του, γνώριζε ότι έπρεπε να ελέγξει τα Στενά και γι'αυτό διέταξε την κατασκευή ενός παραθαλάσσιου κάστρου, του Anadoluhisarı, το Güzelhisar, το οποίο βρισκόταν στο στενότερο σημείο του Βοσπόρου, στην ασιατική ακτή, περίπου 9 χλμ. μακριά από την βυζαντινή πρωτεύουσα. Από ό,τι φαίνεται από τις ενδείξεις των οθωμανικών πηγών το κάστρο χτίστηκε προτού ο σουλτάνος ξεκινήσει την πολιορκία της Πόλης.[105]

Ο Βαγιαζήτ Α΄ στην Αδριανούπολη συγκάλεσε συμβούλιο με τους αξιωματούχους του και συζήτησε μαζί τους την επιχείρηση πολιορκίας.[106] Στόχος του σουλτάνου δεν ήταν πια η αντικατάσταση του Μανουήλ Β΄ και η κατάληψη της Πόλης από τον πιστό υποτελή του Ιωάννη Ζ΄ αλλά η άλωση της βυζαντινής πρωτεύουσας. Οι οθωμανικές πηγές δεν αναφέρουν πάντως αν ο Τσανδαρλή Αλή αντέδρασε στην θέληση του σουλτάνου. Χάρη στο κύρος που απέκτησε στην Νικόπολη ο Βαγιαζήτ εξασφάλισε την αποδοχή της πρότασής του από τους αξιωματούχους του και η επίθεση κατά της Βασιλεύουσας αποφασίστηκε. Ο σουλτάνος έστειλε πρεσβευτές στον Μανουήλ Β΄ και απαίτησε την παράδοση της Πόλης και σύμφωνα με τον Δούκα, έκανε επιπροσθέτως λόγο και για τα δικαιώματα του Ιωάννη Ζ΄, αλλά δεν πήρε καμία απάντηση.[107]

Ο Μανουήλ Β΄ ενδεχομένως στήριξε τις ελπίδες του στη νέα σταυροφορία, που του υποσχέθηκε ο Ούγγρος βασιλιάς Σιγισμούνδος την άνοιξη του 1397, αλλά οι οθωμανικές πηγές αναφέρουν ότι μια βυζαντινή πρεσβεία στάλθηκε στον σουλτάνο και ζήτησε να δεχτεί την πληρωμή του φόρου, όπως στο παρελθόν. Ο Βαγιαζήτ πρέπει να απέρριψε την βυζαντινή πρόταση, γιατί δεν θα δεχόταν τίποτε λιγότερο από την παράδοση της Πόλης.[108]

Παρ'όλες τις προσπάθειές του στο τέλος του χειμώνα ή στην αρχή της άνοιξης του 1397, ο Βαγιαζήτ γνώρισε δεύτερη αποτυχία μπροστά στην βυζαντινή αντίσταση.

---

[105] Neşri, 329. -E. Pears, Destruction, σ. 136.-A. Gabriel, Châteaux turcs, σ. 24.-Anhegger, "Anadolu Hisarı" 484.-Yinanç, "Bayezid I" 377. -Alexandrescu-Dersca 9. -C. Diehl, L'Europe orientale 349. –H. İnalcık, "Methods" 104. -D. Nicol, Last Centuries 320.

[106] "Chronique bulgare", σ. 540: «Constantinopolis expugnandae consilium cepit»: D. Hatzopoulos, Prèmier Siège 54, σημ. 162

[107] Δούκας, σ. 81.27-29. -Σύμφωνα με το «Βουλγαρικό Χρονικό» 540, εκείνη την περίοδο ο Μανουήλ Β΄ και η σύγκλητος της Κωνσταντινούπολης ήλπιζαν μόνο στη θεία βοήθεια.

[108] "Chronique bulgare", σ. 541.-O F. Dölger, Regesten, V, αρ. 3263, 3264, βασίζεται στις οθωμανικές πηγές και πιθανολογεί την ύπαρξη μιας βυζαντινής αποστολής, που εστάλη στο σουλτάνο προς το φθινόπωρο 1396, για την ειρήνη χωρίς να αποκλείει τη δυνατότητα αυτό να ήταν το περιεχόμενο της πρεσβείας του 1397.

Όμως, προτού φτάσει ο χριστιανικός στόλος, ο Βαγιαζήτ, αντιλαμβανόμενος ότι δεν ήταν δυνατό να καταλάβει την πρωτεύουσα με τη βία, επανέφερε στο προσκήνιο το ζήτημα των δικαιωμάτων του Ιωάννη Ζ΄.[109] Ο σουλτάνος για ακόμη μια φορά, σχεδίαζε να εκμεταλλευτεί την σημαντική υποστήριξη που διέθετε ο Ιωάννης Ζ΄ στην πρωτεύουσα, και δια μέσου των αντιπροσώπων του απαίτησε από τον Μανουήλ Β΄ να φύγει από την εξουσία και να την αφήσει στον ανηψιό του Ιωάννη Ζ΄.[110] Οι οπαδοί του Ιωάννη Ζ΄ επωφελήθηκαν, για να ενσπείρουν τη διχόνοια, ισχυριζόμενοι ότι εάν εισερχόταν ο Ιωάννης στην πόλη, όλα τα κακά θα εξαφανίζονταν. Όπως γράφει ο Δούκας, η πείνα και οι δυσκολίες που προκλήθηκαν από την πολιορκία ενέτειναν την δυσαρέσκεια των κατοίκων. Σύμφωνα με τον ιστορικό, οι πολίτες θα είχαν παραδώσει την πόλη στον σουλτάνο, αλλά θυμούνταν πάντοτε τις κακοτυχίες των παραδομένων βυζαντινών πόλεων της Ανατολίας.[111]

Τότε ο Μανουήλ Β΄, κάτω από την πίεση των γεγονότων, πρέπει να κατάλαβε ότι η Σταυροφορία που ανέμενε τον Μάρτιο, δεν θα έφθανε. Η βενετική σύγκλητος θέλοντας να διευκρινίσει το ζήτημα, ήρθε πάλι σε επαφή με τον Σιγισμούνδο.[112] Στο τέλος του χειμώνα 1397 ο Μανουήλ Β΄ μελετούσε δύο πιθανότητες : α) να προτείνει όπως το 1394 να παραχωρήσει την Κωνσταντινούπολη στους Βενετούς και να φύγει και β) να προτείνει στους Βενετούς την Ίμβρο και την Λήμνο ως αντάλλαγμα για την πρωτεύουσα. Αλλά οι Βενετοί δεν δέχτηκαν καμία εδαφική παραχώρηση και τον συμβούλεψαν να παραμείνει στην θέση του, μέχρι να φτάσει η δυτική βοήθεια καθώς

---

[109] Δούκας, σ. 83.13-17.-Dölger, "Johannes VII", σ. 29.- Alexandrescu-Dersca, σ. 9-10.

[110] Δούκας, σ. 15-16: «... ὁ Βαγιαζήτ ... λέγων ... 'Εξελθε, σὺ Μανουήλ, ἐκ τῆς Πόλεως· εἰσαχθήτω ὁ Ἰωάννης ὡς φύσει κληρονόμος τῆς βασιλείς καὶ ἐγὼ παντοίαν γαλήνην ἔξω καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν σὺν τοῖς Πολίταις'.».-F. Dölger, «Johannes VII», σ. 29.-Ο D. Hatzopoulos, Premier Siège 59, υποθέτει ότι πίσω από αυτήν την κίνηση βρισκόταν ο μεγάλος βεζίρης Τσανδαρλί. βλ. επίσης M. Alexandrescu-Dersca, Champagne 9-10. -Για την χρονολογία αυτού του σχεδίου ο D. Hatzopoulos, Premier Siège 54, επισημαίνει ότι δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι ο Βαγιαζήτ Α΄ προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τα δυναστικά δικαιώματα του Ιωάννη Ζ΄ για λογαριασμό του έως την δεύτερη αποτυχημένη επίθεση του στην Κωνσταντινούπολη (το 1396/97).

[111] Δούκας 81.31-33: "τὴν φθοράν τῶν πόλεων, τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἱερών τεμενών, τοὺς καθ' ἑκάστην ὡραν πειρασμούς καὶ συκοφαντείας τοῦ ἐξομόσασθαι τὴν εὐσεβείαν.". –Κ. Βακαλόπουλος, Ιστορία, Ι 126.-Για την πολιτική του Βαγιαζήτ Α΄ για την Κωνσταντινούπολη μετά την Νικόπολη βλ. και H. İnalcık, «Critica» AO III (1971), (βιβλιοκρισία της μελέτης του J. W. Barker, Manuel II). Σύμφωνα με τον İnalcık από την οπτική γωνία του σουλτάνου το ζήτημα της κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης, ιδιαίτερα μετά την περίοδο υποτέλειας, ήταν το βραβείο της νίκης στην Νικόπολη (σ. 278-279).

[112] Η βενετική Σύγκλητος διέταξε στην αποστολή της, που ήταν τότε στην ουγγρική αυλή να απαιτήσει την επιτάχυνση των προετοιμασιών σταυροφορίας, επειδή η Βενετία δεν ήταν σε θέση να παρέχει περισσότερη υποστήριξη και να αναλάβει όλο το βάρος της στρατιωτικής προσπάθειας ενάντια στον σουλτάνο. Βλ. F. Thiriet, Régestes, I, αρ. 931 (7 Απριλίου 1397). -J. W. Barker, Manuel II 146, σημ.38.

και να μην κάνει καμία επιχείρηση, όπως για παράδειγμα να διαπραγματευτεί με τον σουλτάνο, χωρίς να λάβει την βενετική συναίνεση.[113]

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο Μανουήλ Β΄ σκέφτηκε να συνάψει μια συνθήκη με τον σουλτάνο απορρίπτοντας εντελώς τη λύση των προβλημάτων με την μεσολάβηση του Ιωάννη Ζ΄.[114] Απ'ό,τι φαίνεται από μια επιστολή του αυτοκράτορα, ο Μανουήλ δεν σκόπευε να αποσυρθεί από τον θρόνο υπέρ του Ιωάννη Ζ΄ για δύο συγκεκριμένους λόγους. Καταρχήν γιατί είχε αποκτήσει ήδη έναν διάδοχο, τον μέλλοντα Ιωάννη Η΄, ο οποίος γεννήθηκε τον Δεκέμβριο του 1392,[115] και κατ' επέκταση γιατί είχε αντιληφθεί τον σκοπό του σουλτάνου πίσω από τις επιδιώξεις του ανηψιού του. Έτσι ο Μανουήλ Β΄ τον Μάρτιο 1397, προσπάθησε να έλθει σε συμβιβασμό με τον Βαγιαζήτ Α΄.[116] Ο Βαγιαζήτ όμως απουσίαζε στην Ανατολία και προετοίμαζε μια εκστρατεία εναντίον του εμίρη του Καραμάν. Από την άλλη πλευρά οι στρατηγοί του, ο Evrenos Μπέης και Yakup Πασάς επικεφαλής ενός ισχυρού στρατού, εμφανίστηκαν την άνοιξη 1397 στον ισθμό της Κορίνθου και κατέστρεψαν το εγκαταλειμμένο από τους υπερασπιστές του οχύρωμα του Εξαμιλίου. Αμέσως μετά, εισέβαλαν στην Πελοπόννησο και όλο το καλοκαίρι του 1397 τα τουρκικά στρατεύματα συνέχισαν τις στρατιωτικές τους επιχειρήσεις στην χερσόνησο σβήνοντας κάθε ελπίδα για βυζαντινο-οθωμανική ειρήνη.[117]

---

[113] Οι Βενετοί απεσταλμένοι θα αναλάμβαναν την μεσολάβηση ανάμεσα στον Μανουήλ και τον Βαγιαζήτ. Η Σύγκλητος είχε ήδη ετοιμάσει τα αιτήματά της προς τον σουλτάνο για την εξασφάλιση οθωμανικής αναγνώρισης των βενετικών κτήσεων στην Ανατολή. Βλ. F. Thiriet, Régestes, I, αρ.932 (7 Απριλίου 1397).-Barker, Manuel II 146. -D. Hatzopoulos, Premier Siège 60 σημ. 183.

[114] Οι πληροφορίες προέρχονται από μια επιστολή του αυτοκράτορα Μανουήλ προς στον Μανουήλ Χρυσολωρά, τον απεσταλμένο του Ιωάννη Ζ΄ στην Κωνσταντινούπολη. Για την επιστολή βλ G. Dennis, Letters αρ. 33, 91-93, ο οποίος την χρονολογεί στο 1390. -Βλ. και D. Hatzopoulos, Premier Siège 61 σημ. 184.

[115] R.-J. Loenertz, "Author" 273-311 (=Byzantina et franco-graeca, σ. 17).- J. W. Barker, Manuel II, σ. 104, σημ. 28. Για το επιχείρημα του Μανουήλ Β΄, ότι έχει ήδη αποκτήσει έναν διάδοχο, τον Ιωάννη Η΄το καλοκαίρι 1397 βλ. G. Dennis, «Unknown» 176-177, και N. Oikonomides, «Ivory Pyxis» 332. Του ιδίου, «Σημείωμα» 23-31. -E. Zachariadou, «John VII» 341.

[116] Σε ένα πιττάκιον (του Μαρτίου του 1397) απευθυνόμενος στην εκκλησία της Θεσσαλονίκης ο πατριάρχης Αντώνιος ΣΤ΄ εκφράζει την ελπίδα για το τέλος της πολιορκίας και για την ελευθερία των Κωνσταντινοπολιτών. Βλ. MM, II, 512, σ. 276 : «καὶ ἐπειδὴ ἐλπίζομεν εἰς κύριον τὸν Θεὸν συντόμως διαλυθῆναι τὴν μάχην τότε μέλλομεν ποιήσειν ἔχοντες τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν». Για το πιττάκιον βλ. και J. Darrouzès, Registre, σ. 129, αρ. 123.-Υπάρχουν και άλλες ενδείξεις ότι τον Απρίλιο του 1397, οι διαπραγματεύσεις ειρήνης δεν θα άρχιζαν. Εκτός από τις διαταγές της βενετικής συγκλήτου στον απεσταλμένο της Benedetto Soranzo, σχετικά με τη πιθανή σύμβαση με τον Βαγιαζήτ, και οι Γενουάτες, διόρισαν στις 18 Απριλίου 1397 τον νέο podesta του Πέραν Luchino de Bonavey, που εκλέχθηκε στις 31 Αυγούστου 1396 να αντικαταστήσει τον Giacomo de Cambio, και να έλθει σε επαφή με τον σουλτάνο, προκειμένου να συνάψει την ειρήνη. Εντωμεταξύ, στις 28 Απριλίου 1397 τέσσερις γενουατικές γαλέρες άνοιξαν τα πανιά τους προς το Πέραν. Βλ. L.T.Belgrano, "Studi e documenti su la colonia genovese di Pera" 175.

[117] Ο Μανουήλ στον «Επιτάφιο», 161.30-163-2, γράφει ότι ο "βάρβαρος" αρνήθηκε κάθε προσφορά ειρήνης, ενώ οι δυσκολίες αυξήθηκαν και ο αυτοκράτορας ήταν ανίκανος να βοηθήσει τον αδελφό του,

Παρόλο που δεν γνωρίζουμε από πηγές τον τρόπο που πραγματοποιήθηκαν οι διαπραγματεύσεις ειρήνης, είναι αναμφισβήτητο ότι ο Μανουήλ και ο Βαγιαζήτ βρέθηκαν σε διαφορετικές θέσεις από ό,τι στο παρελθόν. Ο Βαγιαζήτ δεν μπόρεσε να υλοποιήσει τις επιθυμίες του, δηλαδή να κατακτήσει με τη βία την Κωνσταντινούπολη, και να εγκαταστήσει τον Ιωάννη Ζ΄ στο βυζαντινό θρόνο. Ο Μανουήλ αρνήθηκε από την άλλη κατηγορηματικά την ενθρόνιση του Ιωάννη Ζ΄ και οι οπαδοί του τελευταίου στην πόλη δεν μπόρεσαν να στρέψουν την πολιτική κατάσταση υπέρ του Ιωάννη Ζ΄. Ο Μανουήλ Β΄ είχε την υποστήριξη της Δύσης, όπου η ιδέα της σταυροφορίας δεν είχε ακόμα σβήσει.[118]

Η αποχώρηση του σουλτάνου και του μεγάλου στρατού του μείωσε την πίεση της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης στο μέτρο ενός αποκλεισμού, αλλά η κατάσταση στην πόλη επιβαρύνθηκε. Την άνοιξη του 1397 ξέσπασε πάλι πανούκλα στο Πέραν, απ' όπου εξαπλώθηκε στην Γένουα στα τέλη του Ιουνίου.[119] Οι συνθήκες διαβίωσης και η έλλειψη τροφίμων άλλωστε ανάγκασαν χιλιάδες ανθρώπους να εγκαταλείψουν την πρωτεύουσα, με αποτέλεσμα ο Μανουήλ Καλέκας να την αποκαλέσει χήρα, καθώς τέθηκε σε απομόνωση.[120]

Μετά από τα χρόνια του οθωμανικού αποκλεισμού το 1399 σημαδεύτηκε από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Γάλλου στρατάρχη Jean le Meingre, δηλαδή του Μπουσικό (Boucicaut) στην Κωνσταντινούπολη. Ο βασιλιάς Κάρολος ΣΤ΄ είχε αναθέσει σ'αυτόν την απαλλαγή της Κωνσταντινούπολης και του Πέραν από την τουρκική πίεση. Πρώτες ενδείξεις αυτής της εκστρατείας εμφανίζονται το καλοκαίρι του 1398, όταν ο Κάρολος ΣΤ΄ εξέφρασε στους Βενετούς την ελπίδα για την διοργάνωση μιας αποστολής βοήθειας το επόμενο έτος.[121]

που αντιμετώπισε μεγάλη πίεση των τουρκικών δυνάμεων την άνοιξη και το καλοκαίρι 1397. Μέσα στο πλαίσιο αυτών των επιχειρήσεων το Άργος έπεσε στις 2 ή τις 3 Ιουνίου 1397. Οι τριάντα χιλιάδες επιζώντες της πόλης, σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, μεταφέρθηκαν στην Ανατολία. Τα τουρκικά στρατεύματα προχώρησαν και λεηλάτησαν τη χώρα μέχρι τις βενετικές κτήσεις, την Κορώνη και την Μεθώνη, πριν αποσυρθούν στην Θεσσαλία, νικώντας το στρατό του δεσπότη Θεοδώρου, τον Ιούνιο, κοντά στο Λεοντάριο. Βλ. Χαλκοκονδύλης (Darko), ΙΙ, σ. 90-93 : ο τουρκικός στρατός, που εισέβαλε στην Πελοπόννησο, ήταν μια δύναμη πενήντα χιλιάδων στρατιωτών (σ. 90.20).-Zoras, Χρονικόν, 36-37. –D. Zakythinos, Despotat, I 156-157. -Loenertz, "Peloponnese," 253-264.-C. Diehl, L'Europe orientale 349. -K. Amantos, Σχέσεις, σ. 84.-A. Angelov, «Certain» 252. -P.Toping, Morea 159. -K.M. Setton, Catalans 319.-Luttrell, Hospitallers 307. -D. Nicol, Last Centuries 319. –J. Fine, Balkans 431. -C. Imber, Ottoman Empire 49-50.

[118] M. Manfroni, Relazioni 724. -E. Dallegio d' Alessio, «Listes»154.

[119] Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 64, σημ. 193.

[120] Ο Μανουήλ Καλέκας, 189-190, επιστολή 17, γράφει από το Πέραν στον Δημήτριο Κυδώνη, ο οποίος ήταν στην Ιταλία την άνοιξη 1397 για τις συνθήκες στην Κωνσταντινούπολη και στο Πέραν. Βλ. D. Hatzopoulos, Premier Siège 64, σημ. 194.

[121] Diplomatarium, II, σ. 261, αρ. 49.-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 83-84.

Ο χριστιανικός στόλος πέρασε από τα Στενά και έφθασε στην Κωνσταντινούπολη, χωρίς να εμποδιστεί από τους Τούρκους.[122] Ο συμμαχικός στρατός[123] κατέγραψε μάλιστα κάποιες μικρές επιτυχίες εναντίον των Τούρκων, λεηλατώντας παραθαλάσσια μέρη της Μαύρης Θάλασσας, τα χωριά της Νικομήδειας,[124] καταστρέφοντας τα προάστια της πόλης και σφάζοντας τους Μουσουλμάνους, που συναντούσαν.[125]

Η χαρά λοιπόν που προκάλεσαν οι χριστιανικές επιτυχίες δεν κράτησε πολύ,[126] γιατί οι δυνατότητες του στρατού του Μπουσικό ήταν περιορισμένες. Όσο ο Βαγιαζήτ Α΄ και το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του απουσίαζαν στην Ανατολία οι

---

[122] "Livre des Faits», XXXI, σ. 485.-Πανηγυρικός, ΠΠ, ΙΙΙ, σ. 162.1-2: «στόλῳ παμπληθεί, ὅν ἐκόμισεν αὐτῷ Γαλάτης ἀνήρ τῶν τῶν εὖ γεγονότων Μανεσκάλος ἐκεινος καὶ τὰ μέγιστα δυνάμενος παρὰ βασιλεῖ τῶν Γαλατῶν, ...». -Delaville le Roulx, France en Oriente 367-368.-Του ίδιου, Les Hospitaliers à Rhodes, σ. 276.E. Gibbon, History, 1900, VII 41. -N. Jorga, GOR, I, σ. 299.-Berger de Xivrey, Mémoire 88-90. -Heyd, Commerce II 265. –A. Μομφερράτος, Διπλωματικαί ενέργειαι 30-32. -E. Gibbons, Foundation 236-237. –G. Schlumberger, Châteaumorand 303. -G. Ostrogorsky, Ιστορία 256-257. -V. Vasiliev, History, II 632.-Barker, Manuel II 162. -K.M. Setton, Manuel II 371. -Lalande, Boucicaut 87.-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 86-87.

[123] Για τον αριθμό των χριστιανικών δυνάμεων Βλ. Livre des Faits, XXXII, σ. 486.-Delaville le Roulx, France en Orient, I, σ. 369-370.-Berger de Xivrey, 89. E. Gibbon, History 41. -A. Μομφερράτος, Διπλωματικαί ενέργειαι 33. –G. Schlumberger, Châteaumorand 300-301.- Του ίδιου, "Un empereur de Byzance à Paris et à Londres", Byzance et Croisades. Pages médiévales, Paris 1927, 94.-G. Walter, Ruine 294.-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 87.

[124] Κατά τον D. Hatzopoulos, Premier Siège, 87-88, ένα μέρος που λεηλατήθηκε από το χριστιανικό στρατό ήταν το Diaschili, που είναι πιθανώς το παλαιό Δασκύλειον της Βιθυνίας, όχι μακριά από την Προποντίδα. Ο W. Ramsay, Geography 181, δεν το τοποθετεί στον κόλπο της Νικομήδειας (σημ. Ίζμιτ), αλλά στην μεριά του σημερινού İncir Liman (Ιντζίρ Λιμάν). Βλ. και Delaville Roulx, France en Orient, I, σ. 370-371. Το Livre des Faits, XXXII, σ. 487, τοποθετεί το χωριό στο κατώτατο σημείο του κόλπου της Νικομήδειας, πολύ κοντά στην πόλη. Η πηγή λέει ότι μετά από την καταστροφή του χωριού, «προχώρησαν όλη την νύχτα» στα σκάφη, «την επόμενη ημέρα κατέβηκαν και πήραν το μέρος μπροστά από μια πόλη που λέγεται Νικομήδεια». -Στις συζητήσεις σε σχέση με την ακριβή θέση του Δασκυλείου που άρχισαν με τις έρευνες του F.W.Hasluck, Cyzicus: Being Some Account Of The History And Antiquities Of That City And Of The District Adjacent To It, Cambridge, 1910, προωθήτηκαν απόψεις για δύο τοπία της περιοχής της Προποντίδας. Το πρώτο τοπίο ήταν το σημερινό χωριό Eşkel των Μουδανιών, το οποίο βρίσκεται στις εκβολές του ποταμού Ρυνδάκου (Nilüfer Çayı) στην ακτή της Προποντίδας. Το δεύτερο ήταν το σημερινό χωριό Hisartepe (Χισάρ-τεπέ) των Μουδανιών που βρίσκεται στην ΝΑ της λίμνης Δασκυλείου (σημ. Kuşgölü). Το 1952 ο Kurt Bittel, ο οποίος έκανε έρευνες στην περιοχή, αξιολογώντας τα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών ισχυρίστηκε ότι το κέντρο σατραπίου που αναφέρεται από τον Ηρόδοτο πρέπει να βρίσκεται στο Hisartepe (Καστρόλοφος). Στις ανασκαφές της αρχαιολογικής ομάδας που άρχισαν το 1954 υπό αρχηγείο του Τούρκου καθηγητή Ekrem Akurgal βρέθηκαν άλλα ευρήματα μεταξύ των οποίων υπήρχαν περίπου 500 βούλλα που ενίσχυσαν την ανωτέρω άποψη ότι το Δασκύκελιον πρέπει να τοποθετηθεί στο Hisartepe. Αυτές οι ανασκαφές απέδειξαν ότι τα ανάκτωρα των Αχαιμενίδων και το αρχείο τους που αναφέρονται από αρχαίους συγγραφείς ήταν στο Hisartepe, που υψώνεται πάνω σε έναν βραχώδη λόφο και βρίσκεται 30 χλμ. Ν. του σημερινού Bandırma. Σχετικά με το ιστορικό των ερευνών στην περιοχή βλ. ιστοσελίδα των ανασκαφών στο Δασκυλείου (Daskyleion Kazıları-Ausgrabungen in Daskyleion) http://daskyleion.tripod.com/.

[125] «Livre des Faits», XXXII, σ. 487-488.-Delaville le Roulx, La France en Orient, I, σ. 371-372.-Berger de Xivrey, σ. 91.-A. Μομφερράτος, Διπλωματικαί ενέργειαι 33. -E. Gibbons, Ottoman Empire 237. -G. Schlumberger, Châteaumorand 304.-G. Walter, Ruine de Byzance 294-295. -J.W. Barker, Manuel II, σ. 163.-K.M. Setton, Manuel II, Marshal Boucicaut, σ. 371.-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 88.

[126] «Livre des Faits», XXXIV, 494.-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 90.- I.Djuric, Crepuscule, 81.

μετακινήσεις του μικρού χριστιανικού στρατού ήταν εύκολες. Σε μια ανοικτή μάχη όμως ενάντια σ' όλο τον οθωμανικό στρατό το χριστιανικό στράτευμα δεν θα είχε καμία τύχη. Ο Μπουσικό συνειδητοποίησε ότι η σωτηρία του Βυζαντίου ήταν συνδεδεμένη με μια μεγάλης κλίμακας σταυροφορία. Πρέπει ακόμη να αντιλήφθηκε και την δύσκολη κατάσταση στην Πόλη και ότι οι προμήθειες ήταν εντελώς ανεπαρκείς για έναν μεγάλο στρατό.[127] Το αδιέξοδο υποχρέωσε τον Μπουσικό να προτείνει στον Μανουήλ Β΄ να φύγει από την Κωνσταντινούπολη προς την Δύση, προκειμένου να αναζητήσει προσωπικά τη βοήθεια του Καρόλου ΣΤ΄. Ο Μπουσικώ επίσης είχε καταλάβει ότι, προτού συνοδεύσει τον Μανουήλ Β΄, έπρεπε να βρεθεί μια επείγουσα λύση στη δυναστική έριδα των Παλαιολόγων, διότι ο αυτοκράτορας δεν θα μπορούσε να αφήσει την πόλη για μακρό χρονικό διάστημα, όσο ο Ιωάννης Ζ΄ ήταν εχθρός του, και επηρεαζόταν από τον σουλτάνο. Γι' αυτό ο Μπουσικό ανέλαβε την ευθύνη να τακτοποιήσει την υπόθεση πηγαίνοντας προσωπικά στην Συλήμβρια για να διαπραγματευτεί με τον Ιωάννη Ζ΄, και κατάφερε να τον επαναφέρει στην Κωνσταντινούπολη στις 4 Δεκεμβρίου 1399. Οι δύο Παλαιολόγοι συμφιλιώθηκαν με τον όρο να υιοθετηθεί ο Ιωάννης Ζ΄ από τον Μανουήλ Β΄.[128] Το περιεχόμενο της συμφωνίας μεταξύ των δύο Παλαιολόγων θυμίζει το ανεπιτυχές σχέδιο του 1393.[129] Όπως φαίνεται το μέλλον του μεγαλύτερου γιου του Μανουήλ Β΄ διακινδύνευε σε αυτήν την συμφιλίωση. Το 1399, ο Ιωάννης Ζ΄ δεν είχε κληρονόμο, διότι ο μοναδικός του γιός. Ανδρόνικος Ε΄, είχε πεθάνει το 1393. Ενώ, ο Μανουήλ Β΄ είχε ήδη τρεις γιους: τον Ιωάννη Η΄, Κωνσταντίνο (μεγαλύτερο) και τον Θεόδωρο. [130] Σύμφωνα με

---

[127] «Livre des Faits», XXXIV, σ. 495.-Delaville le Roulx, France en Orient, σ. 376-377.-M.Jugic, «Voyage» 325.-G. Schlumberger, Empereur 94. -Του ίδιου Châteaumorand 304. -V. Vasiliev, History, II 632.-G. Walter, Ruine 295.-J.W. Barker, Manuel 163.-D. Nicol, «A Byzantine Emperor in England» 210.- D. Hatzopoulos, Premier Siège, 91.-I.Djuric, Crèpuscule, 81.

[128] ΜΜ, II, σ. 359-360: «εἰρήνευσαν οἱ βασιλεῖς οἱ ἅγιοι ἀλλήλους, καὶ ἡνώθησαν ὥσπερ πατὴρ καὶ υἱός, καὶ ἐγνώρισεν ἡ φύσις ἑαυτήν, καὶ πλέον ἐν αὐτοῖς οὐκ ἐστὶ διάστασις, οὐδέ φιλονεικία, οὐδέ μάχη,...».-Ο Ιωάννης Ζ΄ αποκάλεσε τον Μανουήλ Β΄ πατέρα**.** Στην επιστολή της 1ης Ιουνίου 1402 προς τον Ερρίκο της Αγγλίας, «pater meus», βλ. Hingeston, Royal and Historical Letters, σ. 101, σημ. 42. Βλ. επίσης: N. Oikonomidès, Dionysiou, σ. 90.-του ίδιου, «Ivory Pyxis» 331.-Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, σ. 22. .-D. Hatzopoulos, Premier Siège, 81.-Κατά τον I.Djuric, Crepuscule, 81-82, το ερώτημα εάν η υιοθέτηση υπήρχε ή όχι δεν προκύπτει από ανωτέρω αναφορά. Η υιοθέτηση επιβεβαιώνεται από τον Συμεών, αρχιεπίσκοπο της Θεσσαλονίκης, έκδ. Balfour, 45: «διαμηνύει ὥς πατὴρ οὗτος (Μανουήλ) τῷ υἱῷ (Ιωάννη Ζ΄)». Για την έριδα μεταξύ Μανουήλ και Ιωάννη Ζ΄ και την ανωτέρω συμφυλίωση βλ. επίσης Π. Κατσώνη, «Δύο ταξίδια» 215-229, και της ίδιας «Δεύτερη στέψη» 141-150.-

[129] N. Oikonomides, «Ivory Pyxis» 335.- D. Hatzopoulos, Premier Siège, 81. -Ο I.Djuric, Crepuscule, 82, πιστεύει ότι ο Μανουήλ Β΄ είχε κάνει στον Ιωάννη Ζ΄ την πρόταση υιοθέτησης και προηγουμένως, δηλαδή το 1393, αλλά ο Ιωάννης Ζ΄ αντί να συμφυλιωθεί γνωστοποίησε το σχέδιο του θείου του στον Βαγιαζήτ.

[130] Για τον Ανδρόνικο Ε΄, βλ. I.Djuric, Crepuscule, 73 σημ. 1, και 82-83. Η υιοθέτηση του Ιωάννη Ζ΄ το 1399 άλλαξε τη θέση του Ιωάννη Η΄ επομένως σε κάθε περίπτωση. Ο Ιωάννης Ζ΄ ήταν μόνο «γιος»

τους όρους της συμφωνίας ο Μανουήλ Β΄ θα έφευγε στη Δύση με τον Γάλλο στρατάρχη, ενώ ο Ιωάννης Ζ΄ θα αναλάμβανε το θρόνο.[131] Αν και το ακριβές περιεχόμενο των παραχωρήσεων είναι άγνωστο σ' εμάς, ο Ιωάννης Ζ΄ υποσχέθηκε να μη δεχτεί καμία συμφωνία, η οποία θα έθετε σε κίνδυνο την ασφάλεια της Πόλης.[132] Ο Μπουσικό, που συμμερίστηκε την ανησυχία του Ιωάννη Ζ΄ για μια πιθανή επίθεση του Βαγιαζήτ Α΄ με όλο του στρατό, αποφάσισε να αφήσει μια μικρή ομάδα εξειδικευμένων και οπλισμένων ανδρών του. Τελικά ο Μανουήλ Β΄ με την συνοδεία του Μπουσικό αποχώρησε από την Κωνσταντινούπολη στις 10 Δεκεμβρίου 1399,[133] αφήνοντας πίσω τον πληθυσμό της πρωτεύουσας ιδιαίτερα ανήσυχο.[134]

για τον Μανουήλ Β΄, αλλά για τους γιους του τελευταίου, είχε γίνει «αδελφός» ή εξάδελφος. Σχετικό με το τρόπο που ακολουθήθηκε οι διορατικές παρατηρήσεις εκφράστηκαν από τον Ν. Οικονομίδης αποδείχθηκαν πολύ χρήσιμες. Βλ. Actes de Dionysiou, Paris 1968, 90. Βλ. Χριστοφιλοπούλου, ό.π., 199-203.

[131] J.W. Barker, Manuel II, παράρτημα 14, 490-493.- I.Djuric, Crepuscule, 83.

[132] Οι βυζαντινές πηγές είναι επιφυλακτικές σχετικά με αυτήν την συμφιλίωση.-Chronologische Einzelnotizen, P.Schreiner, Kleinchroniken, II, 616.-Δούκας, 83-85.-Χαλκοκονδύλη, I, 78.-Όπως γράφει το Βρ.Χρ. 35, παρ. 4, σ. 285: «ἔν ἔτει ,ϛϡη΄, ἰνδικτιῶνος η΄, μηνὶ δεκεμβρίῳ δ΄, ἦλθεν ὁ μακαρίτης βασιλεὺς, ὁ κῦρ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως, ἔν Κωνσταντινουπόλει εἰρηνικῶς προγεγονότων ὥρκων μετὰ συμφωνιῶν.». Επίσης ενδιαφέρον είναι η αφήγηση του Συμεών Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, έκδ. Balfour, 45, ο οποίος μιλά για την συμφιλίωση χωρίς όμως να αναφέρεται στο ρόλο του Μπουσικό. Στην πραγματικότητα, οι κύριες πληροφορίες παρέχονται από τον Clavijo, 27-28. βλ. Dölger, Johannes VII. 31.-Barker, Manuel II, 491-492. Κάποιοι ιστορικοί εξέφρασαν αφιβολίες σχετικά με την κατοικία του Ιωάννη Ζ΄ στην Σηλυβρία αυτά τα χρόνια . Ο Wirth, Zum Geschichtsbild, 593-594, πιστεύει ότι έμεινε με τους γονείς εξ αγχιστείας του (Gattilusio) στη Λέσβο. Ο Barker έχει δείξει ότι αυτή η υπόθεση δεν ταιριάζει με αυτό που διηγείται le Livre des faits και ο Clavijo, ή ακόμη και η επιστολή του Πατριάρχη Ματθαίου. Ο Συμεών, Αρχιεπίσκοπος της Θεσσαλονίκης, έκδ. Balfour, 45-46, επιβεβαιώνει ότι ο Μανουήλ γνώριζε πριν από την αναχώρηση ότι ο Ιωάννης Ζ΄ ήταν στην Συληβρία.-βλ. την ερμηνεία του Balfour, 116.-I.Djuric, Crepuscule, 83.

[133] Η ακριβής ημερομηνία αναχώρησης του αυτοκράτορα δίνεται από Βρ. Χρ. 35, παρ. 5, σ. 285: 6908 (ινδ. 8) δηλαδή 10 Δεκεμβρίου 1399. Βλ. επίσης Βρ.Χρ. 22, παρ. 27, σ. 184, που έχει πολλές ανακρίβειες. Για το σχόλιο του χρονικού βλ. P. Schreiner, Chronologische Einzelnotizen (Kommentar), 616.-Balfour, Symeon of Thessalonica, 45-46.-Δούκας, 83.-Χαλκοκονδύλης, I. 78. Βλ. Vasiliev, Putesestvie, 55-56.-Barker, Manuel II, 167-168.

[134] «Livre des Faits», XXXIV, σ. 496-497.-«Religieux de Saint Denis», II, σ. 692.-Πανηγυρικός, ΠΠ, III, σ. 162.1-5: «Καὶ τοίνυν άρας ἐκεῖθεν στόλω παμπληθεί, ὃν ἐκόμισεν αὐτῷ Γαλάτης ἀνὴρ τῶν εὖ γεγονότων Μανεσκάλος ἐκεῖνος καὶ τὰ μέγιστα δυνάμενος παρὰ βασιλεῖ τῶν Γαλατῶν, ηκεν εἰς Πελοποννησον, ηκεν εἰς Μονεμβασίαν, πόλιν τῆς Πελοποννήσου τὴν ἐρυμνοτάτην.....».-Δύο βραχέα χρονικά αναφέρονται στο διπλωματικό ταξίδι του αυτοκράτορα Μανουήλ. Πρώτον, το Βρ.Χρ. 22, παρ. 27, σ. 184, αναφέρει εσφαλμένα ότι ο Μανουήλ Β΄ άφησε την διοίκηση της Πόλης στον Ανδρόνικο Δ΄: «ὁ οὖν βασιλεὺς ἀπορήσας, λαβὼν τὴν δέσποιναν καὶ μέρος τῶν ἀρχόντων καὶ τοὺς βίους αὐτῶν καὶ ἐμβὰς εἰς τριήρας ἐπὶ Φραγκίαν ἐπορεύθη (μη) τοῦ ἐνωθῆναι, μόνον βοηθῆναι τὴν Πόλιν, καταλείψας τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ εἰς τὴν Πόλιν βασιλεύειν, τὸν κῦρ Ἀνδρόνικον.».-Το δεύτερο χρονικό δίνει την ημερομηνία της αποχώρησης του αυτοκράτορα προς την Δύση. Βλ. Βρ.Χρ. 35, παρ. 5, σ. 285: «τῇ δεκάτη δὲ τοῦ αὐτοῦ δεκεμβρίου <6908 ινδ. 8> ἐξήλθεν ὁ βασιλεὺς κῦρ Μανουὴλ ἀναβὰς εἰς τὰ κάτεργα τῶν Βενετίκων καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Φραγγίαν ἕνεκεν βοηθείας τῆς εἰρημένης Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν.».-Για τα σχόλια των χρονικών βλ. P. Schreiner, Kleinchroniken, II, 365.-Δούκας, 85.16.20.-Χαλκοκονδύλη (Darko), II, σ. 78.19-22. -F. Dölger, Regesten, V, αρ. 3279. Τον Φεβρουάριο του 1400, ο Μανουήλ, η οικογένειά του και η ακολουθία του, βρίσκονταν στην Μεθώνη. Βλ. F. Thiriet, Regestes, II, αρ. 978 (27 Φεβρουαρίου του 1400).-Noiret, σ. 105.-J.W. Barker, Manuel II 170. -K.M. Setton, Manuel II, Marshal Boucicaut 371.-Dennis, «Official Documents» 49. -D. Nicol, «Manuel II's visit» 210. -Του ίδιου, Last Centuries 322.

Τα πλοία που μετέρεραν τον Μπουσικό μαζί με την αυτοκρατορική οικογένεια κατευθύνονταν καταρχήν προς την Μοριά,[135] όπου ο αδελφός του αυτοκράτορα, δεσπότης Θεοδωρος Α΄, δεχόταν την οθωμανική απειλή. Έτσι ο Μανουήλ Β΄ κατέδειξε τη δυσπιστία του προς τον Ιωάννη Ζ΄ παίρνοντας μαζί του όλη την οικογένειά του.[136] Ενώ ο Μανουήλ Β΄ πήγε στην Δύση να αναζητήσει βοήθεια για την σωτηρία της Κωνσταντινούπολης, ο αδελφός του ο δεσπότης το Μιστρά έδινε διπλωματική μάχη εναντίον Ιωαννίτων ιπποτών της Ρόδου για την ασφάλεια του βυζαντινού Μορεώς αναγκαζόμενος να αποσυρθεί και ίδιος στην Μονεμβασιά, η οποία προστατευόταν από τους Βενετούς.[137]

Ύστερα από την αναχώρηση του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου για την Δύση και τη διευθέτηση της διαδοχής του, ο ανεψιός του Ιωάννης Ζ΄ εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη μαζί με την οικογένειά του[138] και τους οπαδούς του και ανέλαβε την εξουσία (1399).[139]

---

[135] Ο Μανουήλ είχε αποφασίσει να αφήσει την οικογένεια του στον Μοριά και να συνεχίσει μόνος του το δρόμο. Μια απόφαση της βενετικής Συγκλήτου, που χρονολογείται από τις 27 Φεβρουαρίου 1400, αναφέρει ότι ο βασιλεύς βεβαιώθηκε από τη Δημοκρατία ότι σε περίπτωση τουρκικής κατάληψης στον Μοριά, τα μέλη της οικογένειάς του (συμπεριλαμβανομένου του αδελφού του αυτοκράτορα Θεόδωρο Α΄) θα μπορούσε να βρεί καταφύγιο στο βενετικό φρούριο της Κορώνης και της Μεθώνης. Η Σύγκλητος απάντησε στο αίτημά του θετικά και επέτρεψε τη μεταφορά τους ακόμη και στη Βενετία σε περίπτωση ανάγκης. Βλ. Iorga, Notes et extraits, I, 96-97.-Thiriet, Regestes, II, 978.-Όπως φαίνεται από την αναφορά του Δούκα, 83-85, η αυτοκράτειρα Ελένη, ο μεγαλύτερος γιος του Ιωάννη και ο νεώτερος γιος του Θεοδώρου συνόδευαν τον Μανουήλ Β΄ μέχρι την Μονεμβασιά. Άλλες πηγές δεν ονομάζουν συγκεκριμένα από το όνομα όλα τα μέλη της οικογένειας. Κατά τον I.Djuric, Crepuscule, 55 κ.ε. και 85, μεταξύ των παιδιών του Μανουήλ ήταν ο Ιωάννης (Η΄) και ο Κωνσταντίνος και δύο κόρες με άγνωστα ονόματα. Αυτά τα τελευταία τρία παιδιά πέθαναν στην Μονεμνασιά πριν από τον Φεβρουάριο και τον Σεπτέμβριο του 1405. Από την πανούκλα που σάρωνε την χερσόνησο επιβίωναν ο Ιωάννης Η΄ και Κωνσταντίνος, ενώ άλλα παιδιά πέθαναν και θάφτηκαν εκεί. I.Djuric, Crepuscule, 86, ο ιστορικός εξετάζοντας τις μετακινήσεις του Μανουήλ Β΄ και της οικογένειάς του, υποστήριξε ότι εκτός από το ταξίδι του Δεκεμβρίου 1399-Ιανουαρίου του 1400, καμία πηγή μέχρι το έτος του 1405, που είναι αναμφίβολο terminus ante quem του θανάτου των παιδιών, δεν αναφέρει ένα δεύτερο παρόμοιο ταξίδι. Όπως είναι γνωστό, η πανούκλα που είχε αρχίσει στην Νότια της Πελοποννήσου αμέσως πριν από την άφιξη του Μανουήλ Β΄, είχε επιδεινωθεί κατά τη διάρκεια του 1399. Βλ. Noiret, Documents, 101: Βρ.Χρ. 33, παρ. 21, σ. 245: «ἔτους ,ςϡζ' ἐγέγονεν τὸ ἔκτον θανατικόν.».-Ο P. Schreiner, Kleinchroniken, I, 245, χρονολογεί του χτηπήματος της πανούκλας στο Σεπτέμβριο 1398. Μια επιδημία έχει εξαπλωθεί από τις βενετικές κτήσεις σε όλες τις κατευθύνσεις, ακόμα και στην ίδια τη Βενετία, αυτό αντανακλάται, μεταξύ άλλων, στον Βενετό χρονικογράφο, Zoni Dolfin (265). Ομοίως, όταν ο Μανουήλ ήθελε να επιστρέφει από τη Δύση για την άδεια να σταματήσει στη Μεθώνη, η Σύγκλητος απέτρεψε, διότι η πανούκλα είχε φτάσει εκεί και τον συμβούλευσε να προσγειωθεί στην Κέρκυρα. Η απάντηση αυτή εκδόθηκε στις 8 Μαΐου 1402 στο αυτοκρατορικό απεσταλμένο. Βλ. Iorga, Notes et extraits, I, 118: Thiriet, Regestes, II, 1055.

[136] βλ. Thiriet, Regestes, II, 981.-I.Djuric, Crepuscule, 83.

[137] Ο απεσταλμένος του δεσπότη Θεοδώρου έφθασε στη Βενετία στις 30 Δεκεμβρίου 1399 και ζήτησε από τη Δημοκρατία να προσφέρει άσυλο στο δεσπότη και την οικογένειά του, λόγω της τουρκικής απειλής που δεχόταν η βυζαντινή επικράτεια του Μορεώς. Βλ. Silberschmidt, Das Orientalische Problem, 197.-Thiriet, Regestes, I, 972.-Σχετικά με τις βυζαντινές συνομιλίες με τους Ιωαννίτες, βλ. Delaville le Roulx, Hospitaliers, 77-80.-Βλ, και Ζακυθυνό, Despotat, I, 156-159. Βλ. Barker, Manuel II, 146,232-233.-Bon, Morée, 272. Βλ. I.Djuric, Crepuscule, 24, σημ 5, 86.

138Ο Ιωάννης Ζ΄ συνοδευόταν από την μητέρα του, Μαρία (Κυρατζά), η οποία ήταν κόρη του βασιλιά της Βουλγαρίας Ιωάννη Αλεξάνδρου Ασάν, και είχε συμφωνηθεί να παντρευτεί με τον Ανδρόνικο Δ΄ το Αύγουστο 1355, βλ. F. Dölger, Regesten, αρ. 3047.

Εκείνη την περίοδο η βυζαντινή πρωτεύουσα αντιμετώπιζε την τρίτη φάση της οθωμανικής πολιορκίας που συνεχιζόταν από το 1394. Ο Ιωάννης ξεκίνησε τις πολιτικές του δραστηριότητες επικοινωνώντας με τον Βαγιαζήτ Α΄ με σκοπό να τον ενημερώσει σχετικά με την αλλαγή του καθεστώτος στην Κωνσταντινούπολη. Πράγματι, όπως επιβεβαιώνουν οι αφηγήσεις των οθωμανικών πηγών, η πολιτική κατάσταση στις αρχές Δεκεμβρίου 1399 ήταν τόσο επιβαρυμένη, ώστε ο σουλτάνος - που βρισκόταν συνέχεια στην Ανατολία - δεν μπορούσε να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στην Πόλη.[140] Ωστόσο, ο Ιωάννης έστειλε απεσταλμένους στον σουλτάνο για συνομιλίες.[141] Το περιεχόμενο των προσφορών του Ιωάννη Ζ΄ προς τον σουλτάνο είναι άγνωστο. Σε αυτό το σημείο ο Δούκας γράφει ότι ο Ιωάννης όταν έλαβε την εξουσία, επέτρεψε την είσοδο ενός Τούρκου δικαστή στην Πόλη (kadı), μια κίνηση που πιθανότατα σκόπευε στον κατευνασμό του Βαγιαζήτ Α΄.[142]

139Ο νέος αυτοκράτορας εισήλθε στην Πόλη με την συνοδεία των οπαδών του που είχαν εγκαταλείψει την πρωτεύουσα για την Σηλυβρία μετά την 17 Σεπτεμβρίου 1390 φοβούμενοι τα αντίποινα. ΜΜ, ΙΙ, σ. 360: "και των αρχόντων αυτών πάντων.".-ΜΜ, ΙΙ, 329, αναφέρονται τα αντίποινα που πιθανότατα θα αντιμετώπιζαν οι οπαδοί του Ιωάννη Ζ΄, ο οποίος τους είχε ωθήσει στην φυγή από την Πόλη το 1390.

140Για τις επιχειρήσεις του Βαγιαζήτ Α΄ στη διάρκεια των ετών 1399-1400 βλ. Alexandrescu-Dersca, La campagne 34-38.-Yinanç, "Bayezid I" 379.-İnalcık, "Bayezid I" 1152.

141ΜΜ, ΙΙ, 327, 328.-Darrouzès, Registre, 131, Δεκέμβριος του 1399.-Σύμφωνα με τον Hatzopoulos, Le Premier Siège, 93, η αναχώρηση του Μανουήλ Β΄, και η είσοδος του Ιωάννη Ζ΄ στην πρωτεύουσα, δημιούργησε κλίμα αναμονής στην Πόλη. Ο ιστορικός βασιζόμενος στο γεγονός ότι οι Βυζαντινοί είχαν ζητήσει από τον Βαγιαζήτ την άνοιξη του 1397, να τερματίσει την πίεση που ασκούσε στην πόλη (βλ. ΜΜ, ΙΙ, σ. 341 και Darrouzès, Registre, 131, σημ. 27), θεωρεί ότι ανήσυχοι οι κάτοικοι της Πόλης τον Φεβρουάριο του 1400 ήλπιζαν να γίνει κάποιος συμβιβασμός με τον σουλτάνο, αφού ο Ιωάννης που είχε καλές σχέσεις με τον Βαγιαζήτ, είχε αντικαταστήσει το θείο του.

142Δούκας, 87.1-4. Ο kadı ήταν ιερο-δικαστής, ο οποίος σύμφωνα με τους κανόνες του ισλαμικού δικαίου, έπρεπε να λύσει τα προβλήματα που συσχετίζονταν με τον αστικό νόμο και ποινικό δίκαιο. Ήταν Μουσουλμάνος λόγιος που γνώριζε καλά τους κανονισμούς του ιερού νόμου. Βλ. E.Tyab, «kadı», 373-374.-J.Pedersen, «Masdjid», 670-671.-Για την έδρα του Kadı, βλ. R.J.H.Gottheil, «Cadi», 385-395. Για τη μουσουλμανική κοινότητα η εφαρμογή της δικαιοσύνης θεωρούταν θρησκευτικό καθήκον. Ο καδί μπορούσε να καθοδηγήσει την ισλαμική κοινότητα στην προσευχή. Γι'αυτό είναι πολύ πιθανό ότι την είσοδο του kadı στην Πόλη ακολούθησε η εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού τεμένους. Σύμφωνα με τον R. Janin, Constantinople byzantine, 259, η περιοχή που αναφέρεται από τους Τούρκους χρονογράφους, καθώς επίσης και το μουσουλμανικό τέμενος, ήταν στην δωδέκατη συνοικία της Πόλης. Όμως οι Οθωμανοί χρονογράφοι αποδίδουν την εγκατάσταση του καδί στην Πόλη στον Μανουήλ. Σύμφωνα με τον Χατζόπουλο, 93-94, σημ.314, αυτη η εγκατάσταση πρέπει να συζητήθηκε στο πλαίσιο μιας συμφωνίας μεταξύ του Βαγιαζήτ Α΄ και Μανουήλ Β΄, μετά τη μάχη της Νικόπολης (1396). βλ. Neşri, I, 331.-Σύμφωνα με τον D.Cantemir, History, I, 52, όμως, μετά την Νικόπολη οι τρομοκρατημένοι Βυζαντινοί αναγκάστηκαν να ολοκληρώσουν την συμφωνία με τον σουλτάνο αποδεχόμενοι να πληρώσουν φόρο 20.000 λιρών, να επιτρέψουν την εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού τεμένους στην Πόλη και την είσοδο του kadı. Στο χρονικό του Χότζα Sa'ad al-Din, 226-228, αναφέρεται ότι «ο αυτοκράτορας πρότεινε να πληρώνει ετήσιο φόρο 12.000 φλοριά.» Ο Sa'ad al-Din αποδίδει σημαντικό ρόλο στην ακολουθία του Βαγιαζήτ στο να πείσουν τον τελευταίο να δεχτεί την βυζαντινή προσφορά και τους κατηγορεί για δωροδοκίες που δέχτηκαν από τον αυτοκράτορα. Όπως γράφει ο Sa'ad al-Din, ο αυτοκράτορας αποδέχτηκε την ίδρυση μιας μουσουλμανικής συνοικίας και ισλαμικού τεμένους μέσα στην Πόλη, και συνεχίζει ότι μετά τη μάχη της Άγκυρας, «οι άπιστοι (Βυζαντινοί) κατέστρεψαν το μουσουλμανικό τέμενος, έδιωξαν τους Μουσουλμάνους και αυτοί επέστρεψαν στην Ρούμελη». Σύμφωνα τον Hatzopoulos, Premier Siège, 93, σημ. 314, ο ισχυρισμός των Οθωμανών χρονογράφων δεν ευσταθεί και δεν δείχνει την πραγματικότητα επειδή, μεταξύ του Βαγιαζήτ Α΄ και του Μανουήλ Β΄ δεν συνήφθη καμία συμφωνία. Επιπλέον, η Aleksandrescu-Dersca, La campagne 17, αποδίδει στον Ιωάννη Ζ΄ την πληρωμή του φόρου (10 000 λιρών) στον Βαγιαζήτ, την

Το 1400 η Σηλυβρία παραχωρήθηκε στους Οθωμανούς Τούρκους, και ένα σημαντικό μέρος του τουρκικού πληθυσμού εγκαταστάθηκε στην Πόλη.[143] Όπως συνάγεται από την αφήγηση του Δούκα, ο οποίος είναι ο μοναδικός Βυζαντινός ιστορικός που δίνει τις πληροφορίες σχετικά με την βασιλεία του Ιωάννη Ζ΄, φαίνεται ότι ενώ αυτός βρισκόταν ακόμη στην Σηλυβρία, πρέπει να είχε υποσχεθεί στον σουλτάνο πολύ περισσότερα από την εγκατάσταση ενός kadı στην Πόλη, ή να πληρώσει εκ νέου χαράτζι στον σουλτάνο, και να επιτρέψει την ανοικοδόμηση ισλαμικού τεμένους. Σύμφωνα με τον Βυζαντινό ιστορικό, πρέπει να είχε υποσχεθεί στον σουλτάνο να παραδώσει την Κωνσταντινούπολη με αντάλλαγμα την Πελοπόννησο.[144] Η ύπαρξη μιας τέτοιας συμφωνίας δεν αμφισβητείται, διότι υπάρχει υπαινιγμός σε βενετικά έγγραφα. Οι βενετικές αρχές, μόλις πληροφορήθηκαν τις κινήσεις του Ιωάννη Ζ΄, έδωσαν στον αντιπρόσωπό τους οδηγίες. Ο Ιωάννης Ζ΄ προειδοποιήθηκε δια μέσου του Βενετού βαΐλου στην Κωνσταντινούπολη, για το βενετικό ενδιαφέρον για την προστασία της βυζαντινής πρωτεύουσας. Οι απεσταλμένοι είχαν λάβει εντολές να καταστήσουν στον Ιωάννη σαφές, ότι η Βενετία περίμενε να σεβαστεί τις συμφωνίες που συνάφθηκαν με τον Μανουήλ, ότι θα αγωνιζόταν για την προστασία και την ανεξαρτησία της Πόλης, και ότι θα έπρεπε να προσέχει τις ψεύτικες οθωμανικές υποσχέσεις, που σκόπευαν μόνο στην υποταγή της Πόλης.[145] Ωστόσο οι εξελίξεις απέδειξαν ότι οι βενετικές ανησυχίες ήταν υπερβολικές, όπως διαφαίνεται στην απάντηση του Βαγιαζήτ. Σύμφωνα με τον Δούκα, ο σουλτάνος βρισκόταν στην Προύσα όταν ανέλαβε την εξουσία ο Ιωάννης Ζ΄[146] και δεν απάντησε άμεσα στη βυζαντινή πρεσβεία. Πρώτα επέστρεψε στην Αδριανούπολη,[147] όπου επόπτευσε τις προετοιμασίες μιας νέας επίθεσης ενάντια στην

κατασκευή του ισλαμικού τεμένους και τη δημιουργία της μουσουλμανικής συνοικίας. Πράγματι, εάν υπήρξαν παραχωρήσεις εξ ονόματος του Ιωάννη Ζ΄, κατά τη διάρκεια της διοίκησής του, αυτές δεν συμπεριλάμβαναν τον φόρο επειδή, τον Αύγουστο του 1401 άλλη μια βυζαντινή αποστολή πρότεινε στους Τούρκους την πληρωμή ενός ετησίου φόρου. Η αποτυχία αυτής της αποστολής θα ανέβάλε το θέμα. Το ίδιο θέμα προέκυψε εκ νέου αργότερα, αυτή τη φορά ως προσφορά του φόρου στον Τιμούρ.- Ωστόσο ο Matschke, 63, ισχυρίστηκε ότι πλήρης αποβολή των τουρκικών στοιχείων δεν έγινε απολύτως από την βυζαντινή πρωτεύουσα, αλλά επίσης μετά αυξήθηκαν πάλι.

143Ο Δούκας, 87.1-5 γράφει : «Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰσελθὼν ἐν τῇ Πόλει καὶ στεφθεῖς βασιλεὺς εἰσῆξε πρῶτον κατὰ τὸ αἴτημα τοῦ Παγιαζὴτ κριτὴν Τοῦρκον, ὅς τὰς ἀμφιβολίας τὰς ἀναμεταξὺ συμβαινούσας Ῥωμαίοις καὶ Τούρκοις αὐτὸς διέκρινε κατὰ τὸν Αραβικὸν νόμον. Καὶ πάντα ὅσα εἶχον Ῥωμαῖοι μέχρι Σηλυβρίας καὶ αὐτὴ Σηλυβρία τοῦ Παγιαζὴτ ἐγένοντο καὶ ὁ Ἰωάννης ἦν βασιλεύων μόνον ἐντὸς τῆς Πόλεως.». Η πληροφορία του Δούκα για τον έλεγχο των Οθωμανών στην Σηλυβρία και στην περιοχή επιβεβαιώνεται επίσης από M.M., II, 401.-O Darrouzès, Registre, 133, χρονολογεί το γεγονός στον Ιούνιο του 1400.-M.M., II, 503.-Darrouzès, Registre, 137, τον Ιούνιο του 1401.

144Δούκας, 85.1-5.-Dölger, «Johannes VII». 32.-Barker, Manuel II, 201. Δεν έχουμε καμία πληροφορία για την ημερομηνία αυτής της συμφωνίας μεταξύ του Ιωάννη Ζ΄ και του σουλτάνου.

145Thiriet, Régestes, II, 981, στις 26 Μαρτίου 1400, ο Ιωάννης Ζ΄ ενημερώθηκε τον ίδιο χρόνο ότι οι διαπραγματεύσεις, που γίνονταν μεταξύ του Μανουήλ Β΄, των Ιωαννιτών ιπποτών και της Γένοβας, είχαν στόχο την προστασία της Κωνσταντινούπολης. Βλ. Silberschmidt, Orientalische 197.-Dölger, «Johannes VII», 32.-Aleksandrescu-Dersca, La campagne 17.-Barker, Manuel II, 204.-Zakythinos, "Attitude", 69.

146Δούκας, 87.1-7: «Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰσελθὼν ἐν τῇ Πόλει καὶ στεφθεῖς βασιλεὺς .... Ὁ δὲ Παγιαζὴτ καθήμενος ἐν Προύσῃ...-G.T.Dennis, «Three Reports» 261.

147Δούκας, 89.9-10.

Πελοπόννησο και τις βενετικές κτήσεις.[148] Στην απάντησή του, ο σουλτάνος ανακοίνωσε στον Ιωάννη Ζ΄ «Ἐγὼ μέν, εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐξέωσα τῆς Πόλεως, οὐ διὰ σέ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τοῦτο πεποίηκα. Καὶ εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναί σέ ἡμέτερον φίλον, μετάστηθι τῶν ἐκεῖ καὶ δώσω σοι ἐπαρχίαν, ἣν ἄν βούλη· εἰ δὲ μὴ γε, μάρτυς μοι Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης, οὐ φείσομαί τινὸς, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω.»[149] Η βυζαντινή απάντηση στα μηνύματά του σουλτάνου αντικατοπτρίζει την αδυναμία των Βυζαντινών, όμως ταυτόχρονα και την προθυμία τους να συνεχίσουν την αντίσταση: «Ὑπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν· ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες καὶ δυναστίᾳ πολλῇ, οὐκ ἔχομεν ποῦ καταφυγεῖν, εἰ μὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα τοὺς ἀδυνάτους καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας. Καὶ εἴ τι βούλει, ποίει.»[150] Ο Βαγιαζήτ δεν περίμενε ασφαλώς τέτοια αλλαγή στην συμπεριφορά του Ιωάννη Ζ΄, όπως δείχνει το πιττάκιο που στάλθηκε από τον πατριάρχη Ματθαίο Α΄ στον Μητροπολίτη του Κιέβου Κυπριανό.[151] Αυτό το έγγραφο δείχνει επιπλέον, ότι μετά την φυγή του Μανουήλ ο αποκλεισμός της Πόλης ξανάρχισε. Ο Ματθαίος υπογραμμίζοντας τη συμφιλίωση μεταξύ του Μανουήλ και του Ιωάννη Ζ΄ στοχεύει να ζητήσει την χρηματοδοτική ενίσχυση των Ρώσων. Προσπαθεί να θέσει τέρμα στις φήμες κατά του Ιωάννη Ζ΄ περιγράφοντας τις προσπάθειές του να υπερασπιστεί την Πόλη ενάντια στους Τούρκους. Αυτή θεωρείται μια λογική εξήγηση, αν σκεφτούμε τα προβλήματα που ο Ιωάννης Ζ΄ είχε δημιουργήσει στο παρελθόν, λόγω των στενών επαφών του με τον σουλτάνο, και λόγω της δυσπιστίας που δημιουργούσε μεταξύ των Ρώσων η παρουσία του στον βυζαντινό θρόνο. Στην επιστολή, γράφεται: « ο εχθρός μας (Βαγιαζήτ Α΄), που αντιτάσσεται σε μας,όταν έμαθε την ένωση των ιερών αυτοκρατόρων και ότι ο

148Jorga, «Notes et extraits», IV, 229, στις 18 Μαΐου 1400, οι άρχοντες του φέουδου της Μεθώνης και Κορώνης αναφέρουν την εμφάνιση του τουρκικού στόλου στα ύδατα του αρχιπελάγους και τις κακές προθέσεις του Βαγιαζήτ Α΄ ενάντια στην Εύβοια και τις άλλες κτήσεις της Ρωμανίας.-Επίσης Thiriet, Regestes, 983/ στις 18 Μαΐου του 1400. Ο Noiret, Documents, 107, αναφέρει ότι στις 14 Μαΐου 1400 στάλθηκαν στον Κόλπο τρία πλοία προκειμένου να παρακολουθήσουν τη μετακίνηση του οθωμανικού στόλου, ενώπιον της απειλής που δέχονταν η βενετική Εύβοια και Κρήτη. Βλ. Dennis, «Three Reports», 262. Η έξοδος του οθωμανικού στόλου πέτυχε τη σύλληψη δύο πλοίων της Κρήτης, η νίκη των τουρκικών πληρωμάτων αύξησε την ανησυχία των Βενετών, που φοβούνταν για μια επίθεση ενάντια στην Εύβοια. Βλ. Noiret, 111, στις 19 Αυγούστου 1400.-Iorga, «Notes et Extraits», IV, 234.-βλ. και Thiriet, Régestes, II, αρ. 989 (19 Αυγούστου 1400).

149 Δούκας, σ. 89.11-15.-Barker, Manuel II, 205.

150 Δούκας, 89.17-20.-Barker, Manuel II, 206.-Nicol, Byzantium and Venice, 341-342.

151 M.M., II, αρ. 556, σ. 359-361.-Tachiaos, «Κυπριανός Τσάμπλαι», 238.-Obolensky, Byzantine Commonwealth, 261.-O Obolensky, «Byzantium and Russia», 249. Το έγγραφο δεν φέρει ημερομηνία. Ο D.Obolensky, «Grand Embassy», 213, θεωρεί ότι αυτό το πιττάκιον γράφτηκε τις τελευταίες τρεις εβδομάδες του Δεκεμβρίου του 1399, αλλά πιθανότερα το 1400", ενώ ο Darrouzes, Registre, 132, 41, τοποθετεί αυτό μέχρι τον Μάρτιο του 1400. Ο Hatzopoulos, Premier Siège, 96, πιστεύει ότι η τελευταία χρονολογία είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα. Πράγματι, το Φεβρουάριο του 1400, οι απεσταλμένοι του Ιωάννη Ζ΄ που στάλθηκαν στον σουλτάνο, δεν είχαν επιστρέψει ακόμα στην Κωνσταντινούπολη. Ήλπιζαν ακόμη ότι ολοκληρωνόταν η σύμβαση ειρήνης. Για το πιττάκιον βλ. επίσης Darrouzès, Registre, 172-181.

ισχυρός και ιερός αυτοκράτορας Μανουήλ ζητούσε ενισχύσεις στις περιοχές της Γαλλίας για να προστατεύσει την Πόλη, έπεσε σε οργή και ήλθε πάνω μας.»[152]

Τα πολιτικά σχέδια των Βυζαντινών όμως σχετικά με τον Βαγιαζήτ απέτυχαν, διότι μολονότι η μογγολική παρουσία έγινε αισθητή στα ανατολικά σύνορα του οθωμανικού κράτους με την πτώση της Σεβαστείας,[153] ο Βαγιαζήτ Α΄ εξαγριωμένος από την αλλαγή της στάσης του Ιωάννη Ζ΄ άσκησε περισσότερη πίεση που δεν μειώθηκε διόλου, κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου και του χειμώνα 1400.[154] Η πίεση στην βυζαντινή πρωτεύουσα και τον Γαλατά αυξήθηκε. Πράγματι, την αναχώρηση του αυτοκράτορα και του Γάλλου Μπουσικό, ακολούθησε η επανάληψη του αποκλεισμού, που ενισχύθηκε μετά την αρνητική απάντηση του Ιωάννη στην απαίτηση του σουλτάνου σχετικά με την παράδοση της πόλης.[155]

Παρόλη την δύσκολη θέση, οι Βυζαντινοί στις αρχές του 1401 έκαναν νέες προσπάθειες για την ειρήνη. Από τον Ιανουάριο του 1401, όταν ο αποκλεισμός είχε γίνει βαρύτερος και οι κάτοικοι αισθάνονταν πολύ έντονα την στέρηση των βασικών προϊόντων, στάλθηκαν νέοι απεσταλμένοι στον σουλτάνο.[156] Τον Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο του 1401 παρά τον αποκλεισμό, πέρασαν στην αναμονή της ειρήνης.[157] Αυτή την περίοδο, η βενετική Σύγκλητος αντιλαμβάνεται ότι απέναντι στη δύναμη του Βαγιαζήτ Α΄, ένας πόλεμος με σκοπό την φύλαξη άλλων ήταν άχρηστος, δεδομένου ότι κανένας δεν μπορούσε να του προκαλέσει σημαντική ζημία. Αποφασίζει τον Μάρτιο του 1401 και αναθέτει στο Francesco Foscarini, νέο βάιλό της στην Κωνσταντινούπολη, τις διαπραγματεύσεις μιας συνθήκης μεταξύ του Ιωάννη Ζ΄, της Βενετίας και των Γενουατών, και να αναγγείλει στον Ιωάννη Ζ΄ την σημασία μιας συμφωνίας μεταξύ αυτών των τριών δυνάμεων για την βυζαντινή αντίσταση.[158]

Από την άλλη πλευρά, τα βενετικά έγγραφα παραθέτουν πληροφορίες για την κατάσταση του Μανουήλ στην Δύση. Την άνοιξη του 1401 οι Βενετοί ίσως και ο Μανουήλ αποφάσισαν, στις 6 τον Μαΐου του 1401, να επικοινωνήσουν με τους αγγελιοφόρους για τις

---

152 MM, II, αρ. 556, σ. 360.-O Barker, Manuel II, 202-204 δίνει τη αγγλική μετάφραση του κειμένου.-Obolensky, «Grand Embassy», 126.

153 Για τις μογγολικές επιχειρήσεις του Τιμούρ στην Αν. Ανατολία, κατά τη διάρκεια του 1400 και την πτώση της Σεβάστειας, βλ. Alexandrescu-Dersca, La campagne 41-53. Για την πτώση της Σεβάστειας βλ. και τελευταίο κεφάλαιο.

154 M.M. II, αρ. 609, σ. 441-442.-Darrouzès, Registre, 135, σημ. 94, τον Οκτώβριο του 1400.-M.M., II, αρ. 610, σ. 443-444.-M.M., II, αρ. 613, σ. 447-448.-Darrouzès, Registre, 135, σημ. 98, τον Νοέμβριο του 1400.

155 P. Gautier, Récit, 106, 107.-«Livre des Faits» XXXV, 497.-Για την αυξανόμενη οθωμανική πίεση στην Πόλη βλ. M.M., II, αρ. 564, σ. 375 : «Ἔξω τῆς πόλεως εὑρισκομένων καὶ μὴ δυναμένων εἰσελθεῖν διὰ τὸν ἐκ τῆς μάχης ἀποκλεισμόν".-Darrouzès, Registre, σ. 132, 49 (Μάρτιος του 1400).

156 M.M., II, 461-462.-Darrouzès, Registre, 36, σημ. 109 (Ιανουάριος του 1401).

157 M.M., II, 467-468.-Darrouzès, Registre, 136, σημ. 113, Φεβρουάριος ή Μάρτιος του 1401.-M.M., II, 481-483.-Darrouzès, Registre, 136, σημ. 121, Φεβρουάριος ή Μάρτιος του 1401.-M.M., II, 469-472.-Darrouzès, Registre, 136, σημ. 115, Φεβρουάριος ή Μάρτιος 1401.

158 Jorga, «Notes et Extraits», IV, 237-238, 22 Μαρτίου 1401.-Thiriet, Régestes, II, 1007/22 Μαρτίου 1401.-του ίδιου αρ. 1004 (22 Φεβρουαρίου 1401).-Silberschmidt, Orientalische 184.-Dennis, «Three Reports», σ. 250.

τελευταίες ειδήσεις της Ρωμανίας. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει την ανάγκη ευρωπαϊκής επέμβασης για την ενίσχυση της Κωνσταντινούπολης.[159] Συνειδητοποίησαν ότι καμία βοήθεια δεν επρόκειτο να εμφανιστεί και ότι η βυζαντινή πρωτεύουσα είχε εγκαταλειφθεί στη τύχη της. Τουλάχιστον από τους δύο Βυζαντινούς αυτοκράτορες ο Μανουήλ πρέπει να είχε ήδη αντιληφθεί αυτή την πραγματικότητα από πολύ καιρό, όμως είναι άγνωστο πότε ο Μανουήλ συνειδητοποίησε ότι η βοήθεια δεν επρόκειτο να έρθει. Το γεγονός ότι ο Μπουσικό διορίστηκε στην Γένοβα ως κυβερνήτης της Γαλλίας πρέπει να επηρέασε αρνητικά τον αυτοκράτορα στα τέλη του καλοκαιριού - αρχές φθινοπώρου 1401.[160] Το ίδιο έτος, η παραμονή του στην Δύση θεωρήθηκε παρατεταμένη, τουλάχιστον από τους οπαδούς του στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι τον προέτρεψαν να επιστρέψει στην πρωτεύουσα. Ο αυτοκράτορας σε μια επιστολή του, όπου υπαινίσσεται μια πιθανή δυτική βοήθεια, εκφράζει την έντονη επιθυμία του να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη.[161]

Ενώ οι βυζαντινές επαφές με την Δύση δεν έφεραν τίποτε σημαντικό, στις αρχές του 1401 στάλθηκε μια νέα χριστιανική αποστολή προς τον σουλτάνο. Μια αναφορά του Γενουάτη ναύτη Giacomo de Orado από τόν βενετικό Χάνδακα (Candie) της 10ης Σεπτεμβρίου 1401,[162] γράφει ότι στις 6 Αυγούστου, οι απεσταλμένοι του Ιωάννη Ζ΄, των Βενετών και των Γενουατών είχαν φύγει από την Πόλη, για να συναντήσουν στην Προύσα τη μητέρα του Τούρκου πρίγκηπα Zalabi.[163] Ο αυτοκράτορας εκπροσωπευόταν από τον επίσκοπο Γοτθίας της Κριμαίας[164] και από ένα μέλος της οικογένειας των Μελισσηνών,[165] οι

159 Jorga, «Notes et Extraits», IV, σ. 242 (6 Μαΐου 1401).-Thiriet, Régestes, II, αρ. 1016 (6 Μαΐου 1401).

160 Delaville le Roulx, France en Orient, I, 404-405.-Barker, Manuel II, 189.-Nicol, Last Centuries, 325.-Hatzopoulos, Premier Siège, 101.

161 Ο Hatzopoulos, ό.π., 100, πιθανολογεί ότι αυτή η επιστολή γράφτηκε μεταξύ της επιστροφής του από την Αγγλία τον Φεβρουάριο του 1401, και του διορισμού του Μπουσικό ως κυβερνήτη στην Γένοβα. Βλ. Dennis, Letters, Επ. 42 στον Μανουήλ Πόθο, 111-113. Για την αγγλική μετάφραση και το σχόλιο βλ. Barker, Manuel II, 190-191. Για την παραμονή του Μανουήλ Β΄ στην Αγγλία, βλ. επίσης Nicol, «A Byzantine Emperor in England», 213-225.-H.C.Luke, «Visitors» 768-769.-Nicol, Last Centuries, 324.

162N.Jorga, Notes et extraits, IV, 244 (10 Σεπτεμβρίου 1401).-Επιπλέον ο Dennis, "Three reports" σ. 244-246, παραδίδει την αγγλική μετάφραση και σχολιάζει την επιστολή.-Βλ. Dölger, Regesten, αρ. V, 3196.-Alexandrescu-Dersca, La campagne 18-19.-P. Wirth, «Johannes VII Palaiologos», 598-599, 600.-Barker, Manuel II, 212.

163 Τον τουρκικό τίτλο Zalapi είχαν οι επτά γιοί του Βαγιαζήτ Α'. Βλ. Zachariadou, «Ertogrul», 156. Γι'αυτό το λόγο δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε ποιος γιός του εννοείται εδώ. Ο Barker, Manuel II, 212, σημ. 16 θεωρεί ότι πρόκειται για τον μεγαλύτερο γιο του Βαγιαζήτ Α΄, Σουλεϊμάν. Ο Dennis, «Three reports» 251 και ο Balard, La Romanie, I, 100, σημ. 347 υποστηρίζουν την ίδια άποψη.

164Σε πατριαχική πράξη του Οκτωβρίου του 1399, ο Ολόβολος αναφέρεται ως μητροπολίτης Γοτθίας. Βλ. MM, II, αρ. 528, 304-312.-Darrouzès, Registre, 131, σημ. 9.-Dennis, «Three Reports», 250.-του ίδιου «The Deposition and Restoration» 100-107. Ο Ιωάννης Ολόβολος, παλαιός χαρτοφύλαξ που προήχθη από τον Ματθαίο στη θέση του επισκόπου της Γοτθίας, είχε υποστηρίξει αποτελεσματικά την εκλογή του Ματθαίου στον πατριαρχικό θρόνο. Στράφηκε στη συνέχεια εναντίον του και δήλωσε ακόμη και μπροστά στην σύνοδο ότι ο πατριάρχης ήταν δημιούργημα του διαβόλου. Πριν από τον θάνατό του, μετάνιωσε. βλ. Laurent, Trisepiscopat, 25-26.-Hatzopoulos, Premier Siège, 101.

165βλ. MM, II, αρ. 686, 566-570.-Darrouzès, Registre, 139, σημ. 173 (Δεκέμβριος 1401). Λίγο αργότερα συμμετείχε στην αποστολή και το 1406 υπογράφει ως μάρτυρας στη συνθήκη μεταξύ Βενετίας και Βυζαντίου, βλ. M.M. III σ. 144-153.-Dölger, Regesten, V, 3311. Ο παραπάνω

Γενουάτες του Πέραν από τον Quilico Taddei,[166] και οι Βενετοί από τον βαΐλο Φραγκίσκο Foscarini.[167] Κατά την άφιξή της στην Προύσα, η αποστολή έγινε δεχτεί από τη μητέρα του πρίγκιπα και έλαβαν ό,τι ζήτησαν σε σχέση με την ολοκλήρωση της σύμβασης ειρήνης. Έτσι, η κοινότητα του Πέραν αποδέχτηκε να πληρώνει στους Τούρκους πέντε χιλιάδες λίρες ετησίως αλλά υπό μορφή δώρου. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντινουπόλεως έπρεπε να δίνει κάθε έτος τον συνηθισμένο φόρο, και θα λάμβανε σαν αντάλλαγμα όλα τα παράλια φρούρια και τις θέσεις, που κατείχε πριν από τον πόλεμο. Μετά την έγκριση της μητέρας του πρίγκιπα για την ολοκλήρωση της ειρήνης οι απεσταλμένοι επρόκειτο να συναντήσουν τον Βαγιαζήτ Α΄, που βρισκόταν κοντά στην Σεβάστεια, προκειμένου να επικυρωθούν οι όροι της συνθήκης. Η χριστιανική αποστολή πρέπει να έφυγε από την Προύσα την 1η Σεπτεμβρίου, προκειμένου να συνομιλήσει με τον σουλτάνο. Είναι δύσκολο να προσδιορίσει κανείς τον τρόπο, με τον οποίο έγιναν οι συζητήσεις της ειρήνης μεταξύ «της μητέρας του Τούρκου πρίγκηπα» και της μικτής χριστιανικής αποστολής.[168] Εάν οι απεσταλμένοι απευθύνθηκαν σε αυτήν, το έκαναν επειδή ασκούσε μια ιδιαίτερη επιρροή στον Βαγιαζήτ Α΄. Επιπλέον, υποθέτουν ότι πίσω από αυτήν την γυναίκα υπήρχε κάποιος που είχε σχέση με τα μέλη της άμεσης ακολουθίας του σουλτάνου, ο οποίος είχε αντιταχθεί πάντα στην βίαιη πολιτική και την εσπευσμένη προσάρτησή των εδαφών. Συνεπώς, αυτός ήταν εναντίον της πολιτικής του Βαγιαζήτ προς το Βυζάντιο και ήταν ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος της φιλοβυζαντινής στάσης. Δεν γνωρίζουμε τίποτε για τις κινήσεις του Τσανδαρλί Πασά, μεγάλου βεζίρη του Βαγιαζήτ, εκείνη την περίοδο, αλλά μπορεί κανείς να υποθέσει ότι υπήρχαν άνθρωποι στην οθωμανική αυλή, που ανησυχούσαν σοβαρά για τις εξελίξεις στην Ανατολία, και προέβλεπαν τις συνέπειες μιας σύγκρουσης με τους Μογγόλους. Για εκείνους οι τεταμένες σχέσεις με τους Βυζαντινούς και η επίμονη εχθρική στάση του σουλτάνου προς το Βυζάντιο, περιλάμβαναν κινδύνους. Επιπλέον, η παρουσία του Μανουήλ στην Δύση, και οι προσπάθειές του για μια νέα σταυροφορία, ανησυχούσε τους Τούρκους για τις πιθανές εξελίξεις στα ευρωπαϊκά τους εδάφη.

Για τον ίδιο κύκλο αξιωματούχων του Βαγιαζήτ, το οθωμανικό κράτος πιθανότατα θα αναγκαζόταν να δώσει σκληρό πόλεμο σε δύο μέτωπα ταυτόχρονα.[169] Για αυτόν τον λόγο πρέπει να κριθεί με επιφύλαξη η πληροφορία του Γενουάτη Orado, ότι οι σύμμαχοι έλαβαν

συγκλητικός συμμετείχε επίσης στη σύνοδο του 1409, βλ. Hunger, Chortasmenos, 118.-V.Laurent, Trisepiscopat, 158, σημ. 108.-Dennis, «Three Reports», 251.-Ο Hatzopoulos, Le Premier Siège, 101, σημ. 349, πιθανολογεί ότι επρόκειτο για τον συγκλητικό Απόκαυκο-Μελισσηνό, ο οποίος βοήθησε τον πατριάρχη στην καταλογογράφηση των σκευών του ιερού ναού της Αγίας Σοφίας.

166Ο ίδιος που εξουσιοδοτήθηκε στις 27 Μαΐου 1403, για τις συναλλαγές μεταξύ του Ιωάννη Ζ΄ και κάποιου «massarii». Βλ. Jorga, «Notes et extraits» IV, 91. Το 1411 αυτός έγινε podesta του Πέραν, βλ. E. Rossi, «Le lapidi Genovesi» 166.-Dennis, «Three Reports», 251.-Balard, Romanie génois, I, 100, σημ. 347.- Hatzopoulos, Premier Siège, 102.

167Ο Foscarini έγινε βαΐλος στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ των ετών 1414 και 1416, βλ. Maltezou, Βαΐλος, 127.-Dennis, «Three Reports», 251.-βλ. Hatzopoulos, Premier Siège, 102, σημ. 351.

168Dennis, «Three Reports» 251.

169 İnalcık, Methods, 104.

ό,τι ζήτησαν. Σύμφωνα με την «διήγηση» της βυζαντινής πολιορκίας, η βυζαντινή αποστολή είχε την διάθεση να υπακούσει στον σουλτάνο, δηλαδή να του παρέχει στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά όχι να συμφωνήσει την παράδοση της Πόλης. Η επαφή με τον σουλτάνο βασίστηκε στην αντίληψη ότι αυτός ήταν δυνατό να κατευναστεί, λόγω της αβεβαιότητας που προκάλεσε η εμφάνιση των Μογγόλων. Ωστόσο, πάντα σύμφωνα με την «διήγηση της» πολιορκίας, οι απεσταλμένοι παραπλανήθηκαν, επειδή ο Βαγιαζήτ τους θεώρησε ως μελλοντικούς φυλακισμένους, και αισθάνθηκε προσβεβλημένος, από τη συμπεριφορά τους ως νικητών[170].

Σύμφωνα με την αναφορά του Orado, στις 19 Αυγούστου 1401 δύο απεσταλμένοι του Τιμούρ έφθασαν στον Πέραν με ένα πλοίο εξοπλισμένο από τους Γενουάτες της Τραπεζούντας: Ένας Δομινικανός μοναχός ονόματι Φραγκίσκος και ένας «Σαρακηνός» με αποστολή να πείσουν τον Βυζαντινό αυτοκράτορα και τους Γενουάτες του Πέραν να μη συνάψουν σύμβαση ειρήνης με τους Οθωμανούς, διότι ο Τιμούρ ύστερα από την συγκομιδή των δημητριακών σχεδίαζε να επιτεθεί εναντίον του Βαγιαζήτ Α΄ και ήταν ήδη έτοιμος για μάχη. Η αφήγηση του Orado δεν παραδίδει καμία πληροφορία για το περιεχόμενο της απάντησης των Χριστιανών, αλλά γράφει μόνο ότι η αποστολή ετοιμάστηκε να φύγει από το Πέραν για την Τραπεζούντα.[171]

Με βάση την επιστολή του Τιμούρ[172] ο Hatzopoulos συμπεραίνει ότι πιθανότατα συζητήθηκε το θέμα χριστιανικής πληρωμής φόρου στον Μογγόλο ηγεμόνα και σαν δεύτερο θέμα έγινε διαπραγμάτευτη για τη συμμετοχή των πολιορκημένων στις μογγολικές επιχειρήσεις εναντίον των Οθωμανών. Σύμφωνα με κοινή απόφαση των δύο πλευρών, οι πολιορκημένοι Χριστιανοί της βυζαντινής πρωτεύουσας και του Πέραν έπρεπε να αποκλείσουν τα Στενά, για να εμποδίσουν τα οθωμανικά στρατεύματα της Ευρώπης να περάσουν στην Ανατολία.[173] Γι'αυτό το λόγο, οι πολιορκημένοι κάτοικοι του Πέραν σήκωσαν την μογγολική σημαία στους πύργους της γενουάτικης παροικίας.[174] Υπάρχουν

---

170 P. Gautier, «Recit» 108.36-110.10«τὰ νικώντων αὐτῷ προτείνουσιν»..

171 D.Hatzopoulos, Le Premier Siège, 103.

172 Επιστολή του Ταμερλάνου της 15 Μαιού 1402 εκδόθηκε από την Alexandrescu-Dersca, La campagne, 124.- K. Matschke, Ankara, 110-111.

173 Σύμφωνα με τον Clavijo, έκδ. Le Strange, 135, οι απεσταλμένοι του Βυζαντινού συμβασιλιά και των Γενουατών του Πέρα που στον Ταμερλάνο το 1401 προσφέρουν υποστήριξη στο Μογγολό ηγεμόνα για την μαχη ενάντια στους Τούρκους υποστηριξη με στρατιώτες και γαλέρες. Θέλουν να εξοπλίσουν αμέσως ή σε σύντομο χρονικό διάστημα 3 θωρηκτά και να κλείσουν το στενό του Δαρδανελίου. σύμφωνα με αυτήν την σύμβαση ο Ταμερλάνος απαιτεί μεσω ενος απεσταλμένου προς το Ιωάννη Ζ΄ να θεσουν οι Βυζαντινοι ετοιμες 20 γαλέρες και να τις στείλουν στην Τραπεζουντα για να τις διαταζει ο Μογγολος ηγεμόνας. Βλ. K. Matschke, Ankara, 110-111, σημ. 391.- D. Hatzopoulos, Le Premier Siège, 103.

174 Για την μογγολική σημαία στους γενουατικούς πύργους του Πέραν βλ. Heyd, Commerce, II, 267.- Barker, Manuel II, 505.-Dennis, «Three Reports», 253.-O Balard, Romanie génoise, I, 101, σημ. 362, αμφισβητεί την ακρίβεια των πληροφοριών που παρέχονται από τον Γενουάτη χρονογράφο. Για την συζήτηση σχετικά με το θέμα και την παλαιοτέρη σχετική βιβλιογραφία βλ. D.Hatzopoulos, Le Premier Siège, 103, σημ. 356.

ενδείξεις ότι οι Γενουάτες επίσης έστειλαν απεσταλμένο στον Τιμούρ στις 22 Μαρτίου 1401, αλλά ο ακριβής σκοπός της αποστολής παραμένει άγνωστος.[175]

Το καλοκαίρι του 1401 οι πολιορκημένοι επιχείρησαν να συνάψουν σύμβαση ειρήνης με τον Βαγιαζήτ. Ανάμεσα στις διάφορες πληροφορίες σχετικά με τις μετακινήσεις των Μογγόλων στην Αν. Ανατολία, ο Orado αναφέρει ότι όταν μετέβαινε ο ίδιος την Καλλίπολη, δεν είδε οθωμανικά σκάφη.[176] Επιπλέον γράφει ότι παρατήρησε μερικά οθωμανικά πλοία που είχαν φύγει για άγνωστο λόγο προς την οθωμανική Θεσσαλονίκη.[177] Τελικά, οι προσδοκίες της νέας αποστολής των Κωνσταντινοπολιτών στον σουλτάνο δεν ευοδώθηκαν.[178] Η κατάσταση στην Πόλη ολοένα χειροτέρευε και η πείνα προκάλεσε μεγάλες απώλειες.[179] Το χειμώνα 1401-1402, ο αποκλεισμός συνεχιζόταν,[180] και ο οθωμανικός στόλος ήλεγχε τα Στενά.[181] Στο μεταξύ, ο Βαγιαζήτ επέστρεψε στην Προύσα, άρχισε τις προετοιμασίες για μια μεγαλύτερη επίθεση ενάντια στην Κωνσταντινούπολη και συγκέντρωσε τον στρατό του.[182] Ίσως η οδυνηρή κατάσταση των Κωνσταντινοπολιτών και τη μεγάλη αποθάρρυνσή τους επιτάχυνε τις οθωμανικές προετοιμασίες. Αυτή η εξέλιξη κινητοποίησε τους Βενετούς. Στις 29 Ιανουαρίου 1402, η Σύγκλητος επικοινώνησε με τον Μανουήλ, για να τον ενημερώσει για τις τελευταίες ειδήσεις της Κωνσταντινούπολης και να τον παροτρύνει να επιστρέψει όσο γρήγορο γινόταν μετά την παραλαβή της βοήθειας από τους Δυτικούς ηγεμόνες.[183] Όπως φαίνεται από βενετικά έγγραφα, οι Βενετοί ήταν πεπεισμένοι ότι ο Ιωάννης δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει την κρίση που πλησίαζε. Ο Μανουήλ Β΄, άνησυχος για την πρωτεύουσά του ενημέρωσε τη βενετική Σύγκλητο ότι ήθελε να επιστρέψει στην Πόλη. Ο αυτοκράτορας ζήτησε έξι βενετικά πλοία να συνοδέψουν εκείνα που παρέχονταν από τη Γένοβα. Επίσης ζήτησε από την Βενετία και τη Γένοβα να πιέσουν τους βασιλείς της Γαλλίας και της Αγγλίας, και να τεθεί το θέμα της δυτικής βοήθειας που

175Βλ. Jorga, "Notes et Extraits", IV, 238.-Alexandrescu-Dersca, La campagne 52.

176Thiriet, Regestes, II, αρ. 1023 (10 Αυγούστου 1401).-Barker, Manuel II, 206.-Dennis, «Three Reports», 255.-Zakythinos, «Attitude» 69.-Ο Hatzopoulos, Premier Siège, 103-104, θεωρεί ότι μια από τις αιτίες της απουσίας του τουρκικού στόλου της Καλλίπολης μπορεί να ήταν το γεγονός ότι τα πληρώματα, εκτός από εκείνα που κατευθύνονταν προς την Θεσσαλονίκη, είχαν κληθεί από τον σουλτάνο για να μεταφέρουν πολεμικούς εξοπλισμούς στην Ανατολία.

177 Άλλη μια αναφορά από το Χάνδακα (Candie) της 11 Απριλίου 1402 «de Gallipoli dicibatur quod non est amplius tantus exercitus ibi quantus solebat esse quia gens vadit cum Turcho in exercitu contra Taberlanum» παρέχει ίδιες πληροφορίες, αλλά ακριβέστερες.-Ο Hatzopoulos, Le Premier Siège, 104, σημ. 359, αμφισβητεί την ορθότητα των παραπάνω πληροφοριών ισχυριζόμενος ότι αναφέρονται σε μεταγενέστερα γεγονότα, των αρχών του 1402.-Ο G. Dennis, «Three Reports» 248, σημ. 4, σχολιάζει το παραπάνω κείμενο παρέχοντας την αγγλική μετάφραση.

178 P. Gautier, «Recit» 110, 4, 9-10. Μετά την συνάντηση με τον Βαγιαζήτ οι απεσταλμένοι, έφυγαν άπρακτοι.

179Βλ. Μ.Μ, αρ. 678, 557-558.-Darrouzès, Registre, 138, σημ. 165 (Νοέμβριος του 1401).

180Η. Hunger, «Zu den Restlichen lnedita», 60.-Darrouzès, Registre, 139, σημ. 176 (Ιανουάριος του 1402).

181 Βλ. Jorga, «Notes et extraits», IV, 247.-Thiriet, Régestes II, αρ. 1038 (28 Ιανουαρίου 1402).-Dennis, «Three Reports» 247, 248.-Jorga, «Notes et extraits» IV, 248.249.-Για την κατάσταση στα Στενά και τις ενέργειες του οθωμανικού στόλου βλ. Hatzopoulos, Premier Siège, 104, σημ. 363.

182Hatzopoulos, 105, σημ. 364.

183Βλ. Thiriet, Régestes, II, αρ. 1039 (29 Ιανουαρίου 1402).-Barker, Manuel II, 193.

χρειαζόταν το Βυζάντιο. Στις 8 Μαΐου του 1402 η βενετική απάντηση ήταν αρκετά αόριστη και ανακοίνωνε στον Μανουήλ ότι ο κίνδυνος που διέτρεχε η Κωνσταντινούπολη πέρασε, διότι ο σουλτάνος ήταν απασχολημένος με τις προετοιμασίες για την σύγκρουση με τους Μογγόλους.[184] Η βενετική Σύγκλητος αποφάσισε στις 16 Φεβρουαρίου 1402 να αρχίσει τις διαπραγματεύσεις προκειμένου να διαμορφωθεί μια νέα αντι-οθωμανική ένωση. Αυτό που ώθησε τους Βενετούς να πάρουν μέτρα ήταν ότι ο έλεγχος των Στενών ήταν ακόμη στα χέρια των Οθωμανών.[185]

Οι ειδήσεις που έφθαναν από την Ανατολή στην Βενετία ανέφεραν μια μεγάλη οθωμανική ήττα στην Σεβάστεια και γι' αυτό το λόγο ο σουλτάνος αναγκάτηκε να σταματήσει κάθε προσπάθεια σε σχέση με τη Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με ένα βενετικό έγγραφο της 3ης Μαρτίου 1402, όταν ο σουλτάνος πληροφορήθηκε τη νέα μογγολική προέλαση στα ανατολικά σύνορα του κράτους του και την ήττα του στρατού του στην Σεβάστεια, διέταξε τη διάλυση του στόλου της Καλλίπολης, έτσι ώστε τα πληρώματα να χρησιμοποιηθούν εναντίον των Μογγόλων.[186]

Περίπου την ίδια περίοδο, στις 15 Μαΐου 1402, ο Τιμούρ ήλθε σε επαφή με τον Ιωάννη Ζ΄ Παλαιολόγο στέλνοντάς του μια επιστολή. Η επιστολή του Μογγόλου ηγεμόνα έφθασε στον αυτοκράτορα με κάποιον Εβραίο Ισαάκιο, ο οποίος ήταν στην μογγολική υπηρεσία.[187] Όσον αφορά το περιεχόμενο της επιστολής, ο Τιμούρ ζήτησε από τους πολιορκημένους να λάβουν μέρος με είκοσι γαλέρες στις επιχειρήσεις εναντίον του Βαγιαζήτ.[188] Τούτο επιβεβαιώνεται από την αφήγηση του Clavijo, σύμφωνα με τον οποίο ο αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης και οι Γενουάτες του Πέραν ενημέρωσαν τον Τιμούρ ότι σε περίπτωση που γινόταν πόλεμος με τον Τούρκο (Βαγιαζήτ), αυτοί θα βοηθούσαν τους

---

184 Βλ. Jorga, «Notes et extraits», IV, 250 (8 Μαΐου 1402).-Thiriet, Régestes, II, αρ. 1055 (8 Μαΐου 1402).-Dölger, Regesten, V, αρ. 3288.-Barker, Manuel II, 193.

185Το βενετικό έγγραφο της 5ης Μαρτίου 1402 αποδεικνύει ότι ο οθωμανικός έλεγχος ήταν τόσο ασφυκτικός ώστε ο νέος Βενετός βαΐλος της Κωνσταντινούπολης δεν είχε καταφέρει να φθάσει ακόμη στην έδρα του. Βλ. Thiriet, Régestes, II, αρ. 1045 (5 Μαρτίου 1402). Επιπλέον, κάποιοι Βενετοί που σχεδίαζαν να φύγουν για τις βενετικές κτήσεις στην Ανατολή καθυστέρησαν αναγκαστικά την αναχώρησή τους. Βλ. Jorga, «Notes et extraits», IV, 248 (18 Μαρτίου 1402).-βλ. επίσης Hatzopoulos, Premier Siège, 105.

186Μια αναφορά που γράφτηκε στις 3 Μαρτίου 1402 στον Χάνδακα επιβεβαιώνει ότι υπήρχε χαλάρωση στα Στενά πριν από αυτή την ημερομηνία. Ο σουλτάνος είχε αφήσει μόνο εννέα γαλέρες και κάποια μικρά σκάφη για την υπεράσπιση της Καλλίπολης και είχε πληρώσει στα πληρώματα εκ των προτέρων τις αμοιβές τριών μηνών. Βλ.Jorga, "Notes et Extraits", IV, σ. 248-249.-Dennis, "Three Reports", 247, 248.-Άλλη μια αναφορά που έφθασε από το Χάνδακα στην Βενετία (στις 11 Απριλίου 1402) ανέφερε ότι ο σουλτάνος λόγω της μογγολικής πρόκλησης δεν άφησε έκεινες τις εννέα γαλέρες στην Καλλίπολη. Βλ. Dennis, «Three Reports» 247-248.-Jorga, «Notes et extraits», IV, 248-249.-Hatzopoulos, Premier Siège, 107.

187Βλ. Alexandrescu-Dersca, La campagne 51 και «Επιστολή του Τιμούρ».-Ο Hatzopoulos, Premier Siège, 107, σημ. 375, πιθανολογεί ότι αυτή η επιστολή ήταν απάντηση στις βυζαντινές προτάσεις που έγιναν μέσω της αποστολής του Τιμούρ τον Αύγουστο του 1401, δηλαδή υπήρξε βυζαντινή επαφή με τον Τιμούρ, της οποίας η ημερομηνία παραμένει άγνωστη.

188Για την «επιστολή του Τιμούρ» βλ. Alexandrescu-Dersca, La campagne 52.-Fallmerayer, Geschichte, 223.-Delaville le Roulx, France en Orient, I, 390.-Hookham, Tamburlaine, 243.-D.M.Nicol, Last Centuries, 328.- Hatzopoulos, Premier Siège, 107.

Μογγόλους οπλίζοντας μικρές γαλέρες, για να αποτρέψουν την διαπεραίωση των Τούρκων από την Ευρώπη στην Ανατολία έτσι ώστε να διευκολύνουν τον Τιμούρ.[189] Ο Μογγόλος ηγεμόνας δέχτηκε επίσης την πληρωμή του φόρου από τους Χριστιανούς της Πόλης και του Πέραν, που πλήρωναν πριν στον Βαγιαζήτ.[190] Πληροφόρησε τον Ιωάννη Ζ΄ ότι ο Δομινικανός μοναχός Φραγκίσκος θα έμενε στο στρατόπεδό του, και ότι δέχτηκε τους απεσταλμένους του Βαγιαζήτ και τους ανήγγειλε σχετικά με την επιθυμία των Χριστιανών για τον φόρο.[191] Από την επιστολή του Τιμούρ φαίνεται ότι οι Βυζαντινοί, τον Αύγουστο του 1401, είχαν ζητήσει από τους Οθωμανούς να επιστρέψουν όλα τα παράλια κάστρα που κατείχαν πριν από τον πόλεμο, καθώς ο Τιμούρ τους ρωτούσε εάν ο Βαγιαζήτ θα αποζημίωνε τους Χριστιανούς επιστρέφοντας τα σχετικά εδάφη, τα κάστρα.[192] Η επιστολή παραδίδει επίσης ότι ο Τιμούρ είχε εμφανιστεί ήδη στα βουνά της Τραπεζούντας και ο κυρίος της περιοχής, ο Μανουήλ Μέγας Κομνηνός, του δήλωσε την πίστη του. Ο αυτοκράτορας της Τραπεζούντας τάχτηκε στο αντι-οθωμανικό μέτωπο με είκοσι πλοία και με την υπόσχεση να παρουσιαστεί με τα στρατεύματά του στο πλευρό του Μογγόλου ηγεμόνα. Δεν υπάρχει όμως καμία απόδειξη για την παρουσία του Κομνηνού στη μάχη της Άγκυρας. Μόνο ο Οθωμανός χρονογράφος Sa'ad al-Din δίνει τα ονόματα των πριγκήπων που συμμετείχαν στη μάχη στο πλευρό του Τιμούρ, δεν αναφέρει όμως το όνομα του Μεγάλου Κομνηνού.[193]

Τον ίδιο καιρό, ο αυτοκράτορας της Βασιλεύουσας «χριστιανικώτατος ὤν καὶ μεμνημένος τὰ θεῖα καὶ ἐν φρονήσει μεστός, ὁρῶν τὸ ὑπήκοον ἅπαν ταλαιπωρούμενον ὑπὸ ἐνδείας, μόδιος γὰρ σίτου ὑπὲρ τὰ εἴκοσι νομίσματα· και ποῦ νόμισμα; οἴνου τὸ ὁμοίως· καὶ ἄλλων ἀναγκαίων τροφῶν λείψις· ἐξ ἀνάγκης ὁ κοινὸς λαὸς εἰς ἀπιστίαν καὶ προδοσίαν πατρίδος ἐώρα· -- καὶ αὐτὸς ἐξωμολογεῖτο καθ' ἑκάστην ὥραν τε καὶ ἡμέραν τῷ Θεῷ, λέγων· 'Μή μοι γένοιτο, Χριστὲ βασιλεῦ, μηδὲ ἀκουσθήτω ἐν τοῖς ἀπείροις ἔθνεσι τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἐν ἡμέραις Μανουήλ τοῦ βασιλέως παρεδόθη ἡ Πόλις καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια καὶ τίμια σκεύη τοῖς ἀσεβέσι καὶ χριστομάχοις·».[194]

Παρά τις χριστιανικές επαφές με τον Μογγόλο ηγεμόνα και τις υποσχέσεις που δόθηκαν από αυτόν, οι Πολίτες πίστευαν ότι ο Βαγιαζήτ θα θριάμβευε όπως πριν, και μετά τη νίκη θα επανερχόταν εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Καθώς δεν περίμεναν βοήθεια από

189 Clavijo, σ. 93.-Heyd, Commerce, II, 266-267.-Delaville le Roulx, La France en Oríent, I, 390.-Barker, Manuel II, 505.- Hatzopoulos, Premier Siège, 107.

190Για την «Επιστολή του Τιμούρ» βλ. Alexandrescu-Dersca, La Campagne 51.-Spandugnino, εκδ. Σάθα, MB, IX, 147.22-23. W. Miller, Last Greek Empire, 71-72.-Delaville le Roulx, France en Orient, I, 390 Heyd, Commerce, II, 266.-Hookham, Tamburlaine, 243.-E. Zachariadou, «Trebizond and the Turks (1352-1402)» 354.- Hatzopoulos, Premier Siège, 107.

191Βλ. «Επιστολή του Τιμούρ» Alexandrescu-Dersca, La campagne 51.

192«Επιστολή του Τιμούρ» Alexandrescu-Dersca, La campagne 50-51.-Jorga, «Notes et Extraits», IV, 244-246.-Dennis, «Three Reports» 244-246.- Hatzopoulos,, Premier Siège, 108.

193Για την «Επιστολή του Τιμούρ» βλ. Alexandrescu-Dersca, La campagne 50-51.-O Fallmerayer, Geschichte, 229, πιστεύει ότι ο Μανουήλ Γ΄ Κομνηνός επρόκειτο να ήταν μεταξύ είκοσι ηγετών, των οποίων τα ονόματα δεν αναφέρει ο Sa'ad al-Din.- Hatzopoulos,, Premier Siège, 108.

194Δούκας, 85.5-15.-P.Gautier, «Action des grâces», 348-356.-Gautier, «Récít», 110.11-12.-Hatzopoulos, Premier Siège, 108.

πουθενά, συνειδητοποίησαν την ματαιότητα κάθε αντίστασης εναντίον του σουλτάνου ύστερα από ενδεχομένη νίκη του εναντίον του Τιμούρ.[195] Πίστευαν επίσης ότι εάν παραδίνονταν πριν από την μάχη στον σουλτάνο θα διασώζονταν. Γι' αυτό το λόγο, αποφάσισαν να παραδώσουν την Πόλη στον σουλτάνο, ο οποίος δέχτηκε να δώσει στον Ιωάννη Ζ' μια άλλη κτήση.[196] Μια βυζαντινή αντιπροσωπεία, που αποτελούνταν από ευγενείς φέρνοντας μαζί της τα κλειδιά της βυζαντινής πρωτεύουσας, κατευθύνθηκε στην Kütahya (Κοτυάϊο), όπου ήλπιζε να συναντήσει τον σουλτάνο.[197] Όμως, η ήττα και η αιχμαλωσία του Βαγιαζήτ Α΄ στην μάχη της Άγκυρας στις 28 Ιουλίου 1402 τα ανέτρεψαν όλα.[198] Εάν το αποτέλεσμα της μάχης στην Άγκυρα ήταν εκείνο που περίμεναν οι Βυζαντινοί, ο Βαγιαζήτ Α΄ μπορεί να έφθανε στον στόχο του, δηλαδή στη κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης. Στις 28 Ιουλίου 1402, ο μογγολικός στρατός κατέγραψε μεγάλη νίκη απέναντι στον οθωμανικό στρατό κοντά στην Άγκυρα. Ο Βαγιαζήτ έδωσε σκληρή μάχη έως ότου πιάστηκε αιχμάλωτος. Έτσι η οθωμανική δύναμη διαλύθηκε και η Κωνσταντινούπολη σώθηκε. Ο σουλτάνος πέθανε στις 9 Μαρτίου 1403 στην αιχμαλωσία αφήνοντας το κράτος του στην αναρχία. Οι δυναστικές διαμάχες μεταξύ των διαδόχων του διήρκεσαν έως το 1423 και το Βυζάντιο μπόρεσε να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη συμπεριλαμβανομένης και της Θεσσαλονίκης. Η διάρκεια της ζωής του Βυζαντίου παρατάθηκε μισό αιώνα ακόμα.[199]

---

195 Gautier, «Récit», 110.- Hatzopoulos, Premier Siège, 108.- Matschke, Ankara, 11, σημ. 16, υποστηρίζει ότι ακόμα πριν από την αναχώρησή του για τη Δύση, ο αυτοκράτορας Μανουήλ είχε στείλει μια αντιπροσωπεία στον Τιμούρ περοκειμένου να τον υποκινήσει ενάντια στον Βαγιαζήτ.

196 Gautier, «Récit», 110.-Clavijo, 28.-Barker, Manuel II, 215.- Hatzopoulos, Premier Siège, 108.

197 Βρ.Χρ. 22, παρ. 28, σ. 184: «οἱ δὲ ἐν τῇ Πόλει λιμοκτονηθέντες, ὁ λαός ἔφυγεν, ἔλαβον δὲ τὰς κλεῖδας τῆς Πόλεως τινὲς τῶν ἀρχόντων καὶ ἐπορεύοντο ἐν τῷ Κοτυαείῳ πρὸς τὸν σουλτάνον (τοῦ) παραδοθῆναι τὴν Πόλιν.» Βρ.Χρ. 22, παρ. 30, σ. 185: «Οἱ δὲ τὰς κλεῖδας λαβόντες τῆς Πόλεως ἄρχοντες ὑπέστρεψάν χαροποί. μηνύσαντες δὲ τὸν βασιλέα κῦρ Μανουὴλ ἦλθεν ἐκ τῆς Φραγκίας καὶ ἔλαβε τὴν Πόλιν βασιλεύων. τὸν δὲ κῦρ Ἀνδρόνικον (!) ἔστειλεν ἐν Θεσσαλονίκη δεσπόζειν αὐτήν. κἀκεῖ τέθνηκεν ἄπαις.» Αυτή η βυζαντινή αποστολή χρονολογείται στο 1402. Για την αξιολόγηση του χρονικού βλ. P. Schreiner, Kleinchroniken, II, 368-369.-Barker, Manuel II, 215. Για το Κοτυάϊο, βλ. Ramsay, Historical Geography, 144.-Belke-Mersich, Phrygien TIB 7, 312-315.- Hatzopoulos, Premier Siège, 108-109.

198 Ο Δούκας, Grecu, 95, μιλάει αργότερα για το γεγονός ότι ο Θεός μέσω ενός τελείως ιδιαίτερου θαύματος νίκησε ένα Φαραό μέσω ενός άλλου φαραού τον έριξε στην άβυσσο.-Μια ανώνημη αναφορά σχετικά με την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης αποδίδει την καταστροφή του Βαγιαζήτ στην επίκαιρη επέμβαση του Θεοτόκου. βλ. Recit, Gautier, 112-114.-Matschke, Ankara, 15, σημ. 38.

199 Barker, Manuel II, 246.-Werner, Geburt, 181.-A.E.Bakalopulos, Origins, 138.-Matschke, Ankara, 33-34.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΠΡΙΓΚΙΠΩΝ. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ 1403

1. Η κυριαρχία του Σουλεϊμάν και η συνθήκη της Καλλίπολης (Φεβρουάριος 1403)

Η μάχη της Άγκυρας και η καταστροφή του οθωμανικού στρατού έγιναν αιτία για τα κύματα των προσφύγων, αστικής και στρατιωτικής τάξης, που επιθυμούσαν με κάθε τρόπο να διασχίσουν τα Στενά και να φθάσουν στην Ευρώπη. Οι χριστιανικές δυνάμεις προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν την ήττα των Οθωμανών και οι Βενετοί έβλεπαν ότι ήταν σε θέση να αποκλείσουν την διαπεραίωση των Τούρκων και να καταλάβουν οι ίδιοι την Καλλίπολη.[200] Ωστόσο βρέθηκαν ξαφνικά να μεταφέρουν τους Τούρκους πρόσφυγες στην Ευρώπη. Όντως η φιλοδοξία και η αναζήτηση του προσωπικού και άμεσου κέρδους, αντίθετα ακόμη και στα χριστιανικά συμφέροντα, ώθησε τους Χριστιανούς πλοιοκτήτες να μεταφέρουν τους Τούρκους από τα Στενά. Τους Γενουάτες πρωταγωνιστές αυτής της μεταφοράς, ακολούθησαν σύντομα και οι Βυζαντινοί[201] και τελικά οι Βενετοί.[202]

Μεταξύ των προσφύγων ήταν και ένας από τους γιούς του Βαγιαζήτ Α΄, ο Σουλεϊμάν Τσελεμπή. Ο Σουλεϊμάν κατάφερε να διαφύγει από το πεδίο μάχης της Άγκυρας με την βοήθεια του Τσανδαρλί Αλή Πασά και του βεζίρη του πατέρα του και άλλων ανδρών και κατευθύνθηκε προς στην Προύσα. Πριν τον προλάβουν οι άνδρες του Τιμούρ, πήρε τον μικρότερο αδελφό της οικογένειας, τον Κάσιμ Τσελεμπή, την αδερφή του Φατμά Χάτουν και ένα μέρος του οθωμανικού θησαυρού και έσπευσε να εγκατασταθεί στο ευρωπαϊκό τμήμα του οθωμανικού κράτους και να επιβάλει την κυριαρχία του. Πέρασε στην Ευρώπη δια μέσου της Καλλίπολης στις 29 Αυγούστου 1402.[203] Σύμφωνα με ένα βραχύ χρονικό, στην συνοδεία του Σουλεϊμάν ήταν επίσης ο αδελφός του, Ίσά Τσελεμπή.[204]

200Thiriet, Régestes, II, αρ. 1056 (8 Μαΐου 1402), αρ. 1070 (22 Σεπτεμβρίου 1402), αρ. 1071 (23 Σεπτεμβρίου 1402), αρ. 1078 (23 Σεπτεμβρίου 1402).-Alexandrescu-Dersca, La Campagne 83.-Barker, Manuel II, 217.

201 Για τον αριθμό και για την ακριβή προέλευσή των προσφύγων δεν γνωρίζουμε πολλά. Βλ. Leben und Taten der türkischen Kaiser, 46.-N. Jorga, Notes I, 140.-K.Matschke, 111, σημ. 393.

202Delaville le Roulx, France en Orient, I, 390.-Alexandrescu-Dersca, La Campagne 83-84.-Barker, Manuel II, 218.

203G.T.Dennis, Treaty, 72-88.-Βρ.Χρ. 95, παρ. 3, σ. 634, δίνει την χρονολογία του γεγονότος ως 29 Αυγούστου 1402. Προσδιορίζει επίσης ως την Καλλίπολη όπου πέρασε ο Σουλεϊμάν στην Ρούμελη, δηλαδή στο ευρωπαϊκό τμήμα του οθωμανικού κράτους.- Επίσης σύμφωνα με την μαρτυρία του Gerardo Sagredo, ο Σουλεϊμάν επικεφαλής ενός πολυάριθμου στρατού κατέφυγε στην Καλλίπολη με την βοήθεια γενουατικών πλοίων. Βλ. Alexandrescu-Dersca, La Campagne, 147 και 130.-Οι οθωμανικές πηγές δεν δίνουν καμία ημερομηνία.-P. Schreiner, II, 373-374, δέχεται την χρονολόγηση του βραχέους χρονικού, αλλά αμφιβάλλει εάν ο Σουλεϊμάν όντως είχε περάσει στην Ευρώπη δια μέσου της Καλλίπολης.- Ο C. Imber, The Ottoman Empire, 56, υποστηρίζει ότι ο Σουλεϊμάν πέρασε στην Ευρώπη δια μέσου του Βοσπόρου κοντά στην Κωνσταντινούπολη.- Σύμφωνα με την αφήγηση του Gerardo Sagredo, ο οποίος διέφυγε από την Προύσα στις 3 Αυγούστου και έφθασε στην Κωνσταντινούπολη στις 22 του ίδιου μηνός, δηλαδή την ίδια εποχή με τον Σουλεϊμάν, ο πρίγκηπας πέρασε στην Ρούμελη σε μια περιοχή ονόματι Mierete: Η Alexandrescu-Dersca, La campagne 130,

Για να σταθεροποιήσει την αρχή του ο Σουλεϊμάν προσπάθησε να διατηρήσει καλές σχέσεις τόσο με τους αδελφούς του, όσο και με τους γείτονές του, φυσικά και με το Βυζάντιο. Ο κύριος σύμβουλός του, ο Τσανδαρλί Αλή Πασάς, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε κάθε κίνησή του. Ο Σουλεϊμάν εκδήλωσε την ανάγκη για συμμαχία με τα χριστιανικά κράτη της ανατολικής Μεσογείου συμπεριλαμβάνοντας ιδιαίτερα και το Βυζάντιο. Έτσι ο Σουλεϊμάν πριν από τις 4 Σεπτεμβρίου εξέφρασε στους Βυζαντινούς την επιθυμία για μια σύμβαση ειρήνης, και πρότεινε να παραδώσει τον οθωμανικό στόλο, την Καλλίπολη και μεγάλη έκταση παραλιακής λωρίδας στην Ρούμελη.[205] Γύρω στις 20 Σεπτεμβρίου 1402 ο Σουλεϊμάν πρέπει να ήταν παρών στην Κωνσταντινούπολη και το Πέραν, εκλιπαρώντας για ειρήνη και επαναλαμβάνοντας την πρότασή του.[206]

Οι εξελίξεις όμως στην Ανατολή γίνονταν περίπλοκες και ο Σουλεϊμάν δεν είχε αρκετό καιρό στην διάθεσή του, γιατί έπρεπε να ενισχύσει τη θέση του. Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις επρόκειτο να διαρκέσουν κάποιους μήνες, λόγω της απουσίας του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ στην Ευρώπη, και λόγω της έντασης μεταξύ Βενετών και Γενουατών. Επιπλέον, η συνήθης ευνοϊκή στάση του αντιβασιλέα Ιωάννη Ζ΄ προς τους Γενουάτες, δημιούργησε αμφιβολίες στους Βενετούς προς το πρόσωπό του. Όλα αυτά κρατούσαν τις προσπάθειες του Σουλεϊμάν σε εκκρεμότητα.[207] Επιπρόσθετα, ο Ιωάννης Ζ΄ δίσταζε να ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις.[208] Ίσως θεώρησε ότι με την καθυστέρηση των διαπραγματεύσεων θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί περισσότερο την κατάσταση.[209] Όμως ο Σουλεϊμάν δεν είχε πολύ χρόνο στην διάθεσή του και γι' αυτό στράφηκε προς την Βενετία.

είχε υποθέσει ότι η ανωτέρω περιοχή συμπίπτει με το σημερινό Maltepe, ασιατικής παράλιας περιοχής της βυζαντινής πρωτεύουσας.-Η Ε.Η. Zachariadou,«Süleyman Çelebi» 269-270, αποκλείει την παραπάνω υπόθεση, βάσει του ότι ο Sagredo αναφέρει ότι το Mierete ήταν μια περιοχή στην Ρούμελη. Η ιστορικός πιθανολογεί ότι ο Σουλεϊμάν κινήθηκε προς το καλά οχυρωμένο κάστρο της Καλλίπολης από αυτό το άγνωστο Mierete.-Ο T. Gökbilgin, «Süleyman Çelebi» 179-180, υποστηρίζει ότι ο Σουλεϊμάν είχε προσφύγει στο κάστρο (Anadolu Hisarı) που ήταν στην ανατολική ακτή της βυζαντινής πρωτεύουσας.-Ο C.E. Bosworth, «Süleyman Çelebi» 843, υποστηρίζει ότι ο Σουλεϊμάν πέρασε στην Ευρώπη δια μέσου του Βοσπόρου με την βοήθεια των Γενουατών.- Ο Hammer, GOR, I, 341, και ο Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 316 υποθέτουν ότι ενώ ο Σουλεϊμάν διαπεραιωνόταν στην Ευρώπη, άφησε το χαρέμι του πατέρα του στο Yenişehir. Προσθέτουν επίσης ότι τα μέλη του χαρεμιού αιχμαλωτίστηκαν από Μογγόλους διώκτες και μεταφέρθηκαν στην Κιουτάχεια (Κοτυαϊο) στην αυλή του Τιμούρ.

204«Τῇ κ΄ τοῦ αὐγούστου, τῆς ἰνδικτιῶνος ι΄, τοῦ ,ϛϡι΄ ἔτους, ἐπέρασεν ὁ υἱὸς τοῦ Παγιαζήτη, ὁ Μουσουλμὰν τζαλαπής, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐσαμπεῖς εἰς τὴν Καλλίπολη.» Βλ. Βρ.Χρ.95, παρ. 3, σ. 634.

205Επιστολή του Giovanni Cornaro της 4 Σεπτεμβρίου 1402: Alexandrescu-Dersca, La Campagne 127.-Σύμφωνα με τον K. Matschke, Ankara, 107, σημ. 374 και 108, υποστηρίζει ότι «όταν ο Σουλεϊμάν πρότεινε να παραδώσει την Καλλίπολη και το στόλο του σίγουρα ήξερε τότε με ποιο μπέϊκον να πιάσει τα βυζαντινά ποντίκια και να τους κινήσει προς μια σύμβαση.» Ο ιστορικός εφιστεί την προσοχή στο γεγονός ότι «ο οθωμανικός στόλος ήταν αποδιοργανωμενος μετά την ήττα στην Αγκυρα, αλλά δεν πλήχτηκε σημαντικά στην ουσία του.»

206Σύμφωνα με την επιστολή του Tommasso da Molino (24 Σεπτεμβρίου 1402) ο Σουλεϊμάν ήταν στην Κωνσταντινούπολη και το Πέρα. Βλ. Alexandrescu-Dersca, La Campagne 138-140.

207K.M.Setton, The Papacy 370-400.

208 Alexandrescu-Dersca, La Champagne, 127, 146.

209 Dennis, Treaty, 82-85.

Στις αρχές του Δεκεμβρίου του 1402 ένας Οθωμανός απεσταλμένος εμφανίστηκε ενώπιον της βενετικής Συγκλήτου με σκοπό να παρουσιάσει την πρόταση ειρήνης εκ μέρους του Σουλεϊμάν. Ο πρίγκηπας επιδίωκε την μεσολάβηση της Βενετίας προς τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο, και ως αντάλλαγμα προσέφερε στους Βενετούς εμπορικά προνόμια. Επιπλέον, τους ζήτησε να επισπεύσουν την επιστροφή του Μανουήλ Β΄ από την δυτική Ευρώπη γιατί ήθελε να συμμαχήσει μαζί του.[210] Οι Βενετοί πληροφόρησαν τον πρίγκηπα ότι ο Μανουήλ Β΄ ήταν καθ' οδόν προς τη Βενετία. Η Σύγκλητος υποσχέθηκε να τον ενημερώσει άμεσα για τις εξελίξεις, μόλις φθάσει στην Βενετία. Η απάντηση της βενετικής συγκλήτου στις 7 Δεκεμβρίου 1402, φανερώνει ότι η επιθυμία του Σουλεϊμάν έφθανε σε σημείο να δηλώνει πως αποδέχεται να αποκαλεί τον εαυτό του γιό του Μανουήλ, υποσχόμενος ότι δεν θα παρεκκλίνει από την θέλησή του, διότι επιθυμούσε να διευθετήσει ο Μανουήλ τα εδάφη του, ακριβώς όπως διευθετεί τα δικά του.»[211]

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η αποστολή αποτελούσε το πρώτο βήμα στις διαπραγματεύσεις, οι οποίες κατέληξαν σε μια συνθήκη, η οποία συνάφθηκε από τον Σουλεϊμάν τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο του 1403 με τον αντιβασιλέα Ιωάννη Ζ΄, τη Βενετία και τη Γένοβα και με τους ιππότες της Ρόδου.[212] Έτσι, γύρω στις 20 Φεβρουαρίου 1403, ένα μήνα πριν από την άφιξη του αυτοκράτορα Μανουήλ στη Βενετία, ο Σουλεϊμάν και οι Χριστιανοί της περιοχής υπέγραψαν στην Καλλίπολη μια συνθήκη: ο Ιωάννης, οι Βενετοί, οι Γενουάτες της Χίου, ο δούκας της Νάξου Ιάκωβος Α΄ Κρίσπος και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου. Στη συνθήκη αναφέρεται το όνομα του Στέφανου Λαζάρεβιτς της Σερβίας, ο οποίος όμως δεν πήρε μέρος ως συμβαλλόμενο μέρος. Όσον αφορά τους Βυζαντινούς, οι όροι που τους προσέφερε ο Οθωμανός πρίγκηπας ήταν ευνοϊκοί, εάν λάβει κανείς υπόψη την κατάσταση του βυζαντινού κράτους εκείνη την περίοδο. Επιπλέον, κατάργησε τον φόρο,[213]

---

[210] Jorga, «Notes et Extraits» IV, 257-258, 7 Δεκεμβρίου 1402.-Thiriet, Régestes, II, 1038/7 Δεκεμβρίου 1402.-Barker, Manuel II, 223.-G.T.Dennis, «Treaty» 73.-Η Ε. Zachariadou «Süleyman Çelebi» 271, σημ. 14, με βάση τις παραπάνω ημερομηνίες συμπεραίνει ότι η οθωμανική αποστολή επρόκειτο να φτάσει στην Βενετία στις αρχές του ίδιου μηνός. Η ιστορικός θεωρεί ανακριβή την χρονολόγηση του Barker, Manuel II, 223, ο οποίος γράφει ότι ο Σουλεϊμάν είχε έλθει σε επαφή με την Βενετία από την εποχή που ήταν επικεφαλής της Εφέσου, δηλαδή 1396-98, διότι έχει αποδειχτεί ότι εκείνη την εποχή ο Ερτουγρούλ, ο άλλος γιός του Βαγιαζήτ, ήταν επικεφαλής στην Έφεσο και εκείνος πρέπει να είχε επαφές με βενετικές αρχές της Κρήτης. Προσθέτει ότι ο Σουλεϊμάν εκείνη την περίοδο ήταν επικεφαλής στην Κασταμονή.

[211] Βλ. N. Jorga, «Notes et Extraits» I, 125-126.-O C. Imber, Ottoman Empire, 57, θεωρεί ότι ο Σουλεϊμάν με αυτήν την πρόταση εξέφρασε επίσης την επιθυμία του να γίνει υποτελής του Μανουήλ Β΄.-Η βενετική σύγκλητος έδωσε την απάντησή της στις 7 Δεκεμβρίου 1402 Valentini, AAV, III, 349-350. Ε.Η. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 271, σημ. 14.

[212] Για το περιεχόμενο και την ανάλυση της συνθήκης της Καλλίπολης και για το κείμενο της αναφοράς του Βενετού διαπραγματευτή Pietro Zeno, σε σχέση με τις συζητήσεις προς την βενετική κυβέρνηση βλ. G.T.Dennis, «Treaty» 72-88.-Για την εκτενή ανάλυση της συνθήκης βλ. επίσης K.Matschke, Ankara, 40-47 και 56-68.

[213] Οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες μετά την συνθήκη του 1403 δεν επέστρεψαν άμεσα στο προ-τουρκικό καθεστώς στα εδάφη που παρέλαβαν από τους Οθωμανούς. Παράδειγμα συνέχισαν να εισπράξουν κύριο φόρο (χαράτζι) από τα μονάστηρια του Αγίου Όρους και Θεσσαλονίκης. Ο N. Οικονομίδες, Le

που οι Βυζαντινοί πλήρωναν στην οθωμανική αυλή και εξασφάλισε την απελευθέρωση των Βυζαντινών αιχμαλώτων χωρίς κανένα περιορισμό.[214] Ο πρίγκηπας υποσχέθηκε να βοηθήσει τους Κωνσταντινοπολίτες στην περίπτωση που ο Τιμούρ επιτεθεί στην Πόλη, προσέφερε εμπορικά προνόμια στους Βυζαντινούς εμπόρους[215] και δέχτηκε να ζητεί την άδεια του αυτοκράτορα και της χριστιανικής συμμαχίας πριν οθωμανικά πλοία εισέλθουν στα Δαρδανέλια ή στον Βόσπορο.[216] Η συνθήκη της Καλλίπολης προέβλεπε την επιστροφή της Θεσσαλονίκης και των περιχώρων της, της Καλαμαριάς,[217] της περιοχής από τον ποταμό Γαλλικό μέχρι την πεδιάδα του Βαρδάρη (παρά Βάρδαρον)[218] και μέχρι την παραλία της ίδιας περιοχής.[219] Επιπλέον, η συνθήκη εξασφάλισε στους Βυζαντινούς εκτός από τα ανωτέρω

---

haradj, S. 687, ισχυρίστηκε ότι αυτός ο φόρος εισπράχθηκε μέχρι το 1409. Κατά τον G.Ostrogorsky, Etat tributaire, 243, εισπράχθηκε μέχρι το 1415. Για το φόρο αυτό βλ. επίσης E.Werner, Geburt, 268.-K.Matschke, Ankara, 68, σημ. 161.

[214]Οι Βυζαντινοί απαλλάσσονταν από την πληρωμή φόρων σε όλα τα εδάφη, τα οποία τους επιστράφηκαν και στην περιοχή «da la Parapolia fina al Panido (Panidos)»: G.Dennis, «Treaty» 78.-Matschke, Ankara, 64.-Η E.Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 274-279, σημ. 46, υποθέτει ότι με τη περιοχή «Parapolia» εννοείται η ελληνική λέξη περιπόλια, πιθανόν τα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης.-Βλ. επίσης Barker, Manuel II, 225.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid 54-55, ακολουθεί την άποψη της Ζαχαριάδου.

215Ο Dennis, «Treaty» 78-79, υποθέτει ότι στο κείμενο της συνθήκης οι «commerchieri» αναφέρονται στους εμπόρους, που ασχολούνταν με την εξαγωγή δημητριακών από οθωμανικά εδάφη.- Η Ε. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 283, σημ. 63, όμως υποστηρίζει ότι αυτοί ήταν Οθωμανοί κομμερκιάριοι, δηλαδή τελωνειακοί αξιωματούχοι. -Ο K.Matschke, Ankara, 108, σημ. 379, 109, προσθέτει επίσης ότι σε περίπτωση μιας μογγολικης επιθεσης στην Κωνσταντινούπολη υποσχέθηκε για την παραχώρηση πλοίων του για την υπερασπιση της πόλης. Σύμφωνα με τον ιστορικό, όμως αυτό δεν σήμαινε μια υποχρέωση σε υπηρεσίες υποτελείας

216Dennis, «Treaty» 79: «che algun mio navilio, che vuoga remi, non possa insir fuora de le Boche, ni de sora ni de soto, senza parola de lo imperador e de tuta la liga».-Η Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 283, σημ. 65, βασιζόμενη στην αναφορά του Clavijo, ο οποίος πέρασε τα Δαρδανέλια τον Οκτώβριο του 1403, και γράφει ότι ο Σουλεϊμάν είχε στόλο στην Καλλίπολη, συμπεραίνει ότι ο Σουλεϊμάν δεσμεύτηκε ότι δεν θα χρησιμοποιήσει το στόλο του, αλλά θα τον κρατήσει αγκυροβολημένο, πιθανότατα στο λιμάνι της Καλλίπολης. Heyd, Commerce II, 265.-Ο K.Matschke, Ankara, 89, σημ. 278, 90, επισημαίνει ότι ο οθωμανικός στόλος πιθαότητα μπορούσε να κινηθεί ελεύθερα μόνο μέσα στα θαλάσσια Στενά. Προσθέτει επίσης ότι «παραδόξως η Καλλίπολη λείπει από την λίστα των μερών και περιοχών τα οποία επεστράφηκαν στο βυζαντινό κράτος.»
-Barker, Manuel II, 225 και Καστρίτση, Bajezid's Sons, 53.

217 Η Ε.Η. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 277-278, υποστηρίζει ότι μολονότι η Χαλκιδική δεν αναφέρεται στην συνθήκη της Καλλίπολης, πρέπει να παραδόθηκε στην Βυζαντινή διοίκηση μετά το 1403. Επειδή στα οθωμανικά έγγραφα του 15ου αιώνα, η διοικητική περιφέρεια της Καλαμαριάς περιελάμβανε όλη την χερσόνησο της Χαλκιδικής, αυτό αποκλείει το γεγονός να μην συμπεριλαμβανόταν στη συνθήκη. Για αυτό το λόγο, η ιστορικός συμπεραίνει ότι ο παραθαλάσσιος τόπος που απλώνεται πάνω από τον Πάνιδο και ανατολικά από τον Στρυμόνα, παρέμεινε στην Οθωμανική διοίκηση, ενώ οι Βυζαντινοί παρέλαβαν μόνο την Θεσσαλονίκη και τα νοτιοδυτικά περίχωρα της πόλης εκτός από τον Βαρδάρη.-Επίσης ο Matschke, Ankara, 56 και 58-59, επισημαίνει ότι στην συνθήκη της Καλλίπολης δεν υπάρχει καμία αναφορά για τη παράδοση της χερσονήσου της Κασσάνδριας και της Χαλκιδικής εκτός από την Θεσσαλονίκη και τα περίχωρα της συμπεριλαμβανόμενης και της Καλαμαριάς. Βλ. επίσης Setton, 309-310 και Jorga, GOR, I, 328.

218Η Ε.Ζαχαριάδου, υποθέτει ότι η περιοχή «Παραβάρδαρον» ήταν όνομα βυζαντινού καπετανικίου ανατολικά από το ποταμό Άξιο (Βαρδάρη). Για την σχετική βιβλιογραφία βλ. της ίδιας «Süleyman Çelebi», 277, σημ. 34.-βλ. Matschke, Ankara, 56-57.-Setton, 309-310.

219.Ο Α. Βακαλόπουλος, «Les limites» 56-65, στηριζόμενος κάποια στοιχεία του Δούκα, 127.23: «...τὸν Στρυμόνα χωρία πάντα .... πλήν Ζειτουνίου...» θεωρεί ότι οι Βυζαντινοί εξάπλωσαν την επικράτεια τους μέχρι το Ζητούνιο (Λαμία).»-Η υπόθεση του Βακαλόπουλου έγινε αποδεκτή από τον

εδάφη, την παράδοση (από τους Οθωμανούς) των κάστρων[220] που βρίσκονταν στη γραμμή Προποντίδας-Μεσημβρίας στην ακτή του Ευξείνου μέχρι του Πανιωνίου.[221] Επιπρόσθετα οι Βυζαντινοί θα ήταν και πάλι οι κυρίαρχοι της Παλατιόριας, των κάστρων[222] και των αλυκών που απλώνονταν μέχρι την Θράκη.[223] Σαν τελευταίο όρο παραχώρησης εδαφών, θα επιστρέφονταν στην κατοχή του Βυζαντίου οι Σποράδες, δηλαδή τα νησιά Σκιάθος, Σκόπελος και Σκύρος όπως και κάποιες μη αναφερόμενες τοποθεσίες της Ανατολίας.[224] Ο Σουλεϊμάν κατάργησε την απαγόρευση εξαγωγής δημητριακών από τη χώρα του, κάτι που είχε

G.Dennis "Treaty" σ. 77 και σημ. 2, 81, σημ. 1, και τον Barker, Manuel II, 225, σημ.43.- Κατά την E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi», 279, σημ. 45, η άποψη του Βακαλόπουλο είναι πολύ αμφισβητήσιμη, διότι ούτε το κείμενο της συνθήκης ή άλλη πηγή δεν περιέχει καμία νύξη ότι οι Βυζαντινοί απόκτησαν τα εδάφη μεταξύ Θεσσαλονίκης και Ζειτουνίου, αντιθέτως το νοτιότερο μέρος των παράλιων μεταξύ αυτών των δύο πόλεων είχε περιέλθει στους Βενετούς. Η ίδια ερμηνεύει επίσης την σχετική αφήγηση του Δούκα ότι ο Βυζαντινός ιστορικός εννοούσε το Ζειτούνιν άλλη τοποθεσία της περιοχής του Στρυμόνα.-Επίσης ο Matschke, 58-59, αμφισβητεί την μαρτυρία του Δούκα και την άποψη ανωτέρω ιστορικών που αποδέχονται την μαρτυρία του Βυζαντινού ιστορικού επισημαίνει ότι η περιοχή που παρέλαβαν οι Βυζαντινοί είναι ουσιαστικά μικρότερη σύμφωνα με το κείμενο σύμβασης. Ο ιστορικός επισημαίνει επίσης ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της μαρτυρίας του κειμένου της σύμβασης και του ιστορικού Δούκα που δεν έχει εξηγηθεί ακόμα. Ο Δούκας, 127.23: «... τὸν Στρύμονα χωρία πάντα .... πλήν Ζειτουνίου...». Βλ. και του ίδιου, σ. 245.26 «τὸ Ζητούνιον σὺν ταῖς λοιπαῖς χωραῖς τοῦ Στρυμόνος».-Για την ανάλυση παραπάνω αποσπασμάτων από την ιστορία του Δούκα βλ. I.Koder-F.Hild, TIB I, Hellas und Thessalia I, 283-284.-Η E.Ζαχαριάδου, ό.π., δεν βρίσκει ικανοποιητική την ανάλυση από τους I.Koder-F.Hild σχετικών αποσπασμάτων. Η ίδια βάσει αδημοσίευτων εγγράφων (του 1047) της μονής Ιβήρων διαπιστώνει ότι η συγκεκριμένη τοποθεσία βρισκόταν κοντά στην όχθη του Στρυμόνα, κοντά στον τουρκικό Ezova αλλά το Ζειτούνιο (Λαμίας) ανήκε εκείνα τα χρόνια στην κομητεία των Σαλόνων.

220 Ο K. Matschke, Ankara, 83, σημ. 243 επισημαίνει ότι μετά το 1403 ο εξωτερικός κυκλος άμυνας της Θεσσαλονίκης, που αποτελούνταν πιθανώς από τα φρούρια (Χρυστούπολης, Δράμας, Ρεντίνας, Γυναικόκαστρον, Αγίου Βασιλείου, Γαλάτιστων, Βέρροιας, Κίτρου, Πλατάμωνα και Κασσανδρειας), παρέμειναν στα χέρια των Τούρκων. Κατά τον ιστορικό, ουσιαστικά ό,τι έμεινε στους Βυζαντινούς, για μια αποτελεσματική υπεράσπιση της Θεσσαλονίκης, ήταν μερικά σταθερά σημείαα στην άμεση περιοχή της πόλης, μεταξύ αυτών το βουνό Χωρτιάτη και το φρούριο μαζί τη χερσονήσος. Κασσάνδρειας.

221 Ο Α. Βακαλόπουλος, «Les limites» 56-65, διαπιστώνει ότι αυτές οι περιοχές παρέμειναν χωρίς πρόβλημα στα βυζαντινά χέρια μέχρι τα τελευταία χρόνια της βυζαντινής Αυτοκρατορίας.- Η E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi», 277, θεωρεί ότι η παράδοση στους Βυζαντινούς, των εδαφών από την Πάνιδο μέχρι την Μεσημβρία, είναι υπό αμφισβήτηση. Αυτό διότι οι πηγές δηλώνουν ότι η Μεσημβρία ανήκε πάντα στο Βυζάντιο μέχρι και την Άλωση (1453).-Matschke, Ankara, 56.-Barker, Manuel II, 225.-Jirecek, Geschichte, II, 140.

222 Ο Matschke, 77-79, επισημαίνει ότι με τη συνθήνκη της Καλλιπόλεως οι Βυζαντινοί κέρδισαν επίσης το δικαίωμα κατασκευής πύργων και φρουρίων σε οτιδήποτε σημείο.

223 Η E. Zachariadou, «Süleyman Çelebi», 277-278, επισημαίνει ότι η ακριβής θέση της Παλατιορίας παραμένει άγνωστή. Η ιστορικός υποθέτει ότι η Παλατιορία πρέπει να ήταν κοντά στην παραλία επειδή στην συγκεκριμένη περιοχή υπήρχαν αλυκές και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Παλατιορια ενδεχομένως να ήταν το Περιθέριον, που αποτελούσε σημαντικό πολυπληθές εμπορικό κέντρο με έντονη οικονομική δραστηριότητα στα μέσα του 14ου αιώνα και η πόλη ανήκε πάντα στο Βυζάντιο, αλλά είχε αυτονομία. Η ιστορικός βασιζόμενη σε ένα πατριαρχικό έγγραφο του 1381, αποδεικνύει ότι αυτή η πόλη δεν άνηκε ουδέποτε στο Βυζάντιο αλλά ούτε και στο Οθωμανικό κράτος. Ένα χωριό που προφέρεται στα Τουρκικά «Bouri» κοντά στην Κομοτηνή (βυζαντινή Κουμουτζίνα, οθωμανική Gümülcine) και αναφέρεται στα οθωμανικά έγγραφα στα τέλη του 14ου αιώνα και τις αρχές του 15ου αιώνα, ήταν φημισμένο για τις αλυκές του. Η Ζαχαριάδου, στηριζόμενη στα ανωτέρω τεκμήρια υποστηρίζει ότι η Παλατιόρια πρέπει να ήταν το Περιθέριον, βλ. και Barker, Manuel II, 225.-Matschke, Ankara, 56-57.- Βλ. επίσης Peter Soustal, Thrakien.

224Dennis, Treaty, 78.-E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 277.- Matschke, Ankara, 57.

επιβληθεί από τον Βαγιαζήτ Α΄, αλλά η φορολόγηση στο σιτάρι παρέμεινε στο προηγούμενο επίπεδο.[225]

Ο Σουλεϊμάν με σκοπό να δείξει την πίστη του στον αυτοκράτορα έστειλε τα αδέρφια του ως ομήρους στην Κωνσταντινούπολη, τον μικρό Κασίμ Τσελεμπή και την αδελφή του Φατμά Χάτούν.[226]

Οι Βενετοί , πήραν πίσω όλα τα εδάφη που είχαν χάσει από τους Οθωμανούς. Ο Σουλεϊμάν υποσχέθηκε να επιστρέψει την Αθήνα[227] και την παραθαλάσσια περιοχή απέναντι από την Εύβοια (τουρκ. Eğriboz= λατ. Negreponte) σε βάθος 5 χιλιόμετρων από την ακτογραμμή. Μια αναφορά του Βενετού αντιπροσώπου Petro Zeno προς την βενετική σύγκλητο δείχνει τους όρους της συνθήκης, σχετικά με τους Βενετούς. Εκεί αναφέρεται και η Στυλίδα, πράγμα που δείχνει ότι η Βενετία πήρε τον έλεγχο του κόλπου της Λαμίας (Ζητούνι), επίσης και τον Πτελεό νότια της Στυλίδας που άνηκε από παλαιά στους Βένετους, αν και δεν αναφέρεται ρητά στην συνθήκη. Το Ζητούνι παρά την θέληση της συγκλήτου παραχωρήθηκε έναντι χρημάτων στον Βενετό Dragetzes, ο οποίος υποσχέθηκε να μη κτίσει εκεί κάστρο χωρίς την συγκατάθεση της Βενετίας.[228] Οι φόροι των αλυκών και λιμένων της περιοχής παρέμειναν όπως και παλαιότερα στους Οθωμανούς.[229] Οι Βενετοί όμως θα έπρεπε να απελευθερώσουν όλους τους αιχμαλώτους, ενώ αντίστοιχα οι Οθωμανοί θα απελευθέρωναν μόνο 500 Βενετούς.[230]

---

225 Ένα υπέρπυρο για κάθε μόδιο (σιταριού) της Κωνσταντινούπολης ήταν το ποσό του φόρου. Βλ. H. Zachariadou, ο.π., σ. 283.-Για την κατάσταση λόγω έλλειψης σιταριού στην βυζαντινή πρωτεύουσα βλ. Matschke, Ankara, 133-135, 137.

226 Για την ιταλική έκδοση της συνθήκης βλ. Diplomatarium, II, αρ. 159, 290-293. G.Dennis, «Treaty» 72-82, ανατύπωσε το ιταλικό κείμενο και δίνει έναν πλήρη κατάλογο των παλαιών εκδόσεων της συνθήκης. Giuseppe Valentini, Acta Albaniae Veneta (AAV), III, 355-58. Το θέμα της επιστροφής των παραλιακών περιοχών αναφέρεται επίσης από τον Χαλκοκονδύλη, I, 163.-Για την συνθήκη βλ. Heyd, Commerce, II, 267-269. Ostrogorsky, Ιστορία, 259.-Alexandrescu-Dersca, La Campagne 105-107.-Barker, Manuel II, 224-227.-Nicol, Last Centuries, 335-336.-Nicol, Byzantium and Venice, 347.-Oikonomides, «Ivory Pyxis» 331.-Balard, Romanie, 102.-Imber, The Ottoman Empire, 1300-1481, 56-59.-Ο İnalcık, «Critica», 279, αναφέρει τα ονόματα των ομήρων.-Ο Wittek, «Défaite» 17, αναφέρει επίσης την αποστολή ομήρων και τις ξαφνικές οθωμανικές επιθέσεις στην Κωνσταντινούπολη.

227Είναι άγνωστο για ποιό λόγο ο Σουλεϊμάν υποσχέθηκε ότι θα παραχωρήσει στους Βενετούς την Αθήνα, διότι εκείνη την εποχή η πόλη ανήκε στον υποτελή του Σουλεϊμάν, τον άρχοντα της Θήβας, δηλαδή τον Φλωρεντίνο Antonio Acciaiuoli, ο οποίος είχε κατακτήσει την πόλη το Μάιο του 1402 και την ακρόπολή της το 1403. Βλ.Dennis, Treaty, 80.- E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 280, σημ. 51, 52, 53, 54.

228Dennis, «Treaty» 84.- Matschke, Ankara, 72.- Η E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 281, σημ. 56, πιθανολογεί ότι ο Δραγάτζης, όπως υποδεικνύει το επίθετό του, ήταν σερβικής καταγωγής άρχοντας της Θεσσαλίας και με βενετική υπηκοότητα.-Βλ. Matschke, Ankara, 58, 60, ο οποίος ισχυρίστηκε επίσης ότι αργότερα η Στυλίδα και το Ζειτούνι γύρισαν στην βυζαντινή κατοχή (1408).

229Dennis, «Treaty» 80.-Κατά τη άποψη της Ζαχαριάδου, αυτό το σημείο της συνθήκης είναι περίπλοκο. Η ιστορικός υποστηρίζει ότι οι Οθωμανοί συνέχισαν να κατέχουν το δικαίωμα χρήσης των λιμένων απέναντι από την Εύβοια και επισημαίνει ότι δεν υπάρχει αναφορά στην συνθήκη σχετικά με τους φόρους των άλλων βενετικών αποικιών.

230E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 281.-Imber, Ottoman Empire 58.-N. Jorga, GOR, I, 328-332.

Οι όροι της συνθήκης της Καλλίπολης (1403) δεν παρείχαν τόσες μεγάλες απαλλαγές στους Σέρβους, όσες στους Βενετούς. Συγκεκριμένα, η συνθήκη δεν προέβλεπε εδαφικές παραχωρήσεις στους Σέρβους. Ο Στέφανος Λαζάρεβιτς, αναγκάστηκε να αρκεστεί στον όρο, ότι θα παρέμεινε κύριος των σερβικών εδαφών, θα πλήρωνε πάλι φόρους στους Οθωμανούς και αν χρειαζόταν ο Σουλεϊμάν θα του έδινε στρατιωτική βοήθεια, όπως και κατά την περίοδο του Βαγιαζήτ Α΄. Ο Στέφανος εξαιτίας των εσωτερικών ταραχών στην Σερβία, δεν μπόρεσε να συμμετάσχει στο σύνολο των συνεδριάσεων στην Καλλίπολη και αναγκάστηκε να γυρίσει στην χώρα του.[231] Έτσι, οι Σέρβοι ήταν η μοναδική χριστιανική δύναμη που δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την δύσκολη κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι Οθωμανοί.[232] Παρόλα αυτά, ο Στέφανος κατάφερε να κρατήσει τα εδάφη του, αλλά παράλληλα μεγάλωσε το μίσος που έτρεφε απέναντι στον Σουλεϊμάν, με τον οποίον οι σχέσεις ήταν ήδη τεταμένες. Τελικά αυτή η κατάσταση έγινε αιτία ο Στέφανος να γίνει υποτελής του Ούγγρου βασιλέα Σιγισμούνδου, υπογράφοντας μια συνθήκη, σύμφωνα με την οποία, θα κρατούσε ισόβια το Βελιγράδι και την περιοχή που ήταν ανάμεσα στον Σάβα και τον Δρίνα. Εν τω μεταξύ, ο Βουκ, ο αδελφός του Στέφανου, είχε ήδη αρχίσει να δραστηριοποιείται με στόχο να αποκτήσει την μισή Σερβία με τη βοήθεια και την καθοδήγηση του Σουλεϊμάν.[233]

Οι Γενουάτες, ιδιαίτερα οι αποικίες τους στην Μαύρη θάλασσα, απαλλάχτηκαν από τους φόρους που πλήρωναν στους Οθωμανούς. Το άρθρο αφορούσε τους Γενουάτες της Χίου, οι οποίοι πλήρωναν φόρο στον εμίρη του Αϊδινίου (Θεολόγο) και στους Οθωμανούς μετά την προσάρτηση του εμιράτου. Ο φόρος που πλήρωναν οι Γενουάτες της Νέας Φώκαιας (τουρκ. Yeni Foça = λατ. Nova Phocaea) μειώθηκε σε 500 δουκάτα, όμως θα έπαιρναν πίσω μόνο 25 από τους αιχμαλώτους που ήταν στα χέρια των Οθωμανών. Επίσης και η Νάξος απαλλάχτηκε από τους φόρους τους οποίους πλήρωναν στον εμίρη του Μεντεσέ του Θεολόγου και Palatia μετά την προσάρτηση του εμιράτου στους Οθωμανούς.[234]

Ο Μαρκήσιος της Bodonitza (Μενδενίτσας) διατήρησε το καθεστώς όπως ήταν πριν από τη μάχη της Άγκυρας. Συνέχισε να πληρώνει στους Οθωμανούς φόρους. Σύμφωνα με την αναφορά του Petro Zeno, ο μαρκήσιος είχε κάνει συμμαχία με τον άρχοντα του Ζητουνίου για κονή υπεράσπιση από τις επιθέσεις του οθωμανικού στρατού. Γι' αυτό το λόγο ο Evrenos μπέης είχε πολιορκήσει το κάστρο της Μενδενίτσας. Τελικά, με την μεσολάβηση του Zeno, ο οποίος πιθανόν δωροδόκησε τρίτους, ο μαρκήσιος συγχωρήθηκε και εντάχτηκε στη συνθήκη. Ο Zeno δεν ονομάζει το δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος της συνθήκης που προκάλεσε τη βίαιη αντίδραση των Τούρκων αλλά πιθανότατα ήταν Χριστιανός, ίσως ο

231 Stanojevic, Biographie, 431.- E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 279, σημ. 47.
232Jirecek, Geschichte, 140.- E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi», 279.
233 Jirecek, Geschichte II, 140-145.-Imber, The Ottoman Empire, 57-58.
234Βλ. E.H. Zachariadou, Süleyman Çelebi 279-280, σημ. 50.-Imber, The Ottoman Empire, 58.

Έλληνας δεσπότης του Μορέως Θεόδωρος. Αυτό όμως είναι περισσότερο υπόθεση και ολόκληρο το επεισόδιο παραμένει σκοτεινό.[235]

Οι ιππότες της Ρόδου έλαβαν τα Σάλωνα και όλα τα εδάφη που ανήκαν στην κόμισσα Ελένη Καντακουζηνού, σύζυγο του Luis Fadrique της Αραγονίας. Το Ζητούνι (İzdin) ανήκε παλιά στην κόμισσα και πιθανόν να συμμετείχε και αυτή στις συνεδριάσεις, αν και δεν αναφέρεται το όνομά της. Οι δε ιππότες, δεν θα ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν φόρους στους Οθωμανούς για τα υπόψη εδάφη. Το Ζητούνι και τα Σάλωνα, ενώ ήταν Οθωμανικά εδάφη από το 1393/94, ύστερα από την μάχη της Άγκυρας τα πήρε ο δεσπότης Θεόδωρος με την βοήθεια των εν λόγω ιπποτών. Ο Σουλεϊμάν δεν δέχτηκε κάτι τέτοιο και τα έδωσε στους ιππότες. Αργότερα και οι ιππότες θα εγκατέλειπαν τον Μορέα.[236]

Οι Χριστιανοί που πήραν μέρος στις διαπραγματεύσεις στην Καλλίπολη εμφανίστηκαν με οφέλη, τα οποία, όπως αναφέρει ο Pietro Zeno στην αναφορά του και φαίνονται στα πρακτικά των συνεδριάσεων, θα μπορούσαν να είναι μεγαλύτερα, εάν ο Evrenos και οι άλλοι Τούρκοι αξιωματούχοι δεν είχαν σταματήσει την τάση του Σουλεϊμάν να κάνει παραχωρήσεις.

Η συνθήκη αυτή, αν και ήταν υποτιμητική για τους Οθωμανούς, μια και φαινόταν να ευνοεί τους Χριστιανούς, τελικά έδειξε ότι οι τελευταίοι δεν βγήκαν πολύ κερδισμένοι, αφού δεν μπόρεσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους. Για παράδειγμα, σύμφωνα με φήμες που έγιναν γνωστές ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη της συνθήκης, ο Βενετός απεσταλμένος, Pietro Zeno, ενώ συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις στην Καλλίπολη, προσπάθησε να πάρει την Αθήνα δωροδοκώντας τον αντιπρόσωπο του Σουλεϊμάν, Τσανδαρλί Αλί Πασά.

Προφανώς ο Σουλεϊμάν δεν βγήκε χαμένος από αυτήν την συμμαχία, αφού βρέθηκε να έχει στα χέρια του έναν ισχυρό στόλο, διότι σύμφωνα με την συνθήκη όλα τα συμβαλλόμενα μέρη θα χάριζαν από κοινού έναν στόλο στον Σουλεϊμάν προκειμένου να αντιμετωπίσει πιθανή μογγολική επίθεση στην Ευρώπη. Αυτή η σύμβαση προκάλεσε για λίγο την διακοπή ανάπτυξης ενός πραγματικά οθωμανικού στόλου, του οποίου τα θεμέλια είχε θέσει ο Βαγιαζήτ Α΄. Αυτός ο όρος έδινε στην συνθήκη μια μορφή αμυντικής συμμαχίας. Για αυτό το λόγο σε ποιον χρησίμευσε αυτή η συνθήκη είναι θέμα προς συζήτηση.

Από την άποψη των Βυζαντινών αυτή η συνθήκη, παρόλο που δεν καλυτέρευσε τη κατάσταση του Βυζαντίου, σε σχέση με εκείνη που είχε πριν από την μάχη της Άγκυρας, έφερε όμως τους Βυζαντινούς σε ισχυρότερη θέση απέναντι στους Οθωμανούς. Ο Ιωάννης Ζ΄ από την μεριά του, πρέπει να ήταν πολύ ευχαριστημένος με την ανωτέρω συνθήκη, αφού

235Dennis, Treaty, 82-85.- E.H. Zachariadou, Süleyman Çelebi, 281-282 και σημ. 59, υποθέτει ότι το πρόσωπο που πιθανόν δωροδοκήθηκε από τον Zeno για να μεσολαβήσει, ήταν ο δεσπότης του Μορέως, Θεόδωρος.-Imber, The Ottoman Empire, 58.-K.Matschke, Ankara, 72-73.
236 E.H. Zachariadou, Süleyman Çelebi 282.-Jorga, GOR 161.-Setton, 309.

έπαιρνε την Θεσσαλονίκη, την οποία του είχε υποσχεθεί να του δώσει ο Μανουήλ, μετά την επιστροφή του από την Δύση.[237] Αλλά παράλληλα έπρεπε να ήταν και δυστυχισμένος διότι δεν κατάφερε να επανεφέρει την Καλλίπολη στην βυζαντινή κατοχή.[238] Οι μελλοντικές εξελίξεις δεν θα ήταν όπως φανταζόταν ο ίδιος, διότι ο αυτοκράτορας θα τον κατηγορούσε για την φιλική/ειρηνική στάση που πήρε απέναντι στους Τούρκους, κάτι που ήταν εντελώς αντίθετο με την πολιτική, η οποία επιδίωκε την εξουδετέρωση των Τούρκων με κάθε μέσο και ιδιαιτέρα με δυτική χριστιανική βοήθεια.

Εντωμεταξύ ο Τιμούρ, πριν φύγει από την Ανατολία, άφησε τον Σουλεϊμάν στην διοίκηση της οθωμανικής Ρούμελης. Ένα φιρμάνι (2 Δεκεμβρίου 1402-16 Ιανουαρίου 1403) αποδεικνύει ότι ο Σουλεϊμάν πήρε την συγκατάθεση του Τιμούρ για την κυριαρχία του στα ευρωπαϊκά εδάφη.[239] Η μαρτυρία του φιρμανιού της Εγίρας 806/ 1403 επιβεβαιώνεται επίσης από δύο ασημένια νομίσματα που κόπηκαν στο όνομα του «Εμίρη Σουλεϊμάν, τέκνον του Βαγιαζήτ»,[240] πιθανώς στην Αδριανούπολη. Αυτά τα ευρήματα αποτελούν τεκμήρια της ηγεσίας του Σουλεϊμάν στην Οθωμανική Ευρώπη.

Ο Τιμούρ, ο οποίος είχε αναγνωρίσει προηγουμένως την κυριαρχία του Μεχμέτ και του Ίσα στην Ανατολία, αφήνοντας επίσημα τον Σουλεϊμάν ως κύριο του ευρωπαϊκού τμήματος του κράτους, σκόπευε στον διαμελισμό των εδαφών του οθωμανικού κράτους. Το καθεστώς αυτό ίσχυσε μόνο όσο ο Τιμούρ παρέμενε στην Ανατολία. Μόλις αναχώρησε όμως άρχισε η αμφισβήτησή του. Το πρώτο ζήτημα τότε ήταν ποιος θα ήταν κύριος όλης της οθωμανικής επικράτειας. Ο Σουλεϊμάν Τσελεμπή με σκοπό να σταθεροποιηθεί στην αρχή υπό την επιρροή του Τσανδαρλή Αλή Πασά, κύριου συμβούλου του, προτίμησε να κρατήσει καλές σχέσεις τόσο με τους αδελφούς του, όσο και με τους γείτονές του αλλά φυσικά και με το Βυζάντιο. Όμως ο θάνατος του Βαγιαζήτ Α΄ τις 9 Μαρτίου 1403 πυροδότησε τον αφανή αγώνα μεταξύ των πριγκίπων, οι οποίοι σύμφωνα με παλαιό τουρκικό κανόνα είχαν ίσα δικαιώματα διαδοχής. Το καθεστώς που διευθετήθηκε από τον Τιμούρ είχε προετοιμάσει ήδη τις συνθήκες για ένα εμφύλιο πόλεμο ανάμεσα στους υιούς του Βαγιαζήτ. Τελικά οι δυναστικές διαμάχες, που άρχισαν το 1403 διήρκεσαν έως το 1423 με τελικό αποτέλεσμα το

---

237 Σύμφωνα με τον K.Matschke, Ankara, 140-141, με αυτήν την συνθήκη το Βυζάντιο δεν μπόρεσε να κέρδισει καμία στρατηγική ισορροπία με τους Τούρκους, αντιθέτως πριν το 1422 αποσύρθηκε όλο και περισσότερο από τα εδάφη που κέρδισε το 1403. Ο Matschke, ό.π. επισημείναι ότι το Βυζάντιο δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την αδύναμη κατάσταση των Οθωμανών, διότι αμέσως μετά το 1402 ήταν πολύ αδύναμο. Προσθέτει επίσης ότι «όταν το Βυζάντιο έγινε πιό ενεργό και μπόρεσε να γίνει δυνατότερο σε άμυνα και σε επίθεση, το οθωμανικό κράτος είχε ήδη ξεπεράσει τα χειρότερα.»

238J. Barker, Manuel II, 224-226.-Κατά τον K.Matschke, Ankara, 94, «το 1403 τα σταφύλια της Καλλίπολης κρέμαστηκαν για τους Βυζαντινούς προφανώς πάρα πολύ ψηλά.» Ο ιστορικός υπενθυμίζοντας τη σημασία της Καλλίπολης για την στρατιωτική, πολιτική και οικονομική θέση του βυζαντινού κράτους, η βυζαντινή κυβέρνηση δεν θα μπορούσε απλώς να είναι ικανοποιημένη για μεγαλο χρονικο διαστημα με το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων αμέσως μετά την Άγκυρα.

239H. İnalcık, «Mehemmed Çelebi I» 974.

240Για την ερμηνεία των νομισμάτων βλ. H. İnalcık, «Mehemmed I» 974.-Βλ. επίσης C. Ölçer, Akçe ve Mangırlar.-İ-C. Artuk, İslami Sikkeler Kataloğu, 457, αναφέρουν μόνο ένα τέτοιο νόμισμα που έχει ίδια χρονολογία 806 έτος Εγίρας και ο τόπος κοπής είναι άγνωστος.

Βυζάντιο να επανακτήσει τα χαμένα εδάφη που είχε χάσει από τους Οθωμανούς, συμπεριλαμβανομένης της Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα, η διάρκεια της ζωής του Βυζαντίου παρατάθηκε, σαν από θαύμα, μισό αιώνα ακόμα.

2. Διαμάχη για την κυριαρχία της Ανατολίας μεταξύ του Μεχμέτ και του Ίσα και Μεχμέτ (άνοιξη του 1403 –Σεπτέμβριο του 1403)

Όπως αναφέρθηκε, ενώ ο Τιμούρ απέσυρε τον στρατό του από την Ανατολία, ο Ίσα εμφανίστηκε στην Βιθυνία ως διάδοχος του Βαγιαζήτ Α΄ έτοιμος να αγωνιστεί για τον οθωμανικό θρόνο. Από τις λογιστικές καταγραφές των Γενοατών του Πέραν, φαίνεται ότι ο Ίσα μέχρι το Νοέμβριο του 1402 κινούνταν στην περιοχή Söğüt-Bilecik (Βιλάκωμα), η οποία αποτελούσε τον πυρήνα του οθωμανικού εμιράτου, διεκδικώντας την εξουσία. Ο ίδιος πιθανόν να ήλεγχε ήδη την παλαιά οθωμανική πρωτεύουσα, την Προύσα, όντας σε πιο ευνοϊκή θέση από τον αδερφό του Μεχμέτ, ο οποίος επικρατούσε σε μια πιο απομακρυσμένη περιοχή (Αμάσεια-Τοκάτη). Αυτή η περιοχή είχε προσαρτηθεί από τον Βαγιαζήτ Α΄ λίγο πριν από την μάχη της Άγκυρας, όπου μετά την φυγή του Τιμούρ η οθωμανική κυριαρχία άρχισε να αμφισβητείται. Γι' αυτό ο Μεχμέτ αναγκάστηκε να συγκρουστεί με διάφορους τοπικούς άρχοντες, προκειμένου να σταθεροποιήσει την θέση του.

Κατά τη διάρκεια της μογγολικής λεηλασίας της Προύσας, στις αρχές του Αυγούστου, ο Τιμούρ είχε διορίσει στην πόλη έναν δικό του Οθωμανό διοικητή, τον γιό του Σαουτζή (τουρκ. Savcı), δηλαδή αδελφού του Βαγιαζήτ Α΄. Δεν υπάρχει καμία πηγή που να αναφέρει πώς ο Ίσα κατάφερε να αλλάξει το εν λόγω καθεστώς αρπάζοντας την εξουσία από τον γιό του Σαουτζή. Σε αυτόν τον τομέα τα αρχεία των Γενουατών του Πέραν, καταγράφουν ότι μέχρι τον Ιανουάριο του 1403 ο Ίσα αντιμετωπίσθηκε από τους Χριστιανούς ως κυρίαρχος Οθωμανός κυβερνήτης της Ανατολίας (dominans in Turchia).[241]

Όμως η κυριαρχία του Ίσα στην Προύσα δεν διήρκεσε πολύ. Τα αρχεία του Πέραν αποσαφηνίζουν ότι από τις 18 Μαΐου του 1403, ο Μεχμέτ Τσελεμπή αντικατέστησε τον αδελφό του Ίσα ως κυβερνήτης της Προύσας.[242]

Η μάχη που έγινε κοντά στην λίμνη Ulubad (Λοπάδιον) καθόρισε τον μέλλοντα κυβερνήτη της Βιθυνίας, μάχη η οποία πρέπει να χρονολογηθεί μεταξύ της 9ης Μαρτίου (του θανάτου Βαγιαζήτ Α΄) και της 18ης Μαΐου 1403.[243]

---

241 N. Jorga, Notes et Extraits, 85 : "MCCCCIIJe, die XVIIJa Madii. Expense facte per dominum Bartholomeum Rubeum, alterum capitaneum, sindicum, massarium, etc., transmis[s]um in Turchia pro negociis Communis, de mense Januarii proxime preterii, ad presenciam domini Esebey, tunc dominantis in Turchia, debent nobis pro dicti (sic) domino Bartholemeo, et sunt pro panni de Florentia virmillii pichis VIJ, pro una veste exeniata prefato domino Esebey … perperi XXVJ, k.vj.—".-Για την κυριαρχία του Ίσα στην Βιθυνία βλ. Neşri, I, 364-365.

242N. Jorga, Notes et Extraits, 85.-Η E.H. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 284-85, αξιολογώντας το εν λόγω γενουατικό έγγραφο χρονολογεί την αντικατάσταση του Ίσα στον μήνα Μάρτιο.- Ο Kastritsis, Sons of Bayazid, 79, σημ. 2, υποστηρίζει ότι η Ζαχαριάδου έχει διαβάσει λανθασμένα τον μήνα που αναφέρεται στο γενουατικό έγγραφο και χρονολογεί το γεγονός τον Μαΐο.

Ο Μεχμέτ όφειλε την επιτυχία του σε μεγάλο βαθμό στην υποστήριξη του Yakub Β΄, εμίρη του Γκερμιγιάν. Από την άλλη πλευρά, ο Ίσα αφού ηττήθηκε από τον αδερφό του στο Ulubad (Λοπάδιον), δέχτηκε τη συμπαράσταση του Βυζαντίου, όπου βρήκε καταφύγιο από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Ζ΄ Παλαιολόγο. Ωστόσο, η πρωτοβουλία του αδερφού του, εμίρη Σουλεϊμάν, σκόπευε να τον κρατήσει για περισσότερο καιρό στην πολιτική σκηνή. Ο εμίρης Σουλεϊμάν σύναψε συνθήκη με το Βυζάντιο, σύμφωνα με την οποία ο Ίσα στις 18 Μαΐου 1403 μεταφέρθηκε από την Κωνσταντινούπολη και πάλι στην Ανατολία.[244]

Ο εμίρης Σουλεϊμάν με πραγματικό σκοπό να αποδυναμώσει τους δύο αδελφούς του στην Ανατολία, αναγνώρισε την κυριαρχία του Ίσα στην Προύσα και τον ενίσχυσε υποκινώντας τον εναντίον του Μεχμέτ. Με τις ενέργειές του προσπαθούσε να προετοιμάσει το έδαφος για την μελλοντική του επέμβαση στο ασιατικό τμήμα του οθωμανικού κράτους. Ενώ έλειπε ο Ίσα στην Ανατολία, ο Μεχμέτ απολάμβανε τους καρπούς της πρώτης νίκης του απέναντι στον Ίσα και εμφανίστηκε ως κληρονόμος του Βαγιαζήτ Α΄ και κυβερνήτης της Ανατολίας. Εισήλθε στην Προύσα, μια πόλη της οποίας η κυριαρχία έδινε μεγάλο κύρος, και αφού διοργάνωσε την τελετή της ταφής του πατέρα του Βαγιαζήτ Α΄, ανέβηκε στο θρόνο. Η κυριαρχία του στην Βιθυνία πιστοποιήθηκε, όπως συνηθιζόταν εκείνη την εποχή και με την κοπή νομίσματος, πάνω στο οποίο φαίνεται το όνομά του παράλληλα με εκείνο του Τιμούρ.[245]

Ο Ίσα δεν άργησε να γυρίσει πίσω στην Ανατολία, και για άλλη μια φορά ο άνεμος του εμφυλίου πολέμου άρχισε πάλι να φυσάει. Χάρη στα στρατεύματα του εμίρη Σουλεϊμάν δεν δυσκολεύτηκε να επικρατήσει στην περιοχή του πρώην εμιράτου Καράσι, και κατέλαβε

243Για την περιγραφή της μάχης βλ. Neşri, II, 424-429. Η αφήγηση του Neşri αποσαφηνίζει ότι η μάχη πρέπει να χρονολογηθεί λίγο μετά το θάνατο του Yıldırım Βαγιαζήτ (9 Μαρτίου 1403).-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 79, σημ. 3, αποδέχεται την χρονολογία του Neşri.

244Βρ. Χρ. 12. παρ. 12. σ. 113-114.-Η αφήγηση αυτού του χρονικού επιβεβαιώνεται από τον Neşri. Σύμφωνα με αυτό, μετά την πρώτη ήττα του Ίσα, ο Σουλεϊμάν ανησυχούσε πολύ για τις επιτυχίες του Μεχμέτ. Η ενθρόνισή του τελευταίου στην Προύσα, ώθησε τον Σουλεϊμάν να περάσει στην Ανατολία για να τον αντιμετωπίσει. Οι ακόλουθοί του όμως είχαν αντιρρήσεις. Αυτοί συμβούλευσαν τον Σουλεϊμάν να μην υποτιμήσει την δύναμη του Μεχμέτ και αυτό διότι κατάφερε να σταθεί στην Ανατολία εναντίον του Τιμούρ. Ο Τσανδαρλί Αλί Πασάς, αρχηγός της ακολουθίας του Σουλεϊμάν, πρότεινε στον πρίγκηπα να χρησιμοποιήσει τον Ίσα κατά του Μεχμέτ. Εφόσον αυτοί οι δύο συγκρούονταν, οι επιχειρήσεις στην Ανατολία θα ήταν πολύ πιο εύκολες. Έτσι ο Σουλεϊμάν δεν πέρασε στην Ανατολία. Κατόπιν οι ακόλουθοί του, αποφάσισαν να ζητήσουν από τους Βυζαντινούς να απελευθερώσουν τον Ίσα, προκειμένου να περάσει στην Ανατολία και να επιτεθεί στον Μεχμέτ. Ο Σουλεϊμάν κινήθηκε όπως τον συμβούλεψαν οι άνδρες του και έσπευσε να επικοινωνήσει με τον Μανουήλ. Αφού σύναψε σύμβαση με τον αυτοκράτορα, εξασφάλισε την διάβαση του Ίσα στην Ανατολία δια μέσου της Καλλίπολης.-Η Ε. . Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 283-286 και σημ. 80-82, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις δεν αμφιβάλλει ότι ο πρίγκηπας που αναφέρεται ως Κυριτζής στο Βραχύ χρονικό είναι ο Μεχμέτ. Η ιστορικός επισημαίνει ότι Κυριτζής σημαίνει «νέος άρχοντας» στα ελληνικά και στα τουρκικά Τσελεμπή. Προσθέτει επίσης ότι στα βενετικά έγγραφα ο ίδιος τίτλος γράφεται ως «Zilapo» και χρησιμοποιείται μόνο για τον Σουλεϊμάν Τσελεμπή. Η ιστορικός υποστηρίζει ότι ο πρίγκηπας που εννοείται στο χρονικό έπρεπε να είναι ο Σουλεϊμάν. Αντίθετα, ο C. Imber, Ottoman Empire, 64-65, επισημαίνει ότι με αυτό το τίτλο εννοείται οποιοσδήποτε Οθωμανός πρίγκηπας, και αυτός, που αναφέρεται ότι εκείνο το διάστημα βρισκόταν στην Ανατολία, πρέπει να είναι ο Μεχμέτ.

245Βρ.Χρ. Η. İnalcık, «Mehemmed I» EI, 974.-İ. Artuk -C. Artuk, ο.π., II., 457.

τις ΒΔ πόλεις Beypazarı και Sivrihisar (βυζαντινή Ιουστινιανούπολη) της Ανατολίας. Μετά από μια αποτυχημένη στρατιωτική επιχείρηση εναντίον του Καράμαν, κατέβηκε προς την Προύσα. Η πόλη όμως δεν πρόδωσε την πίστη στο πρόσωπο του Μεχμέτ, και ο Ίσα αφού πολιόρκησε την πόλη, την πυρπόλησε. Αυτό έγινε αιτία δεύτερης αναμέτρησης μεταξύ των δύο αδελφών. Ο Μεχμέτ αναδείχτηκε πάλι νικητής. Μετά την ήττα του, ο Ίσα σύναψε συμμαχία με τον εμίρη Ισφενδιγιάρ της Κασταμονής (Kastamonu), ο οποίος παραχώρησε στον Ίσα στρατιωτικές ενισχύσεις, προκειμένου να επιτεθεί στην Άγκυρα. Ο ίδιος ο εμίρης συμπαραστάθηκε στον Ίσα στην τρίτη μάχη που έδωσε εναντίον του Μεχμέτ κοντά στο Gerede. Το αποτέλεσμα δεν άλλαξε: ο Ίσα νικήθηκε για τρίτη φορά.[246] Προσπαθώντας να ενδυναμώσει τη συμμαχία που είχε δημιουργήσει, έκανε συμμαχία και με τον Cüneyd εμίρη του Αϊδινίου και τα υπόλοιπα εμιράτα της δυτικής Ανατολίας.[247]

Στο αντίπαλο μέτωπο υπήρξαν παρόμοιες εξελίξεις. Έτσι ο Μεχμέτ έκανε τις δικές του συμμαχίες με το εμιράτο του Καράμαν και τη φυλετική συμμαχία του εμιράτου Dulkadır, που είχε πλούσια παράδοση στα άλογα και στους ιππείς. Ο Μεχμέτ σφράγισε τη σημαντική από πολιτικής άποψης συμμαχία του με τον γάμο του με την κόρη του εμίρη του Dulkadır. Έτσι ο Μεχμέτ κατάφερε να κατατροπώσει τις δυνάμεις του αντιπάλου του πιθανώς με τη ενίσχυση των νέων στρατευμάτων του. Ο Μεχμέτ νίκησε τον Ίσα και τον Cüneyd.[248] Έτσι το φθινόπωρο του 1403 η διεκδίκηση του Ίσα τελείωσε άδοξα.[249]

246Neşri, II, 440-445.
247Neşri, II, 444-445.
248Neşri, II, 451-459.
249Οι οθωμανικές πηγές που είναι ομόφωνες ως αυτό το σημείο, διαφωνούν για την μοίρα του Ίσα. Ο Neşri, II, 450-451, γράφει ότι ο Ίσα μετά την τελική ήττα του εξαφανίστηκε στα εδάφη του εμιράτου του Καραμάν.-Ο Sa'ad al-Din, 26, γράφει ότι διέφυγε στο Καραμάν, αλλά δεν μπόρεσε να μείνει εκεί, και τελικά συνελήφθη στο Εσκίσεχιρ (βυζ. Δορύλαιο), όπου και στραγγαλίστηκε σύμφωνα με τον τουρκικό νόμο.-Ο Neşri εξιστορεί εκτενώς τις αναμετρήσεις του Μεχμέτ με τον Ίσα αλλά δυστυχώς είναι και η μοναδική λεπτομερής αφήγηση που υπάρχει για αυτήν την διαμάχη, οπότε και δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί αφήνοντας αμφιβολίες για την χρονική έκβασή της. Ο Neşri τοποθετεί τις τελευταίες τρεις μάχες του Μεχμέτ με τον Ίσα στο έτος 1404, μολονότι στην πραγματικότητα, όπως διασαφηνίζουν ο Clavijo και ένα έγγραφο που απολύθηκε από τον Σουλεϊμάν τον Μάρτιο 1404, ότι εκείνο το διάστημα, ο Σουλεϊμάν είχε περάσει ήδη από τα Στενά και είχε ήδη καταλάβει την Προύσα, ενώ ο Ίσα είχε πιθανώς αποβιώσει.-Αυτές οι πηγές ενισχύουν την άποψη ότι ο Neşri έχει διαστρεβλώσει σκόπιμα την χρονολογία της διαμάχης, με σκοπό να εξυπηρετήσει τους αφηγηματικούς και πολιτικούς του στόχους. Ωστόσο είναι δύσκολο να εξηγήσει κανείς πώς μπορεί να είχαν γίνει οι ανωτέρω τρεις μάχες στο διάστημα ενός καλοκαιριού (1403), αν και οι προετοιμασίες σίγουρα θα χρειάζονταν πολύ περισσότερο καιρό. Παρά τα ανωτέρω προβλήματα, η εξιστόρηση του Neşri είναι η πλουσιότερη πηγή για τη διαμάχη μεταξύ Μεχμέτ και Ίσα, η οποία μας δίνει μεταξύ άλλων σημαντικότατες πληροφορίες. Παρόλα αυτά όμως, λεπτομερέστερη μελέτη και των άλλων πηγών, όπως η αφήγηση του Clavijo φαίνεται να είναι προβληματική. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid δεν συμφωνεί με την E.H. Zachariadou, "Süleyman Çelebi," 285-87, η οποία δίνει προτεραιότητα στις δυτικές πηγές. Πιο συγκεκριμένα η Ζαχαριάδου συμπεραίνει ότι ο Ίσα αντικαταστάθηκε στην Προύσα από τον εμίρη Σουλεϊμάν και όχι από τον Μεχμέτ Τσελεμπή, αφού αυτοί οι δύο προσπάθησαν μάταια να επιτεθούν στον στρατό του Τιμούρ, όταν αποσυρόταν από την Ανατολία.- Σύμφωνα με τον Καστρίτση, Bayazid's Sons, 81 «από τότε που έγραψε το άρθρο της, οι απόψεις της Ζαχαριάδου σχετικά με το Ίσα έχουν αλλάξει (προσωπική επικοινωνία του, τον Δεκέμβριο του 2000). Ο μελετητής προσθέτει ότι παρόλα αυτά η μελέτη της Ζαχαριάδου είναι σημαντική, διότι βασίστηκε στις σύγχρονες πηγές με τα γεγονότα και γι' αυτό έχουν μεγάλη αξία». Ο Kastritsis, Sons of Bayezid θεωρεί αδύνατη

Ενώ οι οθωμανικές πηγές δεν είναι σαφείς σε σχέση με την χρονολογία των μαχών μεταξύ των δύο αδερφών, θεωρείται πιθανό ότι μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1403 ο Ίσα είχε πεθάνει και ο Μεχμέτ είχε αναλάβει τον έλεγχο της Προύσας μαζί με την οθωμανική Ανατολία. Ο βίος της κυριαρχίας του Μεχμέτ στην Ανατολία δεν ήταν μακροχρόνιος. Τον Μάρτιο του 1404, ο πρεσβύτερος και ισχυρότερος πρίγκηπας εμίρης Σουλεϊμάν πέρασε από τα Στενά και κατέλαβε την Προύσα.

3. Οι αιτίες της διαμάχης μεταξύ του Μεχμέτ και Ίσα (1403-1404)

Πριν από την εξιστόρηση της πρώτης μάχης που έγινε στην όχθη της λίμνης του Ulubad (Λοπάδιον), επιβάλλεται πρώτα να εξεταστούν οι ενέργειες του Μεχμέτ Τσελεμπή, οι οποίες και τον έφεραν στο πεδίο της μάχης απέναντι στον αδερφό του. Ο Neşri διηγείται ότι η αντιπαράθεση μεταξύ του Μεχμέτ και του Ίσα κορυφώθηκε μετά τον θάνατο του Βαγιαζήτ Α΄ και την αναχώρηση του Τιμούρ από την Ανατολία. Όπως αναφέρθηκε ήδη, αφού ο Μεχμέτ νίκησε τον Kara Devletşah διορισμένο διοικητή του Τιμούρ και κέρδισε την εύνοια και πίστη των τοπικών φυλετικών αρχηγών, αναγνωρίστηκε ως κυρίαρχος της περιοχής Αμάσειας-Τοκάτης. Ο Τιμούρ ενήμερος των επιτυχιών του Οθωμανού πρίγκηπα τον κάλεσε στην αυλή του, όπου ο Μεχμέτ ¨όφειλε¨ να παρουσιαστεί ενώπιόν του προκειμένου να δηλώσει την υποταγή του.[250]

Ο Neşri αφιερώνει αρκετά μεγάλο χώρο στην επικοινωνία του Μεχμέτ με τον Τιμούρ. Όπως μαθαίνουμε από τον Neşri, ενώ ο Τιμούρ περνούσε τον χειμώνα του 1403 στο Αϊδίνι, παρουσιάστηκε ένας Τάταρος, ο οποίος τον πληροφόρησε ότι ο Μεχμέτ Τσελεμπή είχε επικρατήσει στην περιοχή του, αφού εξουδετέρωσε τους αντιπάλους, που στάλθηκαν εναντίον του από τον Τιμούρ. Προειδοποίησε επίσης τον Τιμούρ ότι, εάν δεν πάρει το γρηγορότερο μέτρα, δεν θα μπορούσε αργότερα να ελέγξει τον Μεχμέτ Τσελεμπή. Ο Τιμούρ επινόησε ένα σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο αποφάσισε να προσκαλέσει τον Μεχμέτ. Πρώτα έπεισε τον αιχμάλωτο Βαγιαζήτ να στείλει στον γιό του ενθαρρυντική επιστολή εκφράζοντας την απόφασή του ότι επιθυμούσε να παραχωρήσει στον Μεχμέτ την οθωμανική επικράτεια της Ανατολίας. Επίσης και ο Τιμούρ έγραψε μια επιστολή για τον ίδιο σκοπό και έστειλε έναν απεσταλμένο στον Μεχμέτ.[251]

τη θεώρηση της Ζαχαριάδου, και πιστεύει ότι η ιστορικός οδηγήθηκε εσφαλμένα σε αυτό το συμπέρασμα, λόγω των πηγών που μάλλον συγχέουν τα ονόματα των πριγκίπων.

250Ο Neşri, I, 408-411 υποστηρίζει ότι ο Τιμούρ εντυπωσιάστηκε τόσο από τις επιτυχίες του Μεχμέτ, ώστε να του υποσχεθεί την απελευθέρωση του πατέρα του Βαγιαζήτ από την αιχμαλωσία και ότι σχεδίαζε να τον κάνει γαμπρό του. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 81-82, σημ. 6, θεωρεί αυτό το σημείο της αφήγησης του χρονογράφου υπερβολικό, ενώ υποθέτει ότι κάποιο είδος πρεσβείας από τον Τιμούρ μπορεί πράγματι να έφθασε στον Μεχμέτ στην Τοκάτη.

251Ο Neşri, 408-411, γράφει ότι ο Τιμούρ είχε εγγυηθεί στον Βαγιαζήτ ότι ήθελε να παντρέψει τον Μεχμέτ με την κόρη του και θα τον θεωρούσε σαν γιό του. Επιπλέον είχε δώσει στον Βαγιαζήτ την εγγύηση ότι στην περίπτωση που ο Μεχμέτ παρουσιαστεί ενώπιον του, δεν θα πάθαινε τίποτε αντιθέτως θα απελευθέρωνε τον Βαγιαζήτ για χάρη του γιου του.-Βλ. επίσης Ruhi Çelebi, 409-410.

Όταν ο Μεχμέτ δέχτηκε τον απεσταλμένο και διάβασε τις επιστολές, έμαθε ότι ο Τιμούρ τον καλούσε στην υπηρεσία του, κάτι που δεν τολμούσε να απορρίψει. Οι ακόλουθοί του όμως, συμβούλεψαν τον πρίγκηπα να κινηθεί στα βουνά αντί να παρουσιαστεί στον Τιμούρ και να παραμείνει εκεί, μέχρι να φύγει ο Τιμούρ από την Ανατολία. Δεν κατάφεραν όμως να αποτρέψουν τον Μεχμέτ από την απόφασή του. Ξεκίνησε από την Τοκάτη με τους άνδρες του και κατευθύνθηκε δυτικά κάνοντας στάσεις στην Αμάσεια και Osmancık[252]. Ο Μεχμέτ πρέπει να είχε μαζί του σημαντική στρατιωτική δύναμη καθώς και μεγάλη ακολουθία αξιωματικών και συμβούλων, γιατί όπως γράφει ο Neşri, κατάφερε να αναδειχτεί νικητής σε διάφορες μικρές μάχες στο δρόμο, χωρίς να χρειαστεί να υποχωρήσει, για να αναδιοργανώσει τα στρατεύματά του. Ενώ ο πρίγκηπας ήταν καθ' οδόν, συνεχίζει ο Neşri, λέγεται ότι πήγαινε στην αυλή του Τιμούρ με ελάχιστη συνοδεία προκειμένου να παραλάβει την κυριαρχία της χώρας. Όταν έφθασε με τις δυνάμεις του στον ποταμό Ντέβρες κοντά στην Τόσια, μπήκε στο έδαφος του Ισφενδιγιάρ εμίρη της Κασταμονής και Σινώπης. Ο Καρά Yahya, ανιψιός του Ισφενδιγιάρ, τον οποίο ο Μεχμέτ είχε κατατροπώσει προηγουμένως, του επιτέθηκε για δεύτερη φορά με τη βοήθεια του Abdullah. Παρόλα αυτά νικήθηκε για ακόμη μια φορά από τον Μεχμέτ. Ο Μεχμέτ συνέχισε το ταξίδι του μέσω της επικράτειας του Ισφενδιγιάρ, στρατοπέδευσε στην πεδιάδα Mürted-ova (Mürtazh-abad) βορειοδυτικά της Άγκυρας.[253] Εκεί προσέλκυσε την προσοχή ενός από τους Τατάρους μπέηδες ονόματι Σαουτζή-ογλού Αλί μπέη, ο οποίος ήταν γνωστός επίσης ως γιος του Σαουτζή.[254] Όταν ο Σαουτζή-ογλού Αλί μπέη ενημερώθηκε για την παρουσία του Μεχμέτ, έστειλε ένα άνδρα του ονόματι Ahi Μουσταφά στο στρατόπεδο του Μεχμέτ, για να μάθει το πραγματικό μέγεθός του στρατού του Μεχμέτ. Κατόπιν τούτου, ο ανωτέρω «Τατάρος» προετοιμάστηκε να επιτεθεί εναντίον του Μεχμέτ, αλλά δεν πρόλαβε διότι ο Μεχμέτ ανακάλυψε το σχέδιο και επιτέθηκε πρώτος. Ο Μεχμέτ τον καταδίωξε μέχρι το φρούριο της Άγκυρας (Selasil), δηλαδή στην βάση του. Μολονότι ο Μεχμέτ ήταν αποφασισμένος να παρουσιαστεί ενώπιον του Τιμούρ, μετά τις αναμετρήσεις με τους δύο προαναφερόμενους μπέηδες, άλλαξε γνώμη και αποφάσισε να

252 Οσμάντζικ, Ort in NO-Pisidien, 47 km. nw. von Ikonion, 20 km. w. von Laodikeia Kekaumene. βλ. TIB, 7, Phrygien und Pisidien, σ. 352.

253OA, 63a.-Mz, 112.-Neşri, II, 368-369.-Για τη θέση του Mürted-ova βλ. D.E.Pitcher, Historical Geography, χάρτης xxv.

254OA, 63b.-Mz, 112.- Neşri, II, O Kastritsis, Sons of Bayezid, 82, υποστηρίζει ότι αυτός ο άνδρας μπορεί να ήταν ο γιός του Οθωμανού πρίγκηπα Σαουτζή, πρώτος δικαιούχος του Τιμούρ της Προύσας, ο οποίος εμφανίζεται αργότερα στον εμφύλιο πόλεμο στην Ρούμελη ως ανταγωνιστής του Μούσα Τσελεμπή. Ο ιστορικός θυμίζοντας το γεγονός ότι ο όρος «Τάταρος» στα οθωμανικά χρονικά είναι ασαφής, και δεν υπονοεί απαραιτήτως τη μογγολική καταγωγή, θεωρεί ότι εάν πράγματι είχε συμβεί κάτι τέτοιο, ο προσδιορισμός που δίδεται στο χρονικό ως «Τάταρος μπέης» πρέπει να ερμηνευθεί απλά ότι ο Σαουτζής ήταν με το μέρος του Τιμούρ. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid υποστηρίζει επίσης ότι εάν ο γιός του Σαουτζή (Σαουτζή-ογλού) ήταν πράγματι διεκδικητής του οθωμανικού θρόνου, τότε θα έπρεπε ο Neşri να το αναφέρει στο χρονικό του, κάτι που δεν το κάνει σκοπίμως.

στείλει απεσταλμένο στον Τιμούρ αντί να πάει ο ίδιος. Κατόπιν αυτού αποσύρθηκε σε ορεινές περιοχές (προς Bolu) αποφεύγοντας τον συνηθισμένο δρόμο.[255]

Μόλις αισθάνθηκε ασφαλής στα βουνά, ο Μεχμέτ Τσελεμπή έδωσε εντολή στον απεσταλμένο του Sofi (θρησκευόμενο) Βαγιαζήτ, να συνοδεύσει τον απεσταλμένο του Τιμούρ, Χότζα Μεχμέτ και να παρουσιαστεί στον Τιμούρ.[256]

Σύμφωνα με κοινή πηγή που χρησιμοποίησαν ο Neşri και ο Ρούχι Τσελεμπή, ο Sofu Βαγιαζήτ, απεσταλμένος του Μεχμέτ, αφού ενημέρωσε τον Τιμούρ για τα γεγονότα που αντιμετώπισαν στο δρόμο, δηλαδή τις επιθέσεις του Kara Yahya και του Σαουτζή-ογλού Αλί μπέη, ζήτησε συγχώρεση εκ μέρους του Μεχμέτ, διότι δεν παρουσιάστηκε ενώπιόν του και πως δηλώνει την πίστη του. Ο Τιμούρ δέχτηκε τον απεσταλμένο με τιμές, εκφράζοντας την λύπη του για την απώλεια του Βαγιαζήτ Α΄, κάτι που δεν γνώριζε ο Μεχμέτ. Κράτησε τον απεσταλμένο στην αυλή του[257] και έστειλε επιστολή στον Μεχμέτ με την οποία τον

255OA, 63b-64a.-Mz, 112-13.-Neşri, 410-415.-Ruhi Çelebi, 410-411.

256Neşri, 410-415.-Mz, 112-13.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, Bayazid's Sons, 83, αυτό το μέρος της αφήγησης του Neşri είναι αρκετά αληθοφανές. Ο ιστορικός με βάση την αφήγηση του Clavijo, (εκδ. Estrada, 117 κ.ε.), ο οποίος στάλθηκε πρεσβευτής από την Καστίλη στην αυλή του Τιμούρ στη Σαμαρκάνδη και έχει αφήσει μια λεπτομερή αφήγηση της πρεσβείας του, συμπεραίνει ότι ενώ πλησίαζε η πρεσβεία στην κεντρική Ασία, συναντήθηκε επανειλημμένα με τους άνδρες του Τιμούρ, οι οποίοι τους τάισαν και σιγουρεύτηκαν ότι έφθασαν σώοι. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid θεωρεί ότι ο Τιμούρ σκόπευε να εξουδετερώσει τον Μεχμέτ, διότι εάν πράγματι ήθελε να αντιμετωπίσει τον Μεχμέτ ευνοϊκά, σίγουρα είχε τη δύναμη να τον προστατεύσει από τις επιθέσεις που δέχτηκε στο δρόμο.

257Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 83, σημ. 12, η κράτηση του Οθωμανού απεσταλμένου ήταν γνωστή συνήθεια του Τιμούρ που συγκέντρωνε στην αυλή του στη Σαμαρκάνδη τους λόγιους από τα μέρη όπου εκστράτευε. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι το γεγονός ότι ο Sufi Βαγιαζήτ τάφηκε στην Αμάσεια (εάν πράγματι πρόκειται για το ίδιο άτομο) υποδηλώνει ότι πρέπει να είχε δραπετεύσει από την αιχμαλωσία και να είχε επιστρέψει εκεί, ίσως μετά τον θάνατο του Τιμούρ το 1405.

ενημέρωνε για το πρόσφατο θάνατο[258] του πατέρα του, στις 14 Şaban 805 (την Πέμπτη 9 Μαρτίου 1403)[259] εκφράζοντας τα συλλυπητήριά του.[260]

Ο Μεχμέτ Τσελεμπή, όταν από την επιστολή του Τιμούρ έμαθε για το θάνατο του πατέρα του και αφού πένθησε για μερικές ημέρες, συνέχισε την διαδρομή του μέσω των βουνών μέχρι που έφθασε σε ένα μέρος που ονομαζόταν Aruş.[261] Κατά τη διάρκεια της παραμονής του Μεχμέτ στο Aruş, οι οθωμανικές πηγές αναφέρουν ότι είτε δέχτηκε επίσκεψη, είτε έλαβε επιστολή από τον Yakub Β΄, εμίρη του γειτονικού εμιράτου Γκερμιγιάν, και ενημερώθηκε ότι ο Τιμούρ πριν αναχωρήσει από την Ανατολία, διέταξε τον Yakub Β΄ να

258Οι οθωμανικές πηγές διχάζονται για τα αίτια του θανάτου του Βαγιαζήτ. Ένα μέρος των πηγών γράφει ότι όταν ο σουλτάνος έμαθε την διανομή των εδαφών του στον εμίρη του Καραμάν και στους άλλους εμίρηδες ξαφνικά αρρώστησε. Επίσης όταν ο Τιμούρ δήλωσε ότι είχε αποφασίσει να τον πάρει μαζί του στην Σαμαρκάνδη, είχε συγκλονιστεί πολύ. Ο σουλτάνος έπασχε από άσθμα ή σύμφωνα με άλλη εκδοχή ελονοσία και ταχυκαρδία. Όταν επιδεινώθηκε η αρρώστια του, ο Τιμούρ τον έστειλε στην κωμόπολη Akşehir (Φιλομήλιον) του Ικονίου με σκοπό να θεραπευτεί από προσωπικούς του γιατρούς. Όμως ο σουλτάνος δεν ανάρρωσε, αντιθέτως η αρρώστια του επιδεινωνόταν κάθε μέρα και τελικά απεβίωσε. Ο Neşri, I, 360-361, γράφει ότι «όταν ο Βαγιαζήτ έμαθε ότι η χώρα του παραδόθηκε στον εμίρη Καραμάν στενοχωρήθηκε τόσο πολύ ώστε προτίμησε το θάνατο παρά να δει τα εδάφη του στα χέρια άλλων. Έτσι κατάπιε το δηλητήριο που έκρυβε μέσα στο δαχτυλίδι του και μετά από λίγο καιρό πέθανε. -Ο Aşıkpaşazade, 146, δεν αναφέρει τίποτε σε σχέση με την δηλητηρίαση. -Ο Oruç bin Adil, 37, αναφέρει την αυτοκτονία με παρόμοιες εκφράσεις με εκείνες του Neşri.-Για την αυτοκτονία του Βαγιαζήτ βλ. επίσης Lütfi Paşa, 59.-Ο Χότζα Sa'ad al-din, 328-330, παραθέτοντας τις πληροφορίες για την αρρώστια και το θάνατο, κατακρίνει (σ. 337-339) άλλες πηγές, που αποδέχονται την αυτοκτονία και δεν παίρνει το μέρος τους, αλλά υποστηρίζει ότι αιτία του θανάτου ήταν η δύσπνοια. Για το θάνατο του Βαγιαζήτ βλ. επίσης Βρ. Χρ. 12, παρ. 11f, σ. 113.-Βρ. Χρ. 53, παρ. 11, σ. 380.-Βρ. Χρ. 54, παρ. 10, σ. 389.-Βρ. Χρ. 91, παρ. 5, σ. 623.-Βρ. Χρ. 97, παρ. 1, σ. 639.-Για τον λόγο του θανάτου του Βαγιαζήτ γράφει ο Δούκας, 109.26-111.4: «Ἄιδεται οὖν παρὰ πολλῶν, ότι αὐτὸς ἑυαυτὸν φαρμάκῳ τῆς ζωῆς ἐστέρησεν.».-Κατά τον Χαλκοκονδύλη, I, 152.6-7: «Παγιαζήτην δὲ ὑπὸ λύπης νοσήσαντα τελευτῆσαι τὸν βίον ἔφασαν.».

259Αντιθέτως με τον Schreiner, Kleinchroniken, II, 376-377, σημ. 15, ο θάνατος χρονολογείται επίσης από οθωμανικές πηγές. Ο Aşıkpaşazade, 146, δίνει το έτος 804 Εγίρας (1402-1403).-Ο Oruç bin Adil, 37, δίνει μόνο το έτος 804 Εγίρας (1401).-Ο Χότζα Sa'ad al-din, του οποίου η αφήγηση βασίζεται σε εκείνη του İdris Bitlisi, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ απεβίωσε στις 24 Şaban 805 (1402/03).-Τον ακολουθεί ο Müneccimbaşı, 145.-Επίσης ο Ruhi Çelebi, 411, χρονολογεί το θάνατο στο 805 Εγίρας.-Δούκας, 109.26-111.4.-Χαλκοκονδύλης, I, 152.6-14. Βρ.Χρ. 53, παρ. 11, σ. 380.-Βρ.Χρ. 91, παρ. 5, σ. 623.-Βρ.Χρ. 97, παρ. 1, 639, δίνουν το έτος 6911/ 1403 (11η Ινδικτιώνα).-Ο Schreiner, Kleinchroniken, II, σ. 376-377, το χρονολογεί στις 9 Μαρτίου 1403 και εκτιμά ότι το 6911 (1403) που αναφέρεται στο Βρ.Χρ. 54, παρ. 10, σ. 389 είναι λανθασμένο, διότι αυτό το έτος ταυτίζεται με την ημερομηνία θανάτου του Μεχμέτ Α΄, γιου του σουλτάνου. Όμως, το περιεχόμενο της σημείωσης είναι σαφώς σχετικό με τον Βαγιαζήτ (αιχμαλωσία). Στο χρονικό 12, παρ. 11f η σχέση του τοπικού επιρρήματος (εκεῖσε) δεν είναι σαφής, επειδή στην προηγούμενη σημείωση δεν αναφέρεται η υποχώρηση του Τιμούρ. Για την πληροφορία των αραβικών πηγών σε σχέση με την ημερομηνία βλ. Aleksandrescu-Dersca, La Campagne 95.-Schreiner, Kleinchroniken, II, 376-377, σημ. 15.-Jorga, GOR, 323-324.-Για τις λεπτομερείς συζητήσεις σε σχέση με το τρόπο θανάτου του Βαγιαζήτ βλ. M.H.Yinanç, "Bayezid I" İA.-M.F.Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in Esareti» 591-603 και του ίδιου, 591-599, αξιολογώντας τις πληροφορίες των πηγών συμπεραίνει ότι ο σουλτάνος αυτοκτόνησε.

260OA, 64a-65b.-Mz, 113-14. Βλ. Neşri, 415-419.-Ruhi Çelebi, 411.-Ο Χότζα Sa'ad al-Din, 332, και ο Müneccimbaşı, 146, προσθέτουν ότι ο Τιμούρ είχε αποστείλει επίσης στον Σουλειμάν Τσελεμπή αντιπρόσωπο μέσω του οποίου τον ενημέρωσε και συλλυπήθηκε για το θάνατο του Βαγιαζήτ.

261OA, 64a-65b.-Το Aruş μπορεί ίσως να ταυτιστεί με το σύγχρονο χωριό Urush βορειοανατολικά του Beypazarı της Άγκυρας. Μια άλλη δυνατότητα είναι Araş (mod. Araç) στα βουνά δυτικά της Κασταμονής, αλλά φαίνεται απίθανο ότι ο Μεχμέτ θα πήγαινε ως τα εδάφη του İsfendiyar. Το Urush φαίνεται ως καλύτερη επιλογή, διότι όπως το χρονικό αναφέρει μετά το Aruş ο Μεχμέτ πέρασε από ένα υψηλό βουνό και κατέβηκε στην πόλη Mudurnu. Εάν το Arush είναι πράγματι το σύγχρονο Uruş, το εν λόγω βουνό θα ήταν το Karlık Dağ. Βλ. Καστρίτση, 84, σημ. 13.

εκπληρώσει την τελευταία επιθυμία του Βαγιαζήτ Α΄. Αυτή ήταν να παραλάβει την σωρό του και να πάρει υπό την προστασία του τον νεαρό πρίγκηπα Μούσα Τσελεμπή.[262]

Σύμφωνα με τον Yazdi, χρονογράφο του Τιμούρ, ο Τιμούρ φαίνεται να είχε υιοθετήσει μια άλλη λύση. Όπως αναφέρει ο Yazdi, όταν ο Yıldırım Βαγιαζήτ πέθανε στον Akşehir του Ικονίου (Φιλομήλιον), ο Τιμούρ άφησε το λείψανό του προσωρινά σε ένα τοπικό νεκροταφείο υπό την επίβλεψη του νεαρού γιου του Μούσα Τσελεμπή, και διέταξε την ταφή του πρώην Οθωμανού σουλτάνου στην Προύσα, στο κτίσμα (imaret) το οποίο είχε κατασκευάσει ο ίδιος. Προκειμένου να ολοκληρώσει τον στόχο του, έδωσε στον Μούσα ένα πιστοποιητικό (yarlığ) για την κυριαρχία της Προύσας, το οποίο επικύρωσε με τη σφραγίδα του.[263] Παρέδωσε επίσης δώρα και άλλα σύμβολα της κυριαρχίας, δηλαδή μια τιμητική τήβεννο, μια ζώνη, ένα ξίφος, και εκατό εκλεκτά άλογα.[264]

Κατά τη γνώμη του Καστρίτση, η παράδοση των ανωτέρω συμβόλων κυριαρχίας, υποδηλώνει ότι κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ανατολία, ο Τιμούρ ανέθεσε ταυτόχρονα σε τρεις Οθωμανούς πρίγκιπες να κυβερνήσουν στην Προύσα. Η πολιτική του ήταν προφανής, δηλαδή με τη χορήγηση ενός πιστοποιητικού κυριαρχίας σε καθέναν από τους πρίγκιπες, σκόπευε να διαιρέσει την οθωμανική δυναστεία και να αποτρέψει την εμφάνιση ενός άλλου Βαγιαζήτ. Ο ιστορικός υπογραμμίζει ότι αντιθέτως προς τα αδέρφια του το 1403 ο Μούσα ήταν ακόμη ανήλικος και γι' αυτό χρειαζόταν έναν αντιβασιλέα προκειμένου να κυβερνήσει στην Προύσα. Επιπλέον, όπως εξιστορεί ο Neşri, ο πρώτος επίτροπος του Μούσα μετά τον Τιμούρ ήταν ο Yakub, εμίρης του Γκερμιγιάν. Ο Τιμούρ έμεινε αρκετό χρονικό διάστημα στην αυλή του Yakub, στην πρωτεύουσα Kütahya (βυζ. Κοτυάιο). Ο Καστρίτης συμπεραίνει ότι ο Τιμούρ έδωσε πρώτα στον Ίσα έγγραφο κυριαρχίας για τον έλεγχο της Προύσας, και αργότερα στον Μούσα, ακυρώνοντας ουσιαστικά το πιστοποιητικό του πρώτου.[265]

---

262 Neşri, I, 418-419.-Mz, 113-14.-Χότζα Sa'ad al-Din, 300-319.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 84, αμφιβάλλει για αυτό το απόσπασμα της αφήγησης του Neşri. Επισημαίνει ότι όταν ο Yıldırım Βαγιαζήτ πέθανε, ο Ίσα είχε ακόμα τον έλεγχο της Προύσας, και έτσι το πιο φυσικό πράγμα θα ήταν ο Τιμούρ να παραδώσει το σώμα για τον ενταφιασμό στον Ίσα παρά στον Μεχμέτ.

263 Neşri, I, 416-419.-Για την ίδια αφήγηση βλ. Ruhi Çelebi, 411-412.-Ο Χότζα Sa'ad al-Din, 300-319 δεν αναφέρει τίποτε για την αποστολή του Μούσα στην αυλή του εμιράτου Γκερμιγιάν, αλλά γράφουν ότι ο Τιμούρ εμπιστεύτηκε στον Μούσα την κυριαρχία της Προύσας και της γύρω περιοχής, όπου τον έστειλε με την σωρό του πατέρα του. Η αφήγηση του Yazdi επιβεβαιώνεται και από άλλες οθωμανικές πηγές, δηλαδή το Neşri, τον Χότζα Sa'ad al-Din και τον Müneccimbaşı, οι οποίοι δεν αναφέρουν τίποτε για την αποστολή του Μούσα στην αυλή του εμιράτου Γκερμιγιάν, αλλά γράφουν όλοι ότι ο Τιμούρ εμπιστεύτηκε στον Μούσα την κυριαρχία της Προύσας και της γύρω περιοχής, όπου και τον έστειλε. Παράλληλα του παρέδωσε την σωρό του Βαγιαζήτ προκειμένου να τον θάψει.

264Yazdi, 350.-Ο Δούκας, 109.34-111.4, γράφει ότι ο Βαγιαζήτ Α΄ πριν πεθάνει ικέτεψε τον Τιμούρ να επιτρέψει το σώμα του να θαφτεί στην Προύσα σε ένα τέμενος που είχε χτίσει ο ίδιος. Όπως μαθαίνουμε από τον Δούκα, η επιθυμία του Βαγιαζήτ εκπληρώθηκε: «στείλας αὐτο δι' ἐνταφιαστῶν δούλων αὐτοῦ ὡς ἑκατόν, ἐλευθερώσας αὐτοὺς, ἀπήγαγον αὐτὸν ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ μνημείῳ, ὃ αὐτὸς ᾠκοδίμησεν.»

265Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 85, θεωρεί ότι αυτό το έγγραφο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από τον κηδεμόνα του Μούσα ως δικαιολογία απομάκρυνσης του Ίσα από την Προύσα. Ωστόσο ο

Υποστηρίζεται ότι ο Yakub αφού απέκτησε την κηδεμονία του Μούσα, θα μπορούσε να κυβερνήσει την Προύσα ως προστάτης (atabeg) του, κάτι που συνηθιζόταν στη μεσαιωνική ισλαμική πολιτική παράδοση. Παρόλα αυτά οι κάτοικοι της Προύσας θα απέρριπταν έναν μη-Οθωμανό κυβερνήτη και έτσι αναγκαστικά ο Yakub επέλεξε να παραδώσει την κηδεμονία του Μούσα στον ισχυρότερο Μεχμέτ, με τον οποίο συνυπέγραψε μια συμμαχία.[266] Ο Yakub δεν θεωρούσε τον Ίσα κατάλληλο σύμμαχο, διότι τα εδάφη τους συνόρευαν και πιθανότατα ο Ίσα κάποια στιγμή, όντας ισχυρότερος μετά από αυτήν την συμμαχία, θα κινούνταν εναντίον του. Ο Ίσα φαινόταν ότι είχε περισσότερη δύναμη για πιθανή αναβίωση του αυτοκρατορικού προγράμματος του Βαγιαζήτ στην Ανατολία, πράγμα που τον καθιστούσε πιο επικίνδυνο. Σύμφωνα με την εκτίμηση του Καστρίτση, μια συμμαχία με έναν τρίτο αλλά πιο αδύνατο Οθωμανό πρίγκηπα, ο οποίος διεκδικούσε την κυριαρχία για τα ίδια εδάφη (Βιθυνία), ήταν πιο επωφελής για τον εμίρη Yakub. Στην συγκεκριμένη περίοδο (άνοιξη του 1403) αυτή η επιλογή ήταν ο Μεχμέτ.[267]

Κατά τον Καστρίτση αν και το έγγραφο που αποκαλείται όρκος (sevgendname) του Μεχμέτ προς τον Yakub δεν είναι χρονολογημένο στην εποχή του Μεχμέτ, είναι προφανές από το περιεχόμενό του ότι γράφτηκε αμέσως μετά την μάχη της Άγκυρας, δηλαδή σε μια εποχή που ο Μεχμέτ δεν ήταν ακόμα πολύ αδύνατος. Σύμφωνα με τον ιστορικό, η αδύνατη θέση του Μεχμέτ παρατηρείται στο ακόλουθο απόσπασμα, το οποίο αποτελεί την ουσία (dispositio) του εγγράφου: «Εγώ, ο Μεχμέτ, γιος του Βαγιαζήτ μπέη, καθηρημένος εντελώς και έχοντας το χέρι μου τοποθετημένο επάνω στο ιερό Κοράνι, ειλικρινά ορκίζομαι στο όνομα του Θεού, ο οποίος είναι ενήμερος των θείων μυστικών….. Στο όνομα του Θεού... δίνω δεσμευτικό όρκο, και ορκίζομαι ότι από αυτήν την ημέρα θα είμαι φίλος και σύμμαχος του Yakub μπέη, γιού του Σουλεϊμάν-Σαχ, και ότι θα σταματήσω όλες τις συναλλαγές με άλλους μπέηδες. Και φανερά και μυστικά, θα είμαι φίλος στους φίλους του και εχθρός στους εχθρούς του. Εφ' όσον είναι η ψυχή μου στο σώμα μου, και για περίοδο τριάντα ετών, δεν θα παραβιάσω την παρούσα συμφωνία και την απόφαση, και θα ακολουθήσω χωρίς παρεκκλίσεις αυτό τον όρκο και την συνθήκη. Δεν θα επιδιώξω να αλλάξω το περιεχόμενο αυτής της δεσμευτικής συμφωνίας, με κανένα μέσο ή τέχνασμα ή ερμηνεία, ή ακόμη σύμφωνα με λόγια παραπλανητικά κανενός προσώπου. Δεν θα αθετήσω αυτόν τον όρκο μου. Και εάν αποσυρθώ, θα είμαι υπεύθυνος απέναντι στον Θεό».[268]

Yakub επέλεξε τον Μεχμέτ Τσελεμπή ως σύμμαχο, παρόλο που εκείνη την περίοδο, (άνοιξη του 1403), οι άλλοι Οθωμανοί πρίγκιπες, δηλαδή ο εμίρης Σουλεϊμάν και ο Ίσα ήταν ισχυρότεροι από αυτόν, και αυτό διότι οι εν λόγω πρίγκιπες ήταν εγκατεστημένοι στην ευρωπαϊκή πλευρά των Στενών, και δεν είχαν αρχίσει ακόμη να διεκδικούν τον οθωμανικό θρόνο.

266 Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 85-86.

267Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 85-86, υποστηρίζει ότι αυτό το έγγραφο έχει σωθεί χάρη στο γεγονός ότι αντιγράφηκε σε ένα οθωμανικό εγχειρίδιο του αρχειοφυλακείου το 1427-28, το οποίο στη συνέχεια ενσωματώθηκε σε ένα μεταγενέστερο εγχειρίδιο της εποχής του Μεχμέτ Β΄ του Πορθητή (1451-1481), δηλαδή το 1473. Βλ. Şinasi Tekin, "İnşâ Mecmuası" 267-311. Στην συγκεκριμένη επιστολή φαίνονται τα ονόματα του Βαγιαζήτ και Μεχμέτ, τα οποία όμως έχουν διαγραφεί.

268Kastritsis, «Mehemmed's Letter of Oath» 444.-Tekin, "İnshâ Mecmuası" 297.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 86, επισημαίνει το γεγονός ότι στο ανωτέρω κείμενο ο Οθωμανός πρίγκηπας αποκαλείται

Όπως διαφαίνεται από την ανωτέρω επιστολή ο εμίρης του Γκερμιγιάν ενίσχυσε τον Μεχμέτ με στρατιωτικές δυνάμεις.[269] Όπως γράφει ο Neşri, αφού ο Μεχμέτ και ο Yakub πέρασαν ένα υψηλό βουνό (πιθανώς, το Karlık Dağı Βόρεια του Beypazarı) και σταμάτησαν στο Mudurnu, βρέθηκαν πολύ κοντά στην Προύσα. Δεν μπόρεσαν όμως να φθάσουν στον προορισμό τους, γιατί στο μεταξύ ο Ίσα είχε μάθει για την άφιξή τους και είχε κλείσει το πέρασμα Ermeni Derbendi, ενώ προχωρούσε προς την Προύσα μέσω του İnegöl.[270]

Έτσι ο Yakub και ο Μεχμέτ προσπάθησαν να προχωρήσουν μέσω μιας άλλης οδού, δηλαδή μέσω του Domaniç, αλλά για άλλη μια φορά οι δυνάμεις του Ίσα έφθασαν εκεί πριν από αυτούς. Οι δυνάμεις εμπροσθοφυλακής των δύο πλευρών συγκρούστηκαν γύρω από τον Domaniç και κατόπιν ο στρατός του Μεχμέτ μπόρεσε να περάσει. Αυτές οι πρώτες αναμετρήσεις του Μεχμέτ με τον Ίσα έδειξαν ότι η κατάκτηση της Προύσας δεν επρόκειτο να είναι τόσο εύκολη όσο ο Μεχμέτ και οι σύμμαχοί του ήλπιζαν. Παρόλο που κατάφερε να περάσει το ανωτέρω εμπόδιο αμέσως μετά ηττήθηκε δύο φορές από τον στρατό του Ίσα, χωρίς να καταφέρει να εισέλθει στην Προύσα. Έτσι ο Μεχμέτ αναγκάστηκε να αποσυρθεί στο Balıkesir με σκοπό να συγκεντρώσει δυνάμεις. Σύμφωνα με τον Neşri, ο Μεχμέτ μετά

απλά ως «Μεχμέτ, γιος του Βαγιαζήτ μπέη» και αποφεύγει υψηλούς τίτλους είτε για τον ίδιο είτε για τον πατέρα του. Αυτό αποδεικνύει ότι το έγγραφο μπορεί να χρονολογηθεί στην περίοδο αμέσως μετά την μάχη της Άγκυρας. Ο ιστορικός για να δικαιολογήσει τον ισχυρισμό του θυμίζει ότι μετά τη μάχη του Λοπαδίου (Ulubad), όταν ο Μεχμέτ κατάφερε να καταλάβει την Προύσα από τον Ίσα, δεν ήταν πλέον αδύναμος. Κατά την άποψη του Καστρίτση, αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι η συμμαχία του Μεχμέτ Τσελεμπή με τον Yakub συνάφθηκε, ενώ ο πρώτος βρισκόταν σε αδύναμη θέση, δεν πρέπει να θεωρηθεί παράλογο ότι ο Neşri έκρυβε την αληθινή φύση της συμμαχίας. Ο Neşri, OA, 66a.-Mz, 114, γράφει ότι ο Yakub θέλησε να παραδώσει στον Μεχμέτ το λείψανό του Βαγιαζήτ μαζί με τον Μούσα Τσελεμπή σαν απλή θέληση του σουλτάνου, όπως διατάχτηκε από τον Τιμούρ. Ο Neşri διασαφηνίζει επίσης ότι ο εμίρης Yakub διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην απόφαση του Μεχμέτ να αμφισβητήσει την κατοχή της Προύσας από τον αδερφό του Ίσα και τον ενθάρρυνε να συγκρουστεί μαζί του. Σύμφωνα με την άποψη του Καστρίτση, ο Neşri με σκοπό να αποκρύψει την αδύνατη θέση του Μεχμέτ, γράφει ότι όταν ο Yakub ενίσχυσε τον Μεχμέτ παρακινήθηκε από αίσθηση καθήκοντος προς τον Βαγιαζήτ. Θυμίζει επίσης ότι ο Neşri παρουσιάζει κατά παρόμοιο τρόπο τον ρόλο άλλων μη-οθωμανικών δυνάμεων που επίσης διαδραμάτισαν αποφασιστικό ρόλο στον εμφύλιο πόλεμο, όπως ο İsfendiyar της Kastamonu, ο Cüneyd της Σμύρνης, ο Μιρτζέα της Βλαχίας, και οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες Ιωάννης Ζ΄ και Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος. Ο Neşri γράφει ότι «όταν έφυγε ο Τιμούρ Χαν και έφθασε στο Erzincan... ο εμίρης Yakub ήρθε [ενώ ο Μεχμέτ Τσελεμπή βρισκόταν στον Arush] προκειμένου να εκφράσει τα συλλυπητήριά του, και φίλησε το χέρι του Μεχμέτ. Αφού πένθησαν μαζί για τον τέως ηγεμόνα, οι δύο ταξίδεψαν μαζί μέχρι την Προύσα ως γενναίο άτομο, ο εμίρης Yakub διοίκησε το στρατό.»

269Κατά τον Neşri ο στρατός του Μεχμέτ ήταν υπό τις διαταγές του εμίρη Yakub. Βλ. OA, 66a; Mz, 114.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 87, υποθέτει ότι αυτός ο ισχυρισμός του Neşri δεν πρέπει να θεωρηθεί παράλογος διότι το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του Μεχμέτ ήταν πιθανώς του εμίρη Yakub.

270Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 87, σημ. 19: αυτό το πέρασμα, που κατείχε μια σημαντική θέση στην πρώιμη οθωμανική ιστορία, βρισκόταν ακριβώς Ν. του Bilecik κοντά στο χωριό Pazarcık ή Pazaryeri (στο παρελθόν Ermeni Pazarcığı). Ένα από τα δύο βουνά μέσω των οποίων περνούσε ήταν το Ermenek το άλλο ήταν το Domaniç Dağı, όπου υπήρξε το ονομαστό βυζαντινό κάστρο Αρμενόκαστρον. Βλ. Paul Wittek, «Türkischen Toponymie,» 52.-Bilge Umar, Tarihsel Adlar, 251. Το πέρασμα παρουσιάζεται επίσης στο Matrakçı Nasuh, Beyān-i menāzil, εκδ. Hüseyin G. Yurdaydın, Ankara, TTK, 1976.

την αποτυχία των δυνάμεών του, είπε στον Yakub να τον οδηγήσει στον Eyne μπέη Subaşı, «θείο» του Yakub, ο οποίος εκείνη την περίοδο ήταν στρατιωτικός διοικητής του Balıkesir.[271]

Ο Neşri συνεχίζει την αφήγησή του γράφοντας ότι ο Μεχμέτ έφυγε από το Balıkesir με την συνοδεία των συμμάχων του, Yakub και Eyne μπέη Subaşı, οι οποίοι από ό,τι φαίνεται ενέταξαν και τις δικές τους δυνάμεις στον στρατό του.[272] Κατόπιν ο στρατός κατευθύνθηκε προς την Προύσα και στρατοπέδευσε στην όχθη της λίμνης Ulubad (Λοπάδιον). Εκεί ακριβώς βρέθηκαν αντιμέτωποι με τις δυνάμεις του Ίσα, οι οποίες στρατοπέδευσαν λίγο πιο ανατολικά κοντά την Προύσα.[273] Εκεί θα ξεκινούσε και η πρώτη σημαντική αναμέτρηση του οθωμανικού εμφύλιου πολέμου.

4. Μάχη στο Ulubat (Λοπάδιον)
(9 Μαρτίου - 18 Μαΐου 1403)

Η μάχη του Ulubad (Λοπάδιον) αποτελεί το τέλος της περιόδου που άρχισε μετά τη μάχη της Αγκυρας και αρχή μιας άλλης περιόδου οθωμανικών συγκρούσεων διαδοχής. Αυτή η περίοδος κατέστησε τους Οθωμανούς διαδόχους του Βαγιαζήτ Α΄ ευάλωτους απέναντι στους εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς τους, οι οποίοι προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν την εν λόγω κατάσταση προς όφελός τους.

---

271 Σύμφωνα με τον Neşri OA, 66b.-Mz, 114, ο Μεχμέτ είπε: «τώρα να μας πάτε στο θείο σας. Έως ότου φθάσουμε εκεί, η κυριαρχία (beylik) δεν μπορεί να είναι δική μας.».-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 120-121, υποστηρίζει ότι ο Eyne μπέης πρέπει να παραστάθηκε στον Μεχμέτ σαν πραγματικός σύμμαχος. Ο ιστορικός υπογραμμίζει το γεγονός ότι ο Eyne μπέης Subaşı είναι γνωστή προσωπικότητα της πρώιμης οθωμανικής ιστορίας, διότι το όνομά του βεβαιώνεται και στις οθωμανικές και στις βυζαντινές παραδόσεις. Ο Eyne μπέης εμφανίζεται στο στρατό του Οθωμανού σουλτάνου Μουράτ Α΄ στη μάχη του Κοσόβου (1389).-Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade, 46, ο Eyne μπέης ήταν επίσης ένας από τους Λάμπροσμεγιστάνες που βρίσκονταν στην συνοδεία του εμίρη Σουλεϊμάν ενώ έφευγε από την Αγκυρα προς την Ρούμελη. -Βλ. Akdes Nimet (Kurat), Prosopographie, 41-42.-Ο Χαλκοκονδύλης, Ι, σ. 144.12-21, δηλώνει ότι αυτός πήρε μέρος στο πολεμικό συμβούλιο του Βαγιαζήτ Α΄ πριν από τη μάχη της Άγκυρας και τον συμβούλεψε να διανείμει το θησαυρό του στους στρατιώτες του. Αυτή η ιστορία συμπίπτει με εκείνη των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών, τα οποία δυσφημούν τον Βαγιαζήτ και τον μεγάλο βεζίρη Τσανδαρλί Αλί Πασά για τη συσσώρευση του θησαυρού και την προσπάθεια να χτιστεί ένα συγκεντρωτικό κράτος από τις κτήσεις των γαζίδων.

272Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 88, σημειώνει ότι μετά την μάχη της Άγκυρας ο Ίσα ακολούθησε τον Σουλεϊμάν προς την οθωμανική Ρούμελη και ο Ίσα και ο Σουλεϊμάν συμμάχησαν. Πιθανολογεί επίσης ότι ο Eyne μπέης μετά τη φυγή του από την Άγκυρα στην συνοδεία του Σουλεϊμάν κατέληξε στον Balıkesir, όπου κυβερνούσε στο όνομα του Ίσα. Κατά τον Neşri όμως ο Eyne μπέης δεν ήταν πραγματικά αφοσιωμένος στον Ίσα και τον Σουλεϊμάν και έτσι αυτομόλησε προς τον Μεχμέτ. Ο Kastritsis συμπεραίνει ότι το πρόσωπο που παρέσυρε τον Eyne Beg στην προδοσία του «Σουλεϊμάν και Ίσα» ήταν ο Yakub του Γκερμιγιάν, ο οποίος ήταν συγγενής του ή πολύ οικείος. Επισημαίνει ότι για την διαμόρφωση αλλά και την ρήξη των συμμαχιών πριν από τη μάχη του Ulubad (Λοπάδιον), πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι όλα αυτά τα γεγονότα έγιναν αμέσως μετά την αποχώρηση του Τιμούρ από την Ανατολία. Ενώ ο Τιμούρ ήταν ακόμη εκεί, ήταν δύσκολο για τους τοπικούς κυβερνήτες να κάνουν συμμαχίες και να ενεργήσουν ανεξάρτητα, διότι ο Τιμούρ θα ερμήνευε τέτοιες ανεξάρτητες δράσεις ως πρόκληση στο καθεστώς που είχε δημιουργήσει στην Ανατολία. Θεωρεί τη συμμαχία του Μεχμέτ με τον Yakub και τον Eyne μπέη ως μια σημαντική εξέλιξη και αντιπροσωπευτική ως προς την εξέλιξη της αλλαγής του καθεστώτος του Τιμούρ.

273ΟA, 66b.-Mz, 115.

Ο Neşri γράφει ότι μετά την επίσκεψη του Μεχμέτ στον Eyne στο Balıkesir, αποφάσισε να βαδίσει προς την Προύσα. Όταν στρατοπέδευσε στις όχθες της λίμνης Ulubad, εμφανίστηκε ο Ίσα με τον στρατό του έχοντας εχθρικές προθέσεις. Πριν από τη μάχη του Ulubad (Λοπάδιον), σύμφωνα με τον Neşri, ο Μεχμέτ προσέγγισε ειρηνικά τον αντίπαλό του και του πρότεινε να μοιραστούν τα ασιατικά εδάφη. Ο στόχος του ήταν να διαφυλάξουν την ενότητα του κράτους και προκειμένου να κερδίσει την εμπιστοσύνη του Ίσα προσφέρθηκε να του παραχωρήσει την κυριαρχία της Δ. Ανατολίας.[274]

Μάταια όμως, αφού ο Ισά απέρριψε την πρόταση και έτσι ήταν μοιραίο να γίνει η μάχη.[275] Σύμφωνα με τον Neşri, αφού ο Μεχμέτ ενίσχυσε τα στρατεύματά του, πήγε στο

274OA, 67a-67b.-Mz, 115. Οι οθωμανικές πηγές φαίνεται να υποστηρίζουν την πλευρά του νικητή, Μεχμέτ Τσελεμπή, και αποκρύπτουν συστηματικά ότι ο πραγματικός αίτιος του εμφύλιου πολέμου ήταν ο ίδιος. Αυτή η προσπάθεια του Neşri να δείξει τον Μεχμέτ αθώο ακολουθείται και από άλλες οθωμανικές πηγές. Βλ. Χότζα Sa'ad al-Din, 9-10.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 88-89, την εποχή που έγινε η ανωτέρω μάχη, οι Οθωμανοί αντιμετώπιζαν απειλές από πολυάριθμους εξωτερικούς εχθρούς. Η συγκεκριμένη μάχη έπρεπε να δοθεί για πολιτικούς λόγους, δηλαδή προκειμένου να δοθεί η αίσθηση της ενότητας μεταξύ των γιων του αποθανόντος σουλτάνου Βαγιαζήτ. Όπως μαθαίνουμε από οθωμανικές πηγές, ο Μεχμέτ, αφού ενισχύθηκε από εφεδρικές δυνάμεις του εμίρη Γκερμιγιάν και τον Eyne μπέη Subaşı, εισήλθε στα εδάφη του Ίσα, κάτι που θεωρήθηκε πρόκληση από τον τελευταίο. Ωστόσο οι πηγές δικαιολογούν τις ενέργειες του αφέντη τους γράφοντας ότι εκείνος επιθυμούσε απλά να λάβει την θέση που δικαίως ανήκε σε εκείνον μεταξύ των μεγαλύτερων αδελφών του. Ο Kastritsis επισημαίνει ότι όποτε ο Μεχμέτ συγκρούστηκε με τα αδέρφια του, ο Neşri προσπαθεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι αυτές πραγματοποιήθηκαν ενάντια στη θέλησή του. Ο Neşri αναφέρει ότι ο Μεχμέτ Τσελεμπή, μετά την αποχώρηση του Τιμούρ αποφάσισε να απαιτήσει με βία την οθωμανική πρωτεύουσα, τη Προύσα, ως δική του. Επίσης αναφέρει ότι ο Μεχμέτ Τσελεμπή, μετά την αποχώρηση του Τιμούρ αποφάσισε να απαιτήσει με βία την οθωμανική πρωτεύουσα, τη Προύσα, ως δική του. Υπονοεί επίσης ότι εάν ο Μεχμέτ κατάφερνε να πάρει την Προύσα, η κυριαρχία της Ανατολίας θα ήταν δική του. Η διεκδίκηση του οθωμανικού θρόνου από τον Μεχμέτ, δικαιολογείται στην αφήγηση του Neşri με διάφορους τρόπους. Πρώτον ο Μεχμέτ παρουσιάζεται τόσο γενναίος και επιτυχημένος ώστε ακόμα και ο Τιμούρ τον φοβόταν. Δεύτερον υποστηρίζει ότι ο Βαγιαζήτ πριν πεθάνει ζήτησε από τον Τιμούρ να εξασφαλίσει την παράδοση του σώματός του και του μικρού γιου του Μούσα στον Μεχμέτ. Τέλος, επιβεβαιώνει ότι ο εμίρης Yakub υποτάχτηκε στον Μεχμέτ, όταν αναδείχτηκε νικητής απέναντι στους αντιπάλους του. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, αυτές οι δικαιολογίες είναι για να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι η επιθυμία του Μεχμέτ να πάει στην Προύσα και να θάψει εκεί τον πατέρα του ήταν φυσική, διότι παρά τη νεαρή ηλικία του, η επιτυχία στη μάχη απέδειξε ότι ήταν ο καταλληλότερος πρίγκηπας για να κυβερνήσει. Ο Kastritsis τονίζει ότι ο Neşri δεν εξηγεί γιατί ο Ίσα δεν δέχτηκε την πρόταση του αδερφού του για ειρήνη, σύμφωνα με την οποία θα μοιράζονταν τα εδάφη του πατέρα τους. Μολονότι οι συμμαχίες του Μεχμέτ με τον Yakub και τον Eyne μπέη εξυπηρετούσαν σαφώς τους στρατιωτικούς στόχους του πρώτου, ο Neşri τις παρουσιάζει ως συμμαχίες για καθαρά αμυντικούς σκοπούς. Ο Kastritsis θεωρεί ότι ο Μεχμέτ περίμενε αντίσταση από τον Ίσα και γι' αυτό πήρε μέτρα.

275OA, 67a-67b.-Mz, 115.-Κατά τον Καστρίτση, 89, ο Neşri τονίζει ότι ο Μεχμέτ μόνο όταν σιγουρεύτηκε για τις εχθρικές προθέσεις του Ίσα, συγκάλεσε πολεμικό συμβούλιο, που συμπεριλάμβανε βεζίρηδες και αξιωματικούς. Ο Eyne μπέης Subaşı συνέστησε στον Μεχμέτ να αποφύγει την σύγκρουση με τον αδερφό του και να κάνει ειρήνη υπό τον όρο ότι ο Μεχμέτ θα κρατήσει την Προύσα και την ανατολική πλευρά της χώρας, ενώ ο Ίσα μπέης να πάρει το δυτικό τμήμα, δηλαδή το Αϊδίνι, το Σαρού-χαν, το Γκερμιγιάν και το Καρασί με την επαρχία του Καραμάν. Ο Μεχμέτ συμφώνησε με τον Eyne μπέη και έστειλαν μια επιστολή στον Ίσα μέσω ενός πρεσβευτή. Η απάντηση [του Ίσα] στον πρεσβευτή ήταν: «Τώρα είμαι ο μεγαλύτερος αδελφός. Ο θρόνος είναι στα χέρια μου. Αυτός [ο Μεχμέτ] είναι μόνο ένα νεαρό αγόρι, γιατί πρέπει να κυβερνήσει αυτός; αφήστε τον να προετοιμαστεί, γιατί είναι προφανές ότι θα τον πετάξω έξω από αυτή την χώρα...» Ο Μεχμέτ όταν έμαθε την απάντηση του Ίσα είπε στον Eyne μπέη: «Είναι αναπόφευκτο να συγκρουστούμε με αυτόν τον άνδρα. Τουλάχιστον τώρα το κρίμα δεν θα είναι δικό μας.» Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 89-90, αυτή η ιστορία είναι ένα ιδιαίτερα απίθανο σενάριο και δεν θα ήταν δυνατόν ο Ίσα να δεχτεί μια

Ulubat (Λοπάδιον) όπου έγινε η δεύτερη μάχη εναντίον του Ίσα. Αυτή τη φορά όμως η τύχη ευνόησε τον Μεχμέτ και στην μάχη αναδείχτηκε νικητής. Ο Eyne μπέης σκοτώθηκε και ο Ίσα τράπηκε σε φυγή προς την Κωνσταντινούπολη.[276] Επιπλέον ο Timurtaş, ένας από τους ανώτερους στρατηγούς του Ίσα, συνελήφθη από τους στρατιώτες του Μεχμέτ και εκτελέστηκε. Ο Μεχμέτ, συνεχίζει ο Neşri, διέταξε τον αποκεφαλισμό του Timurtaş και την αποστολή της κεφαλής του νεκρού στον εμίρη Σουλεϊμάν μαζί με μια επιστολή με την οποία ανακοίνωνε την ήττα του Ίσα.[277]

Ο Timurtaş, όπως γράφει ένας αυτόπτης μάρτυρας, τον Σεπτέμβριο του 1402, ήταν ανάμεσα στους ανώτερους αξιωματικούς του εμίρη Σουλεϊμάν κατά την περίοδο που ο τελευταίος περνούσε με τον στρατό του στην Καλλίπολη μετά τη μάχη της Άγκυρας.[278] Επισημαίνεται ότι ο Eyne μπέης, ο οποίος επίσης ήταν στην συνοδεία του Σουλεϊμάν στην Καλλίπολη, υποτάχτηκε αργότερα στον Μεχμέτ, ενώ ο Timurtaş είχε παραμείνει πιστός στον Σουλεϊμάν, γι'αυτό και συγκρούστηκε στο πλευρό του Ίσα.[279]

Ο Δούκας επιβεβαιώνει έμμεσα την ιστορία του Neşri και γράφει ότι η δύναμη του Μεχμέτ μετά το Ulubad ήταν τόσο μεγάλη, ώστε είχε την δυνατότητα να καταλάβει την Αγκυρα και την υπόλοιπη Γαλατία και επιπλέον να λάβει την κηδεμονία του νέου αδελφού του, Μούσα Τσελεμπή. Ο Βυζαντινός ιστορικός επίσης, καταγράφει παρομοίως με τον Neşri ότι ο Ίσα μετά την παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη, γύρισε στην Ανατολία «ἦν πλανώμενος ἔνθεν κακεῖθεν, μὴ ἔχων αὐθεντίαν».[280]

τέτοια πρόταση, αφού δεν υπήρξε κανένα προηγούμενο ανάλογο γεγονός στην οθωμανική ιστορία, δηλαδή για διανομή εξουσίας μέσω χορήγησης των προνομίων (appanages). Ο ιστορικός προσθέτει ότι προκειμένου να κυβερνήσει τις αποκαλούμενες «επαρχίες» Αιδίνι, Σαρού-χαν, Γκερμιγιάν, Καρασί, και Καράμαν ως προνομίων (appanages), ο Ίσα θα έπρεπε πρώτον να εκδιώξει τους τοπικούς δυνάστες. Την άνοιξη του 1403, όταν νίκησε ο Τιμούρ τους Οθωμανούς και αναβίωσε τα εμιράτα της Ανατολίας, μια τέτοια πρόταση ήταν ακόμα εκτός συζήτησης.

276Σύμφωνα με τον Neşri, Ο Ίσα τράπηκε σε φυγή στην Κωνσταντινούπολη. Κατά την αφήγηση του Sa'ad al-din, ο Ίσα πριν από την βυζαντινή πρωτεύουσα είχε περάσει επίσης από την Νίκαια (İznik) και το Yenişehir και δια μέσου Yalova (Γιάλοβα) κατευθύνθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

277Neşri, 426-427. Κατά τον Καστρίτση, 90-91, αυτή η ιδιαίτερα συμβολική πράξη, υποδηλώνει ότι ο Μεχμέτ κατάλαβε ότι οι δύο μεγαλύτεροι αδελφοί του, δηλαδή ο Ίσα και ο Σουλεϊμάν, είχαν συμμαχήσει εναντίον του. Ο ιστορικός θυμίζει ότι μετά την μάχη της Άγκυρας οι δύο μεγαλύτεροι γιοι του Βαγιαζήτ είχαν εγκαθιδρύσει την κυριαρχία τους στις βασικές επαρχίες της αυτοκρατορίας του πατέρα τους και έλαβαν από τον Τιμούρ την αναγνώριση των θέσεών τους καθώς και από το Βυζάντιο, τη Βενετία και τη Γένοβα. Έτσι ο Μεχμέτ και οι άνδρες του είχαν χάσει την μερίδα του λέοντος της κληρονομιάς του Βαγιαζήτ. Ο ιστορικός θεωρεί ότι ο Μεχμέτ με τη νίκη του απέναντι στον Ίσα καθώς και με την πράξη αποστολής της κεφαλής του Timurtaş στον Σουλεϊμάν, κήρυττε με αποτελεσματικό τρόπο σε όλους τους ενδιαφερόμενους την ενίσχυση της εξουσίας του στην χώρα.

278 Για την επιστολή του Tommaso da Molino της 24 Σεπτεμβρίου 1402 βλ. Alexandrescu -Dersca, La Campagne 139.-Σύμφωνα με τον συντάκτη, ο Σουλεϊμάν έφθασε στην Καλλίπολη με την συνοδεία του Albasan (Τσανδαρλί Αλί Πασά), Lauranese (Εβρενός) και Tamar Taspar (Timurtaş).

279 Kastritsis, Sons of Bayezid, 91-92.

280Δούκας, 113.18-26: «Οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐν τῇ ἐῴᾳ τοῦ Παγιαζὴτ υἱοί, ὁ μὲν Μεχεμὲτ ἐν Ἀγγύρα ἦν τῆς Γαλατίας, ἐπεὶ οὐκ εἶχε κληρονόμον ἡ ἐπαρχία· ἦν δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετ' αὐτοῦ ἔτι παιδαρίσκος ὤν. Ὁ δὲ Ἐσὲς ὁ ἕτερος ἦν πλανώμενος ἔνθεν κακεῖθεν, μὴ ἔχων αὐθεντίαν· ὁμοίως καὶ Μουσταφᾶς. Ὅθεν στείλας ὁ Μεχεμέτ τινα μεγιστάνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Τεμηρτὲς ἐπονομαζόμενον ἐξ Ἀγγύρας, διάγοντα τότε τὸν Ἔσεν ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, καὶ συνάψας πόλεμον μετ' αὐτοῦ

Ο Timurtaş έδωσε άλλες τρεις μάχες εναντίον του Μεχμέτ, ενώ στο τέλος σκοτώθηκε. Επιπρόσθετα, ο Δούκας στις δύο τελευταίες προτάσεις του αποσπάσματος, συμπεριλαμβάνει μια όμοια πληροφορία με εκείνη του Neşri για τον αποκεφαλισμό του Timurtaş στη μάχη του Ulubad.[281]

Αφηγούμενος ο Neşri την τότε κατάσταση γράφει ότι μετά την ήττα του Ίσα, ο Σουλεϊμάν ανησυχούσε πολύ για τις επιτυχίες του Μεχμέτ. Η ενθρόνισή του στην Προύσα, ώθησε τον Σουλεϊμάν να περάσει στην Ανατολία προκειμένου να τον αντιμετωπίσει. Οι σύμβουλοί του όμως είχαν αντιρρήσεις. Αυτοί συμβούλευσαν τον Σουλεϊμάν να μην υποτιμήσει την δύναμη του Μεχμέτ και αυτό διότι κατάφερε να σταθεί στην Ανατολία εναντίον του Τιμούρ. Ο Τσανδαρλί Αλί Πασάς, αρχηγός της ακολουθίας του Σουλεϊμάν, πρότεινε στον πρίγκηπα να χρησιμοποιήσει τον Ίσα κατά του Μεχμέτ. Εφόσον αυτοί οι δύο συγκρούονταν, οι επιχειρήσεις στην Ανατολία θα ήταν πολύ πιο εύκολες. Έτσι ο Σουλεϊμάν δεν πέρασε στην Ανατολία. Κατόπιν οι ακόλουθοί του, αποφάσισαν να ζητήσουν από τους Βυζαντινούς να απελευθερώσουν τον Ίσα, προκειμένου να περάσει στην Ανατολία και να επιτεθεί στον Μεχμέτ. Ο Σουλεϊμάν κινήθηκε όπως τον συμβούλεψαν οι άνδρες του και έσπευσε να επικοινωνήσει με τον «αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης (τεκφούρ) [Μανουήλ Β΄]». Όταν ο αυτοκράτορας έλαβε το έγγραφο του Σουλεϊμάν, πείστηκε για διάφορα θέματα. Αφού σύναψε συνθήκη ο αυτοκράτορας με τον Σουλεϊμάν, επέτρεψε στον Ίσα μπέη να φύγει. Ο τελευταίος επέστρεψε με τον απεσταλμένο του αδερφού του, διέσχισε γρήγορα τα Στενά της Καλλίπολης, και κατέλαβε όλα τα εδάφη του πρώην εμιράτου Καράσι.[282]

Η αναφορά του Neşri σε συνθήκη μεταξύ του Μανουήλ και τον Σουλεϊμάν ενισχύεται από την αφήγηση του Δούκα. Ο Δούκας γράφει ότι ο Σουλεϊμάν προσπάθησε

ἀπέτεμε τὴν κεφαλήν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μεχεμὲτ ἦν μεγαλυνόμενος ἐν Γαλατίᾳ.».-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid 91-92, σημ. 27, με βάση την προσωπική επικοινωνία του με την Ελισάβετ Ζαχαριάδου, επισημαίνει ότι ‘μεγαλυνόμενος’ πρέπει να μεταφραστεί ως «ενισχύθηκε η θέση του» αντί «παινεύτηκε.» Ο Kastritsis υποθέτει ότι αυτό το απόσπασμα είναι μια μάλλον ανεπιτυχής προσπάθεια εκ μέρους του Δούκα, να παραθέσει μια επισκόπηση της δραστηριότητας των Οθωμανών πριγκήπων στην Ανατολία γύρω από το 1403, γεγονότα με τα οποία δεν ήταν σαφώς πολύ εξοικειωμένος. Ο Kastritsis, ο.π., ασχολείται με τον απόηχο της μάχης του Ulubad στο χρονικό του Δούκα, και θεωρεί ότι αν και ο Βυζαντινός ιστορικός συγχέει αρκετά γεγονότα, η αναφορά του για την μοίρα του Timurtaş προσδίδει αξιοπιστία στην αφήγηση του Neşri, αφού συμπίπτει με την αφήγησή του.

[281]Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 91-92, επισημαίνει ότι μοναδικό σφάλμα στην αφήγηση του Δούκα είναι το γεγονός ότι αντιστρέφει τους δράστες και τους ρόλους τους: αναφέρει τον Μεχμέτ, τον Ίσα, τον Timurtaş, και τον αποκεφαλισμό, αλλά δηλώνει ότι ο Μεχμέτ έστειλε τον Timurtaş για να αποκεφαλίσει τον Ίσα, ενώ σύμφωνα με την πιο αξιόπιστη ιστορία του Neşri, ο άνδρας που χάνει το κεφάλι του είναι ο Timurtaş. Ο Kastritsis βρίσκει εξαιρετικά απίθανη την ιστορία του Δούκα σε σχέση με τον αποκεφαλισμό του Ίσα, διότι βάσει των πληροφοριών των σύγχρονων πηγών, διαφαίνεται ότι κατά την διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, η μέθοδος εκτέλεσης των Οθωμανών πριγκίπων ήταν ο στραγγαλισμός, με τον οποίον δεν «χυνόταν» βασιλικό αίμα. Επισημαίνει ότι ο τον Δούκα δεν ήταν ενήμερος για τη σταδιοδρομία του Ίσα, διότι αγνοεί την αρχική δύναμη του Ίσα όταν ήλεγχε την Προύσα και θυμίζει την οθωμανική παράδοση εκτέλεσης των μελών της δυναστείας. Για την εκτέλεση του εμίρη Σουλεϊμάν και του Μούσα Τσελεμπή βλ. Neşri: OA, 90a, 101b.-Mz, 132, 141.

[282]OA, 69b-70b.-Mz, 117.-Neşri, II, 432-435.

να πείσει τον αυτοκράτορα να συνάψουν ειρήνη με αντάλλαγμα να παραχωρήσει βυζαντινά κατεχόμενα εδάφη.[283]

Ένα βραχύ χρονικό επιβεβαιώνει τις πληροφορίες των ανωτέρω πηγών αλλά ιδιαίτερα εκείνες του Neşri. Όπως γράφει το βραχύ χρονικό, μετά τον θάνατο του Παγιαζήτ, συναντήθηκαν οι δύο αδελφοί Εσεμπέης (Ίσα) και Κυριτζής (Μεχμέτ) και έγινε μια μεγάλη μάχη, στην οποία σκοτώθηκαν πέντε χιλιάδες άπιστοι (Τούρκοι). Όταν ο Ίσα κατέφυγε στην Νικομήδεια,[284] δεν έγινε δεκτός από τους κατοίκους της πόλης. Από εκεί πήγε στην Κωνσταντινούπολη, εκλιπαρώντας γονατιστός για άσυλο, τον πιο ευσεβή από τους Χριστιανούς βασιλείς, Ιωάννη Παλαιολόγο.[285] Κατόπιν με τη βοήθεια επιστολών ο Εσεμπέης

---

[283]Δούκας, 111.17-113.1: «Ὁ δὲ Μουσουλμάν περάσας ἐν τῇ δύσει εἰσήλθεν ἐντὸς τῆς Πόλεως· πίπτει ἐν τοῖς ποσί τοῦ βασιλέως. .... –Δοὺς αὐτῷ καὶ ὁμήρους ἕνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τῶν ἀνήβων καὶ μίαν τῶν ἀδελφίδων Φατμάκατουν ἐπονομαζομένην, ὑποσχεθεὶς δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ τοῦ Στρυμόνος ἄχρις αὐτοῦ Ζητουνίου καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὰ δὲ τῆς Πόλεως πέριξ ἀπὸ Πανίδου μέχρι Ἱεροῦ Στομίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Στομίου Βάρνας ἅπαντα τὰ παράλια κάστρα τὰ ἐν τῷ Ευξείνῳ Πόντῳ κείμενα, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰρηναίαν κατάστασιν ποιήσας καὶ αὐτὸν ἐν Ἀδριανούπολει πέμψας ...».-Dennis, «Treaty» 77.-Bakalopoulos, «Limites» 60.-O Hatzopoulos, Premier Siège, 112, ακολουθώντας την αφήγηση του Δούκα υποστηρίζει ότι μετά την επιστροφή του Μανουήλ στο Βυζάντιο συνήφθηκε άλλη μια συμφωνία με τον Σουλεϊμάν.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 93, θεωρεί ότι πιθανόν σε αυτή την περίπτωση να έχουμε έναν αναχρονισμό, διότι η συνθήκη μεταξύ του Σουλεϊμάν και του Βυζαντίου προϋπήρχε κατά πολλούς μήνες της ήττας του Ίσα. Κατά την άποψή του ο εμίρης Σουλεϊμάν έδωσε πέραν της προϋπάρχουσας συνθήκης και νέες υποσχέσεις στο Βυζάντιο μετά τη μάχη του Ulubad (Λοπάδιον), διότι είναι δεδομένο ότι η κράτηση του Ίσα, ήταν σίγουρα ένα μεγάλο πλεονέκτημα για τους Βυζαντινούς. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 92-93, θέτει υπό εξέταση την πιθανή συμμαχία του Ίσα με τον εμίρη Σουλεϊμάν σαν το μεγαλύτερο ερώτημα στην μελέτη του. Υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι μετά την πρώτη ήττα του ο Ίσα βρήκε καταφύγιο στην Κωνσταντινούπολη, υποδηλώνει μια συμμαχία μεταξύ του Ίσα και του Σουλεϊμάν, διότι ο ο τελευταίος είχε ήδη συνάψει μια συνθήκη με το Βυζάντιο εκείνο το διάστημα. Ο Neşri παρέχει επιπλέον αποδείξεις. Υποστηρίζει ότι ο Ίσα απελευθερώθηκε από το Βυζάντιο μετά από παράκληση του Σουλεϊμάν και μεταφέρθηκε και πάλι στην Ανατολία μέσω της Καλλίπολης. Επιπλέον ο Neşri ξεκαθαρίζει τον σκοπό του Σουλεϊμάν όταν ώθησε τον Ίσα ενάντια στον Μεχμέτ: για να εξουδετερωθεί ένας από τους δύο αδελφούς του με τελικό σκοπό να αναλάβει ο ίδιος την κυριαρχία της Ανατολίας.

[284]Κατά την αφήγηση του Sa'ad al-Din, 11, ο Ίσα πήγε στην βυζαντινή πρωτεύουσα έχοντας περάσει από την Νίκαια (İznik) και το Yenişehir και δια μέσου της Yalova κατευθύνθηκε στην Κωνσταντινούπολη. -Επιπλέον σύμφωνα με την ενδιαφέρουσα αφήγηση του Βρ. Χρ. 12, παρ. 12, σ. 113, οι κάτοικοι δεν δέχτηκαν το αίτημα του Ίσα για καταφύγιο στην πόλη τους, μετά τη φυγή του από τη μάχη. Αν και ο Neşri δεν αναφέρει το συγκεκριμένο γεγονός για την Νικομήδεια, περιέχει παρόμοιες ιστορίες, που αφορούν τον Ίσα μετά την επιστροφή του στην Ανατολία. Μπορούν να βρεθούν και στις οθωμανικές και στις μη οθωμανικές πηγές της περιόδου αναφορές για άλλες πόλεις, στις οποίες οι πρίγκιπες ζήτησαν καταφύγιο.

[285]Το ανώνυμο Βρ.Χρ. 12, παρ. 12, σ. 113-114, επιβεβαιώνει τις αναφορές του Neşri.-Η Ε. Α. Zachariadou, «Süleyman Çelebi» 283-286 και σημ. 80-82, λαμβάνοντας υπόψη τις χρονολογικές εξελίξεις δεν αμφιβάλλει ότι ο πρίγκηπας που αναφέρεται στο βραχύ χρονικό είναι ο Μεχμέτ. Εξάλλου, δηλώνει ότι Κυριτζής σημαίνει «νέος άρχοντας» στα ελληνικά και η οθωμανική αντίστοιχη λέξη είναι Τσελεμπής. Η ιστορικός επισημαίνει ότι ο ίδιος τίτλος γράφεται ως «Zilapo» στα βενετικά έγγραφα και γενικά υποδηλώνει τον Σουλεϊμάν Τσελεμπή, και υποστηρίζει ότι αυτός ο πρίγκηπας πρέπει να είναι ο Σουλεϊμάν. Εντούτοις, αντίθετα ο C. Imber, The Ottoman Empire 64-65, επιμένει ότι με τον τίτλο αυτό είναι δυνατόν να εννοούνται όλοι οι πρίγκιπες (Τσελεμπήδες) και επειδή ξέρουμε ότι ο Σουλεϊμάν ασχολήθηκε με κατακτήσεις στην Ρούμελη και άλλες ενέργειες το 1403 με βάση τις δυτικές πηγές, υποστηρίζει ότι ο αναφερόμενος πρίγκηπας τότε στην Ανατολία πρέπει να είναι ο Μεχμέτ Τσελεμπής. Ο Kastritsis αξιολογώντας την σημασία των ανωτέρω πηγών, επισημαίνει ότι έχουν ενδιαφέρον, διότι δεν παραμορφώνουν τα γεγονότα προκειμένου να αναδείξουν μια πλευρά,

στάλθηκε πίσω στην Ανατολή, λόγω της ειρήνης με τον αδελφό του Κυρίτζη. Ο Κυριτζής όμως, δεν ήταν πρόθυμος να εκπληρώσει τις απαιτήσεις της συνθήκης, και είχε πρόθεση να δολοφονήσει τον Ίσα.».[286] Επισημαίνεται ότι η εν λόγο σύγκρουση έγινε μετά το θάνατο του Βαγιαζήτ (9 Μαρτίου 1403) και πριν από την επιστροφή του Μανουήλ από την Δύση.[287]

Όπως έχει διαπιστώσει ο Καστρίτσης, δεν υπάρχει καμία άλλη αναφορά για μια τέτοια συνθήκη, σε καμία άλλη πηγή, εκτός από εκείνη του Neşri, ο οποίος γράφει ότι ο Μεχμέτ και ο Ίσα αντάλλαξαν επιστολές για την επιστροφή του τελευταίου, πίσω στην Ανατολία. Ο Καστρίτσης υποθέτει ότι η αναφορά του χρονικού, ότι ο Ίσα στάλθηκε πίσω στην Ανατολή «με τη βοήθεια των επιστολών», μπορεί επίσης να είναι μια αναφορά στις διαπραγματεύσεις που τελείωσαν με αυτήν την ειρήνη. Επιπρόσθετα, εάν υπήρχε «ειρήνη»[288] «αγάπη» μεταξύ του Μεχμέτ και του Ίσα, τότε η πρόταση στο τέλος του χρονικού σύμφωνα με την οποία ο Κυρητζής (Μεχμέτ) «δεν ήταν πρόθυμος να εκπληρώσει τις απαιτήσεις της ειρήνης, αλλά είχε πρόθεση να δολοφονήσει τον Ίσα» θα είχε λογικό ειρμό, διότι όπως είναι γνωστό, ο Μεχμέτ και ο Ίσα αναμετρήθηκαν άλλες τρεις φορές το καλοκαίρι του 1403. Εάν όμως, το χρονικό εννοεί με τον «Κυρητζής» τον εμίρη Σουλεϊμάν, όπως έχει προτείνει η Ζαχαριάδου, τότε η λέξη «ενώσαντες» αναφέρεται πιθανώς στη συμμαχία μεταξύ του

όπως έκανε ο Neşri. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 93-94, επισημαίνει ότι αυτό το χρονικό έχει ομοιότητες με τα στοιχεία του Neşri, όσον αφορά τη μάχη του Λοπαδίου (Ulubad). Παράδειγμα, η ήττα και η διαφυγή του Ίσα από το πεδίο μάχης και η υποδοχή του στην Κωνσταντινούπολη από τον Ιωάννη Ζ΄. Όλα αυτά δείχνουν, ότι αυτή η μάχη έγινε πριν από την επιστροφή του Μανουήλ Β΄ στην Κωνσταντινούπολη (9 Ιουνίου 1403). Η αναφορά στο θάνατο του Βαγιαζήτ προϋποθέτει, ότι η μάχη που περιγράφεται, έγινε μετά τις 9 Μαρτίου του 1403, που είναι ένα ισχυρό επιχείρημα για το ότι το βραχύ χρονικό αναφέρεται στη μάχη του Λοπαδίου (Ulubad). Για το σχόλιο του χρονικού βλ. P. Schreiner, Kleinchroniken, II, 377-378.

[286]Για την ταυτοποίηση του Οθωμανού πρίγκηπα «Κυρητζή», η Ζαχαριάδου υποστηρίζει ότι αφού ο Κυρητζής είναι η ελληνική μετάφραση του τουρκικού τίτλου Τσελεμπή, ο αδελφός του Ίσα μπορεί στην πραγματικότητα να ήταν ο Σουλεϊμάν. Εντούτοις ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 94, θεωρεί ότι αυτό είναι απίθανο, διότι όλες οι άλλες βυζαντινές πηγές χρησιμοποιούν αυτό το όνομα για τον Μεχμέτ, αποκαλώντας τον Σουλεϊμάν δηλαδή «Μουσουρμάνη» ή κάτι παρόμοιο. Κατά τη γνώμη του, εάν ο Οθωμανός πρίγκηπας που αναφέρεται ως Κυριτζής είναι πράγματι ο Μεχμέτ, τότε η λέξη «ενώσαντες» δεν μπορεί να αναφερθεί σε συμμαχία, διότι ο Μεχμέτ και ο Ίσα ήταν εχθροί. Αντ' αυτού, πρέπει να σημαίνει ότι οι δύο αδελφοί 'ενώθηκαν' στην ίδια παράταξη και συμμετείχαν στη μάχη. Οπότε οι δύο πρίγκιπες που ενώθηκαν πρέπει α ήταν ο Σουλεϊμάν και ο Ίσα.

[287]Κατά τον Καστρίτση, 94, όλα τα στοιχεία του χρονικού δείχνουν ότι αυτή η μάχη έγινε πριν από την επιστροφή του Μανουήλ Β΄ στην Κωνσταντινούπολη (9 Ιουνίου 1403). Η αναφορά στο θάνατο του Βαγιαζήτ διασαφηνίζει ότι η μάχη που περιγράφεται, έγινε μετά τις 9 Μαρτίου του 1403, το οποίο είναι ένα ισχυρό επιχείρημα για το ότι το βραχύ χρονικό αναφέρεται στη μάχη του Λοπαδίου Ulubad.- Ο P. Schreiner, Kleinchroniken, II, 377-78 είχε προτείνει την ίδια υπόθεση. Σύμφωνα με την E. Zachariadou, «Süleyman» 288-290, η οποία ερμήνευσε το βραχύ χρονικό σε μεγαλύτερο πλαίσιο ότι ο Ίσα σκοτώθηκε από τον εμίρη Σουλεϊμάν μετά από μια ανεπιτυχή επίθεση στον Τιμούρ.

288Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 95, θεωρεί ότι το χρονικό πρέπει να εννοεί ως «ειρήνη» (αγάπη), τη Συνθήκη του 1403, όπως έχει προτείνει η Ζαχαριάδου. Πράγματι μόνο μια συνθήκη ειρήνης μεταξύ του Βυζαντίου και του εμίρη Σουλεϊμάν, θα καθιστούσε δυνατή την συναίνεση του Ιωάννη Ζ΄ για την παράδοση του Ίσα στον Σουλεϊμάν, «με τη βοήθεια των επιστολών.» Ο Kastritsis εντοπίζει τουλάχιστον δύο προβλήματα σε αυτήν την ερμηνεία: πρώτον πώς ο Σουλεϊμάν («Κυρητζής») «παρακίνησε τον Ίσα για την δολοφονία [του Μεχμέτ],» κάτι που θα ήταν ενάντια στη συνθήκη του 1403. Δεύτερον, δεν αναφέρεται πουθενά στο ανωτέρω χρονικό το όνομα του εχθρού (δηλ. Μεχμέτ) εναντίον του οποίου δόθηκε η «μεγάλη μάχη».

Σουλεϊμάν και του Ίσα ενάντια στον Μεχμέτ. Σε αυτή την περίπτωση, η λέξη «ενώσαντες» θα σήμαινε ένωση δυνάμεων, και μπορεί να ερμηνευτεί ότι ο Σουλεϊμάν παρείχε στρατεύματα για να συγκρουστεί με την πλευρά του Ίσα στο Ulubad (Λοπάδιον). Η μάχη αυτή ήταν ένα γεγονός, του οποίου οι επιπτώσεις είχαν μεγάλη σημασία για όλη την περιοχή. Αυτή η μάχη δείχνει για πρώτη φορά, ότι οι οθωμανικές διαμάχες δεν ήταν μόνο μεταξύ των πριγκίπων του Βαγιαζήτ, αλλά είχαν ευρύτερη συμμετοχή, περιλαμβάνοντας διάφορες άλλες δυνάμεις. Επιπρόσθετα, όπως αξιολογεί εύστοχα ο Καστρίτσης, αυτή η μάχη αναδεικνύει τους πρώτους σημαντικούς συσχετισμούς στην ισορροπία δυνάμεων στην Ανατολία μετά την αποχώρηση του Τιμούρ, ένα σχέδιο που επαναλήφθηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια του οθωμανικού εμφύλιου πολέμου.[289]

5. Η επικράτηση του Μεχμέτ Τσελεμπή στην Προύσα

Ο Μεχμέτ Τσελεμπή έμεινε ο μοναδικός και ασυναγώνιστος Οθωμανός κυρίαρχος στην Ανατολία, μετά τη νίκη του εναντίον του Ίσα στο Ulubad (Λοπάδιον). Αυτή η κατάσταση όμως δεν διήρκεσε για πολύ. Σύμφωνα με ένα γενουατικό έγγραφο που χρονολογείται στις 18 Μαΐου του 1403, ο Ίσα επέστρεψε στην Ανατολία και διεκδικούσε και πάλι τον οθωμανικό θρόνο.[290]

Επιστρέφοντας ο Ίσα στην Ανατολία, ξεκίνησε νέες μάχες. Η επιστροφή του ήταν η αιτία νέων συμμαχιών μεταξύ των Οθωμανών πριγκίπων αλλά και των Τούρκων εμίρηδων. Στο τέλος, τον Σεπτέμβριο του 1403, ο Ίσα εξουδετερώθηκε και ο Μεχμέτ είχε πλέον τον έλεγχό στην οθωμανική Ανατολία. Όμως ο πρεσβύτερος Οθωμανός πρίγκηπας, ο Σουλεϊμάν, διέσχισε τα Στενά την άνοιξη του 1404, και έδιωξε τον Μεχμέτ από την Προύσα. Έτσι τον ανάγκασε για άλλη μια φορά να υποχωρήσει στην βάση του, δηλαδή στην περιοχή Αμάσειας-Τοκάτης.

Αν και ο βραχύβιος έλεγχος του Μεχμέτ στην Προύσα ήταν στις αρχές του εμφύλιου πολέμου, οι σύμβουλοί του κατάλαβαν την πολιτική σημασία της οθωμανικής πρωτεύουσας και προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν στο έπακρο το πολιτικό πλεονέκτημα της ευκαιρίας που προσφέρθηκε από την κατοχή της. Όπως μας πληροφορεί ο Neşri, ο Μεχμέτ μετά τη νίκη στο Ulubad, διοργάνωσε δύο σημαντικές δημόσιες τελετές στην Προύσα με πραγματικό σκοπό να επιβεβαιώσει τη νέα θέση του ως κυβερνήτη της. Η πρώτη τελετή του ήταν για την ενθρόνισή του και η δεύτερη για την ταφή του πατέρα του.[291] Μετά την ενθρόνισή του

289Kastritsis, Sons of Bayezid, 95-96.

290Βλ. Jorga, Notes et Extraits 84.-Βλ. επίσης E. Zachariadou, Süleyman Çelebi 288.-Ο Κασρίτσης, 97, σημ. 36, θεωρεί ότι τα γενουάτικα λογιστικά βιβλία του Πέραν παρουσιάζουν έναν terminus ante quem για την επιστροφή του Ίσα στην Ανατολία, καθώς δηλώνουν ότι κατά εκείνη την ημερομηνία ο Ίσα είχε στείλει έναν πρεσβευτή στο Πέραν από την «Turchia.»

291ΟΑ, 68b.-Mz, 116.-Σύμφωνα με την οθωμανική παράδοση, μετά την τελετή ενθρόνισης διοργανώθηκε και ένα δημόσιο γλέντι που διήρκεσε αρκετές ημέρες. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 97, σε αυτήν την επίσημη τελετή ενθρόνισης, ο Μεχμέτ δήλωσε δημόσια και με κάθε επισημότητα ότι

ακολούθησε η κατάκτηση της Νίκαιας (İznik), η οποία παραδόθηκε χωρίς σοβαρή αντίσταση.[292] Από εκεί ο Μεχμέτ πήγε στο Yenişehir, όπου «ο λαός και η επαρχιακή τάξη ιππέων των επαρχιών του Καράσι, του Σαρού-χαν και του Αϊδινίου ήρθαν στην αυλή του και εξέφρασαν την πίστη τους.[293]

Η δήλωση πίστης του επαρχιακού ιππικού (tımarlı sipahiler) και του λαού των εμιράτων Σαρού-χαν και Αϊδινίου στον Μεχμέτ είναι πολύ σημαντικό. Αλλά είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι δεν υπάρχει καμία αναφορά για την υποταγή των εμίρηδων αυτών των περιοχών. Ο Καστρίτσης υποστηρίζει ότι οι πηγές δεν αναφέρουν κάτι τέτοιο, διότι αντιθέτως προς τον Yakub, εμίρη του Γκερμιγιάν, με τον οποίο ο Μεχμέτ είχε συνάψει συμμαχία αμέσως πριν από τη μάχη του Ulubad (Λοπάδιον), εκείνοι οι εμίρηδες δεν είχαν δεχτεί τις απαιτήσεις του Οθωμανού πρίγκηπα για υπερεξουσία. Όπως γράφει ο Neşri, κάποιοι κυβερνήτες των εμιράτων διαμόρφωσαν διάφορες συμμαχίες με τον Ίσα ενάντια στον Μεχμέτ, ύστερα από την επιστροφή του στην Ανατολία, επειδή τώρα πλέον ο τελευταίος αποτελούσε μεγαλύτερη απειλή για εκείνους. Ο Καστρίτσης σημειώνει ότι με την αναφορά του πληθυσμού και του ιππικού των εμιράτων, ο Neşri φανερώνει ότι ο Μεχμέτ εξασφάλισε την υποταγή αυτών των ανθρώπων αλλά όχι και των εμίρηδών τους. Συμφωνώντας με τον Halil İnalcık, υποστηρίζει ότι πολλοί σιπαχίδες ήθελαν την διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος, διότι έτσι εξασφάλιζαν τα δικαιώματά τους στα τιμάριά τους.[294]

Κατά τον Neşri, αφού ο Μεχμέτ Τσελεμπή συγκάλεσε συμβούλιο στο Yenişehir, επέστρεψε στην Προύσα και άρχισε να προετοιμάζεται για την ταφή του πατέρα του. Η κηδεία του σουλτάνου Βαγιαζήτ ήταν ένα γεγονός ύψιστης πολιτικής σημασίας, που πιθανόν να επηρέαζε ιδιαίτερα τη θέση του Μεχμέτ. Πριν από την κηδεία, ο Μεχμέτ επρόκειτο να λάβει το λείψανο του πατέρα του από τον Yakub του Γκερμιγιάν. Ο Neşri αναφέρει ότι ο Μεχμέτ έγραψε στον Yakub ζητώντας το λείψανο του Βαγιαζήτ και τον μικρό πρίγκηπα Μούσα.[295] Την τελετή ενθρόνισης του Μεχμέτ Τσελεμπή ακολούθησε η ταφή του πατέρα του Βαγιαζήτ Α΄ στην Προύσα.[296]

ήταν ο κληρονόμος του Βαγιαζήτ. Την ίδια δήλωση έκανε βέβαια και στους αδελφούς του, τους εμίρηδες, και τον λαό της ευρύτερης δυτικής Ανατολίας.

292Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 97, διαπιστώνει ότι με την ήττα του Ίσα στον Ulubad και την ενθρόνιση του Μεχμέτ στην Προύσα δόθηκε η επιθυμητή από τον Μεχμέτ εντύπωση, ότι η κυριαρχία του Ίσα τελείωσε.

293Ο Neşri, 428-429. ΟΑ, 69a.-Mz, 116, γράφει ότι ο λαός και η στρατιωτική τάξη δήλωσαν την πίστη τους με όλη την καρδιά και ψυχή τους, λέγοντας του «ας είναι μόνιμος ο θρόνος και το devlet σας [αυτοκρατορική τύχη]!» Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 97-98, αυτή η περιγραφή έχει μια προφανή ομοιότητα με τον παραδοσιακό ισλαμικό όρκο υποταγής, της οποίας ο κύριος σκοπός ήταν να επιβεβαιωθεί ο κυβερνήτης και να δεσμευθούν οι υπόλοιποι με όρκο υποταγής. Για την ισλαμική παράδοση όρκου πίστεως βλ. E. Tyan, «bay'a» 1113-1114.

294İnalcık, "Mehemmed I,", 977.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 98.

295ΟΑ, 69a.-Mz, 116: «Κατόπιν ο σουλτάνος διέταξε να γραφεί μια επιστολή στον Γκερμιγιάν-ογλού Yakub μπέη, στο οποίο ζητούσε να στείλει την σωρό του πατέρα του μαζί με τον αδελφό του Μούσα Τσελεμπή. Ο Yakub μπέη όταν έλαβε την επιστολή του Μεχμέτ έστειλε την σωρό του Yıldırım Χαν με όλες τις τιμές μαζί με τον Μούσα Τσελεμπή και δικούς του άνδρες. Την έθαψαν σε ένα καθαγιασμένο

Κατά τη διάρκεια του μικρού διαστήματος ελέγχου της Προύσας, ο Μεχμέτ έκοψε το μοναδικό υπάρχον νόμισμα του εμφύλιου πολέμου, στο οποίο εμφανίζεται το όνομα του Τιμούρ παράλληλα με το δικό του, του επικυρίαρχου της Προύσας και του υποτελούς του αντίστοιχα.[297] Η επιγραφή του τάφου (türbe) του Βαγιαζήτ Α΄ στην Προύσα αναφέρει ότι ο τάφος χτίστηκε από τον εμίρη Σουλεϊμάν στις αρχές του μηνός Muharram του 809 (17- 27 Ιουνίου 1406), πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με τον ισχυρισμό του Neşri, σύμφωνα με τον οποίο ο Βαγιαζήτ θάφτηκε από τον Μεχμέτ Τσελεμπή. Σύμφωνα με την επιγραφή όμως ο τάφος ολοκληρώθηκε από τον Σουλεϊμάν[298] τον μήνα Rabi Β΄ του ίδιου έτους (15 Σεπτεμβρίου - 13 Οκτωβρίου 1406).[299] Η επιγραφή αυτή έχει προβληματίσει ιδιαίτερα τους ερευνητές.

6. Τελευταίες συγκρούσεις του Ίσα εναντίον του Μεχμέτ

Ο Μεχμέτ Τσελεμπή, μόλις εξασφάλισε την ταφή του πατέρα του, δεν έμεινε για πολύ καιρό στην Προύσα και επέστρεψε στην έδρα του στην Τοκάτη, όπου πέρασε το καλοκαίρι του 1403.[300] Αναγνωρίστηκε παντού ως κυρίαρχος. Όταν έφθασε στην Τοκάτη,

---

μέρος στην Bursa (Προύσα). Για επτά ημέρες αναγνώστηκαν αποσπάσματα από το Κοράνι, μαγειρεύτηκαν κρέατα, και ο σουλτάνος έκανε καλές πράξεις για την ψυχή του νεκρού, να κάνουν τους seyyids [απόγονους του προφήτη] και τους φτωχούς ανθρώπους πλουσίους. Και όρισε ορισμένα χωριά ως waqf αφορολόγητα (βακούφια) για τη συντήρηση του ευσεβούς ιδρύματος του τάφου.

[296]Κατά τον Καστρίτση, 98-99, η δεύτερη τελετή ενίσχυσε την πρώτη, δημιουργώντας την εντύπωση ότι ο Μεχμέτ ήταν νόμιμος διάδοχος του Βαγιαζήτ. Ο Kastritsis τονίζει ότι πρέπει να θυμηθούμε σε αυτό το σημείο, ότι σύμφωνα με τον Yazdi, ο Τιμούρ πριν αποχωρήσει από την Ανατολία, είχε αναθέσει στον Μούσα Τσελεμπή το καθήκον της ταφής του Βαγιαζήτ, χορηγώντας του ένα πιστοποιητικό εξουσίας, με το οποίο τον έκανε επίσημο κυρίαρχο της Προύσας. Ο Μούσα όμως ήταν ανήλικος και χρειαζόταν έναν προστάτη/κηδεμόνα. Επίσης υποστηρίζει ότι αφού ο Μεχμέτ πήρε τον Μούσα στην επίβλεψή του από τον σύμμαχό του Yakub του Γκερμιγιάν, θα μπορούσε να απαιτήσει την εξουσία της Προύσας ως κηδεμόνας του νεαρού πρίγκηπα, που ήταν και ο νόμιμος διάδοχος, χρησιμοποιώντας επιπλέον, αν ήταν απαραίτητο, και το πιστοποιητικό που πήρε από τον Τιμούρ για να νομιμοποιήσει την κυριαρχία του. Ο Τιμούρ εκείνο το διάστημα ζούσε ακόμα και υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να διαμαρτυρήθηκε στον Μεχμέτ για την κατάληψη της Προύσας, αλλά σε αυτή τη περίπτωση ο Μεχμέτ θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι εξουσίαζε την πόλη εξ ονόματος του Μούσα. Πράγματι, σύμφωνα με τον χρονογράφο Aşıkpaşazade, ο οποίος έζησε εν μέσω του εμφυλίου πολέμου, ο Ίσα εκδιώχτηκε από την Προύσα από τον Μούσα παρά από τον Μεχμέτ. Βλ. Aşıkpaşazade, 147.

[297]Το εν λόγω νόμισμα είναι του έτους 806 Εγίρας (21 Ιουλίου 1403 - 9 Ιουλίου 1404).

[298]Kastritsis, Sons of Bayezid, 99-100, σημ. 45, επισημαίνει ότι ένα παρόμοιο κτήριο είναι το Εσκί Τζαμί (Eski Cami) στην Αδριανούπολη (Edirne) του οποίου η οικοδόμηση άρχισε στην εποχή του Σουλεϊμάν, συνεχίστηκε από τον Μούσα και ολοκληρώθηκε από τον Μεχμέτ Α'.

299Για την επιγραφή του τάφου του Βαγιαζήτ βλ. E.H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisi, 464-69. Η επιγραφή του τάφου καθώς και ο τάφος έχουν μελετηθεί από τον Ekrem Hakkı Ayverdi, ο οποίος επισημαίνει ότι το διάστημα μεταξύ των ανωτέρω δύο ημερομηνιών, δηλαδή λιγότερο διάστημα από τέσσερις σεληνιακούς μήνες, είναι εξαιρετικά σύντομο για την οικοδόμηση ενός τέτοιου μεγέθους κτηρίου, διότι μόνο ο θόλος θα απαιτούσε έναν μήνα για να χτιστεί.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 100, με βάση την επιγραφή και την αφήγηση του Yazdi και του Δούκα, οι οποίοι γράφουν ότι όταν πέθανε ο Βαγιαζήτ, ο τάφος του ήταν ήδη έτοιμος, υποθέτει ότι τελικά ο Σουλεϊμάν ήταν εκείνος που τελείωσε τον τάφο και πήρε την χρηματοδότηση για την κατασκευή του.

300ΟΑ, 69a-69b.-Mz, 116-17.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 100-101, αποκλείει αυτή την υπερβολή του Neşri και θυμίζει ότι από τις 18 Μαΐου του 1403, ο Ίσα είχε επιστρέψει στην Ανατολία, και επίσης μετά το Ulubad (Λοπάδιο), τα εμιράτα της Ανατολίας ήταν ακόμα ανεξάρτητα, και σύντομα θα έκαναν συμμαχίες με τον Ίσα ενάντια στον Μεχμέτ. Σύμφωνα με την άποψη του Καστρίτση, ο Neşri προσπαθεί να κρύψει αυτά τα γεγονότα, παρουσιάζοντας την απόφαση του Μεχμέτ να επιστρέψει

φάνηκε ότι η παρουσία του στην έδρα του και ο συνεχής έλεγχος στην περιοχή ήταν απαραίτητος για την διατήρηση των συμμαχιών του με τους τοπικούς φυλετικούς άρχοντες.[301] Ο Μεχμέτ σίγουρα γνώριζε ότι ήταν αδύνατο να συγκρουστεί πάλι με τον Ίσα. Εξάλλου, έπρεπε να συγκεντρώσει νέες δυνάμεις από την περιοχή του, αφού ο στρατός του μειώθηκε μετά τη μάχη του Ulubad, και να προετοιμαστεί κατάλληλα για τον επόμενο κύκλο μαχών.

Μετά την νίκη του Μεχμέτ εναντίον του Ίσα που είχε σαν αποτέλεσμα να πάρει μαζί με την πρωτεύουσα Προύσα τον έλεγχο της οθωμανικής Ανατολίας, ο εμίρης Σουλεϊμάν άρχισε να δείχνει ενδιαφέρον να επεκτείνει την εξουσία του πέρα από τα Στενά. Όπως γράφει ο Neşri, ο Σουλεϊμάν κατάφερε να πάρει τον Ίσα από τους Βυζαντινούς και να τον στείλει πίσω στην Ανατολία, στην περιοχή του πρώην εμιράτου Καράσι. Η αφήγηση του Neşri δημιουργεί την εντύπωση ότι ο Ίσα δεν είχε επιστρέψει στην Ανατολία μέχρι το φθινόπωρο του 1403. Η ημερομηνία της επιστροφής του, ωστόσο έχει προσδιοριστεί χάρη στα αρχεία της γενουατικής παροικίας του Πέραν. Ο Ίσα στις 18 Μαΐου του 1403 ήταν πίσω στην Ανατολία.[302] Όταν στη συνέχεια ο Ίσα έφθασε στο Καράσι, κατέλαβε την επαρχία χωρίς να αντιμετωπίσει καμία αντίσταση από τον τοπικό πληθυσμό, οι οποίοι νωρίτερα είχαν δηλώσει ότι θα δέχονταν ως ηγέτη τους τον Οθωμανό πρίγκηπα που θα ήταν ο τελικός νικητής.[303] Από το Καράσι ο Ίσα πήγε στην πόλη Beypazarı, όπου πέρασε τον χειμώνα του 1403-4 και στις αρχές της άνοιξης επιχειρούσε στα εδάφη του Μεχμέτ. Μολονότι ο Ίσα ανάγκασε τον Μεχμέτ σε οπισθοχώρηση, ο τελευταίος δεν επέτρεψε τον αντίπαλό του να εισέλθει στην Προύσα. Γι αυτό ο Ίσα αναγκάστηκε να περάσει τον χειμώνα στο Beyşehir.[304] Άλλες πηγές, όμως οι οποίες είναι πιο αντικειμενικές, παρουσιάζουν διαφορετικά τα γεγονότα. Παραδείγματος χάριν, ο Καστιλιάνος πρεσβευτής Ruy Gonzales de Clavijo, ο οποίος μεταξύ 18-30 Σεπτεμβρίου του 1403 βρισκόταν στην Χίο και πήγαινε στον Τιμούρ γράφει τα εξής:

στην βάση του ως απλή επιθυμία του να περάσει το καλοκαίρι εκεί. Ο συνεχής έλεγχος της στρατιωτικής βάσης του από τον ίδιο τον Μεχμέτ, ήταν ουσιαστικός για την πολιτική του επιβίωση. Η δυνατότητά του να διατηρηθεί σε εκείνη την επαρχία, καθ' όλη τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, μπορεί να θεωρηθεί ως ο σημαντικότερος παράγοντας στην νίκη του εναντίον των αδερφών του.

301Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 101, σημειώνει ότι αν και καμία από τις πηγές δεν περιέχει την παραμικρή πληροφορία για τις κινήσεις των τοπικών ηγετών στην περιοχή, για να απελευθερωθούν από την οθωμανική υποτέλεια κατά τη διάρκεια της απουσίας του Μεχμέτ στη δυτική Ανατολία, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να συνέβη κάποιο τέτοιο γεγονός το οποίο ανάγκασε τον Μεχμέτ να γυρίσει εκεί. Ο μελετήτης θυμίζοντας την προσπάθεια του Μεχμέτ και των συμβούλων του να κρατήσουν την περιοχή Αμάσειας-Τοκάτης επισημαίνουν ότι εάν ο Μεχμέτ δεν φρόντιζε για την μόνιμη παρουσία του εκεί, τότε οι συμμαχίες του με τους τοπικούς φυλετικούς ηγέτες δεν θα διατηρούνταν εύκολα, με αποτέλεσμα να χάσει για άλλη μια φορά τα εδάφη του. Ο στρατός του Μεχμέτ δεν πρέπει να ήταν πολύ μεγάλος, αφού χρειάστηκε και πριν την ενίσχυση του εμίρη Yakup, για να αναλάβει την εξουσία στην Προύσα. Ο Kastritsis πιθανολογεί ότι ο Μεχμέτ είχε αφήσει μικρή φρουρά στις κύριες πόλεις για να εξασφαλίσει τα νώτα του.

302Βλ. παραπάνω της παρούσας μελέτης.

303ΟA, 70b.-Mz, 117-18.

304ΟA, 70b.-Mz, 118.

«Ενώ [εμείς] οι προαναφερθέντες πρεσβευτές ήμασταν εκεί [στην Χίο] έφτασαν ειδήσεις ότι ο μεγαλύτερος γιος του Τούρκου που νικήθηκε από τον Τιμούρ ήταν νεκρός, και ήταν αυτός που επρόκειτο να κληρονομήσει την Τουρκία και ότι οι άλλοι αδελφοί του συγκρούονταν μεταξύ τους για να αναδειχτεί ποιός θα ήταν κυρίαρχος της χώρας.».[305] Αυτό το χωρίο έχει προκαλέσει διάφορες ερμηνείες από τους ερευνητές για την ταύτιση των προσώπων. Κατά τον Καστρίτση, αυτό το απόσπασμα πρέπει να αναφέρεται στον Ίσα, διότι εκείνος ήταν ο μοναδικός γιός του Βαγιαζήτ που «επρόκειτο να κληρονομήσει την Τουρκία, και όταν τα έγραφε αυτά ο Clavijo, ο Ίσα πιθανώς να είχε χάσει την εξουσία και είχε σκοτωθεί τον Σεπτέμβριο του 1403. Ωστόσο, ο Neşri στήνει ένα διαφορετικό ιστορικό σκηνικό, σύμφωνα με το οποίο ο Ίσα πέρασε τον χειμώνα του 1403-04 στο Beypazari σαν φιλοξενούμενος του Μεχμέτ (!) αλλά έπειτα επιτέθηκε στα εδάφη του τελευταίου «στις αρχές της άνοιξης.»[306] Ο Καστρίτσης δεν θεωρεί πειστικό ένα τέτοιο χρονικό πλαίσιο, διότι τον Μάρτιο του 1404 ο Σουλεϊμάν είχε φθάσει στην Ανατολία και διένεμε έγγραφα προνομιών έξω από την Προύσα, και δεν υπάρχει καμία μαρτυρία ότι ο Ίσα ήταν ακόμη ζωντανός εκείνο το διάστημα.[307]

Η έλλειψη των πηγών-εγγράφων που έχουν σχέση με την τότε κατάσταση της Ανατολίας προκαλεί ιδιαίτερη δυσκολία στο να προτείνουν οι μελετητές μια λύση γι' αυτήν την προβληματική περίοδο. Πρέπει να αρκεστούμε στην θεωρία του Καστρίτση ότι το φθινόπωρο του 1403 ως τον Μάρτιο του 1404 ο Ίσα δεν έλαβε μέρος στις οθωμανικές δυναστικές συγκρούσεις.[308] Η σύγχυση του Clavijo[309] στην ταύτιση των προσώπων και η

305Clavijo, εκδ. Estrada, 25: E estando aquí los dichos enbaxadores ouieron nuebas en commo al fijo mayor del turco [que] vençió el taburlán, que era finado el que auia de heredar la turquía; e que otros sus hermanos auian gerra en vno sobre el Senorío dela tierra. Η Ζαχαριάδου, «Süleyman Çelebi,» 286-91, με βάση αυτό το χωρίο υποστήριξε ότι ο Σουλεϊμάν σκότωσε τον Ίσα αφότου ενώθηκαν οι δύο αδελφοί και επιτέθηκαν στον Τιμούρ. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 102-103, υποστηρίζει ότι το χωρίο του Clavijo φαίνεται κάπως αμφισβητήσιμο, διότι η πρόταση «al fijo mayor del turco [que] vençió el taburlán, que era finado» που η Ζαχαριάδου ερμήνευσε ως «ο μεγαλύτερος γιός του Τούρκου που νικήθηκε από τον Τιμούρ πέθανε» μπορεί να σημαίνει επίσης: «ο μεγαλύτερος γιός του Τούρκου (δηλαδή Βαγιαζήτ), ο οποίος νικήθηκε από τον Τιμούρ, πέθανε.»

306 Βλ. OA, 71a.-Mz, 118.

307Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 102. Για ένα τέτοιο έγγραφο βλ. Paul Wittek, «Urkunden (V), 102-117.-E. Zachariadou, "Süleyman Çelebi," 290-91.

308 Η χρονολόγηση των μαχών του Μεχμέτ εναντίον του Ίσα, είναι ένα μεγάλο πρόβλημα για τον ιστορικό που προσπαθεί να ανασυνθέσει εκείνα τα γεγονότα. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 102-104, επισημαίνει ότι η παρουσία του Σουλεϊμάν στην Προύσα το Μάρτιο του 1404 ενισχύεται και από την επιγραφή που βρέθηκε στον τάφο του Βαγιαζήτ και αποδεικνύει ότι ο Ίσα το 1403 είχε πλέον εξουδετερωθεί και δεν συμμετείχε πλέον στην οθωμανική δυναστική διένεξη. Αυτό δείχνει ότι η αναφορά του Clavijo ευσταθεί. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 103, υπογραμμίζει ότι ο Neşri περιγράφει λεπτομερώς τρεις τελικές σημαντικές μάχες μεταξύ του Μεχμέτ και του Ίσα, που έλαβαν χώρα σε μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή. Σε κάποιες από τις μάχες φαίνεται να μετείχαν στρατεύματα μέχρι και δέκα χιλιάδες άνδρες, γι' αυτό το λόγο είναι δύσκολο να θεωρηθεί ότι θα μπορούσαν όλες να έχουν γίνει στο διάστημα μόνο ενός καλοκαιριού. Ο Kastritsis, ο.π., πιθανολογεί ότι ο Neşri παρέτεινε τη διάρκεια των μαχών του Μεχμέτ εναντίον του Ίσα για να ταιριάζουν οι μάχες στους αφηγηματικούς και ιδεολογικούς του σκοπούς. Ο Neşri προσπαθεί να καλύψει ένα μεγάλο κενό στην αφήγησή του, δηλαδή από την κατάκτηση της Ανατολίας από τον Σουλεϊμάν μέχρι τον θάνατο του Ίσα, γιατί στο μεγαλύτερο μέρος αυτής της περιόδου ο Μεχμέτ ήταν αδύναμος και δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει

προβληματική αφήγηση του Neşri χωρίς να δίνει μια αξιόπιστη χρονολόγηση των συγκρούσεων μεταξύ του Ίσα και του Μεχμέτ δεν βοηθάει στην ανασύνθεση των γεγονότων εκείνης της περιόδου. Ωστόσο, η αφήγηση του Neşri είναι πολύ πλούσια και παραθέτει άφθονες πληροφορίες για την περίοδο μετά την επιστροφή του Ίσα από την Κωνσταντινούπολη στην Ανατολία τον Μάιο του 1403. Τότε, ο Ίσα, από όσο φαίνεται από την αφήγηση του Neşri δεν ήταν σε θέση να αναμετρηθεί με τον αδελφό του και πήγε στο Beypazarı, από όπου έστειλε έναν πρεσβευτή στον Μεχμέτ με επιστολή, με την οποία τον αναγνώριζε ως κυρίαρχό του και ζητούσε να του συμπεριφερθεί ως φιλοξενούμενό του. Ο Μεχμέτ δέχτηκε αυτό το αίτημα και καλωσόρισε τον αδελφό του στη επικράτειά του. Μάλιστα έστειλε στον Ίσα την απάντηση μαζί με διάφορα δώρα ως ένδειξη της καλής του πρόθεσης και φρόντισε για την διαμονή του Ίσα στο Beypazarı.[310]

Σύμφωνα με τον Neşri, μετά το Beypazarı ο Ίσα πήγε το Sivrihisar (Ιουστινιανούπολη), το οποίο πολιόρκησε. Από εκεί επιτέθηκε στα εδάφη του εμιράτου του Καραμάν και «έδωσε διάφορες μάχες εναντίον του εμίρη.».[311] Δεν γνωρίζουμε την έκβαση των εκστρατειών του Ίσα στο Καραμάν.[312] Όπως μαθαίνουμε από τον Neşri, ο Ίσα εισήλθε

τον αδελφό του και φυσικά χρειαζόταν αρκετό χρόνο για να προετοιμαστεί. Ο Kastritsis επισημαίνει ότι η αφήγηση του Neşri στην οποία βασίζεται η Ζαχαριάδου, γράφει μόνο ότι ο Ίσα ήταν μεγαλύτερος αδελφός του Μεχμέτ αλλά όχι και ο μεγαλύτερος γιός του Βαγιαζήτ. Προσθέτει επίσης ότι από τους Βυζαντινούς ιστορικούς μόνο ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει τον Ίσα ως τον μεγαλύτερο γιό του Βαγιαζήτ.

309Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 103-104, αν και θεωρεί τις πληροφορίες του Clavijo σε μεγάλο βαθμό αξιόπιστες, επισημαίνει ότι δεν μπορούμε να βασιστούμε στον Clavijo όσον φορά τα θέματα της οθωμανικής διαδοχής, διότι, σε αντίθεση με το ανωτέρω απόσπασμα (εκδ. Estrada, 25), αναδεικνύει τον Ίσα μεγαλύτερο Οθωμανό πρίγκηπα και στην συνέχεια της αφήγησης του ο Clavijo (εκδ. Estrada, 69) αποκαλεί τον Σουλεϊμάν ως μεγαλύτερο γιο του Βαγιαζήτ. Κατά τον Καστρίτση 103-104, ο Clavijo συγχέει την ηλικία του Ίσα, γιατί ο Καστιλιάνος πρεσβευτής ήταν από τη δυτική Ευρώπη, όπου το σύστημα διαδοχής που επικρατούσε βασιζόταν στην πρωτοτοκία. Μετά τον θάνατο του πατέρα του ο Ίσα έγινε κυβερνήτης της Προύσας, πρωτεύουσας της οθωμανικής «Turchia» και γι' αυτό το λόγο ο Clavijo υπέθεσε ότι ο Ίσα πρέπει να ήταν ο μεγαλύτερος γιος του Βαγιαζήτ. Η E. Zachariadou, "Süleyman Çelebi," 286, πρώτη που ασχολήθηκε με το χωρίο του Clavijo και βασιζόμενη στην αφήγηση του Neşri συμπέρανε ότι «σύμφωνα με την οθωμανική αλλά και με την βυζαντινή παράδοση ο Ίσα ήταν ο μεγαλύτερος γιος του Βαγιαζήτ.»

310ΟΑ, 70b-71a.-Mz, 118.-Κατά τον Καστρίτση, 104, ίσως κάποιου είδους διπλωματικές επαφές έγιναν μεταξύ δύο αδελφών, αλλά είναι αδύνατο να δεχτεί κανείς την αφήγηση του Neşri όπως είναι. Ο ιστορικός θεωρεί ότι αντίθετα αυτή η πληροφορία του Neşri πρέπει να είναι ένα μύθευμα για να εξηγήσει την παρουσία του Ίσα στην οθωμανική Ανατολία σε μια περίοδο που ο Μεχμέτ κρατούσε τον έλεγχο της περιοχής. Υποστηρίζει ότι ο Neşri προσπαθεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι ο Μεχμέτ ήθελε να μοιραστεί την εξουσία με τους αδελφούς του.

311ΟΑ, 71a.-Mz, 118.-Εκτός από ο Neşri δεν έχουμε άλλες μαρτυρίες που αναφέρονται στην εκστρατεία του Ίσα εναντίον του εμιράτου του Καραμάν. Κατά τον Καστρίτση, 104, οι επιθετικές ενέργειες του Ίσα μπορεί να οδήγησαν έμμεσα στο θάνατό του, διότι, όπως θα δούμε παρακάτω, μετά την τελική του αναμέτρηση με τον Μεχμέτ παρουσιάζεται από τον Sa'ad al-Din να αναζητεί καταφύγιο στα εδάφη του Καραμάν, όμως αναγκάστηκε να φύγει λόγω της συμμαχίας του εμίρη με τον Μεχμέτ καταλήγοντας στο Eskişehir (βυζ. Δορύλαιο), όπου εκτελέστηκε με στραγγαλισμό από τους άνδρες του αδελφού του.

312 Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 104-105, θεωρεί ότι το Sivrihisar, μια πόλη από την οποία ο Ίσα υποθετικά ξεκινάει την επίθεση εναντίον του Καραμάν, αναφέρεται πάλι αργότερα στην αφήγηση του Neşri σε σχέση με τον εμίρη Σουλεϊμάν, ο οποίος προσπάθησε να καταλάβει την πόλη και λόγω της

σύντομα και πάλι στο οθωμανικό έδαφος με εχθρικές προθέσεις και «κάνοντας κύκλους στην επικράτεια, κατέβηκε στην Προύσα. Όπου κι αν πήγαινε, έδειχνε την επιστολή του σουλτάνου (Μεχμέτ) και έτσι γινόταν ευπρόσδεκτος. Το ίδιο έκανε και στην Προύσα όπου είπε: «τώρα έχω γίνει σύμμαχος με τον αδελφό μου και έκανα ειρήνη με αυτόν, και ιδού η υπογραφή του (nişan) που το αποδεικνύει΄΄. Με αυτά τα λόγια θέλησε να μπει στην Προύσα. Οι κάτοικοι της πόλης όμως αρνήθηκαν την είσοδό του. Ο πληθυσμός κατέφυγε στην ακρόπολη, κλείνοντας τις πύλες και αφήνοντας τον Ίσα έξω. Εκείνος προσπάθησε να τους πείσει με διάφορους τρόπους, αλλά οι κάτοικοι αρνήθηκαν και πάλι. Στο τέλος, εξοργίστηκε και παρέδωσε την πόλη στις φλόγες, πυρπολώντας την από την μια άκρη ως την άλλη, μετατρέποντας την σε έρημο.»[313]

Η προσπάθεια του Ίσα να καταλάβει την Προύσα σήμανε το τέλος της ειρήνης μεταξύ των δύο αδελφών. Στην πρώτη σύγκρουση ο Μεχμέτ κέρδισε τη μάχη παρά τον ισχυρότερο στρατό του Ίσα, ο οποίος περιλάμβανε δέκα χιλιάδες άνδρες, ενώ ο Μεχμέτ, που δεν ήθελε να συγκρουστεί με τον αδερφό του, είχε μόνο τρεις χιλιάδες.[314]

Μετά την ήττα του, ο Ίσα τράπηκε σε φυγή βόρεια της Προύσας, στην περιοχή ονόματι Gürle μέσω του Bednos.[315] Οι κάτοικοι της περιοχής του φέρθηκαν εχθρικά και ο Ίσα αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την οθωμανική επικράτεια και να κατευθυνθεί προς την Κασταμονή (Kastamonu), όπου βρήκε καταφύγιο στον εμίρη της περιοχής, Ίσφενδιγιάρ και, απ' όπου στρατολόγησε επικουρικές δυνάμεις. Όσον αφορά τον Μεχμέτ, μετά τη νίκη του επισκέφτηκε την Προύσα και διέταξε την ανοικοδόμησή της.[316]

Κατά τον Neşri η φιλική στάση του Ισφενδιγιάρ προς τον Ίσα υπαγορεύτηκε από αίσθηση καθήκον προς τον πρώην σουλτάνο Βαγιαζήτ. Στην Κασταμονή, ο Ισφενδιγιάρ και ο Ίσα συνήψαν συμμαχία και συμφώνησαν ότι κοινός τους στόχος ήταν η Προύσα και κατέστρωσαν ένα σχέδιο προκειμένου να υλοποιήσουν τον στόχο τους. Αποφάσισαν να κάνουν μια αιφνιδιαστική επίθεση στην Άγκυρα, προκειμένου να παρασύρουν και να

εκστρατείας αυτής ο Σουλεϊμάν συγκρούστηκε με τις δυνάμεις του Καραμάν. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι όπως η Άγκυρα το Sivrihisar ήταν στα σύνορα των Οθωμανών και του εμιράτου Καραμάν.

313 OA, 71a-71b.-Mz, 118. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, Bayazid's Sons, 105, το ανωτέρω απόσπασμα του Neşri σχετικά με την επιστολή, έχει μια ιδιαίτερη ομοιότητα με το προηγούμενο γεγονός στην αφήγησή του (OA, 48a.-Mz, 100), στο οποίο ο κάτοχος της επιστολής (yarlığ= nişan) του Τιμούρ, Καρά Devletşah, δείχνοντας την επιστολή προσπάθησε να εισέλθει στην Αμάσεια.

314Kastritsis, Sons of Bayezid, 105, σημ. 59, επισημαίνει ότι δεν υπάρχει τρόπος να γνωρίζουμε εάν αυτοί οι αριθμοί είναι ακριβείς, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι μπορεί να συγκριθούν με εκείνους σε άλλες πηγές που αναφέρονται σε αριθμούς των στρατευμάτων αυτής της περιόδου: βλ. Δούκας, 119.10-11 και 119.12-13.

315 Kastritsis, Sons of Bayezid, 105-106, σημ. 60, προσδιορίζει το Bednos ως θέση ευρέως γνωστή από την πρώιμη οθωμανική ιστορία, κοντά στο σύγχρονο χωριό Balat Köyü. Το Gürle είναι στη νοτιοδυτική πλευρά της λίμνης της Νίκαιας (İznik).Ο Sa'ad al-Din, 20, προσδιορίζει τις θέσεις αυτές ως Görele και Bednos (Bilad-ı Yunus).

316OA, 72a-72b.-Mz, 118-19.-Χότζα Sa'ad al-Din, σ. 17-22.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 106, θεωρεί μη αξιόπιστη την ανωτέρω αφήγηση του Neşri και επισημαίνει ότι ο εμίρης Ισφενδιγιάρ και οι άλλοι εμίρηδες ήθελαν στην πραγματικότητα να διατηρήσουν το καθεστώς που υπήρχε μετά την μάχη της Άγκυρας και γι' αυτό εμπόδιζαν κάθε Οθωμανό πρίγκηπα να ισχυροποιηθεί στην Ανατολία. Βασιζόμενος στην παραπάνω λογική δράσης των εμίρηδων βρίσκει ανάλογη την περίπτωση της συμμαχίας του Ισφενδιγιάρ με τον Ίσα με εκείνη του Yakub, εμίρη του Γκερμιγιάν, με τον Μεχμέτ.

απασχολήσουν εκεί τον Μεχμέτ, ο οποίος βρισκόταν στην έδρα του (Αμάσεια-Τοκάτη). Έτσι αφού στρατολόγησαν στρατό από τα περίχωρα της Άγκυρας (Kalecik, την Κασταμονή, το Bakır Küresi, το Tosya, το Çangırı και το Canik) ξεκίνησαν την επίθεσή τους από το κάστρο της πόλης, ονόματι Selasil.[317] Από ό,τι φαίνεται από την αφήγηση του Neşri, ο Ίσα άφησε μέρος του στρατού να πολιορκεί την Άγκυρα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος κατευθύνθηκε προς την Προύσα, που ήταν και ο απώτερος στόχος του.[318]

Ο Μεχμέτ όταν πληροφορήθηκε τις εξελίξεις θέλησε να βαδίσει προς την Άγκυρα. Ωστόσο, ενώ προετοιμαζόταν για επίθεση, πληροφορήθηκε ότι ο Ίσα βρισκόταν ήδη στην κωμόπολη Gerede (Κεράτεια). Όπως μαθαίνουμε από τον Neşri, ο πραγματικός προορισμός του Ίσα ήταν και πάλι η Προύσα. Κοντά στο Gerede, οι δύο πρίγκιπες συγκρούστηκαν με αποτέλεσμα την ήττα του Ίσα, ο οποίος και τράπηκε σε φυγή προς την Κασταμονή, μαζί με τον σύμμαχό του. Ο Μεχμέτ πήγε στην Προύσα, όπου και διέμεινε λίγο καιρό, και κατόπιν επέστρεψε εκ νέου στην Τοκάτη,[319] όπου συνήψε συμμαχίες: «ενώ [ο Μεχμέτ Τσελεμπή] γιόρταζε τη νίκη του στην Τοκάτη, ο εμίρης Καραμαν του Καραμάν (τουρκ. Καραμάν-ογλού) έστειλε ως απεσταλμένο τον στρατιωτικό δικαστή του (kazasker). Επίσης έφθασαν και άλλοι πρεσβευτές από το εμιράτο του Ντουλκαδίρ-ογλού (Dulkadır-oğlu). Οι σχέσεις τους είχαν εξομαλυνθεί, η εχθρότητα απομακρύνθηκε, και έκαναν ειρήνη και από εκεί και πέρα υπήρξε μεταξύ τους φιλία. Τότε, στην κόρη του Ντουλκαδίρ-ογλού εστάλησαν δώρα και σύμβολα του αρραβώνα, και έτσι αρραβωνιάστηκε με τον σουλτάνο, όπως ονομάζει ο Neşri τον Μεχμέτ».[320] Με τον γάμο του με την κόρη του εμίρη του Ντουλκαδίρ-ογλού, ο Μεχμέτ κέρδισε έναν σημαντικό σύμμαχο και στρατιωτικές ενισχύσεις και ισχυρό ιππικό[321] που διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο αργότερα στην τελική εκστρατεία του Μεχμέτ ενάντια στον Μούσα (1413).[322]

317Neşri, 441-445.-Βλ. επίσης Χότζα Sa'ad al-Din, 17-22. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 106, υποστηρίζει ότι ο πραγματικός λόγος της σύναψης της παραπάνω συμμαχίας υποκρύφθηκε σκόπιμα από τον φιλοθωμανό Neşri. Υποθέτει ότι ένα από τα κίνητρα του εμίρη Ίσφενδιγιάρ να συμπράξει με τον Ίσα ήταν τα κοινά σύνορα που είχε ο πρώτος με τον Μεχμέτ, κάτι που αποτελούσε μεγάλη απειλή γι' αυτόν. Επιπρόσθετα ένα δεύτερο κίνητρο μπορεί ναι ήταν οι δύο συγκρούσεις που έγιναν μεταξύ του Μεχμέτ και του Kara Yahya, ανιψιού του Ισφενδιγιάρ, ενώ ο Τιμούρ ήταν ακόμα στην Ανατολία.

318OA, 73b-74b.-Mz, 120-21.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 107, αφού ο Ίσα κατευθύνθηκε προς την Άγκυρα, αυτό σημαίνει ότι το σημαντικό φρούριο της Άγκυρας ήταν υπό τον έλεγχο του Μεχμέτ, και επιπλέον όλα αυτά πρέπει να συνέβησαν το καλοκαίρι του 1403, αφού γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι την άνοιξη του 1404 ο εμίρη Σουλεϊμάν βρισκόταν στην Ανατολία. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων του εμίρη Σουλεϊμάν προς την Ανατολία, ο Μεχμέτ θα επιλέξει την Άγκυρα για να σταθμεύσει, πριν βαδίσει ενάντια στον αδελφό του. Ο Neşri δεν κάνει σαφές αν ο Ίσα και ο Ισφενδιγιάρ είχαν τις απαραίτητες στρατιωτικές δυνάμεις για να καταλάβουν την Άγκυρα και ίσως η επίθεση ήταν παραπλανητική.

319OA, 73b-74b.-Mz, 120-21.-Neşri, σ. 441-445.

320OA 74b-75a.-Mz 121.

321Κατά τον Καστρίτση, 107, σημ. 64, αυτή η πληροφορία επιτρέπει στον ερευνητή να αντιληφθεί την πραγματική φύση της πολιτικής κατάστασης της Ανατολίας εκείνης της περιόδου. Θεωρεί ότι με την πρώτη νίκη του Μεχμέτ στο Λοπάδιον, και την επιστροφή του Ίσα στην Ανατολία η έκβαση κάθε στρατιωτικής αναμέτρησης έδινε αφορμή για σχηματισμούς συμμαχιών μεταξύ των Οθωμανών πριγκίπων και εμιράτων. Όταν ο Ίσα επιτέθηκε εναντίον των εδαφών του Καραμάν, ο εμίρης του είχε λόγους να συνάψει μια συμμαχία εναντίον του με τον αντίπαλο του Μεχμέτ. Ο Kastritsis υπογραμμίζει ότι παρά τις νίκες που κατέγραψε εναντίον του Ίσα, σε κάποιο βαθμό ο Μεχμέτ ίσως φάνηκε ως ο

Επιστρέφοντας στις δραστηριότητες του Ίσα μετά την τρίτη ήττα του από τον Μεχμέτ, κατά τον Neşri όταν επέστρεψε στην Κασταμονή με την συνοδεία του Ισφενδιγιάρ ο Ίσα έμεινε εκεί για ένα διάστημα και, όταν έμαθε για την επιστροφή του Μεχμέτ στην έδρα του, αποφάσισε να ενεργήσει : «με εκατό ή διακόσιους άνδρες ο Ίσα μπένης εγκατέλειψε πάλι την Κασταμονή, και κινήθηκε στα βουνά από κορυφή σε κορυφή και με χίλιες δοκιμασίες μπόρεσε να εισέλθει στην οθωμανική επικράτεια του αδελφού του ακόμα μια φορά. Αυτή τη φορά κανένας από τους re'aya [φορολογούμενους υποτελείς] δεν αναγνώρισε την κυριαρχία του, και όπου ήταν δυνατόν αναμετρήθηκαν στρατιωτικά μαζί του, μη αφήνοντάς τον να εισέλθει στο έδαφός τους. Αφού παρέκαμψε την Προύσα κατέβηκε στο Mihaliç. Ο πληθυσμός του Mihaliç συγκρούστηκε με αυτόν και δεν τον άφησε να μπει στην πόλη. Αυτός τους ικέτευσε, να τον επιτρέψουν να εγκατασταθεί έως ότου έρθει ο αδελφός του. Έτσι εγκαταστάθηκε εκεί.» Ο Μεχμέτ αντέδρασε και με δέκα χιλιάδες γενναίους μαχητές -αριθμός οπωσδήποτε υπερβολικός- έφυγε από την έδρα του να αντιμετωπίσει τον αδερφό του.[323]

Ωστόσο, ώσπου να φθάσει ο Μεχμέτ στο Mihaliç, ο Ίσα είχε κινηθεί ήδη προς την Σμύρνη (İzmir) και είχε συμμαχήσει με τον Cüneyd, εμίρη της Σμύρνης, και με άλλους εμίρηδες της δυτικής Ανατολίας.[324]

Οθωμανός πρίγκηπας που ήταν λιγότερο επικίνδυνος ως προς τις οθωμανικές αυτοκρατορικές φιλοδοξίες. Με βάση τις οθωμανικές και βυζαντινές πηγές ο Ίσα υποστηρίχτηκε από τον ισχυρό Σουλεϊμάν, ενώ ο στρατός του Μεχμέτ βρισκόταν στην περιοχή Αμάσειας- Τοκάτης. Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες του Μεχμέτ να επιβάλει τον έλεγχό του στην Προύσα, δεν μπόρεσε να κρατήσει την πόλη, αντιθέτως αναγκάστηκε να αποσυρθεί στην έδρα του. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα ο Kastritsis, συμπεραίνει ότι ήταν σημαντική πολιτική συμμαχίας-αρραβώνας με την κόρη του γείτονα εμίρη Ντουλκαντίρ, ο οποίος ήταν πραγματικά πλούσιος σε άλογα και ιππικές δυνάμεις. Όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, αυτές οι δυνάμεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην τελική νίκη του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα το 1413. Για το ρόλο του Dulkadır (επίσης γνωστού ως Zulkadır) στην πολιτική της ανατολικής Ανατολίας, βλ. John Woods, Aqquyunlu, 31-32.-Για τα άλογα του Dulkadır και τον ρόλο τους στην περιοχή, βλ. Barbara Kellner-Heinkele, "The Turkomans and Bilad aš-Šam" 169-80.

322Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 108.

323ΟΑ,75a-75b.-Mz, 121.

324Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 108-109, σχολιάζει ότι μετά την ήττα του από τον Μεχμέτ, ο Ισφενδιγιάρ, εμίρης της Κασταμονής-Σινώπης, δεν θέλησε ή δεν μπόρεσε να προσφέρει στρατιωτική ενίσχυση στον Ίσα εναντίον του Μεχμέτ. Μια τέτοια κίνηση θα ήταν επικίνδυνη για τον εμίρη της Κασταμονής, διότι ο Μεχμέτ ήταν γείτονας και τώρα βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση. Όπως παρατηρείται στη συνέχεια, ο Ισφενδιγιάρ βοήθησε το Μεχμέτ εναντίον του Σουλεϊμάν, φιλοξενώντας τον Μούσα και στέλνοντάς τον στην Ρούμελη για αντιπερισπασμό. Όσον αφορά τον Ίσα, το κύρος του αμφισβητήθηκε στην κοινωνία της Βιθυνίας, η οποία κατάλαβε ότι ο Μεχμέτ επρόκειτο να κερδίσει την αγώνα διαδοχής. Αυτή τη φορά δεν ήταν η Βιθυνία ο προορισμός του Ίσα αλλά το Αϊδίνι. Με ιδιαίτερο τρόπο ο Neşri παρουσιάζει τον Μεχμέτ ως επικό ήρωα και δημιουργεί την εντύπωση ότι ο Ίσα εισήλθε στα εδάφη του Μεχμέτ χωρίς να σχεδιάζει κάτι, και ότι ο Μεχμέτ αντέδρασε με παρόμοια προετοιμασία «ανεβαίνοντας στο άλογό του μαζί με δέκα χιλιάδες γενναίους πολεμιστές» και ξεκινώντας από την έδρα του για να αναμετρηθεί με τον αντίπαλό του (ΟΑ, 75b.-Mz, 121). Όμως αυτή η εντύπωση διαψεύδεται από το υποτιθέμενο μέγεθος του στρατού του Μεχμέτ (ΟΑ, 72a, 73b.-Mz, 118, 120). Στην πραγματικότητα το διογκωμένο μέγεθος του στρατού του Μεχμέτ (από τον Neşri) υποδηλώνει ότι ο τελευταίος πήρε βοήθεια από τους νέους συμμάχους εμίρηδες Καραμάν και Ντουλκαντίρ. Μόλις ο Μεχμέτ έφθασε στο Mihaliç, ο αδελφός του είχε ξεκινήσει ήδη προς την Σμύρνη και έκανε μια συμμαχία με τον Cüneyd (Τζινεήτ) και τους εμίρηδες της δυτικής Ανατολίας. Όπως είναι γνωστό ο Τζινεήτ μετά την φυγή του Τιμούρ από την Ανατολία, επέβαλε την κυριαρχία του στην Σμύρνη ως εκπρόσωπος του παλαιού οθωμανικού καθεστώτος. Ο Δούκας, ο οποίος παρέχει

Όπως μαθαίνουμε από τον Neşri, ο Τζινεήτ μπόρεσε να πείσει τους εμίρηδες του Αϊδινίου, του Μεντεσέ, του Σαρού-χαν, και του Τέκε να υποστηρίξουν τον Ίσα. Σε μάχη όμως κοντά στην Σμύρνη ο Μεχμέτ νίκησε άλλη μια φορά τον Ίσα μαζί με τους συμμάχους του. Ο Ίσα τράπηκε σε φυγή προς το εμιράτο Καραμάν, όπου «εξαφανίστηκε», ενώ ο Cüneyd ζήτησε συγχώρεση από τον Μεχμέτ, και αφού αναγνώρισε την εξουσία του Μεχμέτ εξασφάλισε τη θέση του ως κυβερνήτη της Σμύρνης. Ο Μεχμέτ, «προήλασε με τον στρατό του και κατάκτησε το Αϊδίνι, το Σαρού-χαν, το Τέκε, το Μεντεσέ και το Γκερμιγιάν» πριν επιστρέψει στην πρωτεύουσά του την Προύσα.[325]

Όσον αφορά την τελική μοίρα του Ίσα δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτε εκτός από εκείνα που αναφέρονται στην αφήγηση του Clavijo, που υποδηλώνει ότι μέχρι τα τέλη του Σεπτεμβρίου του 1403 ο Ίσα πρέπει να είχε πεθάνει. Ο Neşri δεν παραθέτει καμία πληροφορία για τον θάνατο του Ίσα, δηλώνει μόνο απλά ότι δραπέτευσε στο Καραμάν, όπου και «εξαφανίστηκε.» Ό,τι κι αν είχε πάθει, ένα είναι σίγουρο: ο Ίσα μετά την τέταρτη και τελική σύγκρουσή του με τον Μεχμέτ, αποσύρθηκε από την πολιτική σκηνή και έπαψε να διαδραματίζει ρόλο στις οθωμανικές δυναστικές διενέξεις.[326]

Ωστόσο, μεταγενέστερα οθωμανικά χρονικά δεν συμμερίζονται τις ίδιες επιφυλάξεις: Ο χρονογράφος του 16ου αι. Χότζα Sa'ad al-Din, γράφει ότι, αφού βρήκε καταφύγιο στο Καραμάν, ο Ίσα διώχθηκε από τους Καραμανίδες εξ αιτίας της συμμαχίας των τελευταίων με τον Μεχμέτ και ο πρίγκηπας κατέληξε τελικά στο Εσκί-σεχιρ, όπου και συνελήφθη από τους πράκτορες του Μεχμέτ και στραγγαλίστηκε στο λουτρό.[327]

περισσότερες πληροφορίες για την περιοχή δεν αναφέρει τίποτε για την συμμαχία του Τζινεήτ με τον Ίσα, του οποίου την σταδιοδρομία αγνοεί γενικώς. Δεν είναι σαφές εάν σε αυτήν την φάση του εμφυλίου πολέμου ο Τζινεήτ κινούνταν στο όνομα του εμίρη Σουλεϊμάν, του οποίου την κυριαρχία αναγνώριζε, αφότου ο Σουλεϊμάν ξεκίνησε τις δραστηριότητες του στην Ανατολία (όπως θα αναφερθεί παρακάτω). Εάν ο Τζινεήτ πράγματι επιδίωκε να εκπροσωπήσει τον Σουλεϊμάν, αυτό ίσως έπαιξε ένα ρόλο για την συμμαχία του με τον Ίσα.

325OA, 75b-77b.-Mz, 121-23. -O Kastritsis, Sons of Bayezid, 109, υποθέτει ότι αν και είναι πιθανό ο Μεχμέτ να περιόδευσε στα εμιράτα με τον στρατό του για να επιβεβαιώσει τη θέση του, είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτό ότι πραγματικά «τα κατέκτησε» εκείνη την περίοδο, διότι μόνο ο Hızırşah μπέη, εμίρης του Σαρού-χαν αντιστάθηκε στις εισβολές του Μεχμέτ στα εδάφη του και σκοτώθηκε. Άλλα εμιράτα εξακολούθησαν να επιβιώνουν κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου. Βλ. İ. H. Uzunçarşılı, "Mehmed I," İA, 498. χωρίς να αναφέρει τις πηγές του. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 109, ερμηνεύοντας την ενδιαφέρουσα αναφορά του Neşri για την κατάκτηση του εμιράτου Γκερμιγιάν υποθέτει ότι αυτή η αναφορά υποδηλώνει ότι ο εμίρης Yakub Β΄ είχε σπάσει ήδη την προηγούμενη συμμαχία του με τον Μεχμέτ.

326Κατά την άποψη του Jorga, GOR, 337-338, ο Ίσα πρέπει να είχε αποβιώσει πολύ πριν από το 1406.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, δηλώνει ότι αυτό δεν είναι απίθανο, αν λάβει κανείς υπόψη ότι ο Neşri δεν κατηγορεί ποτέ τον Μεχμέτ για τον θάνατο κανενός από τους αδελφούς του.

327Ο Neşri, 450-451, και ο Χότζα Sa'ad al-Din, 23-26, εξιστορούν ότι ύστερα από τον αποτυχημένο συνασπισμό με τον İsfendiyar, ο Ίσα διέφυγε στο εμιράτο Καραμάν, όπου ξαφνικά χάνονται τα ίχνη του. Ο Neşri γράφει ότι ο Ίσα κρύφθηκε στο Εσκί-σεχίρ, όπου και συνελήφθη από τους άνδρες του Μεχμέτ και στραγγαλίστηκε. Η πληροφορία σχετικά με τον θάνατο του Ίσα σε λουτρό στο Εσκίσεχιρ, επαναλαμβάνεται επίσης και από τον Sa'ad al-Din. Βλ. Χότζα Sa'ad al-Din, 23-26.-O Iorga, GOR, 337-338, θεώρησε ότι, ενώ ο Ίσα βρισκόταν στο εμιράτο Καραμάν, προσπάθησε να συνάψει μια συμμαχία με τον εμίρη του Καραμάν και με άλλους Τούρκους εμίρηδες της Ανατολίας, αλλά απέτυχε.

Δεν ξέρουμε γιατί σε μια εποχή που ο Μεχμέτ σύνηψε συνθήκη με τον εμίρη του Καραμάν ο Ίσα αναζήτησε καταφύγιο ιδιαίτερα στα εδάφη του εμιράτου του Καραμάν. Έτσι μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1403, ο Μεχμέτ βγήκε νικητής από τον πρώτο κύκλο του εμφύλιου πολέμου εξασφαλίζοντας δυναμικά τον έλεγχο της Προύσας και της οθωμανικής Ανατολίας μετά από μία σειρά συγκρούσεων με τον αδελφό του 'Ισα.[328] Σε αυτές τις συγκρούσεις πήραν μέρος έμμεσα ή άμεσα επίσης ο εμίρης Σουλεϊμάν, ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου και τα εμιράτα της Ανατολίας, γι'αυτό κράτησαν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και εξελίχτηκαν σε πολύ πιο αιματηρές από απλές συγκρούσεις μεταξύ των δύο πριγκίπων. Γι'αυτό και όπως θα δούμε και στη συνέχεια, τα σχέδια και οι συμμαχίες που εξυφάνθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της πρώτης φάσης του εμφύλιου πολέμου, θα συνέχιζαν να αναπτύσσονται στις επόμενες φάσεις, με αλλαγή ή παραμονή κάποιων από τα συμβαλλόμενα μέρη. Όσον αφορά τον Μεχμέτ, παρά την νίκη του εναντίον του Ίσα, η θέση του δεν ήταν ακόμα ασφαλής, διότι έμελλε να αντιμετωπίσει και τον εμίρη Σουλεϊμάν ο οποίος δεν θα αργούσε να εκμεταλλευθεί το κενό εξουσίας μετά την εξουδετέρωση του Ίσα. Πράγματι, σε μια άγνωστη ημερομηνία μεταξύ του φθινοπώρου του 1403 και του Μαρτίου του 1404, ο Σουλεϊμάν διέσχισε τα Στενά και αυτοανακηρύχθηκε κύριος της Προύσας, μη δίνοντας άλλη ευκαιρία στον Μεχμέτ παρά να επιστρέψει ακόμη μια φορά στην έδρα του.[329]

Ο ιστορικός ισχυρίστηκε ότι η τελευταία κίνηση που έκανε ο Ίσα εναντίον του Μεχμέτ, ήταν η υποκίνηση εξεγέρσεων από την αυλή του Καραμάν. Όταν ο πρίγκηπας όμως, παγιδεύτηκε σε ένα λουτρό στο Εσκί-σεχίρ, όπου και δολοφονήθηκε από τους άνδρες του Μεχμέτ καταπνίγηκαν οι εξεγέρσεις.-Ωστόσο, οι δύο χρονογράφοι δεν κάνουν λόγο για καμία συμμαχία κανενός πρίγκηπα με τον εμίρη του Καραμάν.

328 Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 109-110.

329Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 110-111.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ
Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΣΟΥΛΕΙΜΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΕΧΜΕΤ
(ΜΑΡΤΙΟΣ ΤΟΥ 1403 ΕΩΣ 14 ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ 1410)

ΓΕΝΙΚΑ

Στο προηγούμενο κεφαλαίο μελετήθηκε η διαμάχη μεταξύ Μεχμέτ και Ίσα που έλαβε χώρα πιθανώς την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1403 και πώς ο Μεχμέτ Τσελεμπή άρπαξε τον έλεγχο της Προύσας και της οθωμανικής Ανατολίας από τον αδελφό του 'Ισα. Αυτός ο ανταγωνισμός δεν ήταν μια αναμέτρηση που συνέβη μόνο μεταξύ των δύο αδελφών, αλλά συμπεριέλαβε και άλλα μέρη. Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραμάτισαν οι Τούρκοι εμίρηδες (μπέηδες) της Ανατολίας με συμμαχίες που έκαναν με τους πρίγκιπες προκειμένου να υποστηρίξουν τον έναν ή τον άλλον διεκδικητή του οθωμανικού θρόνου. Ο πραγματικός σκοπός όμως ήταν να παρατείνουν τον εμφύλιο πόλεμο. Μετά την διαμάχη του Μεχμέτ εναντίον του Ίσα, ο Μεχμέτ παρέμεινε για μικρό διάστημα μοναδικός κυρίαρχος της οθωμανικής Ανατολίας. Η υπεροχή του έναντι του Ίσα κινητοποίησε τον εμίρη Σουλεϊμάν να συγκεντρώσει έναν μεγάλο στρατό από την Ρούμελη και να διασχίσει τα Στενά. Ο Μεχμέτ δεν ήταν σε θέση στρατιωτικά να αντισταθεί στον Σουλεϊμάν, ενώ ο τελευταίος διέθετε το μεγαλύτερο μέρος του οθωμανικού στρατού του Βαγιαζήτ Α΄. Επιπλέον, εκτός των δυνάμεων των τουρκικών φυλών της δικής του περιφέρειας και του πεθερού του, εμίρη του Ντουλκαντίρ (Dulkadır), οι περισσότεροι από τους πρώην συμμάχους του στην Ανατολία είχαν πάψει να υποστηρίζουν τον Μεχμέτ, καθώς θεωρούσαν ότι είχε ενισχυθεί παραπάνω από όσο έπρεπε και αποτελούσε σοβαρή απειλή για την επιβίωσή τους ως ανεξάρτητων κυβερνητών. Στη συνέχεια, όμως, η κυριαρχία του Σουλεϊμάν ζωντάνεψε τις παλιές ανησυχίες των εμίρηδων και τους ώθησε να αποκαταστήσουν τις συμμαχίες τους με τον Μεχμέτ.[330]

Στην αρχή της διαμάχης ο Σουλεϊμάν μπόρεσε να καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της οθωμανικής Ανατολίας, ενώ ο Μεχμέτ αποσύρθηκε για άλλη μια φορά στην έδρα του. Ο Σουλεϊμάν ωστόσο δεν μπόρεσε να προχωρήσει προς την ενδοχώρα της Ανατολίας, όπου βρισκόταν η καλά προστατευόμενη έδρα του Μεχμέτ, και εγκλωβίστηκε σε έναν μακροχρόνιο αδιέξοδο αγώνα που διήρκεσε περίπου πέντε χρόνια. Αυτή η περίοδος τερματίστηκε, όταν εμφανίστηκε ο Μούσα στην Ρούμελη ως διεκδικητής. Σύμφωνα με σχέδιο που επινόησε ο Μεχμέτ, ο Μούσα στάλθηκε στην Ρούμελη για αντιπερισπασμό, για να απομακρύνει τον Σουλεϊμάν από την Ανατολία. Το σχέδιο εκπονήθηκε χάρη στην ένωση όλων των εχθρών του Σουλεϊμάν στην Ανατολία και στην Ρούμελη, οι οποίοι στάθηκαν στο πλευρό του Μεχμέτ. Στην υλοποίηση του σχεδίου συμμετείχαν ενεργά ο Μιρτζέα ο Γέροντας, βοϊβόδας της Βλαχίας, και οι επιδρομείς (akıncı) της Ρούμελης. Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το

330 Kastritsis, Sons of Bayezid, 111.

σχέδιο και χάρη στην υποστήριξη που του παρασχέθηκε ο Μούσα άρχισε να κερδίζει τον έλεγχο της Ρούμελης, αναγκάζοντας τελικά τον Σουλεϊμάν να επιστρέψει στην περιοχή του (14 Ιουνίου του 1410). Σπεύδοντας ο Σουλεϊμάν στην Ρούμελη το σχέδιο λειτούργησε επιτυχώς για τον Μεχμέτ, αφού η Προύσα πέρασε για άλλη μια φορά υπό τον έλεγχό του.

Με την επιστροφή του Σουλεϊμάν (1404-1410) στην Ρούμελη, στην Ανατολία επικράτησε μια γενική ηρεμία. Την περίοδο 1403-1404, ο Σουλεϊμάν με τις αρχικές του επιχειρήσεις κατέκτησε μεγάλης έκτασης εδάφη, η χώρα έφθασε σε μια ισορροπία που διακόπηκε μόνο από μικρής κλίμακος συγκρούσεις μεταξύ του Σουλεϊμάν, του Μεχμέτ και των εμίρηδων της Ανατολίας. Στην Ρούμελη επίσης, μέχρι την άφιξη του Μούσα επικράτησε ειρήνη χάρη στις συνθήκες που συνήψε ο Σουλεϊμάν με τους Βαλκάνιους Χριστιανούς ηγεμόνες. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου παρά την ειρήνη που εξασφαλίστηκε από τον Σουλεϊμάν μερικές περιορισμένης έκτασης επιχειρήσεις δεν έλειψαν. Αυτές συνήθως κατευθύνονταν από διάφορους συνοριακούς αξιωματικούς (uç beyleri). Οι πηγές που αναφέρονται στα γεγονότα αυτής της ήρεμης γενικά περιόδου είναι αρκετά φειδωλές, περιλαμβάνουν μόνο μερικά αποσπάσματα χρονικών, των οποίων οι αφηγήσεις είναι δύσκολο να σχολιαστούν ελλείψει ουσιαστικών αποδεικτικών στοιχείων. Οι βυζαντινές και βενετικές πηγές δεν έδειξαν πολύ ενδιαφέρον για συγκρούσεις μεταξύ του Μεχμέτ και του Ίσα στην ενδοχώρα της Ανατολίας. Οι πηγές για την διαμάχη αυτή παραμένουν σχετικά σιωπηλές. Έτσι στην εποχή μας έχουν φθάσει μόνο λίγες αναφορές σχετικά με αυτήν την περίοδο, αφήνοντας τον μελετητή χωρίς άλλη επιλογή παρά μόνο να προσπαθήσει να σταχυολογήσει πληροφορίες από τα χρονικά και να βγάλει ό,τι συμπεράσματα μπορεί, βασιζόμενος σε μια γενική κατανόηση της κατάστασης κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα.[331]

1. Οι κατακτήσεις του Σουλεϊμάν στην Ανατολία (1403-1409)

Όπως αναφέρθηκε, την εποχή που έφθασε ο Καστελάνος απεσταλμένος Clavijo στην Χίο τον Σεπτέμβριο του 1403, έμαθε ότι ο Ίσα σκοτώθηκε και οι αδελφοί του συγκρούονταν για το θρόνο της «Τουρκίας.» Με βάση την πληροφορία αυτή υποθέτουμε ότι την ίδια περίοδο ο εμίρης Σουλεϊμάν είχε ήδη περάσει στην Ανατολία, ή προετοιμαζόταν να περάσει. Ο Σουλεϊμάν έσπευσε προς το ανατολικό τμήμα του κράτους, διότι μετά την ήττα και τον θάνατο του Ίσα η μονοκρατορία του Μεχμέτ αποτελούσε άμεση απειλή που έπρεπε να αντιμετωπιστεί πριν κλιμακωθεί επικίνδυνα και γίνει ανεξέλεγκτη. Δεν είναι γνωστή η ακριβής ημερομηνία της διάβασης του Σουλεϊμάν στην Ανατολία, αλλά είναι σίγουρο ότι ο Σουλεϊμάν πρέπει να ήταν στη Προύσα τον Μάρτιο του 1404, όπου εξέδωσε ένα έγγραφο.[332]

Χάρη στην αναφορά του Clavijo, ο οποίος πέρασε μέσω των πόλεων της Μαύρης Θάλασσας, της Ποντικής Ηράκλειας (Bender/ Karadeniz Ereğlisi) και της Σαμσούντας

331 Πβλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 111-112.
332 Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 79-110.

(Samsun) πηγαίνοντας προς την Τραπεζούντα (Trabzon) την άνοιξη του 1404 ξέρουμε ότι ο Σουλεϊμάν είχε επεκτείνει τον έλεγχό του και σε πολλές πόλεις του Πόντου.[333]

Ο Neşri γράφει ότι ο Σουλεϊμάν πέρασε στην Ανατολία αργότερα, το φθινόπωρο του 1404 ή το αργότερο την άνοιξη του 1405. Αναφέρει ότι όταν ο Σουλεϊμάν περνούσε τα Στενά με τον στρατό του, ο Μεχμέτ βρισκόταν στην Προύσα, όπου έφθασαν τα νέα ότι ο αδελφός του, εμίρης Σουλεϊμάν, με έναν ατελείωτο στρατό[334] διέσχιζε τη θάλασσα προς αυτήν την πλευρά. Τα νέα αναστάτωσαν ιδιαίτερα τον σουλτάνο [Μεχμέτ]. Σε σύσκεψη με υψηλόβαθμους μπέηδες και βεζίρηδες όλοι συμφώνησαν ότι το καλύτερο ήταν να μην αντιμετωπίσουν τον εμίρη Σουλεϊμάν σε ανοικτή μάχη, αλλά μάλλον να περιμένουν ευνοϊκότερες συνθήκες, για να συγκρουστούν μαζί του. Ο σουλτάνος [Μεχμέτ] θα έπρεπε να περιμένει την κατάλληλη ευκαιρία για να επιτεθεί στον εχθρό, ενώ συγχρόνως συγκέντρωσε τις δυνάμεις του. Ο σουλτάνος [Μεχμέτ] έφυγε από την Προύσα κατευθυνόμενος προς την Άγκυρα.»[335]

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο Neşri εστιάζει ιδιαίτερα στο μεγάλο μέγεθος του στρατού του Σουλεϊμάν, «τόσο τεράστιο ώστε να μην μπορεί να το αντέξει η γη» (yir ü gök götürmez). Όπως είναι γνωστό, πολλοί Οθωμανοί μαχητές φεύγοντας από τη μάχη της Άγκυρας βρήκαν καταφύγιο στην Ρούμελη, όπου υπήρχαν επίσης μεγάλοι αριθμοί επιδρομέων (ακιντζίδων) και έμειναν εκεί άνεργοι λόγω της ειρηνικής πολιτικής του Σουλεϊμάν προς τους Χριστιανούς. Φυσικά είναι αδύνατον να ξέρουμε εάν αυτοί οι άνθρωποι ήταν τόσο απελπισμένοι ώστε να πολεμήσουν ενάντια σε έναν Μουσουλμάνο αντίπαλο και να λεηλατήσουν τα εδάφη ενός πρώην Οθωμανού διοικητή, αλλά δεν μπορούμε και να το αποκλείσουμε εντελώς. Εν πάση περιπτώσει, από όσο φαίνεται στο χρονικό του Neşri, ο Σουλεϊμάν διέσχισε τα στενά με έναν πολύ μεγάλο στρατό. Ο ίδιος διέθετε μόνο λίγα σκάφη, γι' αυτό πιθανόν δέχτηκε την βοήθεια των Βυζαντινών συμμάχων του, οι οποίοι ίσως ήλπιζαν ότι μια στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο Οθωμανών πριγκήπων θα αποδυνάμωνε και τους δύο προς όφελος του Βυζαντίου. Βλέποντάς το από αυτήν την άποψη, επισημαίνεται ότι, η μοναδική ελπίδα του Μεχμέτ ήταν να βρει καταφύγιο σε ένα ισχυρό φρούριο, από όπου θα μπορούσε να περιμένει μια πιθανή επίθεση του αδελφού του. Τέτοιο φρούριο δεν διέθετε η Προύσα, διότι είχε καταστραφεί από τις λεηλασίες του στρατού του Τιμούρ και την

333 Clavijo, εκδ. Estrada, 69, 73: Kastritsis, Sons of Bayezid, 112.-Βλ. επίσης H. Zachariadou, "Süleyman Çelebi," 291.

334 Βλ. OA, 45b-46a.-Mz, 99.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 113-114, παρατηρεί ότι ο Neşri εστιάζει ιδιαίτερα στο τεράστιο μέγεθός του στρατού του Σουλεϊμάν, για να δικαιολογήσει έτσι την επιλογή του Μεχμέτ να ακολουθήσει την συμβουλή των μπέηδων και των βεζίρηδων του και να αποφύγει την συμπλοκή με τον Σουλεϊμάν, τουλάχιστον κατά την αρχική φάση της εμφάνισης του τελευταίου. Επαναλαμβάνει σχεδόν κατά γράμμα την προηγούμενη περιγραφή του για την απόφαση του Μεχμέτ να επιτεθεί εναντίον του στρατού του Τιμούρ μετά τη μάχη της Άγκυρας.-Σχετικά με την εκστρατεία του Σουλεϊμάν ενάντια στον Cüneyd στο Αϊδίνι και το μέγεθος του στρατού του Σουλεϊμάν πβλ. Δούκα, 119.12-21: «Ὁ δὲ Μουσουλμάν ἐλθὼν καὶ τὸν πάντα στρατόν ἐν εἰκοσι πέντε χιλιάσιν ἀριθμήσας ...».

335 OA, 77b-78a.-Mz, 123.-Neşri, II, 450-455.

πυρπόληση αργότερα από τον Ίσα και οι οχυρώσεις της ήταν πιθανόν ανεπαρκείς, για να καλύψουν τις ανάγκες του πρίγκιπα. Η Άγκυρα όμως που επίσης ήταν στα χέρια του Μεχμέτ ήταν μια σημαντική πόλη και διάσημη για τις ισχυρές οχυρώσεις της. Γι'αυτό ο Μεχμέτ και η ακολουθία του αποφάσισαν να φύγουν από την Προύσα αφήνοντάς την στον Σουλεϊμάν και να σταθμεύσουν στην Άγκυρα που ασφαλώς ήταν ασφαλέστερη και από την έδρα του στην Ανατολή (Αμάσεια-Τοκάτη).[336] Επιπλέον η Άγκυρα ήταν πιο κοντά στην έδρα του, όπου διέθετε συμμάχους. Εκτός από τον Γκερμιγιάν, τα εμιράτα της δυτικής Ανατολίας είχαν ταχθεί παλαιοτέρα στο πλευρό του Ίσα, και δεν ήταν δυνατόν να θεωρηθούν ασφαλείς υποτελείς του. Γι'αυτό ο Μεχμέτ δεν είχε άλλη επιλογή παρά να στηριχθεί στους τοπικούς άρχοντες των τουρκομανικών και ταταρικών φυλών. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο εμίρης του Ντουλκαντίρ υπήρξε πεθερός του και είχε στενή σχέση με τον Μεχμέτ. Ο Ντουλκαντίρ είχε παλαιότερα συνάψει συμμαχία μαζί του ενάντια στον Ίσα. Στο παρελθόν, ο Ντουλκαντίρ και ο εμίρης του ισχυρού εμιράτου Καραμάν στάθηκαν δίπλα στον Μεχμέτ.[337]

Σύμφωνα με τον Neşri ο Μεχμέτ έστειλε παντού επιστολές προκειμένου να συγκεντρωθούν οι στρατοί της Ανατολίας στην Άγκυρα, λίγοι όμως από τους υποτελείς του συμπαραστάθηκαν ως αληθινοί υποστηρικτές του. Στην αφήγηση του Neşri, αναδεικνύεται μόνο ο Toyran μπέης, ένας Τάταρος μπέης, ο μοναδικός άρχοντας που υποσχέθηκε να βοηθήσει τον Μεχμέτ ενάντια στον Σουλεϊμάν, αλλά κατόπιν, όταν είδε το μέγεθος του στρατού του Σουλεϊμάν, άλλαξε γνώμη. Αυτός ο Toyran και οι άνδρες του έφυγαν από την Άγκυρα προκειμένου να λεηλατήσουν τα περίχωρα και έτσι δεν άφησαν άλλη επιλογή στον Μεχμέτ παρά να τους αντιμετωπίσει με τις δυνάμεις του. Σύμφωνα με τον Neşri, αφού ο Toyran νικήθηκε, δραπέτευσε, ενώ η οικογένειά του στάλθηκε αιχμάλωτη στην Άγκυρα.[338]

---

336 Για τη εκτίμηση αυτή βλ. Καστρίτση, 114.-Για την ιστορία της Αγκύρας και των οχυρώσεών της πόλης, που ονομάστηκε ως Ḳal'at al-Salāsil («φρούριο της αλυσίδας») βλ. F. Taeschner, "Ankara" EI2.-Paul Wittek, "Zur Geschichte Angoras im Mittelalter" 329-352.

337 Όπως επισημαίνει ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 114-115, στην πραγματικότητα, η εκδοχή της οθωμανικής ιστορικής παράδοσης, σύμφωνα με την οποία μετά το 1402 ισχυρά εμιράτα όπως το Καραμάν ή Γκερμιγιάν θα τηρούσαν πραγματική πίστη προς τον Μεχμέτ ή σε όποιον άλλο Οθωμανό πρίγκηπα, είναι αμφισβητήσιμη. Σύγχρονοι όμως Τούρκοι και ξένοι μελετητές δεν συμφωνούν με αυτή την εκδοχή. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 115, θεωρεί ότι οι ανωτέρω εμίρηδες ενδιαφέρονταν πρώτα από όλα να εξασφαλίσουν την δική τους επιβίωση. Σε κάθε περίπτωση η εκτίμηση και η υποψία των εμίρηδων ότι η επιβίωση αυτή θα απειλούνταν από οποιονδήποτε αρκετά ισχυρό πρίγκηπα που θα κατάφερνε να επανασυνδέσει την οθωμανική επικράτεια κάτω από την κυριαρχία του και να εκδιώξει κάθε του αντίπαλο του, τους καθιστούσε εχθρούς του τελευταίου. Σημειώνει επίσης ότι κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου οι συμμαχίες που συνάφθηκαν από τους εμίρηδες και από άλλες δυνάμεις με τους Οθωμανούς πρίγκηπες ακολούθησαν τον κανόνα: «ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου.» Ωστόσο οι προσδοκίες του Μεχμέτ να δημιουργήσει με τη βοήθεια των εμίρηδων συμμάχων του μια βάση στην Άγκυρα ενάντια στον Σουλεϊμάν δεν υλοποιήθηκαν.

338OA, 78a-79a.-Mz, 123-24.-Neşri, II, 454-455.-Κατά τον Καστρίτση, 115, αυτό το επεισόδιο θυμίζει παρόμοια γεγονότα που αναφέρονται στα προηγούμενα κεφάλαια του Neşri, τα οποία εξιστορούν μικρής κλίμακος συγκρούσεις που συνέβησαν μεταξύ του Μεχμέτ και των τοπικών αρχόντων της Ανατολής. Μόλις έφθασε ο Σουλεϊμάν στην Ανατολία, η θέση του Μεχμέτ φαινόταν ότι είχε κλονιστεί, όπως είχε επίσης συμβεί τους πρώτους μήνες του εμφύλιου πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου αγωνίστηκε προκειμένου να εδραιωθεί στην περιοχή Αμάσειας-Τοκάτης.

Ο Neşri δίνει ιδιαίτερη σημασία στην προσπάθεια του Μεχμέτ για την Άγκυρα. Όπως γράφει ο χρονογράφος, όταν αφίχθηκε ο Σουλεϊμάν με τις δυνάμεις του στην πόλη, ο Μεχμέτ και η ακολουθία του άλλαξαν γνώμη και αποφάσισαν να υποχωρήσουν στην Ανατολή.[339] Ο Μεχμέτ αναχώρησε για την Ανατολή, αφού εμπιστεύτηκε την Άγκυρα στην διοίκηση του Φιρούζ-ογλού Yakub μπέη.[340]

Σε σύσκεψη οι βεζίρηδες διχάστηκαν, αν έπρεπε να μείνουν ή φύγουν. Τότε ο Akbel Subaşı είπε: «Σουλτάνε του κόσμου! Αυτήν την στιγμή είναι αδύνατο να γίνει η μάχη, γιατί ο μεγαλύτερος αδελφός σας που ήρθε και αυτός είναι Οθωμανός (Οσμάν-ογλου). Τώρα αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να τον βάλουμε να αγωνιστεί για το μέλλον του κράτους. Ας κάνουμε τον Φιρούζ-ογλού Yakub μπέη φύλακα του κάστρου, αφήνουμε την πόλη και κινούμαστε γύρω στην επαρχία προκειμένου να το προστατεύσουμε. Εάν ο αδελφός σας έρθει εδώ και ο πληθυσμός της πόλης του δείξει σεβασμό, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα, εφόσον το εσωτερικό κάστρο παραμείνει δικό μας θα μπορέσουμε να κερδίσουμε πίσω την πόλη. Όμως ακόμα κι αν χάσουμε το εσωτερικό φρούριο, το θέλημα του Θεού θα μας δώσει και άλλες ευκαιρίες. Εφόσον η κυριαρχία (devlet) σας είναι ακόμα ανώριμη, η πόλη και η ακρόπολή της θα επανακτηθούν.» Ο σουλτάνος δέχτηκε το σχέδιό του, βγήκε από τα τείχη της Άγκυρας, και αποσύρθηκε στην Ανατολία.[341]

Όταν ο Σουλεϊμάν πλησίαζε στην Άγκυρα, πληροφορούμαστε ότι οι κάτοικοι της πόλης έκαναν σύσκεψη και αποφάσισαν να παραδώσουν την πόλη σε αυτόν.[342] Κατόπιν, ο στρατός εισήλθε από τις πύλες της και η Άγκυρα παραδόθηκε στον εμίρη Σουλεϊμάν. Εντωμεταξύ ο Yakub μπέης και η υπόλοιπη φρουρά κατέφυγαν στο κάστρο της πόλης, το

339 OA, 78a-79a.-Mz, 123-24.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 115, θεωρεί ότι η σκέψη τους είναι δύσκολο να γίνει κατανοητή, διότι ο στρατός του Σουλεϊμάν ήταν πολύ μεγάλος και ο Μεχμέτ ήταν ανίκανος να συγκεντρώσει ικανοποιητική στρατιωτική δύναμη για να τον αντιμετωπίσει και μάλιστα να πάρει την απόφαση να εγκαταλείψει μια βάση σε μια πολύ καλά ενισχυμένη πόλη όπως η Άγκυρα. Ο ιστορικός προσθέτει ότι εάν ο Μεχμέτ έμενε στην Άγκυρα και ο Σουλεϊμάν πετύχαινε να κυριεύσει την πόλη, θα είχε διατρέξει το κίνδυνο να συλληφθεί από τον μεγαλύτερο αδελφό του.

340 O Kastritsis, Sons of Bayezid, 115-116, παρατηρεί ότι όπως δείχνει το όνομά του, ο Yakub μπέης ήταν γιός του Φιρούζ μπέη, ο οποίος υπήρξε Οθωμανός κυβερνήτης της Άγκυρας το 1387 και από το 1399. Ο Yakub μπέης πρέπει να ήταν αρκετά σημαντικός αφού παρέμεινε κυβερνήτης της Άγκυρας και υπό τις διαταγές του Σουλεϊμάν. Διατήρησε την ίδια θέση όταν η Άγκυρα προσαρτήθηκε πάλι από τον Μεχμέτ μετά την αναχώρηση του Σουλεϊμάν το 1410. Παρόλα αυτά, αργότερα το 1412 προέκυψε μια διαφωνία με τον Μεχμέτ με αποτέλεσμα να φυλακιστεί στη Τοκάτη. Ήταν επίσης πρόγονος του Tursun μπέη, διάσημου χρονογράφου του Μεχμέτ Β΄ Πορθητή. Για το οικογενειακό δέντρο του Tursun μπέη, βλ. H.İnalcık-R.Murphey, Tursun Beg, 251.

341 OA, 78b-79A.-Mz, 123-24- Neşri, II, 454-461.O Kastritsis, Sons of Bayezid, 116, ερμηνεύοντας την εξιστόρηση του Neşri για την απώλεια της Άγκυρας από τον Μεχμέτ ότι δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα. Κατά την άποψή του ο Neşri, παρουσιάζει ότι ο ήρωα του πήρε απόφαση να μην αντιμετωπίσει τον Σουλεϊμάν στην Άγκυρα για λόγους ηθικής, διότι εάν πολεμούσε εναντίον Οθωμανού πρίγκιπα, που ήταν μεγαλύτερός του αδελφός, θα ήταν αναξιοπρεπής κίνηση εκ μέρους του.

342 O Neşri, OA, 79b.-Mz, 124.Neşri, 454-457, αναφέρει ότι στην απόφαση των κατοίκων έπαιξε ρόλο ο φόβος τους μήπως, εάν δεν παραδίνονταν, ο Σουλεϊμάν πολιορκούσε την πόλη και θα τους σκότωνε όλους. Γι'αυτό και οι κάτοικοι δικαιολόγησαν την απόφαση τους με τα λόγια «είναι και γιός του σουλτάνου μας, δεν είναι σωστό να είμαστε εχθροί του.»

οποίο ήταν αρκετά ισχυρό ώστε να μπορέσουν να αντέξουν μερικές μέρες πριν παραδοθούν. Ο Neşri γράφει ότι ο Φιρούζ-ογλού Yakub έστειλε στον Μεχμέτ μια επιστολή και του ζητούσε να έρθει να τον βοηθήσει, αλλά ο Τσανδαρλί Αλί Πασάς, μεγάλος βεζίρης του Σουλεϊμάν, μπόρεσε να πιάσει την επιστολή και να την αντικαταστήσει με μια πλαστή επιστολή που διέταζε τον Yakub να παραδώσει το φρούριο στον αδελφό του (Σουλεϊμάν).[343]

Σύμφωνα με τον Neşri, μετά την κατάληψη της Προύσας και της Άγκυρας από τον Σουλεϊμάν ο Μεχμέτ αναγκάστηκε να αποσυρθεί στην ανατολική βάση του μέσω του Beypazarı. Αν και η θέση του ήταν αδύνατη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τουλάχιστον μπορούσε ακόμα να κρατήσει ένα ισχυρό οχυρό στη βάση του. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Neşri, ο Μεχμέτ πήγε στην Αμάσεια αλλά καταδιώχτηκε από τον εμίρη Σουλεϊμάν, εκεί «αυτός ενίσχυσε τα κάστρα του και παρέμεινε. Ακόμα κι αν ο εμίρης Σουλεϊμάν έκανε χίλιες προσπάθειες, δεν μπόρεσε να σπάσει ούτε μια πέτρα από ένα κάστρο και «αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Προύσα.».[344]

2. Επιχειρήσεις του Σουλεϊμάν εναντίον του Τζινεήτ και του Μεχμέτ

Αφού ο Μεχμέτ υποχώρησε στην έδρα του, άρχισε μια περίοδος αδράνειας στην Ανατολία που διήρκεσε αρκετά χρόνια (1404-1410), μολονότι αυτά τα χρόνια δεν πέρασαν εντελώς ήρεμα. Γενικώς, και ο εμίρης Σουλεϊμάν και ο Μεχμέτ Τσελεμπή κατάφεραν να διατηρήσουν τα εδάφη τους στην Ανατολία, χωρίς να γίνει καμία σημαντική αλλαγή και για τις δύο πλευρές. Ο Σουλεϊμάν ήταν πολύ πιο ισχυρός από τον Μεχμέτ, διότι ήλεγχε την Ρούμελη και το μεγαλύτερο μέρος της οθωμανικής Ανατολίας, εκτός φυσικά από τις περιοχές του Μεχμέτ. Από το φθινόπωρο του 1404, οι κτήσεις του Σουλεϊμάν περιελάμβαναν και τις παραθαλάσσιες πόλεις της Μαύρης Θάλασσας μέχρι την Σαμψούντα στην Ανατολή. Οι σύμμαχοι του Μεχμέτ προσπάθησαν να αρπάξουν την Προύσα από τον Σουλεϊμάν εκ μέρους του Μεχμέτ. Στη συνέχεια, η κυριαρχία του εμίρη Σουλεϊμάν στην Ανατολία (1403-04) διακόπηκε, όταν αναγκάστηκε να φύγει για την Ρούμελη προκειμένου να καταπνίξει επαναστάσεις των Χριστιανών υποτελών του. Κατά τη δεύτερη φάση της κυριαρχίας του

343 OA, 79b.-Mz, 124.-Neşri, 456-457.-Κατά τον Καστρίτση, 116-117, πρόκειται για φανταστική ιστορία του Neşri, για να δικαιολογήσει την παράδοση της φρουράς στον Σουλεϊμάν και στρεβλώνει την εικόνα του Αλί Πασά και των βεζίρηδων της οικογένειας «Τσανδαρλί» ως αιτία όλου του κοινωνικού και πολιτικού κακού. Όσον αφορά τον Αλί Πασά, ο Kastritsis παρατηρεί ότι ο Neşri παρουσιάζει μια εντυπωσιακή ομοιότητα με τα Ανώνυμα οθωμανικά χρονικά, στα οποία ο Αλί Πασάς και οι άλλοι βεζίρηδες της οικογένειας Τσανδαρλί είναι αδιαφιλονίκητοι κακοποιοί. Ο Cemal Kafadar, Between Two Worlds, 110-112 κ.ε., επισημαίνει ότι ο λόγος της αμαύρωσης της οικογένειας του Τσανδαρλί πρέπει αναζητηθεί στις κοινωνικές εντάσεις που δημιουργήθηκαν από την οθωμανική συγκεντρωτική πολιτική στην εποχή του Βαγιαζήτ Α΄ και του Μεχμέτ Β΄.

344OA, 81a.-Mz, 125.-Neşri, 458-459.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 117-118, θεωρεί υπερβολική τη αφήγηση του Neşri. Επισημαίνει ότι πρέπει να αναγνωριστεί και η αλήθεια που διακρίνεται κατά την αφήγηση: η δυσκολία προσέγγισης της περιοχής του Μεχμέτ και η πίστη της τελικής του επικράτησης θα αποτελέσουν σημαντικά στοιχεία στη συνέχεια για τα χρόνια που θα ακολουθήσουν. Στο μέλλον θα ήταν ευκολότερο να εκμεταλλευθεί τα στρατιωτικά τμήματα του αδελφού του όταν θα είχε μία δική βάση.

(1405-1410) ο Σουλεϊμάν αντιμετώπισε την ίδια αντίδραση από τους συμμάχους του Μεχμέτ με αποτέλεσμα την επιστροφή του στη Ρούμελη με κοινό σχέδιο που θα μελετηθεί παρακάτω.

Το καλοκαίρι του 1405, ο Σουλεϊμάν πέρασε εκ νέου στην Ανατολία και άρχισε να οργανώνει εκστρατεία στα εδάφη του εμιράτου του Αϊδινίου. Η χρονολογία των ενεργειών του Σουλεϊμάν στην Ανατολία παρέχεται από τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, ο οποίος αναφέρεται στις δύο εκστρατείες του Σουλεϊμάν «στην Ανατολή». Ο χρονογράφος γράφει ότι μετά την πρώτη εκστρατεία, ο Σουλεϊμάν επέστρεψε στην Ρούμελη για να αντιμετωπίσει την επανάσταση κάποιων βουλγαρικών πόλεων «η οποία υποκινήθηκε από τους γιους των Βουλγάρων βασιλιάδων.» Αφού ο Σουλεϊμάν κατέστειλε τις ταραχές, «ησύχασαν τα πράγματα όπως μετά από μια θύελλα, και ο βασιλιάς Σουλεϊμάν εκστράτευσε στην Ανατολή.»[345]

Η δεύτερη εκστρατεία του Σουλεϊμάν στην Ανατολία μπορεί να χρονολογηθεί με ακρίβεια χάρη σε μια αναφορά που στάλθηκε στην βενετική Κρήτη στις 23 Ιουλίου του 1405.[346] Δυστυχώς κάποιες γραμμές αυτής της αναφοράς είναι δυσανάγνωστες, ωστόσο μπορεί να θεωρηθεί ότι κατά την σύνταξής της ο Σουλεϊμάν (Musulman Çalabi) προετοιμαζόταν να περάσει στην Ανατολία, για να αντιμετωπίσει τον αδελφό του, τον Μεχμέτ (Creçi so fradelo) στην Θεολόγο (Ayasoluk, σύγχρονη κωμόπολη Selçuk). Όπως αναφέρει ο Δούκας, εκείνο το διάστημα ο Cüneyd (Τζινεήτ) κινούνταν στο όνομα του Σουλεϊμάν. Το καλοκαίρι του 1403 ο Cüneyd είχε συνάψει συμμαχία με τον Ίσα μετά την ήττα του από τον Μεχμέτ. Η ανωτέρω βενετική αναφορά που στάλθηκε στην Κρήτη από την δυτική Ανατολία αναφέρεται επίσης στην Μίλητο (Palatia), όπου ο Μεχμέτ τον Ιούλιο του 1405 είχε συνάψει μια συμμαχία με τους εμίρηδες του Μεντεσέ και του Αϊδινίου και ο Cüneyd προσπάθησε να την υπονομεύσει προς όφελος του Σουλεϊμάν. Όμως δεν ξέρουμε την έκβαση της σύγκρουσης μεταξύ του Μεχμέτ και του Σουλεϊμάν στο Αϊδίνι. Μετά το 1405, ο Σουλεϊμάν παρέμεινε ενεργά στην περιοχή του Αϊδινίου, όπου κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1405-1406, ο Cüneyd, αφού δολοφόνησε τον εμίρη Ουμούρ και κήρυξε την ανεξαρτησία του από την οθωμανική εξουσία, έγινε κύριος του Αϊδινίου.[347] Σύμφωνα με την λεπτομερή περιγραφή του Δούκα για την εκστρατεία ο Σουλεϊμάν θέλησε να υποτάξει τον Cüneyd, αλλά οι εμίρηδες του Καραμάν και του Γκερμιγιάν τάχτηκαν με πολυάριθμες δυνάμεις στο πλευρό

345 Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 26-30, γράφει ότι στην πρώτη από τις δύο εκστρατείες του, υποτίθεται ότι ο Σουλεϊμάν σκόπευε να πάρει τη κληρονομιά του πατέρα του από τον Ίσα, ο οποίος σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο, σκοτώθηκε από τον Σουλεϊμάν. Όπως παρατηρεί ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 118-119, ο Κωνσταντίνος όντας στην Σερβία, βρίσκεται μακριά από την Ανατολία, όπου λάμβαναν χώρα οι εκστρατείες του Σουλεϊμάν και γι' αυτό δεν μπορεί να εμπιστευθεί κανείς τις λεπτομέρειες που αναφέρει.

346 F. Thiriet, Duca di Candia, σ. 189.-Zachariadou, Trade and Crusade, 86.

347 Βλ. H. Zachariadou, Trade and Crusade, 85-89.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 119, υποστηρίζει ότι ο Neşri αποσιωπά το εν λόγω γεγονός, πιθανόν γιατί το αποτέλεσμα δεν ήταν ευνοϊκό για τον Μεχμέτ. Εάν ήταν ευνοϊκό, ο συγγραφέας του σίγουρα θα αναφερόταν σε μια τέτοια νίκη.

του Cüneyd.[348] Επιπλέον ένα βενετικό έγγραφο του 1407 αναφέρει ότι, ο Σουλεϊμάν είχε συγκεντρώσει τον στόλο του στην Καλλίπολη προκειμένου να αποπλεύσει προς Θεολόγο, την Μίλητο, και την Σμύρνη, όπου σκόπευε προφανώς να επισκευάσει το φρούριο που είχε καταστραφεί από τον στρατό του Τιμούρ.[349] Μολονότι δεν ξέρουμε σε τι βαθμό είχε εμπλακεί ο Μεχμέτ σε αυτά τα γεγονότα, φαίνεται ότι συνέχισε να συμμετέχει στις υποθέσεις του Αϊδινίου κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Σύμφωνα με τις ειδήσεις, που είχαν φθάσει στην Ραγούζα (Dubrovnik) τον Ιούνιο του 1407, ο Μεχμέτ μετά από επίθεση που δέχτηκε από τον Σουλεϊμάν κατέφυγε σε ένα βουνό κοντά στην Σμύρνη.[350]

Ο Μεχμέτ είχε συμμαχήσει με τους εμίρηδες του Αϊδινίου και του Μεντεσέ ενάντια στον Σουλεϊμάν, ο οποίος τότε για ακόμη μια φορά κατέστησε τον Cüneyd υποτελή και κατάφερε με το κύρος του να επανακτήσει τα εδάφη που είχαν χαθεί λόγω της οθωμανικής ήττας στην Άγκυρα. Ο εμίρης Σουλεϊμάν δεν επιτέθηκε μόνο στα εμιράτα του Αϊδινίου και Μεντεσέ κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας παρουσίας του στην Ανατολία. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο Neşri κάνει λόγο για μια εκστρατεία του Σουλεϊμάν εναντίον του Καραμάν που οργανώθηκε με την ανανέωση της συμμαχίας μεταξύ Καραμάν και Μεχμέτ, που είχε συναφθεί αρχικά εναντίον του Ίσα.[351] Σύμφωνα με τον Neşri, κατά τη διάρκεια της πρώτης εκστρατείας του εμίρη Σουλεϊμάν στην Ανατολία, όταν ο ίδιος άρπαξε την Προύσα και την Άγκυρα από τον Μεχμέτ, συγκέντρωσε έναν πολυάριθμό στρατό για «μια σημαντική εκστρατεία». Όταν ετοιμάστηκε ο στρατός, ο Σουλεϊμάν ειδοποιήθηκε ότι εάν βαδίσει προς την κατεύθυνση του Sivrihisar, οι κάτοικοι θα του παραδώσουν την πόλη. Ως εκ τούτου, βάδισε προς τον Sivrihisar, αλλά οι κάτοικοι δεν εκπλήρωσαν την υπόσχεση. Στο μεταξύ, ο εμίρης του Καραμάν είχε ενημερωθεί για την άφιξη του οθωμανικού στρατού στα εδάφη του [στο Sivrihisar] και είχε δώσει εντολή για επίθεση εναντίον του. Φαίνεται όμως ότι όταν είδε το μέγεθος του οθωμανικού στρατού, άλλαξε γνώμη. Ο Σουλεϊμάν καταδίωξε τον στρατό του εμίρη μέσα στο έδαφός του και στρατοπέδευσε στο Άκ-σαράϊ (Aksaray) της Καππαδοκίας. Ο Οθωμανός στρατηγός Εβρενός εμφανίζεται σε αυτήν την εκστρατεία ως το δεύτερο σημαντικό πρόσωπο μετά τον Σουλεϊμάν στην αρχηγία του στρατού. Ενώ ο στρατός του Σουλεϊμάν στρατοπέδευσε στο Aksaray, ο εμίρης του Καραμάν ήλθε σε επαφή με τον Μεχμέτ Τσελεμπή. Έστειλε μια επιστολή με έναν άνθρωπό του, και εξέφρασε την επιθυμία

348Δούκας, 119.31-120.2 και 120.8-11: «Τότε δὴ ἔαρος ἀρξαμένου στρατόν ἀθροίζειν ἤρξατο κατὰ τοῦ Τζινεήτ. Ὁ δὲ αὐτὸς Τζινεὴτ σὺν ὀλίγοις ἵπποις δρομαίοις εἰς Ἰκόνιον, μητρόπολιν τῆς Λυκαιονίας, ἔρχεται καὶ τῷ Καραμὰν ὁμιλήσας, κατέρχεται εἰς Έφεσον ... – Τότε οἱ ἡγεμόνες ἐνωτισθέντες τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ εἰς συμφέρον αὐτῶν λογισάμενοι ἐχώρουν ἐν ἅρμασι καὶ ο μὲν Καραμὰν ἐν τρισὶ χιλιάσιν, ὁ δὲ Καρμιὰν ἐν δέκα καὶ ὁ Τζινεήτ ἐν πέντε χιλιάσιν ἐν Ἐφέσω ἐστρατοπέδευσαν.»-Kastritsis, Sons of Bayezid, 119-120.
349Δούκας, 115-119.-H. Zachariadou, Trade and Crusade, 86.-Anthony Luttrell, «Hospitallers of Rhodes», 101-102.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 120.
350Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, 170-71.- H. Zachariadou, Trade and Crusade, 86-87.
351OA, 84a-85b.-Mz, 128-29.-Neşri, 468-473.

να συναντηθούν οι δύο στο φρούριο Cemale στο Kırşehir και να ανταλλάξουν όρκους πίστεως ότι θα σταθούν μεταξύ τους σαν φίλοι και εχθροί των εχθρών τους. Όταν γινόταν αυτό, η μισή από την εξουσία του Καραμάν θα περνούσε στον Μεχμέτ. Μόλις αυτοί οι δύο γίνονταν σύμμαχοι, θα ανάγκαζαν τον εμίρη Σουλεϊμάν να υποχωρήσει. Οι δύο ηγέτες συναντήθηκαν στο φρούριο Cemale (Τζεμάλε) και δεσμεύτηκαν με όρκο και συνθήκη. Ο Neşri υποστηρίζει ότι μετά την σύναψη αυτής της συνθήκης, ο Εβρενός και ο Σουλεϊμάν συμφώνησαν στο ότι ο εχθρός τους ήταν πλέον πάρα πολύ ισχυρός, ώστε να μπορέσουν να τον αντιμετωπίσουν σε μάχη. Γι' αυτό αποφάσισαν να καταφύγουν στην Άγκυρα, εάν οι εχθροί πορεύονταν εναντίον τους, ώστε να μπορέσουν να τον αντιμετωπίσουν έχοντας την πόλη στα νώτα τους. Η εκστρατεία του Σουλεϊμάν εναντίον του Καραμάν καθώς και η ανωτέρω συμμαχία μεταξύ του εμίρη του Καραμάν και του Μεχμέτ αναφέρεται μόνο από τον Neşri. Αυτή η σημαντική οθωμανική πηγή κάνει εκτενώς λόγο για μια άγνωστή μέχρι τώρα προσπάθεια του Μεχμέτ να καταλάβει την Προύσα από τον Σουλεϊμάν.[352]

Ο Neşri διηγείται ότι αφού ο Μεχμέτ έχασε την Προύσα, ένας κατάσκοπος έφθασε στην αυλή του, ο οποίος τον ενημέρωσε ως εξής: «Ω Σαχ του κόσμου! Λίγο πριν είχατε στείλει τον υπηρέτη σας στην Προύσα. Πήγα εκεί και έκανα μια πλήρη έρευνα. Ο αδελφός σας είναι μόνος του και έχει μόνο εξακόσια άτομα στο πλευρό του. Μοναδική του ασχολία είναι να πίνει κρασί μέρα και νύχτα, μπαίνει στο λουτρό, πίνει κρασί και παραμένει εκεί διασκεδάζοντας για έναν ολόκληρο μήνα. Αυτή είναι μια σπανιότατη ευκαιρία που δεν πρόκειται να έρθει ξανά. Εάν επιτεθείτε σε αυτόν με πλήρη δύναμη, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα επιτυχίας».[353] Ο Neşri συνεχίζει ότι όταν ο Μεχμέτ και οι μπέηδες άκουσαν τα λόγια του κατασκόπου, αποφάσισαν αμέσως να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία και να πλήξουν τον Σουλεϊμάν στην Προύσα. Ωστόσο, όταν έφθασαν στον ποταμό Σαγγάριο (Sakarya), παρεμποδίστηκαν από έναν μπέη ονόματι Σουλεϊμάν Subaşı, ο οποίος είχε έρθει για να

352OA, 85a-85b.-Mz, 128-29.-Neşri, 472-473.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 120-121, σχολιάζοντας την ιστορία του Neşri για αυτήν την ανεπιτυχή επιχείρηση του Σουλεϊμάν αναφέρεται με το ίδιο σχεδόν πνεύμα όπως και στο προηγούμενο επεισόδιο της απώλειας της Άγκυρας από τα χέρια του Μεχμέτ, πιθανολογεί ότι ο Neşri κρύβει τον πυρήνα αλήθειας καθώς περιέχει επίσης μια απίθανη ιστορία, στην οποία παρουσιάζει τον Αλί Πασά ως κακοποιό. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, εάν δεχτούμε την θεωρία ότι ο Ali Paşa διαδραμάτισε πραγματικά κάποιο ρόλο σε αυτό το γεγονός, αυτό μας επιτρέπει να ορίσουμε terminus ante quem τις 28 Δεκεμβρίου 1406, δηλαδή την ημερομηνία θανάτου του Ali Paşa. Βλ. και Wittek and Taeschner, "Die Vizirfamilie der Candarlızāde."

353OA, 81a-81b.-Mz, 125-26.-Neşri, 460-461.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 121-122, επισημαίνει ότι όπως οι αφηγήσεις για τις κολακείες και την πανουργία του Τσανδαρλί Αλί Πασά, έτσι και οι αναφορές για κατανάλωση κρασιού από τον Σουλεϊμάν στα λουτρά (hamam) είναι συνήθεις στα οθωμανικά και βυζαντινά χρονικά και δεν πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη αξία. Επισημαίνει ότι αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι ο Σουλεϊμάν πράγματι απολάμβανε το κρασί και την αυλική ζωή, τέτοιες συνήθειες δεν ήταν ασυνήθιστες μεταξύ των μεσαιωνικών ισλαμικών κυβερνητών. Αυτές οι ιστορίες απεικονίζουν στην πραγματικότητα μια βαθύτερη σε ημερήσια διάταξη αντίθεση στο πρόγραμμα του μετασχηματισμού του οθωμανικού εμιράτου σε μια συγκεντρωτική στατική αυτοκρατορία στο σελτζούκικο ή το βυζαντινό πρότυπο. Ο Kastritsis σχολιάζει την ανωτέρω αφήγηση για μια σκόπιμη παρερμηνεία εκ μέρους του Neşri.

διεξαγάγει καταγραφή εδαφών και του φορολογικού πληθυσμού (ταχρίρ). Αυτός έσπευσε στην Προύσα και ενημέρωσε τον εμίρη Σουλεϊμάν για την επικείμενη επίθεση.[354]

Όταν ο εμίρης Σουλεϊμάν έμαθε ότι ο Μεχμέτ ήταν καθ' οδόν, ανησύχησε επειδή το μέγεθος του στρατού του είχε μειωθεί πολύ, και δήλωσε ότι θα έπρεπε να επιστρέψει στην Ρούμελη με σκοπό να συγκεντρώσει περισσότερα στρατεύματα, για να αντιμετωπίσει τον αδελφό του. Όμως ο Ali Paşa καθησύχασε τον Σουλεϊμάν προτείνοντάς του να αντιμετωπίσουν τον Μεχμέτ σε μια τοποθεσία, όπου θα είχαν πλεονεκτική θέση. Επιλέχτηκε το Çakır Pınarı, ένας τόπος που είναι κοντά στο Yenişehir, και ο Σουλεϊμάν έστειλε τους φύλακες στην περιοχή υπό τις διαταγές του Γαζί Εβρενός. Ωστόσο, μόλις έφθασαν εκεί η εμπροσθοφυλακή του Εβρενός δέχτηκε επίθεση από τους άνδρες του Μεχμέτ. Παρά το αρχικό πλεονέκτημά του, ο Μεχμέτ δεν μπόρεσε να νικήσει τον Σουλεϊμάν στην μάχη που ακολούθησε, η οποία φαίνεται να έμοιαζε με πολιορκία, διότι όπως αναφέρει ο Neşri διήρκεσε μια ολόκληρη εβδομάδα.[355]

Όπως γράφει ο Neşri «όταν ο εμίρης Σουλεϊμάν είδε το μεγαλείο και τη δύναμη του σουλτάνου [Μεχμέτ], φοβήθηκε και ήθελε να φύγει. Ο Ali Paşa επινόησε τότε ένα τέχνασμα. Έγραψε στον σουλτάνο μια επιστολή και έβαλε έναν από τους υπηρέτες του να του την παραδώσει. Ο Πασάς έγραφε στην επιστολή: «Ω Σουλτάνε του κόσμου! Να ξέρετε ότι όλοι οι μπέηδες κάνουν σχέδια εις βάρος σας. Έχουν έλθει σε μια συμφωνία με την πλευρά μας να σας παραδώσουν. Όμως δεν είναι όλοι σύμφωνοι με αυτήν την ιδέα. Ο πατέρας σας είχε

354Neşri, 462-463.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 122, ερμηνεύοντας την αναφορά του Neşri για την γεωδαισία (il yazmak) του Σουλεϊμάν θεωρεί ότι στο χρονικό (το οποίο γράφτηκε κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου ή αμέσως μετά), εμφανίζεται μία νέα διοικητική πρακτική που στην συνέχεια θα αποτελέσει ουσιαστικά την συνήθη πρακτική του οθωμανικού κράτους της κλασικής περιόδου. Στην πραγματικότητα, όπως είναι γνωστό από ένα μεταγενέστερο timar defteri, ο εμίρης Σουλεϊμάν διένεμε τιμάρια στην Αλβανία κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου. Βλ. Başbakanlık Arşivi, Maliyeden Müdevver, 231. «Timar defteri» είναι βιβλίο καταγραφών των τιμαρίων (προνοιών) και των κατόχων τους. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 166, εκτιμά επίσης ότι τα Ανώνυμα οθωμανικά χρονικά επίσης αναδεικνύουν ότι τέτοιες εδαφικές έρευνες (tahrīr) προκάλεσαν την εχθρότητα των ανθενωτικών δυνάμεων στην οθωμανική επικράτεια, οι οποίοι τις θεώρησαν δίκαια ως τυπικές και βασικές πράξεις του συγκεντρωτικού κράτους και γι' αυτό προέβαλαν αντίδραση. Βλ. Οθωμανικά Ανώνυμα Χρονικά, 30.-Bernard Lewis, Capture of Constantinople, 139.-Kafadar, Between Two Worlds, 110-12 κ.ε. Κατά τον Καστρίτση, 166-167, σε μια εποχή που η κατάρρευση της αυτοκρατορίας του Βαγιαζήτ έφερε στην επιφάνεια τις κοινωνικές εντάσεις που δημιουργήθηκαν από το αυτοκρατορικό πρόγραμμά του, η αναφορά του εμίρη Σουλεϊμάν να πραγματοποιεί μια εδαφική έρευνα, δεν θα μπορούσε πιθανόν να είχε αποφευχθεί από το ακροατήριο του Neşri, το οποίο φαίνεται να περιλαμβάνει πολλούς ανθρώπους με παρόμοιες απόψεις. Κατά την γνώμη του Καστρίτση, όπως και οι αναφορές στη οικειότητα του Σουλεϊμάν τον Çandarlı Ali Paşa και τις αυλικές ακολασίες του, η αναφορά του χρονικού στην εδαφική έρευνα είχε πιθανώς επίδραση δυσφήμησης του εμίρη Σουλεϊμάν του ως υποψήφιου διεκδικητή του θρόνου.

355OA, 81a-84a.-Neşri, 464-465.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 123, ο Neşri αποδίδει την αποτυχία του Μεχμέτ στην πλεονεκτική θέση του Σουλεϊμάν, στον καιρό και σε τεχνάσματα του Αλί Πασά.

χαρίσει πολλές εύνοιες σε μένα και σας συμπαθώ, έτσι να το ξέρετε! Τώρα σας τα έχω πει, έτσι εάν κάτι συμβεί αργότερα μην παραπονεθείτε σε μένα!».[356]

Στο τέλος, ο Μεχμέτ έχασε τη μάχη από τον Σουλεϊμάν και αναγκάστηκε ακόμη μια φορά να επιστρέψει στην έδρα του στην Ανατολή. Αυτές οι ήττες ανάγκασαν τελικά τον Μεχμέτ να παίξει ένα άλλο χαρτί: τον Μούσα. Θέτοντας έναν άλλο διεκδικητή του οθωμανικού θρόνου στην πολιτική σκηνή, ενθάρρυνε τον Μούσα να περάσει στην Ρούμελη.

3. Η δράση του Μούσα Çelebi στα τουρκικά εμιράτα: Τζαντάρ (Κασταμονής-Σινώπης) και Καραμάν (Ικονίου)

Οι πλουσιότερες πηγές που αναφέρονται στις κινήσεις του Μούσα[357] είναι οθωμανικές. Στην χρονολόγηση όμως της μετάβασής του στην Ρούμελη δεν είναι αξιόπιστες. Επιπλέον ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για το θέμα, αλλά δεν καλύπτει όλα τα στάδια των κινήσεων του πρίγκιπα. Στην χρονολόγηση είναι χρήσιμα τα βενετικά έγγραφα. Τον Μάρτιο του 1409 η βενετική Σύγκλητος συζητούσε να συνεργαστεί με τον Μεχμέτ, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά στον Μούσα. Αυτή η πληροφορία αποδεικνύει ξεκάθαρα ότι εκείνη την περίοδο ο Μούσα δεν είχε φθάσει ακόμα στην επικράτεια του Σουλεϊμάν, στη Ρούμελη, ή οι ειδήσεις της άφιξής του εκεί δεν είχαν φθάσει ακόμα στη Βενετία. Όπως κάνει νύξη η βενετική σύγκλητος ο Μούσα έφθασε το 1409 στην Ρούμελη ως ανεξάρτητος διεκδικητής ή ως πράκτορας του Μεχμέτ, σε μια στιγμή που ο ανταγωνισμός αποκορυφώθηκε μεταξύ του Μεχμέτ και του Σουλεϊμάν στην Ανατολία.[358]

---

356 Neşri, 464-467.

357Ο N. Filipović, Princ Musa, 132, είναι ο πρώτος ιστορικός που εστίασε στην πολιτική και κοινωνική πλευρά της καριέρας του Μούσα. Σύμφωνα με τον ιστορικό η σύγχρονη ιστορική έρευνα δεν μπόρεσε να ερμηνεύσει ορθά τις κινήσεις του Μούσα και τον ανέφερε ως ένα απλό πρίγκιπα. Βλ. Ο Hammer, GOR, I, 388-389, 392-399.-St.Stanojevic, «Biographie» 440-446, 449-453.-Εκτός από τον P. Wittek, «Defaite» 1-34, περισσότεροι ιστορικοί δεν πρόσεξαν τον κοινωνικό χαρακτήρα του κινήματος του Μούσα, διότι δεν γνώριζαν τις ανατολικές γλώσσες. Οι Τουρκολόγοι επίσης ακολουθώντας την αρνητική στάση των Οθωμανών ιστορικών (που ήταν εκπρόσωποι της άποψης της οθωμανικής αυλής) δεν μπόρεσαν να μελετήσουν επιτυχώς το θέμα.

358 Η παλαιά ιστορική έρευνα υποστήριξε ότι ο Μούσα έφθασε στην Βλαχία το 1406, δηλαδή πριν από την εκστρατεία του Σουλεϊμάν στην Ανατολία. Βλ. Ο Hammer, GOR, 346, και Zinkeisen, GOR, I, 426-31.-Η Alexandrescu, "Les relations" 116, ακλουθώντας την παλαιά θεωρία ισχυρίστηκε ότι ο Μούσα βρισκόταν στην Βλαχία ήδη από το 1406.-Ο İnalcık, "Mehemmed I" 974 ακολούθησε την θεωρία της Alexandrescu. Οι τελευταίοι είναι οι μόνοι που έχουν υιοθετήσει την χρονολογία 1406 για το πέρασμα του Μούσα στην Βλαχία. Η Alexandrescu βασίζει την υπόθεσή της στην κατάσταση της Βλαχίας περίπου το 1406.-Ο Jirecek, Geschichte, 338 και 340, επισήμαινε ότι ο Σουλεϊμάν το 1405 βρισκόταν στην Βουλγαρία, όπου κατέλαβε την πόλη Temsko. Ο Filipović, 138 και 140-142, ακολουθεί τον Jirecek. Ο ιστορικός με βάση ένα οθωμανικό έγγραφο (Süheyl Ünver, «Tuğra» 339), που επικυρώθηκε από τον Σουλεϊμάν στην Προύσα το 808 (23.12.1405-21.1.1406) και μια αναφορά της Ραγούζας (Diplomatarium Ragusanum, 195) υπέθεσε ότι ο Μούσα δεν πέρασε στην Βλαχία το 1406, αλλά το 1409.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 135-136, υποστηρίζει ότι ο Μιρτζέα πραγματικά είχε επιδιώξει μια λύση στα προβλήματά του με τους Οθωμανούς το 1406, αυτό όμως το γεγονός δεν σημαίνει ότι μπόρεσε πραγματικά να φέρει τον Μούσα στο βλαχικό έδαφος τόσο νωρίς. Δεν συμμερίζεται την υπόθεση της Alexandrescu και θεωρεί ανεπαρκή τα στοιχεία που προσάγει. Κατά τη άποψή του, ο Σουλεϊμάν σίγουρα θα είχε αντιδράσει στην παρουσία του Μούσα, εάν αυτός ήταν από

Το παρελθόν του Μούσα πριν το 1409 δεν το γνωρίζουμε εκτενώς, Όπως γράφει ο Neşri, όταν αναχώρησε ο Τιμούρ από την Ανατολία την άνοιξη του 1403, ο Μούσα βρισκόταν υπό την επιτήρηση του μεγαλύτερου αδελφού του Μεχμέτ. Οι πηγές δεν αναφέρουν τίποτε για τον Μούσα μέχρι που επανεμφανίζεται ενεργά στην αφήγηση του Neşri. Όταν ο Σουλεϊμάν βρισκόταν ακόμα στην Ανατολία, ο Μούσα ζήτησε την άδεια του Μεχμέτ και έφυγε από την αυλή του. Ήλθε αμέσως σε επαφή με τους εμίρηδες του Τζαντάρ (Ισφενδιγιάρ) και του Καραμάν του Ικονίου. Αφού ο Σουλεϊμάν ανέλαβε τον έλεγχο της Προύσας, ο Μεχμέτ περιορίστηκε πάλι στην έδρα του στην Ανατολή και δεν μπόρεσε να κερδίσει κανένα έδαφος από τον αδελφό του. Ο Μούσα σύμφωνα με τα χρονικά εμφανίζεται ενώπιον του Μεχμέτ ακριβώς εκείνη τη στιγμή. Όπως αναφέρεται, ο Μούσα προκειμένου να γίνει μπέης της Ρούμελης, ζήτησε από τον Μεχμέτ να του επιτρέψει να πάει στην Ρούμελη με την βοήθεια του Ισφενδιγιάρ, εμίρη Κασταμονής και Σινώπης. Στην πραγματικότητα αυτές οι κινήσεις του Μεχμέτ στόχευαν στην απομάκρυνση του Σουλεϊμάν από την Ανατολία, για να μπορέσει ο ίδιος να επανακτήσει την εξουσία της χώρας. Ο Μεχμέτ πρέπει να είχε πιστέψει ότι αυτός ήταν ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο θα γινόταν για ακόμα μια φορά ο αδιαφιλονίκητος Οθωμανός κυρίαρχος της Ανατολίας, και στη συνέχεια της Ρούμελης. Αυτό διότι, όπως εξιστορεί ο Neşri, εάν ο Μούσα δεν κατάφερνε να γίνει κυρίαρχος εκείνης της επαρχίας, η θέση του δεν θα ήταν τίποτε παραπάνω από ενός υποτελούς του Μεχμέτ.

Ο εμίρης Σουλεϊμάν χάρη στην κατάκτηση της Προύσας (1403-1404) ανέλαβε την εξουσία της οθωμανικής επικράτειας στην Ανατολία και αυτή η περιοχή αποτέλεσε την κύρια βάση του οθωμανικού κράτους. Βρέθηκε όμως αντιμέτωπος με τους Τούρκους εμίρηδες και τον αδερφό του, Μεχμέτ. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, βάζοντας τον Μούσα στην πολιτική σκηνή, ο Μεχμέτ δεν κατάφερε μόνο να απομακρύνει τον Σουλεϊμάν από την Ανατολή, αλλά

το 1406 στην Βλαχία και δεν θα περίμενε μέχρι το 1410, για να επιστρέψει στην Ρούμελη. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι η έλλειψη αποδείξεων για την παρουσία του Μούσα ίσως οφείλεται στην πιθανότητα ο Μούσα να είχε κρατηθεί ως «φιλοξενούμενος» του Μιρτζέα στην Βλαχία για αρκετά χρόνια, αν και δεν υπάρχει κανένας τρόπος να το γνωρίζουμε. Όπως έχει αναφερθεί, ο Σουλεϊμάν κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στην Ανατολία, σκόπευε να εξασφαλίσει το καθεστώς της Ρούμελης χάρη στις ειρηνικές σχέσεις του με τις χριστιανικές δυνάμεις της περιοχής. Βασίζει την υπόθεσή του σχετικά με τον ενεργό ρόλο του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου στην εμπλοκή του Μεχμέτ, του Μιρτζέα και των Τούρκων εμίρηδων, σε μία εγκωμιαστική ομιλία του Ιωάννη Χορτασμένου για τον Μανουήλ Παλαιολόγο, η οποία γράφτηκε για τον εορτασμό της επιστροφής του αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη μετά από μια επίσκεψη στην Θεσσαλονίκη τον Ιανουάριο 1409. Εδώ ο Χορτασμένος αναφέρεται σε μια νέα επικείμενη σύγκρουση μεταξύ των Οθωμανών πριγκήπων. Βλ. Ιωάννης Χορτασμένος, 219.-Για τη χρονολόγηση της επίσκεψης του Μανουήλ Παλαιολόγου στην Θεσσαλονίκη, βλ. Ν. Οικονομίδης, Docheiariou, 21, 269-71, 279-85.-Ο M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Mûsâ Çelebî," 661-666, πίστευε ότι ο Μούσα έφθασε στην Βλαχία τον Ιούλιο του 1409, αφού πέρασε την Μαύρη Θάλασσα μέσω της Σινώπης, αλλά δεν έχει καμία απόδειξη για τον ισχυρισμό αυτό.-Ο N. Jorga «Inscription» 11-12, υποστηρίζει ότι μια επιγραφή που βρίσκεται σε μια εκκλησία στο χωριό Elchani κοντά στην Αχρίδα αναφέρεται στην κυριαρχία του Μούσα στην περιοχή από το 1407-08.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 129, εκτιμά ότι πριν από το 1409 ο Μούσα δεν ήταν ακόμα στην Ρούμελη, αυτό όμως δεν σημαίνει απαραίτητα ότι δεν κατέστρωνε σχέδια με σκοπό να πάει εκεί, διότι η σταδιοδρομία του Μούσα πριν από το 1409 δεν είναι ευρέως γνωστή. Είναι γνωστό όμως ότι όταν αναχώρησε ο Τιμούρ από την Ανατολία την άνοιξη του 1403, ο Μούσα βρισκόταν υπό την επιτήρηση του μεγαλύτερου αδελφού του Μεχμέτ.

και απαλλάχθηκε από την συνεχή απειλή του με αποτέλεσμα να εξασφαλίσει την κυριαρχία του. Οι πηγές δεν μας επιτρέπουν να ορίσουμε τις ακριβείς ημερομηνίες αυτής της αποστολής του Μούσα. Απ' ό,τι φαίνεται ο Μούσα πέρασε πρώτα κάποιο χρονικό διάστημα στην Κασταμονή και μετά μετέβη στο εμιράτο Καραμάν του Ικονίου. Αργότερα γύρισε και διαπεραιώθηκε στην Βλαχία μέσω της Σινώπης με την ενίσχυση του εμίρη Ισφενδιγιάρ και του Βλάχου βοϊβόδα Μιρτζέα.

Αν και δεν ξέρουμε ακριβώς πότε ο Μούσα πέρασε στην Βλαχία, γνωρίζουμε ότι άρχισε τη δράση του στην Ρούμελη μετά τον Σεπτέμβριο του 1409. Γι' αυτό κατά την άποψη του Καστρίτση πιθανότατα ο Μούσα έφθασε στην Βλαχία λίγο πριν από τον Σεπτέμβριο του 1409.[359]

Επιπλέον, σύμφωνα με την παράδοση, ο Μούσα θα έπρεπε να φροντίσει την κοπή νομισμάτων στο όνομα του Μεχμέτ, καθώς και την αναφορά του ονόματός του στα κηρύγματα της Παρασκευής στα ισλαμικά τεμένη (khutbah). Ο Μεχμέτ, συνεχίζει ο Neşri, έδωσε την συγκατάθεσή του στον Μούσα και η συμφωνία επικυρώθηκε μεταξύ των δύο αδερφών με όρκο.[360]

Δεν ξέρουμε πολλά για την διάρκεια της παραμονής του Μούσα στην Ανατολία, προτού περάσει στην Ρούμελη. Όπως μαθαίνουμε από την αφήγηση του Neşri ο Μούσα έκανε δύο επισκέψεις στην αυλή του Ισφενδιγιάρ στην Κασταμονή (Kastamonu). Αν και στην πρώτη του επίσκεψη ο Μούσα έγινε δεκτός από τον Ισφενδιγιάρ «δεν μπόρεσε να εκφράσει επιθυμία του (να περάσει στην Ρούμελη).».[361] Αν πιστέψουμε τον Neşri η δεύτερη επίσκεψη έγινε στην αυλή του εμίρη του Καραμάν, όπου και εκεί ο Μούσα αντιμετωπίστηκε καλά «παρά την απειλή του εμίρη Σουλεϊμάν.» Ο Neşri γράφει ότι ενώ ο Μούσα ήταν ακόμα στον Καραμάν, μια αποστολή του Βλάχου βοϊβόδα Μιρτζέα έφθασε στην Κασταμονή. Ο Βλάχος βοϊβόδας ζητούσε από τον Ισφενδιγιάρ να στείλει τον Μούσα στην Βλαχία, ευελπιστώντας να δώσει στον Οθωμανό πρίγκιπα το χέρι της κόρης του και με το γάμο να «τον κάνει μπέη εκεί.» Ο Ισφενδιγιάρ έστειλε την αποστολή του Μιρτζέα στον Καραμάν,

---

359Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 135 και την παραπάνω υποσημείωση

360OA, 85b-86a.-Mz 129.-Neşri, 472-475.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 130, θεωρεί ότι ένας τέτοιος όρκος ταιριάζει με τους αφηγηματικούς στόχους του χρονικού του Neşri, διότι σύμφωνα με τον ιστορικό η εισβολή του Μεχμέτ στην Ρούμελη δικαιολογείται στη συνέχεια με την προδοσία του Μούσα. Ο Kastritsis εκτιμά ότι εάν υπήρξε τέτοιος όρκος, θα ήταν μάλλον παρόμοιος με εκείνον που παλαιότερα δέσμευε τον Μεχμέτ με τον Yakub του Γκερμιγιάν. Σύμφωνα με τον ιστορικό, δεν έχει μεγάλη σημασία εάν υπήρξε κάποιος όρκος, διότι ο Μεχμέτ πάνω από όλα ενδιαφερόταν με την επιλογή αυτή να απομακρύνει τον Σουλεϊμάν. Εκείνη ιδιαίτερα την εποχή δεν μπορούσε να ανακαταλάβει την Προύσα από τον Σουλεϊμάν, ενώ ο Μούσα ήταν ευτυχής διότι υποχρέωσε τον Μεχμέτ να του δώσει άδεια προκειμένου να φύγει για τα Βαλκάνια.

361OA, 86a-86b.-Neşri, 474-475: «ol murādın dahi dile getürmeyüp ...».-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 130, δίνει μεγάλο βάρος στην εχθρότητα μεταξύ του Μεχμέτ και του Ισφενδιγιάρ κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών του εμφύλιου πολέμου, κάτι που στην αρχή οδήγησε τον Ισφενδιγιάρ να αρνηθεί τον Μούσα, όταν ζήτησε βοήθεια. Η εγγύτητα της έδρας του Μεχμέτ στην Κασταμονή επέτρεπε στον Ισφενδιγιάρ να θεωρεί τον Μεχμέτ ως απειλή, και είναι σαφές ότι εάν ο Μούσα πετύχαινε να σύρει τον Σουλεϊμάν έξω από την Ανατολία, η δύναμη του Μεχμέτ θα αυξανόταν.

όπου οι Βλάχοι απεσταλμένοι βρήκαν τον Μούσα. Ο τελευταίος δέχτηκε την πρόσκληση του Μιρτζέα, λέγοντας, «Αυτός ήταν ο στόχος όλων!» Κατόπιν η πρεσβεία του Μιρτζέα επέστρεψε μαζί με τον Μούσα στην Κασταμονή, ο Ισφενδιγιάρ τους επιβίβασε σε ένα πλοίο στην Σινώπη (Sinop), και διέσχισαν τη Μαύρη Θάλασσα προς την Βλαχία.[362]

Το κίνητρο του εμίρη του Καραμάν ήταν λογικό, διότι θεωρούσε τον Σουλεϊμάν ως μεγαλύτερη απειλή, γι'αυτό το λόγο είχε κάνει μια συμμαχία με τον Μεχμέτ και τον Μούσα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και τις εκτιμήσεις, η επιλογή του εμίρη να χαιρετήσουν τον Μούσα «παρά τον εμίρη Σουλεϊμάν,» γίνεται αντιληπτό γιατί η παροχή καταφυγίου του Καραμάν σε ένα αντίπαλο Οθωμανό πρίγκιπα θα αποτελούσε casus belli.[363]

Το χρονικό του Aşıkpaşazade, περιέχει ένα σχετικό απόσπασμα που καλύπτει τα κενά σημεία που αφήνει η αφήγηση του Neşri και βοηθώντας την λύση αυτής της περίπλοκης κατάστασης. Σύμφωνα με αυτόν, ο εμίρης Σουλεϊμάν έστειλε έναν πρεσβευτή στον εμίρη του Καραμάν τον Γκερμιγιάν-ογλού [λέγοντας] «μην αφήσετε τον αδελφό μου, τον Μούσα, να φύγει, και θα είμαι πολύ φίλος σας.» Όταν ο Μούσα ανακάλυψε ότι ο αδελφός του είχε κάνει ειρήνη με τον εμίρη του Καραμάν, δραπέτευσε στην αυλή του Ισφενδιγιάρ. Ο εμίρης Σουλεϊμάν τότε βρισκόταν στη Προύσα. Όταν άκουσε ότι ο Μούσα βρίσκεται στον Ισφενδιγιάρ αποφάσισε να βαδίσει προς τα εκεί, ώσπου έφθασε στο Göynük, όπου στρατοπέδευσε στις όχθες ενός ποταμού. Ήταν καλοκαίρι και παρέμεινε εκεί έως τον χειμώνα, όπου και αποφάσισε να ξεχειμωνιάσει. Δεν εγκατέλειψε εκείνο τον τόπο, που ήταν γνωστός έκτοτε ως Beykavağı («λεύκα του μπέη»), επειδή ο εμίρης Σουλεϊμάν έκανε ακολασίες κάτω από μια λεύκα. Κατόπιν ο Σουλεϊμάν και ο Ισφενδιγιάρ σύναψαν συνθήκη ειρήνης, και (ο Σουλεϊμάν) εγκατέλειψε την περιοχή και έφθασε στην Νίκαια (İznik), όπου επιδόθηκε πάλι σε ακολασίες, πίνοντας άφθονο κρασί που παρεχόταν από τον βεζίρη του Αλί Πασά (!). Στο μεταξύ, ο Ισφενδιγιάρ έβαλε τον Μούσα σε ένα σκάφος στην Σινώπη και τον έστειλε στην Βλαχία.[364]

362OA, 86b-87a.-Neşri, 474-477.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 130-131, εκτιμά ότι οι μετακινήσεις του Μούσα μεταξύ Κασταμονής και Ικονίου (εμιράτου του Καραμάν) δεν εξυπηρετούν κανένα προφανή μεταγενέστερο αφηγηματικό στόχο του Neşri, και πρέπει επομένως να απεικονίζουν τις πραγματικές ενέργειες του Οθωμανού πρίγκιπα εκείνη την περίοδο. Αναρωτιέται όμως, γιατί ο συντάκτης του σχετικού τμήματος της αφήγησης του Neşri έχει επιλέξει να περιπλέξει την αφήγησή του χωρίς ανάγκη, αφού θα μπορούσε πολύ εύκολα να αφήσει έξω τον ρόλο του Καραμάν, όπως έκαναν άλλοι χρονογράφοι. Σύμφωνα με τον Καστρίτση πρέπει να δεχτούμε ότι η γενική εκδοχή της αφήγησης του Neşri κρύβει πιθανόν κάποια αλήθεια σχετικά με τα γεγονότα αυτά, γιατί αποκαλύπτεται ο σκοπός των επισκέψεων του Μούσα στην Κασταμονή και το Καραμάν. Κατά τον Καστρίτση, η προφανής απάντηση είναι ότι αυτές οι μετακινήσεις απεικονίζουν διπλωματικές συζητήσεις και επαναχαράξεις σχεδίων που περιλάμβαναν τους Μούσα, Μιρτζέα, Ισφενδιγιάρ, Καραμάν, και πιθανόν τον Μεχμέτ, οι οποίοι είχαν απελευθερώσει τον Μούσα για όφελος του τελευταίου και ο καθένας προσωπικά είχε ίδιο όφελος από το επιτυχές πέρασμά του Μούσα στην Ρούμελη.

363 Kastritsis, Sons of Bayezid, 131.

364Βλ. Aşıkpaşazade, 147.-Αυτή η πληροφορία του Aşıkpaşazade δεν αναφέρεται από τον Neşri.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 131-132, αξιολογώντας τη σημασία του περιεχομένου της ανωτέρω αναφοράς του Aşıkpaşazade θεωρεί ότι μολονότι διακρίνεται να υπάρχει κάποια μικρή διαφορά από εκείνη της αφήγησης του Neşri, ωστόσο αναφέρεται στα ίδια γεγονότα. Επιπλέον, σύμφωνα με τον

Χάρη στις αφηγήσεις του Aşıkpaşazade και του Neşri η κατανόηση της διεθνούς κατάστασης αυτής της περιόδου, που μέχρι πρόσφατα παρέμενε άγνωστη, γίνεται δυνατή. Ο Μούσα αφού απελευθερώθηκε από τον Μεχμέτ, δεν πέρασε αμέσως από την Κασταμονή στην Βλαχία, αλλά για την μετακίνηση του προς την Ρούμελη μεσολάβησαν αρκετοί μήνες. Έπρεπε ίσως να εξασφαλίσει πρώτα την υποστήριξη από τον Καραμάν, τον Ισφενδιγιάρ, και ίσως τον Γκερμιγιάν στην Ανατολία. Στο μεταξύ ο εμίρης Σουλεϊμάν γνώριζε τώρα καλά την απειλή που έμελλε να αντιμετωπίσει από τον αδελφό του. Γι' αυτό προσπάθησε να πείσει τους ανωτέρω εμίρηδες να εξουδετερώσουν τον Μούσα και να του τον παραδώσουν. Προχώρησε σε σύναψη ειρήνης με τον Γκερμιγιάν και τον Καραμάν. Ο Μούσα, ο οποίος βρισκόταν τότε στην αυλή του Καραμάν, αναγκάστηκε να δραπετεύσει στην Κασταμονή. Ο Σουλεϊμάν καταδίωξε τον αδελφό του στην Κασταμονή. Η εκστρατεία φαίνεται να ήταν μακροχρόνια αλλά και αναποτελεσματική, γιατί οι δύο ανωτέρω πηγές υπαινίσσονται ότι ο Σουλεϊμάν αναγκάστηκε να μείνει στο Göynük μέχρι το χειμώνα. Κατόπιν σύναψε ειρήνη με τον Ισφενδιγιάρ, αλλά ο Μούσα ήδη είχε κανονίσει την μετακίνησή του προς την Βλαχία με την συνοδεία των απεσταλμένων του Μιρτζέα.

Δυστυχώς, λόγω έλλειψης αποδεικτικών πηγών δεν ξέρουμε ακριβείς ημερομηνίες των μετακινήσεων του Μούσα. Επομένως δεν είναι δυνατό να προσδιορισθούν αυτά τα γεγονότα σε ικανοποιητικό βαθμό. Ωστόσο, επιβάλλεται να γίνει μια συζήτηση προκειμένου να σχηματίσουμε μια ικανοποιητική άποψη για τις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην μετακίνηση του Μούσα από την Ανατολία στην Βλαχία. Η σύγχρονη έρευνα σε μεγάλο βαθμό απέτυχε να λάβει πλήρως υπόψη την πολυπλοκότητα των γεγονότων δηλώνοντας απλά ότι ο Μεχμέτ απελευθέρωσε τον Μούσα, ο οποίος πήγε πρώτα στην αυλή του εμίρη του Καραμάν και ύστερα διαπεραιώθηκε στην Βλαχία από την Σινώπη με την βοήθεια του εμίρη Ισφενδιγιάρ.[365] Εκτός από την σχετικά ασαφή μελέτη της Alexandrescu-Dersca σε σχέση με το ερώτημα επικράτησε η ανωτέρω άποψη.[366] Σύμφωνα με τον Filipović, στην μετάβαση

Καστρίτση, το ίδιο απόσπασμα του Aşıkpaşazade που γράφτηκε με βάση την προοπτική κάποιου που βρισκόταν στο στρατόπεδο του Σουλεϊμάν το καθιστά πολύτιμο συμπλήρωμα στην αφήγηση του Neşri, η οποία απεικονίζει την προοπτική του Μεχμέτ και του Μούσα.-Ο Δούκας, 113.18-20, γράφει ότι πριν φύγει για την Σινώπη ο Μούσα βρισκόταν στην αυλή του Μεχμέτ στην Άγκυρα.

365Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 132. Για την παλαιότερη ερμηνεία της άφιξης του Μούσα στην Βλαχία βλ. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 335-336.-Ο H.İnalcık, Ottoman Empire, 24.-C.Imber, Ottoman Empire, 67.-İ.H.Uzunçarşılı, «I. Mehmed» 499.-H.İnalcık, «Mehemmed I» 973-974.-C.Imber, «Musa Çelebi» 644-646.

366Βλ. M. Alexandrescu-Dersca, Prince de valachie 113-25, ιδιαίτερα 116. Η μελέτη επικεντρώθηκε στις σχέσεις μεταξύ του Μιρτζέα και του Μούσα. Το κύριο συμπέρασμα της μελέτης της είναι ότι το πέρασμα του Μούσα στην Βλαχία οφείλεται στην συμμαχία μεταξύ του Μιρτζέα και των εμίρηδων της Κασταμονής και του Καραμάν ενάντια στον εμίρη Σουλεϊμάν. Η Alexandrescu ισχυρίστηκε ότι, αφού οι επιχειρήσεις του κατευθύνθηκαν προς την Προύσα, ο Σουλεϊμάν άρχισε να ασκεί συνεχή πίεση στα εμιράτα της Ανατολίας, και δεν φρόντισε να χαλιναγωγήσει τους συνοριακούς μπέηδες (uç beyleri) και τους επιδρομείς της Ρούμελης, κάτι που θεωρούνταν αναγκαίο προκειμένου να πραγματοποιήσει επιδρομές ενάντια στην Βλαχία. Όσον αφορά τους εμίρηδες της Ανατολίας και της υποτιθέμενης συμμαχίας τους με τον Μιρτζέα βάση της υπόθεσης της Alexandrescu αποτέλεσαν οι αφηγήσεις του Neşri και του Aşıkpaşazade. Όμως, το πιο ενδιαφέρον μέρος του άρθρου της Alexandrescu είναι εκείνο

του Μούσα στα Βαλκάνια δεν διαδραμάτισαν ρόλο μόνο οι Τούρκοι εμίρηδες της Ανατολίας, όπως γράφουν οι οθωμανικές πηγές, αλλά και ο Στέφανος Λαζάρεβιτς. Ο ιστορικός υποστήριξε ότι ο Στέφανος επικοινώνησε με τον Μεχμέτ μέσω του Μιρτζέα.[367] Ο Καστρίτσης ισχυρίστηκε πρόσφατα μια νέα θεωρία ότι στην διαπεραίωση του Μούσα δια θαλάσσης διαδραμάτισε άμεσο ρόλο η βοήθεια του Βυζαντινού αυτοκράτορα.[368] Ωστόσο, εάν ο Μούσα πράγματι ήλθε σε επαφή με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα και χάρη με στην βυζαντινή υποστήριξη μπόρεσε να περάσει στην Βλαχία δεν ξέρουμε σε ποιές συνθήκες πραγματοποιήθηκε αυτό.

Επιπλέον αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι λόγω της σιωπής κυρίως των οθωμανικών πηγών η ιστορική έρευνα δεν μπόρεσε να εξηγήσει για ποιο λόγο ο Μούσα κατευθύνθηκε πρώτα στο εμιράτο Καραμάν. Με βάση τις πληροφορίες του Gazawat (πηγής του 15ου αι.) υποθέτω ότι η διάβαση του Μούσα υλοποιήθηκε χάρη στην επαφή και συμφωνία που συνήφθη μεταξύ του εμίρη του Καραμάν, σύμμαχου του Μεχμέτ, και του Βυζαντίου με βάση μεταγενέστερες πηγές. Ένας όρος της καραμανο-οθωμανικής συνθήκης του 1443 αποτελεί το πιο σαφές τεκμήριο των διπλωματικών επαφών του εμίρη του Καραμάν με τους Χριστιανούς ηγεμόνες. Κατ' αυτόν, «ο εμίρης του Καραμάν υπόσχεται στον Μουράτ Β΄ ότι δεν θα έστελνε πρέσβεις στα χριστιανικά κράτη για συνεννοήσεις εναντίον των

όπου υποστηρίζει ότι οι συμμαχίες που μπήκαν σε ενέργεια γύρω από το πρόσωπο του Μούσα μπορεί στην πραγματικότητα να αναφέρονται στο παρελθόν, στην βασιλεία του Βαγιαζήτ Α΄. Η ιστορικός βασίζει το συμπέρασμά της στις αφηγήσεις των μεταγενέστερων οθωμανικών χρονικών του Sa'ad al-Din και του İdris Bitlisi. Αυτά τα χρονικά γράφουν ότι μετά τη κατάκτηση της Κασταμονής από τον Βαγιαζήτ το 1391, οι έκπτωτοι γιοι των εμίρηδων του Μεντεσέ, του Αϊδινίου και του Σαρού-χαν αναζήτησαν καταφύγιο στην αυλή του Kötürüm Βαγιαζήτ, δηλαδή του πατέρα του Ισφενδιγιάρ στην Σινώπη. Εκεί, σύναψαν συμμαχία με τον Βλάχο πρίγκιπα Μιρτζέα και τον έπεισαν να εισβάλει στα οθωμανικά εδάφη στην Ρούμελη, γεγονός που οδήγησε στη μάχη Rovine ή Argesh (17 Μαΐου 1395).- Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 132-133, θεωρεί ότι στην υπόθεση της Alexandrescu υπάρχουν μερικά προβλήματα σχετικά με αυτά τα γεγονότα. Καταρχήν, ο Kötürüm Βαγιαζήτ πέθανε το 1385 και μετά το θάνατό του τη Σινώπη κληρονόμησε ο γιος του Ισφενδιγιάρ, ο οποίος ήταν κυβερνήτης εκείνης της πόλης το 1391. Δεύτερον, όπως επισημαίνει ο Kastritsis, ο Μιρτζέα φαίνεται να είχε τους δικούς του λόγους να καταλάβει τα εδάφη του Βαγιαζήτ εκείνη την εποχή, σαν ανταπόδοση των προηγουμένων οθωμανικών επιδρομών που πραγματοποιήθηκαν εναντίον των βλάχικων εδαφών υπό τις διαταγές του Φιρούζ μπέη. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, παρόλα αυτά τα προβλήματα, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Μιρτζέα και ο Ισφενδιγιάρ μπορεί να είχαν συνάψει ήδη κάποια συμμαχία μεταξύ τους, που υπογράφηκε πριν από τη μάχη της Άγκυρας. Ο Kastritsis διαπιστώνει επίσης ότι η επαφή μεταξύ του Ισφενδιγιάρ και του Μιρτζέα παρατηρείται και πάλι μετά τον εμφύλιο πόλεμο, όταν ο Σεΐχης Bedreddin και ο Οθωμανός διεκδικητής πρίγκιπας Μουσταφά μέσω της Σινώπης μετακινήθηκαν προς την Βλαχία. Με βάση αυτές τις εξελίξεις συμπεραίνει όποιες κι αν ήταν οι ενέργειες και οι συμμαχίες των εμιράτων της Ανατολίας που οδήγησαν την διαπεραίωση του Μούσα στην Βλαχία, ο Βλάχος κυβερνήτης Μιρτζέα αναμίχθηκε ακόμη και πριν από την άφιξη του Μούσα στον ευρωπαϊκό χώρο.

367 Ο Filipović 139-140, επισημαίνει ότι το 1409 η σχέση των δύο συμμάχων, Σουλεϊμάν και Στέφανου ήταν τεταμένη, διότι ο Σουλεϊμάν υποκίνησε τον Βούκ Λαζάρεβιτς και τον Γεώργιο Βράνκοβιτς, εναντίον του Στέφανου για να καταλάβουν τα εδάφη του τελευταίου. Γι'αυτό το λόγο ο Στέφανος στράφηκε εναντίον του Σουλεϊμάν συνάπτοντας συμβάσεις με πολιτικό παράγοντα της Ανατολίας και των Βαλκανίων. Ο ιστορικός με βάση την αφήγηση του Σφραντζή υποστηρίζει ότι ο Στέφανος ήλθε σε επαφή με τον Μεχμέτ μέσω του Μιρτζέα και βοήθησε την μετακίνηση του Μούσα στην Βλαχία. Αυτή η άποψη εκφράστηκε πρώτα από τον Hammer, GOR, I, 629.

368 Kastritsis, Sons of Bayezid, 136.

Οθωμανών.[369] Η ίδια πηγή αναφέρει δύο συνθήκες συμμαχίας μεταξύ του εμίρη του Καραμάν και του Βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Η'. Κατά το Gazawat η πρώτη συνθήκη συνήφθηκε το 1439 δηλαδή κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Ιωάννη Η΄ στην Ευρώπη. Γράφει ότι «ο εμίρης του Καραμάν γνωρίζοντας τις εξελίξεις σχετικά με την επίσκεψη του τεκφούρ (Ιωάννη Η') στην παπική αυλή φιλοξένησε τον πρέσβη του αυτοκράτορα.»[370] Όπως μαθαίνουμε από την ίδια πηγή η διπλωματική επαφή μεταξύ Βυζαντίου και του εμιράτου του Καραμάν είναι ένα ιστορικό γεγονός.[371]

---

369 H. İnalcık, Fatih Devri, 33.

370Σύμφωνα με τον Gazavat, 5-7, ο Βυζαντινός πρέσβης δήλωσε στον εμίρη: «ο βασιλιάς μας ο τεκφούρ σε χαιρετά θερμά, και σου ζητά να συγκεντρώνεις στρατό και να κινηθείς εναντίον των απογόνων του Οσμάν και να πάρεις την Προύσα, όπου να ανέβεις στο θρόνο των προγόνων σου. Μην φοβάσαι για τίποτε διότι εάν ο σουλτάνος Μουράτ (Β΄) βαδίσει εναντίον σου εμείς (Βυζαντινοί) θα τον εμποδίσουμε να περάσει από την θάλασσα. Τότε ο εμίρης του Καραμάν πιστεύοντας την υπόσχεση του τεκφούρ ότι θα τον βοηθήσει σε ανάγκη, συγκέντρωσε στρατό και άρχισε να παραβιάζει τα οθωμανικά εδάφη. Προχώρησε λεηλατώντας την χώρα και σφάζοντας ή αιχμαλωτίζοντας τους κατοίκους. Ενώ τα οθωμανικά εδάφη υπέστησαν ζημιές λόγω των επιχειρήσεων του εμίρη, ο Μουράτ Β΄ βρισκόταν στην Αδριανούπολη. Όταν τον ενημέρωσαν για το συμβάν, αυτός δεν πίστεψε τους κατασκόπους και αμφέβαλλε για την ορθότητα των ειδήσεων. Όταν όμως επαληθεύτηκαν οι ειδήσεις από τους στρατιώτες του Καραμάν, οι οποίοι έπεσαν αιχμάλωτους στα χέρια του, τότε ο Μουράτ πείστηκε και αποφάσισε να οργανώσει εκστρατεία τιμωρίας εναντίον του Καραμάν. Η πηγή μας γράφει ότι κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Μουράτ Β΄ εναντίον του εμιράτου Καραμάν, οι Τάταροι της Ρούμελης είχαν λάβει μέρος στο στρατό του, είχαν λεηλατήσει την περιουσία του εμιράτου καθώς και είχαν αρπάξει πολλές αγελάδες. Ενώ περνούσαν από τα Στενά (δεν ξέρουμε ποιον μέσο) ο Βυζαντινός αυτοκράτορας πληροφορήθηκε για το γεγονός. Ο αυτοκράτορας παρατηρώντας τους περαστικούς είπε: «εγώ περίμενα να εξαντληθεί ο απόγονος του Οσμάν ώστε να κινηθώ εναντίον του, και καταλαμβάνοντας τα εδάφη του να τα παραχώρησα ως προνόμιο στον εμίρη του Καραμάν. Εάν έγινε έτσι, ας γίνει, διότι και οι δύο είναι εχθροί της θρησκείας μας. Εάν εκμηδενιστεί οποιοσδήποτε από τους δύο είναι για το καλό μας. Εάν δεν πέτυχε αυτό το σχέδιο θα επινοήσω άλλο ένα μέτρο ώστε να ξαφνιαστεί ο απόγονος του Οσμάν.» Το Gazavat αναφέρει ότι στη συνέχεια ο Βυζαντινός αυτοκράτορας (Ιωάννης Η') έγραψε επιστολές στον Ούγγρο βασιλέα ζητώντας βοήθεια εναντίον των Οθωμανών. Όσον αφορά τον εμίρη έχασε όλα όσα είχε κερδίσει από τον Μουράτ. Αντιλαμβανόμενος ότι δεν επρόκειτο να λάβει καμία βοήθεια από τον τεκφούρ αναγκάστηκε να στείλει πρέσβεις για να ζητήσει συγχώρεση από τον Μουράτ. Ο τελευταίος όμως δεν έδωσε καμία σημασία στους πρέσβεις και ανακοίνωσε ότι έπρεπε να αποκεφαλίσει τον εμίρη, ή να τον αφήσει να φύγει ολομόναχος κάπου αλλού, λόγω της συνεργασίας του με τους άπιστους. Έτσι ο Μουράτ έδιωξε τους πρέσβεις του εμίρη. Οι πρέσβεις του εμίρη διαπραγματεύτηκαν επίσης με τα μέλη της ακολουθίας του Μουράτ και τους ικέτεψαν για έλεος και βοήθεια ώστε να μεσολαβήσουν για την συγχώρεση του εμίρη τους και την ειρήνη με τον Μουράτ. Τελικά αυτοί έπεισαν τον Μουράτ Β΄ να συγχωρέσει τον εμίρη, καθώς τον άφησε στην επικράτεια του να κυβερνήσει (Το 1443).

371 Το Gazavat, 33-35, αναφέρεται επίσης στις επιστολές του Βυζαντινού αυτοκράτορα (Ιωάννη Η΄) στον Ούγγρο βασιλέα που ζητούσε βοήθεια εναντίον των Οθωμανών. Αναφέρει επίσης ότι ο αυτοκράτορας έστειλε έναν αξιόλογο μοναχό στο Ικόνιο με επιστολές με τις οποίες τον ενημέρωνε για τις επαφές του με την Δύση και προσπαθούσε να τον υποκινήσει εναντίον των Οθωμανών. Έγραφε στην επιστολή του : «εγώ είμαι ο αυτοκράτορας και εσύ ο εμίρης του Καραμάν και να ξέρεις εάν δεν ελέγξαμε τις εξελίξεις μέχρι τώρα και δείξαμε ανοχή στους Οθωμανούς ήταν για το χατίρι των προγόνων σου. Αλλιώς δεν θα αφήναμε τους Οσμανλίδες στην θέση τους ούτε στην Αδριανούπολη ούτε στην Φιλιππούπολη και ούτε στην Σόφια. Όμως, είδαμε πολλές φορές καλοσύνη από τη πλευρά σας. Γνωρίζω ότι οι Οθωμανοί τώρα είναι εξαντλημένοι λόγω της Ουγγρικής εκστρατείας και δεν έχουν δύναμη για να αντιδράσουν σε κανέναν. Εάν ξεκινήσω τώρα, μπορώ να καταλάβω όλη την επικράτεια τους. Όμως αυτό θα θεωρηθεί αναλγησία εναντίον σου. Εάν χρειάζεσαι εδάφη, ο καιρός είναι κατάλληλος για να ξεκινήσεις να κατακτήσεις όλη την οθωμανική επικράτεια. Εάν δεν ενδιαφέρεσαι, τότε να το πεις στον απεσταλμένο μου και έτσι τουλάχιστον να καταλάβω εγώ τα εδάφη των Οθωμανών και να τους διώξω μέχρι τα Ιεροσόλυμα και την Μέκκα. Όμως όταν συμβεί αυτό εάν διεκδικήσεις δικαιώματα πάνω σε εκείνα τα εδάφη να ξέρεις τότε ότι δεν θα σε εξουδετερώσω και

Πιστεύω ότι αν και καμία άλλη οθωμανική πηγή δεν αναφέρεται σε προγενέστερη συνθήκη ή συνεργασία του Βυζαντίου με το εμιράτο του Καραμάν που συνήφθηκε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της διάβασης του Μούσα στην Ευρώπη, τα στοιχεία της ιστορίας του εμιράτου του Καραμάν του Şikârî μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι οι ανωτέρω συνθήκες που περιγράφονται από το Gazavat δεν ήταν οι μοναδικές, αλλά ότι μπορεί να προϋπήρχαν άλλες.[372]

Πρέπει να προσθέσουμε ότι σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της Ανατολίας όπως στην υπόθεση του Μούσα διαδραμάτισαν ως εχθροί των Οθωμανών και οι Τούρκοι εμίρηδες της Ανατολίας και ιδιαίτερα οι εμίρηδες του Καραμάν. Οι τελευταίοι σε κάθε ευκαιρία, αποτελούσαν την πρώτη γραμμή των οθωμανικών συμμαχιών. Διατηρούσαν στενές σχέσεις με τους Βυζαντινούς εδώ και αιώνες. Οι εμίρηδες των Καραμανιδών το 1327 και μετά κέρδισαν την απόλυτη ανεξαρτησία τους από τους Μογγόλους, οι οποίοι είχαν καταλάβει την επικράτεια των Σελτζούκων. Οι εμίρηδες αυτοί θεωρούσαν τον εαυτό τους κληρονόμο της αυτοκρατορίας των Σελτζούκων με βάση την γεωγραφική θέση, το μέγεθος και τον ιστορικό ρόλο τους μεταξύ των άλλων τουρκικών εμιράτων. Είχαν καταλάβει επίσης το Ικόνιο, την ιστορική πρωτεύουσα των Σελτζούκων σουλτάνων.[373] Συνδυάζοντας την αφήγηση του Gazawat με αυτή τη πραγματικότητα υποθέτω ότι οι εμίρηδες του Καραμάν ακολούθησαν τους Σελτζούκους σουλτάνους στον τομέα αυτό: διατηρούσαν στενές σχέσεις με τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες. Όπως είναι γνωστό, κάποια μέλη της σελτζουκικής δυναστείας,

---

εσένα. Να ξέρεις επίσης ότι εάν φοβάσαι μήπως οι Οθωμανοί βαδίσουν εναντίον σου, μην φοβάσαι διότι ο Ούγγρος βασιλιάς και Yanko Jupan και ο δεσπότης (Στέφανος Λαζάρεβιτς?) θα κινηθούν εναντίον του, ενώ θα προωθήσω εγώ κάποιον γενναίο, που έχω εκπαιδεύσει, εναντίον των Οθωμανών μαζί με πολυάριθμο στράτευμα. Περισσότεροι από τους μπέηδες των Οθωμανών έρχονται και προσκυνούν σε αυτόν τον (Ψευδο Μουσταφά). Με αυτό το τρόπο θα χαλάσω την τάξη των Οθωμανών. Εάν χρειαστεί να περάσει αυτός (Μουσταφά) στην απέναντι ακτή δεν θα επιτρέψουμε τους Οθωμανούς να περάσουν τα Στενά, αποκλείοντας τα με πλοία Φράγγων. Αφού έχεις ακόμα ευκαιρία τώρα, να κινηθείς ανάλογα αν θέλεις να καταλάβεις τα εδάφη του.» Όταν ο εμίρης του Καραμάν πήρε αυτά τα νέα, χάρηκε πολύ και άρχισε να προετοιμάζεται για επιχείρηση εναντίον των Οθωμανών. Τα μέλη της ακολουθίας του, όμως, είχαν αντιρρήσεις. Προειδοποίησαν τον εμίρη ότι δεν πρέπει να εμπιστευτεί τον λόγο ενός άπιστου και να μην προδώσει την θρησκεία του. Διότι η τελευταία μετάνοια δεν θα σήμαινε και πολλά και ο τεκφούρ (αυτοκράτορας), ο οποίος είναι εχθρός της θρησκείας τους, δεν τον έδινε τέτοιες συμβουλές λόγω αγάπης προς το εμίρη. Αντιθέτως τον υποκινούσε για να φθάσει στον δικό του στόχο. Υποστήριξαν επίσης ότι «ο αυτοκράτορας ήταν τόσο φίλος τους όσο είναι των απογόνων του Οσμάν». Παρόλες αυτές προειδοποιήσεις δεν κατάφεραν να αλλάξουν την απόφαση του εμίρη.

372Σύμφωνα με την αφήγηση του Şikârî, 17b και 126b, οι εμίρηδες του Καραμάν είχαν την βυζαντινή υποστήριξη και σε άλλες περιπτώσεις. Ο ιστορικός γράφει ότι ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ΄ έστειλε στρατιωτική ενίσχυση στον εμίρη του Καραμάν εναντίον του εμίρη του Γκερμιγιάν. Όπως γράφει ο Şikârî, ο.π., όταν ο τεκφούρ Κωνσταντίνος έστειλε Χριστιανούς στον εμίρη του Καραμάν, ο τελευταίος κατηγορήθηκε από άλλους εμίρηδες διότι βάδισε εναντίον ενός Μουσουλμάνου συνομηλίκου του συγκεντρώνοντας Χριστιανούς στρατιώτες.

373O. Turan, Selçuklular, 618-650.-Ş.Tekindağ, «Karamanlılar» 320.

είχαν βρει καταφύγιο στην βυζαντινή αυλή,[374] και είχαν σε προσωπικό επίπεδο επαφές με τις βυζαντινές δυναστείες.[375]

374Αυτή η συγγένεια ή οικειότητα της σελτζουκικής δυναστείας με τους Χριστιανούς (ιδιαίτερα με τους Βυζαντινούς) οδήγησε τους έκπτωτους Σελτζούκους σουλτάνους ή εξόριστους πρίγκιπες να αναζητούν καταφύγιο στο Βυζάντιο. Όταν, παράδειγμα, ο İzzeddin Keykavus Β΄ μεγαλύτερος γιός του Gıyaseddin Keyhüsrev Β', κατά τη διάρκεια της διαμάχης του απέναντι από τον Rükneddin Kılıçarslan δεν κατέγραψε επιτυχία και το 1257 απέτυχε να κερδίσει την υποστήριξη των Μογγόλων, αναγκάστηκε να καταφύγει στην Νίκαια, από όπου πήρε στρατιωτική βοήθεια και βάδισε εναντίον του αδερφού του. Σε αυτήν την σελτζουκική διαμάχη οι Μογγόλοι επικυρίαρχοι υποστήριξαν τον Rükneddin Kılıç Arslan, ενώ οι εντόπιες δυνάμεις της Ανατολίας δηλαδή οι Τουρκομάνοι πήραν μέρος του İzzeddin Keykavus. Ύστερα από τις πολυάριθμες συγκρούσεις που έγιναν μεταξύ των δύο αδελφών, ο Keykavus νικήθηκε (1260) και μη έχοντας καμία ελπίδα να αναλάβει την εξουσία αναχώρησε από την Αττάλεια δια θαλάσσης και προσέφυγε στο Βυζάντιο μαζί με τους Χριστιανούς θείους του και την οικογένειά του. Βλ. İbn Bibi, Selçuk Name II, 1996, 158-159.-O.Turan, Selçuklular ve İslamiyet, 1971, 497.-Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 1971, 446, 458-497, σημ. 67.

375Οι Σελτζούκοι δεν ήλθαν σε επαφή με τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες μόνο με μάχες αλλά διατήρησαν και διπλωματικές σχέσεις. Οι δυναστείες των δύο πλευρών είχαν εξ αγχιστείας συγγένειες. Παράδειγμα, η μητέρα του Σελτζούκου σουλτάνου Gıyaseddin Keyhüsrev Α΄ ήταν μια Βυζαντινή πριγκίπισσα. Βλ. Ο İbn Bibi, 36-41, υποστηρίζει ότι η μητέρα του σουλτάνου ήταν βυζαντινή πριγκίπισσα, ενώ ο Ν. Χωνιάτης αναφέρει ότι ήταν Χριστιανή.-Ο Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 237, σημ. 1, αμφισβητεί την ορθότητα της αναφοράς του İbn Bibi. Όταν ο Gıyaseddin Keyhüsrev Α΄ ανακηρύχθηκε σουλτάνος και δύο αδέλφια του δεν αναγνώρισαν την κυριαρχία του, εκείνος δεν μπόρεσε να τους νικήσει αποφάσισε να καταφεύγει στην προστασία των θείων του στην Κωνσταντινούπολη (το 1196). Ο έκπτωτος σουλτάνος Gıyaseddin Keyhüsrev Α΄ έγινε δεκτός με τιμές στην βυζαντινή πρωτεύουσα. Όμως ο Βυζαντινός αυτοκράτορας δεν μπόρεσε ή δεν ήθελε να ενισχύσει τον Keyhüsrev Α', διότι ίσως δεν ήθελε να προσελκύσει την έχθρα του Süleymanşah, νέου σουλτάνου των Σελτζούκων. Ο Keyhüsrev (1192-1196) ακολουθώντας τον πατέρα του παντρεύτηκε μια βυζαντινή δέσποινα στην Πόλη. Πήρε για σύζυγο την κόρη του Μανουήλ Μαυροζώμη. βλ. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 270.-βλ. και Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 227-228, 237-247. Οι άλλες σύζυγοι του Gıyaseddin Keyhüsrev επίσης ήταν Χριστιανές. Ο İzzeddin Keykavus Β΄, μεγαλύτερος γιός του Keyhüsrev, γεννήθηκε από μια Χριστιανή κυρία από το Ικόνιο. Ο Rükneddin Kılıçarslan, δευτερότοκος γιός του, γεννήθηκε από άλλη μια Χριστιανή γυναίκα από το Ικόνιο. Η μητέρα του Alaeddin Keykubad, τριτότοκου γιού του, ήταν, Γεωργιανή πριγκίπισσα ονόματι Ταμάρα (Gürcü Hatun). Βλ. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 410, 458. Όπως μας πληροφορούν ο İbn Bibi και ο Yazıcızade Ali, ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος καλοδέχτηκε τον Keykavus, διότι μετά την λατινική κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης (1204) ο Μιχαήλ είχε προσφύγει στην σελτζουκική αυλή, όπου ο Keykavus τον είχε συναντήσει με μεγάλες τιμές. Αργότερα ο Μιχαήλ Η΄ είχε γυρίσει πίσω, και καταλαμβάνοντας πρώτα την εξουσία στην Νίκαια είχε ανακηρυχθεί αυτοκράτορας. Την περιόδο που ο Keykavus εγκατέλειψε την πρωτεύουσα του ο Μιχαήλ Η΄ είχε ήδη επαναφέρει την εξουσία των Βυζαντινών στην Κωνσταντινούπολη (1261). Ο Μιχαήλ Η΄ έδωσε στον έκπτωτο σουλτάνο ανάλογη σημασία, του υποσχέθηκε επίσης ότι θα έδινε βυζαντινή στρατιωτική ενίσχυση εναντίον του αδερφού του. Όπως μας πληροφορεί ο Παχυμέρης (Cousin), 13-14, για την ζωή του σουλτάνου στην Πόλη, ο Keykavus έχοντας προσωπικούς φύλακες και κυκλοφορώντας με αυτοκρατορικές ενδυμασίες απολάμβανε μια αξιοπρεπή ζωή στην Κωνσταντινούπολη. Ο σουλτάνος συναναστρεφόταν επίσης με τον πατριάρχη Αρσένιο. Όπως μαθαίνουμε από τον Παχυμέρη (Cousin), 144, στο μεταξύ, στην πολιτική ισορροπία της μέσης Ανατολής είχαν γίνει αλλαγές. Η βυζαντινή εξωτερική πολιτική που ήταν εναντίον των Μογγόλων είχε μετατραπεί σε φιλειρηνική. Η κόρη του αυτοκράτορα στάλθηκε στην μογγολική αυλή ως σύζυγος του Hulagu Χαν. Παρά τον θάνατο του Hulagu η βυζαντινή πριγκίπισσα δεν γύρισε αλλά πήγε στην μογγολική αυλή όπου παντρεύτηκε με τον νεαρό Χαν Abaka. Λόγω αυτής της πολιτικής ο αυτοκράτορας άλλαξε την συμπεριφορά του προς τον (μη ευνοημένο από τους Μογγόλους) Keykavus και τον φυλάκισε (1262) στην Αίνο (σύγχ. Enez). Οι εμίρηδες του όμως κρατήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Αναγκάστηκαν να επιλέγουν είτε το θάνατο είτε προσηλυτισμό στον Χριστιανισμό. εκτός από τους οικείους άνδρες του Keykavus, ένας πρίγκιπας του έμεινε στην βυζαντινή πρωτεύουσα και επονομάστηκε Μελίκ Κωνσταντίνος και μεγάλωσε με χριστιανική αγωγή. Βλ. Παχυμέρης (Cousin), 190-198.-O. Turan, Selçuklular, 499-500. Στην εποχή των Σελτζούκων παρατηρείται μια εξαιρετική οικειότητα θρησκειών της Ανατολίας ιδιαίτερα μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων στοιχειών. Η οικειότητα στις πόλεις είναι πέρα από την ύπαρξη των συνοικιών δύο

Επίσης κάποιοι έκπτωτοι Βυζαντινοί αυτοκράτορες αντί να κατευθυνθούν στις χριστιανικές αυλές βρήκαν καταφύγιο στην σελτζουκική αυλή.[376] Οι εμίρηδες του Καραμάν[377] που θεωρούσαν τον εαυτό τους κληρονόμους των Σελτζούκων σουλτάνων[378]

στοιχειών. Παράδειγμα μια από τις συζύγους του Σελτζούκου σουλτάνου Κιλιç Arslan ήταν Χριστιανή, για την οποία είχε χτιστεί εκκλησία μέσα στην σελτζουκική αυλή για την προσευχή της. Επιπλέον η μητέρα του Gıyaseddin Keyhüsrev Β΄ (1237-1246) ήταν Χριστιανή. Στην παιδική του ηλικία, όπως αναφέρουν οι πηγές, συνήθιζε να συνοδεύει την μητέρα του. Η μητέρα του İzzeddin Keykavus Β΄ επίσης ήταν Χριστιανή. Οι σουλτάνοι είχαν στενές σχέσεις με τους Πατριάρχες της Μελιτινής. Η ύπαρξη μέχρι την εποχή μας ενός ναού που ανήκει στην περίοδο των Σελτζούκων της Ανατολίας που χρησιμοποιήθηκε και ως ισλαμικός τέμενος και ως εκκλησία αποτελεί την απόδειξη της οικειότητας και ανοχής κοινωνικά και θρησκευτικά μεταξύ των Χριστιανών και Μουσουλμάνων της Ανατολίας 12ου και 13ου αι. Βλ. Ο. Turan, Selçuklular ve İslamiyet, 62.-του ίδιου, Selçuklular Zamanında Türkiye 230-231.

376 Ο πρώτος Βυζαντινός ευγενής που κατέφυγε στην σελτζουκική αυλή ήταν ο Ισαάκιος Κομνηνός. Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός είχε επιλέξεις τον άλλο γιό του Ιωάννη ως συμβασιλέας και ο Ισαάκιος είχε υποστηρίξει τον αδελφό του. Όμως η σχέση δύω αδελφών χάλασαν λόγω της πολιτικής φιλοδοξίας του Ισαακίου. Γι'αυτό ο τελευταίος εγκαταλείποντας την Κωνσταντινούπολη κατέφυγε στην αυλή των Σελτζούκων. βλ. Michel de Syrien, Chronique, 230.

377Οι Καραμανίδες εμφανίζονται στην πολιτική σκηνή καθώς και στις αφηγηματικές πηγές όταν ο Κιλιçarslan Δ΄, αδελφός του Keykavus, είχε αναγνωριστεί μοναδικός σουλτάνος όλης της σελτζουκικής επικράτειας στην Ανατολία χάρη την μογγολική υποστήριξη (1266). Ωστόσο, κάποιες ομάδες Τουρκομάνων, οι οποίοι διαφεύγοντας από την μογγολική απειλή πήραν μέρος του Keykavus και αρνούνταν να αναγνωρίζουν τον Κιλιçarslan. Οι ισχυρότεροι από αυτούς τους Τουρκομάνους, που ήταν εναντίον της μογγολικής επικυριαρχίας στην Ανατολία, ήταν εκείνοι που κρατούσαν τον έλεγχο της Λαοδικείας (σημερινή Denizli ή Ladik, Honaz ve Dalaman. Μετά την αποδυνάμωση της σελτζουκικής κυριαρχίας οι εμίρηδες τους επικράτησαν στην Λαοδεικία. Στην ιστορική έρευνα είναι γνωστοί ως İnançoğulları και αργότερα Καραμανίδες. Βλ. Ο. Turan, Selçuklular, 510-518.-του ίδιου, Selçuklular ve İslamiyet, 58-59. Οι Καραμανίδες (Karamanoğulları) που ίδρυσαν εμιράτο στην Νότια περιοχή της κεντρικής Ανατολίας είχαν γίνει δεκτοί από τον Σελτζούκο σουλτάνο Ala al-Din Kaykubad Α' το 1328 και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Ερμένεκ (Γερμανικούπολις) του Ικονίου. Προέρχονται από την τουρκική φυλή Ιούτς-οκ, στην οποία ανήκουν και οι Σελτζούκοι Τούρκοι. Σύμφωνα με τον İbn-i Bibi, ο Καραμάν, πρόγονος των εμίρηδων ήταν αυλικός υπηρέτης στο παλάτι του Σελτζούκου σουλτάνου Rükn al-Din Κιλιçarslan και επικράτησε στην περιοχή Λάρέντε (σύγχ. Καραμάν). Για τις απαρχές του εμιράτου βλ. Ο.Turan, Selçuklular ve İslamiyet, 58-59.-Ş.Tekindağ, «Karamanoğulları» 316-318.-Ο.Turan, Selçuklular, 518-520, 547-548.

378Οι εμίρηδες των Καραμανίδων έμειναν πιστοί στους Σελτζούκους από το 1262 μέχρι το 1277. Το 1277 επαναστάτησαν εναντίον τους. Οι Καραμανίδες κέρδισαν και την εύνοια και υποστήριξη των κατοίκων του Ικονίου. Όταν ο Καραμάν πέθανε τον διαδέχτηκε ο γιός του ο Μεχμέτ μπέη. Οι Σελτζούκοι τον συνέλαβαν με τους δύο αδελφούς του και τον φυλάκισαν. Όμως η φυλάκιση των αδελφών δεν διήρκεσε πολύ διότι οι Σελτζούκοι φοβούμενη από μια πιθανή εξέγερση των Καραμανίδων τους απελευθέρωσαν (βλ. İbn-i Bibi). Ο Μεχμέτ μπέης ενώνοντας τις δυνάμεις του με άλλα παράγοντα της Ανατολίας υιοθέτησε μια εχθρική πολιτική εναντίον των Σελτζούκων. Αναγνώρισε επίσης την επικυριαρχία των Μαμελούκων σουλτάνων. Εκμεταλλευόμενος την ευάλωτη κατάσταση των Σελτζούκων απέναντι από τους κατακτητές Μογγόλους ο Μεχμέτ μπέης πολιόρκησε το Ικόνιο και κάλεσε τους κατοίκους της πόλης να συνεργαστούν με τον ίδιο. Απείλησε τον διοικητή της πόλης ότι σχεδίαζε να φέρει έναν από τους Σελτζούκους πρίγκιπες που έμεναν στην Κωνσταντινούπολη. Ο διοικητής αντιστάθηκε για μικρό διάστημα απέναντι από τους Καραμανίδες, αλλά ο Μεχμέτ έφερε σύντομα τον Gıyas al-Din (Alaaddin) Siyavuş, έναν από τους γιούς του Σελτζούκου Keykavus, από την βυζαντινή πρωτεύουσα. Ο Μεχμέτ κατέλαβε το Ικόνιο και ανακήρυξε τον Siyavuş σουλτάνο των Σελτζούκων. İbn Bibi, 205.-Ο.Turan, Selçuklular, 518-526, 548-563.-του ίδιου, Selçuklular ve İslamiyet, 58-59.-A.Sevim-E.Merçil, Selçuklu, 485. Ο Μεχμέτ δέχτηκε να γίνει βεζίρης του νέου σουλτάνου, ενώ αυτός και αδέλφια του εκμεταλλευόμενοι το νέο καθεστώς ανακήρυξαν την ανεξαρτησία του εμιράτου τους. Αυτό το γεγονός θεωρείται ίδρυση του εμιράτου των Καραμανίδων. Βλ. Ο. Turan, Selçuklular, 562-563.-του ίδιου, Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul, 1999, 64-65. Ş.Tekindağ, «Karamanoğulları», 319. Οι Καραμανίδες μετά την πτώση της αυτοκρατορίας των Σελτζούκων και τους πολύχρονους ανταγωνισμούς εναντίον των Μογγόλων, μετά την φυγή του τελευταίου Μογγόλου διοικητή από την Ανατολία επικράτησαν στο Ικόνιο (το 1319). Οι εμίρηδες του

περιφρονούσαν τους Οθωμανούς[379] λόγω της ταπεινής καταγωγής τους ως απογόνους ασήμαντων συνοριακών εμίρηδων.[380] Έχοντας αυτή τη συνείδηση η εχθρική στάση των εμίρηδων απέναντι στους Οθωμανούς αποτέλεσε σταθερή πολιτική στάση και αναζητούσαν κάθε μέσο και ευκαιρία για να αντισταθούν στην οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολία. Πράγματι, η οθωμανική ιστορία είναι γεμάτη από εξεγέρσεις που καθοδηγούνταν από την αρχηγία των εμίρηδων που ήθελαν να εκμεταλλευθούν τις στιγμές αδυναμίας των Οθωμανών σουλτάνων για να αποδυναμώσουν την κυριαρχία τους.

Οι εμίρηδες του Καραμάν παρέμειναν αιώνιοι εχθροί των Οθωμανών έως ότου ο Μεχμέτ Β΄ ο Πορθητής κατέκτησε οριστικά το εμιράτο (1475). Ο Κάσιμ μπέης, τελευταίος απόγονος των πρώην εμίρηδων του Καραμάν, εμφανίστηκε εκ νέου στην πολιτική σκηνή μετά τον θάνατο του Μεχμέτ Β΄ του Πορθητή (1481) με σκοπό να εκμεταλλευτεί την διένεξη

Καραμάν για πολιτικούς σκοπούς θεωρούσαν τον εαυτό τους απογόνους των Σελτζούκων σουλτάνων και γι'αυτό το λόγο δεν αναγνώρισαν ποτέ την επικυριαρχία των Οθωμανών στην Ανατολία. Βλ. Şikari, Karaman Oğulları Tarihi, 38.-O. Turan, Selçuklular ve İslamiyet, 59.

379Πρώτες επαφές του εμιράτου με τους Οθωμανούς επί του Ορχάν, ο οποίος μόλις είχε περάσει στην Καλλίπολη, τον ενίσχυσαν στέλνοντας δυνάμεις. Βλ. Feridun Bey, Münşeat, I, 66. Οι οθωμανικές κατακτήσεις στην Ευρώπη που πραγματοποιήθηκαν επί Μουράτ Α΄ προκάλεσαν ζήλια των Καραμανίδων εμίρηδων. Αυτοί ετοίμασαν μια συμμαχία εναντίον των Οθωμανών βοηθώντας τους εμπόρους κάτοικους της Άγκυρας. Οι Καραμανίδες αισθάνθηκαν απειλημένη όταν η επικράτεια των Οθωμανών επεκτάθηκε με την εν μέρη προσάρτηση (με γάμους και αγορές) των εδαφών των δύο εμιράτων Γκερμιγιάν και Χαμίτ, τα οποία συνόρευαν με το εμιράτο τους. Ο Ala al-Din, εμίρης των Καραμανίδων, επιτέθηκε εναντίον των εδαφών του εμιράτου Χαμίτ. Αυτή η κίνηση οδήγησε τις δύο πλευρές σε αναμέτρηση κοντά στο Ικόνιο. Στο τέλος ο Ala al-Din ηττήθηκε. Παρά αυτήν την θλιβερή εξέλιξη ο εμίρης δεν θέλησε να μην εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που δημιουργήθηκε μετά την δολοφονία του Μουράτ Α' στο Κοσσυφοπέδιο. Αυτή ατάκα του όμως δεν οδήγησε στην εκδίκηση του Βαγιαζήτ Α΄ ο οποίος κατέλαβε το Ικόνιο και όλα τα εδάφη του εμιράτου. Αν και ο Βαγιαζήτ παρέδωσε την διοίκηση του εμιράτου στους Μεχμέτ και Αλί, γιούς του Ala al-Din, οι δύο αδελφοί δεν έμειναν σε ειρήνη. Ο Βαγιαζήτ τους νίκησε εκ νέου και τους φυλάκισε στην Προύσα. Η ήττα και αιχμαλωσία του Βαγιαζήτ Α΄ στον Τιμούρ στην μάχη της Άγκυρας έγινε αιτία για την επιστροφή των Καραμανίδων εμίρηδων στην πολιτική σκηνή. Μετά την μογγολική κατάκτηση στα πρώην εδάφη των Καραμανίδων τερμάτισε την οθωμανική κυριαρχία. Ο Μεχμέτ, εμίρης των Καραμανίδων, απελευθερώθηκε από την φυλακή και παρουσιάστηκε ενώπιον του Τιμούρ. Ο τελευταίος επέστρεψε στον έκπτωτο εμίρη τα παλαιά εδάφη του. Ο εμίρης επισκέφτηκε πολλές φορές τον Τιμούρ και αναγνώρισε την επικυριαρχία του κόβοντας νόμισμα στο όνομα του. Ş.Tekindağ, «Karamanoğulları», 323. Ο εμίρης Μεχμέτ αναμείχθηκε επίσης στους ανταγωνισμούς των Οθωμανών πριγκίπων του Βαγιαζήτ Α΄. Στάθηκε εχθρός του Σουλεϊμάν Τσελεμπή. Υποστήριξε τον Μεχμέτ Τσελεμπή. Ωστόσο ο εμίρης Μεχμέτ κατά την διάρκεια της απουσίας του Μεχμέτ Τσελεμπή και την διαμάχη του εναντίον του Μούσα Τσελεμπή στα Βαλκάνια κατέλαβε την Προύσα και την λεηλάτησε. Ş.Tekindağ, «Karamanoğulları», 324. Ο εμίρης παραδόθηκε, το Ικόνιο παραδόθηκε στους Οθωμανούς. Ωστόσο οι Οθωμανοί δεν μπόρεσαν να κρατήσουν για πολύ καιρό το Ικόνιο και επέστρεψαν στους προκάτοχους του. Οι πιέσεις των Μαμελούκων στον Μεχμέτ Α΄ έπαιξε μη ασήμαντο ρόλο σε αυτό, διότι ο εμίρης είχε καταφύγει στην Αίγυπτο. Ο εμίρης Μεχμέτ των Καραμανίδων εκμεταλλεύτηκε την προστασία των Μαμελούκων. Οι τελευταίου απελευθέρωσε τον εμίρη για να γυρίσει στην επικράτεια του. Ş.Tekindağ, «Karamanoğulları», 324.

380 Βλ. Şikari, 37b, σ. 131, 51b-52a σ. 143: Osmanoğulları'nın atası Osman'ın, Keykubad oğlu Alaeddin'in şahnası olup İnönü'ndeki sürülerine baktığı; Karamanoğlu Mehmed Bey Konya'yı ele geçirip Alaeddin kaçınca [1277] Osman'ın gelip bağlılık bildirdiği; Mehmed Beyin de kendisine üç pâre kent bağışlayıp tabl ve alem verdiği; 63a σ. 154: «Osmân, Keyhüsrev bin Keykubâd 'Alâüddin'in çobân› bağlı idi. İnönü'nde ne kadar koyun ve sığır, at ve devesi ve katır vâr ise 'Osmân gözlerdi».

μεταξύ των γιών του τελευταίου, Βαγιαζήτ Β΄ και Τζεμ σουλτάν.[381] Ο Κάσιμ πήρε το μέρος του Τζεμ, ο οποίος υπήρξε τοπάρχης του Ικονίου, και προσπάθησε να επικρατήσει στα εδάφη των προγόνων του. Πέτυχε τον σκοπό του και ανέλαβε την εξουσία για κάποιο χρονικό διάστημα. Όταν όμως ο Τζεμ διέφυγε στην Αίγυπτο απομονώθηκε με αποτέλεσμα να προσαρτηθεί οριστικά η περιοχή του στο οθωμανικό κράτος.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία υποθέτω ότι ο λόγος της παρουσίας του Μούσα στην αυλή των εμίρηδων του Καραμάν πριν μεταβεί στα Βαλκάνια, ήταν διότι γνώριζε ότι χωρίς την βοήθεια των εμίρηδων δεν επρόκειτο να κερδίσει την βοήθεια του Βυζαντινού αυτοκράτορα που προτίμησε από το 1403 να μην ανακατευθεί στους εμφυλίους πολέμους των Οθωμανών. Έτσι οι εμίρηδες υποστηρίζοντας τον αδύναμο πρίγκιπα Μούσα εναντίον του ισχυρότερου και μάλιστα απειλητικού Σουλεϊμάν μοιράστηκαν ακόμη μια φορά το ίδιο μέτωπο με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα, και όπως ισχυρίστηκε πρόσφατα ο Καστρίτσης ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος στήριξε τον Μούσα στην αρχή της πολιτικής καριέρας του. Στη συνέχεια θα μελετηθούν οι πρώτες επαφές του Μούσα με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα και τους άλλους συμμάχους του καθώς και οι ενέργειες μετά την άφιξή του στην Βλαχία.

381 Şikari, 94b 95a: «‘Osmanoğlu Sultân Mehemmed İstanbul’u kâfir elinden alduğu zamânda, yedi yıl sonra Gedük Ahmed Pâşâya emr edüb Lârende’ye gönderdi. Gedük gelüb altı yıl sefer edüb âhir Lârende’yi Karamanoğlu Kasım Begin elinden alub sarâyı yerine hisâr yapub ne kadar ‘azîm binâ var ise yıkub hisâra harc eyledi.»

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ
Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΣΟΥΛΕΙΜΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΟΥΣΑ
(1409? -17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1411)

ΓΕΝΙΚΑ

Ο εμίρης Σουλεϊμάν χάρη στην κατάκτηση της Προύσας (1403-1404) ανέλαβε την εξουσία της οθωμανικής επικράτειας στην Ανατολία και αυτή η περιοχή αποτέλεσε την κύρια βάση του οθωμανικού κράτους. Βρέθηκε όμως αντιμέτωπος με τους Τούρκους εμίρηδες και τον αδερφό του Μεχμέτ. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, βάζοντας τον Μούσα στην πολιτική σκηνή, ο Μεχμέτ δεν κατάφερε μόνο να απομακρύνει τον Σουλεϊμάν από την Ανατολή, αλλά και απαλλάχθηκε από την συνεχή απειλή του με αποτέλεσμα να εξασφαλίσει την κυριαρχία του. Οι πηγές δεν μας επιτρέπουν να ορίσουμε τις ακριβείς ημερομηνίες αυτής της αποστολής του Μούσα. Απ' ό,τι φαίνεται ο Μούσα πέρασε πρώτα κάποιο χρονικό διάστημα στην Κασταμονή και μετά μετέβη στο εμιράτο Καραμάν του Ικονίου. Αργότερα γύρισε και διαπεραιώθηκε στην Βλαχία μέσω της Σινώπης με την ενίσχυση του εμίρη Ισφενδιγιάρ και του Βλάχου βοϊβόδα Μιρτζέα. Αν και δεν ξέρουμε ακριβώς πότε ο Μούσα πέρασε στην Βλαχία, γνωρίζουμε ότι άρχισε τη δράση του στην Ρούμελη μετά τον Σεπτέμβριο του 1409. Γι' αυτό κατά την άποψη του Καστρίτση πιθανότατα ο Μούσα έφθασε στην Βλαχία λίγο πριν από τον Σεπτέμβριο του 1409.

Η άφιξη του Μούσα στη Βλαχία αποδεικνύει ότι το καθεστώς που βασιζόταν στην ειρηνική πολιτική του Σουλεϊμάν προς τους Χριστιανούς, για να εξασφαλίσει την κυριαρχία του στην Ρούμελη, επρόκειτο να αλλάξει. Αυτό το γεγονός απέδειξε ότι οι χριστιανικές δυνάμεις της Ρούμελης δεν συμμερίζονταν τις ειρηνικές προθέσεις του Σουλεϊμάν, διότι θεωρούσαν την μακρόχρονη παραμονή του στην Ανατολία ως ευκαιρία για τις δικές τους εδαφικές επεκτάσεις. Επί πλέον, οι ίδιες δυνάμεις αξιολογούσαν την φιλοδοξία του Σουλεϊμάν για επέκταση της κυριαρχίας του στην Ανατολία ως απειλή. Πράγματι, ο Σουλεϊμάν ήταν ο ισχυρότερος πρίγκιπας που θα μπορούσε να εξουδετερώσει τον Μεχμέτ Τσελεμπή και να επανεγκαθιδρύσει την επικράτεια του Βαγιαζήτ Α΄ υπό την κυριαρχία του (1404). Ένα τέτοιο γεγονός που θα παρείχε στον Σουλεϊμάν τον πρωταγωνιστικό ρόλο για την ανασύνθεση των οθωμανικών δυνάμεων στην περιοχή έπρεπε να εμποδιστεί οπωσδήποτε. Με αυτή τη λογική, διάφοροι Χριστιανοί ηγεμόνες εκμεταλλευόμενοι την απουσία του Σουλεϊμάν από την Ρούμελη επιδίωξαν να συνεργαστούν μεταξύ τους και να κινηθούν εναντίον του. Δυστυχώς οι πηγές δεν παρέχουν επαρκείς πληροφορίες για μια λεπτομερή

ανάλυση των ανωτέρω συμμαχιών, περιλαμβάνουν μόνο κάποιες νύξεις, χάρη στις οποίες συμπεραίνουμε ότι υπήρχε μια κοινή αντι-οθωμανική σύμπραξη ανάμεσα στο Βυζάντιο, την Βλαχία, την Ουγγαρία, και άλλες χριστιανικές δυνάμεις.

Ο Καστρίτσης στηριζόμενος σε αυτές τις σποραδικές πηγές ισχυρίστηκε πρόσφατα ότι ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος, συμμετείχε στο σχέδιο που στόχευε στην μεταφορά του Μούσα και στην αρχή υποστήριξε τον πρίγκιπα για την άνοδό του στη Ρούμελη, ωστόσο αυτή η άποψη αποδυναμώνεται, γιατί αργότερα ο Μούσα επιτίθεται εναντίον των βυζαντινών εδαφών.[382]

Εκτός από τους ηγέτες της Βλαχίας και του Βυζαντίου, οι Τούρκοι μπέηδες των επιδρομέων και το επαρχιακό ιππικό από την Ρούμελη διαδραμάτισαν επίσης ουσιαστικό ρόλο στην άνοδο του Μούσα στη εξουσία. Ο Filipović, ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε εκτενώς με τις βυζαντινές, οθωμανικές και σερβικές πηγές και υποστήριξε ότι τα περιφερειακά στοιχεία της Ρούμελης έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην επανάσταση του Μούσα. Όπως ισχυρίστηκε ο Filipović, χαμηλότερης βαθμίδας αξιωματικοί των συνόρων ήταν δυσαρεστημένοι από την ειρηνική πολιτική του Σουλεϊμάν προς τους χριστιανούς, μια πολιτική που τους είχε στερήσει από οικονομικούς πόρους. Ένδειξη αυτής της δυσαρέσκειας είναι οι επιδρομές που διεξάγονταν από τους Τούρκους εναντίον των χριστιανών κατά την απουσία του Σουλεϊμάν. Ο Filipović θεωρεί ότι από την ειρηνική πολιτική του Σουλεϊμάν επηρεάστηκαν περισσότερο οι χαμηλότερων βαθμίδων αξιωματικοί καθώς και οι χριστιανοί και μουσουλμάνοι της Βαλκανικής που ταλαιπωρούνταν από τους φόρους των γαιοκτημόνων του Σουλεϊμάν. Ο Μούσα εμφανίστηκε μέσα σε αυτήν την τεταμένη ατμόσφαιρα στα Βαλκάνια και σύμφωνα με τον Filipović δεν πρέπει να αξιολογηθεί ως απλός διεκδικητής του θρόνου αλλά κάτι παραπάνω. Η επανάστασή του ενισχύθηκε από τα ανωτέρω κοινωνικά στρώματα, τα οποία έτρεφαν μίσος εναντίον των φεουδαρχών μεγάλων μπέηδων, και η ενίσχυσή τους μετέτρεψε την επανάσταση του Μούσα σε ένα κοινωνικό κίνημα.[383]

Όσον αφορά τους Χριστιανούς ηγεμόνες των Βαλκανίων, υπάρχουν μαρτυρίες που αποδεικνύουν ότι καθ' όλη τη διάρκεια της απουσίας του Σουλεϊμάν στην Ανατολία, κάποιες επιδρομές, αν και περιορισμένες, οργανώθηκαν από

382 Ο Kastritsis, 135-139, ισχυρίστηκε πρόσφατα ότι μπορούμε να ερμηνεύσουμε κάποιες νύξεις των πηγών, σύμφωνα με τις οποίες ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος μπορεί αρχικά να είχε υποστηρίξει τον Μούσα κατά τη διάρκεια της ανόδου του στην Ρούμελη. Ο ιστορικός όμως δηλώνει ότι αυτή η άποψη αποδυναμώνεται κατά κάποιο τρόπο διότι αργότερα σύμφωνα με την έρευνα του, ο Μούσα καταφέρεται με πολλές βίαιες επιθέσεις ενάντια στα βυζαντινά εδάφη.
383Nedim Filipović, Princ Musa, 146-147, 150-152.-Βλ. επίσης Kastritsis, Sons of Bayezid, 141-142.

συνοριακούς αξιωματικούς και επιδρομείς της Ρούμελης εναντίον των βενετικών κτήσεων στην Αλβανία και το Αιγαίο γενικώς. Μεταξύ αυτών των ηγεμόνων ήταν και ο Βλάχος Μιρτζέα, ο οποίος επέλεξε να υποστηρίξει τον Μούσα με σκοπό να απομακρύνει τις δυνάμεις του Σουλεϊμάν από τη επικράτειά του. Μολονότι οι σχετικές πηγές είναι λιγοστές, είναι επαρκείς για να στηρίξουν την άποψη ότι οι επιδρομές του στρατού της Ρούμελης στράφηκαν και ενάντια στα βλάχικα εδάφη. Είναι γνωστό ότι γύρω στην περίοδο της μάχης της Άγκυρας, ο Μιρτζέα μπορεί να είχε επανακτήσει ήδη τα παλαιά εδάφη του στην περιοχή της Δοβρουτσάς (Deliorman) πέρα από τον Δούναβη, την οποία ο Σουλεϊμάν του είχε παραχωρήσει σε αντάλλαγμα της πληρωμής ενός φόρου. Οι μεγάλοι πληθυσμοί Τούρκων επιδρομέων της Δοβρουτσάς όμως είχαν άλλη άποψη. Αυτοί δεν επρόκειτο να δεχτούν την επιστροφή των εδαφών τους στα χριστιανικά χέρια, γι' αυτό και έκαναν τις ανωτέρω επιδρομές εναντίον των χριστιανικών δυνάμεων.[384] Αυτός ο ανταγωνισμός μεταξύ του Μιρτζέα και των επιδρομέων του Σουλεϊμάν (1403-1408) πρέπει να αποτέλεσε ακόμα ένα κίνητρο για τον Μιρτζέα να σταθεί φιλικά στον Μούσα με πραγματικό όμως σκοπό να εκτρέψει την προσοχή των επιδρομέων μακριά από την Βλαχία. Η άφιξη του Μούσα στην Ρούμελη έχει σχέση με την εν λόγω κατάσταση, γι' αυτό πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω.

1. Οι σύμμαχοι του Μούσα στα ευρωπαϊκά εδάφη (Ρούμελη)

Οι αφηγηματικές πηγές που αναφέρονται στα γεγονότα της Ρούμελης και της Βλαχίας (ιδιαιτέρως για την περίοδο 1404-1409) είναι σποραδικές και ανεπαρκείς για την κατανόηση της κατάστασης που οδήγησε στην άνοδο του Μούσα. Μια προσπάθεια στην ανασύνθεση της κατάστασης επιχείρησε πρόσφατα ο Καστρίτσης. Κατά την άποψή του, επειδή η εν λόγω περίοδος διαδραμάτισε τον ρόλο μιας γέφυρας μεταξύ προηγούμενων και μεταγενέστερων φάσεων του εμφύλιου πολέμου στην Ανατολία και στην Ρούμελη, πρέπει να της αποδοθεί μεγαλύτερη σημασία.[385]

Υπάρχουν στοιχεία όπως μια επιστολή του Ούγγρου βασιλιά Σιγισμούνδου που αποδεικνύουν ότι το 1404 οι χριστιανοί εχθροί του Σουλεϊμάν στην Ρούμελη

384 Για τη γεωγραφική θέση και την ιστορία της περιοχής «Dobrudja», βλ. O. Tafrali, La Roumanie Transdanubienne (La Dobroudja): Esquisse géographique, historique, ethnographique et économique, Paris, 1918. Το βιβλίο περιλαμβάνει έναν πολύ χρήσιμο χάρτη που παρουσιάζει εθνική διανομή το 1913, από την οποία μπορεί να παρατηρηθεί η σταθερή τουρκο-ταταρική παρουσία στη νότια περιοχή, δηλαδή όπως είναι γνωστό στα Τουρκικά «Deliorman».-Βλ. επίσης Kastritsis, Sons of Bayezid, 137.
385 Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 136-137, επισημαίνει ότι μόνο με αυτό το τρόπο μπορεί να γίνει κατανοητή πλήρως η πορεία και η έκβαση όλης της οθωμανικής διένεξης.

έκαναν σχέδια και ελάμβαναν κοινές στρατιωτικές αποφάσεις εναντίον του. Ελλείψει άλλων αναφορών δεν έχουμε περαιτέρω πληροφορίες για τις συγκεκριμένες εκστρατείες για τις οποίες γράφει ο Σιγισμούνδος. Το γεγονός ότι ο Σιγισμούνδος αναφέρει τα ονόματα του Μιρτζέα και ειδικά του Βυζαντινού αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου ως συμμάχων, οι οποίοι εκείνο το διάστημα είχαν συνθήκες ειρήνης με τον Σουλεϊμάν, είναι πρωτότυπο, διότι παρόμοια αναφορά δεν βρίσκουμε σε καμία άλλη πηγή.[386] Τέτοιες συνθήκες βέβαια συνάπτονταν και παραβιάζονταν εύκολα, όταν το απαιτούσαν οι πολιτικές επιλογές. Ούτε ο Μιρτζέα ούτε ο Μανουήλ είχαν καμία αγάπη προς τους Οθωμανούς, και ειδικά ο Μανουήλ είχε κάνει σκοπό της ζωής του την αντιμετώπιση της οθωμανικής απειλής με κάθε μέσο, μια πολιτική που τον είχε οδηγήσει σε συμμαχίες με απομακρυσμένες χώρες μέχρι και με την Αγγλία.[387]

Ο Αρχιεπίσκοπος Συμεών της Θεσσαλονίκης σε έναν λόγο του (1427 ή 1428), αναφέρεται στα γεγονότα της οθωμανικής διένεξης, και ότι ο Μανουήλ είχε διαδραματίσει ρόλο στην συνωμοσία του Μιρτζέα για την μεταφορά του Μούσα στην Ρούμελη.[388] Σύμφωνα με τον Συμεών : « .... Λίγο μετά από αυτό, ένας άλλος κακός γόνος εκείνου του θανάσιμου δηλητηριώδους φιδιού, δηλαδή του Παγιαζήτ [Βαγιαζήτ], ξεσηκώθηκε εναντίον μας. Ήταν ο άπιστος ο Μωυσής [Μούσα], τον οποίο ο ευσεβής βασιλεύς Μανουήλ προσκάλεσε και τίμησε με πολλή φροντίδα, παρέχοντάς του άφθονες παροχές και ικανούς υπασπιστές και διαπορθμεύοντάς τον στην απέναντι ακτή στην Βλαχία. Βρήκε καταφύγιο εκεί με τη βοήθεια του τοπικού

386Άλλες πηγές είναι τα αποσπάσματα από τις επιστολές του Ούγγρου βασιλιά Σιγισμούνδου, ένας επιτάφιος που γράφηκε από τον Συμεών, Αρχιεπίσκοπο της Θεσσαλονίκης, μια επιγραφή και τέλος διάφορα χρονικά. Πρώτο είναι ένα συνοπτικό απόσπασμα από μια επιστολή του Σιγισμούνδου, ο οποίος απευθύνεται στον δούκα της Βουργουνδίας (1404). Ο Σιγισμούνδος γράφει ότι έχει συνάψει ορισμένες συμφωνίες με τον αδελφό του τον Βεντσεσλά (Wenceslas), ο οποίος ήταν βασιλιάς των Ρωμαίων και της Βοημίας. Δίνει πληροφορίες επίσης ότι έχει κάνει ειρήνη και συμμαχία με τον Οστόγια (Ostoja), βασιλιά της Βοσνίας, και τον Στέφανο Λαζάρεβιτς, δούκα της Ρασκίας ο οποίος επανήλθε στην ουγγρική υποτέλεια. Σύμφωνα με το πιο ενδιαφέρον τμήμα ο Σιγισμούνδος, συγκέντρωσε μεγάλη δύναμη και έστειλε ισχυρές εφεδρικές δυνάμεις προκειμένου να ενωθούν με εκείνες του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης και του βοϊβόδα της Βλαχίας με πραγματικό σκοπό να κάνουν μερικές «ευγενείς» πράξεις εναντίον των Τούρκων και να πετύχουν μερικές νίκες. -Ο Eudoxiu de Hurmuzaki, Documente, 429, έγγραφο ccccliii, παραθέτει επίσης το πρωτότυπο κείμενο. «Noueritis, inter me ac fratrem meum Venceslaum, Romanorum et Bohemiae Regem, certas quasdam pactiones esse factas; me cum Ostoja, Rege Bosnae, pacem ac foedus inisse, Stephanum, Ducem Rasciae, mihi se subiecisse; et contra Turcos magna potentia profectum, victorias aliquas reportasse, Constantinopolitanum Imperatorem ac Vaiuodam Valachiae contra eosdem Turcos pulchra facinora gerere, meque illis magna misisse auxilia.» Βλ. και Alexandrescu-Dersca, «Prince de Valachie» 115. Για την μετάφραση του κειμένου βλ. Καστρίτση, 185, ο οποίος θεωρεί ότι αυτό το απόσπασμα είναι λίγο αμφίβολο ως προς τη σωστή χρονολόγηση. Ο Βόσνιος βασιλιάς Ostoja αποδέχτηκε την επικυριαρχία του Σιγισμούνδου στα τέλη του 1403. Βλ. επίσης Fine, Late Medieval Balkans, 461-62 και Καστρίτση, σ. 137-138.

387Βλ. Barker, Manuel II, 177-81.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 138.

388Βλ. Balfour, Politico-historical works of Symeon, σ. 48.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 138.

χριστιανού ηγεμόνα, που, ακολουθώντας τις βασιλικές διαταγές, φρόντισε εκείνο το φίδι κατά τη διάρκεια του χειμώνα, που αφού σύρθηκε από την ένδεια και έλαβε ικανοποιητική ζεστασιά από τους χριστιανούς, κέρδισε από αυτούς ακόμη και δύναμη για να κυβερνήσει, και μετά επιτέθηκε σε μας τους χριστιανούς βίαια και θανάσιμα.[389]

Η μαρτυρία του Συμεών επιβεβαιώνεται επίσης από ένα βραχύ χρονικό που τεκμηριώνει ότι ο Μανουήλ εμπλέχτηκε στο σχέδιο της μεταφοράς του Μούσα στην Ρούμελη. Σύμφωνα με το χρονικό τον Ιανουάριο 1410 ο Μούσα προερχόμενος από τη χώρα των Τατάρων υποτάχτηκε στον βασιλιά κυρ Μανουήλ: «ἔτει ϛϡιθ΄ ἦλθεν ὁ Μουσης ἀπὸ τοὺς Τατάρους καὶ ἐδουλώθη τῷ βασιλεῖ κυρῷ Μανουήλ μῆνας ε΄. εἶτα ἀποσκιλτήσας διαπερᾷ ὁ ἀδελφὸς σουλτὰν Τζαλαπῆς ἀπὲ τὸ Σκούταρι κελεύσει βασιλικῇ καὶ ἐποίησαν πόλεμον ἐγγὺς τῆς Πόλης τῶν πυλῶν καὶ ἡττᾶται Μωσῆς κατὰ κράτος καὶ φυγὰς γίνεται εἰς Οὐγκρίαν.»[390]

Μετά τη μάχη της Άγκυρας, τα χριστιανικά κράτη στα Βαλκάνια όπως το Βυζάντιο, η Ουγγαρία και η Βλαχία βρέθηκαν σε πλεονεκτική θέση. Ήδη τον Φεβρουάριο του 1403 ο Μανουήλ ασχολούνταν με τον Μιρτζέα και άλλους χριστιανούς ηγέτες στα Βαλκάνια για να εκμεταλλευθούν με τον καλύτερο τρόπο την κατάσταση που δημιουργήθηκε από την οθωμανική ήττα. Οι πηγές περιέχουν περαιτέρω αποδείξεις (με χρονολογία του 1410) για μια συνεργασία μεταξύ του Μιρτζέα και του Μανουήλ. Μάλιστα, οι δύο ηγέτες σκόπευαν να υποκινήσουν τον Μούσα και τον Σουλεϊμάν, τον έναν εναντίον του άλλου, για να καταστραφεί η οθωμανική δύναμη στην Ρούμελη.[391] Επιπλέον, παρά την συνθήκη ειρήνης που είχε

---

389 Σύμφωνα με παλαιότερη ιστορική έρευνα ο Μανουήλ και ο Μούσα δεν είχαν καμία ειρηνική επαφή με τους Βυζαντινούς που να διευκόλυνε την μεταφορά του Μούσα στα Βαλκάνια. Ο Jorga, GOR, σ. 353-354, υποστήριξε ότι ο Μούσα δεν είχε τον Μανουήλ με το μέρος του, κάτι που δεν επιδίωξε καν. -Για τις ομιλίες του Συμεών και σχόλια των κειμένων βλ. Balfour, Politico-historical works of Symeon,119.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 138, πιθανολογεί ότι ο Συμεών γνώριζε την κατάσταση όταν βρισκόταν ακόμη στην Κωνσταντινούπολη, δηλαδή πριν διοριστεί ως αρχιεπίσκοπος στην Θεσσαλονίκη. Γι' αυτό ο λόγος του αποτελεί σημαντική ιστορική πηγή.

390Βρ. Χρ. 9, παρ. 39, σ. 97.-Ο P. Schreiner II, 397, διατύπωσε κάποιες επιφυλάξεις για την πληροφορία του χρονικού, διότι αυτή η σημείωση έρχεται αμέσως μετά από εκείνη που αναφέρεται στην μάχη του Κοσμιδίου, στην οποία ο Μανουήλ Β΄ υποστήριξε τον Σουλεϊμάν παρά τον Μούσα, ο οποίος επιτέθηκε εναντίον της βυζαντινής πόλης της Μεσημβρίας. -Επιπλέον ο David Balfour, ο οποίος μελέτησε τους λόγους του Συμεών, παρέβλεψε τον ισχυρισμό του Αρχιεπισκόπου ότι ο Μανουήλ όντως ήταν πίσω από την υπόθεση υποστήριξης που δόθηκε στον Μούσα από τον Μιρτζέα. Για την ανάλυση του Balfour σε σχέση με την μετάβαση του Μούσα, βλ. Symeon Θεσσαλονίκης, 123-24.-Ο Kastritsis, 139, επισημαίνει ότι παρ' όλες τις επιφυλάξεις του Schreiner, ο Συμεών επίσης παραπέμπει σε μια στενή σχέση μεταξύ Βυζαντίου και Μούσα. Κατά τον ιστορικό, αυτή η παραπομπή του Συμεών υποδηλώνει ότι το βραχύ χρονικό κρύβει περαιτέρω πληροφορία (από ό,τι φαίνεται) για την ύπαρξη βυζαντινής συμπαράστασης στον Μούσα.

391 Για την εκτίμηση της συνεργασίας μεταξύ του Μιρτζέα και του Μανουήλ βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 139.

υπογραφεί πιθανώς ανάμεσα στον Μιρτζέα και τον Σουλεϊμάν (φθινόπωρο 1403), το 1404 συνέβησαν οθωμανο-βλαχικές συγκρούσεις με αποτέλεσμα ο πρώτος να επεκτείνει την κυριαρχία του από τον Δούναβη μέχρι την Μαύρη Θάλασσα.[392]

Μια ελληνική επιγραφή που βρέθηκε στις οχυρώσεις της Σιλιστρίας, αποκάλυψε καινούργια στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι τίτλοι που αποδίδονται στον Μιρτζέα δεν απηχούν μόνο ψεύτικες αξιώσεις του τελευταίου.[393]

Η υπόθεση, σύμφωνα με την οποία η υποστήριξη που δόθηκε στον Μούσα από τον Μιρτζέα ήταν αποτέλεσμα του ανταγωνισμού του τελευταίου με τους Οθωμανούς στη Δοβρουτσά, βρίσκει στήριγμα και στις οθωμανικές πηγές. Πράγματι, ο Neşri γράφει ότι ο Μιρτζέα υπέφερε από τις επιθέσεις των Οθωμανών επιδρομέων και πρέπει να υπολόγισε ότι θα κέρδιζε την ειρήνη υποστηρίζοντας τον Μούσα ενάντια στον Σουλεϊμάν. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του Μούσα Τσελεμπή στην αυλή του Καραμάν, «ο άπιστος» ηγέτης της Βλαχίας είχε εξαντληθεί από τις επιδρομές των επιδρομέων της Ρούμελης. Επειδή δεν είχε πλέον καμία πρόθεση για ειρήνη στο μυαλό του, οι μπέηδες του επινόησαν ένα σχέδιο. Αποφάσισαν να γράψουν μια επιστολή στον Ισφενδιγιάρ και να του στείλουν ένα άτομο με αποστολή να απαιτήσει τον Μούσα Τσελεμπή. Σύμφωνα με το σχέδιο ο Μιρτζέα θα μετέφερε τον Μούσα Τσελεμπή πίσω, θα του έδινε την κόρη του και θα τον έκανε ηγέτη του βλάχικου εδάφους. Με εκείνο τον τρόπο, θα σωζόταν από τα χέρια των Μουσουλμάνων.[394] Οι οθωμανικές επιθέσεις υπό τις διαταγές του Σουλεϊμάν που στρέφονταν εναντίον των εδαφών του Μιρτζέα δεν επιβεβαιώνονται μόνο από τον Neşri. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος επίσης γράφει ότι ο Μιρτζέα βοήθησε τον Μούσα

392Η Alexandrescu-Dersca, «Prince de Valachie» 115, επισήμανε επίσης ότι το 1406, μπορεί και νωρίτερα, ο Μιρτζέα είχε επεκτείνει την επικράτειά του μέχρι την Δοβρουτσά και την Σιλίστρια. Από το 1406 και μετά ο Μιρτζέα άρχισε να αποκαλεί τον εαυτό του κυρίαρχο όλης της κάτω περιοχής του Δούναβη μέχρι τη Μαύρη Θάλασσα (συμπεριλαμβανομένης της Δοβρουτσάς) και κύριο της Σιλίστριας. -Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 139, ακολουθεί τον ισχυρισμό της Alexandrescu.

393Κατά την γνώμη του P. Sh. Năsturel, «Voévode Mircea» 239-47, ο οποίος αποκατέστησε αυτήν την πολύ κατεστραμμένη επιγραφή, η επιγραφή αναφέρεται σε μια μάχη ή πολιορκία κατά την οποία ο Μιρτζέα έσωσε την πόλη από έναν αντίπαλο, που θα μπορούσε εκείνη την περίοδο να είναι μόνο Οθωμανός. Ο Năsturel υποστήριξε ότι ο Μιρτζέα υπερασπίστηκε επιτυχώς την πόλη ενάντια σε μια οθωμανική επίθεση και έστησε την ανωτέρω επιγραφή σε μια από τις πύλες της πόλης και κατέγραψε τη νίκη του.-Για την επανάκτηση από τον Μιρτζέα των πόλεων Σιλίστριας και Δοβρουτσάς, βλ. επίσης Alexandrescu-Dersca, «Prince de Valachie» 115-18.-Η Zachariadou, "Süleyman Çelebi" 295, αμφισβητεί την ιστορική αξία αυτής της επιγραφής, γιατί είναι σε άσχημη κατάσταση και δυσανάγνωστη. -Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 139-140, θεωρεί ότι παρά την αμφιβολία της Ζαχαριάδου για την αξία της επιγραφής, η χρονολογία της είναι σαφώς ευανάγνωστη ως 6916 (1 Σεπτεμβρίου 1407-31 Αυγούστου 1408) και η αποκατάσταση του Năsturel είναι πειστική.

394OA, 86b.-Mz, 130. -Kastritsis, Sons of Bayezid, 140-141.

«προκειμένου να εκδικηθεί για ό,τι του είχε κάνει ο αδελφός του.»[395] Ο Μιρτζέα είχε και άλλα σχέδια για τον Μούσα. Όπως γράφει ο Neşri, ο Μούσα μόλις έφθασε στην Βλαχία, νυμφεύτηκε την κόρη του Μιρτζέα και έτσι ενίσχυσε την συμμαχία του.[396]

Επιστρέφοντας στο θέμα των Οθωμανών υποστηρικτών του Μούσα Τσελεμπή, ο Aşıkpaşazade και γράφει ότι, όταν ο Μούσα πέρασε τον Δούναβη και μπήκε στο οθωμανικό έδαφος, δέχτηκε ενισχύσεις από «όλους τους tovıca και τιμαριώτες (tımar erleri) της Ρούμελης,» οι οποίοι τον συνόδευσαν στην πορεία του μέχρι την Αδριανούπολη (Edirne).[397]

Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος επιβεβαιώνει την αφήγηση του Aşıkpaşazade όσον αφορά την υποστήριξη των επιδρομέων στον Μούσα γράφει ότι, ο Μούσα «είχε συγκεντρώσει τεράστιο αριθμό πολεμιστών, των οποίων προηγούνταν οι επιδρομείς.»[398] Επιπρόσθετα όταν ο Δούκας γράφει για τις προσπάθειες του Μούσα να κερδίσει την υποστήριξη των Χριστιανών «οὐ διέλειπε γράφων τοῖς μεγιστάνοις καὶ τάττων αὐτοῖς πάντα τὰ χρήσιμα, εἰ ἐγκρατής τῆς ἡγεμονίας γενήσεται.» ενισχύει την αφήγηση των ανωτέρω πηγών «Καὶ οὐ μόνον ἦν ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ Τούρκους ἀθροίσας ἐκ τῶν τοῦ Ἴστρου

395Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 30.-Ακολουθώντας την αναφορά του Κωνσταντίνου, ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 140-141, διατυπώνει την άποψη ότι η λογική του Μιρτζέα μπορεί να φανεί παράδοξη στην αρχή, διότι οι επιθέσεις των επιδρομέων, από τις οποίες προσπαθούσε να διαφύγει ο ίδιος, έπαιξαν επίσης έναν ουσιαστικό ρόλο στην άνοδο του Μούσα, και η κυριαρχία του βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην επιθετική δραστηριότητά τους. Θεωρεί ότι στην πραγματικότητα, ο Μιρτζέα πρέπει να ήξερε ότι οι επιδρομείς δεν ήταν δυνατό να κατευναστούν, διότι η επιδρομή ήταν λόγος ύπαρξής τους, αλλά και διότι η μοναδική ελπίδα του ήταν να απομακρύνει τις ενέργειές τους από το έδαφός του κατευθύνοντας τους στα εδάφη των άλλων. Όπως είναι γνωστό, οι πρώτες ενέργειες του Μούσα στην Ρούμελη στράφηκαν ενάντια στο Βυζάντιο, και η σύντομη κυριαρχία του βασιζόταν σε ενθουσιώδεις επιθέσεις σε βυζαντινά και σερβικά εδάφη. Ο Kastritsis, ό.π., υποθέτει ότι από τη συνεργασία με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα σκόπευε την αποδυνάμωση και την τελική καταστροφή των Οθωμανών με τη υποκίνηση του ενός εναντίον του άλλου, ο Μιρτζέα υπολόγιζε και στο άμεσο προσωπικό του όφελος.-Ο Filipovič, 154, που ασχολήθηκε πριν από τον Καστρίτση, επισημαίνει ότι από την άποψη του Μιρτζέα η άφιξη του Μούσα στην Ευρώπη σήμαινε απαλλαγή του από την απειλή και πίεση των ισχυρών μπέηδων της Ρούμελης και τον θεωρούσε όπλο της αντιοθωμαικής πολιτικής του, γι' αυτό και έλαβε μέρος στην εξασφάλιση της μεταφοράς του στην χώρα του. Οι πληροφορίες όμως των οθωμανικών πηγών δεν επιτρέπουν να βγάλει εύκολα κανείς τέτοια συμπεράσματα.

396Ο Μούσα με αυτόν τον γάμο ακολούθησε το παράδειγμα των προγόνων του, οι οποίοι επίσης είχαν συνάψει συμφωνίες με τους ηγέτες των χριστιανικών κρατών παίρνοντας τις κόρες τους για συζύγους. Οι βυζαντινές πηγές εξιστορούν ότι ο εμίρης Σουλεϊμάν επίσης νυμφεύτηκε μια εγγονή του συμμάχου του, του Βυζαντινού αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ περίπου το ίδιο διάστημα με τον γάμο του Μούσα. Επιπρόσθετα, ο Μούσα μετά την άνοδό του νυμφεύτηκε και μια άλλη Χριστιανή πριγκήπισσα, η οποία ήταν νόθη κόρη του Κάρολου Τόκκο της Κεφαλονιάς. Για τον δεύτερο γάμο του Μούσα Βλ. Schirò, Cronaca dei Tocco, 360-62. Βλ. Kastritsis, 141.-Kafadar, Between Two Worlds, 71, 129, 169-70.

397Aşıkpaşazade, 148.-Ο Οθωμανός χρονογράφος Tursun μπέης γράφει επίσης ότι οι tovıca ήταν ηγέτες των επιδρομέων. Βλ. Tursun Beg, The History of Mehmed the Conqueror, 41.-Για την ταυτότητα των tovıca, οι οποίοι υποστήριξαν τον Μούσα, υπάρχουν διάφορες υποθέσεις. Κατά τον Halil İnalcık, «Kanūnnāme» σ. 139-57, αυτοί ήταν ανώτεροι αξιωματικοί των συνοριακών επιδρομέων, οι οποίοι απολάμβαναν τα τιμάρια σαν συνηθισμένοι σπαχίδες και από πολλές απόψεις θεωρούνταν ως σπαχίδες που κατείχαν τιμάρια.».-Ο Filipovič, 150-151, σημειώνει ότι ο Μούσα διένεμε εδάφη στους αξιωματικούς και στρατιώτες για την υποστήριξή τους. -Kastritsis, Sons of Bayezid, 191.

398Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 141.

μερῶν, παρ' αὐτῶν πάσης Θρᾴκης καὶ Θετταλίας καὶ Ἰλλυρικοῦ ἡγεμὼν ἀνηγορεύετο.». Αναφέρεται δηλαδή στους Τούρκους, οι οποίοι συγκεντρώθηκαν από τον Μούσα γύρω από τον Δούναβη και τον ανακήρυξαν κυρίαρχο όλης της Θράκης, της Θεσσαλίας και της Ιλλυρίας.[399]

Τα ανωτέρα αποσπάσματα αναδεικνύουν ότι ο Μούσα χρειάστηκε επίσης την υποστήριξη τουλάχιστον μερικών από τους ακρίτες μπέηδες (uç beyleri) της Ρούμελης πέρα από την υποστήριξη των τιμαριούχων και των επιδρομέων. Σύμφωνα με την αφήγηση του Aşıkpaşazade, στην αρχή της σταδιοδρομίας του Μούσα, οι uç beyleri τον προσκάλεσαν στην οθωμανική Ρούμελη, γεγονός που επιβεβαιώνει πόσο σημαντική ήταν η ενίσχυσή τους για την ενδυνάμωση του Μούσα. Ο Aşıkpaşazade γράφει ότι, «όταν οι μπέηδες της Ρούμελης έμαθαν ότι ο Μούσα είχε έρθει στην Βλαχία, του έστειλαν είδηση, λέγοντας «έλα, ο αδελφός σου είναι ανίκανος να εκτιμήσει την κυριαρχία. Μέρα νύχτα δεν έχει χρόνο για τίποτε παρά μόνο για ακολασία. Όταν ο Μούσα τα άκουσε, κινήθηκε και ήρθε στη Σιλίστρια, απ' όπου πέρασε [τον Δούναβη]».[400]

Αυτές οι δυνάμεις ήταν λοιπόν οι πρώτοι υποστηρικτές του Μούσα, χάρη στις οποίες έκανε τις πρώτες στρατιωτικές ενέργειες και απέδειξε τις πολιτικές φιλοδοξίες του στον Σουλεϊμάν και τις άλλες δυνάμεις της Ρούμελης.

2. Η εχθρική στάση του Μούσα εναντίον των Βυζαντινών

Αφού πέρασε τον Δούναβη, ο Μούσα πήρε τον έλεγχο της Ρούμελης από τον αδελφό του Σουλεϊμάν χωρίς δυσκολία.[401] Όπως γράφει ο Neşri «όταν ο Μούσα Τσελεπή έγινε μπέης στην Βλαχία, εμφανίστηκε πολύ σύντομα στην Ρούμελη, την οποία κατέκτησε και έγινε μπέης.»[402] Επίσης ο Δούκας γράφει ότι «όταν οι σατράπες της Δύσης και οι φύλακες των περιοχών του Δούναβη έμαθαν την είσοδο του Μούσα στην Βλαχία, έγραψαν στον Σουλεϊμάν για να τον πληροφορήσουν για το συμβάν. Τον προειδοποίησαν ότι εάν καθυστερούσε την επιστροφή του στην περιοχή της

399Δούκας, 123.21-24.
400Ο Aşıkpaşazade, 147-148, γράφει ότι μόλις οι αξιωματικοί της Ρούμελης πληροφορήθηκαν την άφιξη του Μούσα στην Βλαχία τον κάλεσαν στην οθωμανικής Ρούμελη χωρίς να δίνει καμία χρονολογία. Ο Neşri, 476-477, δεν αναφέρεται στην πρόσκληση των αξιωματικών αλλά γράφει με έμμεσο τρόπο ότι ο Μούσα κατέλαβε όλη την Ρούμελη. -Βλ. επίσης τα σχόλια του Filipovič, Princ Musa, 145-146. Βλ. επίσης Καστρίτση, 141-142.
401Για τις δραστηριότητες του Μούσά στα Βαλκάνια η πληρέστερη μελέτη αποτελεί η μελέτη του Nedim Filipovič, Princ Musa, ιδιαίτερα 132-161, 318-355 και 506-514.
402ΟΑ, 87a.-Mz, 130.-Neşri, II, 476-477.

Θράκης, ο Μούσα θα έπαιρνε σίγουρα την κατοχή της Δύσης. Αντιθέτως εάν έμενε στην Ασία, στο τέλος θα περιοριζόταν εκεί.»[403]

Βέβαια ο Μούσα δεν σκόπευε μόνο να πάρει τον έλεγχο του στρατού της Ρούμελης από τα χέρια του Σουλεϊμάν, αλλά ήθελε να καταλάβει την εξουσία της Ρούμελης, και να στραφεί εναντίον των χριστιανών ηγετών, στους οποίους ο Σουλεϊμάν είχε κάνει παραχωρήσεις με την συνθήκη της Καλλίπολης (1403). Μολονότι ο Μανουήλ Β΄ έκανε μια προσφορά στον Μούσα υποσχόμενος ότι θα τον υποστηρίξει προκειμένου να διεκδικήσει την εξουσία στη Ρούμελη, ένα βυζαντινό βραχύ χρονικό γράφει ότι ο Μούσα και ο στρατός του επιτέθηκαν στα βυζαντινά εδάφη και πολιόρκησαν την Μεσημβρία, (μεταξύ Σεπτεμβρίου του 1409 και Ιανουαρίου του 1410), την σημαντικότερη παραλιακή πόλη της Μαύρης Θάλασσας, η οποία σύμφωνα με την συνθήκη της Καλλίπολης είχε παραχωρηθεί από τον Σουλεϊμάν στο Βυζάντιο.[404]

Έτσι ο Μούσα εμφανίστηκε ως ηγέτης των συνοριακών επιδρομέων, οι οποίοι ήταν δυσαρεστημένοι από την ειρηνική πολιτική του Σουλεϊμάν προς τους χριστιανούς, και ανέλαβαν με ζήλο επιθέσεις εναντίον των εδαφών τους.[405] Αλλά και ο Μιρτζέα επίσης δεν διαδραμάτισε ασήμαντο ρόλο σε αυτές τις επιχειρήσεις. Ο ιστορικός Χαλκοκονδύλης γράφει ότι ο Μούσα είχε υποσχεθεί στον Μιρτζέα εδάφη ως αντάλλαγμα της υποστήριξής του, ακόμα και ο Δαν, γιος του Μιρτζέα πήρε μέρος

403Δούκας, σ. 123.8-12: «Οἱ δὲ τῆς δύσεως σατράπαι καὶ τὰ τοῦ Δανούβεως μέρη φυλάττοντες, μαθόντες τὴν εἰς Βλαχίαν εἴσοδον τοῦ Μωσῆ, γράφουσι καὶ δηλοῦσι τῷ Μουσουλμὰν τὰ γενόμενα καὶ ὅπως, εἰ μὴ φθάσας περάσει ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Θράκης, τὴν δύσιν ὁ Μωσῆς κληρώσεται καὶ αὐτὸς ἐν Ἀσία διάγων εἰς αὐτὴν καὶ καταλήξει.».

404Βρ.Χρ. 29, παρ. 7, σ. 215: «ἐν ἔτει ,ςϡιθ΄ ἠπιλάλησεν ὁ Μουσῆς τὸν τόπον τοῦ βασιλέως καὶ ἀπέκλεισε καὶ τὴν Μεσημβρίαν.». Ο Schreiner, Kleinkroniken, II, σ. 393-394, χρονολογεί το γεγονός στο 1409 Σεπτεμβρίου-1410 Ιανουάριος (6918) (ινδ. 3). Θεωρεί ότι λόγω γεωγραφικών συνθηκών, έπρεπε η πολιορκία της Μεσημβρίας να γίνει πριν από τη μάχη της Διάμπολης. Η προέλαση από την Μεσημβρία στην Διάμπολη πρόκειται να τοποθετηθεί περίπου σε μια εβδομάδα, έτσι ώστε η πολιορκία διακόπηκε πιθανώς στο τέλος του Ιανουαρίου. Η χρονολογία υποστηρίζεται από το γεγονός ότι ο Μούσα μετά τη μάχη στην Διάμπολη μέχρι το θάνατό του τον Ιούλιο 1413 ναι μεν με διαφορετικά ισχυρά στρατεύματα εκστράτευσε μέσω της Μακεδονίας, της Σερβίας και της δυτικής Βουλγαρίας, δεν πλησίασε όμως καθόλου πλέον τα παράλια της Μαύρης Θάλασσας. -Kastritsis, Sons of Bayezid, 142-143.

405Aşıkpaşazade, 147-148, Neşri, 482-483.-Ο Filipovič, 145-146, στηριζόμενος στις αφηγήσεις των δύο οθωμανικών πηγών συμπεραίνει ότι οι αξιωματικοί της Ρούμελης που δεν ήταν ευχαριστημένοι από την διοίκηση του Σουλεϊμάν με την άφιξη του Μούσα στην Ευρώπη άρχισαν να αυτομολήσουν σε εκείνον. Χάρη την υποστήριξη αυτή ο Μούσα δεν θα άργησε να καταλάβει όλη την επικράτεια του αδελφού του. Ο Filipovič, ό.π, διαχωρίζει την υποστήριξη των μεγάλων μπέηδων και εκείνη των μπέηδων χαμηλότερων βατμίδων του στρατού της Ρούμελης. Σχολιάζει ότι οι πρώτοι τάχτηκαν στην πλευρά του Μούσα για το δικό τους πολιτικό όφελος και με την πλήρη ενδυνάμωση του Μούσα δεν δίσταζαν να αυτομολήσουν στον Μεχμέτ, ενώ οι άλλοι που καταπιέζονταν από τους ισχυρότατους μπέηδες θεώρησαν τον Μούσα αρχηγό τους και του έμειναν αφοσιωμένοι μέχρι το τέλος.

στις εκστρατείες του Μούσα.[406] Αν πιστέψουμε τον Χαλκοκονδύλη, ο Μιρτζέα είχε εχθρικά σχέδια επίσης για τους Βυζαντινούς, διότι ίσως ο Μανουήλ είχε υποστηρίξει έναν άγνωστο Βλάχο διεκδικητή του θρόνου.[407]

Έτσι ο Μούσα ακολουθώντας χωρίς αμφιβολία τις οδηγίες του Μεχμέτ, άρχισε να συγκεντρώνει δυνάμεις, ενώ ο Σουλεϊμάν συνέχιζε τις εκστρατείες του στην Ανατολία διορίζοντας ως εκπρόσωπό του στην περιοχή των Βαλκανίων τον Σαρουτζά πασά. Η αναμέτρηση του Πασά με τον Μούσα δεν άργησε να γίνει στην Διάμπολη, όπου αναδείχτηκε νικητής ο δεύτερος. Αυτή αποτέλεσε σημαντική στρατιωτική επιτυχία, με την οποία απέκτησε μεγάλο κύρος. Όλη η Ρούμελη υπέκυψε στον Μούσα, ο οποίος δεν είχε αδυναμίες στο ποτό και στο γλέντι όπως ο Σουλεϊμάν. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος γράφει ότι ο Μούσα κατέλαβε την Ρούμελη εφαρμόζοντας τη μέθοδο της βαθμιαίας κατάκτησης στους ηγέτες και τις φατρίες τους. Σύμφωνα με τον Σέρβο χρονογράφο, ο Μούσα πρώτα συνέλαβε τον Σαρουτζά πασά αξιωματούχο του Σουλεϊμάν «σε έναν τόπο ονόματι Dubulin.»[408] Πρόκειται για τη βυζαντινή Διάμπολη (τουρκ. Yambol),[409] και το γεγονός στο οποίο αναφέρεται ο Κωνσταντίνος ήταν η πρώτη σύγκρουση των δυνάμεων του Μούσα και του Σουλεϊμάν. Ένα βυζαντινό βραχύ χρονικό επιβεβαιώνει την αφήγηση του Κωνσταντίνου και γράφει ότι ο Μούσα μπέης, ο αδελφός του εμίρη Σουλεϊμάν μπέη, ξεκίνησε από την Βλαχία, ενώ ο βοϊβόδας Μιρτζέα κυβερνούσε εκεί, και συνέλαβε τον Σαρουτζά Πασά στην Διάμπολη με αποτέλεσμα να αναγνωριστεί ως κυρίαρχος στα κάστρα της Ρωμανίας και όλου του τόπου.[410] Το ανωτέρω γεγονός χρονολογείται στις 13 Φεβρουαρίου του

406Χαλκοκονδύλης, 160-61.

407Χαλκοκονδύλης, 160.-Alexandrescu, " Prince de Valachie" 120.

408Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 31.-O Filipovič, 147-148, επισημαίνει ότι ο Σαρουτζά Πασά ήταν ο αρχηγός όλων των μπέηδων της Ρούμελης και ο Μούσα αφού τον συνέλαβε στην Διάμπολη και εκτέλεσε στην Καλλίπολη μπόρεσε να επικρατήσει στην Ρούμελη. Ο T.Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, 15, σημ. 50, σημειώνει ότι ο τάφος του Σαρουτζά βρίσκεται στην Καλλίπολη.

409Η Jambol, τουρκ. Yambol ή Jamboli (ή Διάμπολη) είναι μια πόλη, τώρα στη σύγχρονη Βουλγαρία, περίπου 90 χιλιόμετρα Βόρεια από την Αδριανούπολη.

410 Βρ.Χρ. 96, παρ. 2, σ. 636: «μετὰ δὲ ,ϛλιη' [τη δέκατη τρίτη ημέρα του μήνα Φεβρουαρίου, μια Παρασκευή το 6918] ἦλθεν ὁ ἀδερφός αὐτοῦ τοῦ ἐμὶρ Σουλμάν πεη, ὁ Μουσίπεης, ἀπὸ τὴν Βλαχίαν, ἀφεντεύοντος βοϊβόδα τοῦ Μίρτζου. καὶ ἐτζάκωσεν τὸν Σαρουτζά πασιά εἰς τὴν Διάνπολιν, μηνὶ φεβρουαρίῳ ιγ΄, ἡμέρα παρασκευῇ. καὶ ἐπροσκύνησαν τὰ κάστρη τῆς Ῥωμανίας σὺν τὸν τόπον ὅλον.» Το βραχύ χρονικό γράφει ότι ο Μούσα ετζάκωσεν τον Σαρουτζά Πασά. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 193, η λέξη `ετζάκωσεν` σημαίνει `έπιασε ή συνέλαβε` και νοηματικά είναι πολύ κοντά στο `ετζάκισεν` που σημαίνει `νίκησε στρατιωτικά`, μια λέξη που εμφανίζεται στην επόμενη αναφορά του ίδιου βραχέος χρονικού για την μάχη του Κοσμιδίου. Επιπλέον, το Βρ.Χρ. 96, παρ. 6, σ. 636-637, αναφέρεται σε μια προέλαση ενάντια στην Διάμπολη μεταξύ Σεπτεμβρίου 1410 και Φεβρουαρίου του 1411 (το 6919, ινδ. 4): «μετὰ δὲ, ἔτους ιθ΄ [ἔτους], πάλιν ἐλθὼν Μουσίμπεης εἰς τὰ μέρη Μακεδονίας καὶ καταβὰς εἰς τὴν Διάμπολην εἰς βουνίν, τοὺς Βουρλονκούς, ἐπλημμέλειεν μετὰ τοὺς

1410.[411] Έτσι η πρώτη σύγκρουση συνέβη μεταξύ των δυνάμεων των δύο αδελφών στις 13 Φεβρουαρίου 1410.

Σύμφωνα με την αφήγηση του Κωνσταντίνου, ο Μούσα πήρε τον Σαρουτζά μαζί του και κατόπιν κατάφερε να εισέλθει στην Αδριανούπολη. Ο Σέρβος χρονογράφος γράφει ότι αφού πρώτα ο Μούσα Τσελεμπής συμμάχησε με τον Στέφανο Λαζάρεβιτς, ο οποίος του έδωσε ενισχύσεις, κατέλαβε την Καλλίπολη. Ο ίδιος, βάσει της αναφοράς ενός Βυζαντινού απεσταλμένου, ο οποίος εστάλη στην Δύση και συγκεκριμένα στην Ραγούζα στις 13 Μαΐου 1410, γράφει ότι ο Μανουήλ πολιόρκησε την Καλλίπολη με οκτώ πλοία. Τελικά κατάφερε να καταλάβει την Καλλίπολη μετά από σύναψη ειρήνης με τον Σουλεϊμάν. Όταν όμως, ο τελευταίος θέλησε να περάσει με τον στρατό του στην ευρωπαϊκή ακτή, ζήτησε την βοήθεια του αυτοκράτορα, την οποία όμως ο Μανουήλ αρνήθηκε. Επίσης ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος επιβεβαιώνει ότι αφού ο Μούσα συνέλαβε τον Σαρουτζά πασά μπόρεσε να καταλάβει την Καλλίπολη, όπου εκτέλεσε τον πασά. Εισήλθε σύντομα και στην Αδριανούπολη. Όταν ο Μούσα έμαθε ότι η Καλλίπολη κινδύνευε να πέσει στα χέρια των Βυζαντινών κινήθηκε άμεσα προς τα εκεί μαζί με τον Στέφανο και άλλους Σέρβους πρίγκιπες, και ήταν παρών κατά τη διάρκεια της βυζαντινής πολιορκίας. Η ίδια πηγή παραθέτει πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες, ένας από τους σημαντικότερους αξιωματικούς του Σουλεϊμάν, ο Evrenos και έξι άνδρες του έφτασαν στην Καλλίπολη και αιχμαλωτίστηκαν από τον Μούσα.[412]

Ο Κωνσταντίνος γράφει επίσης ότι αφού ο Μούσα κατέλαβε και την Καλλίπολη, με επιστολές του υποσχέθηκε στον Στέφανο Λαζάρεβιτς όλα τα σερβικά εδάφη ως αντάλλαγμα της βοήθειας που του είχε δώσει, αλλά την ίδια υπόσχεση έκανε και στον Βουκ, ο οποίος ήταν αντίπαλος και αδελφός του Στέφανου. Ο Μούσα δεν δίστασε να δώσει τέτοιες υποσχέσεις και στους ανιψιούς των ανωτέρω Σέρβων

Μουσουλμάνους, καὶ ἀπὸ κάστρον ἄλλον κάστρον ἄνθρωπος τοῦ ημὶρ Σουλμάνπεη ουδέν ἐδιάβαινεν. ἀκούσας δὲ ἡμὶρ Σουλμάνπεης ἐλθὼν μετὰ πλήθους τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀρχόντων εἰς τὴν Ἄδριανούπολιν καὶ ἐκίνησεν μοιράζειν ρόγαν πρὸς τὰ φουσάτα, ὅπως πάλιν διώκειν αὐτόν.».-Για την ερμηνεία του χρονικού βλ. P. Schreiner, II, 395-96. Kastritsis, Sons of Bayezid, 143.

411Ο Κωνσταντίνος, 21, κάνει λόγο και νωρίτερα για τον Σαρουτζά Πασά στο χρονικό του. Σύμφωνα με τον χρονογράφο ο Σαρουτζά κατέστρεψε ένα τμήμα του στρατού του Στέφανου Λαζάρεβιτς κοντά στην Αδριανούπολη (Edirne), ενώ ο Στέφανος επέστρεφε στην Σερβία από τη μάχη της Άγκυρας. βλ. Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, 21.-Κατά τον Filipovic, Princ Musa, 147-150, μετά την νίκη του απέναντι στον Σαρουτζά Πασά, ανώτερο διοικητή της Ρούμελης ο Μούσα έγινε κυρίαρχος εκεί, διότι σημαντικό μέρος των αξιωματικών τάχτηκαν στον πλευρό του. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι ο Μούσα δεν υποστηρίχθηκε μόνο από τους Τούρκους αξιωματικούς αλλά και Βλάχους, Σέρβους και Βούλγαρους, κάτι που δεν αναφέρονται από τις οθωμανικές πηγές.

412Βλ. Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 31.-Filipovič, 140-141.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 144.

ηγετών. Ο χρονογράφος υπαινίσσεται ότι οι υποσχέσεις του Μούσα δεν ήταν ειλικρινείς, και ότι ο Μούσα πραγματικά ήταν «λύκος σε δέρμα προβάτου». Στο τέλος, οι όρκοι και υποσχέσεις που έδωσε δεν ήταν μάταιοι, διότι κατάφερε να κερδίσει στο πλευρό του και τους υπόλοιπους πολεμιστές και τους επιδρομείς της Ρούμελης.[413] Το αποτέλεσμα αυτής της φάσης του εμφυλίου πολέμου ήταν ότι ο Μούσα μπόρεσε σε σύντομο χρονικό διάστημα να καταλάβει την Ρούμελη από τον Σουλεϊμάν. Στις κατακτήσεις του περιλαμβανόταν και η Καλλίπολη, όπου ελλιμενίστηκαν λίγα οθωμανικά σκάφη. Ο Μούσα με την τελευταία κατάκτησή του αποσκοπούσε να εμποδίσει την διαπεραίωση του αδελφού του στην ευρωπαϊκή ακτή περιορίζοντάς τον στην Ανατολία.

Όπως γράφει ο Κωνσταντίνος «ο Μούσα στην αρχή εμφανίστηκε ήπιος και φιλελεύθερος στον πληθυσμό των γειτονικών περιοχών, και ως πρότυπο ευσέβειας, για να τους καθησυχάσει. Μετά, όμως, παρουσιάστηκε σε όλους αυτούς [ανθρώπους] πικρότερος από πικρό κουκούτσι, ακόμη και σε εκείνους που τον είχαν υπηρετήσει.»[414] Ο Κωνσταντίνος, για να καταδείξει την αληθινή φύση του Μούσα και τον τρόπο με τον οποίο προσπάθησε να εξαπατήσει τον Στέφανο Λαζάρεβιτς και άλλους, λέει ότι ο Στέφανος, που φοβόταν μήπως τον εξαπατήσουν, ζήτησε βοήθεια από έναν βοϊβόδα ονόματι Βίτκο, ο οποίος όμως αρνήθηκε να δεχτεί άδειες υποσχέσεις των απεσταλμένων του Μούσα, αλλά ζήτησε να δει τον Οθωμανό κυρίαρχο και δέχτηκε την προσφορά του μόνο, αφού ένας από τους άνδρες του που ήξερε Τουρκικά έλεγξε τη φρασεολογία του προκειμένου να σιγουρευτεί ότι ήταν σωστή.[415]

3. Νέα φάση στις εμφύλιες διαμάχες: Επιστροφή του Σουλεϊμάν στην Ρούμελη:

Όπως λέγει ο Δούκας, ο Σουλεϊμάν πληροφορήθηκε από τους άνδρες του ότι ο Μούσα άρχισε επιτυχώς να διεκδικεί το θρόνο του Βαγιαζήτ, και ήθελε να γυρίσει σύντομα στην Ρούμελη για να αντιμετωπίσει τον αδερφό του πριν χαθούν τα πάντα. Πήρε μαζί του τον Cüneyd (Τζινεήτ), εμίρη του Αϊδινίου και διόρισε κάποιον άλλον κυβερνήτη στην Έφεσο. Μετέβη από την Έφεσο στην Λάμψακο, στην ανατολική ακτή του Ελλησπόντου. Για κάποιο διάστημα παρέμεινε στην Λάμψακο απέναντι από την Καλλίπολη. Σκοπός του ήταν μέσω ενός Γενουάτη ευγενή να χτίσει εκεί ένα

413Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 31.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 144.
414Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 31.-Για τους λόγους της υποστήριξης του Στέφανου Λαζάρεβιτς βλ. Filipovič, 154-156.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 144.
415Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 32.-Filipovič, 325.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 144.

πύργο για τον ίδιο.[416] Ο εν λόγω πύργος πρέπει να λειτουργούσε για την ασφαλή διάβαση του Σουλεϊμάν από τα Στενά στην Καλλίπολη.

Μολονότι η αφήγηση του φιλόσοφου Κωνσταντίνου ενισχύει εκείνη του Δούκα σε γενικές γραμμές, η ιστορία του διαφέρει όμως στο σημείο όπου γράφει ότι ο Μούσα είχε καταφέρει ήδη να καταλάβει την στρατηγικής σημασίας Καλλίπολη, και όταν πληροφορήθηκε ότι ο Σουλεϊμάν κατευθυνόταν προς την Καλλίπολη βάδισε μαζί με τον Στέφανο Λαζάρεβιτς εναντίον του. Έτσι, ο Μούσα επιτέθηκε στα πλοία, που μετέφεραν τον αδελφό του με προορισμό την ευρωπαϊκή ακτή. Έτσι ο Σουλεϊμάν αναγκάστηκε να περάσει στον Χαλκηδόνα απέναντι από την Κωνσταντινούπολη με βυζαντινά σκάφη.[417]

Τα στοιχεία που παρέχονται από τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο για την βυζαντινή βοήθεια στην μετάβαση του Σουλεϊμάν προς την Ευρώπη (από τον Βόσπορο και όχι από την Καλλίπολη) ενισχύονται από ένα βενετικό έγγραφο της 10ης Ιανουαρίου 1410. Όπως μαθαίνουμε από αυτό, ο Μανουήλ είχε ενημερώσει τη Βενετία ότι ήταν ώρα για μια αποφασιστική ενέργεια κατά των Οθωμανών λόγω της σύγκρουσης μεταξύ «των δύο αδελφών, οι οποίοι είναι ηγεμόνες των Τούρκων.» Ο Μανουήλ άσκησε πίεση στους Βενετούς προκειμένου να του στείλουν οκτώ πλοία, με τα οποία θα μπορούσε να αποκλείσει τα Στενά «για να εμποδίσουν την κίνηση από την Τουρκία στην Ελλάδα και αντίστροφα».[418]

416Ο Δούκας, 123.13-19, προσδιορίζει το όνομα του ευγενή Salagruzo de Negro : «Ὁ δὲ Μουσουλμὰν ἐνωτισθεὶς τοὺς λόγους τούτους, ἐξ Ἐφέσου πρὸς Λάμψακον ἔρχεται ἄγων ὁμοῦ καὶ τὸν Τζινεήτ, ἄλλον ἔπαρχον καταστήσας ἀντ' αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ. Ἦν δὲ ἐν Λαμψάκῳ κτίζων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μουσουλμὰν πύργον ἕνα παμμεγέθη ἐν τῇ ἀκτῇ ἀπέναντι Καλλιπόλεως· ὁ δὲ δομήτωρ ἦν Σαλγρούζω δε Νέγρω, Γενουίτης εἰς τῶν εὐγενῶν· ον καὶ οἰκοδομήσας, ως ἔπρεπεν, καὶ ἰδῶν αὐτὸν ὁ Μουσουλμὰν ἐδωρήσατο αὐτῷ πλεῖστα χρήματα. Καὶ περάσας ἐν Καλλιπόλει καὶ καθίσας ἐν πότοις καὶ ἀμεριμνίαις, εὐφραινόμενος καὶ ἀσελγαίοις, οὐκ ἐφρόντιζε περὶ τοῦ Μωσῆ.».-Ο Colin Imber, The Ottoman Empire 67, αναφέρει ένα νόμισμα του Cüneyd που κόπηκε το 812 Εγίρας (16 Μαΐου 1409-5 Μαΐου 1410).-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid 145-146, σημ. 35, υποθέτει ότι για να συνδυαστεί με την πληροφορία του Δούκα αυτό το νόμισμα έπρεπε να είχε κοπεί στις αρχές του 1410, πράγμα που σημαίνει ότι ο Cüneyd κυβερνούσε ανεξάρτητα από τους Οθωμανούς πριν από την αναχώρηση του Σουλεϊμάν προς την Ρούμελη. Κατά τον Καστρίτση, ό.π., αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει αν λάβουμε υπόψη ότι ο Σουλεϊμάν έχανε την δύναμη στην Ανατολία, και επίσης εξηγεί γιατί πήρε μαζί του τον Cüneyd πριν φύγει (ίσως κατέπνιξε την εξέγερση του και τον συνέλαβε ακόμη μια φορά).-Βλ. επίσης K.Matschke, Ankara, 49-50.

417Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 31-33.-Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο Δούκας δεν περιέχει λεπτομέρειες που παρέχονται από τον Κωνσταντίνο και δεν γράφει τίποτε για μια μετάβαση στην Ευρώπη με βυζαντινά πλοία. -Βλ. επίσης N. Filipovic, 148-149, 327-329.

418Το έγγραφο περιέχει αντίγραφο μιας επίσημης απάντησης της βενετική Σύγκλητο με μια επιστολή του Μανουήλ Β΄, με την οποία ο αυτοκράτορας είχε προτείνει στην δημοκρατία του Αγίου Μάρκου μια αντι-τουρκική συμμαχία. Βλ. Valentini, AAV, VI, 1-3.-Για την περίληψη αυτού του εγγράφου βλ. N. Jorga, «Notes et extraits» 311-12.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 145, ερμηνεύοντας το έγγραφο θεωρεί ότι, εάν οι Βενετοί αποφάσιζαν να τον βοηθήσουν, ο Μανουήλ ήταν βέβαιος ότι και άλλοι Χριστιανοί ηγεμόνες της περιοχής θα τους ακολουθούσαν, εάν όχι, δεν θα είχε άλλη επιλογή παρά να

Τελικά, η πρόταση του Μανουήλ δεν έγινε δεκτή από τους Βενετούς, οι οποίοι πρόβαλαν κάποιες δικαιολογίες λέγοντας ότι έπρεπε πρώτα ο Μανουήλ να εξασφαλίσει τη συμφωνία και άλλων δυνάμεων της περιοχής, και αν συμφωνούσαν εκείνοι, η Δημοκρατία θα συνέβαλλε με ό,τι της αναλογούσε.

Μια αναφορά της Ραγούζας, που είναι γραμμένη μερικούς μήνες αργότερα, επιτρέπει να παρακολουθήσουμε την κατάσταση. Μεταξύ 28-15 Μαΐου 1410 ο αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης κατέλαβε την Καλλίπολη με τις οχυρώσεις της, εκτός από την ακρόπολη, και [η πόλη] περικυκλώθηκε από ξηρά και θάλασσα με οκτώ σκάφη και έγινε μια ανακωχή, και [η πόλη] θεωρείται ότι είχε εξασφαλιστεί.» Όπως μαθαίνουμε από την ίδια πηγή, όταν ο Μούσα έμαθε ότι η Καλλίπολη κινδύνευε να πέσει στα χέρια των Βυζαντινών κινήθηκε άμεσα προς τα εκεί μαζί με τον Στέφανο και άλλους Σέρβους πρίγκιπες, και ήταν παρών κατά τη διάρκεια της βυζαντινής πολιορκίας Η ίδια πηγή παραθέτει πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες, ένας από τους σημαντικότερους αξιωματικούς του Σουλεϊμάν, ο Evrenos και έξι άνδρες του έφτασαν στην Καλλίπολη και αιχμαλωτίστηκαν από τον Μούσα: «Και εκείνος ο Celopia [Σουλεϊμάν] εμφανίστηκε με πολλούς άνδρες στην ακτή και ζήτησε από τον αυτοκράτορα και τους Γενουάτες να τον περάσουν απέναντι, αυτοί όμως το απέρριψαν ευγενικά, και χρειάστηκε να επιστρέψει εξ αιτίας του προβλήματος του αδελφού του Crespia [Κυριτζής, δηλ. Μεχμέτ]. Ο Avarnas [Εβρενός] και έξι άρχοντες του Celopia [Σουλεϊμάν] που είχαν έρθει στη περιοχή της Καλλίπολης [«κρυφά»] συνελήφθησαν για συνωμοσία από τον Musacelopia [Μούσα Τσελεμπή]».[419]

κάνει ειρήνη με τους Οθωμανούς. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι ο αυτοκράτορας εννοεί με τη φράση «εκείνους τους δύο αδελφούς που είναι κυρίαρχοι των Τούρκων» πρώτα τον Σουλεϊμάν, ο οποίος ήταν ο μόνος Οθωμανός πρίγκηπας που προσπαθούσε να περάσει από την Ανατολία στην Ευρώπη εκείνο το διάστημα. Ο δεύτερος πρίγκιπας ίσως ήταν ο Μούσα ή και ο Μεχμέτ. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, ο Μεχμέτ εμφανίζεται ένα έτος πριν στα βενετικά έγγραφα ως ανταγωνιστής του Σουλεϊμάν. Αν θεωρήσουμε ότι ιδιαίτερα εκείνο το διάστημα ο Μανουήλ εννοούσε την τρίτη φάση του οθωμανικού εμφυλίου, δηλαδή μεταξύ Σουλεϊμάν και Μούσα, αυτό ταιριάζει καλύτερα στην ροή των εξελίξεων.

419Σύμφωνα με την αναφορά «κάποιος καπετάνιος σκαφών που έπλεε κοντά σε εκείνες τις ακτές, επέστρεφε από τον Avlona στις 28 του μηνός, και ανέφερε σε μας ότι ένας πρεσβευτής του κυρίου Mirchxe [Μιρτζέα] επιβιβάστηκε στο πλοίο από την Κωνσταντινούπολη στις 15 Μαΐου για τον Avlona». Βλ. Gelcich and Thalloczy, Diplomatarium, 195. Η μετάφραση ανήκει στον Καστρίτση, ο οποίος δίνει επίσης το πρωτότυπο κείμενο, διότι είναι κάπως περίπλοκο: hodie vero ad hec littora navigans quidam brigantinus, qui die XXVIII. presentis de Avalona recesserat, nobis retulit ambassiatorem domini Mirchxe a partibus Constantinopolis in diebus XV. descendisse ad Valonam, narrantem Constantinopolitanum imperatorem Gallipoli cum fortiliciis, dempta magistra turri, cepisse, eandemque circuisse per terram et galeis octo per mare, datisque induciis creditur nunc adepta; Celopiam vero cum magno gencium apparatu ad littora declinasse, petentem ab imperatore et Januensibus paregium, cui honesto modo denegatum fuit, et propter Crespie fratris molestias retrocessit. Avarnas et sex baronos Celopie, qui ad partes Galipolis susurantes venerant, a Musicelopia detinentur captivos.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 196, θεωρεί αδιανόητο γιατί ο απεσταλμένος του Μιρτζέα επέλεξε να επιστρέψει στην Βλαχία μέσω του Avlona παρά από τη Μαύρη Θάλασσα. βλ. Καστρίτση, 146.

Αυτό το έγγραφο παραθέτει στοιχεία για σημαντικά γεγονότα όπως την ανάκτηση της Καλλίπολης από τους Βυζαντινούς που ούτε καν υπαινίσσονται οι οθωμανικές ή οι βυζαντινές πηγές. Αυτό μπορεί να σήμαινε ότι η κατάληψή της από τους Βυζαντινούς δεν έγινε.[420]

Αυτή η περίοδος ήταν μεγάλης σημασίας, τόσο για τους Οθωμανούς πρίγκιπες όσο και για τους Βυζαντινούς. Όσον αφορά τους αντίπαλους πρίγκιπες που αναφέρονται στο ανωτέρω έγγραφο της Ραγούζας, ένας από τους δύο που αναδείχθηκε πιο ισχυρός, δηλαδή ο Σουλεϊμάν, σε αυτό το διάστημα βρισκόταν σε πολύ αδύναμη θέση, γιατί τώρα έπρεπε να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα δύο αντιπάλους, τον Μούσα και τον Μεχμέτ. Η κυριαρχία του διακινδύνευε και δεν μπορούσε να κάνει τίποτε διότι είχε εγκλωβιστεί στην Ανατολία. Χρειαζόταν να εξασφαλίσει την βυζαντινή βοήθεια όχι μόνο για να περάσει στην ευρωπαϊκή ακτή, αλλά για να διασωθεί από την απειλή του Μεχμέτ διότι, όπως γράφει ένα βραχύ χρονικό, ο Μεχμέτ δεν άργησε να εκμεταλλευθεί τη δύσκολη θέση του Σουλεϊμάν.[421]

Ο Σουλεϊμάν σε τέτοια δύσκολη κατάσταση, δεν βρήκε καταφύγιο αλλού παρά μόνο στο Βυζάντιο και αναγκάστηκε να απευθυνθεί προς τα εκεί. Ο Μανουήλ Β΄, ο οποίος παρατηρούσε προσεκτικά τις εξελίξεις στο οθωμανικό μέτωπο, είχε προβλέψει αυτήν την κατάσταση τέσσερις μήνες πριν, και τελικά αποφάσισε να

420Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 146-147, επισημαίνει ότι η άγνοια των πηγών είναι φυσική, διότι το φρούριο της Καλλίπολης ή δεν είχε καταληφθεί ή οι Βυζαντινοί δεν κατάφεραν να διατηρήσουν την πόλη για πολύ καιρό. Ο Filipović, Princ Musa, 327-328, επισημαίνει ότι όταν έφθασαν οι Βυζαντινοί στην Καλλίπολη ο Μούσα την είχε ήδη καταλάβει, ενώ από την άλλη ο Σουλεϊμάν περίμενε στην απέναντι ακτή ζητώντας βυζαντινή βοήθεια, κάτι που δεν μπόρεσε να κερδίσει. Ο ιστορικός προσθέτει ότι ο Μούσα έδωσε πολλή σημασία στην κατάληψη της πόλης για να εμποδίσει την επιστροφή του αδελφού του στην Ευρώπη.

421Mioni, "Una inedita cronaca bizantina," αρ. 31, σ. 75, και 82: «Τῇ ιδ΄ τοὐ αὐτοῦ μηνὸς ἐπέρασεν ὁ Μουρσουμάνον Τζαλαπήν εἰς τὴν πόλιν καὶ τῇ ιε΄ ἐξῆλθε καὶ ἐπολέμησεν ἐμπροσθὲν τοῦ Παλαίου καὶ τῶν Καλλιγαρίων, καὶ κατέλυσε καὶ ἔδιωξε τὸν Μωσῆν καὶ ἐγένετο πάλιν ὁ Μουσουρμάνης αὐθέντης τῆς δύσεως. Εὐθὺς δὲ παρέλαβε τὴν ἀνατολὴν ὁ Κυρητζής.».-Αυτό το βραχύ χρονικό δεν περιλαμβάνεται στην συλλογή του Schreiner, διότι δεν γνώριζε την ύπαρξή του. -Το Halīlnāme, 257, αρ. 1754, μια οθωμανική πηγή που γράφηκε από τον Abdülvasi Τσελεμπή, γράφει ότι εκείνο το διάστημα ο Μεχμέτ μπορεί να είχε πετύχει μια στρατιωτική νίκη επί του Σουλεϊμάν στην Άγκυρα. -Ο Kastritsis υποθέτει ότι αυτή η νίκη ίσως έγινε εκείνο το διάστημα με αποτέλεσμα ο Μεχμέτ αρχές του 1410 να αναδειχθεί ισχυρότερος του Σουλεϊμάν. Ο ιστορικός δεν αποκλείει την πιθανότητα ότι το Halīlnāme αναφέρεται σε μια προηγούμενη στρατιωτική αντιπαράθεση στην Άγκυρα μεταξύ των δύο πριγκίπων. Το Halīlnāme δεν παραθέτει καμία χρονολογία, δεν προσδιορίζει τους πρίγκιπες με ακριβές ονόματα και δεν είναι δυνατόν να κατανοήσουμε ποιος νίκησε και ποιος νικήθηκε και τράπηκε σε φυγή: «bunu işitti sultan (Μεχμέτ ?) vardı karşu, beraber Engüride turdı karşu, bunun azmine katlanmadı kaçtı (Σουλεϊμάν ?), kodı Osman ilin Ucata geçti». Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 147, σημ. 41, πιστεύει ότι ο Μεχμέτ δεν κατέγραψε καμία νίκη εναντίον του Σουλεϊμάν και δεν νομίζω ότι ο συγγραφέας αυτής της πηγής αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη νίκη. Αντιθέτως εξιστορεί τα γεγονότα της περιόδου 1404-1410 σε γενικές γραμμές και θέλει να δώσει την εντύπωση ότι η φυγή του πρίγκιπα (Σουλεϊμάν) στα σύνορα (Ρούμελη) έγινε δυνατή χάρη στην αντίσταση του σουλτάνου (δηλαδή Μεχμέτ).

χειριστεί την υπόθεση του Σουλεϊμάν προς όφελός του, με ή χωρίς την βενετική βοήθεια. Στο μεταξύ, μολονότι η πρότασή του δεν έγινε δεκτή από τους Βενετούς, φαίνεται ότι ο Μανουήλ κατάφερε να εξασφαλίσει τη συνεργασία των Γενουατών του Πέραν, οι οποίοι έδωσαν σκάφη για τον σχηματισμό ενός βυζαντινού στόλου έστω και από οκτώ πλοία.

Με αυτό το στόλο και ένα στρατό, ο Μανουήλ μπόρεσε να καταλάβει την Καλλίπολη από τον Μούσα, και απέρριψε να μεταφέρει τον Σουλεϊμάν από τα Στενά. Μολονότι, οι Βυζαντινοί ήταν σε θέση να καταλάβουν την Καλλίπολη με εκείνο τον στόλο και έναν στρατό ξηράς, έγινε ένα θαύμα και οι προσδοκίες του Σουλεϊμάν βρήκαν ανταπόκριση. Ο αυτοκράτορας Μανουήλ του έδωσε άδεια και υποσχέθηκε να τον περάσει από τη θάλασσα. Στην υλοποίηση της αίτησης του Σουλεϊμάν πρέπει να έπαιξε ρόλο μια σύμβαση μεταξύ του Σουλεϊμάν και του Μανουήλ Β΄. Η έλλειψη πληροφοριών στην ανωτέρω αναφορά της Ραγούζας δεν επιτρέπει να γνωρίζει κανείς με τι αντάλλαγμα ο αυτοκράτορας άλλαξε την συμπεριφορά του προς τον Σουλεϊμάν και αποφάσισε να τον βοηθήσει. Σύμφωνα με την αναφορά της Ραγούζας, ο Μανουήλ μετέφερε τον στρατό του Σουλεϊμάν στην Κωνσταντινούπολη μέσω του Βοσπόρου.[422]

Ο Neşri επιβεβαιώνει την αφήγηση του χρονικού και εξηγεί με ποιο αντάλλαγμα ο αυτοκράτορας βοήθησε τον Σουλεϊμάν. Κατά τον Neşri «αφού ο Σουλεϊμάν διέσχισε τα Στενά, πήγε αμέσως στην Κωνσταντινούπολη, όπου ανανέωσε τη συμμαχία του με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ υποσχόμενος να του παραδώσει κάποιες περιοχές.»[423]

Διάφορα βυζαντινά χρονικά αναφέρονται επίσης σε μια συμμαχία που συνήφθη μεταξύ του Σουλεϊμάν και του Μανουήλ Β΄ καθώς και σε έναν γάμο που ενίσχυσε τη συμμαχία. Όπως φαίνεται ο Μανουήλ Β΄ έδωσε στον Οθωμανό πρίγκιπα το χέρι μιας εγγονής του για γάμο.[424]

422Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 147, με βάση την ανωτέρω αναφορά της Ραγούζας και βραχέος χρονικού, που αναφέρεται σε αυτό το περίπλοκο γεγονός, υποθέτει ότι στις διαπραγματεύσεις που διεξήχθησαν στην Κωνσταντινούπολη ίσως οι Βυζαντινοί συμφώνησαν να επιστρέψουν την Καλλίπολη στον Σουλεϊμάν, εάν αναδεικνυόταν νικητής, ή πιθανόν και οι Βυζαντινοί δεν κατάφεραν να κρατήσουν την Καλλίπολη και η πόλη καταλήφθηκε πάλι από τον Μούσα.

423ΟΑ, 87b.-Mz, 130.-Ο Ρουχί Τσελεμπή, 425, αναφέρει ότι «όταν ο Σουλεϊμάν ενημερώθηκε από τους άνδρες του για την δράση του Μούσα στην Ρούμελη, θέλησε να πάει εκεί για να τον αντιμετωπίσει. Κινήθηκε (από την Ανατολία) και έφθασε στην Ιστάνμπουλ (Κωνσταντινούπολη), όπου υποσχέθηκε να παραδώσει στον αυτοκράτορα της πόλης κάποια εδάφη και έφυγε.-Ο Filipovic, Kastritsis, Sons of Bayezid, 147-148.

424Ο Δούκας, σ. 111, δεν αναφέρεται σε κανένα γάμο. Το ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 43, και ο Ψευδο-Φραντζής, 90.25-91.1, προσδιορίζουν αυτήν την πριγκήπισσα ως κόρη του Θεοδώρου, αδελφού

Ίσως ο Σουλεϊμάν ακριβώς εκείνο το διάστημα έδωσε τον γιό του Ορχάν μαζί με μια κόρη του στον Βυζαντινό αυτοκράτορα ως ομήρους.[425] Ίσως η ανανέωση της

του Μανουήλ, ενώ ο Χαλκοκονδύλης Ι, σ. 161.8-11, δηλώνει ότι ήταν κόρη του Hilario Doria, γαμπρού του Μανουήλ από μια νόθη κόρη του, τη Ζάμπια: «διαβὰς τε ἐπι τὸ Βυζάντιον, ὡστε αὐτῳ φιλία εἶναι πρὸς τὸν Βυζαντίου βασιλέα, ἄγεται τὴν βασιλέως υίιδουν Ιανυΐου τοῦ Ντόρια θυγατέρα.».-Μια κόρη του ίδιου Doria παντρεύτηκε υποθετικά με τον «Küçük» (Μικρό) Μουσταφά το 1422. Κατά τον Barker, Manuel II, 253, σημ. 88, αυτό το γεγονός μπορεί να δημιούργησε σύγχυση στον Χαλκοκονδύλη. Κατά τον, Manuel II, 257, σημ. 88, κανονικά η μαρτυρία του Χαλκοκονδύλη μπορεί να έχει προτεραιότητα, αλλά αυτές οι δύο εξαρτημένες πηγές μπορεί να διαφέρουν από την συνηθισμένη πηγή τους. Ίσως είχε άλλη πληροφορία. Και διότι έχουμε άλλη μαρτυρία (βλ. Barker, Manuel II, 368 και σημ. 120) ότι μια κόρη του Doria υποτίθεται ότι παντρεύτηκε αργότερα έναν Οθωμανό πρίγκιπα, αν και άλλο ένα, ίσως ο Χαλκοκονδύλης συγχέει από αυτό το παρόμοιο γεγονός που συνέβη μεταξύ δύο δυναστειών. Η σύγχρονη ιστορική έρευνα αποδέχτηκε την άποψη του Papadopoulos, Genealogie, 56 and 57, αυτή η πριγκίπισσα μεταφέρθηκε στα τέλη του 1408 από τον Μανουήλ μετά τον θάνατο του πατέρα του (Θεόδωρου Β΄ δεσπότη της Πελοποννήσου).-Η ιδέα των δύο διαφορετικών γάμων ακολουθήθηκε επίσης από τον Jorga, GOR, 328, ο οποίος υποστηρίζει ότι η κόρη του Θεοδώρου παντρεύτηκε ύστερα από την συνθήκη του 1403 και κάνει λόγο για δεύτερο γάμο (σ. 350) το 1410, συγχέοντας την αναφορά του Χαλκοκονδύλη στον Doria και της συγγένειας του με τον Μανουήλ. Για την αξιολόγηση των βυζαντινών πηγών Βλ. Barker, Manuel II, 142, σημ. 63.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 148.

425Ενώ ο Aşıkpaşazade, 148, υποστηρίζει ότι ο Ορχάν και η αδελφή του δραπέτευσαν στην Κωνσταντινούπολη μετά το θάνατο του πατέρα τους, άλλοι Οθωμανοί χρονογράφοι αναφέρονται σε αυτούς ρητά ως ομήρους. Βλ. Behişti, 50 και Χότζα Sa'ad al-Din, Tācu't-tevārīh. İstanbul, Tabhāne-i Āmire, 1279/1862-63, I, 276. Για την προσέγγιση των οθωμανικών χρονικών για αυτό το επεισόδιο βλ. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 340.-Ο Δούκας, 111, δεν αναφέρεται σε κανένα γάμο αλλά μόνο σε μια υπόσχεση του Σουλεϊμάν στον Μανουήλ ότι θα τον σεβαστεί σαν πατέρα. Ο Barker, Manuel II, 223, παρατηρεί ότι παρόμοιες υποσχέσεις του πρίγκιπας είχαν εκφραστεί από τον πρέσβη του στην Βενετία (το Δεκέμβριο 1402). Ο Δούκας εξιστορεί επίσης ότι ο Σουλεϊμάν παρέδωσε ομήρους στον αυτοκράτορα. Δεν αναφέρει το όνομα του πρίγκιπα, αλλά προσδιορίζει την πριγκίπισσα, Φατμά Χατούν. Η Alexandrescu-Dersca, La campagne 109, σημ. 5, με βάση τις τουρκικές πηγές παραθέτει τα ονόματα των ομήρων. Ο Barker, υποστηρίζει λανθασμένα ότι η Alexandrescu, Φατμά Χατούν είναι ανακάτεμμα των δύο ονομάτων. Ωστόσο, ο Moravcsik, Byzantinoturcica, II, 331, επισημαίνει ορθά ότι Φατμά Χατούν είναι ένα γνήσιο όνομα: Fatma-qatun, Χατούν σημαίνει κυρία στα Τουρκικά. Ο Δούκας, σ. 135.4-137.4, αναφέρεται σε δύο γιούς και μια κόρη του Βαγιαζήτ ως ομήρους και δίνει πληροφορία για τη μοίρα τους: «Ὁ δὲ υιὸς τοῦ Παγιαζὴτ ὁ εἰς ὁμήρους ἀνατεθεὶς παρὰ τοῦ Μουσουλμὰν τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ, ὁ μὲν εἰς ὁ καὶ πρῶτος σὺν ἀδελφὴ τὴ Φατμὰ ἀπελύθη καὶ ἐν τῇ Προῦσῃ ἐτρέφετο, ὁ δ' ἀλλὸς πράσθη παιδείας Ἑλληνικῆς· ἔτι συνῶν τῷ τοῦ βασιλέως υἱῳ Ἰωάννη καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἐρχόμενος ἐμύετο γράμμασιν ἐδιδάσκετο. Τοσοῦτον οὖν ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς μαθήσεως καὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου παιδοτρινης, ως καὶ προσιέναι τῷ βασιλεῖ Μανουήλ κι δεόμενος τοῦ βαφτισθήναι χριστιανικῷ νόμῳ καὶ ὁμολογων τῳ βασιλεῖ καθεκάστην, ως χριστιανός ἐστι καὶ ου προσίεται τὰ τοῦ Μωάμεδ δόγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἤθελεν ἀκουσαι, ἵνα μὴ σκανδάλων ἀφορμη γένηται. Τότε ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῆς νόσου καταδαπανούσης καὶ ἀφανιζουσης τὰ σώματα, μὴ αἰδουμένης καὶ μὴ φειδομένης τῆς τυχούσης ἡλικίας, ἔφθασε καὶ εἰς τὸν ἀνηβον παῖδα τὸν τοῦ Παγιαζὴτ ...» Συνεχίζει ο Δούκας την αφήγηση του ότι πριν αφήσει την τελευταία πνοή του ζήτησε από τον αυτοκράτορα να εξασφαλίσει τον βαφτισιμιό του «Τότε ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς τοῖς ρήμασι τούτοις, πέμψας ἐβάπτισεν αὐτόν, ἀνάδοχος γεγονώς· καὶ τῇ ἐπιούσι ἡμέρα τέθνηκεν. Ὁ βασιλεὺς δὲ μεθ' ὅσης τιμῆς ἔθαψεν αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου ἐν τοῖς Στουδίου ἐν μαρμαρίνῳ λάρνακι πλησίον τοῦ ναοῦ ἐντως τῆς πύλης.».-Dölger, Regesten, αρ. 3201, σ. 75, αποδέχεται την χρονολογία του Δούκα και αναφέρει ότι αυτοί οι δύο όμηροι παραδόθηκαν σύμφωνα με τη συνθήκη του 1403. Επιπλέον ο Χαλκοκονδύλης (Darko), Ι, 167, αναφέρεται στους Οθωμανούς ομήρους, αλλά υποστηρίζει ότι παραδόθηκαν από τον Μούσα και όχι από τον Σουλεϊμάν. Βλ. επίσης Barker, Manuel II, 154. Η αφήγηση του Χαλκοκονδύλη παρουσιάζει ομοιότητα με εκείνη του Δούκα. Όπως ο Χαλκοκονδύλης και το Ανώνυμο ελληνικό χρονικό, 111, 48, προσδιορίζει τον πρίγκιπα ως Εσαι (Ιησού). Ο Barker πιθανολογεί ότι αυτό το χωρίο αποτελεί άλλη μια σύγχυση του Χαλκοκονδύλη. Ο Σφραντζής σ. 4.4-5, και Ψευδο-Φραντζής, 90.5-6, ωστόσο προσδιορίζουν τον πρίγκιπα ως Ιωσούφ(ης) [Yusuf] και ως αδερφός του Σουλεϊμάν, που βαφτίστηκε χριστιανός με το

συνθήκης πραγματοποιήθηκε σε αυτό το διάστημα, διότι όπως υποστήριξε παλαιότερα ο Barker,[426] ο Μανουήλ δεν ήθελε να ανακατευτεί στις διαμάχες των πριγκίπων του Βαγιαζήτ. Μια σταυροφορία μέσω της οποίας θα μπορούσε να εκμηδενίσει την οθωμανική παρουσία αποτελούσε τον πραγματικό σκοπό της εξωτερικής πολιτικής του αυτοκράτορα από το 1393. Η συμμαχία του με τον Σουλεϊμάν αντικατοπτρίζει ίσως το τέλος της παραπάνω στάσης του αυτοκράτορα, αφού πρέπει να αντιλήφθηκε και ο ίδιος ότι καμία βοήθεια από την Δύση δεν επρόκειτο να φθάσει. Σαν εναλλακτική λύση ο έμπειρος αυτοκράτορας αναγκάστηκε να παίξει το μοναδικό χαρτί που είχε: να ενισχύσει τον έναν πρίγκιπα εναντίον του άλλου με σκοπό να παρατείνει τις εμφύλιες διαμάχες των Οθωμανών, ώστε να τους καταστήσει αδύναμους και να πάψουν να αποτελούν απειλή για το Βυζάντιο. Έτσι ο γέρος αυτοκράτορας θα μπορούσε να διεξαγάγει ανενόχλητα τις διπλωματικές επαφές με τις δυτικές αυλές.[427]

Παράλληλα, σύμφωνα με την αναφορά της Ραγούζας της 30 Μαΐου 1410, ο Μανουήλ κατέλαβε την Καλλίπολη μαζί με τα περίχωρά της και άρχισε να φρουρά την πόλη με οκτώ πλοία. Τελικά συνήφθηκε ειρήνη. Στο μεταξύ, ο Celopia (Σουλεϊμάν) εμφανίστηκε με πολυάριθμούς άνδρες του στην ακτή παρέμεινε εκεί για κάποιο διάστημα και ζήτησε από τον αυτοκράτορα και Γενουάτες να τον περάσουν στην απέναντι ακτή. Ακριβώς δεκαπέντε μέρες μετά από την άφιξή του στην ευρωπαϊκή ακτή ο Σουλεϊμάν με την ενίσχυση του Βυζαντινού συμμάχου του Μανουήλ συγκρούστηκε με τον Μούσα. Η μάχη έγινε στο Κοσμίδιον (15 Ιουνίου 1410), κοντά στα χερσαία τείχη της Κωνσταντινούπολης. Ένα βυζαντινό χρονικό παρέχει περαιτέρω στοιχεία. Σύμφωνα με αυτό «Μηνὶ ἰουνίῳ γ΄ τοῦ αυτοῦ ἔτους συνήψεν ὁ αὐτὸς Μωσῆς πόλεμον εἰς τὸν ἅγιον Φωκᾶν (το σημερινό Ορτά-κιοϊ) μετὰ Πασχαινῶν κατὰ φωσάτον τοῦ Μουρσουμάνη καὶ κατέλυσεν αὐτοὺς καὶ παρέλαβε τὸν ἅγιον Φωκᾶν (στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου).»[428]

όνομα Δημήτριος. Βλ. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, 141 και 142.-βλ. Berger de Xivrey, Mémoire 137-139.-Βλ. επίσης Jorga, GOR, 350.-Ch. Diehl, Figures, 272-273. Kastritsis, Sons of Bayezid, 148.

426Barker, Manuel II, 250-254.

427Για τις διπλωματικές σχέσεις του Μανουήλ κατά τη διάρκεια των ετών 1403-1410 βλ. Barker, Manuel II, 255-272.

428Mioni, "Una inedita cronaca bizantina" 75, 82, αρ. 30. Το χρονικό παρέχει ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, διότι γράφει ότι ο Μούσα συγκρούστηκε σε αυτήν την μάχη «μετά Πασχαινών». Ο Kastritsis, 193-198, επισημαίνει ότι αυτή η άγνωστη λέξη «Πασχαινών» μπορεί να προέρχεται από το τουρκικό baskın (`ξαφνική επίθεση, έφοδος`). Κατά την Ζαχαριάδου, η λέξη μπορεί να συνδεθεί με την σύγχρονη ελληνική αργκό λέξη `μπασκίνας`. Ο Καστρίτης θεωρεί ότι το χρονικό υποδηλώνει ενδεχομένως ότι ο Μούσα μπόρεσε να διατηρήσει την πίστη των επιδρομέων της Ρούμελης σε μία εποχή, που η παρουσία του Σουλεϊμάν στην περιοχή ανάγκαζε άλλους να εγκαταλείψουν το

Έτσι η σύγκρουση των δύο Οθωμανών πριγκίπων συμπαρέσυρε και τους αντίστοιχους Χριστιανούς προστάτες τους, τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ και τον βοϊβόδα Μιρτζέα της Βλαχίας. Τόσο ο Μανουήλ όσο και ο Μιρτζέα προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν τους Οθωμανούς πρίγκιπες προς όφελός τους. Όπως συνάγεται και από το έγγραφο της Ραγούζας, ο σκοπός της αποστολής του ήταν ο εξής: οι δύο ορθόδοξοι Χριστιανοί κυβερνήτες θα προσπαθούσαν να συνεργαστούν προκειμένου να αποδυναμώσουν τους Οθωμανούς, ενώ συγχρόνως προσπαθούσαν να αυξήσουν τη δύναμή τους. Όποια κι αν ήταν τα σχέδιά τους, στο τέλος απέτυχαν και κατέληξαν στις αντίπαλες πλευρές της οθωμανικής διένεξης.

4. Οι μάχες στο Κοσμίδιον και την Αδριανούπολη (15 Ιουνίου 1410)- (11 Ιουλίου 1410)

Ο Σουλεϊμάν συγκρούστηκε με τον Μούσα για πρώτη φορά στο Κοσμίδιον (σημερινό Χάσκιοϊ) λίγο έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης (15 Ιουνίου 1410). Ο Σουλεϊμάν αναδείχτηκε χωρίς δυσκολία νικητής. Τρία βραχέα χρονικά κάνουν λόγο για την εν λόγω μάχη. Δύο από αυτά χρονολογούν ορθά το γεγονός.[429] Επιπλέον ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος και ο Χαλκοκονδύλης αφηγούνται λεπτομερώς τη μάχη. Δυστυχώς, η αφήγηση του Neşri για τη μάχη είναι αρκετά σύντομη. Ωστόσο, όπως λέγει, ο Μούσα έχασε την μάχη λόγω της αποστασίας μερικών

στρατόπεδό του. Εξάλλου, το ίδιο χρονικό πληροφορεί ότι ο Σουλεϊμάν και ο στρατός του ήλθαν στα Στενά με βυζαντινά σκάφη στις 14 Ιουνίου 1410.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 146-148, υποθέτει ότι αυτό πρέπει να έχει κάποιο χρόνο αφότου λήφθηκαν οι πληροφορίες στην αναφορά της Ραγούζας. Αν και η αναφορά είναι της 30ης Μαΐου, αυτό δηλώνει ότι οι πληροφορίες στις οποίες είναι βασισμένη παραλήφθηκαν στο Avlona στις 15 Μαΐου από τον πρεσβευτή του Μιρτζέα που προερχόταν από την Κωνσταντινούπολη, όταν πρέπει να ήταν ήδη τουλάχιστον μερικές ημέρες παλαιές. Αυτός αφήνει περίπου έναν μήνα στον Μούσα προκειμένου να έχει πάρει την Καλλίπολη από τους Βυζαντινούς, και για αυτούς προκειμένου να έχουν πετύχουν μια συμφωνία με τον Σουλεϊμάν, η οποία μπορεί έχει περιλάβει περαιτέρω εδαφικές παραχωρήσεις στο Βυζάντιο. Δεν υπάρχει καμία μαρτυρία για τέτοιες παραχωρήσεις που έχουν τεθεί σε εφαρμογή: η συνέχεια της διένεξης στην Ρούμελη μεταξύ του Μούσα και του Σουλεϊμάν, και ο θάνατος του Σουλεϊμάν μόνο εννέα μήνες αργότερα, πιθανώς εν πάσει περιπτώσει θα το είχαν καταστήσει αδύνατο. Ξέρουμε από τον Συμεών της Θεσσαλονίκης ότι όταν οι Βυζαντινοί επανέκτησαν την Θεσσαλονίκη μετά από τη συνθήκη του 1403 συνάντησαν πολλές δυσκολίες, και ότι τους πήρε μεγάλο χρονικό διάστημα να κερδίσουν τον έλεγχο της πόλης. Βλ. Συμεών της Θεσσαλονίκης, 44, 115-16.

429Βρ.Χρ. 9, παρ. 39, σ. 97: «ἔτει ,ςϡλθ’ (6918) ἦλθεν ὁ Μουσῆς ἀπὸ τοὺς Τατάρους καὶ ἐδουλώθη τῷ βασιλεῖ κυρῷ Μανουὴλ μηνᾶς ε’. Εἶτα ἀποσκιλτήσας διαπερᾶ ὁ ἀδελφος σουλτὰν Τζαλαπῆς ἀπὲ τὸ Σκούταρι κελεύσει βασιλικῇ καὶ ἐποίησαν πόλεμον ἐγγὺς τῆς Πόλης τῶν πυλών καὶ ἡηττᾶται Μωσῆς κατὰ κράτος καὶ φυγὰς γίνεται εἰς Οὐγκρίαν.».-Mioni, “Una inedita cronaca bizantina,” 75, 82 (31).-Βρ.Χρ. 96, παρ. 3, σ. 636: «ἐλθὼν ὁ ἀδερφός τοῦ [Μουσίπεη] ὁ ἡμὶρ Σουλμάνης, ἐπέρασεν αὐτόν [ο] βασιλεύς Μανοήλ ὁ Παλαιολόγος, καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὴν Πόλιν ....».-Schreiner, Kleinchroniken II, 396-397.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 149, σημ. 48, επισημαίνει ότι το πρώτο χρονικό εσφαλμένα αναφέρει ότι ο Μούσα υποτάχτηκε στον Μανουήλ Β’ και δίνει λανθασμένη ημερομηνία για τη μάχη του Κοσμιδίου.

υψηλόβαθμων μπέηδων. Αυτοί, πρώην αξιωματικοί του Σουλεϊμάν, που τάχτηκαν με το μέρος του Μούσα, πριν από την μάχη πέρασαν και πάλι στην παράταξη του Σουλεϊμάν.[430] Κατά την εκτενέστερη αφήγηση του Sa'ad al-Din, σε Δυστυχώς, η αφήγηση του Neşri για τη μάχη είναι αρκετά σύντομη. Ωστόσο, όπως λέγει, ο Μούσα έχασε την μάχη λόγω της αποστασίας μερικών υψηλόβαθμων μπέηδων. Αυτοί, πρώην αξιωματικοί του Σουλεϊμάν, που τάχτηκαν με το μέρος του Μούσα, πριν από την μάχη πέρασαν και πάλι στην παράταξη του Σουλεϊμάν.[431] Κατά την εκτενέστερη αφήγηση του Sa'ad al-Din, σε σύγκριση με του Neşri, αιτία της ήττας του Μούσα στον Κοσμίδιον είναι η ίδια. Οι Οθωμανοί αξιωματικοί πέρασαν στην άλλη πλευρά αμέσως μόλις άρχισε η μάχη[432] Καμία από τις δύο πηγές δεν αναφέρει ονόματα των λιποτακτών. Η αφήγηση του Neşri επιβεβαιώνεται από το χρονικό του Κωνσταντίνου, σύμφωνα με το οποίο ο Βουκ, αδελφός του Στέφανου Λαζάρεβιτς, διέφυγε στον Σουλεϊμάν τις παραμονές της μάχης.[433] Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος επίσης επιρρίπτει την ευθύνη για την ήττα του Μούσα στους Οθωμανούς αξιωματικούς και γράφει ότι ο Βουκ Λαζαρέβιτς καθώς και ο Λάζαρος Βράνκοβιτς μετά την ήττα διέφυγαν στην Κωνσταντινούπολη.[434]

430OA, 87b.-Mz, 130. Αυτό θυμίζει τη μάχη της Άγκυρας, στην οποία οι στρατιώτες του Βαγιαζήτ που προέρχονταν από τα πρόσφατα κατακτημένα εμιράτα, αυτομόλησαν στον εχθρό όταν είδαν τους πρώην εμίρηδές τους στο πλευρό του Τιμούρ, και όταν έγινε σαφές ότι θα κέρδιζε ο τελευταίος. Όπως το 1402, στο Κοσμίδιον η έκβαση της μάχης πρέπει να ήταν αβέβαιη. Πριν από την άφιξη του Σουλεϊμάν στην Κωνσταντινούπολη, ο Μούσα ήταν ο μοναδικός διεκδικητής στην Ρούμελη και είναι λογικό ότι με προσοχή οι περισσότεροι άνθρωποι εκεί θα είχαν ταχτεί στο πλευρό του. Όμως όταν είδαν ότι ο Σουλεϊμάν γύρισε, ότι είχε την υποστήριξη του Βυζαντίου, και φάνηκε ότι θα νικούσε τον Μούσα, ήταν φυσικό ότι πολλοί από αυτούς θα ήθελαν να είναι στο πλευρό του νικητή. Kastritsis, Sons of Bayezid, 149.

431OA, 87b.-Mz, 130. Αυτό θυμίζει τη μάχη της Άγκυρας, στην οποία οι στρατιώτες του Βαγιαζήτ που προέρχονταν από τα πρόσφατα κατακτημένα εμιράτα, αυτομόλησαν στον εχθρό όταν είδαν τους πρώην εμίρηδές τους στο πλευρό του Τιμούρ, και όταν έγινε σαφές ότι θα κέρδιζε ο τελευταίος. Όπως το 1402, στο Κοσμίδιον η έκβαση της μάχης πρέπει να ήταν αβέβαιη. Πριν από την άφιξη του Σουλεϊμάν στην Κωνσταντινούπολη, ο Μούσα ήταν ο μοναδικός διεκδικητής στην Ρούμελη και είναι λογικό ότι με προσοχή οι περισσότεροι άνθρωποι εκεί θα είχαν ταχτεί στο πλευρό του. Όμως όταν είδαν ότι ο Σουλεϊμάν γύρισε, ότι είχε την υποστήριξη του Βυζαντίου, και φάνηκε ότι θα νικούσε τον Μούσα, ήταν φυσικό ότι πολλοί από αυτούς θα ήθελαν να είναι στο πλευρό του νικητή. Kastritsis, Sons of Bayezid, 149.

432 Sa'ad al-Din, II, 44.

433Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 33-34. Ο Κωνσταντίνος αναφέρει ότι ο Μούσα υποχώρησε τελικά «εξ αιτίας της δυσπιστίας των πολεμιστών του και λόγω του περιορισμένου αριθμού εκείνων που παρέμειναν.» Επίσης προσθέτει ότι μετά τη λιποταξία του Vuk, ο Μούσα ορκίστηκε να τον σκοτώσει και να δώσει τα εδάφη του στη Σερβία στο Στέφανο. Ο Ş.Tekindağ, "Mûsâ Çelebî," 663, παραπέμποντας στο İdris Bitlisi, δηλώνει ότι ο Μούσα εγκαταλείφθηκε επίσης από τους τιμαριώτες.- Kastritsis, Sons of Bayezid, 150.

434Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 33-34. Το χρονικό αναφέρει ότι ο Μούσα τελικά υποχώρησε λόγω της απιστίας των πολεμιστών του και λόγω του περιορισμένου αριθμού των υπόλοιπων. Προσθέτει επίσης ότι μετά την φυγή του Βουκ, ο Μούσα υποσχέθηκε να τον σκοτώσει και να δώσει όλες τις εκτάσεις του στην Σερβία στον Στέφανο. Ο Ş.Tekindağ, «Musa Çelebî» 663, με βάση την αφήγηση του İdris

Ο Μανουήλ ήθελε να πείσει και τον Στέφανο να αυτομολήσει. Όπως γράφει ο Χαλκοκονδύλης, μετά τη μάχη ο Στέφανος Λαζάρεβιτς επισκέφθηκε την βυζαντινή πρωτεύουσα. Κατά την διάρκεια της παραμονής του συναντήθηκε με τον Μανουήλ Β΄ και ο αυτοκράτορας προσπάθησε να τον πείσει να αλλάξει παράταξη. Ενώ ο Χαλκοκονδύλης υπαινίσσεται ότι ο Μανουήλ πέτυχε να προσεταιριστεί τον Σέρβο δεσπότη, ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος αναφέρει ότι ο Στέφανος πολέμησε στο πλευρό του Μούσα στο Κοσμίδιον, και διέφυγε μετά την ήττα του Μούσα. Κατόπιν, συνεχίζει ο Κωνσταντίνος, εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη με τα πλοία του Μανουήλ, ο οποίος τον καλοδέχτηκε έτσι ώστε, ο Στέφανος «μπήκε και νικητής και νικημένος στην αυτοκρατορική πόλη.» Δεν είναι σίγουρο εάν ο Στέφανος πρόδωσε τον Μούσα. Είναι ενδιαφέρον ότι εκτός από την αφήγηση του Χαλκοκονδύλη δεν υπάρχει καμία ένδειξη για σερβική προδοσία, οπότε η πληροφορία του Χαλκοκονδύλη είναι πιθανότατα λανθασμένη. Από την αφήγηση του Κωνσταντίνου γνωρίζουμε ότι μετά την ήττα του Μούσα, ο Σέρβος δεσπότης Στέφανος επισκέφτηκε τον Μανουήλ στον Γαλατά και μπόρεσε να επιστρέψει στην Σερβία μέσω της Βλαχίας με βυζαντινά πλοία.[435] Βουλγαρικό Χρονικό αναφέρει ότι στον στρατό του Μούσα εκτός των Σέρβων βρίσκονταν επίσης οι δυνάμεις του Βλάχου πρίγκιπα Μιρτζέα, αλλά δεν γράφει τίποτε για την στάση αυτών των δυνάμεων στη μάχη.[436]

Ο Κωνσταντίνος διασαφηνίζει τον ρόλο του Βυζαντίου στην μάχη. Γράφει ότι ο Σουλεϊμάν και ο στρατός του «ξεχύθηκαν από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης,» και ο

Bitlisi, αναφέρει ότι ο Μούσα επίσης εγκαταλήφθηκε από τους τιμαριώτες.- Filipovic, Princ Mousa, 330.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 150.

435Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 34-35.-Ο Hammer, GOR, I, 347, ισχυρίστηκε ότι κατά την διάρκεια αυτής της επίσκεψης ο Μανουήλ, που σκόπευε να παρατείνει τον οθωμανικό εμφύλιο με αποτέλεσμα να καταρρεύσει το κράτος τους, υποκίνησε τον Στέφανο εναντίον του Μούσα.- Ο Zinkeisen, GOR, I, 428, επίσης πίστευε ότι ο Στέφανος δωροδοκήθηκε από τον αυτοκράτορα και πείστηκε να προδώσει τον Μούσα, ενώ η απιστίας των Οθωμανών αξιωματικών επιτάχυνε την εξέλιξη. -Βλ. και K. Jirecek, Geschichte, II, 146.-Ο J. Barker, Manuel II, 282, σημ. 146, βασισμένος σε μια δυτική πηγή πιστεύει ότι η απαίτηση του Μανουήλ για την προδοσία απορρίφτηκε από τον Στέφανο.-Ο Filipovic, Princ Musa, 330, επισημαίνει ότι ο Στέφανος έμεινε πιστός στον Μούσα μέχρι την ενθρόνισή του το 1411. Θεωρεί ότι η στάση του Στέφανου απέναντι στον Μούσα η αντίστοιχη απιστία του στον Σουλεϊμάν υπαγορεύονταν από τα συμφέροντά του. Ωστόσο, αυτό που δεν ήταν ψεύτικο για τον δεσπότη, ήταν η έχθρα που έτρεφε για τους Οθωμανούς. Σκοπός του ήταν, να ενδυναμώσει την αδύνατη οθωμανική πλευρά στην χώρα του και να αποδυναμώσει την δυνατότερη, με απώτερο σκοπό την κατάλληλη στιγμή, να υπερισχύσουν οι σερβικές δυνάμεις. Αυτό το όνειρο επέβαλλε την στρατιωτική αφοσίωσή του και τον κράτησε στην παράταξη του Μούσα τουλάχιστον μέχρι να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες. -Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 201, με βάση κάποια έγγραφα της Ραγούζας και την αφήγηση του Κωνσταντίνου υποστηρίζει ότι ο Στέφανος στην Βλαχία δέχτηκε πιέσεις από τον Βλάχο Μιρτζέα, που ήταν υποτελής της Ουγγαρίας, και έτσι ανανέωσε την πίστη του στον Μούσα. -Βλ. Filipovic, Princ Musa, 328-331, επισημαίνει ότι όταν ο Στέφανος επέστρεφε στην χώρα του φρόντισε να περάσει μακριά από τα εδάφη του Σουλεϊμάν, τον οποίο δεν εμπιστευόταν. Εξάλλου τα γεγονότα θα έδειχναν ότι είχε δίκιο.-Jorga, GOR, II, 350.

436Σύμφωνα με το Χρονικό όταν ο Μούσα αναμετρήθηκε με τον Σουλεϊμάν στον στρατό του μετείχαν οι Βλάχοι, ο Στέφανος και ο Βουκ Λαζαρέβιτς, ο Γεώργιος και ο Λάζαρος Μπράνκοβιτς.

Μανουήλ διέθετε ακόμη και σκάφη για να τους διασώσει, εάν χρειαζόταν, αυτά όμως πυρπολήθηκαν από τον Μούσα πριν από τη μάχη».[437] Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν ακριβώς έξω από τα τείχη της πόλης, κοντά στο παραθαλάσσιο προάστια Κοσμίδιον (στην ακτή του Κεράτειου κόλπου, κοντά στο βυζαντινό παλάτι των Βλαχερνών.[438] Στην αρχή ο Μούσα φάνηκε ότι θα νικούσε καθώς πολλοί αυτομόλησαν από τις γραμμές του Σουλεϊμάν, ο οποίος όμως κατόρθωσε να κατατροπώσει τον αντίπαλο μετά από μια επίθεση στο στρατόπεδό του μαζί με εκατοντάδες στρατιώτες, με αποτέλεσμα να αναγκάσει τον Μούσα σε φυγή.[439]

Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος γράφει ότι στην μάχη του Κοσμιδίου χύθηκε πολύ αίμα, και εγκαταλείφτηκαν στο πεδίο της μάχης πτώματα, τα οποία είχαν διασκορπιστεί στα χωράφια και στις ακτές γύρω από την Κωνσταντινούπολη. Μετά την ήττα του ο Μούσα βρήκε καταφύγιο στα δάση της Βουλγαρίας ανάμεσα στην Διάμπολη (Yambolu) και Τσερνομιανό (Cernomen/Çirmen), όπου δέχτηκε ενισχύσεις των Βλάχων συμμάχων του, οι οποίοι παρέμειναν πιστοί σε αυτόν.[440] Κατά τον Neşri, ο Μούσα αφού αποσύρθηκε σε κάποιες ορεινές περιοχές, άρχισε να προβαίνει σε ανταρτικές επιθέσεις παρακολουθώντας τον εχθρό του.[441] Ο Χαλκοκονδύλης επίσης ενισχύει την άποψη του Κωνσταντίνου και προσθέτει ότι ο Μούσα μετά την ήττα του πήγε πρώτα στην Βλαχία και μετά αποσύρθηκε σε σπηλιές των ορεινών βαλκανικών περιοχών.[442]

437Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 33.

438Το χρονικό του Mioni σημειώνει συγκεκριμένα ότι η μάχη πραγματοποιήθηκε μπροστά από την πύλη Καλλιγαρία, συμπίπτει με το οθωμανικό Eğri Kapı. Βλ. "Una inedita cronaca bizantina," 75, 82, αρ. 31. Βλ. επίσης Janin, Constantinople byzantine: développement urbain et répertoire topographique (Paris1950) 338-39. Για την τοποθεσία του Κοσμιδίου και της Καλλιγαρίας, βλ. πρώτο χάρτη στην μελέτη του Janin.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 201, εσφαλμένα προσδιορίζει την περιοχή ως Eyüp. Ωστόσο, η περιοχή Κοσμίδιον είναι σημερινό το Hasköy.-Kastritsis, Sons of Bayezid, σ. 150.

439Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 34.-Χαλκοκονδύλης (Darko), σ. 162: «Μουσουλμάνης δὲ ἡττηθεὶς ἀνεχώρει ἐπὶ Βυζάντιον, ὡς ἐγένετο παρὰ τῇ πόλει, ἐπιλεξάμενος βουλήν γενναιοτάτην καὶ ἔχων μεθ'ἑαυτοῦ ωσει πεντακοσίους ἄνδρας, ἐπιρρεόντων καὶ ἄλλων τινῶν, ὑποδυόμενος τὴν τῆς πόλεως τάφρον, ἔχοντος τοῦ ἀδερφοῦ Μωσέως ἀμφὶ τὴν διώξιν καὶ διαφθείροντος σῦν τοῖς εαὐτοῦ, ὡς ἐπεξέρχοιτο τοὺς πολεμίους, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἀφικομένους τὸ τε στρατόπεδον κατειλήφει, καὶ τοὺς ἐπιγινόμενους ἀπό τῆς μάχης, οἱ καταφεύγουσι τε καὶ ἐπανήκει τε αὐτός Μωσῆς ἐλαύνων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπό τῆς μάχης. καὶ **ἔγνω** δη κατειλημμένον τὸ στρατόπεδον, αυτίκα ες φυγήν τε αὐτὸς ἐπράπετο καὶ τοῦ στρατεύματος διέφυγε,..».-Kastritsis, 151.

440Tekindağ, "Mûsâ Çelebî", 663. Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 35.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, σ. 151, επισημαίνει ότι μετά την ήττα του στο πεδίο της μάχης στο Κοσμίδιο, ο Μούσα υποχώρησε στην περιοχή της Διάμπολης στην ανατολική Βουλγαρία, η οποία βρίσκεται σε κεντρικό σημείο μεταξύ της Αδριανούπολης (του τελικού στόχου του) και της περιοχής της Δοβρουτσάς.

441 Neşri, II, σ. 479.

442Χαλκοκονδύλης (Darko), I, σ. 162-163: «Μωσῆς μὲν οὖν ἐς τὴν παρίστριον χώραν ἀφικόμενος Μύρξεῳ Δάνω τῆς Δακίας ἡγεμόνι καὶ πρότερον όντι συνήθει αὐτώ, διέτριβε παρὰ τῷ Αίμῳ, ...».-Ο Filipovič, Princ Musa, σ. 340-341, διατυπώνει την θεωρία ότι η πληροφορία του Χαλκοκονδύλη, πιθανότατα αποδεικνύει ότι ο Μούσα μετά την ήττα του αποδυναμώθηκε στρατιωτικά και επειδή έμεινε μόνος αναγκάστηκε να καταφύγει στον Μιρτζέα. Αν και δεν υπάρχει τέτοια πληροφορία ούτε

Εντωμεταξύ, ο Σουλεϊμάν ανέλαβε και πάλι την εξουσία στην Αδριανούπολη. Ο Δούκας, ο οποίος δεν ασχολείται καθόλου με την μάχη του Κοσμιδίου, κάνει λόγο για τα γεγονότα μετά τη μάχη. Γράφει ότι ο Σουλεϊμάν έστειλε τον Cüneyd στην Βουλγαρία, και τον διόρισε κυβερνήτη των «Αχριδών».[443]

Όπως αναφέρθηκε ήδη ο Μούσα πέρασε στην Διάμπολη της ανατολικής Βουλγαρίας, δηλαδή ανάμεσα στην Αδριανούπολη και Δοβρουντζά. Η Δοβρουντζά κατοικούνταν από τους επιδρομείς και Βλάχους. Από εκεί ο Μούσα αντλούσε το ανθρώπινο δυναμικό του.[444] Μετά τη μάχη του Κοσμιδίου οι δύο αδελφοί αποσύρθηκαν στις έδρες τους, Η κατάσταση στην Ρούμελη δεν έμελλε να ηρεμήσει, ώσπου να εξουδετερωθεί ο ένας από τους δύο πρίγκιπες και αναλάβει την εξουσία ο άλλος. Φαίνεται ότι τους επόμενους μήνες, ο ανταγωνισμός Μούσα και Σουλεϊμάν εκδηλώθηκε στη Σερβία και την Βουλγαρία, των οποίων τον έλεγχο προσπάθησαν να αποκτήσουν. Γι ’αυτό το λόγο η στάση των Σέρβων έπαιξε κύριο ρόλο στον οθωμανικό ανταγωνισμό.

Κατά τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, μετά τη μάχη του Κοσμίδιου, ο Σουλεϊμάν έστειλε στην Σερβία τον Βουκ Λαζάρεβιτς και τον Λάζαρο Βράνκοβιτς, που τους θεωρούσε τους πιο πιστούς υποστηρικτές του. Οι δυο Σέρβοι πρίγκιπες ήταν αντίπαλοι του Στέφανου Λαζάρεβιτσ, που ήταν αντίπαλος του Σουλεϊμάν και φυσικά πιστός στον Μούσα. Φαίνεται ότι ο Σουλεϊμάν είχε σκοπό να εκμεταλλευτεί την σερβική διχόνοια προς όφελός του και έτσι προέτρεψε τους ανωτέρω Σέρβους συμμάχους του να κατακτήσουν τα εδάφη του Στέφανου.[445]

στις οθωμανικές πηγές ούτε στον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, ο Filipovič θεωρεί ότι η διαμονή του Μούσα εκεί ήταν σύντομη και πρέπει να χρονολογηθεί στο δεύτερο μισό του Ιουνίου του 1410. Εν τω μεταξύ, δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι η διαμονή του Μούσα στην αυλή του Μιρτζέα συμπίπτει χρονικά με εκείνη του Στέφανου.-Kastritsis, 151.

443Ο Δούκας, 19.3.-Ο Balfour, Symeon, 134, σημ. 107, προτείνει ότι ο Δούκας δεν εννοεί τη μακεδονική πόλη Αχρίδα, αλλά μάλλον μια άγρια περιοχή στα βουνά της Ροδόπης της Θράκης ακριβώς της Αδριανούπολης (Edirne) ονόματι Αχριδώ. Για τη θέση αυτής της περιοχής, βλ. C. Asdracha και N.G. Svoronos, Rhodopes, 148-154 και χάρτης 1ο. Φαίνεται απίθανο ότι αυτή η περιοχή θα είχε ακόμη και έναν κυβερνήτη, διότι ήταν τόσο κοντά στην Αδριανούπολη (Edirne), την οθωμανική πρωτεύουσα της Ρούμελης. Επιπλέον, πρόθεση του Σουλεϊμάν ήταν προφανώς να κρατήσει τον Cüneyd όσο πιο μακριά ήταν δυνατόν από τα στενά και την Ανατολία, και η Αχρίδα ήταν πιο κατάλληλη για αυτόν το λόγο. Κατά τον Καστρίτση, 202, αι Αχρίδαι πρέπει να είναι η Αχρίδα της Μακεδονίας. Kastritsis, Sons of Bayezid, 151.

444Kastritsis, Sons of Bayezid, 152.

445Σύμφωνα με τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, 35-36, ο Σουλεϊμάν έστειλε στην Σερβία τον Βουκ Λαζάρεβιτς και τον Λάζαρο Βράνκοβιτς, εναντίον του Μούσα, ο οποίος τότε κρυβόταν στα δάση ανάμεσα στον Διάμπολη (Yambolu) και Τσερνομιανό (Çirmen). Οι οθωμανικές πηγές επιβεβαιώνουν τον Κωνσταντίνο. Γράφουν ότι ο Μούσα προκαλούσε ταραχές κάνοντας ληστείες.-N. Jorga, GOR, 350.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 152.-Filipovic, Princ Mousa, 139.-N. Jorga, GOR, 350.

Ο Μούσα από την άλλη δεν κάθισε με σταυρωμένα χέρια. Για να εμποδίσει την είσοδο στην Σερβία των εν λόγω Σέρβων πριγκίπων, που τους θεωρούσε υπεύθυνους για την ήττα του, ανέθεσε σε έναν άνδρα, τον Ηλία (τουρκ. İlyas, όπως τον ονομάζει ο Κωνσταντίνος Aliyas) να τους καταδιώξει χωρίς μεγάλες δυνάμεις. Ως πρώην βοϊβόδας της Φιλιππούπολης (τουρκ. Filibe, βουλγ. Plovdiv) ήταν ο καταλληλότερος να πάει στην Φιλιππούπολη, όπου, όπως πληροφορήθηκε, βρίσκονταν οι Σέρβοι πρίγκιπες και μάζευαν φόρους στο όνομα του Στέφανου και του Σουλεϊμάν. Όταν έφθασε εκεί (3 Ιουλίου), αναγκάστηκε να κρυφτεί στο δάσος, μέχρι να στείλει μέσα άνδρες, για να κερδίσει την υποστήριξη των κατοίκων. Κατόπιν, παρά την αντίσταση της αριστοκρατικής τάξης, κατάφερε να καταλάβει την πόλη και να συλλάβει τον Βουκ Λαζάρεβιτς και τον Λάζαρο Βράνκοβιτς. Ο Ηλίας τους συνέλαβε με ενέδρα τη νύχτα και τους έστειλε στον Μούσα.446 Λόγω της αντίδρασης του Στέφανου Λαζάρεβιτς ο Μούσα αναγκάστηκε να αρκεστεί στην φυλάκισή τους. Αυτοί οι δύο εκτελέστηκαν αργότερα, μετά την επόμενη μάχη ανάμεσα στους δύο Οθωμανούς πρίγκιπες. Ο Μούσα εκτέλεσε πρώτα τον Βουκ για την προδοσία του και την αυτομόληση στον Σουλεϊμάν πριν τελειώσει η μάχη του Κοσμιδίου. Ο Λάζαρος είχε την ίδια τύχη μετά τη δεύτερη μάχη μεταξύ των δύο Οθωμανών πριγκίπων έξω από την Αδριανούπολη.447

446Κατά τον Filipović, 328, ύστερα από την αντίδραση του Στέφανου Λαζάρεβιτς ο Μούσα αναγκάστηκε να αρκεστεί στην φυλάκισή τους. Για την στάση και την συμφωνία του Στέφανου Λαζάρεβιτς με τον Μούσα βλ. επίσης Kastritsis, Sons of Bayezid, 152.

447Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 35-38. Το Βρ.Χρ. 72a, παρ. 17, σ. 563 αναφέρει επίσης αυτό το γεγονός, αλλά με περίπλοκο τρόπο: «ἐπὶ ἔτους ,ςϡιε’ ἔστειλεν ὁ Στέφανος ὁ δεσπότης καὶ ὁ Κυρίτζης σουλτάνος ἀποκρισιάριον τὸν Βοῦνκο Πράνκον εἰς τὴν Φιλιππούπολην, ἤγουν νὰ εἰρηνεύσῃ τὸν Κυρίτζη σουλτάνον μὲ τὸν ἀδελφόν του, τὸν Μουσῆ σουλτάνον, νὰ ἔχουν εἰρήνην καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τόπον νὰ ἀφεντεύῃ· καὶ ὁ Μουσῆς σουλτάνος ἐπίασεν τὸν Βοῦνκο Πράνκον καὶ τὸν ἔσφαξεν εἷς τὴν ἄκρην τοῦ ποταμοῦ Μαρίτζα.».-Κατά τον Schreiner, Kleinchroniken, II, 397-98, το χρονικό συγχέει τον Βουκ Λαζάρεβιτς με τον Βουκ Βράνκοβιτς και τον Λάζαρο Βράνκοβιτς, αναφερόμενος σε έναν «Vunko Pranko» που στέλνεται από τον Στέφανο Λαζάρεβιτς να διαπραγματευτεί μια συμφωνία με τον Μούσα. Ο χρονογράφος αποκαλεί τον εμίρη Σουλεϊμάν σουλτάνο Κυριτζή, πιθανώς τον συγχέει με τον Μεχμέτ. Οι βυζαντινές πηγές όταν χρησιμοποιούν αυτό το τίτλο αναφέρονται στον Μεχμέτ παρά στον Σουλεϊμάν, τον οποίο αποκαλούν Μουσουλμάν ή Μοσουρμάν ή Τζαλαπί.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 203, 59, με βάση τις παραπάνω απόψεις δεν θεωρεί απίθανο ο Σουλεϊμάν και ο Στέφανος Λαζάρεβιτς αυτή τη στιγμή να είναι προσωρινοί σύμμαχοι, αλλά αποκλείει την πιθανότητα να «έστελνε» ο Στέφανος τον αδελφό και αντίπαλο του (Βουκ) οπουδήποτε, διότι οι δύο Σέρβοι ανήκαν σε αντίπαλες παρατάξεις. -Ο Filipovič, 328-329, επισημαίνει ότι η διαμάχη των δυο Οθωμανών πριγκίπων, έφερε στην επιφάνεια την πραγματική όψη του Βουκ και των αδερφών Βράνκοβιτς, που πρόδωσαν τον Μούσα. Θεωρεί ότι ήταν αδύνατο να μη γνώριζε ο Στέφανος τα σχέδιά τους για την προδοσία. Πιθανότατα επίσης και κάποιοι Οθωμανοί αξιωματικοί, να ήταν ενημερωμένοι για το σερβικό σχέδιο. Παρομοίως και ο Μούσα, πριν από τη μάχη στο Κοσμίδιον, λόγω μιας επιστολής του Βουκ που έπεσε στα χέρια του, πρέπει να είχε πληροφορίες για την εν λόγο προδοσία. Επίσης ο Μούσα, θεωρούσε τον Βουκ αιτία της αποτυχίας του και γι’ αυτό το λόγω είχε δώσει εντολή για την εκτέλεση του. Όταν όμως αντιμετώπισε την αντίδραση του Στέφανου, αναγκάστηκε να αρκεστεί στην φυλάκισή του. Ο Στέφανος αντέδρασε για δεύτερη φορά στην απόφαση του Μούσα,

Το γεγονός αυτό έγινε άμεσα γνωστό και εξόργισε τον Σουλεϊμάν. Από ό,τι φαίνεται, ο Σουλεϊμάν αντιλαμβανόταν ότι θα έχανε τις στρατιωτικές δυνάμεις που αντλούσε από την σερβική χώρα με τις απώλειες των δύο Σέρβων πριγκίπων. Όπως μας πληροφορεί ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος, η πρωτεύουσα της Ρούμελης έμεινε για μικρό χρονικό διάστημα στην κατοχή του Μούσα και η δεύτερη στρατιωτική αντιπαράθεση των δύο πριγκίπων, έγινε έξω από την Αδριανούπολη στις 11 Ιουνίου 1410, ημέρα Παρασκευή.448 Όπως γράφει ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, ενώ η μάχη συνεχιζόταν ο Μούσα άσκησε μεγάλη πίεση στον Λάζαρο Βράνκοβιτς. Ο Μούσα ήθελε να πείσει ο Λαζάρεβιτς τον μεγαλύτερο αδελφό του Γεώργιο να αυτομολήσει στον στρατό του ωστόσο ο Λάζαρος δεν κατόρθωσε να εκπληρώσει την απαίτησή του. Ο Μούσα ηττήθηκε και θεωρώντας τον Λάζαρο υπεύθυνο της ήττας του τον εκτέλεσε πριν φύγει από τα περίχωρα της Αδριανούπολης. Άφησε τη σωρό του στο πεδίο μάχης, όπου ανακαλύφθηκε έπειτα από τους στρατιώτες του Σουλεϊμάν. Ο Μούσα βρήκε καταφύγιο στην αυλή του Στέφανου Λαζάρεβιτς, ενώ ο Γεώργιος Βράνκοβιτς γύρισε στην Φιλιππούπολη με τον στρατό του Σουλεϊμάν. Στην Φιλιππούπολη ο Σουλεϊμάν έδωσε στον Γεώργιο την άδεια να εκδικηθεί τον θάνατο του αδελφού του και ο τελευταίος πυρπόλησε την πόλη. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο «οι δολοφόνοι διέφυγαν στο φρούριο και διασώθηκαν με διάφορους τρόπους κάποιοι όμως σκοτώθηκαν».[449]

Όταν ο Γεώργιος και ο Σουλεϊμάν έφυγαν από την Φιλιππούπολη, ο Μούσα έστειλε έναν διοικητή του στην πόλη. Ο εν λόγω διοικητής κατάφερε να εισέλθει στην πόλη, να πείσει τους κατοίκους ότι ο Σουλεϊμάν είχε καθαιρεθεί, και να φύγει με τους φόρους που είχαν συλλέξει. Όταν ο Σουλεϊμάν πληροφορήθηκε αυτά, τιμώρησε

όταν ο τελευταίος τον διέταξε να επιστρέψει στη χώρα του και να κατακτήσει τα εδάφη του Βουκ και τον ξάδερφο του Λάζαρου Βράνκοβιτς. Ο ίδιος μάλιστα υπερασπίστηκε τον αδερφό του, δηλαδή τον Βουκ, δίνοντας εγγυήσεις για την αθωότητα του. Ο Στέφανος αντέδρασε στην απόφαση του Μούσα για την εκτέλεση των Σέρβων πριγκίπων καθώς και των αδερφών Βράνκοβιτς, οι οποίοι με την βοήθεια του Σουλεϊμάν είχαν στραφεί εναντίον του. Σύμφωνα με τον Filipovič, οι κινήσεις του Στέφανου εξηγούνται μόνο με το ενδεχόμενο ότι γνώριζε την κρυφή επικοινωνία των αξιωματικών των δυο Οθωμανών πριγκίπων, οι οποίοι συνωμοτούσαν εναντίον του Μούσα, κάτι το οποίο εξυπηρετούσε και τα τελικά του σχέδια.

448Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 38-39.-Το Βρ.Χρ. 96, παρ. 4, σ. 636: αναφέρει, ότι η δύναμη του Μούσα βασιζόταν στα στρατεύματα που στρατολόγησε από τις περιοχές των οποίων οι κάτοικοι ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό Τούρκοι. Η αναμέτρησή του με τον Σουλεϊμάν έγινε σε μια τοποθεσία που βρισκόταν κοντά στην Αδριανούπολη ανάμεσα στην Κρηβητζήου και Διχαλήν (Δίχαλο?), με αποτέλεσμα τη δεύτερη ήττα του Μούσα.-Βρ.Χρ. 96, παρ. 4, σ. 636: «συναχθεὶς δὲ πάλιν Μοσίπεης μετὰ τῶν ἔξω Τούρκων ἦλθεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπολέμησαν ἀνάμεσον τοῦ Κηρηβητζήου καὶ τὴν Διχαλήν Το *** παν, μηνὶ ἰουλίῳ ια΄, ἡμέρα Παρασκευή, καὶ ἐτζάκισεν τὸν πάλιν».-Για την αξιολόγηση του χρονικού βλ. P. Schreiner, II, 398.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 152.

449Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 38-39.-Filipoviç, Princ Musa, 352-353, 355.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 153.

τους κατοίκους. Πήγε εκεί και τους φορολόγησε εκ νέου, αν και ήταν πολύ δύσκολο για αυτούς να βρουν αρκετά χρήματα. Δεν δίστασε να συλλάβει κάποιους επιφανείς Μουσουλμάνους και θέλησε να τους σκοτώσει, «αλλά άρχισε πάλι να πίνει κρασί στα λουτρά και πιθανότατα πείστηκε από τους φίλους του να τους συγχωρέσει.»[450] Τα προβλήματα της πόλης δεν επιλύθηκαν ακόμη και μετά την φυγή του Σουλεϊμάν, γιατί ο Μούσα επέστρεψε και την πυρπόλησε, και σκότωσε τον μητροπολίτη της Δαμιανό, ο οποίος είχε αρνηθεί να παραδώσει την πόλη. Μόλις άκουσε τις ειδήσεις, ο Σουλεϊμάν επέστρεψε και ο Μούσα για άλλη μια φορά αναγκάστηκε να φύγει.[451]

Όπως θα δούμε παρακάτω, η περιγραφή των γεγονότων από τον φιλόσοφο Κωνσταντίνο συμφωνεί σε γενικές γραμμές με εκείνη των οθωμανικών πηγών. Ωστόσο αυτές οι πηγές προσπερνούν τη μάχη της Αδριανούπολης και αναφέρονται μόνο στη μάχη στο Κοσμίδιον, και καταλήγουν με σύντομες αναφορές στην τελευταία έφοδο του Μούσα στην Αδριανούπολη, που είχε ως αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο Σουλεϊμάν.

5. Θάνατος του Σουλεϊμάν (17 Φεβρουαρίου 1411)

Κατά την επόμενη περίοδο συνέβησαν σημαντικά γεγονότα ανάμεσα στη μάχη της Αδριανούπολης (11 Ιουλίου 1410) και την τελική σύγκρουσης του Μούσα με τον Σουλεϊμάν, που τελείωσε με την νίκη του Μούσα και τον θάνατο του Σουλεϊμάν (17 Φεβρουαρίου 1411). Οι πηγές που αναφέρονται σε αυτά τα γεγονότα είναι περίπλοκες.[452]

Για την εν λόγω περίοδο πληροφορίες παρέχουν ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, ο Δούκας, ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης και διάφορα βυζαντινά βραχέα χρονικά. Όπως συνάγεται από την αφήγηση των πηγών, μετά την ήττα του στην Αδριανούπολη ο Μούσα βρήκε καταφύγιο στον Δούναβη στους χριστιανούς συμμάχους του, τον

450Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 40.-Filipoviç, Princ Musa, 352-353.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 153.
451Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 40-41.-Filipoviç, Princ Musa, 352-353.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 153.
452Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 153, ο οποίος είναι πρώτος μελετητής που ασχολήθηκε εκτενώς με όλη την περίοδο της οθωμανικής μεσοβασιλείας, το θεωρεί φυσικό, διότι κατά τη διάρκεια του έτους εκείνου ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των δύο αδελφών συνεχιζόταν ασταμάτητα. Ο Μούσα απέφευγε μια ανοικτή σύγκρουση κατά του αδελφού του σκεφτόμενος ότι είχε ηττηθεί από τον Σουλεϊμάν σε δύο προηγούμενες μάχες.- Για τις προδοσίες των υποστηρικτών του Μούσα στον Κοσμίδιον και για την αναθεώρηση της μάχης βλ. Filipoviç, 332-333.

Μιρτζέα και τον Στέφανο Λαζάρεβιτς, «παραμείβων ἄλλην ἐξ ἄλλης χώραν» και κινούταν γύρω από το Βιδίνι (Vidin) και το Golubač.[453]

Κατά τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, αφού ο Μούσα αποσύρθηκε από την Αδριανούπολη, άφησε τον στρατό του στην πόλη Στενήμαχο (σερβ. Stanimaka Ασενοβγραντ), δεν τόλμησε όμως να συγκρουστεί με τον αντίπαλό του περιμένοντας να έρθει η κατάλληλη στιγμή για την αναμέτρηση.[454]

Ένα βυζαντινό βραχύ χρονικό γράφει ότι ο Μούσα μετά την μάχη της Αδριανούπολης επέστρεψε στη Θράκη και πήρε τον έλεγχο ενός βουνού κοντά στην Διάμπολη, προκαλούσε δε καταστροφές, έτσι ώστε κανένας άνθρωπος του εμίρη Σουλεϊμάν μπέη δεν μπορούσε να κινηθεί από κάστρο σε κάστρο: «μετὰ δὲ, ἔτους ιθ' [έτους] ἐλθὼν ὁ Μωσηπέης (μπέης) εἰς τὰ μέρη Μακεδονίας καὶ καταβὰς εἰς τὴν Διάνπολιν εἰς βουνίν, τοὺς Βυρλονκούς,... < ὁ Μούσα> εἰς τὴν Διάνπολιν εἰς βουνίν, τοὺς Βυρλονκούς ἐπλημμέλειεν μετὰ τοὺς Μουσουλμάνους, καὶ απὸ κάστρον εἰς ἄλλον κάστρον ἄνθρωπος τοῦ ἠμὶρ Σουλμάνπεη οὐδέν ἐδιάβαινεν. ...».. [455]

Όταν ο εμίρης Σουλεϊμάν μπέης το άκουσε αυτό, ήρθε στην Αδριανούπολη με πλήθος στρατιωτών και αρχόντων και άρχισε να μοιράζει χρήματα στους στρατιώτες, έτσι ώστε να διώξουν (τον Μούσα) πάλι: «...ἀκούσας δὲ ἠμῖρ Σουλμάνπεης ἐλθών μετά πλήθους τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀρχόντων εἰς τὴν Αδριανούπολιν καὶ ἐνίκησεν μοιράζειν ρόγαν πρὸς τα φουσάτα, ὅπως πάλι διώκειν αὐτόν.».[456]

Η πληροφορία του ανωτέρω βραχέος χρονικού ότι ο Σουλεϊμάν πλήρωσε χρήματα στους στρατιώτες του, για να κερδίσει την υποστήριξή τους είναι αρκετά ενδιαφέρουσα. Όλες οι πηγές (βυζαντινές και οθωμανικές) συμφωνούν ότι (ανάμεσα στις 11 Ιουλίου 1410 και τις 17 Φεβρουαρίου 1411) ο Σουλεϊμάν είχε χάσει την αφοσίωση των σημαντικότερων ανδρών του, οι οποίοι αυτομόλησαν στον Μούσα, όταν εμφανίστηκε ξαφνικά έξω από την Αδριανούπολη. Ένα δεύτερο βραχύ χρονικό

453Χαλκοκονδύλης, 163: «Μωσῆς μὲν οὖν ες τὴν παρίστριον χώραν ἀφικόμενος, καὶ συγγενόμενος Μύρξεῳ Δάνῳ τῷ Δακίας ἡγεμόνι καὶ πρότερον οντι συνήθει αὐτῷ, διέτριβε παρὰ τῷ Αίμῳ, παραμείβων άλλην εξ άλλης χώραν».-Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 39.-Βρ.Χρ. 9, παρ. 39, σ. 97.-Βρ.Χρ. 72a, παρ.15, σ. 562, Βρ.Χρ. 96, παρ. 5, σ. 636.-Για την αξιολόγηση των βραχέων χρονικών βλ. Shreiner, II, 399-400. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 153, σημ. 63, επισημαίνει ότι η πόλη Βιδίνι και το Golubač έχουν αρκετά μεγάλη απόσταση, και γι' αυτό δεν γνωρίζει ακριβώς πού έδρασε ο Μούσα εκείνο το διάστημα.

454Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 38-39.

455Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 154, επισημαίνει ότι το βραχύ χρονικό συγχέει την Μακεδονία με την Θράκη.

456Βρ.Χρ. 96, παρ. 6. σ. 636-637.-Για την αξιολόγηση του χρονικού βλ. Schreiner, II, 400-401.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 154, επισημαίνει ότι το βραχύ χρονικό συγχέει την Μακεδονία με την Θράκη και πιθανολογεί ότι η επιστροφή του Μούσα στην Διάμπολη (Yambol) συνέπεσε με τα γεγονότα στην Φιλιππούπολη που περιγράφηκαν ανωτέρω.

αποδίδει την αποστασία των ανδρών του Σουλεϊμάν στην ανεύθυνη συμπεριφορά του: «ἠμὶρ Σουλμὰν ὡς πεσὼν εἰς τοὺς λουτροὺς καὶ πίνων κύλυκας περισσούς, γανακτήσας οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστάνοι ἔφυγαν τὰ φουσάτα καὶ ἔκίνησαν φεύγειν πρὸς τὸ Μουσίπεη.».[457]

Οι αφηγήσεις των βραχέων χρονικών επιβεβαιώνονται και από τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο ο οποίος γράφει ότι ο Μούσα περιμένοντας υπομονετικά την κατάλληλη στιγμή, αιφνιδίασε τον Σουλεϊμάν με έφοδο εναντίον της Αδριανούπολης, στην οποία εκείνος βρισκόταν απροετοίμαστος για επίθεση.[458] Το τρίτο βραχύ χρονικό, είναι λιγότερο λεπτομερές, αλλά παραθέτει σημαντικές πληροφορίες: «Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἔτους ϛϡιθ' <6919> παρεγένετο ὁ Μωσῆς μετὰ φωσσάτου εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν αἰφνιδίως καὶ ἐσκότωσε τὸν Μουρσουμάνην καὶ ἐγένετο μεγάλη σύγχυσης καὶ μάχη μεθ'ημῶν.».[459]

Ο Σουλεϊμάν επιχείρησε να διαφύγει στην Κωνσταντινούπολη, αλλά σκοτώθηκε στο δρόμο. Το δεύτερο χρονικό αναφέρει την ημερομηνία καθώς και τον τόπο της σύλληψης του Σουλεϊμάν: «...ἀκούσας δὲ ἠμὶρ Σουλμὰν πεης ἐδειλίασεν καὶ κινήσας εἰς ἐντροπὴν φυγῆς ἐπίασαν αὐτὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Βρύσης καὶ ἐπνιξάν τὸν ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ ιζ', ἡμέρα τρίτη.»[460] Το τελευταίο βραχύ χρονικό επίσης χρονολογεί το θάνατο του πρίγκιπα στο 6919 (17 Φεβρουαρίου 1411): «Μουρσουμὰν τζαλαπὴς ἀπέθανε ἔτους ,ϛϡις΄, ἰνδικτιῶνος .».[461]

Ο Δούκας γράφει ότι ο Σουλεϊμάν προέβη σε πράξεις γενναιοδωρίας στην Αδριανούπολη, και ότι έστειλε στρατό εναντίον του Μούσα, ενώ ο ίδιος έμεινε στην πόλη. Ο Δούκας είναι η μοναδική πηγή που αναφέρει ότι ο Μούσα νίκησε τον στρατό του Σουλεϊμάν γύρω από τη Σόφια, και ότι «η φήμη διαδόθηκε παντού ότι ο Μούσα θα γινόταν κυρίαρχος της Δύσης και ολόκληρος ο λαός τάχτηκε στο πλευρό του, και όχι λίγοι από τους άρχοντες.» Εν τω μεταξύ, όταν ο Σουλεϊμάν ενημερώθηκε για την επικείμενη είσοδο του Μούσα στην Αδριανούπολη, συνήλθε και αποφάσισε να φύγει για την

457 Βλ. Βρ.Χρ. 96, παρ. 7, σ. 637.-Για την ερμηνεία των χρονικών βλ. Schreiner, Kleinchroniken, II, 401.-Κατά τον Καστρίτση, 154, στα βυζαντινά και οθωμανικά χρονικά ο πρίγκιπας παρουσιάζεται ως μέθυσος για κάποιους προφανείς πολιτικούς σκοπούς. Βέβαια αυτό δεν μπορεί να αποτελεί μόνο του τον λόγο της πτώσης του Σουλεϊμάν, απεικόνιζε όμως την προσπάθεια των Οθωμανών χρονογράφων, οι οποίοι πρέπει να έβρισκαν ανάρμοστό να εκφράζουν τους πραγματικούς λόγους στον ακροατήριο τους, που αποτελούνταν από πολεμιστές και δερβίσηδες των θρησκευτικών ταγμάτων. Πιστεύω ότι η άποψη των Οθωμανών χρονογράφων επηρέασε την αφήγηση των Βυζαντινών ιστορικών της Άλωσης.
458Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 40-42.
459Mioni, Cronaca bizantina, 75, αρ. 33.

460Βλ. Βρ.Χρ. 96, παρ. 7, σ. 637.-Σύμφωνα με τον Schreiner, Kleinchroniken, II, 401, «Βρύση» («πηγή»), όπου συνελήφθη ο Σουλεϊμάν, ήταν η Bunarhisar ή Pınarhisar μεταξύ των Σαράντα Εκκλησιών (τουρκ. Kırklareli ή Kırk Kilise) και της Βιζύης (Vize) και χρονολογεί την εκτέλεση του πρίγκιπα στις 17 Φεβρουαρίου 1411.-Βρ.Χρ. 97, παρ. 2, σ. 97, εξιστορεί πως ύστερα από την εξουδετέρωση του Σουλεϊμάν «ο Μούσα πηγαίνοντας προς στη Βιζύη (Vize) ανέβηκε στο θρόνο.».-Kastritsis, Sons of Bayezid, 154.
461Βρ.Χρ. 97, παρ. 2, σ. 639.-Για την αξιολόγηση του χρονικού βλ. P.Schreiner, Kleinchroniken, II, 401.

Κωνσταντινούπολη, αλλά ήταν πάρα πολύ αργά. Συνοδευόταν από μερικούς ιππείς, αλλά και αυτοί τον εγκατέλειψαν και αυτομόλησαν στον Μούσα.» Ενώ ο Σουλεϊμάν ήταν στο δρόμο προς την Πόλη, κατέληξε τελικά σε κάποιο χωριό, όπου ήρθε αντιμέτωπος με πέντε τοξότες. Πυροβόλησε δύο από αυτούς, αλλά οι υπόλοιποι τρεις τον σκότωσαν και τον αποκεφάλισαν. Ο Μούσα πυρπόλησε αργότερα ολόκληρο το χωριό και όλους τους κατοίκους του, για να εκδικηθεί τον θάνατο του αδελφού του. [462]

Η αφήγηση του Aşıkpaşazade είναι πιο συνοπτική και ταιριάζει με εκείνη του Δούκα. Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade «οι tovica[463] και οι τιμαριούχοι της Ρούμελης αυτομόλησαν στον Μούσα, ο οποίος βρήκε πολλούς οπαδούς εκεί. Κατευθύνθηκαν προς την Αδριανούπολη, ενώ ο εμίρης Σουλεϊμάν βρισκόταν στο λουτρό του σε κατάσταση μέθης όταν έλαβε τις ειδήσεις «ο αδελφός σου Μούσα έχει φθάσει, και όλη η Ρούμελη έχει πάει σε αυτόν.» Τον ανάγκασαν να σηκωθεί και είπε, «τι δύναμη έχει αυτός στη επικράτειά μου;» Μόλις είπε αυτά τα λόγια, φώναξαν «Εϊ! ο Μούσα είναι εδώ!» Τελικά, ο Σουλεϊμάν τράπηκε σε φυγή με κατεύθυνση την Κωνσταντινούπολη. Έφθασε σε ένα χωριό, όπου συνελήφθη και σκοτώθηκε. Αργότερα ο Μούσα πυρπόλησε το χωριό και τους κατοίκους του, ρωτώντας «γιατί σκοτώσατε τον αδελφό μου;»[464]

462Δούκας, 123.32-125.27: «Τότε ὁ Μουσουλμὰν ἀπ' Ἀδριανουπόλεως συλλέξας στρατὸν κατὰ τοῦ Μωσῆ ἔπεμψε καὶ αὐτὸς διημέρευεν ἐν πότοις. Ὁ δὲ Μωσῆς συνάψας πόλεμον καὶ ὑπέρτερος φανεῖς καὶ διώξας τὸν στρατόν τοῦ Μουσουλμὰν ἐγγὺς Σοφίας, ἐγένετο ἀπανταχοῦ φήμη, ως ὁ Μωσῆς μέλλει τῆς δύσεως τοπάρχης γενέσθαι. Καὶ δὴ ἐνωτισθεὶς ὁ Μουσουλμὰν τὴν ως ἐν ὀλίγω μέλλουσαν εἰσέλευσιν ἐν Ἀδριανουπόλει τοῦ Μωσῆ, ην γὰρ συρρέον ἅπαν τὸ πληθος ἐν αὐτῷ καὶ ἐκ τῶν προυχόντων οὐκ ὀλίγοι, αὐτὸς οψέ ποτὲ ἀνανήψας ἐκ τοῦ κάρους τῆς μέθης ἠβουλήθη πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἀπιέναι. Καὶ σὺν ὀλίγοις επιβάταις την ὁδὸν ἀρξάμενος, καὶ αὐτοι αφέντες αὐτὸν ἔφυγον καὶ πρὸς τὸν Μωσῆν ἠλαυνον.».-Για την αυτομολία των ανδρών του Σουλεϊμάν γράφει ο Χαλκοκονδύλης, Ι, 163.10-165.6: «... Χασάνης τε ὁ τῶν νευλήδων ἀρχῶν καὶ Βρενέζης ἔχων ἱπποδρόμους τῆς Ευρώπης ηὐτομόλησαν ἀφεστηκότας ιέναι ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν, ἤλαυνεν εὐθὺ Βυζαντίου ἐπὶ τοῖς Ἕλλησι καὶ τὴν Βυζαντίου βασιλείαν ἐν γῷ ἔχων συμμιξαι, ως ἐντευθὲν αὐ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβὰς ἐπιχειροι τὰ ἐν τῇ Ἀσία πράγματα. καὶ ως ἔχων φέρουσαν, ἐνταῦθα συλλεγέντες ὁ τήνδε τήν χώραν οἰκοῦντες ὁ Τοῦρκοι τὸ δὲ Μουσουλμάνην ἐζώγρησαν καὶ ἀπήγαγον παρὰ Μωσέα, χαριζόμενοι τῷ βασιλεῖ. ὁ μεντοι Μωσῆς τὸν τε ἀδελφον διεχρήσατο καὶ τοὺς Τούρκους πανοικί, οἱ συλλαβόντες ήκον ἄγοντες, πυρὶ σὺν γυναιξί τε ἅμα καὶ παισιν ἐνέπρησε, φάμενος ἀθέμιτα ἐργασαμένους, καὶ βασιλέα σφῶν αὐτῶν συλλαβόντες ταύτην τὴν δίκην ὑπέχοιεν.».-Ο Σφραντζής, 4.11-12 και Ψευδο-Φραντζής, 91.3-4, αναφέρονται στο θάνατο του Σουλεϊμάν χωρίς να παραθέτει λεπτομέρειες.

463Κατά τον Καστρίτση, 157, η αναφορά του Aşıkpaşazade στην στρατιωτική τάξη tovica δεν υπάρχει σε άλλες πηγές και είναι ενδιαφέρουσα, διότι ταιριάζει με την περιγραφή του Φιλόσοφου Κωνσταντίνου για την πολιορκία της Αδριανούπολης από τους επιδρομείς του Μούσα. Επιπλέον, η ιστορία σχετικά με την εκτέλεση από τους χωρικούς και την εκδίκηση του Μούσα που πυρπόλησε το χωριό είναι πανομοιότυπη με την αφήγηση του Δούκα. Αυτό καθιστά τον Neşri μοναδική πηγή που παρουσιάζει τον Μούσα ως υπεύθυνο για το θάνατο του αδελφού του. αυτό εξυπηρετεί αργότερα στην αφήγηση του Neşri ως δικαιολογία της εισβολής της Ρούμελης από τον Μεχμέτ και την αντικατάσταση του τον Μούσα.

464Ο Aşıkpaşazade, 147-148 και ο Oruç b. Adil, 38-39, παραθέτουν παρόμοιες πληροφορίες για το θάνατο του Σουλεϊμάν, αλλά επιπλέον κάνουν λόγο για την τελική μάχη ανάμεσα σε δύο αδερφούς. -Ο

Ο Neşri εξιστορεί λεπτομερέστερα τα γεγονότα σε σχέση με τον Aşıkpaşazade. Ο Neşri γράφει ότι ενώ ο Μούσα πλησίαζε στην Αδριανούπολη, ο Σουλεϊμάν συνέχιζε την καλοπέρασή του στα λουτρά. Ο Σουλεϊμάν περιφρονούσε τον Μούσα, γιατί θεωρούσε ότι η δύναμη του αντιπάλου του δεν ήταν αντάξια της δικής του. Όταν οι αξιωματικοί θέλησαν να προειδοποιήσουν τον Σουλεϊμάν για τον επερχόμενο κίνδυνο, εκείνος όχι μόνο τους έδιωξε αλλά και τους φέρθηκε και πολύ υποτιμητικά. Ο τρόπος του δυσαρέστησε τους μπέηδες με αποτέλεσμα στο τέλος να τους χάσει. Τελικά ο Σουλεϊμάν αναγκάστηκε να διαφύγει προς την Κωνσταντινούπολη, αλλά στο δρόμο, σε ένα χωριό ονόματι Düğüncü ili,[465] συνελήφθη από τους κατοίκους και εκτελέστηκε επί τόπου δια στραγγαλισμού από τον Koyun Musa και τους άνδρες του Μούσα το 1411 (το 814 έτος Εγίρας).[466]

θάνατος του Σουλεϊμάν αναφέρεται επίσης στα βραχέα χρονικά. Η αναφορά του Aşıkpaşazade στους tovıca είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, και ταιριάζει με την περιγραφή του Κωνσταντίνου, κατά την οποία η Αδριανούπολη περικυκλώθηκε από τους επιδρομείς του Μούσα. Επιπλέον, η ιστορία, σύμφωνα με την οποία ο Σουλεϊμάν σκοτώθηκε από τους χωρικούς, των οποίων το χωριό πυρπολήθηκε αργότερα από τον Μούσα για να εκδικηθεί τον θάνατο του αδελφού του είναι παρόμοια με την αφήγηση του Δούκα. Ο Kastritsis, 156, επισημαίνει ότι αυτός ο παραλληλισμός κάνει την αφήγηση του Neşri μοναδική πηγή που παρουσιάζει τον Μούσα ως άμεσα υπεύθυνο για το θάνατο του αδελφού του. Διαπιστώνει ότι οπωσδήποτε αναπτύχθηκε μια μυθιστοριογραφία γύρω από τον θάνατο του Σουλεϊμάν, από την οποία είναι δυνατό να επισημανθούν τα πραγματικά γεγονότα συμβολικά και φανταστικά που ισχύουν βεβαίως στις πρώιμες οθωμανικές ιστορικές αφηγήσεις .-Για την αξιολόγηση των πρώιμων οθωμανικών χρονικών βλ.Cemal Kafadar, Between Two Worlds, 8, 180-81, σημ. 134.-Καστρίτση, σ. 157.

465Κατά τον Καστρίτση, 156, σημ. 68, το εν λόγω χωριό πρέπει να είναι το σημερινό Düğüncübaşı (Ντιουγιουντζιού-μπασί) που ανήκει την κωμόπολη Lüleburgaz (βυζ. Αρκαδιούπολη) των Σαράντα Εκκλησιών.

466OA, 88a-90a.-Mz, 131-132.-Neşri, II, 481-487: «μια μέρα ο Μούσα αποφάσισε να καταβάλει μια τελευταία προσπάθεια προκειμένου να αποσπάσει την Αδριανούπολη από τον αδελφό του. Γι' αυτό τον σκοπό συγκέντρωσε το στρατό του και βάδισε προς την πόλη. Οι δυνάμεις του είχαν τεθεί υπό τις διαταγές του διάσημου συνοριακού μπέη Μηχαλ-ογλού Μεχμέτ. Ο Σουλεϊμάν βρισκόταν στο λουτρό, όταν τον ενημέρωσε ένας άνδρας ότι ο Μούσα είχε καταλάβει τα περίχωρα της πόλης. Αυτός θύμωσε, γιατί τον ενόχλησε και διέταξε να τον εκτελέσουν. Κατόπιν ο Hacı Evrenos μπήκε μέσα και είπε στον Σουλεϊμάν ότι ο Μούσα είχε φθάσει εκεί με έναν μεγάλο στρατό. Άλλη μια φορά, ο Σουλεϊμάν αγνόησε την προειδοποίηση, λέγοντας στον Χατζή Εβρενός «Ω Χατζή Λαλά, μην διακόπτεις την ψυχαγωγία μου! [Ο Μούσα] δεν έχει θάρρος να έρθει εδώ και να με αντιμετωπίσει.» Απογοητευμένος, ο Εβρενός μπέης ζήτησε από τον επικεφαλής των υπηρετών της φρουράς (ḳapu oğlanları), τον Χασάν Αγά, να μιλήσει με τον Σουλεϊμάν, λέγοντας, «σε ακούει αυτός.» Ωστόσο ο Σουλεϊμάν εξοργίστηκε και με εκείνον, και τον τιμώρησε διατάζοντας να ξυρίζουν την γενειάδα του. Μετά από μια τέτοια ταπείνωση, ο Χασάν Αγά ανήγγειλε ότι θα αυτομολήσει στον Μούσα και έφυγε, παίρνοντας μαζί του ολόκληρη την φρουρά της αυλής. Μετά το γεγονός αυτό, οι απομείναντες μπέηδες συγκάλεσαν συμβούλιο και ορκίστηκαν να αυτομολήσουν, έτσι ώστε στο τέλος, «από τους γνωστούς μπέηδες παρέμειναν μόνο ο Καρατζά μπέης, ο Καρά Μουκμπίλ (Kara Mukbil) και ο Ορούτς μπέης με τον Σουλεϊμάν.» Οι λιποτάκτες μπέηδες ενημέρωσαν τον Μούσα για την κατάσταση του Σουλεϊμάν, και ο στρατός του Μούσα εισήλθε στην Αδριανούπολη. Ο Σουλεϊμάν αντιλήφθηκε τελικά ότι έμεινε μόνος και ανυπεράσπιστος και δραπέτευσε τα μεσάνυχτα για την Κωνσταντινούπολη μαζί με τον Καρατζά μπέη και τον Καρά Μουκμπίλ. Τους συνόδευε επίσης ένας οδηγός (kılavuz) ο οποίος όμως τους πρόδωσε οδηγώντας τους σε λάθος κατεύθυνση σε ένα χωριό αποκαλούμενο Dügünci İli. Όταν έφθασαν εκεί οι χωριανοί ενημερώθηκαν ότι ο εμίρης δραπέτευε. Περικύκλωσαν αμέσως τον εμίρη Σουλεϊμάν και τους μπέηδές του. Ο Καρατζά μπέης και ο Kara Mukbil θανατώθηκαν, ενώ ο Σουλεϊμάν συνελήφθη από τους αγρότες. Αυτοί κατόπιν συζήτησαν εάν έπρεπε να σκοτώσουν τον

Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος παραθέτει συμπληρωματικές πληροφορίες σε εκείνες των προηγουμένων πηγών και αφηγείται ότι αφού ο Σουλεϊμάν επέστρεψε στην Αδριανούπολη, «παραδόθηκε στο οινοποσία». Εντωμεταξύ, όμως, ο Μούσα και οι επιδρομείς του είχαν περικυκλώσει την Αδριανούπολη. Οι ανώτεροι αξιωματικοί του Σουλεϊμάν συνειδητοποίησαν ότι ήταν αδύνατο να αντιμετωπίσουν τον εχθρό και είπαν ότι έπρεπε να βγουν έξω από τα τείχη για να υπερασπιστούν την πόλη. Ο όγκος του στρατού του Σουλεϊμάν έφυγε από την πόλη, βάδισε «πιο ανοιχτά» κατά μήκος του ποταμού Τούντζα, και αυτομόλησε στον Μούσα. Ο Σουλεϊμάν δεν περίμενε την τόσο ξαφνική έφοδο του Μούσα στην Αδριανούπολη. Όταν συνειδητοποίησε τι είχε συμβεί, περίμενε να νυχτώσει, για να φύγει με ασφάλεια από την πόλη. Όταν τη νύχτα άναψαν τα φώτα της πόλης, οι κάτοικοι κατάλαβαν ότι σκόπευε να διαφύγει και αντέδρασαν στη φυγή του. Ο Σουλεϊμάν κατάφερε να βγει από τα τείχη της πόλης με μερικούς εναπομείναντες άνδρες του και κατευθύνθηκε προς την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο, η είδηση για τη φυγή του Σουλεϊμάν διαδόθηκε. Οι κάτοικοι συνέχισαν να καταδιώκουν κι αυτόν και τους άνδρες του. Ο πρίγκιπας συνελήφθη σε ένα τουρκομάνικο χωριό ονόματι Düğüncüler, όπου σκοτώθηκε τη νύχτα της 17 Φεβρουαρίου του έτους 1411.467

Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος μας πληροφορεί, ότι τα κέντρα των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Μούσα, βρίσκονταν μεταξύ της Διάμπολης (Yanbolu), της Φιλιππούπολης, της Αδριανούπολης, της Ροδόπης, του Έβρου και των πεδιάδων του Tunca, δηλαδή στα μέρη που είχαν στρατηγική σημασία και πρόσφεραν άνετη επικοινωνία. Παρόλο που τα εν λόγω μέρη και ιδιαίτερα αυτά ανάμεσα στην Φιλιππούπολη και την Αδριανούπολη ήταν ετερογενή από εθνική άποψη, οι κάτοικοί τους ήταν πολύ δυσαρεστημένοι από την διοίκηση του Σουλεϊμάν.[468]

Σουλεϊμάν ή να τον αφήσουν ζωντανό. Στο μεταξύ, ο Μούσα και ο στρατός του έφθασαν, και ο Μούσα έδωσε τον αδελφό του στο πρωτοπαλίκαρο του Koyun Musası, ο οποίος τον εκτέλεσε με στραγγαλισμό.».-Ο Kastritsis, 208, παρατηρεί ότι δεν πρέπει αγνοηθεί η αφήγηση του Neşri. Το γεγονός ότι διάφοροι άνθρωποι σε αυτό το επεισόδιο αναφέρονται με τα ονόματά τους καθιστά τη αφήγηση του Neşri μια από εκτενέστερες αφηγήσεις που διασώθηκαν. Αν και ο θάνατος του Σουλεϊμάν αναφέρεται από πολλές οθωμανικές, βυζαντινές και σερβικές πηγές, αυτές φαίνεται να είναι ανεξάρτητες. Βλ. Colin Imber, «Canon and Apocrypha» 117-138.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 156.-Για τις διαφορές αφηγήσεων μεταξύ των οθωμανικών πηγών σχετικά με το θάνατο του Σουλεϊμάν βλ. Filipovic, Princ Musa, 142-146.

467Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 41-42.-Για την αξιολόγηση των πηγών σε σχέση με την χρονολογία του θανάτου του Σουλεϊμάν βλ. N. Filipović, Princ Musa 136-137.

468Ο Filipović διαπιστώνει ότι οι ντόπιοι χωρικοί και οι τουρκομανικές οικογένειες των Βαλκανίων, από τους οποίους ο Μούσα αντλούσε τις δυνάμεις του, χρησιμοποιούσαν τον κλεφτοπόλεμο λόγω της γεωγραφικής φύσης της βαλκανικής χερσονήσου. Συμπεραίνει ότι ο Μούσα αφενός μεν

Ο Filipović με βάση τις πληροφορίες του Κωνσταντίνου αλλά και οθωμανικών χρονικών υποστηρίζει ότι το ηθικό του πληθυσμού που επαναστάτησε, το οποίο υποτίθεται ότι θα κρατούσε ζωντανό τον αγώνα μέσω πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών μηνυμάτων μάλλον επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τις στρατιωτικές επιτυχίες. Δεν μπορεί όμως να αγνοηθεί και η επιρροή του μυστικιστή Σεΐχη Bedreddin, ο οποίος είχε εμφανιστεί με μηνύματα αδερφοσύνης μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων και έγινε πολύ δημοφιλής ανάμεσα στους βαλκανικούς πληθυσμούς.[469] Όμως ίσως η πραγματική αιτία που ο Μούσα κατάφερε να συγκεντρώσει πολυάριθμους οπαδούς, ιδιαίτερα στην Ρούμελη, ήταν η θρησκευόμενη και η μαχητική του προσωπικότητα, αντιθέτως προς τον χαρακτήρα του Σουλεϊμάν. Ο Μούσα άντλησε τόση δύναμη από τον βαλκανικό λαό, ώστε κατάφερε να φτάσει προ των πυλών της Αδριανούπολης. Οι ανεύθυνες συμπεριφορές του Σουλεϊμάν έγιναν αιτία ώστε οι σημαντικότεροι από τους οπαδούς του να τον εγκαταλείψουν και να ταχτούν στις γραμμές του Μούσα, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να τον αντικαταστήσει στην Αδριανούπολη.[470]

χρησιμοποίησε τον ανταρτοπόλεμο, διότι δεν είχε στη διάθεση του τακτικό στρατό και αφετέρου, διότι οι δυνάμεις του αποτελούνταν από φτωχούς και κατώτερων κοινωνικών τάξεων ανθρώπους και πιο συγκεκριμένα από πολίτες καταπιεσμένους και κυνηγημένους από τον Σουλεϊμάν. Επηρεασμένος από την μαρξιστική ιδεολογία χαρακτηρίζει την επανάσταση του Μούσα λαϊκή και αποδίδει την επιτυχία της περισσότερο στη λαϊκή βούληση παρά στον Μούσα. Κατά τον Filipović, Princ Musa 139-151,325-326 και 352-354, η υποστήριξη του ενισχύεται από τις οθωμανικές πηγές, οι οποίες υποστηρίζουν ότι ο Σουλεϊμάν είχε τακτικό στρατό, ενώ οι δυνάμεις του Μούσα αποτελούνταν από χωρικούς και τιμαριούχους σπαχήδες του οθωμανικού στρατού. Ο Filipovič επισημαίνει ότι αυτές οι περιοχές είχαν ιδιαίτερη σημασία διότι ήταν μέρη όπου ήταν εγκατεστημένοι Τουρκομάνοι και κατώτερες στρατιωτικές τάξεις, όπως yahya, akıncı, çeribaşı, azap και sipahi καθώς και yörükler, η βλάχικη στρατιωτική τάξη όπως επίσης και Χριστιανοί χωρικοί. Τα λαϊκά στρώματα που συμμετείχαν στην κίνηση του Μούσα ήταν δυσαρεστημένοι πολίτες από την διοίκηση του Σουλεϊμάν, οι οποίοι δεν μπορούσαν να κινηθούν εναντίον του τακτικού στρατού του. Οι επιτυχίες τους περιορίζονταν σε εξεγέρσεις και επιχειρήσεις μικρής κλίμακας προκειμένου να εμποδίσουν την συγκέντρωση φόρων από τον Σουλεϊμάν. Έτσι στο πρόσωπο του Μούσα βρήκαν τον αρχηγό που αναζητούσαν προκειμένου να τους οργανώσει και να τους οδηγήσει εναντίον του Σουλεϊμάν.

469N. Filipović, Princ Musa 378-384.

470N. Filipović, Princ Musa 142-145.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ
Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΑ ΤΣΕΛΕΜΠΗ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
(ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1411-ΙΟΥΛΙΟΣ 1413)

ΓΕΝΙΚΑ

Ο Μούσα Τσελεμπή το 1411, αφού εξουδετέρωσε τον εμίρη Σουλεϊμάν, ανέβηκε στο θρόνο της Αδριανουπόλεως.[471] Η χρονολογία αυτή επιβεβαιώνεται και από ένα νόμισμα που κόπηκε το 813 έτος Εγίρας (1410-1411) στην Αδριανούπολη και φέρει το όνομα του Μούσα.[472]

Με τον θάνατο του Σουλεϊμάν φαίνεται πως τελείωσε και η περίοδος μιας πιο διαλλακτικής πολιτικής απέναντι στις χριστιανικές δυνάμεις της Ρούμελης. Την εποχή που ο Σουλεϊμάν βρισκόταν στην εξουσία οι χριστιανικές δυνάμεις, όπως το Βυζάντιο και η Σερβία, είχαν επανακτήσει μια σχετική αυτονομία. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, ότι χάρη στους ευνοϊκούς όρους της συνθήκης της Καλλιπόλεως (1403), το Βυζάντιο είχε απαλλαγεί από τους φόρους που ήταν υποχρεωμένο να καταβάλλει στους Οθωμανούς. Επιπλέον είχε ανακτήσει ένα σημαντικό τμήμα των εδαφών που είχε χάσει λόγω της οθωμανικής επέκτασης. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό δεν ίσχυσε για όλα τα χριστιανικά κράτη που βρίσκονταν στην περιοχή της Ρούμελης. Οι Σέρβοι δεν είχαν καταφέρει να επωφεληθούν ιδιαιτέρως από την ελαστική πολιτική που ασκούσε ο Σουλεϊμάν. Ο Σέρβος δεσπότης Στέφανος Λαζάρεβιτς παρέμενε λοιπόν υποτελής των Οθωμανών, επιτυγχάνοντας μια μερική αυτονομία, η οποία του επέτρεπε να ενδυναμώσει τους δεσμούς του με το Βυζάντιο και με την Ουγγαρία του Σιγισμούνδου.

471Οι χρονολογίες των οθωμανικών πηγών σε σχέση με την ημερομηνία θανάτου του Σουλεϊμάν δεν ταιριάζουν. Ενώ ο Aşıkpaşazade, 148, χρονολογεί το γεγονός στο 813 Εγίρας (1410), ο Neşri, 486-487, και ο Χότζας Sa'ad al-Din, 54, στο 814 Εγίρας (25 Απριλίου 1411-12 Απριλίου 1412).-Το Βρ.Χρ. 97, παρ. 2, σ. 639, εξιστορεί πως «Ὁ Μουρσουμὰν τζαλαπὴς ἀπέθανε ἔτος ,ςϡιη' <6919>»: 1411-Ύστερα από την εξουδετέρωση του Σουλειμάν, σύμφωνα με το Βρ.Χρ. 9, παρ. 40, σ. 97: «<ο Μούσα> τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπαρέλαβεν τὴν Βιζύην αὐτὴν καὶ τὰ περιέχοντα ὅρια αὐτῆς ὁ βασιλεὺς.»-Ο P. Schreiner, Kleinchroniken II, σ. 398, χρονολογεί το γεγονός στις 15 Ιουνίου –Αυγούστου 1410.-Βλ. επίσης Βρ. Χρ. 72a, παρ. 14, σ. 562 εξιστορεί ότι ο Μούσα, γιος του Βαγιαζήτ: «καὶ ἐκάθησεν ὁ υἱος αὐτοῦ, Μουσῆ σουλτάνος, καὶ ἔγινεν βασιλεὺς εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ».-Ο P. Schreiner, Kleinchroniken II, σ. 392, χρονολογεί το γεγονός στο 1409. Επισημαίνει ότι το χρονικό αναφέρεται στην άνοδο του Μούσα αμέσως μετά τη μάχη της Άγκυρας. Εδώ υπάρχει terminus ante quem διότι ο Βαγιαζήτ πέθανε στις 9 Μαρτίου 1403 και καθ'όλη τη διάρκεια της διαμονής του στην αυλή του Μεχμέτ, δεν ανακηρύχθηκε σουλτάνος. Γι'αυτό έπρεπε να περιμένει μέχρι το 1409, όταν έφυγε για την Βλαχία.

472 H.İnalcık, "Mehemmed Çelebi" 974.

Επιπλέον, όπως αναφέραμε παραπάνω, στην εποχή του Σουλεϊμάν η οθωμανική επεκτατική δραστηριότητα στη Ρούμελη είχε μειωθεί σημαντικά. Όμως η άνοδος του Μούσα στον θρόνο ξαναζωντάνεψε την επιθετική πολιτική του Βαγιαζήτ Α΄ που στόχο είχε την επέκταση των οθωμανικών εδαφών εις βάρος των Χριστιανών. Μόλις ο Μούσα ανήλθε στον θρόνο της Αδριανουπόλεως, απέδειξε ότι ήταν γιος αντάξιος του πατέρα του. Από την αρχή της βασιλείας του έδειξε έμπρακτα την αντίθεσή του στην μετριοπαθή πολιτική που ακολουθούσε ο προκάτοχός του στο θρόνο, παραβιάζοντας τις συνθήκες που είχε συνάψει ο Σουλεϊμάν με το Βυζάντιο και τις άλλες χριστιανικές δυνάμεις της Ρούμελης.

Βέβαια έγινε φανερό πολύ σύντομα ότι η πολιτική αυτή αφορούσε μόνο τα χριστιανικά κράτη που εκτείνονταν εδαφικά στον γεωγραφικό χώρο που αποτελούσε τον στόχο της οθωμανικής επέκτασης. Έτσι, ενώ ο Μούσα καταπάτησε τις συνθήκες με το Βυζάντιο και τη Σερβία, κράτη που σκόπευε να τα προσαρτήσει στην οθωμανική αυτοκρατορία και να ενσωματώσει τα εδάφη τους στο οθωμανικό σύστημα «τιμάρ», προχώρησε στη σύναψη συνθήκης με ένα άλλο χριστιανικό κράτος, τη Βενετία, αφού η Γαληνοτάτη βρισκόταν πολύ μακριά από το πεδίο των ενδιαφερόντων του. Ένα πρώτο δείγμα των προθέσεων του νέου σουλτάνου ήταν, η επανάληψη της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης που είχε εγκαταλειφθεί από τον Βαγιαζήτ Α΄ πριν από την μάχη της Άγκυρας, και οι προσπάθειές του να ανακαταλάβει τα εδάφη που είχαν παραχωρηθεί το 1403 από τον Σουλεϊμάν στο Βυζάντιο. Η Σερβία επίσης δεν ξέφυγε από την επεκτατική πολιτική του Μούσα, μολονότι ο δεσπότης Στέφανος Λαζάρεβιτς είχε σταθεί στο πλευρό του νέου σουλτάνου στο παρελθόν, παραχωρώντας σημαντική στρατιωτική ενίσχυση. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που διασώζονται στο χρονικό του φιλόσοφου Κωνσταντίνου, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ο Μούσα προσπάθησε να προσαρτήσει την περιοχή της Σερβίας στο πλαίσιο του οθωμανικού διοικητικού συστήματος.[473]

Στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, όμως, χρησιμοποίησε όχι μόνο την στρατιωτική αλλά και την διπλωματική οδό, αφού προέβη στην σύναψη συμμαχιών με διάφορους τοπικούς κυβερνήτες ενάντια στους εχθρούς των τελευταίων, με απώτερο βέβαια σκοπό να μετατρέψει τους συμμάχους του σε υποτελείς.[474] Η εν λόγω πολιτική χαρακτηρίζει τη σχέση του Μούσα με δύο χριστιανούς ηγεμόνες, τον Βλάχου Μιρτζέα και τον Καρόλο Τόκκο της Κεφαλληνίας. Ο Μούσα συμμάχησε και

473Kastritsis, Sons of Bayezid, 158-159.
474Για την οθωμανική μέθοδο κατακτήσεων βλ. İnalcık, «Conquest» 103-129.

με τους δύο χριστιανούς ηγεμόνες, και οι συμμαχίες επισφραγίστηκαν με επιγαμίες. Βασικοί στόχοι της πολιτικής του νέου σουλτάνου ήταν, αφενός η υποταγή των δυο σημαντικών χριστιανικών κρατών, αλλά και η αποδυνάμωση ορισμένων επιφανών οικογενειών στο εσωτερικό του κράτους του, όπως ήταν οι Τσανδαρλίδες, και συνοριακών μπέηδων (uç begleri) της Ρούμελης. Το χρονικό του Neşri και χριστιανικές πηγές, ιδιαίτερα το χρονικό του Φιλοσόφου Κωνσταντίνου, περιέχουν συχνές αναφορές στην αυστηρή πολιτική του Μούσα προς τους μπέηδες, η οποία, όπως ήταν αναμενόμενο, οδήγησε στην έντονη αντίδραση των τελευταίων. Ο Μούσα διόρισε έμπιστους άνδρες στη θέση τους, διόρισε επίσης τον σημαντικό λόγιο και μυστικιστή της εποχής Σεΐχη Bedr al-Din στην ανώτατη θέση της γραφειοκρατίας. Με τα μέτρα αυτά ο Μούσα προσπάθησε να επωφεληθεί από τη δημοτικότητα του Bedr al-Din, διότι ο τελευταίος καταγόταν από την Ρούμελη και έχαιρε της υποστήριξης των λαϊκών στρωμάτων της περιοχής, μεταξύ των οποίων υπήρχαν μουσουλμάνοι και χριστιανοί.[475]

Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade, ο Μούσα τοποθέτησε δικούς του αξιωματικούς στις πιο σημαντικές θέσεις του κρατικού μηχανισμού. Καταρχάς, διόρισε τον Μιχάλ-ογλου Μεχμέτ μπέη στην έδρα μπεηλέρ-μπεηλίκ της Ρούμελης, τον Kör Şah Melik τον διόρισε βεζίρη και τον Simavna kadısıoğlu Σέϊχη Bedreddin στην έδρα του kadıaskerlik. Επί πλέον, μοίρασε στους άνδρες του τα λάβαρα των ηττημένων μονάδων του Σουλεϊμάν.[476]

Αν και οι περισσότερες πηγές συμφωνούν στην περιγραφή του χαρακτήρα του Μούσα Τσελεμπή, χαρακτηρίζοντάς τον σκληρό και δεσποτικό ηγεμόνα, το ανώνυμο οθωμανικό χρονικό, που απηχεί την εικόνα που είχαν οι επιδρομείς της Ρούμελης για τον σουλτάνο τους, τον περιγράφει ως δίκαιο και γενναιόδωρο με τον στρατό του, ειδικά με τους Γενίτσαρους. Όμως παρά την δημοτικότητα που φαίνεται να είχε σε ορισμένα τμήματα του πληθυσμού, η επιθετική πολιτική που εφάρμοσε απέναντι στο Βυζάντιο και τη Σερβία, η αντιπαλότητα με τους μπέηδες στα σύνορα του κράτους και η διαμάχη με υψηλόβαθμους διοικητικούς αξιωματούχους, οδήγησαν πολύ σύντομα στην ανατροπή του Μούσα.

Όλοι όσοι είχαν δυσαρεστηθεί με τα μέτρα του Μούσα υπέσκαψαν με κάθε τρόπο την θέση του και φρόντισαν να στηρίξουν τους αντιπάλους του στο εσωτερικό

475Kastritsis, Sons of Bayezid, 160.
476Βλ. Aşıkpaşazade, 148.-Ο Neşri, 488-489, διαφοροποιείται μόνο σε ό,τι αφορά την πληροφορία πως ο Μούσα διόρισε τον Τσανδαρλί İbrahim βεζίρη του.

του κράτους. Κάποιοι από αυτούς τους εχθρούς ήταν διεκδικητές του οθωμανικού θρόνου, όπως ο γιος του εμίρη Σουλεϊμάν Ορχάν και ο γιος του Σαουτζή (Savcioğlu) που αργότερα τάχθηκαν στο πλευρό του σημαντικότερου αντιπάλου του Μεχμέτ Τσελεμπή. Το Βυζάντιο και ο Στέφανος Λαζάρεβιτς παρείχαν την υποστήριξή τους στον Μεχμέτ Τσελεμπή, ο οποίος με τη βοήθεια των δυο χριστιανικών κρατών εξεστράτευσε δυο φορές εναντίον του Μούσα, χωρίς όμως επιτυχή αποτελέσματα. Ο Μεχμέτ Τσελεμπή κατάφερε τελικά να νικήσει τον Μούσα, σε συνεργασία πάντα με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα και τον Σέρβο δεσπότη, στη μάχη του Τσαμούρλου (κοντά στην σύγχρονη βουλγαρική κωμόπολη Σαμόκοβ) στη 5 Ιουλίου 1413, όπου σκότωσε τον αντίπαλό του. Ο στρατός του Μεχμέτ στην μάχη του Τσαμούρλου, με την οποία σταμάτησε προσωρινά και ο εμφύλιος πόλεμος, αποτελούνταν από Τουρκομάνους, Τατάρους έφιππους πολεμιστές της Ανατολίας, βυζαντινές και σερβικές δυνάμεις, και εφεδρικές δυνάμεις της Βοσνίας και της Ουγγαρίας υπό τις διαταγές του Σέρβου υποτελούς των Ούγγρων Στέφανου Λαζάρεβιτς και του Βόσνιου άρχοντα Sandalj Hranic-Kosava.

Μετά την νίκη στο Τσαμούρλου ο Μεχμέτ αναδείχθηκε ο μοναδικός ηγεμόνας του επανενωμένου πλέον οθωμανικού κράτους, που εκτεινόταν στην Ανατολία και την Ρούμελη. Ο θάνατος του Μούσα τερμάτισε τον εμφύλιο πόλεμο, αν και στα επόμενα χρόνια εμφανίστηκαν και άλλοι διεκδικητές του οθωμανικού θρόνου, που υποστηρίζονταν στις περισσότερες περιπτώσεις από τις χριστιανικές δυνάμεις.[477]

1. Η κυριαρχία του Μούσα και οι συνοριακοί μπέηδες

Ο Μούσα μπόρεσε να ανέλθει στον θρόνο χάρη στην υποστήριξη των επιδρομέων (akıncı) της Ρούμελης. Ο κύριος λόγος που οδήγησε στην πτώση του Σουλεϊμάν και την άνοδο του Μούσα ήταν η αντίδραση αυτών ακριβώς των ανδρών. Τη δυσαρέσκεια αυτή προκάλεσε η ειρηνική πολιτική που ασκούσε ο Σουλεϊμάν απέναντι στις γειτονικές χριστιανικές δυνάμεις με αποτέλεσμα την μείωση των επιδρομών, της κύριας δηλαδή πηγής εσόδων των επιδρομέων (ακιντζί). Λίγο πριν από την επίθεση του Μούσα εναντίον της Αδριανούπολης που κατέληξε στον θάνατο του Σουλεϊμάν, ο Εβρενός και άλλοι ισχυροί ανώτατοι αξιωματούχοι και συνοριακοί μπέηδες (uç beyleri) του Σουλεϊμάν είχαν ήδη αυτομολήσει στον Μούσα. Διάφορα οθωμανικά χρονικά σημειώνουν, ότι για αυτόν ακριβώς τον λόγο ο Μούσα υπήρξε

477Kastritsis, Sons of Bayezid, 160.

στη συνέχεια αρκετά επιφυλακτικός απέναντι στους συνοριακούς μπέηδες και τους αξιωματούχους της Ρούμελης. Ο νέος σουλτάνος από την αρχή είχε αντιληφθεί πως θα εγκατέλειπαν και τον ίδιο με την πρώτη ευκαιρία, όπως ακριβώς είχαν κάνει και με τον αδελφό του.[478]

Σύμφωνα με την αφήγηση του Neşri, ο Μούσα αφού έθαψε τον Σουλεϊμάν, «έκανε γύρο και εξασφάλισε όλη την Ρούμελη, και άρχισε να εξαφανίζει τους γνωστούς μπέηδες της Ρούμελης. Διότι γνώριζε πώς είχαν δείξει την αφοσίωσή τους στον εμίρη Σουλεϊμάν και πώς θα ενεργούσαν προς αυτόν.»[479] Ένα απόσπασμα των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών παραθέτει μια παρόμοια πληροφορία. Σύμφωνα με αυτό το χρονικό «όταν ο Μούσα Τσελεμπή διόρισε τους άνδρες του, καθαίρεσε τους μπέηδες της Ρούμελης από τις θέσεις τους. Είδε πως είχαν εγκαταλείψει τον αδελφό του και τον είχαν προδώσει, και ήξερε ότι θα εγκατέλειπαν και θα πρόδιδαν και τον ίδιο. Τέτοιοι είναι πάντα και θα είναι πάντα οι τρόποι της Ρούμελης. Έτσι αποφάσισε να απομακρύνει ή να φυλακίσει όλους τους μπέηδες, των οποίων την πίστη υποψιαζόταν. Και οι μπέηδες της Ρούμελης πληροφορήθηκαν πώς είχαν τα πράγματα. Αποχώρησαν και περίμεναν να δουν τι θα τους έφερνε η τύχη. Ο Εβρενός μπέης παρίστανε τον τυφλό από φόβο προς τον σουλτάνο Μούσα.[480]

Επίσης και ο Οθωμανός χρονογράφος Χότζα Sa'ad al-din παραδίδει πληροφορίες σχετικές με τη συμπεριφορά του Μούσα μετά την άνοδό του στο θρόνο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές, ο πρίγκιπας τιμώρησε όλους εκείνους που τάχθηκαν μέχρι τότε εναντίον του, ενώ διόριζε τους δικούς του ακόλουθους σε σημαντικές θέσεις. Επιπλέον, συνήθιζε να υποβαθμίζει τους πρώην άνδρες του Σουλεϊμάν, κατηγορώντας τους για απιστία. Στην περίπτωση όμως του Εβρενός, ο οποίος ήταν ισχυρός αντίπαλος εξαιτίας του πολυάριθμου στρατού που είχε υπό τις διαταγές του, προτίμησε να ακολουθήσει μια πιο διπλωματική οδό. Κάλεσε λοιπόν τον Εβρενός μπέη στην αυλή του ως ένδειξη τιμής στο πρόσωπό του, καταφέρνοντας βέβαια με αυτόν τον τρόπο να τον έχει υπό τον άμεσο έλεγχό του. Η καχύποπτη και αυστηρή συμπεριφορά του Μούσα απέναντι στους μπέηδες προκάλεσε την

478Ο Filipovic, 142-145, 323-324 αξιολογώντας τις οθωμανικές πηγές καθώς και την βιογραφία του Φιλόσοφου Κωνσταντίνου επισημαίνει ότι οι μεγάλοι μπέηδες της Ρούμελης ήταν αρχικά εναντίον του Μούσα, διότι τον θεωρούσαν απειλή για την ανεξάρτητη διοίκηση τους στα Βαλκάνια. Ο ιστορικός προσελκύει την προσοχή ότι ο Μούσα δεν τους εμπιστεύτηκε ποτέ ούτε από την υποταγή τους στον ίδιο και προσδιορίζει την ένταση μεταξύ δύο πλευρών ως αγώνας των κοινωνικών τάξεων που εκπροσώπευαν. Καστρίτση, 161.

479ΟΑ, 90b-91a.-Mz, 133.-Βλ. Καστρίτση, 161.

480Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 49-50.

αγανάκτηση των τελευταίων, με αποτέλεσμα να τους ωθήσει ουσιαστικά στο πλευρό του αδελφού του Μεχμέτ.[481]

Οι ανωτέρω πηγές παραδίδουν πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα, η οποία περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τον βαθμό της δυσπιστίας του Μούσα προς τους ανώτατους αξιωματικούς της Ρούμελης. Σύμφωνα με αυτές, ο Μούσα κάλεσε τον Εβρενός στην αυλή του, με σκοπό να βεβαιωθεί ότι ήταν πράγματι τυφλός. Τοποθέτησε λοιπόν μπροστά του ψητά βατράχια και τον διέταξε να τα φάει. Πράγματι ο Εβρενός υπάκουσε στις διαταγές του σουλτάνου, με αποτέλεσμα ο Μούσα να πεισθεί και να τον αφήσει να φύγει. Σύμφωνα βέβαια με τις πληροφορίες των ίδιων πηγών ο Μούσα αργότερα μετανόησε για αυτή την απόφαση, αφού ο Εβρενός άρχισε να βλέπει και αυτομόλησε στο στρατόπεδο του Μεχμέτ Τσελεμπή. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι παρά την επιφυλακτικότητα του Μούσα και τα μέτρα που έπαιρνε προσπαθώντας να διασφαλίσει τη θέση του, οι συνοριακοί μπέηδες συγκέντρωναν στα χέρια τους σημαντική δύναμη. Όπως αποδεικνύουν οι σύντομης διάρκειας βασιλείες του Σουλεϊμάν και του Μούσα Τσελεμπή, οι Οθωμανοί πρίγκιπες δεν ήταν σε θέση να διατηρήσουν την κυριαρχία της Ρούμελης, εάν δεν κέρδιζαν πρώτα την υποστήριξη των σημαντικών μπέηδων.[482] Πιθανώς, γι'αυτό το λόγο μόλις ο Μούσα ανέβηκε στο θρόνο, φρόντισε να διορίσει τον Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ, έναν από τους ισχυρότερους μπέηδες των επιδρομέων της Ρούμελης, ως μέγα συνοριακό μπέη (beylerbeyi) της Ρούμελης.[483] Με την κίνηση αυτή ο Μούσα σκόπευε να τον αντιπαρατάξει απέναντι στους άλλους μπέηδες και ιδιαίτερα στον Εβρενός και τον Πασά Yigit, οι οποίοι επίσης ήταν οι ισχυρότεροι μπέηδες του εμίρη Σουλεϊμάν.[484]

Όμως τα γεγονότα δεν εξελίχτηκαν όπως τα υπολόγιζε ο Μούσα, διότι η αφοσίωση του Μιχάλ-ογλού προς το πρόσωπό του δεν διήρκεσε πολύ, αφού πιθανώς από τον Σεπτέμβριο του 1411 αυτομόλησε στο στρατόπεδο του Μεχμέτ Τσελεμπή. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος και ο Neşri κάνουν λόγο για την λιποταξία του Μιχάλ-

481Χότζα Sa'ad al-Din, 54-55.
482Kastritsis, Sons of Bayezid, 161-162.
483Aşıkpaşazade, σ. 148.-Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 49.
484 Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, και θα αναφερθεί στη συνέχεια κατά τη συζήτηση των σχέσεων του Μούσα με τη Βενετία, οι Βενετοί γνώριζαν καλά τη δύναμη που ασκούσαν οι συνοριακοί μπέηδες στην Ρούμελη. Σε ένα έγγραφο του Ιουνίου του 1411, η βενετική Σύγκλητος επισήμανε ότι «σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε, αυτός ο Michal Bey είναι ένας από τους μεγαλύτερους μπέηδες του προαναφερθέντος κυρίου (Μούσα).» Οι Βενετοί γνώριζαν επίσης ότι η δύναμη των μπέηδων θα μπορούσε να αλλάξει με μετάπτωση του οθωμανικού εμφύλιου πολέμου: στο ίδιο έγγραφο, συμβούλεψαν τον πρεσβευτή τους να προσπαθήσει να δωροδοκήσει προκειμένου να προστατευθούν αναλόγως οι κτήσεις τους στην Αλβανία. Βλ. Valentini, AAV 6, 154-55, όπως και το τμήμα της Συνθήκης της Σηλυβρίας κατωτέρω.-Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 162, σημ. 5.

ογλού Μεχμέτ στον Μεχμέτ Τσελεμπή, αλλά διαφοροποιούνται ως προς την χρονική στιγμή της λιποταξίας. Ενώ ο Κωνσταντίνος σημειώνει ότι ο Μιχάλ-ογλού αυτομόλησε στον Μεχμέτ Τσελεμπή κατά την πολιορκία της Σηλυβρίας από τα στρατεύματα του Μούσα (1411), ο Neşri τοποθετεί το γεγονός κατά τη διάρκεια της πρώτης μάχης μεταξύ των δύο πριγκίπων που συνέβη στο İnceğiz (1412).[485]

Ο Μούσα διόρισε τον Bedr al-din[486] kazasker, δηλαδή ως ανώτατο ιεροδικαστή.[487] Ο διορισμός του Σεΐχη Bedr al-din δεν ήταν τυχαίος. Ο Σεΐχης Bedr al-din ήταν ένας λόγιος, που υποστήριζε την αδελφοσύνη Μουσουλμάνων και Χριστιανών, και ήταν δημοφιλής σε όλη την οθωμανική επικράτεια.[488] Πρόσφατες

485Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 44-45.-OA, 92b.-Mz, 134.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 217, πιθανολογεί ότι η διαφωνία των δύο πηγών οφείλεται στο ότι ο Κωνσταντίνος αναφέρει την αποστασία του Μιχάλ-ογλού παράλληλα με εκείνη του Τσανδαρλί Ιμπραήμ Πασά, κάτι που υποδηλώνει πως ο χρονογράφος συγχέει τα δύο γεγονότα.-Η κοινή πηγή του Aşıkpaşazade (σ. 148) και των Ανώνυμων οθωμανικών χρονικών (σ. 49) δεν αναφέρεται καθόλου στην αυτομολία του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ, σημειώνει απλά ότι, αφού ο Μεχμέτ Τσελεμπή αναδείχτηκε νικητής διέταξε την φυλάκιση του Μιχάλ-ογλού στο Τοκάτι.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 216, επισημαίνει ότι αυτό δημιουργεί ψευδή εντύπωση ότι ο Μιχάλ-ογλού ήταν στο πλευρό του Μούσα καθ'όλη τη διάρκεια, και ότι η φυλάκισή του από τον Μεχμέτ Τσελεμπή πρέπει να αποδοθεί στη συμμαχία του με την νικημένη πλευρά. Κατά τον Καστρίτση, 162-163, ανεξάρτητα από τον ακριβή συγχρονισμό και τις περιστάσεις της αποστασίας του Μιχάλ-ογλού, είναι σαφές ότι από το 1413 είχε συμμετάσχει στην πλευρά του Μεχμέτ, διότι ο Neşri τον παρουσιάζει επανειλημμένα ως διοικητή στο στρατό του Μεχμέτ Τσελεμπή. Παρά την αναπόφευκτη ενίσχυσή του ενάντια στον Μούσα, εάν ο Μιχάλ-ογλού παρέμεινε στην Ρούμελη θα μπορούσε ακόμα να αποτελεί μια απειλή, διότι ήταν πολύ ισχυρός και θα μπορούσε να αλλάξει και την πίστη του ακόμη. Η περίπτωση του Μεχμέτ μπέη δεν ήταν μοναδική. Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι Οθωμανοί σουλτάνοι δεν ξέχασαν ποτέ την προδοσία των μεγάλων μπέηδων κατά τη διάρκεια του εμφυλίου. Πράγματι, ο Μουράτ Β΄ όταν μίλησε στο στρατό του το 1444 πριν από την μάχη της Βάρνας, έκανε λόγο για την απιστία τψν συνοριακών μπέηδων της Ρούμελης προς τον Μούσα. Για την ομιλία του Μουράτ Β΄ βλ. İnalcık-Oğuz, Gazavât, 13.

486Η περίπτωση του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ μπέη δεν ήταν μοναδική. Μετά τη νίκη του Μεχμέτ Τσελεμπή την τύχη του ακολούθησε και ο Σεΐχη Bedr al-din. Ο Bedr al-din λόγω σεβασμού του νέου σουλτάνου στο πρόσωπο του εξορίστηκε στην İznik, όπου διορίστηκε δικαστής και έλαβε ένα σημαντικό μισθό χιλίων άσπρων (ακτσέ). Για την σταδιοδρομία και τον ρόλο του Σεΐχη Bedr al-din στην επανάσταση του Μούσα βλ. Halīl b. İsma'īl b. Şeyh Bedreddīn Mahmūd, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Manâkıbı, εκδ. Abdülbâki Gölpınarlı and İsmet Sungurbey, İstanbul, Eti Yayınevi, 1967, 44a. Βλ. Η.Ε. Çıpa, «Sheyh Bedreddin» 285-295. Επίσης Franz Babinger, "Schejch Bedr ed-din" 1-106.-Michel Balivet, Islam mystique.-A.Gölpınarlı, Sheyh Bedreddin.-H.J. Kissling, "Menaqybname, 112-176.-P. Wittek, ''Défaite," 21-22.-Στη μελέτη του ο Nedim Filipović, Princ Musa i Šejh Bedreddin, 375-394, αναλύει λεπτομερώς τον ρόλο του ανωτέρω λογίου στον κίνημα του Μούσα, που θεωρήθηκε κάτι περισσότερο από μια απλή επανάσταση ενός Οθωμανού πρίγκιπα, αλλά ως μια λαϊκή επανάσταση εναντίον της οθωμανικής φεουδαρχικής τάξης, που εκπροσωπείται από τον Εβρενός μπέη και τους συνομήλικους του.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 163 και σημ. 8, παρατηρεί πως όταν ο Bedr al-din και οι οπαδοί του επαναστάτησαν εναντίον του Μεχμέτ αργότερα δηλαδή το 1421, ένα μεγάλο μέρος της υποστήριξης στην επανάσταση του Bedr al-din προήλθε από τους ίδιους ακριβώς κύκλους που είχαν βοηθήσει τον Μούσα να καταλάβει τον θρόνο. Οι κύκλοι αυτοί συμπεριελάμβαναν τον Ισφενδιγιάρ, εμίρη Σινώπης-Κασταμονής, τον Βλάχο Μιρτζέα, τους επιδρομείς της Ρούμελης και της Δοβρουτσάς, και Οθωμανούς τιμαριώτες σιπαχίδες, οι οποίοι διορίστηκαν από τον Μούσα, αλλά μετά από την τελική επικράτηση του Μεχμέτ έχασαν τα τιμάριά τους.

487 Για την έδρα Kazasker (kadı asker) βλ. Gy.Kaldy Nagy, «kadı askar» 375-376.

488O Wittek, "Défaite" 572-576, υποστήριξε ότι η επιλογή του Μούσα για την έδρα ιεροδικαστή δεν ήταν τυχαία, αν λάβουμε υπόψη τις εν λόγω ιδέες του Bedr al-din. Προσθέτει επίσης τις εύστοχες επιλογές του Μούσα σε όλους τους διορισμούς καθώς και τους συμμάχους του γεγονός που αποδεικνύει ότι μπόρεσε να αξιολογήσει την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα της Ρούμελης.

μελέτες έδειξαν ότι αν και ανήκε στην τάξη των λογίων (ulema), πιθανολογείται ότι ο πατέρας του ήταν γαζής και η μητέρα του ήταν μια βυζαντινή αρχόντισσα.[489]

Με τον διορισμό του Bedr al-din ο Μούσα σκόπευε να κερδίσει την εύνοια και την υποστήριξη των χριστιανών και μουσουλμάνων κατοίκων της Ρούμελης. Στηριζόμενος στην υποστήριξη τους, ήλπιζε να υπονομεύσει τη δύναμη και την δημοτικότητα των συνοριακών μπέηδων. Ο Εβρενός μπέης ήταν ένας από αυτούς. Πράγματι τα περισσότερα οθωμανικά χρονικά σημειώνουν ότι ο Μούσα ασκούσε φιλολαϊκή πολιτική για να προσεταιριστεί τους πληθυσμούς, ενώ απεχθανόταν τα μέλη της ισχυρής στρατιωτικής τάξης της Ρούμελης. Σύμφωνα με τον Neşri «όποτε ο Μούσα έβλεπε κάποιον από τους πλούσιους μπέηδες και πασάδες έλεγε εκεί πέρα μυρίζει φλουριά (χρήματα)΄ και δήμευε την περιουσία του μετά την εκτέλεσή του. Έλεγε επίσης ΄΄πότε ήσασταν αφοσιωμένοι στον αδελφό μου Σουλεϊμάν και θα μου είστε εμένα;΄΄Έστελνε γύρω μπέηδες απεσταλμένους και απαιτούσε χαράτζι (φόρο) από κάποιους μπέηδες.»[490]

Όσον αφορά την γνωστή επιθετική στάση του Μούσα έναντι των Χριστιανών δεν ήταν εναντίον των χριστιανικών πληθυσμών, αλλά των χριστιανών αρχόντων. Γι'αυτό και οι στρατιωτικές δραστηριότητες των πολεμιστών του Μούσα δεν ήταν απαραιτήτως ασυμβίβαστες με τη δημοτικότητά του. Ένα έγγραφο της 6-15 Ιανουαρίου 1412/ 814 Εγίρας που εκδόθηκε από τον Μούσα αφορά στην προνομιακή θέση της μονής του Αγ. Ιωάννη Προδρόμου των Σερρών και δίνει μια ιδέα για την στάση του Μούσα προς τον χριστιανικό πληθυσμό. Ο πρίγκιπας παραχωρεί στους κατοίκους της μονής απαλλαγή από τους φόρους και διαβεβαίωνε ότι ανανεώνει όλα τα προνόμια που τους είχαν παραχωρηθεί από τον παππού του Μουράτ Α΄. Με βάση αυτό το έγγραφο επισημαίνεται ότι η εχθρική στάση του Μούσα στρεφόταν μόνο

Αντίθετη άποψη έχει ο Imber, "Paul Wittek's De la défaite» σ. 299-302, σύμφωνα με τον οποίο ο διορισμός του Bedr al-din στην κυβέρνηση του Μούσα οφειλόταν αποκλειστικά στη φήμη που είχε ως δικαστής.-Ο Kastritsis, 163, όμως, επισημαίνει ότι ο Bedr al-din δεν έγινε γνωστός εξαιτίας του διορισμού του από τον Μούσα. Σύμφωνα με τον ερευνητή, ο Bedr al-din είχε αποκτήσει μεγάλη δημοτικότητα ως ιερό άτομο και μεταξύ των μουσουλμανικών και χριστιανικών πληθυσμών, κατά τη διάρκεια των περιπλανήσεών του στην Ανατολία, όταν μελέτησε και ασπάστηκε τον σουφισμό στο Κάιρο.

489Για την καταγωγή του Bedreddin, βλ. Kafadar, Between Two Worlds, 143, 190 σημ. 56.-Ο Orhan Şaik Gökyay, "Şeyh Bedreddin" σ. 96-98, απέδειξε ότι ο πατέρας του Bedreddin ήταν ένας γαζής αλλά και ιεροδικαστής (kadı). Η προέλευση του Bedr al-din βεβαιώνεται επίσης στο Menakıb του Halil b. İsmail. Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 163-164.

490 Βλ. Neşri, II, 488-489.-Sa'ad al-din, 54-55.-Επιπλέον οι οθωμανικές πηγές γράφουν ομόφωνα ότι όταν ο Μούσα έφθασε στην Ρούμελη συναντήθηκε με ταουτζίδες και απλούς τιμαριούχους στρατιώτες του στρατού της Ρούμελης. Βλ. Ο Aşıkpaşazade, 148, δεν αναφέρεται την κατηγορία του Μούσα προς τους μπέηδες.-Oruç b. Adil, 38.- Ο K.Matschke, Ankara, 71, σημ. 173, επισημαίνει ότι ο Μούσα έχει επιβάλλει τους υψηλότερους φόρους επίσης στους Τουρκούς δικους του και άλλους Χριστιανούς γείτονές του. K.Matschke, Ankara, 71, σημ. 173, υποστηρίζει ότι αφού ο Μούσα ζήτησε αυξανόμενο φόρο από Βυζαντινούς αυτό μπορεί αποδεικνύει ότι οι Βυζαντινοί πλήρωναν φόρους και στην επόχη του Σουλεϊμάν.

εναντίον των πλούσιων κοινωνικών στρωμάτων όπως οι Οθωμανοί μπέηδες, και όχι εναντίον των κατοίκων της Ρούμελης χριστιανών και μουσουλμάνων.[491]

Στα οθωμανικά χρονικά σημειώνονται και άλλες περιπτώσεις διορισμών υψηλόβαθμων αξιωματικών από τον Μούσα. Σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade και ένα ανώνυμο οθωμανικό χρονικό, των οποίων η διήγηση θεωρείται ότι βασίζεται σε μια παλαιότερη οθωμανική ιστορική αφήγηση, ο Μούσα διόρισε έναν από τους υπηρέτες του, τον Azab μπέη, στη θέση του mīr-i alem (σημαιοφόρου). Σύμφωνα με την ανωτέρω αφήγηση ο Μούσα «έδωσε σε καθένα από τους υπηρέτες του σημαίες (sancak).»[492]

Ο σουλτάνος, παρά το ενδιαφέρον του για επανάληψη των επιθέσεων στα χριστιανικά εδάφη, με εξαίρεση του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ, απέφυγε να δώσει πάρα πολλή δύναμη στους υψηλόβαθμους συνοριακούς μπέηδες και αντ' αυτού προσπάθησε να ελέγξει τον στρατό και την διοίκηση, τοποθετώντας στις θέσεις αυτές έμπιστους αξιωματούχους.

Ένα απόσπασμα των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε αυτό το γεγονός, ενώ ο Aşıkpaşazade το προσπερνά, χωρίς να κάνει καμία αναφορά. Σύμφωνα με αυτό, ο Μούσα επέδειξε αυστηρή συμπεριφορά και αντιπάθεια στους αξιωματικούς της Ρούμελης, επειδή είχαν προδώσει τον αδελφό του. Αντιθέτως όμως, έδειχνε μεγάλη εύνοια στους δικούς του υπαλλήλους, παραχωρώντας τους πολλά προνόμια. Σε έργα ανώνυμων χρονογράφων σημειώνεται ότι ο Μούσα συνήθιζε να γεμίζει μια κούπα με χρυσά (φλουριά) και ασημένια νομίσματα (ακτσέ), και τα διένεμε στους Γενίτσαρους και στους υπηρέτες του. Κάποιες άλλες φορές αυτοί έβγαζαν τα ψηλά καλύμματα που φορούσαν στο κεφάλι τους και ο σουλτάνος τους τα γέμιζε με φλουριά και άσπρα (ακτσέ). Όταν όμως, μετά

491Ο πρίγκιπας υποσχόταν ότι δεν θα επέβαλλε φόρους σε κινητή και ακίνητη περιουσία όπως αμπέλια, κήπους, χωράφια και οικίες που άνηκαν στην μονή και στους κατοίκους της Ζίχνης. Επιπλέον ανακοίνωνε ότι οι κάτοικοι της Ζίχνης δεν θα αναγκάζονταν να πληρώσουν φόρους για πρόβατα (adet-i ağnam) και ούτε χαράτζι. Θα ζούσαν εν ειρήνη. Απαλλάσσονταν από αγγαρείες και κανένας δεν θα άγγιζε στα αμπέλια τους που ήταν στην Αγ. Αναστασία. Οι εκκλησίες, άμπελοι, δέντρα θεωρούνταν απαλλαγμένα από φόρους. Οι μοναχοί θα βοσκούσαν ανενόχλητα τις αγελάδες τους παντού εκτός από τα χωράφια. Τα ανωτέρω προνόμια ίσχυσαν επίσης μετά την άνοδο του Μεχμέτ Α΄. Το έγγραφο βρέθηκε στο αρχείο της μονής και μελετήθηκε από την Ζαχαριάδου. Βλ ανάλυση του εγγράφου E.A.Zachariadou, «Prodromos, 2-6. Για την φιλική προσέγγιση του Μούσα στον απλό λαό βλ. Kafadar, Between Two Worlds, 143 κ.ε.-βλ. και Kastritsis, Sons of Bayezid, 164.-K.Matschke, Ankara, 71.

492Aşıkpaşazade, 148.-Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 49. Για τα καθήκοντα του mīr-i alem ("κομιστή της σημαίας"), ένα είδος προσωπικού υπηρέτη που έφερε τη σημαία του κυβερνήτη και κράτησε τον αναβολέα του, βλ. M.Z.Pakalın, Deyimler ve Terimleri Sözlüğü, MEB, İstanbul, 1964.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 164.

από χρόνια, εμφανίστηκε στο προσκήνιο ο σουλτάνος Μεχμέτ, όλοι οι άνθρωποι της Ρούμελης πρόδωσαν για άλλη μια φορά τον σουλτάνο και αυτομόλησαν στο στρατόπεδο του νέου διεκδικητή του θρόνου Μεχμέτ. Πιστοί στον Μούσα παρέμειναν μόνο οι υπηρέτες και οι Γενίτσαροί του.[493]

Μεταξύ των υψηλόβαθμων ανδρών του υπήρξε και ο μεγάλος βεζίρης του Μούσα. Η ταυτότητα αυτού αποτελεί ένα ιδιαίτερο πρόβλημα λόγω των διαφορετικών αφηγήσεων των οθωμανικών πηγών. Ο Aşıkpaşazade και τα ανώνυμα οθωμανικά χρονικά αναφέρονται σε κάποιον Kör Şah Melik, ο οποίος διορίστηκε από τον Μούσα στον βαθμό βεζιρλίκη (δεν αναφέρεται εάν διορίστηκε σαν απλός βεζίρης ή μέγας βεζίρης).[494]

Όπως θα δούμε στη συνέχεια της αφήγησης των πηγών, ο Kör Şah Melik πέρασε όπως και πολύ άλλοι στο στρατόπεδο του Μεχμέτ Τσελεμπή και τον βοήθησε στην τελευταία εκστρατεία του ενάντια στον Μούσα. Ωστόσο και ο Neşri και ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος αναφέρουν ως βεζίρη τον Ιμπραήμ, ο οποίος ήταν αδελφός του Τσανδαρλί Αλί Πασά, μεγάλου βεζίρη του Σουλεϊμάν. Ο Τσανδαρλί Ιμπραήμ ήταν ο πιο υψηλόβαθμος αξιωματούχος που πρόδωσε τον Μούσα. Από τις αναφορές των δυο αυτών χρονογράφων υποδηλώνεται, ότι ο Τσανδαρλί Ιμπραήμ Πασάς μπορεί να ήταν ο μέγας βεζίρης του Μούσα.[495]

Ο Neşri αναφέρει ότι ο Ιμπραήμ Πασάς μετέβη στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό να συγκεντρώσει τους φόρους (χαράτζι) που όφειλαν οι Βυζαντινοί (από την εποχή της μάχης της Άγκυρας). Τότε ο Ιμπραήμ εκμεταλλεύθηκε την ευκαιρία που

493Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, σ. 50.-Κατά τον Καστρίτση, 164-165, αυτό το απόσπασμα αποδεικνύει ότι η διασφάλιση αφοσίωσης των επιδρομέων της Ρούμελης ήταν δύσκολη υπόθεση για τον Μούσα για αυτό προσπάθησε να τοποθετήσει δικούς του ανθρώπους σε σημαντικές κρατικές θέσεις.

494Aşıkpaşazade, σ. 148.-Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 49.

495OA, 91a.-Neşri, 488-489.-Μετά από το τέλος του εμφύλιου πολέμου, ο Τσανδαρλί Ιμραήμ Πασάς εμφανίζεται ως kazasker (1415) και δεύτερος βεζίρης (1420) του Μεχμέτ Α΄, και μετά τον θάνατο μεγάλου βεζίρη του Μεχμέτ Βαγιαζήτ Πασά, ως μεγάλος βεζίρης του Μουράτ Β΄ μέχρι το θάνατό του το 1429. Ο Aşıkpaşazade, 196, δηλώνει ότι ο Ιμπαρήμ Πασάς ήταν kazasker στον Μεχμέτ Τσελεπή, ο οποίος τον είχε καταστήσει βεζίρη με την κατάληψη της Προύσας. Το 1406, εντούτοις, ο Ιμπραήμ εμφανίζεται ως δικαστής (kadi) της Προύσας υπό τις διαταγές του εμίρη Σουλεϊμάν, που κατάρτισε το vakfiyye του αποθανόντος αδελφού του Αλί Πασά. Βλ. İ.H. Uzunçarşılı, "Çandarlızâde Ali Paşa Vakfiyesi," Belleten 5.20 (Teşrin I, 1941): 549-578. Βλ. V. L. Ménage, "Djandarlı," EI2.-Wittek-Taeschner, "Die Vezirfamilie der Candarlyzāde," 92-100.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 165, θεωρεί ότι ο Ιμπραήμ Πασάς ήταν μια λογική επιλογή εκ μέρους του Μούσα για την εν λόγω θέση, διότι ο Πασάς προερχόταν από την ευγενή οικογένεια των Τσανδαρλίδων, η οποία κατείχε το «μεγάλο βεζιρλίκι» σε αυτήν την περίοδο της οθωμανικής ιστορίας.-Ο Kör Şah Melik είναι απολύτως άγνωστο πρόσωπο, διότι το όνομά του δεν αναφέρεται πουθενά αλλού εκτός από το προαναφερθέν χρονικό. Ο Kastritsis, ο.π., θεωρεί ότι ορισμένες από τις ομοιότητες που απαντούν στις περιγραφές σχετικά με τις αυτομολήσεις του Kör Şah Melik και του Ιμπραήμ Πασά, υποδηλώνουν πως πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Σύμφωνα με τον ιστορικό, εάν δεχτούμε αυτή την υπόθεση, τότε μάλλον το περίεργο όνομα του Kör Şah Melik δεν μπορεί να είναι παρά ένα παρατσούκλι.

του δόθηκε, με σκοπό να αυτομολήσει και ενημέρωσε τον Μεχμέτ για τις «απαίσιες ενέργειες του Μούσα Τσελεμπή και για τη έχθρα που τρέφουν οι μπέηδες προς το πρόσωπό του.»[496]

Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, επίσης κάνει μνεία του Ιμπραήμ Πασά. Μάλιστα η αφήγηση του περιστατικού της αποστασίας του Ιμπραήμ Πασά κυλά ταυτόχρονα με την ιστορία του Μιχάλ- ογλού Μεχμέτ, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Όπως σημειώνει ο Κωνσταντίνος, ο Ιμπραήμ Πασάς προειδοποίησε τον Μούσας να είναι σε ειρήνη με τους Βυζαντινούς, αλλιώς να φοβάται διάφορες ραδιουργίες από αυτούς. Ο Μούσα άκουσε τον βεζίρη του και τον έστειλε στην Κωνσταντινούπολη προκειμένου να συζητήσει μια συνθήκη με τους Βυζαντινούς ομολόγους του.[497] Το ανώνυμο οθωμανικό χρονικό και ο Aşıkpaşazade αναφέρουν πως ο Kör Şah Melik εκμεταλλεύθηκε την πολιορκία της Σηλυβρίας για να δραπετεύσει στην Κωνσταντινούπολη, και από εκεί πέρασε στην αυλή του Μεχμέτ Τσελεμπή.[498] Επιπλέον ο Χότζα Sa'ad al-din γράφει ότι ο Μούσα, επέβαλε υψηλούς φόρους στους χριστιανούς των Βαλκανίων και προκάλεσε έντονες αντιδράσεις. Το ίδιο συνέβη και με τον αυτοκράτορα (τεκφούρ) της Κωνσταντινούπολης.[499] Όπως μαρτυρούν οι οθωμανικές πηγές, οι περισσότερες αποστασίες από το στρατόπεδο του Μούσα έγιναν κατά τη διάρκεια των επιθέσεών του εναντίον του Βυζαντίου και άλλων χριστιανικών εδαφών. Η σημασία και το βάρος του Βυζαντίου φαίνεται ακόμη μια φορά από τη διαχείριση των εσωτερικών παραγόντων του οθωμανικού κράτους προς όφελός του. Θα μελετηθεί στην συνέχεια πώς το κατάφεραν αυτό.

2. Νέα επίθεση του Μούσα εναντίον της Σερβίας και του Βυζαντίου

Όπως αναφέραμε, εξαιτίας των συνθηκών ειρήνης που είχε υπογράψει ο εμίρης Σουλεϊμάν με τις χριστιανικές δυνάμεις, οι επιδρομείς της Ρούμελης, των οποίων η επιβίωση εξαρτιόνταν από τις λεηλασίες, περιόρισαν αναγκαστικά τις

496ΟΑ, 91a.-Mz, 133.-Neşri, II, 488-489.
497Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 45.
498 Aşıkpaşazade, 148-149.-Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 51.-Χότζα Sa'ad al-din, 54-55.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 165-166, επισημαίνει ότι η εξιστόρηση της αυτομόλησης του Τσανδαρλί Ιμπραήμ Πασά από Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά και τον Aşıkpaşazade έχουν εντυπωσιακές ομοιότητες με την αφήγηση του Κωνσταντίνου και του Neşri για την αποστασία του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ. Κατά τη γνώμη του ιστορικού, οι περισσότερες από τις αποστασίες των ανώτατων αξιωματικών από το στρατόπεδο του Μούσα, πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο των επιθέσεών του τελευταίου εναντίον του Βυζαντίου και άλλων χριστιανικών εδαφών.
499Χότζα Sa'ad al-din, 54-55.

δραστηριότητές τους. Επίσης έχει σημειωθεί ότι, ενώ οι επιδρομές είχαν περιοριστεί σημαντικά κατά την περίοδο αυτή, οι επιδρομείς επιδίωκαν την έναρξή τους.[500]

Το Βυζάντιο, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν απέφυγε τις επιθέσεις του Μούσα, διότι ο Μανουήλ Παλαιολόγος είχε υποστηρίξει τον εμίρη Σουλεϊμάν και είχε υπό την κηδεμονία του τον διεκδικητή του οθωμανικού θρόνου Ορχάν, γιο του Σουλεϊμάν. Ο Aşıkpaşazade και τα ανώνυμα οθωμανικά χρονικά, πηγές που αντιπροσωπεύουν την άποψη των επιδρομέων, αναφέρουν ρητά για μια αύξηση επιδρομών κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας του Μούσα. Σύμφωνα με την αφήγηση των πηγών, μετά την άνοδό του στο θρόνο ο Μούσα Τσελεμπή επεδίωξε να αποκτήσει νέα εδάφη για το Ισλάμ αποσπώντας τα από τους Χριστιανούς. Όπως μας πληροφορούν οι ανωτέρω πηγές επιτέθηκε στο Βιδίνι, το οποίο είχε επαναστατήσει ενάντια στην οθωμανική εξουσία. Κατέκτησε το Pravadi (Provadia) στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας και το Köprülü (Koprian) στη Σερβία (Laz-ili). Όπως χαρακτηριστικά σημειώνουν οι πηγές, μετά από αυτές τις κατακτήσεις ο Μούσα «διέταξε επιδρομές σε κάθε κατεύθυνση, έτσι ώστε τα εδάφη του γέμισαν (με λάφυρα) και έγινε πλούσιος.»[501]

Η πολιτική του Μούσα βασιζόταν σε συγκεκριμένες οθωμανικές μεθόδους κατάκτησης, οι οποίες διέφεραν κατά περίπτωση, όπως ήταν για παράδειγμα η περίπτωση της Σερβίας και του Βυζαντίου, όπου στόχος ήταν να ενσωματωθούν τα δυο κράτη στην οθωμανική αυτοκρατορία. Στην περίπτωση των παραμεθόριων περιοχών οι Οθωμανοί προτίμησαν να συνάψουν συμμαχίες με τους τοπικούς άρχοντες εναντίον των εχθρών τους. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούσαν να κερδίσουν νέους υποτελείς και να επεκτείνουν την σφαίρα επιρροής τους.[502]

Χάρη στο χρονικό των Τόκκων γνωρίζουμε ότι ο Μούσα συνήψε μια τέτοιου είδους συμμαχία με τον Κάρολο Τόκκο της Κεφαλληνίας εναντίον των Αλβανών. Όπως και στην περίπτωση της συμμαχίας του Μούσα με τον Μιρτζέα της Βλαχίας, η νέα συμμαχία με τον Κάρολο Τόκκο επισφραγίστηκε από τους γάμους του Μούσα με

500Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 166, υποθέτει πως αυτός ήταν ο λόγος, ο οποίος οδήγησε τους επιδρομείς να στραφούν εναντίον του Σουλεϊμάν και να υποστηρίξουν τον αδελφό του Μούσα. Βέβαια, όταν ο Μούσα ανέβηκε στο θρόνο, ήταν κατά κάποιο τρόπο δεσμευμένος να υιοθετήσει επιθετική πολιτική έναντι των Χριστιανών, προκειμένου να κρατήσει τις υποσχέσεις που είχε δώσει σε αυτούς τους ανθρώπους.

501Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, σ. 51.-Aşıkpaşazade, 148-149. Εκτός από το Βιδίνι, Pravad (Προβάδια), και Köprülü, δύο άλλες πόλεις αναφέρονται μόνο στον Aşıkpaşazade: εκείνες είναι Akçabolu και Matari. Ο προσδιορισμός των τελευταίων δύο θέσεων δεν είναι δυνατός. Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 166-167.

502 Kastritsis, Sons of Bayezid, 167.

την νόθα κόρη του Καρόλου.[503] Εν τω μεταξύ, εκτός από τις μεγάλης κλίμακας επιθέσεις στις βυζαντινές και σερβικές κωμοπόλεις και τις πόλεις διεξήχθησαν επίσης και μικρότερες επιδρομές εναντίον της Σερβίας, της Αλβανίας, και της νότιας Ελλάδας.[504]

Για τις επιδρομές αυτές που στράφηκαν εναντίον των βενετικών κτήσεων επιβάλλεται να εξεταστούν οι βενετικές πηγές, προκειμένου να τοποθετήσουμε τα γεγονότα στο σωστό χρονικό πλαίσιο. Οι βενετικές αναφορές καθιστούν σαφές ότι, αφού ο Μούσα κατέλαβε την εξουσία, στράφηκε κατά της Σερβίας και του Βυζαντίου, οργανώνοντας πολυάριθμες εκστρατείες και πολιορκίες.

Ο Συμεών της Θεσσαλονίκης παρουσιάζει την άνοδο του Μούσα στην εξουσία ως αποτέλεσμα μιας πρόσκλησης από τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄, σημειώνει ότι, μόλις ο Μούσα πέτυχε τον στόχο του, παραβίασε τους όρκους του και εξαπέλυσε στρατιωτικές επιθέσεις εναντίον των χριστιανών υποστηρικτών του.[505]

Όσον αφορά την περίπτωση της Σερβίας, ο Στέφανος Λαζάρεβιτς είχε προσφέρει σημαντική υποστήριξη στον Μούσα στην διαμάχη του με τον Σουλεϊμάν. Όμως για άγνωστους λόγους, μόλις ο Σουλεϊμάν έπαψε να αποτελεί εμπόδιο για τον Μούσα, ο Σέρβος δεσπότης βρέθηκε στο στόχαστρο του τελευταίου. Ο Χαλκοκονδύλης σημειώνει ότι την αλλαγή στάσης του Μούσα απέναντι στον Λαζάρεβιτς είχε προκαλέσει ο ίδιος ο Λαζάρεβιτς, όταν εγκατέλειψε τον σουλτάνο κατά την μάχη του Κοσμιδίου. Η αναφορά στην προδοσία των όρκων από τον Μούσα είναι ενδιαφέρουσα, διότι επαναλαμβάνεται επίσης στην αφήγηση του φιλόσοφου Κωνσταντίνου. Ο Κωνσταντίνος θεωρεί υπεύθυνο τον Μούσα για την ρήξη των σχέσεών του με τον Στέφανο. Ο Κωνσταντίνος γράφει ότι ο Στέφανος Λαζάρεβιτς έστειλε έναν πρεσβευτή αμέσως μετά την άνοδο του Μούσα. Υπενθύμισε στον νέο σουλτάνο τις υποσχέσεις του όταν πολεμούσε εναντίον του Σουλεϊμάν. Η απάντηση του Μούσα ήταν να διατάξει την σύλληψη του Σέρβου πρέσβη. Σύμφωνα με τον

503Schirò, Cronaca dei Tocco, 360-62. Αυτή η συμμαχία, που σύμφωνα με Schiro πρέπει να είχε γίνει το 1413 ή λίγο πριν, ήταν ενάντια στους Αλβανούς Zenevesi, οι οποίοι προκαλούσαν μεγάλα προβλήματα για τους Tocco. Ο συντάκτης του χρονικού δηλώνει ότι η κόρη του δούκα ήταν νόθη, αλλά όμορφη εν τούτοις: ἡ θυγατέρα τοῦ δουκος ἀλήθεια σπούρια ητον, / μ εσχεν ξενοχάραγο κάλλους και ὁμορφάδας ‘La figlia veramente era bastarda, / però era di una bellezza e di una avvenenza straordinarie.’ [Η κόρη ήταν αληθινά νόθη, αλλά ήταν μιας εξαιρετικής ομορφιάς και ελκυστικότητας]. Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 167.

504Thiriet, Régestes, 98 [7 Απριλίου 1411]. Οι πολίτες του Ναυπλίου παραπονέθηκαν ότι υπέφεραν πολύ από τις τουρκικές επιδρομές και ότι ήταν ανίκανοι να τις προβλέψουν. Έτσι η βενετική Σύγκλητος συμβούλεψε τη στρατολόγηση κατασκόπων για να παρατηρεί τις τουρκικές μετακινήσεις στην περιοχή. Βλ. Thiriet, Régestes, 106.-Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 167.

505Συμεών της Θεσσαλονίκης, 48.-Πβλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 167-168.

Κωνσταντίνο, ο Στέφανος με αυτήν την αποστολή σκόπευε «να διακανονιστούν τα θέματα σχετικά με την αμοιβαία συνύπαρξη», αλλά όταν θύμισε στον Μούσα τον κρίσιμο ρόλο του αυτό έγινε αίτιο ρήξης των καλών σχέσεων.[506] Ο Στέφανος Λαζάρεβιτς θεώρησε τη στάση του Μούσα στον απεσταλμένο του αιτία πολέμου. Απάντηση του στον Μούσα ήταν η κατάληψη της πόλης Pirot (οθωμ. Şehirköy) που σήμαινε και το τέλος της συμμαχίας μεταξύ των δύο πλευρών. Ο Μούσα δεν άργησε να δράσει. Ερήμωσε πρώτα τις περιοχές τριών άγνωστων πόλεων και μετά τις κατέλαβε. Αφού πολιόρκησε δύο πόλεις στην όχθη του Δούναβη τερμάτισε τις εκστρατείες του εναντίον των Σέρβων.

Αμέσως μετά τις επιχειρήσεις στη Σερβία ο Μούσα στράφηκε εναντίον του Βυζαντίου, για να εκδικηθεί τον Βυζαντινό αυτοκράτορα, κύριο σύμμαχο του Σουλεϊμάν. Ο Μούσα πιθανόν πολιόρκησε πρώτα την Θεσσαλονίκη, μετά την Κωνσταντινούπολη και τέλος την Σηλυβρία. Σύμφωνα με τον Βυζαντινό ιστορικό Δούκα πριν στραφεί εναντίον της βυζαντινής πρωτεύουσας, ο Μούσα κατέλαβε όλα τα χωριά στην όχθη του Στρυμόνα με εξαίρεση το Ζητούνιο.[507]

Περίπου την ίδια περίοδο ο Μούσα έστειλε τις δυνάμεις του εναντίον της Θεσσαλονίκης, για να ξεκινήσουν την πολιορκία της μακεδονικής πόλης. Ο Συμεών αναφέρει στο κήρυγμά του ότι ο ίδιος ο Μούσα ήταν επικεφαλής του στρατεύματός του. Στις 12 Αυγούστου του 1411 ο Μούσα εγκαταστάθηκε έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης, ενώ στις 3 Αυγούστου βρισκόταν ήδη προς την Σηλυβρία.[508]

Ο Χαλκοκονδύλης και ο Ψευδο-Φραντζής μας πληροφορούν πως ο Μούσα επιχείρησε να αποκλείσει την Κωνσταντινούπολη από την πλευρά της θάλασσας, αλλά το βυζαντινό ναυτικό, υπό τις διαταγές του Μανουήλ, γιου του αυτοκράτορα Ιωάννη Ε΄, κατάφερε να τον νικήσει σε μια ναυμαχία κοντά στο νησί Πλάτη.[509] Όμως

506Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 42-43, προσθέτει ότι αφού ο πρεσβευτής δραπέτευσε από τον Μούσα, σταμάτησε στο δάσος όπου σκοτώθηκε ο Βουκ Λαζάρεβιτς, συνέλεξε τα υπολείμματά του, και τα έφερε μαζί του πίσω στη Σερβία.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 168, η αφήγηση του Κωνσταντίνου είναι πειστική, και διευκρινίζει ότι ο Στέφανος έστειλε στον Μούσα τον ίδιο πρεσβευτή που είχε σταλεί προηγουμένως στον Τιμούρ.-Επιπλέον ο Χαλκοκονδύλης, 165, αναφέρεται στο γεγονός αυτό.

507Δούκας, 127.20-25 «Ἀπὸ δὲ Σερβίας στραφεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενος, τὰ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου παρασκεύαζεν πολεμικὰ τειχομηχανήματα. Πέμψας δὲ στρατὸν οὐκ ὀλίγον ἐν Θετταλίᾳ ἐπολιόρκει Θεσσαλονίκην· καὶ τὰ παρὰ τὸν Στρύμονα χωρία πάντα παραλαβὼν πλὴν Ζητουνίου, αὐτὸς πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐχώρει καὶ πάντα τὰ χωρία εὑρὼν ἔρημα, ἦν γὰρ μετοικίσας αὐτά ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐντὸς τῆς Πόλεως, πάντα πυρὶ παρέδωκεν...»

508Χάρη στην συνθήκη του Μούσα με τους Βενετούς στην Σηλυβρία (3 Σεπτεμβρίου 1411) έχουμε τις ορθές ημερομηνίες. Για την συνθήκη της Σηλυβρίας βλ. Καστρίτση, 172-179.

509 Χαλκοκονδύλης, 165-166.-Η ναυμαχία στην Προποντίδα εξιστορείται από τον Ψευδο-Φραντζή, 91.4-13: «καὶ ὁ Μωσῆς γενόμενος τῆς ὅλης ἀρχῆς κύριος, στόλον ἡτοίμασε διὰ θαλάσσης καὶ

η πολιορκία από ξηράς συνεχίστηκε. Σύμφωνα με τον Δούκα ο Μούσα πυρπόλησε όλα τα χωριά στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης. Γι' αυτό το λόγο ο Βυζαντινός αυτοκράτορας διέταξε να μεταφερθούν οι κάτοικοί τους μέσα στα τείχη της Πόλης. Ο Βυζαντινός ιστορικός σημειώνει επίσης, ότι οι Βυζαντινοί είχαν πολλές ανθρώπινες απώλειες σε εξόδους που διενεργούσαν εκτός των τειχών της Πόλης, και μια από αυτές ήταν και ο Ιωάννης, γιος του Νικολάου Νοταρά, διερμηνέα του Μανουήλ Β΄. Ο Δούκας αναφέρει πως ο νεαρός βρέθηκε αιχμάλωτος στα χέρια των πολιορκητών, με αποτέλεσμα να εκτελεσθεί με αποκεφαλισμό μετά από διαταγή του Μούσα. Η σωρός του νεαρού Ιωάννη μεταφέρθηκε στην Πόλη, ενώ η κάρα του εξαγοράστηκε από τον Μούσα έναντι μεγάλου χρηματικού ποσού.[510]

Όσον αφορά την επίθεση των δυνάμεων του Μούσα εναντίον της Σηλυβρίας (3 Σεπτεμβρίου), αναφέρεται η προσπάθεια του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ να ανακουφίσει την βυζαντινή πρωτεύουσα. Σύμφωνα με το βυζαντινό σχέδιο ο αυτοκράτορας απελευθέρωσε τον γιό του Σουλεϊμάν Ορχάν, με πραγματικό σκοπό να δημιουργήσει αντιπερισπασμό στο οθωμανικό μέτωπο, εξαναγκάζοντας τις δυνάμεις του Μούσα να απομακρυνθούν από τις βυζαντινές πόλεις.[511]

Δεν ξέρουμε πότε απελευθερώθηκε ο Ορχάν από τους Βυζαντινούς διότι οι πηγές δεν είναι σαφείς. Γι'αυτό δεν γνωρίζουμε, εάν μπορούμε να τοποθετήσουμε το γεγονός πριν από την πολιορκία της Σηλυβρίας. Η δραστηριότητα του Ορχάν

στρατὸν διὰ ξηρᾶς ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως. μαθῶν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων, ἑτοιμάσας στόλον καὶ οἰκονομήσας καὶ δρουγγάριον καταστήσας Μανουήλ τὸν νόθον ἀδελφον καὶ ἐγγὺς τῆς νήσου τῆς λεγόμενης Πλάτης οἱ στόλοι συναντηθέντες, ὁ τοῦ Μωσῆ στόλος ἐσφάλη καὶ μέρος μέν τι ἐκαταποντίσθη καὶ μέρος ἐβυθίσθη καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα πάνυ ὀλίγα πλοιάρια κακῶς ἔφυγον καὶ η νίκη Ῥωμαίοις ἦν.»-Βλ. επίσης Leben und taten der türkischen Kaiser, 53 κ.ε.-Barker, Manuel II, 285.-Ο K. Matschke, Ankara, 116, σημ. 423, διαπιστώνει ότι με αυτήν την νίκη φαινομενικά ο Μούσα ωθήθηκε πάλι έξω από τη θάλασσα του Μαρμαρά, «έχασε την επιθυμία σε ναυμαχίες», οι Βυζαντινοί μπόρεσαν να αποκαταστήσουν το προηγούμενο καθεστώς.

510Δούκας, 127.25-129.13. «Αὐτός δὲ πήξας τὰς σκηνὰς τῇ μὲν γνώμη θαρρῶν ἦν, ὅτι γενήσεται ταύτης κύριος, τῇ δὲ πράξει καὶ τῇ λοιπῇ δυνάμει μακρόθεν ἦν ἐστώς. Πλήν καθ' ἡμέραν οὐκ ἐπαύετο πολεμῶν καὶ πολεμιζόμενος καὶ σφάττων καὶ σφαζόμενος παρὰ τῶν Πολιτῶν· ἐξερχόμενοι γὰρ οἱ Πολῖται ...».- Βλ. A. Acconcia Longo, «Versi di Ioasaf» 249-279.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 169.

511Συμεών της Θεσσαλονίκης, 49, 125.-Ο Ορχάν βρισκόταν στο Βυζάντιο από τότε που ο πατέρας του ανανέωσε τη συμμαχία του με τους Βυζαντινούς (1409). Τότε ο Σουλεϊμάν είχε παραδώσει το γιο τον Ορχάν μαζί με την αδερφή του Φατμά Χατούν στον Μανουήλ Παλαιολόγο, ως ομήρους.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 169, υποστηρίζει εσφαλμένα ότι η Φατμά ήταν κόρη του Σουλεϊμάν. Ωστόσο όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια όλα τα οθωμανικά χρονικά συμφωνούν ότι η Φατμά ήταν κόρη του Βαγιαζήτ και παραδόθηκε ως όμηρος στην αυλή του Βυζαντινού αυτοκράτορα.-Ο Colin Imber, "Mūsā Čelebi," 645, θεωρεί ότι η απελευθέρωση του Ορχάν από τον Μανουήλ Β΄ ήταν η πραγματική αιτία των επιθέσεων του Μούσα στο Βυζάντιο, και ότι οι Βυζαντινοί χρησιμοποίησαν τον Οθωμανό διεκδικητή του θρόνου, αμέσως μετά την άνοδο του Μούσα, με σκοπό να παρατείνουν τον οθωμανικό εμφύλιο πόλεμο και μετά το θάνατο του Σουλεϊμάν. Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 225, μολονότι ένα τέτοιο σενάριο είναι πολύ πιθανό, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο στις πηγές που μπορεί το στηρίξει.

κορυφώθηκε τον χειμώνα του 1411-1412. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος αναφέρει στο χρονικό του ότι όταν ο Μούσα ξεκίνησε να πολιορκήσει τη Σηλυβρία, πήρε μαζί του και τον Γεώργιο Βράνκοβιτς, τον οποίον προσπάθησε να δηλητηριάσει στο δρόμο. Όπως έχει αναφερθεί, ο Σέρβος πρίγκιπας υπήρξε αφοσιωμένος μέχρι τέλους στον Σουλεϊμάν και υπέκυψε στον Μούσα μόνο μετά τον θάνατο του Σουλεϊμάν. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο, ο Γεώργιος Βράνκοβιτς σώθηκε από την απόπειρα του Μούσα να τον δηλητηριάσει χάρη στο αντίδοτο που πήρε. Επίσης ο Κωνσταντίνος υποστηρίζει ότι ο Βράνκοβιτς είχε αντιληφθεί κάποια εχθρική κίνηση του Μούσα εναντίον του, και γι' αυτό τον λόγο είχε αρχίσει τις διαπραγματεύσεις με τον θείο του Στέφανο Λαζάρεβιτς, φοβούμενος πως στο τέλος θα τον κατεδίωκαν και οι δυο πλευρές. Η μητέρα του Γεωργίου, η οποία ήταν αδελφή του Στέφανου, μεσολάβησε στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο Σέρβων πριγκίπων. Η παρέμβαση της Σερβίδας αρχόντισσας φαίνεται πως υπήρξε επιτυχής, διότι οι δύο Σέρβοι πρίγκιπες ένωσαν αργότερα τις δυνάμεις τους ενάντια στον Μούσα. Αφού ο Γεώργιος Βράνκοβιτς δραπέτευσε από το στρατόπεδο του Μούσα βρήκε καταφύγιο στην βυζαντινή Σηλυβρία, ενώ ο Μούσα πήρε την εκδίκηση του από τους άνδρες του Γεωργίου, οι οποίοι δεν κατάφεραν να φτάσουν στην πολιορκημένη Σηλύβρια.[512]

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, οι Βυζαντινοί έστειλαν τον Γεώργιο Βράνκοβιτς από τη Σηλύβρια στη Θεσσαλονίκη με ένα βενετικό σκάφος. Ο Γεώργιος συνέχισε το ταξίδι του και έφθασε στη Σερβία, όπου συνάντησε τον Στέφανο Λαζάρεβιτς, μετά βέβαια από ένα περιπετειώδες ταξίδι. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, σύμφωνα με τον φιλόσοφο Κωνσταντίνο, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Σηλυβρίας, ο Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ (μπεηλέρ-μπεη του Μούσα) δραπέτευσε στην Κωνσταντινούπολη. Ο Μιχάλ-ογλού έφθασε στην πόλη συνοδευόμενος από εκλεκτό τμήμα του οθωμανικού στρατού. Οι Βυζαντινοί του έδωσαν άσυλο μέσα στα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως και στη συνέχεια τον μετέφεραν στην Ανατολία, όπου τάχθηκε στις υπηρεσίες του Μεχμέτ Τσελεμπή.[513]

Σύμφωνα με τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο, οι κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως τη στιγμή εκείνη ήταν απασχολημένοι με τη συγκομιδή των σταφυλιών. Αυτή η μνεία αποδεικνύει πως το σχέδιο του αυτοκράτορα σχετικά με τη Σηλύβρια είχε όντως αποδυναμώσει την πολιορκία της βυζαντινής πρωτεύουσας.[514]

512 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 43-44.-Stanojević, "Biographie," 445.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 170.
513Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 44-45.
514Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 44-45.

Την υπόθεση αυτή επιβεβαιώνει επίσης και η εξιστόρηση των γεγονότων από τα ανώνυμα οθωμανικά χρονικά. Τα χρονικά αυτά περιγράφουν την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τον Μούσα σαν μια σειρά από διαλείπουσες επιδρομές.[515]

Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος παραδίδει μια σημαντική πληροφορία για τον πραγματικό λόγο της λιποταξίας του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ. Αναφέρει ότι ο Μιχάλ-ογλού δραπέτευσε, φοβούμενος ενδεχόμενη τιμωρία από τον Μούσα Τσελεμπή εξαιτίας της συμμετοχής του στη διαφυγή του Γεωργίου Βράνκοβιτς την Σηλύβρια. Σημειώνει όμως ο Κωνσταντίνος ότι η βαθύτερη αιτία της ανησυχίας του Μιχάλ-αγλού ήταν άλλη. Ο Μούσα θεώρησε τη μεγάλη δύναμη και φήμη του Μιχάλ-αγλού ως απειλή, και γι' αυτό το λόγο επιδίωξε να τον καταστρέψει. Την αποστασία του Μιχάλ-ογλού εξιστορεί και ο Neşri, σύμφωνα με τον οποίο ο Μιχάλ-ογλού αποστάτησε στη διάρκεια της μάχης του İnceğiz, δηλαδή κατά την πρώτη στρατιωτική αναμέτρηση του Μούσα με τον αδελφό του Μεχμέτ Τσελεμπή. Όπως σημειώνεται από τον Κωνσταντίνο, ο Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ μπέης ζήτησε από τον Μούσα τα εκλεκτά στρατεύματα, προκειμένου να πραγματοποιήσει μια σημαντική επίθεση εναντίον του εχθρού, ο οποίος όμως στην προκειμένη περίπτωση ήταν ο Μεχμέτ Τσελεμπή και όχι το Βυζάντιο.[516]

4. Η μάχη στον İnceğiz
(Τέλη χειμώνα του 1411 - άνοιξη του 1412)

Όμως είχε αποδειχθεί ότι για τους Βυζαντινούς η συνύπαρξη με τον Μούσα ήταν αδύνατη. Το φθινόπωρο του 1411, ο Μανουήλ ήταν ήδη σε επαφή με τον

515Όπως γράφουν τα Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 51: «Κατά διαστήματα, [ο Μούσα] θα επέλαυνε στην Κωνσταντινούπολη. Όμως ήταν ανίκανος να αναγκάσει τους κατοίκους να ανοίξουν τις πύλες. Δεν την περικύκλωσε (δηλ. μηχανές πολιορκίας), αλλά συνέχισε να πραγματοποιεί επιδρομές.».-Κατά τον Καστρίτση, 170-171, οι αφηγήσεις των ανωτέρω πηγών αποδεικνύουν την αριθμητική ανεπάρκεια των στρατευμάτων του Μούσα, η οποία καθιστούσε αδύνατες ταυτόχρονες στρατιωτικές επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας.

516OA, 92b.-Mz, 134.-Neşri, II, 492-493.-Σύμφωνα με την άποψη του Καστρίτση, 171, δεν υπάρχει κάποια ουσιαστική διαφορά στις δυο αφηγήσεις, αφού το Βυζάντιο ήταν σύμμαχος του Μεχμέτ στη μάχη του İnceğiz, η οποία έγινε πολύ κοντά στην Κωνσταντινούπολη και συμμετείχαν βυζαντινά στρατεύματα. Ο ιστορικός θεωρεί ότι η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο αφηγήσεων προέρχεται, τουλάχιστον εν μέρει, από την οπτική γωνία που εξέταζαν τα γεγονότα. Ο Kastritsis, ο.π., πιστεύει ότι ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος θα επέλεγε φυσικά να παρουσιάσει την αιτία ενός τέτοιου σημαντικού γεγονότος ως αποστασία του Μιχάλ-ογλού μεταξύ των Σέρβων και άλλων ορθόδοξων Χριστιανών (δηλ. Βυζαντινών), από των οποίων την άποψη έγραφε, ενώ ο Neşri θα έψαχνε λογικά την αιτία μεταξύ των Οθωμανών. Ο Kastritsis, ο.π., υποθέτει επίσης ότι ο Κωνσταντίνος συνέχεε την αυτομολία του Μιχάλ-ογλού με εκείνη του Τσανδαρλί Ιμπραήμ Πασά. Θεωρεί επίσης ότι αυτές οι δύο πηγές καθοδηγούν τον μελετητή στο συμπέρασμα ότι το φθινόπωρο του 1411 ο Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ πράγματι άλλαξε μέτωπο, και πιθανολογεί ότι η πρώτη μάχη ανάμεσα δύο πρίγκιπες κοντά στην Κωνσταντινούπολη, İnceğiz (της οποίας η ημερομηνία είναι άγνωστη, πραγματοποιήθηκε περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα.

Μεχμέτ Τσελεμπή αδελφό του Μούσα, και γίνονταν προετοιμασίες για τον Μεχμέτ να διασχίσει τα στενά και να αντιμετωπίσει τον Μούσα στο έδαφός του. Η διαμάχη για την Ρούμελη είχε αρχίσει.

Η πρώτη μάχη μεταξύ του Μεχμέτ και του Μούσα έγινε στο İnceğiz, όπως σημειώνεται στις πηγές, κοντά στην βυζαντινή πρωτεύουσα. Η σύγκρουση αυτή ανέδειξε νικητή τον Μούσα και ο ηττημένος Μεχμέτ αναγκάστηκε να επιστρέψει πίσω στην Ανατολία. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος και ο Neşri αφιερώνουν σημαντικό τμήμα του έργου τους στην μάχη στο İnceğiz. Ο Δούκας κάνει λόγο για την μάχη αυτή, χωρίς όμως καμία αναφορά στον τόπο διεξαγωγής της. Ο Neşri δεν δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε το Βυζάντιο στην υπόθεση αυτή, χωρίς όμως να τον αποκρύπτει. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Neşri, αφού ο Τσανδαρλί Ιμπραήμ Πασάς δραπέτευσε στην αυλή του Μεχμέτ Τσελεμπή, ο τελευταίος τον υποδέχτηκε με τιμές και τον διόρισε βεζίρη του. Αμέσως μετά άρχισε να συγκεντρώνει δυνάμεις και ετοιμάστηκε να περάσει στην Ρούμελη. Ο Ιμπραήμ Πασάς έδωσε χρήσιμες πληροφορίες και ενθάρρυνε τον Μεχμέτ, πληροφορώντας τον ότι οι μπέηδες της Ρούμελης ήταν δυσαρεστημένοι με την διακυβέρνηση του Μούσα. Απ΄ ό,τι φαίνεται ο Πασάς επέδρασε σημαντικά στην απόφαση του Μεχμέτ να έλθει σε επαφή με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα. Χάρη στη διαμεσολάβηση του Πασά εξασφαλίστηκε βυζαντινή υποστήριξη για την μεταφορά του οθωμανικού στρατού του στην Ευρώπη. Αμέσως μετά, όταν ο στρατός του Μεχμέτ έφθασε στα Στενά, συνάφθηκε συνθήκη με τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄, με σκοπό να επισφραγιστούν οι φιλικές σχέσεις με τους Βυζαντινούς. Ο Μεχμέτ έδωσε υποσχέσεις σε περίπτωση νίκης του επί του Μούσα. Σε περίπτωση ήττας του Μεχμέτ, οι Βυζαντινοί υποσχέθηκαν ότι θα τον βοηθούσαν να μεταφέρει με ασφάλεια τα στρατεύματά του στην Ανατολία.[517]

Ο Δούκας αποδίδει την πρωτοβουλία για την διεξαγωγή της εκστρατείας του Μεχμέτ στον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄. Ο ιστορικός σημειώνει ότι, όταν ο Μανουήλ αντιλήφθηκε το άσβεστο μίσος και τη σκληρότητα του τύραννου [Μούσα] ενάντια στους χριστιανούς, έστειλε μήνυμα στον Μεχμέτ, ο οποίος εκείνη την περίοδο βρισκόταν προσωρινά στην Προύσα, και τον προσκάλεσε στο Σκουτάρι. Ο Μεχμέτ εμφανίστηκε με τον στρατό του. Τότε ο Μανουήλ πέρασε στο Σκουτάρι. Οι δύο

517OA, 91b.-Mz, 134.-Neşri, II, 490-491.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 171.

ηγέτες αντάλλαξαν ένορκες υποσχέσεις και επέστρεψαν μαζί στην Κωνσταντινούπολη, όπου επί τρεις ημέρες γιόρταζαν για τη συμμαχία τους.[518]

Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος κάνει επίσης μνεία της συμμαχίας αυτής. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειώσουμε ότι και οι τρείς πηγές κάνουν λόγο για την φιλική υποδοχή που επεφύλαξε ο Βυζαντινός αυτοκράτορας στο Μεχμέτ.[519] Εκτός από τη συνήθη διαφορά, εξαιτίας της διαφορετικής οπτικής γωνίας των ιστορικών, οι αφηγήσεις τους συμφωνούν σε πολλά σημεία. Όπως ο Neşri και ο Δούκας αναφέρουν μια συμφωνία μεταξύ των δυο ανδρών, σύμφωνα με την οποία στην περίπτωση που κέρδιζε ο Μεχμέτ θα διατηρούσε τις φιλικές του σχέσεις με το Βυζάντιο. Στην αντίθετη περίπτωση ο Μανουήλ όφειλε να του παράσχει καταφύγιο μέσα στα τείχη της πρωτεύουσας.[520]

Ο Neşri παραδίδει περισσότερες, και μάλιστα σημαντικές λεπτομέρειες για την εν λόγω μάχη, όπως, για παράδειγμα, ότι η εμπροσθοφυλακή του στρατού του Μεχμέτ αποτελούνταν από Τατάρους και Τουρκομάνους της Ανατολίας. Προσθέτει επίσης ότι τον ακολουθούσαν στρατεύματα από την Άγκυρα και μια εφεδρική δύναμη υπό τις διαταγές του Τουρκομάνου αρχηγού ονόματι Yapa-oğlı (Ιαπά-ογλού).[521] Ο Δούκας, σημειώνει ότι ο στρατός του Μεχμέτ δέχτηκε ενισχύσεις από «μερικούς Ρωμαίους στρατιώτες.»[522] Κατά τον Neşri, ο Μούσα πλαισιωνόταν από επτά χιλιάδες άνδρες, οι οποίοι κατάφεραν να τραυματίσουν τον Μεχμέτ και το άλογό του, αναγκάζοντας τον να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί στην

518Δούκας, 129.14-27 «Ὁ βασιλεὺς γὰρ Μανουὴλ ὁρῶν τοῦ τυράννου τὸ ἀπηνὲς καὶ τὸ πρὸς τὴν τῶν χριστιανῶν μάχην, ἄσπονδων ἔχθραν, μηνύει τῷ Μαχουμέτ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔτι διάγων ἐν Προύσῃ, τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὸ Σκουτάριον· καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τριήρεσι διαβιβάσει ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ δὲ Κωνσταντινουπόλεως βοηθείᾳ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως ἐξερχόμενος συμπλακήσεται τῷ τυράννῳ. Καὶ εἰ μὲν τὸ τῆς τύχης ἐπὶ τὸν τύραννον ρέψει, ἡ Πόλις πάντοτε ἕτοιμος ἔσται εἰς ὑποδοχήν αὐτοῦ· ‘εἰ δὲ τοὐναντίον, ὁ καὶ ἐπιθυμητὸν ἡμῖν ἐστι, τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς γενήσῃ, καὶ ὡς ἐμὸς υἱος ἔσῃ.’ –Ὁ δὲ Μαχουμὲτ ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους καὶ πρόθυμος γενόμενος, προθύμως εἰς τὸ Σκουτάριον ἤλαυνε πάσας τὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαθών, ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ πέραν, τὰς τριήρεις ἑτοίμους ἔχων περᾷ καὶ τῷ Μαχουμὲτ ἐντυχὼν καὶ λόγους ἐνόρκους λαβὼν καὶ δούς, περᾷ τὸν Μαχουμὲτ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ μεγάλην πανήγυριν ἐν τῷ εἰσόδω ποιήσας ὁ βασιλεὺς τρεῖς ἡμέρας,».

519Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 45.

520 Όπως επισημαίνει ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 238, είναι προφανής η ομοιότητα των όρων της συνθήκης αυτής με εκείνες που σύναψε ο βυζαντινός αυτοκράτορας με τον Σουλεϊμάν πριν από τη μάχη στο Κοσμίδιο. Και ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος και ο Neşri αναφέρουν ότι στην αρχή της μάχης του İnceğiz φάνηκε πως νικητής θα ήταν ο Μεχμέτ, αλλά τελικά δεν κατάφερε να αποφύγει την μοιραία ήττα.

521 OA, 92a-92b.-Mz, 134. Neşri, II, 492-493.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 179-180, σημ. 48, υποστηρίζει ότι ο Cengiz και ο Yücel του Ανώνυμου Χρονικού της Οξφόρδης (ψευδο-Ρουχί), έχουν διαβάσει εσφαλμένα «Papa-oğlu» για Yapa-oğlu. Βλ. Yücel and Cengiz, “Rûhî Tarîhi,” 428.

522Δούκας, 129.27-29: «... τῇ Τετάρτη ἕξεισι τῆς Πόλεως ὁ Μεχεμέτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ καὶ σὺν ὀλίγοις στρατιώταις Ρωμαίοις. Καὶ συμμίξας τῷ Μωσῇ ἡττήθη καὶ ἡττηθεὶς κατέφυγεν ἐν τῇ Πόλει.»

Προύσα.[523] Κατά τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο όταν ο Μεχμέτ επέστρεψε στην Ανατολία, ο Μούσα τιμώρησε κάποιους μπέηδές του, ανάμεσα στους οποίους ήταν ο Πασά Yiğit και ο Yusuf. Ο σουλτάνος τους φυλάκισε στο φρούριο του Διδυμότειχου (Dimetoka). Οι δύο Οθωμανοί μπέηδες δραπέτευσαν αργότερα από την φυλακή και συμμετείχαν στον στρατό του Στέφανου Λαζάρεβιτς[524] το 1412.[525]

Αυτή η αναμέτρηση που τελείωσε με την νίκη του Μούσα αποτελεί την πρώτη εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα. Την πρώτη εκστρατεία του Μεχμέτ ακολούθησε και δεύτερη. Οι πηγές αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια της δεύτερης εκστρατείας οι άσχημες καιρικές συνθήκες και οι έντονες βροχοπτώσεις, οι οποίες προκάλεσαν υπερχείλιση των ποταμών, έγιναν αυτή τη φορά η αιτία της αποτυχίας του Μεχμέτ. Η δεύτερη εκστρατεία συνέβη είτε στα τέλη του χειμώνα του 1411 ή στις αρχές της άνοιξης του 1412.

5. Η Σερβο-βυζαντινή εμπλοκή στη σύγκρουση των Οθωμανών πριγκίπων

Οι Βυζαντινοί ένωσαν τις δυνάμεις τους με τους Σέρβους πρίγκιπες εναντίον του Μούσα. Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος γράφει ότι οι Βυζαντινοί είχαν παράσχει προηγουμένως καταφύγιο στον Γεώργιο Βράνκοβιτς στην Σηλυβρία. Τον έφεραν πάλι στην πολιτική σκηνή στέλνοντάς τον στη Θεσσαλονίκη.[526] Φαίνεται ότι σε αυτήν την υπόθεση μπλέχτηκαν και οι Βενετοί. Πράγματι, σε ένα βενετικό έγγραφο σημειώνεται ότι ο Βράνκοβιτς γύρω στις 7 Μαρτίου 1412 είχε φθάσει ήδη στην μακεδονική πόλη με ένα βενετο-κρητικό σκάφος. Σύμφωνα με το έγγραφο αυτό η Βενετία θέλησε να κρατήσει κρυφό το γεγονός από τον Μούσα, διότι είχε συνάψει συνθήκη μαζί του.[527] Προφανώς, η μεταφορά του Γεωργίου Βράνκοβιτς στη

523OA, 93a-93b.-Mz, 135.-Neşri, II, σ. 492-495, ιδιαίτερα 494-495 και 510-511.

524Φιλόσοφος, 45-46. Ο C.Imber, «Mūsā Čelebi», 645, προσδιορίζει τον Yusuf ως γιο του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ, αλλά δεν δίνει καμία αιτιολόγηση για τον ισχυρισμό του. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος αποκαλεί τον Yusuf «κυβερνήτη του εδάφους του Κωνσταντίνου,» εννοώντας τη βορειοανατολική Μακεδονία, η οποία άνηκε στον Κωνσταντίνο Δραγάτση, ο οποίος έπεσε στη μάχη Rovine το 1395. βλ. Ostrogorsky, Ιστορία, 271, σημ. 349.

525Η μάχη στον İnceğiz δεν μπορεί να χρονολογηθεί με ακρίβεια. Ο C. Imber, "Mūsā Čelebi," 645, χρονολογεί την μάχη την άνοιξη του 1412, και χρονολογεί τη δεύτερη αποτυχημένη εκστρατεία του Μεχμέτ το φθινόπωρο του ίδιου έτους, χωρίς όμως να τεκμηριώνει την χρονολόγηση.-Σύμφωνα με τον Καστρίτση, 180, εκστρατεία του Μεχμέτ, που έλαβε άδοξο τέλος μετά τη μάχη στο İnceğiz, εξελίχθηκε μετά την έναρξη της πολιορκίας της Κωνσταντινουπόλεως, η οποία είχε ήδη αρχίσει τον Αύγουστο του 1411. Ο ιστορικός υποστηρίζει ότι η εκστρατεία του Μεχμέτ ενάντια στον Μούσα πραγματοποιήθηκε το φθινόπωρο του ίδιου έτους.

526Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 46.

527Thiriet, Régestes, 104-105.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 181, θεωρεί ότι ο καπετάνιος του πλοίου υποχρεώθηκε από τους Βυζαντινούς να μεταβιβάσει τον Γεώργιο Βράνκοβιτς στην Θεσσαλονίκη, παρά μιας βενετικής απαγόρευσης.

Θεσσαλονίκη ήταν αποτέλεσμα ενός κοινού σχεδίου ανάμεσα στο Βυζάντιο, στον Στέφανο Λαζάρεβιτς, και ενός Οθωμανού διεκδικητή ο οποίος, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του ήταν γιός του Σαουτζή.[528]

Το χρονικό του Φιλόσοφου Κωνσταντίνου είναι η μοναδική πηγή που αναφέρεται σε αυτό το γεγονός. Σύμφωνα με τον Σέρβο χρονογράφο, εκτός από τον γιό του Σαουτζή, στη συνωμοσία μετείχαν και δύο ανώτατοι συνοριακοί αξιωματούχοι, ο Πασάς Yiğit και ο Yusuf μπέης. Οι τελευταίοι, όπως αναφέραμε ,μετά τη μάχη στο İnceğiz φυλακίστηκαν στο Διδυμότειχο μετά από εντολή του Μούσα, επειδή αμφέβαλλε για την αφοσίωσή τους. Οι δυο μπέηδες κατάφεραν να δραπετεύσουν και να ενωθούν με τις δυνάμεις του Στέφανου Λαζάρεβιτς. Ο Κωνσταντίνος μας πληροφορεί ότι «ο καθένας τους εγκατέλειψε τους τίτλους, τα εδάφη και τα κάστρα του και πήρε στρατεύματα από τον (Στέφανο Λαζάρεβιτς).»[529]

Σχετικά με τον γιό του Σαουτζή, ο οποίος ενεπλάκη στα προαναφερθέντα γεγονότα, γνωρίζουμε από τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο ότι όταν ο Γεώργιος Βράνκοβιτς ήλθε στην Θεσσαλονίκη, ο Στέφανος Λαζάρεβιτς απέστειλε εκεί όλο τον στρατό του συνοδευόμενο από τον Πασά Yigit, τον Yusuf μπέη, και τον γιό του Σαουτζή.[530]

Οι χριστιανοί θέλησαν να εμφανίσουν τον «γιό του Σαουτζή» ως νόμιμο κληρονόμο του οθωμανικού θρόνου. Με το σχέδιο αυτό σκόπευαν να φέρουν τον Μούσα σε δύσκολη θέση και να τον αναγκάσουν να έρθει σε στρατιωτική αντιπαράθεση με τον ανταγωνιστή του. Η επιτυχία του σχεδίου βασιζόταν στην προσχεδιασμένη αυτομολία οθωμανικών στρατευμάτων του Μούσα στον Πασά Yigit

528Kastritsis, Sons of Bayezid, 181.

529Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 45-46.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 181, θεωρεί ότι αυτή η εξέλιξη ήταν ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα, διότι υποδεικνύει ότι οι Οθωμανοί συνοριακοί μπέηδες ήταν σε θέση να διατάζουν τους Σέρβους πολεμιστές στο όνομα του Στέφανου Λαζάρεβιτς, ο οποίος ήταν υποτελής του Ούγγρου βασιλιά Σιγισμούνδου. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, ο.π., επισημαίνει ότι επισήμως ο Στέφανος Λαζάρεβιτς παρέμενε υποτελής των Οθωμανών σουλτάνων, και πιθανολογεί ότι κατά τη στιγμή εκείνη είχε ήδη γίνει σύμμαχος του Μεχμέτ. Αυτό διότι, σύμφωνα με τον Καστρίτση, οι δύο μπέηδες ενεργούσαν στο όνομα του Μεχμέτ. Το συγκεκριμένο γεγονός καθιστά σαφή τον βαθμό ανεξαρτησίας τους.

530Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 181, υποθέτει ότι αυτοί θέλησαν να εισέλθουν στη μακεδονική πόλη, για να ενώσουν τις δυνάμεις τους με εκείνες του Βυζαντινού δεσπότη Ιωάννη Ζ΄. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, ο Οθωμανός πρίγκιπας αποκαλούμενος «γιός του Σαουτζή (Savcıoğlu)» ήταν πραγματικός γιός του αποθανόντος Σαουτζή, δηλαδή συμμάχου και συντρόφου του επαναστάτη Ανδρονίκου Παλαιολόγου.-Αντίθετα με τον ισχυρισμό του Καστρίτση, η Π. Κατσώνη σημειώνει ότι δεν σώζεται καμία τουρκική πηγή που να αναφέρεται στην κοινή δράση του πρίγκιπα του Σαουτζή με τον Ανδρόνικο. Η Π. Κατσώνη, Επταετία, 135-153, απέδειξε πρόσφατα ότι η επανάσταση του Σαουτζή δεν είχε καμία σχέση με εκείνη του Ανδρονίκου Δ΄ ούτε χρονικά και ούτε γεωγραφικά.

μπέη και Yusuf μπέη, οι οποίοι διοικούσαν τον αντίπαλο στρατό. Ωστόσο το σχέδιο αυτό απέτυχε.[531]

Όταν ο στρατός του Στεφάνου Λαζάρεβιτς εισήλθε στη Θεσσαλονίκη, αποκαλύφθηκε ότι ο Γεώργιος Βράνκοβιτς, προφανώς απληροφόρητος για το σχέδιο του Στέφανου, είχε φύγει ήδη για τη Σερβία. Κατά τον Neşri, ο Γεώργιος Βράνκοβιτς δεν κατάφερε να φθάσει στον προορισμό του, επειδή ο δρόμος φρουρούνταν από «κάποιον άνδρα, ο οποίος ήταν συνονόματος του βασιλιά Μούσα.»[532]

Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος παραθέτει συμπληρωματικές πληροφορίες στην αφήγηση του Neşri. Σύμφωνα με τον Σέρβο χρονογράφο, ο Βράνκοβιτς, προσπάθησε να επιστρέψει στην Θεσσαλονίκη, διότι δεν είχε άλλη λύση παρά να κρυφτεί στην επαρχία. Εκεί μεταμφιέστηκε ως ένας από τους ευγενείς του. Στο μεταξύ, ο υπόλοιπος σερβικός στρατός υπό τις διαταγές του Στέφανου Λαζάρεβιτς, ο οποίος βάδιζε προς την Θεσσαλονίκη, προσποιήθηκε ότι ο Βράνκοβιτς βρισκόταν μαζί του. Ο Γεώργιος Βράνκοβιτς μπόρεσε αργότερα να τους συναντήσει εκεί, και τελικά επέστρεψαν όλοι μαζί στη Σερβία.[533]

Φαίνεται πως οι χριστιανοί εγκατέλειψαν το σχέδιο, με το οποίο θα παρουσίαζαν τον γιό του Σαουτζή ως νόμιμο διεκδικητή του οθωμανικού θρόνου. Ωστόσο, το σχέδιο αυτό αναβλήθηκε προσωρινά. Αντιθέτως, όπως θα μελετηθεί παρακάτω, υπήρχαν και άλλες χριστιανικές εμπλοκές, στις οποίες η Θεσσαλονίκη θα γινόταν το θέατρο παρομοίων χριστιανικών σχεδίων στο πλαίσιο των επαναστάσεων του Ορχάν, γιού του Σουλεϊμάν, και του Küçük Μουσταφά, αδελφού του Μουράτ Β΄.[534]

6. Δεύτερη εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα

Τη λεπτομερέστερη πηγή για τη δεύτερη εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα αποτελεί ο Σέρβος χρονογράφος Φιλόσοφος Κωνσταντίνος. Η δεύτερη

531 Kastritsis, Sons of Bayezid, 181.

532Σύμφωνα με τον Neşri, εκείνος που στραγγάλισε τον εμίρη Σουλεϊμάν ήταν ο Koyun Musası. Βλ. OA, 88b, 90a.-Mz, 131, 132.-Neşri, II, 486-487.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 181-182, υποθέτει ότι ο ανωτέρω άνδρας του Μούσα είναι ο Koyun Musası, ο οποίος εμφανίζεται στην αφήγηση του Neşri, ως ένας από τους πιο στενούς συνεργάτες του Μούσα.

533 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 46-47. Είναι δύσκολο να καθορίσουμε με ακρίβεια πότε έγιναν αυτά τα γεγονότα. Κατά τον Καστρίτση, 182, σημ. 57, ο Βράνκοβιτς πιθανώς εισήλθε στη Θεσσαλονίκη γύρω στο φθινόπωρο του 1411, και φαίνεται να μην εγκατέλειψε την πόλη μέχρι το τέλος του χειμώνα του 1412. Βλ.Καστρίτση, 182.

534 Βλ. Kastritsis, Sons of Bayezid, 182.

προσπάθεια εκ μέρους του Μεχμέτ να αντιμετωπίσει τον Μούσα και να τον νικήσει δεν αναφέρεται από τον Neşri.[535]

Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο, αυτή η δεύτερη αναμέτρηση των δύο πριγκίπων έγινε «στη μέση του χειμώνα» (το 1411 ή ίσως το 1412) όμως δεν είχε κανένα αποτέλεσμα, διότι ο Μεχμέτ, λόγω του χειμώνα και των κακών καιρικών συνθηκών, δεν μπόρεσε να ενωθεί με τον Στέφανο Λαζάρεβιτς στη Σερβία, όπως σκόπευε. Ο Δούκας επίσης κάνει κάποιους υπαινιγμούς για αυτό το γεγονός, δίδοντας την εντύπωση ότι η εκστρατεία έγινε αμέσως μετά τη μάχη του İnceğiz.[536]

Όπως και στην περίπτωση της μάχης του İnceğiz, δεν υπάρχει τρόπος να προσδιορισθεί έστω και η πιθανή ημερομηνία της δεύτερης εκστρατείας του Μεχμέτ ενάντια στον αδελφό του. Όπως διαφαίνεται μόνο από την αφήγηση του Κωνσταντίνου, ο Μεχμέτ σχεδίαζε να διασχίσει τον ποταμό Μαρίτσα (Έβρο) και να κατευθυνθεί προς την Σερβία μέσω της περιοχής των Σερρών. Όμως ο Μεχμέτ λόγω της πλημμύρας από «μια βροχή και ένα χιόνι που δεν περιγράφονται δεν μπόρεσε να διασχίσει τον ποταμό,» και αναγκάστηκε για άλλη μια φορά να επιστρέψει στην Ανατολία.[537]

Πριν προχωρήσει όμως ο Μεχμέτ εναντίον του Μούσα για την δεύτερη αναμέτρηση που συνέβη στη πεδιάδα Τσαμούρλου, έπρεπε να περάσει κάποιο χρονικό διάστημα στην Ανατολία για τις προετοιμασίες του. Όπως αναφέραμε στο προηγούμενο μέρος, ενώ ο Σουλεϊμάν έσπευσε προς την Ρούμελη για να αντιμετωπίσει τον Μούσα, ο Μεχμέτ βρήκε κατάλληλες συνθήκες για να αναλάβει εκ νέου την κυριαρχία της οθωμανικής Ανατολίας. Ο Neşri σημειώνει ότι ο Μεχμέτ μπόρεσε επίσης να διευρύνει την επικράτειά του και στα εδάφη του εμιράτου του Αϊδινίου. Ο Μεχμέτ δεν δυσκολεύτηκε στην προσάρτηση του εμιράτου, διότι όπως έχει προαναφερθεί, όταν ο εμίρης Σουλεϊμάν κινήθηκε στην Ρούμελη εναντίον του Μούσα, πήρε τον Cüneyd μαζί του διορίζοντας στο Αϊδίνι έναν άλλο κυβερνήτη. Ο τελευταίος δεν είχε τόση δύναμη όση είχε ο Cüneyd, για να αντισταθεί στην εξουσία του Μεχμέτ, και τον δέχτηκε ως νέο επικυρίαρχό του.

Ο θάνατος του Σουλεϊμάν έδωσε στον Cüneyd την ευκαιρία να επιστρέψει στο Αϊδίνι με σκοπό να αναλάβει την προηγούμενη θέση του. Σύμφωνα με την αφήγηση

535Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 47-48.

536Δούκας, 131.1-5: «Ὁ δὲ βασιλεὺς θεραπεύσας αὐτὸν διὰ λόγων σοφιστικῶν καὶ πραγμάτων στρατιωτικῶν, ων ἀπώλεσεν, ἐπεμελεῖτο πάλιν τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ δευτέρου καὶ συμπλακῆναι τῷ Μωσῆ· Ὁ δὲ Μωσῆς ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Κωνσταντινοπόλεως, ἔχων πάντα τὸν δυτικὸν στρατὸν σὺν αὐτῷ, παρεσκευάζετο κατὰ τοῦ Μεχεμὲτ καὶ τῆς Πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ πάλιν ἐκ δευτέρου ὁ Μεχέμετ καὶ πάλιν ἡττήθη καὶ πάλιν ἐν τῇ Πόλει κατέφυγε καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὑπεδέξατο.»

537Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 48.

του Δούκα, «κατά τη διάρκεια εκείνων των ημερών, όταν ο Μούσα ήταν ανήσυχος και αγωνιούσε για τον αδελφό του Μεχμέτ, ο Cüneyd (Τζινεήτ), διέφυγε από τα περίχωρα της Θράκης, διέσχισε κρυφά την Ελλήσποντο και ήρθε στην Ασία. Όταν συγκέντρωσε στρατό από τη Σμύρνη και τα Θύραια (τουρκ. Tire), πήγε στην Έφεσο και αποκεφάλισε τον κυβερνήτη, που είχε διορίσει ο Σουλεϊμάν. Σύντομα ο Cüneyd έγινε αφέντης όλης της Ασίας, ακόμη και προτού φθάσει ο Μεχμέτ στη Θράκη.».[538]

Περισσότερες λεπτομέρειες παρέχει η αφήγηση του Neşri. Ο Neşri γράφει ότι ο Μεχμέτ έλαβε ειδήσεις αμέσως μετά την επιστροφή του από τη μάχη του İnceğiz. Τον πληροφόρησαν ότι ο Cüneyd (İzmir-oğlı) «είχε εμφανιστεί στην επαρχία του Αϊδινίου και την είχε καταλάβει, και είχε επιτεθεί εναντίον της πόλης Θεολόγου (Ayasoluk) και την πολιορκούσε.»[539] Σύμφωνα με τον Neşri, «ο Μεχμέτ αντιμετώπισε τον Cüneyd στην Σμύρνη (İzmir), ενώ ο τελευταίος βρήκε καταφύγιο στο φρούριο της πόλης και υπέκυψε τελικά στον Οθωμανό ηγεμόνα, ο οποίος στο μεταξύ είχε καταλάβει «όλη την επαρχία του.»[540]

Ο Cüneyd αναγνώρισε την επικυριαρχία του Μεχμέτ, και όπως γράφει ο Neşri ο Μεχμέτ «συγχώρησε την παρασπονδία του Ιζμίρ-ογλού (İzmir-oğlu) και τον διόρισε αφέντη όλης της επαρχίας. Όρισε επίσης τα κηρύγματα της Παρασκευής στα ισλαμικά τεμένη να αναγιγνώσκονταν στο όνομά του, και να κοπούν επίσης στο όνομά του καθώς και στο όνομα του Σουλτάνου τα άσπρα (akçe) και άλλα νομίσματα.»[541]

Άλλη μια εξέλιξη που απασχόλησε τον Μεχμέτ περίπου την ίδια περίοδο ήταν η ρήξη με τον διοικητή της Άγκυρας Firuz-oğlı, δηλαδή τον Yakub Yakub μπέη. Κατά τον Neşri ο Μεχμέτ είχε διατάξει τον Yakub να συμμετάσχει με τον στρατό του στην εκστρατεία ενάντια στον Cüneyd, αλλά ο Yakub αρνήθηκε με τη δικαιολογία ότι θα άφηνε την Άγκυρα, η οποία ήταν πάρα πολύ κοντά στον εμιράτο Καραμάν, ευάλωτη και ανυπεράσπιστη απέναντι σε ενδεχόμενες επιθέσεις του εμιράτου. Από

538 Δούκας, 133.1-6: «Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔχων σχολὴν καὶ ἀγωνίαν ὁ Μωσῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαχουμέτ, ἔλαθε φεύγων ὁ Τζινεητ τὰ Θρᾳκῷα μέρη καὶ περάσας τὸν Ἑλλήσποντον κρύφα καὶ εἰς Ἀσίαν ἔλθων καὶ στρατὸν ἀπὸ Σμύρνης καὶ Θυραίων συναγαγών, ἔρχεται εἰς Ἐφέσον καὶ τὸν ἡγεμόνα, τὸν ὅν ὁ Μουσουλμὰν χειροτονήσας ἀφηκεν, καρατομεῖ καὶ κύριος ὡς ἐν ὀλίγω πάσης Ἀσίας γίνεται, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν Μαχουμὲτ ἐν τῇ Θράκῃ.»

539OA, 93b-94a.-Mz, 135.-Neşri, II, 496-497.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 183, θεωρεί ότι αν αποδεχτούμε την τελευταία πρόταση του ανωτέρου αποσπάσματος, τότε ο Θεολόγος (τουρκ. Ayasoluk, βενετ. Alto Luogo) πρέπει να βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Μεχμέτ.

540OA, 94b.-Mz, 136.-Neşri (Unat-Köymen) II, 496-499.-Κατά τον Καστρίτση, 243, ενδεχομένως ο Neşri μπέρδεψε την Σμύρνη με το Ayasoluk, μια σύγχυση που οφείλεται στο γεγονός ότι αναφέρεται στον Cüneyd με το επώνυμο «Ιζμίρ-ογλού» Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 183, αναρωτιέται πώς ο Cüneyd είχε βρει καταφύγιο στο κάστρο της Σμύρνης, αφού αυτό είχε καταστραφεί προηγουμένως από τον Τιμούρ. Υπενθυμίζει ότι, το 1407, ο εμίρης είχε καταβάλει προσπάθεια να ανοικοδομήσει το κάστρο της Σμύρνης. Υποθέτει ότι ο Σουλεϊμάν πράγματι είχε πετύχει παρά το γεγονός ότι ο Μεχμέτ Τσελεμπή και οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου είχαν προσπαθήσει να τον εμποδίσουν.

541OA, 94b.-Mz, 136.-Neşri, II, 498-499.

ό,τι φαίνεται από την αφήγηση του Neşri η δικαιολογία του Yakub δεν έπεισε τον Μεχμέτ, ο οποίος αμφισβήτησε την αφοσίωση του Yakub, και έδωσε εντολή στον στενό συνεργάτη του Balta-oğlı να φυλακίσει τον Yakub στη φυλακή Bedevi Çardak στην Τοκάτη.[542]

7. Η εκστρατεία του Μούσα στην Σερβία (1411-12) και η εμπλοκή του Ορχάν

Όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος φιλόσοφος, ο Στέφανος Λαζάρεβιτς υπήρξε σύμμαχος του Μεχμέτ στη δεύτερη εκστρατεία του ενάντια στον Μούσα. Για να τιμωρήσει τον Σέρβο δεσπότη, κατά τη διάρκεια του ίδιου χειμώνα (1411-1412), ο Μούσα αποφάσισε να εκστρατεύσει εναντίον του. Επέστρεψε στην Αδριανούπολη (Edirne) και προετοίμασε τις δυνάμεις του. Σε αυτό το σημείο, ο Κωνσταντίνος παραθέτει μια σπάνια και λεπτομερή περιγραφή της οργάνωσης και της λειτουργίας του στρατού του Μούσα, που αξίζει να αναφερθεί:

«Κατόπιν [ο Μούσα] οπλίστηκε ενάντια στον δεσπότη... και εφάρμοσε την παρακάτω στρατηγική. Είχε δύο επιλεγμένα στρατιωτικά σώματα, και αποκάλεσε το ένα από αυτά «σώμα επιδρομέων» και το άλλο «τμήμα ηρώων.» Και οι δύο αυτές δυνάμεις βάδιζαν πάντα μπροστά, στην εμπροσθοφυλακή, οδηγώντας και πολυάριθμα επίλεκτα άλογα μαζί τους. Όταν επρόκειτο να επιτεθούν σε κάποιον, έστελνε αρχικά τους επιδρομείς, οι οποίοι βάδιζαν μέρα και νύχτα για να αιφνιδιάσουν [τον εχθρό] και να του επιτεθούν. Όταν αυτοί οπισθοχωρούσαν τότε επιτίθονταν γρήγορα οι ήρωες και πάλευαν έως ότου φθάσει ο ίδιος με ολόκληρο τον στρατό του. Όταν το άλογο ενός από τους πολεμιστές δεν μπορούσε να συνεχίσει, τότε κατέβαινε από αυτό και ανέβαινε σε άλλο από εκείνα που έφερναν μαζί τους. Όταν κάποιος διακρινόταν για την ανδρεία του, καταγραφόταν έτσι ώστε να μπορεί να ανταμειφθεί με εισόδημα. Ομοίως, στις πολιορκίες των πόλεων είχε κανονισμούς για τις ανταμοιβές. Εκείνοι που τρέπονταν σε φυγή, εκτελούνταν.[543]

Η αφήγηση του Κωνσταντίνου συμφωνεί με τις πληροφορίες των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών ότι ο Μούσα στηριζόταν στους επιδρομείς, και ήταν γενναιόδωρος σε εκείνους που έδειχναν αφοσίωση στη μάχη. Η σημαντικότερη αναφορά όμως είναι η καταγραφή των ονομάτων των ανδρών που είχαν διακριθεί στη μάχη, έτσι ώστε να μπορέσει να τους ορίσει «εισόδημα.» Πιθανώς υπονοεί τη

542OA, 94b.-Mz, 136.-Neşri, II, 498-501.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 184, θεωρεί ότι η υποψία του Μεχμέτ προς το πρόσωπο του Yakub μπορεί να βασιζόταν επίσης στο γεγονός ότι ο Yakub τον είχε προδώσει ήδη μια φορά, όταν παρέδωσε την Άγκυρα στον εμίρη Σουλεϊμάν.
543 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 48-49.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 184.

χορήγηση των τιμαρίων, των οποίων οι κάτοχοι καταγράφονταν σε έναν κατάλογο αποκαλούμενο timar defteri. Όπως αναφέρθηκε ήδη, σύμφωνα με τον Aşıkpaşazade και άλλες οθωμανικές πηγές, στην επανάστασή του το 1416 ο Σεΐχης Bedreddin υποστηρίχθηκε από ανθρώπους που τους είχαν χορηγηθεί προνόμια (τιμάρια) με την εντολή του Μούσα Τσελεμπή, αλλά τα είχαν χάσει, όταν ήρθε ο Μεχμέτ Τσελεμπή στην εξουσία στην Ρούμελη.[544]

Αφού συγκέντρωσε όλο τον στρατό του, ο Μούσα έβαλε στόχο να καταλάβει το Novo Brdo, την πλουσιότερη σε ορυκτό πλούτο περιοχή της Σερβίας. Πριν κατευθυνθεί σε εκείνη την πόλη ανατολικά της Priştina και του Κοσόβου, ο Μούσα και τα στρατεύματά του πέρασαν κάποιο διάστημα στη Σόφια, όπου γιόρτασαν τις «μεγάλες γιορτές τους».

Εδώ ο Κωνσταντίνος αναφέρεται πιθανώς στη γιορτή στο τέλος του μήνα Ραμαζάνι (θρησκευτική γιορτή), που το έτος 1412 συνέπεσε στις 16 Ιανουαρίου. Η ημερομηνία συμφωνεί με την αφήγηση του Κωνσταντίνου ότι η εκστρατεία έγινε στα μέσα του χειμώνα, μετά την αποτυχημένη εκστρατεία του Μεχμέτ στην Ρούμελη. Σύμφωνα με την πηγή μας, «όταν την ημέρα της γιορτής έγιναν όλες οι προετοιμασίες, [ο Μούσα] ανέβηκε στο άλογό του και είπε «θα γιορτάσω τη μεγάλη ημέρα γιορτής στο δρόμο!» Και ξεκίνησε αμέσως από τη Σόφια, πέρασε από την οροσειρά Čemernik, και βάδισε χωρίς να στρατοπεδεύσει πουθενά στον δρόμο μέχρι τη Vranje. Όταν οι άνδρες του Μούσα έφθασαν στη Vranje, την λεηλάτησαν και φυλάκισαν τους κατοίκους της. Κατόπιν ο Μούσα επιτέθηκε στο Novo Brdo, «αλλά παρά όλες τις προσπάθειές του δεν κατόρθωσε τίποτε.» Προφανώς ο Στέφανος Λαζάρεβιτς ήταν στην περιοχή και σκέφτηκε να επιτεθεί στον Μούσα, αλλά τελικά δεν το επιχείρησε, επειδή ο στρατός του ήταν πάρα πολύ μικρός, και φοβόταν την περίπτωση ενέδρας.[545]

Όπως έχει αναφερθεί, πιθανώς το φθινόπωρο του 1411, ο Μανουήλ Παλαιολόγος είχε στείλει τον Ορχάν, γιο του εμίρη Σουλεϊμάν, στην Σηλύβρια για αντιπερισπασμό προς την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης. Από την Σηλύβρια, ο Ορχάν στάλθηκε στην Θεσσαλονίκη, από όπου ξεκίνησε μια εκστρατεία για το θρόνο του πατέρα του στις γύρω οθωμανικές περιοχές.[546]

544Kastritsis, Sons of Bayezid, 185.

545 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 48-49.

546Ο Ψευδο-Φραντζής, 91.15-21, γράφει ότι ο Ορχάν στάλθηκε πρώτα στην Ασία και μετά στην Ευρώπη για να ανακηρύξει την κυριαρχία του: «καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων μηχανὰς ἵνα παντελῶς νικήσει τὸν Μωσῆν, στείλας ἐν τῇ Ἀσία ἔφερε τὸν τοῦ Μουσουλμάνου υἱὸν Ὀρχάνην καὶ ἐν τῇ Εὐρώπη αὐθέντην ἐπέβαλε. Καὶ πολέμου γεγονότος, τὰ τοῦ Ὀρχάνου ἐσφάλησαν, ἐπιβουλευθεὶς παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ πρώτου βεζίρη αὐτοῦ Σαμπάνη καὶ πιάσας αὐτὸν ὁ Μωσῆς ο καὶ θεῖος

Χάρη σε ένα έγγραφο μπορούμε να χρονολογήσουμε την παρουσία του Ορχάν στην Θεσσαλονίκη. Αυτό το έγγραφο εκδόθηκε από τον Ορχάν μεταξύ 26 Ιανουαρίου και 4 Φεβρουαρίου του 1412, με το οποίο ο Οθωμανός πρίγκηπας αναγνώρισε προνόμια της μονής του Αγίου Παύλου του Άθω για μια πρόνοια (τιμάριο)[547] στην περιοχή των Βοδενών (Vodina).[548] Το έγγραφο επιβεβαιώνει τις πληροφορίες του χρονικού του Χαλκοκονδύλη, σύμφωνα με τον οποίο ο Ορχάν, μετά την αποχώρησή από την Θεσσαλονίκη, κατευθύνθηκε προς την Βέροια (Kara Ferye), νικώντας μεγάλο αριθμό Τούρκων στη Μακεδονία με την υποστήριξη ενός Οθωμανού άρχοντα από την Ασία ονόματι Balaban.[549] Ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει ότι ο Ορχάν κατευθυνόταν προς την Θεσσαλία όταν τον συνέλαβε ο Μούσα. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο ΚΚωνσταντίνο, που συζητεί επίσης το γεγονός, ένας μεγάλος αριθμός από το πεζικό του Μούσα αυτομόλησε στον Ορχάν κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης.[550] Πράγματι, φαίνεται ότι μερικά τμήματα του στρατού του Μούσα αυτομόλησαν, ενώ άλλα παρέμειναν πιστά σε αυτόν, και η σύγκρουση τελείωσε τελικά με νίκη του Μούσα. Σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, ο Μούσα κατάφερε να προσεταιριστεί τον Balaban και να τον πείσει να του παραδώσει τον Ορχάν, ο οποίος και στραγγαλίστηκε. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος ωστόσο γράφει ότι ο Ορχάν τυφλώθηκε, οι ανώτατοι υποστηρικτές του σκοτώθηκαν, ενώ οι λιποτάκτες από το στρατό του Μούσα συγχωρέθηκαν. Ο Μούσα έστρεψε την οργή του εναντίον της Θεσσαλονίκης, από την οποία ο Ορχάν είχε μπει στο οθωμανικό έδαφος.[551]

Η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε πιθανώς για ένα χρόνο, και, όπως λέγει ο Κωνσταντίνος, ο Γεώργιος Βράνκοβιτς ήταν ακόμα στην πόλη όταν έφθασε ο Μούσα. Παρά την οργή του, ο Μούσα δεν μπόρεσε να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη-ο μητροπολίτης της πόλης Συμεών θα έλεγε αργότερα ότι η πόλη θα παραδινόταν παραλίγο, αλλά σώθηκε από θαύμα του προστάτη της Αγίου Δημητρίου.[552]

ἐτύφλωσε.».-Η αφήγηση του Σφραντζή, 4.12-14, είναι συντομότερη και προσδιορίζει την τοποθεσία της επανάστασης στην Λάρισσα αντί Θεσσαλονίκη: «καὶ τῆς τριετοῦς μάχης αὐτοῦ δὴ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου κὺρ Μανουὴλ· καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίσσου ἐκτυφλώσεως Ὀρχάνη, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουλσουλμάνου·».

547Το Tımar ήταν έκταση αυτοκρατορικών εδαφών (mirî), των οποίων η διοίκηση και η εκμετάλλευση ανήκαν στον ιππείς στρατιώτες (σιπαχίδες) που έδειχναν επιτυχία σε πολέμους. Για τον όρο τιμάρ βλ. Barkan, "Tımar" 286-320.

548 Vančo Boškov, «Nišān» 127-152.- Βλ. Καστρίτση, 186.

549Χαλκοκονδύλης, 166-167.-Ο Δούκας δεν παραθέτει πληροφορίες για την επανάσταση του Ορχάν.-Βλ. Καστρίτση, 186.

550Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 50.

551 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 50.

552Συμεών της Θεσσαλονίκης, 49.125-126.-Βλ. Καστρίτση, 186.

Η διαφυγή και η επιστροφή του Γεώργιου Βράνκοβιτς στη Σερβία πρέπει να έγινε μετά την αποχώρηση του Μούσα. Αφού κατέστρεψε το κάστρο του Χορτιάτη έξω από την πόλη, ο Μούσα αναχώρησε βιαστικά για την Αδριανούπολη (Edirne), γιατί είχε μάθει ότι ο Μεχμέτ προγραμμάτιζε μια νέα εισβολή. Στο τέλος, η απειλή δεν πραγματοποιήθηκε, και ο Μούσα αποφάσισε να μείνει στην Ανδριανούπολη (Edirne) και να αναμείνει τον χειμώνα.[553] Ο Μούσα όμως δεν παρέμεινε άπρακτος για πολύ. Από το χρονικό του Κωνσταντίνου μαθαίνουμε ότι είχε συλλάβει ένα σχέδιο, για να σπάσει τη σερβική αντίσταση μια για πάντα: αποφάσισε να απελάσει τους πληθυσμούς διαφόρων πόλεων και να εγκαταστήσει Μουσουλμάνους στην θέση τους. Αυτό το αξιοπρόσεκτο απόσπασμα μπορεί να μεταφραστεί ως εξής: Όμως όσον αφορά τη Σερβία, όρισε την παραμονή των Χριστουγέννων (1412) και υποσχέθηκε να καταστρέψει τα πάντα εντελώς. Γιατί είχε θέσει πολλούς ανθρώπους υπό την εξουσία του για αυτόν το λόγο, για να εγκατασταθεί στη Σερβία... και έτσι, με τέτοιες σκέψεις, ο βασιλιάς Μούσα πήγε αρχικά ενάντια του βοεβόδα των κάστρων του Sokolac και του Svrljig, τα οποία τον είχαν εγκαταλείψει. Και όταν πήγε στην περιοχή, είχε γραμμένα τα ονόματα όλων των χωριών σε κομμάτια χαρτί, και τα έδωσε σε κάθε έναν από τους διοικητές πεζικού έτσι ώστε όλοι συγκεντρώθηκαν μπροστά από το κάστρο. Κατέλαβε το Sokolac και έστειλε το βοεβόδα Hamza στην Αδριανούπολη, όπου αυτός εκτελέσθηκε μαζί με τους υπόλοιπους. Κατόπιν έδιωξε τον πληθυσμό μακριά και τους εγκατέστησε στην περιοχή του, το έτος 6921 (1413). Κατά τον Κωνσταντίνο ο Μούσα εφήρμοσε το ίδιο σχέδιο με τις πόλεις Bolvan, Lipovac, Stala, και Koprian.[554]

Η δεύτερη εκστρατεία του Μούσα εναντίον του Στεφάνου Λαζάρεβιτς και η προσπάθειά του να αλλάξει τη σύνθεση της επικράτειάς του μέσω αναγκαστικού εποικισμού πρέπει να πραγματοποιήθηκε τους πρώτους μήνες του 1413. Μπορεί να είχε επιτύχει τον στόχο του, ενσωματώνοντας πλήρως τα εδάφη του Στέφανου στην οθωμανική Ρούμελη, εάν δεν ακολουθούσε η τελική σειρά μαχών με τον αδελφό του Μεχμέτ, οι οποίες κατέληξαν στη νίκη του Μεχμέτ και τον θάνατο του Μούσα. Ο Κωνσταντίνος αναφέρει ότι ο Μεχμέτ προσκλήθηκε στην Ρούμελη από τον Στέφανο, ο οποίος δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει τον Μούσα μόνος του, και ότι ο Στέφανος

553Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 50-51.

554 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 51-52.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 187, επισημαίνει ότι σε αυτήν την αναφορά ο Μούσα κατέγραφε τα ονόματα όλων των σερβικών χωριών. Αυτή η αναφορά υποδηλώνει κάποιο είδος δραστηριότητας του Μούσα σχετικά με μια φορολογία εδαφών (tahrīr). Για τον όρο «tahrīr» βλ. S. Faroqhi, «tahrīr» 112-113.

είχε στείλει έναν αγγελιοφόρο στην αυλή του Μεχμέτ μέσω Βλαχίας και Μαύρης Θάλασσας ζητώντας άμεση βοήθειά του. Στην πραγματικότητα, η απόφαση του Μεχμέτ να συγκρουστεί με τον Μούσα και η τελική νίκη του ήταν το αποκορύφωμα όχι μόνο των αξιώσεών του πάνω στον οθωμανικό θρόνο, αλλά και της συνεργασίας των διαφόρων κρατών και ηγεμόνων που αισθάνονταν ότι απειλούνταν από την κυριαρχία του Μούσα. Ο Στέφανος Λαζάρεβιτς ήταν μόνον ένας από αυτούς, αλλά όπως θα δούμε παρακάτω, και ένας από τους σημαντικότερους.[555]

8. Η μάχη του Τσαμούρλου και η νίκη του Μεχμέτ (5 Ιουλίου 1413)

Η δεύτερη εκστρατεία του Μεχμέτ στην Ρούμελη σήμανε το τέλος της εποχής του Μούσα, ο οποίος σκοτώθηκε στο πεδίο μάχης στο Τσαμούρλου (βουλγ. Samokov). Η εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί και την έναρξη μιας νέας περιόδου, κατά την οποία το οθωμανικό κράτος επανιδρύθηκε υπό την ηγεσία του Μεχμέτ Α΄. Τα γεγονότα αυτά αφηγούνται διάφορα χρονικά και μάλιστα βραχέα χρονικά. Η εν λόγω εκστρατεία ήταν αποφασιστική και συμμετείχαν σ΄αυτήν περισσότερες δυνάμεις από οποιοδήποτε άλλο γεγονός στον οθωμανικό εμφύλιο πόλεμο.

Έχουμε αρκετές πηγές, οι οποίες είναι λεπτομερείς, και χάρη στις οποίες είμαστε σε θέση να ανασυνθέσουμε τα γεγονότα και τις εμπλεκόμενες δυνάμεις. Οι διάφορες συμμαχίες, που κατέστησαν τον Μεχμέτ τόσο ισχυρό ώστε να νικήσει τον Μούσα και να αναδειχτεί ο μοναδικός Οθωμανός κυρίαρχος της διαμάχης, έχουν ιδιαίτερη σημασία, διότι μελετώντας τες είναι δυνατό να γίνει κατανοητή η πολιτική κατάσταση της περιόδου. Σ'αυτές θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Η αφήγηση του Neşri αφιερώνει μεγάλο χώρο στην εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον του Μούσα και τη μάχη που ακολούθησε. Σύμφωνα με την εξιστόρησή του, αφού ο Μεχμέτ κατέπνιξε την επανάσταση του Cüneyd και αποκατέστησε την τάξη στο Αϊδίνι, επέστρεψε στην έδρα του (στον άξονα Αμάσεια-Τοκάτη) και άρχισε να προετοιμάζεται για την δεύτερη εκστρατεία προς την Ρούμελη. Οι προετοιμασίες του συμπεριλάμβαναν κάποιες σημαντικές συμμαχίες, χάρη στις οποίες ο Μεχμέτ σκόπευε να ενισχύσει τον στρατό του με εφεδρικές δυνάμεις. Πρώτα ο πεθερός του Μεχμέτ, ο εμίρης του Ντουλκαντίρ, προσφέρθηκε να παραχωρήσει μια στρατιωτική δύναμη υπό τις διαταγές του γιού του. Ο πρίγκιπας του Ντουλκαντίρ και ο στρατός

555Kastritsis, Sons of Bayezid, 187.

του ενώθηκαν με τις δυνάμεις του Μεχμέτ στην Άγκυρα, όπου συγκεντρωνόταν ο στρατός του Μεχμέτ. Όπως σημειώνει ο Neşri, ο Μεχμέτ οργάνωσε ένα μεγάλο συμπόσιο στην Άγκυρα με σκοπό να τιμήσει τον κουνιάδο του και να γιορτάσει την έναρξη της νέας εκστρατείας του. Ο Μεχμέτ στάθηκε ενώπιον των συγκεντρωμένων ευγενών και των ανώτερων αξιωματικών, και ανακοίνωσε την απόφασή του να νικήσει τον αδελφό του τον Μούσα μια και καλή. Υποσχέθηκε επίσης ανταμοιβές σε όλους όσοι διακρίνονταν στη μάχη για τη γενναιότητά τους. Μόλις ο Μεχμέτ συγκέντρωσε το στρατό του, έφυγε από την Άγκυρα για την Προύσα, όπου δέχτηκε τη συμμετοχή εφεδρικών δυνάμεων της δυτικής Ανατολίας και σχημάτισε έναν στρατό, που αποτελούνταν από δέκα χιλιάδες άνδρες.[556]

Όταν έφθασε ο στρατός στα Στενά, ο Μεχμέτ έστειλε μήνυμα στον Βυζαντινό αυτοκράτορα, ο οποίος παρέσχε πλοία για να περάσει τον στρατό του απέναντι στην Κωνσταντινούπολη. Ο Neşri σημειώνει ότι ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος ετοίμασε στον Μεχμέτ βασιλική υποδοχή στην Κωνσταντινούπολη, κατά τη διάρκεια της οποίας εξέφρασε την πικρία του για την εχθρική πολιτική του Μούσα εναντίον των Βυζαντινών. Ο Μεχμέτ απάντησε στις καταγγελίες του Μανουήλ, και πρότεινε στον αυτοκράτορα να συμμετάσχει προσωπικά στον πόλεμο ενάντια στον Μούσα, αλλά ο Μανουήλ, αφού προέβαλε ως επιχείρημα την ηλικία του, αρνήθηκε ευγενικά την πρόταση του Μεχμέτ. Όπως μας πληροφορεί ο Neşri, ο αυτοκράτορας παρείχε μια στρατιωτική δύναμη που αποτελούνταν από «πολλούς άπιστους» προκειμένου να συνοδέψουν τον Μεχμέτ στην εκστρατεία του.[557]

Η αφήγηση του Neşri που αφορά τις διαπραγματεύσεις του Μεχμέτ με τον Μανουήλ Β΄ μπορεί να συμπληρωθεί με τα σχετικά αποσπάσματα των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών και του χρονικού του Aşıkpaşazade. Σ΄ αυτό ο Aşıkpaşazade εξιστορεί ότι σαν νεαρό αγόρι συνόδευε τους στρατούς του Μεχμέτ Τσελεμπή προς την Ρούμελη, έως ότου η ασθένεια τον ανάγκασε να μείνει πίσω στο Geyve[558] ως φιλοξενούμενος του γέρου Yahşi Fakih (Ιαχσί Φακίχ), ιμάμη του Ορχάν Γαζί, δεύτερου Οθωμανού κυβερνήτη. Κατά τη διάρκεια της αναγκαστικής αυτής διαμονής

556 OA 95b-97a.-Mz 136-37.-Neşri, II, 490-491.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 188.
557OA 97a-97b.-Mz 138.-Neşri, II, 490-493.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 188-189.
558Η Geyve προσδιορίζεται ως αρχαία Καβαία της Βιθυνίας, που ανήκει σήμερα στην πόλη Sakarya (Σαγκάριο). Βλ. Bilge Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, 285.

διάβασε το Menakib, το χρονικό του ιμάμη και χρησιμοποίησε αυτό το έργο πολλά χρόνια αργότερα ως βάση για το δικό του χρονικό.[559]

Σύμφωνα με αυτά τα αποσπάσματα του Aşıkpaşazade και των ανώνυμων οθωμανικών χρονικών, η αφήγηση της τελικής εκστρατείας του Μεχμέτ Τσελεμπή ενάντια στον Μούσα αρχίζει με μια εντολή του προς τον μεγάλο βεζίρη του, Βαγιαζήτ Πασά, να διερευνήσει για τις απαραίτητες προετοιμασίες μιας εκστρατείας στην Ρούμελη.[560]

Τα αποσπάσματα αυτά αναφέρουν επίσης ότι ο μεγάλος βεζίρης του Μούσα Kör Şah Melik είχε ήδη δραπετεύσει μέσω της Κωνσταντινούπολης και βρισκόταν στην υπηρεσία του Μεχμέτ. Σύμφωνα με την αφήγησή τους, ο Βαγιαζήτ Πασάς προσκάλεσε τον Kör Şah Melik και τον ρώτησε για τον καλύτερο τρόπο για να διασχίσουν τα Στενά προς την Ρούμελη. Αυτός δήλωσε ότι αφού η Καλλίπολη ήταν υπό τον έλεγχο του Μούσα, ο μόνος τρόπος να περάσουν στην Ρούμελη με έναν στρατό ήταν να συνάψουν συνθήκη με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα (τεκφούρ της Πόλης). Η άποψη του Kör Şah Melik έγινε αποδεκτή, και ο δικαστής (kadı) του Gebze (Δακήβυζα) ονόματι Fazl al-Allah (τουρκ. Fazlullah) στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη, για να επιτύχει μια συμφωνία με το Βυζάντιο. Τα ανώνυμα οθωμανικά χρονικά σημειώνουν ότι ο Fazlullah επιλέχτηκε, διότι διατηρούσε καλές σχέσεις με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα, ο οποίος τον θεωρούσε στενό φίλο του (tekvūr ile be-ġāyet dōst idi, hem dost idi). Ο Neşri δεν χρησιμοποιεί την ανωτέρω φράση, σύμφωνα με την οποία ένας ιεροδικαστής ήταν φίλος του άπιστου Βυζαντινού αυτοκράτορα, για να μη θίξει ευαισθησίες των γαζήδων. Ο Neşri επέλεξε να σημειώσει μόνο ότι «ο τεκφούρ εμπιστευόταν τον [Fazlullah] επειδή ήταν γείτονάς του.» Όπως και αν είχαν τα πράγματα, ο Fazlullah μπόρεσε να εκπληρώσει επιτυχώς το καθήκον του, και έτσι με βυζαντινά σκάφη ο Μεχμέτ Τσελεμπή πέρασε με τον στρατό του στην Ρούμελη.

Ο Aşıkpaşazade και διάφορα ανώνυμα οθωμανικά χρονικά σημειώνουν ότι ο Μεχμέτ ξεκίνησε από το κάστρο στο Anadolu Kavağı και έφθασε στην ευρωπαϊκή

559Βλ. V. L. Ménage, «Yakhshi Faqih» 50-54.-Βλ. επίσης Kafadar, Between Two Worlds, 96-106.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 189.

560Ανώνυμα Οθωμανικά Χρονικά, 51.-Aşıkpaşazade, 74-75. Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 189, επισημαίνει ότι αν και ο Aşıkpaşazade ήταν αυτόπτης μάρτυρας στα αρχικά στάδια της εν λόγω εκστρατείας, για την περιγραφή της βασίστηκε σε μια πηγή που επίσης χρησιμοποιήθηκε αργότερα από ανώνυμα οθωμανικά χρονικά, τα οποία όμως την απέδωσαν με παραλλαγές. Ο ιστορικός θεωρεί ότι αυτό το απόσπασμα του Aşıkpaşazade δεν φαίνεται να γράφηκε από τον ίδιο, διότι αυτά προηγούνται του αυτοβιογραφικού και ο Aşıkpaşazade φαίνεται να ασκεί κάποιο κριτικό έλεγχο στη σύνταξη του χρονικού του.

ακτή στον κάστρο ονόματι Yoros (Όρος).[561] Ωστόσο, μερικά ανώνυμα χρονικά γράφουν αντιθέτως ότι πέρασε από το Σκούταρη (Üsküdar).[562]

Τέλος, αντίθετα από την ανωτέρω αφήγηση, ο Neşri δεν παραθέτει καμία πληροφορία για την υποδοχή του Μεχμέτ στην Κωνσταντινούπολη. Παρ'όλες τις διαφορές στις λεπτομέρειες των οθωμανικών χρονικών, όλοι συμφωνούν στο γεγονός ότι η βυζαντινή βοήθεια διαδραμάτισε ουσιαστικό ρόλο στην επιτυχία της εκστρατείας του Μεχμέτ. Διότι μόνο οι Βυζαντινοί μπορούσαν να περάσουν έναν τέτοιο μεγάλο στρατό από τα Στενά, καθώς επίσης να παρέχουν ένα ασφαλές σημείο για να συγκεντρωθεί πριν από την εκστρατεία και να υποχωρήσει σε περίπτωση ήττας. Όπως έχουμε ήδη δει, στο παρελθόν ο Μανουήλ Παλαιολόγος είχε επιτρέψει και στον εμίρη Σουλεϊμάν (μετά το Κοσμίδιον) και στον Μεχμέτ Τσελεμπή (μετά το İnceğiz) να βρουν καταφύγιο μέσα στα τείχη της Πόλης. Πιθανόν ο στρατός του Μεχμέτ περιλάμβανε και μερικά βυζαντινά στρατεύματα της Κωνσταντινούπολης στη μάχη του Τσαμούρλου.[563]

Ο Neşri γράφει ότι ο στρατός του Μεχμέτ Τσελεμπή, αφού βγήκε από τα τείχη της Πόλης, ακολούθησε την οθωμανική στρατιωτική διαδρομή μέσω της Αδριανούπολης και της Σόφιας προς την Σερβία.[564] Ο Δούκας υποστηρίζει ότι ένα τμήμα του στρατού του Μεχμέτ στάλθηκε προς Βορρά κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας ως αντιπερισπασμό και σε μια αψιμαχία νίκησε δυνάμεις του Μούσα. Αυτό το γεγονός, όμως, δεν καταγράφεται σε καμία άλλη πηγή.[565]

Εν πάση περιπτώσει, είναι φανερό ότι πρόθεση του Μεχμέτ ήταν να συναντηθεί με τον σύμμαχό του Στέφανο Λαζάρεβιτς. Ο τελευταίος είχε συγκεντρώσει στρατεύματα από τη Σερβία, τη Βοσνία, και την Ουγγαρία, και γι' αυτό το λόγο η υποστήριξή τους ήταν ουσιαστική. Το χρονικό του φιλόσοφου Κωνσταντίνου παραθέτει λεπτομερείς πληροφορίες για τις προετοιμασίες του Λαζάρεβιτς. Γράφει ότι ο Στέφανος έστειλε στην Ανατολία στον Μεχμέτ Τσελεμπή έναν πρεσβευτή μέσω της Βλαχίας και της Μαύρης Θάλασσας, κάνοντας πρόταση για μια εκστρατεία ενάντια στον Μούσα και προσφέροντας τη βοήθειά του. Ο Κωνσταντίνος επίσης αφηγείται ότι «ο δεσπότης Στέφανος ήλθε από τη δύση με όλες τις

561Για την ετιμολογία ονόματος και για ανάγλυφα στο κάστρο βλ. Semavi Eyice, Boğaziçi, 160-161.
562Aşıkpaşazade, 50.-Ανώνυμα οθωμανικά χρονικά, 51.-Ο Neşri, II, σ. 490, δεν προσδιορίζει την θέση μετάβασης του Μεχμέτ στην Ευρώπη. βλ. Semavi Eyice, Boğaziçi, 160-01.
563 Kastritsis, Sons of Bayezid, 190.
564 OA, 97a-97b.-Mz, σ. 138.-Neşri, II, 504-509.
565Δούκας, 131.7-10 «Τότε ὁ Μεχεμὲτ ἐν ἀδημονία γεγονὼς καὶ τὴν τύχης μεταφορὰν ὡς σφενδόνης στρεπτὸν ἡγησάμενος εἶρηκε τῷ βασιλεῖ·»

στρατιωτικές δυνάμεις του, με τους ισχυρούς Ούγγρους και Βόσνιους ηγέτες, καθώς επίσης και με τους στρατιωτικούς διοικητές των Ισμαϊλητών Yusuf και Paşa Yiğit.»[566]

Ο Neşri αναφέρει επίσης ότι, ενώ ο Μεχμέτ και ο στρατός του στρατοπέδευαν κοντά στην Βιζύη της Θράκης, έλαβαν ένα μήνυμα από τον ισχυρό συνοριακό μπέη Εβρενός. Ο Εβρενός υποσχέθηκε στον Μεχμέτ να ενωθεί με αυτόν ενάντια στον Μούσα. Συμβούλεψε τον Οθωμανό πρίγκιπα να μην αντιμετωπίσει αμέσως τον αδελφό του, και να κρατήσει μια απόσταση έως ότου φθάσει στα εδάφη του Στέφανου Λαζάρεβιτς. Ο Εβρενός είπε επίσης ότι, όταν ο Μεχμέτ και ο στρατός θα έφθαναν σε μια κλεισούρα (derbend) κοντά στην Σόφια, θα δέχονταν ενισχύσεις από εφεδρικές δυνάμεις υπό τις διαταγές του Barak μπέη, του Πασά Yiğit, και του Σινάν μπέη των Τρικάλων (Tırhala).[567]

Έτσι με την άφιξη του Μεχμέτ Τσελεμπή με τόσο μεγάλο στρατό θα ξεκινούσε μια διαδικασία διαπραγμάτευσης για την αφοσίωση των διαφόρων συνοριακών μπέηδων της Ρούμελης. Η υποταγή του Εβρενός και Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ ήταν ένα μεγάλο πλεονέκτημα για τον Μεχμέτ, διότι αυτοί οι δύο ασκούσαν εξαιρετική επιρροή στις δυνάμεις της Ρούμελης. Ο Neşri γράφει ότι η πρώτη αναμέτρηση μεταξύ των δυνάμεων του Μεχμέτ και εκείνων του Μούσα έγινε λίγο έξω από την Βιζύη της Α. Θράκης. Ο χρονογράφος εξιστορεί ότι οι δυνάμεις του Μούσα, οι οποίες βρίσκονταν υπό τις διαταγές του Καρά Χαλίλ, ήταν απέναντι από την εμπροσθοφυλακή του στρατού του Μεχμέτ υπό τις διαταγές του Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ. Ο κύριος όγκος του στρατού του Μεχμέτ, που ήταν υπό τις διαταγές του Βαγιαζήτ Πασά, ήλθε στην Αδριανούπολη και εκεί προετοιμάστηκε για πολιορκία. Οι κάτοικοι της πόλης όμως απέτρεψαν κάτι τέτοιο, υποσχόμενοι ότι θα υποταχτούν σε όποιον από τους δύο αντίπαλους Οθωμανούς πρίγκιπες αναδεικνυόταν νικητής. Ως εκ τούτου, ο Μεχμέτ Τσελεμπή υποχώρησε και ο στρατός του εγκατέλειψε την πόλη και στρατοπέδευσε στην πεδιάδα Ζαγόρα (Zağra ovası). Ο Μούσα θέλησε να αντιμετωπίσει τον Μεχμέτ εκεί, αλλά συνειδητοποίησε ότι αυτό ήταν αδύνατο και αποφάσισε να κρατηθεί σε απόσταση. Προτίμησε να στείλει κατασκόπους προκειμένου να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τις κινήσεις του αδελφού του. Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος επιβεβαιώνει τις πληροφορίες του Neşri. Γράφει επίσης ότι ο Μούσα βάδισε με τον στρατό του από την Φιλιππούπολη (Plovdiv) στα

566Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 52.
567OA, 97b.-Mz, 138.-Neşri, II, 510-511.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 190-191.

Μακρολίβαδα, όπου σκόπευε να αντιμετωπίσει τον Μεχμέτ, πράγμα όμως που δεν έγινε.[568]

Ο στρατός του Μεχμέτ συνέχισε την πορεία του προς τα δυτικά, έφθασε στην Φιλιππούπολη και στρατοπέδευσε στην όχθη ενός παραπόταμου του Μαρίτσα αποκαλούμενου Değirmenderesi.[569] Ο στρατός του Μεχμέτ συνέχισε δυτικά κατά μήκος της όχθης, η οπισθοφυλακή του όμως δέχτηκε πάλι επίθεση από τις δυνάμεις του Μούσα, που σύμφωνα με τις πηγές μας αποτελούνταν από δύο χιλιάδες στρατιώτες, και βρίσκονταν υπό τις διαταγές του Πασά Yiğit και του Ιζμίρ-ογλού Χαμζά μπέη, αδελφού του περιβόητου Cüneyd. Ο Μιχάλ-ογλού Μεχμέτ γύρισε πίσω με ένα τμήμα των Τουρκομάνων, αναμετρήθηκε με τις δυνάμεις του Μούσα σε μια μεγάλη μάχη και τις νίκησε. Πριν εισέλθει ο κύριος στρατός του Μεχμέτ στη βαλκανική κλεισούρα, αυτό το τμήμα χώρισε από αυτόν. Ο κύριος στρατός του πρίγκιπα, αφού στάθμευσε στο πέρασμα, κατέβηκε προς την Σόφια.[570]

Ενώ ο στρατός του Μεχμέτ ήταν στη Σόφια, ο Μούσα εμφανίστηκε πάλι στην περιοχή, αλλά για άλλη μια φορά επέλεξε να κρατήσει μια ασφαλή απόσταση. Οι στρατιώτες του Μεχμέτ ξεκουράστηκαν στην Σόφια και πήραν προμήθειες. Κατόπιν συνέχισαν την πορεία τους προς τα βορειοδυτικά και διέσχισαν αυτή τη φορά το πέρασμα ονόματι Şehirköy (Dragoman geçidi) και στρατοπέδευσαν στην πεδιάδα Şehirköy (Pirot). Τότε ο Μεχμέτ πληροφορήθηκε ότι ο Πασά Yigit, ο Barak μπέη και ο Σινάν μπέης των Τρικάλων, οι οποίοι διοικούσαν τρεις χιλιάδες στρατιώτες, έστειλαν μήνυμα ότι θέλουν να ενωθούν με αυτόν. Ως εκ τούτου, ο Μεχμέτ κινήθηκε βιαστικά με τον στρατό του και αφού διέσχισε το πέρασμα Şehirköy στρατοπέδευσε στον ποταμό Μοράβα (Morava). Έτσι ο Μεχμέτ εισήλθε πια στην επικράτεια του Στέφανου Λαζάρεβιτς. Ο Μεχμέτ έστειλε στον Στέφανο τον μεγάλο βεζίρη του Βαγιαζήτ Πασά, προκειμένου να τον ενημερώσει για την άφιξή του.[571] Η στρατοπέδευση του Μεχμέτ στον Μοράβα (Morava) αποτελεί μια κρίσιμη καμπή στην εκστρατεία του. Μέχρι τότε στόχος του ήταν να κινηθεί βορειοδυτικά και

568Τα Μακρολίβαδα βρίσκονται κοντά στο σημερινό βουλγαρικό Haskovo στην πεδιάδα Zagora. βλ. Soustal, Thrakien, 343 και χάρτης.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 191.

569 OA, 97b-98a.-Mz, 138.-Neşri, 508-509.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 191-192, σημ. 82, επισημαίνει ότι δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί για ποιον παραπόταμο πρόκειται και ότι Değirmenderesi είναι συνηθισμένο όνομα για τους παραποτάμους στην Ρούμελη και Ανατολία της οθωμανικής περιόδου.

570OA, 98a-98b.-Mz, 138-39.-Neşri, II, 508-509.

571 Κατά τον Καστρίτση, 192, η στρατοπέδευση του Μεχμέτ στον Μοράβα αποτελεί μια κρίσιμη καμπή στην εκστρατεία του, διότι αυτός κινήθηκε βορειοδυτικά προκειμένου να συναντηθεί με τον κύριο σύμμαχό του τον Στέφανο Λαζάρεβιτς. Αφού έφθασε σε εκείνο το σημείο, ο Μεχμέτ είχε πετύχει στον στόχο του.

προκειμένου να συναντηθεί με τον κύριο σύμμαχό του, Στέφανο Λαζάρεβιτς. Τώρα ο στόχος είχε επιτευχθεί.

Σύμφωνα με τον φιλόσοφο Κωνσταντίνο, ο Στέφανος Λαζάρεβιτς συγκέντρωσε «όλη την στρατιωτική δύναμή του» στο Kruševac, ένα σημείο ακριβώς πέρα από τον Morava, όπου και ο Μεχμέτ συγκέντρωσε τον στρατό του.[572] Όπως έχει αναφερθεί, ο στρατός του Στέφανου περιελάμβανε βοσνιακές και ουγγρικές εφεδρικές δυνάμεις υπό τις διαταγές δικών τους ηγετών όπως ο Sandalj. Ακριβώς για αυτό το σημείο των εξελίξεων ο Κωνσταντίνος γράφει επίσης ότι «όλοι οι ισχυροί αξιωματούχοι του σουλτάνου ήρθαν εκεί, προκειμένου να συνάψουν συνθήκη και να ανταλλάξουν όρκους.»[573]

Ο Neşri που επίσης αναφέρεται στο γεγονός γράφει ότι ο αριθμός του στρατού του Μεχμέτ μεγάλωσε χάρη στην εμφάνιση των εφεδρικών δυνάμεων υπό τις διαταγές του Πασά Yigit, του Barak μπέη, του Σινάν μπέη, και του Εβρενός.[574] Ο Κωνσταντίνος επιβεβαιώνοντας την αφήγηση του Neşri γράφει ότι ο Εβρενός ενώθηκε με τον Μεχμέτ αργότερα και μαζί του υπήρχε άλλος μεγιστάνας ονόματι Bogdan. Αφηγείται επίσης ότι ο Μεχμέτ εμπιστευόμενος τη βοήθεια του Στέφανου Λαζάρεβιτς και των συνοριακών μπέηδων, οι οποίοι αυτομόλησαν από τον στρατόπεδο του Μούσα, επιχείρησε να καταλάβει την πόλη Koprian (Köprülü).[575]

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω στην αφήγηση του Neşri, οι κάτοικοι της Koprian όπως και οι Αδριανοπολίτες αρνήθηκαν να υποταχτούν, αλλά υποσχέθηκαν να δεχτούν την κυριαρχία του Οθωμανού πρίγκιπα, ο οποίος θα νικούσε τον αντίπαλό του στον αγώνα διαδοχής. Έτσι για άλλη μια φορά ο Μεχμέτ υπέκυψε στην επιθυμία των κατοίκων πήρε το στρατό του και έφυγε. Αυτή τη φορά συγκέντρωσε τις δυνάμεις του στην πεδιάδα Ovče Polje. Κατόπιν διέσχισε τα βουνά Černa Gora

572 Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 53.-Ο Ψευδο-Φραντζής, 92.11-15, επιβεβαιώνοντας την αφήγηση του Κωνσταντίνου σε σχέση με την σερβική ενίσχυση στον στρατό του Μεχμέτ προσθέτει ότι και οι Βούλγαροι δεν απέρριψαν το αίτημα του Μεχμέτ και έστειλαν εφεδρικές δυνάμεις στον στρατό του.

573Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 53. Kastritsis, Sons of Bayezid, 192.

574ΟΑ, 98a-98b.-Mz, 138-39.-Neşri, II, 510-511.-Η αφήγηση του Ψευδο-Φραντζή, 92.15-18, επιβεβαιώνει την αυτομολία των αξιωματικών του Μούσα στον στρατό του Μεχμέτ, αλλά διαφέρει στην εξιστόρηση του σε πώς ο Μεχμέτ τους κέρδισε την εύνοια τους: «… ὁ Μεεμέτης ἀπατήσας μετὰ χρημάτων πολλοὺς τῶν πρώτων στραηγοὺς καὶ κυβερνήτας τοῦ Μωσῆ, ἀφέντες <οὗτοι> αὐτὸν ἔφυγον πρὸς τὸν Μεεμέτην.».-Ο Δούκας, 131.7-21, αναφερεται στην συνθήκη του Μεχμέτ με τον Μανουήλ. Όπως γράφει ο Δούκας ότι πριν την τελική μάχη εναντίον του Μούσα, ο Μεχμέτ απευθύνθηκε προς τον αυτοκράτορα ως άγιο πατέρα και εξήλθε από την Πόλη με ενίσχυση τω βυζαντινών δυνάμεων. Ο Δούκας αποσιωπά για υλική ενίσχυση στον στρατό του Μεχμέτ άλλων Χριστιανών ηγεμόνων.

575Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 54.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 193, υποθέτει ότι οι κάτοικοι της Koprian ήταν πιθανώς Μουσουλμάνοι, διότι, όπως είδαμε λίγο πάνω, σύμφωνα με τον φιλόσοφο Κωνσταντίνο, ο Μούσα είχε σκοτώσει και είχε απελάσει τους κατοίκους της και επανακτήσει την πόλη.

(Μαυροβούνιο), που χωρίζουν τον Κόσοβο από τη Μακεδονία. Ο Κωνσταντίνος πληροφορεί ότι αφού εισήλθε από αυτά τα βουνά, ο Στέφανος Λαζάρεβιτς προσχώρησε με το στρατό του στον Μεχμέτ. Ο Κωνσταντίνος αναφέρει επίσης ότι ο Στέφανος διόρισε και τον ανιψιό του Γεώργιο Βράνκοβιτς, ως τον διοικητή του εν λόγω στρατού. Ο χρονογράφος προσθέτει επίσης ότι στην διοίκηση των στρατευμάτων του Βράνκοβιτς μετείχε και ο Čelnik Radič, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως εξαιρετικά γενναίος και έξυπνος άνδρας.[576]

Οι πληροφορίες του Κωνσταντίνου έρχονται σε αντίθεση με εκείνες του Neşri, διότι το σερβικό χρονικό υπονοεί ότι ο Στέφανος Λαζάρεβιτς ήταν παρών στη μάχη του Τσαμούρλου. Ο Neşri ωστόσο αναφέρεται στην υποστήριξη του Γεώργιου Βράνκοβιτς (Bulk-oğlu). Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος γράφει ότι από ό,τι φαίνεται, ο Μεχμέτ και ο στρατός του ήταν ακόμη στα βουνά του Μαυροβουνίου, όταν έπεσαν σε ενέδρα του Μούσα. Ωστόσο η ενέδρα του Μούσα απέτυχε διότι ο Μεχμέτ και ο στρατός του κατάφεραν να περάσουν σώοι.[577]

Κατά τον Neşri αφού ο Μεχμέτ Τσελεμπή εισήλθε στη Μακεδονία, ο Βυζαντινός διοικητής της Θεσσαλονίκης παραχώρησε σε εκείνον ενισχύσεις. Ο Neşri αποκαλεί λανθασμένα τον κυβερνήτη ως Kör Tekvur-oğlu (δηλ. «γιο του τυφλού Βυζαντινού διοικητή»).[578] Αυτός ο κυβερνήτης δεν ήταν ο Ιωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος, όπως θα μπορούσε να υπονοηθεί, διότι, όπως ξέρουμε, ο Ιωάννης Ζ΄ είχε ήδη πεθάνει το 1408.[579]

Σύμφωνα με τον Neşri, κοντά στην μακεδονική πόλη Kör Tekvūr-ili, ο Hamza, δηλαδή ο αδελφός του Cüneyd της Σμύρνης, συμμετείχε με πεντακόσιους ιππείς του στον στρατό του Μεχμέτ. Ο Hamza μπέης πληροφόρησε τον Μεχμέτ ότι δεν απέμειναν πλέον μπέηδες που δεν είχαν εγκαταλείψει την πλευρά του

576Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 54.-Για τον Čelnik Radić, βλ. Ε. Ζαχαριάδου, "Čelnik Radić," 383-97.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 193 και σημ. 85.

577Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 53.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 193, πιθανολογεί ότι ο Neşri θέλησε να παρουσιάσει όλους τους Χριστιανούς ηγέτες της Ρούμελης μόνο ως πιστούς υπηρέτες του σουλτάνου Μεχμέτ Τσελεμπή, διότι δεν θα άρμοζε να φαίνεται ένας από τους σημαντικότερους Χριστιανούς ευγενείς ως κάποιος που είχε σημαντικότερο βάρος στην υπόθεση.

578 OA, 98b-99b.-Mz, 139.-Neşri, II, 510-511.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 193.

579Βλ. Συμεών της Θεσσαλονίκης, 48, 120-21 και σημ. 76.-Βλ. Επίσης Nevra Necipoğlu, Byzantium Ottomans and Latins, 61.-Ο Kastritsis, Sons of Bayezid, 256, υποστηρίζει ότι αντιθέτως, εκείνο το διάστημα κυβερνήτης της Θεσσαλονίκης ήταν ο νεαρός Ανδρόνικος, γιος του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου, και διοικούσε την πόλη υπό την εποπτεία του Δημητρίου Λάσκαρη Λεοντάρη, του αντιβασιλέα του. Αυτό διότι ο στρατιωτικός διοικητής από την Θεσσαλονίκη, ο οποίος ενώθηκε με τον Μεχμέτ ενάντια στον Μούσα πρέπει να ήταν ίδιος ο Λεοντάρης, ένας έμπειρος στρατηγός, ο οποίος είχε εποπτεύσει την επιστροφή της Θεσσαλονίκης στο Βυζάντιο το 1403.

Μούσα.[580]Αφού ο Μεχμέτ και ο στρατός του έφυγαν από την περιοχή της Θεσσαλονίκης, πέρασαν από τον Harcabolı κατευθύνθηκαν προς Βορρά κατά μήκος του Νέστου ποταμού (Karasu). Στρατοπέδευσαν στην πεδιάδα Alaeddin-oğlı και έφθασαν τελικά στο Τσαμούρλου (Samokov) νότια από την Σόφια. Ο Μούσα και ο στρατός του στρατοπέδευσαν στην ανατολική του πλευρά, στο İhtiman. Εκείνο το διάστημα, μερικοί από λίγους απομείναντες μπέηδες του Μούσα τον πρόδωσαν, και αυτός τιμώρησε δύο από αυτούς, τον Tamacı-oğlı και τον Savcı-oğlı, φυλακίζοντάς τους. Λόγω αυτού του γεγονότος, οι υπόλοιποι μπέηδες θύμωσαν με τον Μούσα και άρχισαν να αυτομολούν προς τον Μεχμέτ.[581]

Ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος γράφει ότι ο στρατός του Μεχμέτ στρατοπέδευσε στην όχθη του ποταμού Iskur, στην πλαγιά του όρους Vitoša. Όταν ο Μούσα, ο οποίος είχε στρατοπεδεύσει κοντά στο Štiponje, είδε τις δυνάμεις του να συγκρούονται με εκείνες του Μεχμέτ, δεν μπόρεσε να κρατηθεί στην θέση του. Επιτέθηκε στον στρατό του Μεχμέτ και ανάγκασε το σερβικό τμήμα να υποχωρήσει. Ο Γεώργιος Βράνκοβιτς όμως έφθασε με ενισχύσεις και απέκλεισε τον Μούσα. Έτσι εξανάγκασε τον Μούσα να φύγει προς την κατεύθυνση του ποταμού Iskur, όπου αργότερα πιάστηκε και εκτελέστηκε με στραγγαλισμό.[582]

Ο Neşri περιγράφει τα γεγονότα με τον δικό του τρόπο και σειρά. Σύμφωνα με τον χρονογράφο, αφού ο στρατός του Μεχμέτ στρατοπέδευσε στην πεδιάδα του Τσαμούρλου για δύο ημέρες, δέχτηκε επίθεση από τον Μούσα. Στην επίθεση του Μούσα συμμετείχαν οι «Μογγόλοι» και επτά χιλιάδες Γενίτσαροι.[583]

Στη συνέχεια ο Μούσα δεν μπόρεσε να αντισταθεί στον μεγαλύτερο στρατό του Μεχμέτ, περικυκλώθηκε από τους Τουρκομάνους και Τατάρους στρατιώτες του Μεχμέτ και αναγκάστηκε να φύγει. Ωστόσο το άλογό του βυθίστηκε σε έναν λασπώδη ορυζώνα. Εκεί ο Μούσα συνελήφθη από τον Βαγιαζήτ Πασά, τον Μιχάλ-ογλου και τον Barak μπέη. Όπως υποστηρίζει ο Neşri, ο Μούσα στραγγαλίστηκε επί τόπου από τον Balta-oğlı, έναν μπέη του Μεχμέτ.[584]

580 OA, 99b.-Mz, 139-40.-Neşri, II, 510-513.
581OA, 99b-100a.-Mz, 139-40.-Neşri, II, 512-513.
582Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 54.
583O Kastritsis, Sons of Bayezid, 194, πιθανολογεί ότι αυτοί ήταν Τούρκοι και Τατάροι της Βλαχίας.
584OA, 100a-01b.-Mz, 140-41.-Neşri, II, 514-515.-O Kastritsis, Sons of Bayezid, 194, υποστηρίζει ότι αυτό το κομμάτι της αφήγησης του Neşri είναι ένα απίθανο σενάριο, αλλά εξυπηρετεί πολύ καλά στους αφηγηματικούς στόχους του χρονογράφου.

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ:
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

1. Σχέσεις Μεχμέτ Α΄ (1413-1421) και χριστιανικών δυνάμεων

Ο Μεχμέτ, αφού εξουδετέρωσε τον αδελφό του Μούσα στο Τσαμούρλου (1413), ανέβηκε στον οθωμανικό θρόνο ως μόνος ηγεμόνας στην Αδριανούπολη. Με την άνοδό του άρχισε μια νέα φάση στην οθωμανική ιστορία. Ο Μεχμέτ ένωσε το δυτικό και το ανατολικό τμήμα του κράτους με αποτέλεσμα να επανιδρυθεί το συγκεντρωτικό κράτος του Βαγιαζήτ.[585] Τέλη Ιουλίου του 1413 ο Μεχμέτ εισήλθε στην Προύσα.

Η άνοδος του Μεχμέτ Α΄ είχε σημασία και για τους Βυζαντινούς όσο και για τις άλλες δυνάμεις των Βαλκανίων. Ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β' δεν άργησε να έλθει σε επαφή με τον νέο σουλτάνο. Ο αυτοκράτορας επιδίωκε την υλοποίηση της συμφωνίας που είχε κλείσει με τον Μεχμέτ πριν από την τελική αναμέτρησή του εναντίον του αδελφού του Μούσα. Ο Βυζαντινός πρέσβης πήγε στην Προύσα, όπου βρήκε τον σουλτάνο. Οι διαπραγματεύσεις ειρήνης με τους πρέσβεις του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ και των Βαλκανίων ηγεμόνων κράτησαν έως τα τέλη του 1413.

Ο Δούκας παραδίδει λεπτομερείς πληροφορίες για τις συνθήκες, στις οποίες βρίσκονταν οι Οθωμανοί μετά την μάχη της Άγκυρας. Ειδικά για την περίοδο αυτή γράφει ότι ο Μανουήλ Β', όταν ενημερώθηκε για την νίκη και άνοδο του Μεχμέτ στον οθωμανικό θρόνο, έστειλε πρέσβη στην αυλή του τελευταίου. Ο αυτοκράτορας υπενθύμισε στον πρίγκιπα την αποτελεσματική υποστήριξή που του παρέσχε κατά την τελευταία αναμέτρησή του εναντίον του αντιπάλου του Μούσα. Του θύμισε επίσης τους όρους της σύμβασης που είχαν συνάψει και του ζήτησε να εκπληρώσει τις υποσχέσεις που είχε δώσει. Απαίτησε δηλαδή από τον σουλτάνο να επιστρέψει τα βυζαντινά εδάφη, που είχαν περιέλθει στον Μούσα. Όπως αφηγείται ο Δούκας, ο Μεχμέτ αντιμετώπισε ευνοϊκά τον Βυζαντινό πρέσβη και κράτησε τον λόγο του. Συμφώνησε με τον Βυζαντινό πρέσβη μια συνθήκη, μέσω της οποίας «παραχωρούσε όλα τα εδάφη που περιλάμβαναν και τα φρούρια που αυτός ήλεγχε στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, τα χωριά και τα φρούρια της Θεσσαλίας και εκείνα που κατείχε στα παράλια της Προποντίδας», τα οποία ανήκαν στο Βυζάντιο σύμφωνα με τη συνθήκη της Καλλίπολης του 1403. Ο Μεχμέτ ζήτησε επίσης από τον πρέσβη να διαβιβάσει στον αυτοκράτορα την καλή του θέληση. Επί πλέον απευθύνθηκε στον Μανουήλ Β' ως «πατέρα, αυτοκράτορα των Ρωμαίων», στον οποίο ορκίστηκε ότι από εκεί και πέρα «θα [του] έμενε πιστός όπως ένας γιος προς τον πατέρα».[586]

---

585 C. Imber, The Ottoman Empire, 73-75.

586 Δούκας, 133.7-18.- Jirecek, Geschichte 151.-Ο Imber, Ottoman Empire, 76, υποστηρίζει ότι αυτοί οι όροι αποδεικνύουν την σύναψη μιας νέας συνθήκης, η οποία αποτελεί την επικύρωση των βυζαντινών προτάσεων της συνθήκης της Καλλιπόλεως του 1403.-Το κείμενο μιας τέτοιας συνθήκης

Όπως μαθαίνουμε από τον Δούκα, ο Μεχμέτ δέχτηκε επίσης με φιλειρηνική διάθεση τους πρέσβεις των υποτελών ηγετών της Βλαχίας, της Βουλγαρίας, του δεσπότη των Ιωαννίνων Καρόλου Τόκκου, του δεσπότη του Μορέως Θεοδώρου Β΄ και του Centurione Ζαχαρία, Λατίνου πρίγκιπα της Αχαΐας, και άλλες χριστιανικές αποστολές των Βαλκάνιων ηγετών. Ο Μεχμέτ επανέλαβε την επιθυμία του να διατηρήσει την ειρήνη με τους ηγεμόνες αυτούς και δεν ξέχασε να δείξει στους Χριστιανούς υποστηρικτές του την ευγνωμοσύνη του για την βοήθειά τους.[587] Επιπλέον δεν ξέχασε τον Στέφανο Λαζάρεβιτς, ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επιτυχίες του εναντίον του Μούσα. Σαν έκφραση της ευγνωμοσύνης του παρέδωσε στον δεσπότη Στέφανο το κάστρο Kaprian της Ναϊσσού (Niš) και την περιοχή Znepolje, δηλαδή τα εδάφη ανάμεσα στην Ναϊσσό και τη Σόφια (Serdica).[588] Ο Δούκας γράφει ότι στην Προύσα εμφανίστηκε επίσης η αποστολή της Βουλγαρίας, η οποία δεν ήταν πια ανεξάρτητο κράτος.[589]

Μολονότι όλες αυτές οι χώρες που είχαν απειληθεί από την οθωμανική επέκταση στο παρελθόν γνώριζαν ότι θα αντιμετώπιζαν και άλλες απειλές στο μέλλον, ωστόσο, χρειάζονταν την ειρήνη με τον Μεχμέτ, ώστε να αφοσιωθούν στα δικά τους εσωτερικά προβλήματα. Έτσι το Βυζάντιο και τα άλλα χριστιανικά κράτη βρίσκονταν και πάλι σε ειρήνη με τους Οθωμανούς από την εποχή της επικράτησης του Σουλεϊμάν Τσελεμπή.

Ωστόσο η ειρήνη ήταν απαραίτητη και για τον Μεχμέτ. Εκείνο το διάστημα ο Μεχμέτ έπρεπε να ενεργήσει με ιδιαίτερη προσοχή και να αποφύγει αντιπαραθέσεις με τις χριστιανικές δυνάμεις. Κάθε δράση του Μεχμέτ είχε μεγάλη σημασία, διότι η κυριαρχία του δεν είχε ακόμη σταθεροποιηθεί εντελώς ούτε στην Ανατολία ούτε στα Βαλκάνια. Με αυτήν την λογική, προτού στραφεί εκ νέου εναντίον των Χριστιανών χρειάστηκε πρώτα να εξασφαλίσει τα νώτα του στην Ανατολία, όπου η ενότητα του κράτους καθώς και η ισχύς και το κύρος των Οθωμανών είχαν χαθεί καθ'όλη τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Οι ενέργειες του Μεχμέτ θα μελετηθούν αναλυτικά παρακάτω.

Επιστρέφοντας στις σχέσεις του Μεχμέτ με τους Χριστιανούς, αξίζει να σημειωθεί ότι όταν ο Μεχμέτ φιλοξενούσε στην Προύσα τους εκπροσώπους των χριστιανικών κρατών,

---

δεν διασώθηκε.-Βλ. Dölger, Regesten V, 98, σημ. 3334.-βλ. σημ. 3332..-Για άλλες αναφορές και μια γενική εκτίμηση της αλλαγής της κατάστασης, βλ. Barker, Manuel II, 288 κ.ε.-Balfour, Symeon, 126.

587Δούκας, 133.19-25.-Setton, II, 6.

588Σύμφωνα με τον Φιλόσοφο Κωνσταντίνο αυτή η αποστολή στάλτηκε από τον Στέφανο Λαζάρεβιτς στον Μεχμέτ, ο οποίος εκχώρησε στον Στέφανο το φρούριο του Chuprijan και εδάφη μεταξύ Βράντζε και Σόφια.-Η ειρήνη μεταξύ του Μεχμέτ και του Στέφανου επιβεβαιώνεται επίσης από τρεις επιστολές της Ραγούζας (του 1414, του 1415 και 1416). βλ. St.Stanojevic, «Biographie» 453.-Ο Imber, Ottoman Empire, 76, επισημαίνει ότι η αναφορά του Δούκα στην σερβική αποστολή φαίνεται αληθινή, διότι επίσης ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος αναφέρεται σε μια πρεσβεία μεταξύ δύο πλευρών με αποτέλεσμα να επικρατήσει ειρήνη από το 1413 και μετά. Βλ. επίσης Jirecek, Geschichte 151 και Filipovič, 510, σημ. 710.

589Ο Imber, Ottoman Empire, 76, θεωρεί ότι η αφήγηση του Βυζαντινού ιστορικού για την βουλγαρική αποστολή υποδηλώνει ότι ο Δούκας κάνει απλά υποθέσεις για τα γεγονότα.

έφτασαν και οι πρεσβείες των Βενετών και των βενετικών κτήσεων. Ωστόσο παρά τις προσπάθειές τους οι βενετικές προσδοκίες για ειρήνη δεν πραγματοποιήθηκαν. Η στάση του Μεχμέτ απέναντι στους Βενετούς υπήρξε τελείως αρνητική και έτσι οι σχέσεις των δύο πλευρών παρέμειναν τεταμένες, χωρίς να καταλήξουν για αρκετό καιρό σε συμφωνία ειρήνης.[590]

Οι λόγοι του νεαρού σουλτάνου ήταν απλοί. Καθ'όλη τη διάρκεια της οθωμανικής διαμάχης, η Βενετία είχε κατορθώσει να επεκτείνει τον έλεγχό της στην Ήπειρο, την Αλβανία και την Πελοπόννησο. Οι διαπραγματεύσεις των Βενετών πρέσβεων προκειμένου να φθάσουν σε συμφωνία με τον Μεχμέτ υπήρξαν ανεπιτυχείς. Η Βενετία επιδίωκε να συνάψει μια ανεξάρτητη (από τους Βυζαντινούς) συνθήκη με τους Οθωμανούς. Γι' αυτό το λόγο, τον Ιούνιο του 1414 διέταξε τον Φραγκίσκο Φοσκαρίνι, βάΐλο της Κωνσταντινούπολης, να εξασφαλίσει την ανανέωση της συνθήκης, που είχε συναφθεί με τον Μούσα, εξαιρώντας τους όρους σχετικά με την Πάτρα, η οποία είχε επιστραφεί στην κατοχή του Λατίνου αρχιεπισκόπου της πόλης. Επιπλέον, ο Φραγκίσκος έπρεπε να διαπραγματευτεί την κατάργηση του φόρου για τις βενετικές κτήσεις της Αλβανίας. Αποστολή είχε επίσης να παρακινήσει τον εμίρη του Μεντεσέ και τον εμίρη του Αϊδινίου να επιδιώξουν την σύναψη συνθήκης με τον Μεχμέτ και μια πιθανή ανανέωση των ορών υποτέλειάς τους. Η Βενετία υπολόγιζε ότι με μια τέτοια συνθήκη των εμίρηδων ο Μεχμέτ θα απέτρεπε επιθέσεις τους εναντίον της βενετικής ναυτιλίας.[591]

2. Ενέργειες του αυτοκράτορα Μανουήλ στον Μορέα. Εντάσεις στις σχέσεις με τους Οθωμανούς (1414-1416)

Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ παρά την ειρήνη που είχε συνάψει με τον Μεχμέτ Α΄, θέλησε να εκμεταλλευτεί την διαφορά των Βενετών με τον Μεχμέτ και να παρακινήσει τους Βενετούς σε μια Σταυροφορία. Γι' αυτό το λόγο στα τέλη του 1413 έστειλε μια αποστολή στην Βενετία για να εξασφαλίσει οικονομική ενίσχυση εναντίον των Οθωμανών. Παρά την προσπάθειά του όμως ο Μανουήλ απέτυχε. Τον Ιανουάριο του 1414 η Βενετία του έδωσε την απάντησή της δηλώνοντας ότι θα ακολουθούσε τους άλλους χριστιανούς ηγεμόνες, εάν έδιναν βοήθεια στο Βυζάντιο.[592] Στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε, ώσπου να πάρει ο

590Setton, 6.
591Imber, Ottoman Empire, 76-77.
592 Imber, Ottoman Empire 76-77.

αυτοκράτορας την ανωτέρω αρνητική απάντηση, οι βενετικές κτήσεις στην Εύβοια δέχτηκαν επιθέσεις του οθωμανικού στόλου της Καλλιπόλεως.[593]

Εκτός από τις διπλωματικές επαφές με την Βενετία, ο Μανουήλ Β' αποφάσισε να λάβει μέτρα για την ασφάλεια των ευρωπαϊκών του κτήσεων. Στις 25 Ιουλίου 1414 έφυγε με πλοίο από την Κωνσταντινούπολη για την Πελοπόννησο.[594] Όμως δεν κατευθύνθηκε αμέσως προς τα εκεί, αλλά έκανε δύο σημαντικές στάσεις στη νήσο Θάσο, που την επανέφερε στην κυριαρχία του Βυζαντίου[595], και μετά τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους κατευθύνθηκε προς την Θεσσαλονίκη.[596] Έφθασε στην μακεδονική πόλη στις 28 Νοεμβρίου του 1414.[597] Ο αυτοκράτορας αφιέρωσε όλο το χρόνο του στις υποθέσεις της Θεσσαλονίκης και ανέθεσε στον τριτότοκο γιό του Ανδρόνικο την διοίκηση της πόλης. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην πόλη ασχολήθηκε επίσης με αιτήματα και ανάγκες των μοναστηριών του Αγίου Όρους.[598]

Προς τα τέλη του χειμώνα του 1415 είχε ολοκληρώσει πια τα ζητήματα της Θεσσαλονίκης και έπλευσε προς τον βυζαντινό Μοριά.[599] Καθ' οδόν σταμάτησε στην βενετική παροικία της Εύβοιας, όπου φιλοξενήθηκε από τον Βενετό βάιλο.[600]

Ο Μανουήλ έφθασε στην Πελοπόννησο την Μεγάλη Παρασκευή στις 29 Μαρτίου του 1415, όπως μας πληροφορούν ο Σφραντζής και ένα βραχύ χρονικό. Αποβιβάστηκε στο λιμάνι των Κεχρεών στον Σαρωνικό Κόλπο 4-5 χλμ. μακριά από

593Για την επίθεση του βενετικού στόλου βλ. Imber, 76-77.-Ο İnalcık, Mehemmed I» 975-978, επισημαίνει ότι οι επαφές μεταξύ Βυζαντίου και Βενετίας ενόχλησαν τους Οθωμανούς. Γι'αυτό το λόγο, η αύξηση της οθωμανικής πειρατικής δραστηριότητας στο Αιγαίο πρέπει να εξεταστεί λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις σχέσεις.

594Ο Σφραντζής χρονολογεί εσφαλμένα το ταξίδι του Μανουήλ στο 1413.-Για την συζήτηση σχετικά με την χρονολογία του γεγονότος στο 1414 βλ. J.W.Barker, Manuel II, 298, σημ. 9.-Βλ. επίσης Loenertz, Epitre, 204-296.

595Για τις δραστηριότητες του Μανουήλ στη Θάσο βλ. J.W.Barker, Manuel II, 299, σημ. 10 και 11.

596Σφραντζής (**Bekker**) 96.-J.W.Barker, Manuel II, 300.

597Η άφιξη του Μανουήλ στην Θεσσαλονίκη χρονολογείται χάρη σε μια επιστολή που έγραψε προς τον βασιλιά της Αραγονίας και τον ενημέρωνε για τις προηγούμενες δράσεις του στη Θάσο. Βλ. F. Dölger, Regesten, αρ. 3343.-Για την επιστολή βλ. J.W.Barker, Manuel II, 333-334. Βλ. επίσης Loenertz, Epitre, 296.

598Για τις δωρεές του αυτοκράτορα στα μοναστήρια του Αγίου Όρους και την σχετική βιβλιογραφία βλ. J.W.Barker, Manuel II, 301, σημ. 14.

599Η αναχώρηση του Μανουήλ προς τον Μοριά αναφέρεται σε μια επιστολή του που απευθύνεται σε δύο μοναχούς του Αγίου Όρους, τους Δαβίδ και Δαμιανό. J.W.Barker, Manuel II, 301.Για το κείμενο της επιστολής του αυτοκράτορα και την σχετική βιβλιογραφία βλ. του ίδιου, 302-308 και σημ. 15.

600 Στην παραμονή του αυτοκράτορα στην Εύβοια αναφέρονται βενετικά έγγραφα, τα οποία μας ενημερώνουν ότι η βενετική σύγκλητος έδωσε στους εκπροσώπους της εντολή σε σχέση με τα έξοδα φιλοξενίας του αυτοκράτορα. Βλ.J.W.Barker, Manuel II, 310, σημ. 16.-Ζακυθηνός, Despotat, I, 168.-Για τις ανησυχίες της βενετικής συγκλήτου λόγω της παρουσίας του αυτοκράτορα στην Πελοπόννησο βλ. F. Thiriet, Regestes, II, αρ. 1578, σ. 135.- Βλ. επίσης Miller, The Latins in the Levant, 377.-Ζακυθηνός, Despotat, I, 172.

τον Ισθμό.[601] Σκοπός της επίσκεψης του αυτοκράτορα ήταν η ανοικοδόμηση των τειχών του Εξαμιλίου,[602] κάτι που ήθελε ήδη από την προηγούμενη παραμονή του στο Δεσποτάτο του Μυστρά το 1408. Τότε την διοίκηση του Μυστρά πρωτεύουσας του δεσποτάτου είχε αναλάβει από το 1407 ο γιος του αυτοκράτορα, ο Θεόδωρος Β΄.[603] Ο αυτοκράτορας ήθελε να ενισχύσει την ασφάλεια του δεσποτάτου του Μορέως, καθώς οι Τούρκοι επιδρομείς με τις επιθέσεις τους το είχαν αποδυναμώσει. Τον Απρίλιο του 1415 έδωσε εντολή για την ανοικοδόμηση των τειχών. Ο αυτοκράτορας Μανουήλ ύψωσε τα φημισμένα τείχη μέσα σε 25 μέρες ενισχύοντάς τα με 153 πύργους και δύο κάστρα.[604]

Το έργο του Μανουήλ Β΄, όπως περιγράφει ο ίδιος σε επιστολή του προκάλεσε την οθωμανική αντίδραση, καθώς εξοργίστηκε ιδιαίτερα ο γιος του Μεχμέτ, ο Μουράτ. Όπως όμως μας πληροφορεί ο Μανουήλ Β΄, ο πρίγκιπας δεν τόλμησε να παραβιάσει τον όρκο που είχε δώσει ο πατέρας του.[605]

Κατά το χρονικό αυτό διάστημα ο Μανουήλ Β΄ επικοινώνησε με την Βενετία με σκοπό να τους ενημερώσει για το έργο του. Πραγματικός σκοπός του ήταν να εξασφαλίσει υλική βοήθεια και βενετικές στρατιωτικές ενισχύσεις εναντίον των Οθωμανών. Όμως για άλλη μια φορά η Βενετία δεν ανταποκρίθηκε στα αιτήματα του αυτοκράτορα και αρκέστηκε να τον συγχαρεί για την κατασκευή των τειχών επισημαίνοντας την σημασία τους για τα συμφέροντα των Χριστιανών. Προσέφερε στον αυτοκράτορα μόνο βενετική βοήθεια για τη μεταφορά του ίδιου και των γιων του στην βυζαντινή πρωτεύουσα και αντίστροφα.[606] Πρόσταξε τους εκπροσώπους της

601Σφραντζής (Bekker) 107: «τῶ κγω ἔτει μαρτίῳ γὰρ ἔσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεχρεῶν ὀνομαζομένω καὶ τῇ ἡ τοῦ ἀπριλίου μηνὸς ἦρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸ δὴ τὸ Ἐξαμίλιον...».

602 Για τα τείχη του Εξαμιλίου βλ. Barker, Manuel II, 311, σημ. 19.

603Βλ. Barker, Manuel II, σ. 277-278.

604Βρ. Χρ. 32, παρ. 33, σ. 234: «τῷ ,ςϡκγ', ἤτοι εἰς τὰ ,αυιε', ἦλθε κὺρ Μανουήλ βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος καὶ ἔκτισε τὸ Ἐξαμίλιον.».-Βρ. Χρ. 33, παρ. 26, σ. 246-247: «ἐν ἔτει ,ςϡκγ' ἤρξατο κτίζειν τὸ Ἐξαμιλίου ὁ αὐτος βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ. Ἔτους ,ς κγ' ἦλθεν κὺρ Μανουήλ ὁ βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος (μηνὶ μαρτίῳ λ', ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου) καὶ ἔκτισεν τὸ Ἐξαμίλιον, μηνὶ μαΐῳ.».-Βρ. Χρ. 36, παρ. 13 σ. 292.-Βρ. Χρ. 42 παρ. 5, σ. 321.-Σφραντζής (Bekker) 108-109 χρονολογεί την έναρξη της κατασκευής των τειχών στις 8 Απριλίου.-Ο Χαλκοκονδύλης, Ι 172-173, συγχέει αυτήν την παρουσία του στο Δεσποτάτο με εκείνη του 1408.-Ο Δούκας, 139, είναι ο μόνος Βυζαντινός ιστορικός που αγνοεί την κτίση αυτών των τειχών.-Ένα βενετικό έγγραφο χρονολογεί την ολοκλήρωση της κατασκευή στις 28 Μαρτίου 1415. Βλ. Jorga, Notes et extraits, I, 233, σημ. 1.-Ο Barker, Chronology, 48-55, αποκλείει την ανωτέρω ημερομηνία.

605Για την επιστολή του Μανουήλ προς τους ιερείς Δαβίδ και Δαμιανό όπου περιγράφει την αντίδραση των Οθωμανών στην οικοδόμηση των τειχών βλέπε τον Barker, Manuel II, σ. 308.-Βλ. Dennis, Letters of Manuel, 213-217.

606 Dölger, Regesten, αρ. 3351, σ. 102.-N.Jorga, Notes et extraits, I, 232-233.-F.Thiriet, Regestes, II, αρ. 1583, σ. 136.-Βλ. επίσης Barker, Manuel II, 314, σημ. 23.

να συμπαρασταθούν στους Βυζαντινούς μόνο σε περίπτωση οθωμανικής επίθεσης εναντίον των ανοικοδομηθέντων τειχών.[607]

Ωστόσο, το Εξαμίλι δεν ήταν η μόνη ελπίδα του Μανουήλ για την υπεράσπιση της Πελοποννήσου. Εκτός από τις επαφές που είχε από το 1414 με τη Βενετία, το 1416 απέστειλε εκπροσώπους στην Σύνοδο της Κωνσταντίας, με στόχο την ένωση των Εκκλησιών και την οργάνωση σταυροφορίας.[608] Μέχρι να φθάσει η πολυπόθητη βοήθεια από την Δύση, ο Μανουήλ Β΄ ήταν ολομόναχος απέναντι στον «πολέμιο θήρα» δηλαδή τον μεγαλύτερο εχθρό του, τον Μεχμέτ, όπως περιγράφει ο ίδιος στην επιστολή του. Ο αυτοκράτορας χρειάστηκε να επιβάλει φόρους στους κατοίκους του δεσποτάτου για την κατασκευή των τειχών. Ο ίδιος κάνει λόγο για κατοίκους του δεσποτάτου που διέφυγαν στις βενετικές κτήσεις. Ο αυτοκράτορας ζήτησε από τις βενετικές αρχές την επιστροφή των φυγάδων.[609] Ο Μανουήλ Β΄ τότε αναγκάστηκε να εμπιστευτεί την ασφάλεια των τειχών στους «πολεμοχαρείς» Αλβανούς που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή από τον αδελφό του Θεόδωρο.[610]

Εκείνο το διάστημα ο αυτοκράτορας έπρεπε να λύσει και άλλα προβλήματα. Βρέθηκε αντιμέτωπος με τις αντιδράσεις των τοπικών αρχόντων του Μορέως,[611] που δεν ήθελαν να συμμετάσχουν χρηματικά στην ανοικοδόμηση του Εξαμιλίου. Αρνήθηκαν επίσης στην ιδέα της υποταγής τους σε μια διοίκηση σταθερότερη με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Τελικά επαναστάτησαν και ο αυτοκράτορας προσπάθησε να τους κατευνάσει συλλαμβάνοντας ορισμένους από τους ηγέτες τους. Όπως αναφέρεται σ' ένα βραχύ χρονικό, οι περισσότεροι από τους άρχοντες συντρίφτηκαν σε μάχη στις 15 Ιουλίου 1415. Τα εδάφη των αρχόντων εν μέρει καταλήφθηκαν. Αρχηγός των επαναστατών ήταν ο Ελιάβουρκος, του οποίου το φρούριο στη Μαντινεία καταλήφθηκε από τον Μανουήλ Β΄.[612] Αφού εξασφάλισε την

607Thiriet, Regestes, II, αρ. 1583, 136.-Για την σημασία μιας ενδεχόμενης οθωμανικής απειλής βλ. Barker, Manuel II, 318 κ.ε.

608Barker, 290-353.-Thiriet, II, αρ. 1592.

609Βλ. Dölger, Regesten, αρ. 3352.-N.Jorga, Notes et extraits, I, 239-240.-F.Thiriet, Regestes, II, αρ. 1592, σ. 138.

610Βλ. Επιτάφιος, Χρυσοστομίδου.-Ζακυθηνός, Despotat, I, 131.-Miller, The Latins in the Levant, 367.

611Ο Μανουήλ αναφέρεται στην επανάσταση των τοπαρχών της Πελοποννήσου. βλ. Loenertz, Epitre, 295.-Για την μετάφραση της επιστολής βλ. Barker, Chronology, σ. 51-52.- Zakythinos, Despotat, I, 170.

612Βρ. Χρ. 33, παρ. 27, σ. 247: «καὶ [ο Μανουήλ Β΄] ἐπίασεν τοὺς ἄρχοντες τοὺς Μωραΐτες, ἰουλίῳ ιε'. καὶ [μηνὶ μαρτίῳ λ', ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου] ἐπίασεν τοὺς ἄρχοντας τοῦ Μωρεώς.-Χαλκοκονδύλης Ι, 173.-Για μια σχετική επιστολή του Δημητρίου Χρυσολωρά βλ. Σπ. Λάμπρος Παλαιολόγεια και Παλοποννησιακά, ΙΙΙ, 243.-Για την επιστολή του Μανουήλ Β΄ γραμμένη προς τους μοναχούς Δαβίδ και Δαμιανό του Άθω βλ. επίσης G.Dennis, Letters of Manuel, 213-217.-Για τον Ελιάβουρκο και τη μάχη στην Μαντίνια, βλ. Cronaca dei Tocco, σ. 380, 480.-Βλ. Barker, On the

βυζαντινή διοίκηση στην Πελοπόννησο ο αυτοκράτορας τον Μάρτιο του 1416 επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, αφού εμπιστεύτηκε την διοίκηση του Δεσποτάτου στον γιό του.[613]

Σύμφωνα με τον Barker, διττός ήταν ο σκοπός της επίσκεψης του Μανουήλ στην Πελοπόννησο. Κατ' αρχήν αφορούσε εσωτερικές υποθέσεις, κυρίως όμως εστίαζε σε ένα πράγμα: στην προσπάθειά του να προστατεύσει αυτήν την σημαντική βυζαντινή επικράτεια από την απειλή εξωτερικής εισβολής. Ο αυτοκράτορας προσπαθούσε να προστατευτεί από τον σουλτάνο Μεχμέτ και τους ΄΄λυσσασμένους΄΄ οπαδούς του. Ο ιστορικός επισημαίνει ότι οι ειρηνικές σχέσεις μεταξύ Σουλτάνου και Αυτοκράτορα ήταν επιφανειακές και οι Οθωμανοί Τούρκοι συνέχισαν την εχθρική πολιτική εναντίον της βυζαντινής επικράτειας. Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο Μανουήλ και η Βενετία προέβλεπαν πολύ πιθανές τις οθωμανικές επιθέσεις για τη καταστροφή του Εξαμιλίου. Όπως υποστηρίζει και ο ίδιος ο Μανουήλ σε επιστολή του γνώριζε το σχέδιο του σουλτάνου, ο οποίος δεν αντιστάθηκε στην ανοικοδόμηση των τειχών, διότι δεν πίστευε ότι ο αυτοκράτορας θα κατάφερνε να την τελειώσει. Πράγματι, αργότερα ο Μεχμέτ κινήθηκε εναντίον του Μανουήλ προκειμένου να τον τιμωρήσει για το επίτευγμά του.[614] Ο Μανουήλ επίσης γνώριζε τον κίνδυνο που θα αντιμετώπιζε όταν ανέλαβε την ανοικοδόμηση των τειχών, όπως ο ίδιος διευκρινίζει στην επιστολή του. Όμως ήξερε επίσης τι σήμαινε αυτή η προσπάθεια για την ασφάλεια του Μορέως• έτσι διακινδύνεψε την συμφωνία του με τον Μεχμέτ γνωρίζοντας ότι αυτό θα ενοχλούσε τους Οθωμανούς. Κατά τον Barker ο Μανουήλ γνώριζε ότι οι οθωμανικοί στόχοι παρέμεναν απολύτως ίδιοι, και ότι αν και συμφιλιώνονταν προς το παρόν οι Οθωμανοί δεν θα δίσταζαν να εφαρμόσουν την παλαιά εχθρική τους στάση πολιτική αν αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους. Από αυτήν την άποψη ο Μανουήλ δεν ήταν δυνατό να περιμένει να είναι μόνιμη και αξιόπιστη η ειρήνη με τον Μεχμέτ. Έτσι, η ειρήνη ήταν συμφέρουσα, και ο Μανουήλ μπορούσε να την

Chronology, 43-48-Βλ. Zakythinos, Despotat, I, 170-171.-R.J. Loenertz, Epître de Manuel II Paléologue aux moines David et Damien en 1416, Studi bizantini e neoellenici 9 (1957) 294-304.-του ίδιου Pour histoire du Peloponnese, 157.- Barker, Manuel II, 310, σημ. 17.

613 Η ημερομηνία παρέχεται από τον Σφραντζή 108.-Ο Μανουήλ Β΄ αναφέρει την ημερομηνία (25 Μαρτίου 1416) στην επιστολή του προς τον Φερδινάνδο Α' βασιλιά της Αραγονίας. Για την επιστολή βλ. Barker, Manuel II, 334.

614Jorga, Notes et extraits, I, 233, σημ. 2, παραπέμπει σε μια βενετική πηγή που μιλάει για ναυτικές προετοιμασίες του Μεχμέτ κατά του Μανουήλ για να πάρει εκδίκηση για την κατασκευή του Εξαμιλίου. Κατά πόσο αυτή η αναφορά είναι αληθινή είναι δύσκολο να εξακριβωθεί, ιδίως ενόψει της μετέπειτα συμμετοχής των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων σε μια μάχη με τους Βενετούς λίγους μήνες αργότερα. Barker, Manuel II, 318-319 και 336, σημ. 72.

αγκαλιάσει καθαρά ως μέσο για να κερδίσει χρόνο και να αποφύγει την καταστροφή, επιδιώκοντας παράλληλα να κάνει ό,τι μπορούσε για να ενδυναμώσει και να ενισχύσει την αυτοκρατορία. Είναι γεγονός ότι η επιφανειακή φιλία διατηρήθηκε και από τους δύο ηγεμόνες. Βέβαια και ο Μεχμέτ επιδίωκε αντίποινα, επέλεξε όμως να τηρήσει τα προσχήματα. Έτσι, αν οι πληροφορίες είναι σωστές, ο σουλτάνος έφθασε στο σημείο να βγει από την Καλλίπολη και να συναντήσει τον αυτοκράτορα που επέστρεφε από τον Μορέα. Αν πιστέψουμε τον Δούκα, ο Μανουήλ υποδέχτηκε τον σουλτάνο στο πλοίο του με εγκαρδιότητα, πριν προχωρήσει προς την Κωνσταντινούπολη.[615] Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι αυτή η επιφανειακή φιλία του Μεχμέτ επέτρεψε στον Μανουήλ να κερδίσει χρόνο και να αναζητήσει την ενίσχυση και υποστήριξη της λατινικής Δύσης. Παρόλο το απογοητευτικό ιστορικό των ανάλογων βυζαντινών διπλωματικών προσπαθειών,[616] αναμφισβήτητα ο Μανουήλ θεωρούσε τον Μεχμέτ πραγματικό εχθρό του και παρέμεινε για ένα διάστημα σε κατάσταση υποκριτικής ειρήνης και φιλίας με τον Μεχμέτ έως ότου έρθει η δυτική βοήθεια.[617]

Στο μεταξύ οι Οθωμανοί θεώρησαν την κατασκευή του Εξαμιλίου ως εχθρική πράξη που στρεφόταν εναντίον τους.[618] Ωστόσο, αν και δεν τους άρεσαν οι εξελίξεις στην Πελοπόννησο, δεν μπορούσαν να δράσουν ενεργά εκεί, αλλά αρκέστηκαν να υποκινήσουν τους εχθρούς των Βυζαντινών, μεταξύ των οποίων ο σημαντικότερος ήταν ο Centurione Zaccaria, κυβερνήτης του λατινικού πριγκιπάτου της Αχαΐας.

615Ο Δούκας, 139, παραμένει η μοναδική πηγή που εξιστορεί ένα τέτοιο γεγονός.-Ο Barker, Manuel II, 320, σημ. 35, θεωρεί εύστοχα ότι στο υπόλοιπο της αφήγησης του Μανουήλ για την επίσκεψη του Μορέως υπάρχει σύγχυση με το ταξίδι του 1408, και αυτή η συγκεκριμένη περιγραφή πιθανώς συγχέεται επίσης με την μεταγενέστερη συνάντηση του Μανουήλ με τον Μεχμέτ το 1421: βλ. Barker, Manuel II σ. 351-352 κ.ε.-το Chron. Barb. 111, 51, επίσης αναφέρεται στην κτίση του Εξαμιλίου από τον Μανουήλ και την πειθαρχία των αρχόντων σ' αυτόν, και στη συνέχεια προσθέτει (1, 29): «Ως εκ τούτου, ο βασιλεύς είχε πολλή αγάπη με τον Σουλτάνο Μεχμέτ.-Ο Barker, Manuel II, 320, σημ. 35, επισημαίνει ότι η αντίδραση του Μεχμέτ στις δραστηριότητες του Μανουήλ στον Μορέα ήταν προφανώς αντίθετη. Ο ιστορικός θεωρεί ότι αυτή η αναφορά του χρονικού πιθανώς αντανακλά ένδειξη φιλίας για τον Μανουήλ το 1416, όπως παρουσιάζεται και από τον Δούκα. Αυτή η αφήγηση θεωρείται ως πραγματικό γεγονός από την σύγχρονη ιστορική έρευνα. Βλ. Jorga, GOR, I, 373.-Pears, The Destruction of the Greek Empire, 151.

616Για τις διπλωματικές επαφές του Μανουήλ Β' με την Δύση μέσω του πρέσβη του Μανουήλ Χρυσολωρά βλ. Barker, Manuel II, 320-338.

617Ο Barker, Manuel II, 339, θεώρησε ότι στην πραγματικότητα αυτή η συμφωνία δεν ήταν τίποτε άλλο παρά να μια ανακωχή, αφού ο στόχος των δύο συμβαλλομένων μερών παρέμεινε να καταστρέψουν ο ένας τον άλλο.

618Ο H. İnalcık, Critica, 251-304, επισημαίνει ότι όλα τα προγεφυρώματα νότια του Δούναβη δεν βρίσκονταν κάτω από τον οθωμανικό έλεγχο. Γι'αυτό το λόγο, οι Οθωμανοί θεώρησαν την κτίση του Εξαμιλίου ως μια διαρκή απειλή για την ασφάλειά τους με αποτέλεσμα να προσπαθήσουν να εξαλείψουν. Έτσι, από την οθωμανική άποψη ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β' με την ανωτέρω πράξη του παραβίαζε την συνθήκη ειρήνης που είχε συνάψει με τον Μεχμέτ Α΄.

Εκμεταλλεύτηκαν την αντι-βυζαντινή στάση των δυνάμεων της Πελοποννήσου, όπως έκαναν και σε άλλες περιπτώσεις.[619]

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο λόγος που ο Μεχμέτ Α' δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει στρατιωτικά τον Μανουήλ Β΄ ήταν ότι εκείνο το διάστημα προσπαθούσε να εξασφαλίσει την οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολία. Οι Τούρκοι εμίρηδες της Ανατολίας εκμεταλλευόμενοι την απουσία του Μεχμέτ Α΄ στην Ρούμελη, όπου συγκρούστηκε με τον Μούσα τα έτη 1411-1413, βρήκαν πρόσφορο το έδαφος να ενδυναμώσουν την θέση τους εις βάρος των Οθωμανών. Η Ανατολία είχε ουσιώδη σημασία για τους Οθωμανούς σουλτάνους, διότι αποτελούσε την πηγή του ανθρώπινου δυναμικού του κράτους τους. Γι' αυτό το λόγο, ο Μεχμέτ Α΄ δεν ακολούθησε την φιλειρηνική στάση που έδειξε στους Χριστιανούς ηγεμόνες, αλλά υιοθέτησε μια εχθρική πολιτική και οργάνωσε εκστρατείες εναντίον των εμίρηδων, προκειμένου να επαναβεβαιώσει την κυριαρχία του καθώς και να τους τιμωρήσει για την βοήθεια είχαν παράσχει στον Μούσα, πράγμα που προκάλεσε την έχθρα των Τούρκων εμίρηδων. Τελικά όμως, το 817/1414, όλη η δυτική Ανατολία υπέκυψε στον Σουλτάνο. Πρώτος στόχος του Μεχμέτ ήταν Σμύρνη. Σύμφωνα με τον Δούκα, ο οποίος αποτελεί την μοναδική πηγή, ο Τζινεήτ (Cüneyd), πρώην εμίρης του Αϊδινίου, είχε προκαλέσει την οργή του Μεχμέτ, γιατί προσάρτησε οθωμανικά εδάφη. Αυτός είχε εξοριστεί παλαιότερα από τον Σουλεϊμάν Τσελεμπή στην Αχρίδα ως κυβερνήτης, και όταν ξέσπασε η διαμάχη μεταξύ του Μεχμέτ και του Μούσα, πήρε το μέρος του τελευταίου. Κατόπιν όμως τον εγκατέλειψε στο πεδίο της μάχης και επέστρεψε στην Σμύρνη. Εκμεταλλευόμενος την απουσία του Μεχμέτ, εκτέλεσε τον Οθωμανό κυβερνήτη της πόλης και ανακήρυξε την ανεξαρτησία του από τους Οθωμανούς. Έτσι επανίδρυσε το πρώην εμιράτο του Αϊδινίου και κατέλαβε την γύρω περιοχή.[620] Ο Δούκας γράφει ότι ο Μεχμέτ, μόλις ανέλαβε την εξουσία στην Αδριανούπολη, προειδοποίησε τον εμίρη και απαίτησε την επιστροφή των εδαφών που είχε κατακτήσει. Όμως ο Τζινεήτ απέρριψε το αίτημά του.[621]

Σύμφωνα με τον Δούκα, όταν ο Μεχμέτ προχώρησε προς την Σμύρνη, οι γειτονικοί ηγέτες εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία και του έδωσαν ενισχύσεις. Οι Ιωαννίτες ιππότες της Ρόδου, οι Γεννουάτες της Παλαιάς και Νέας Φώκαιας, Χίου

619Djuric, Crepuscule, 172.
620Δούκας, 115-19.
621İ.H.Uzunçarşılı, «Mehmed I» İA, 501, υποστηρίζει ότι ο Μεχμέτ Α΄, μόλις πέρασε στην Ανατολία βάδισε πρώτα εναντίον του Τζινεήτ.-Ο Imber, 75-76, χρονολογεί την εκστρατεία του Μεχμέτ εναντίον της Σμύρνης μετά την εκστρατεία του εναντίον του άλλου αντίπαλου εμιράτου, δηλαδή Καραμάν.

και Λέσβου καθώς και οι εμίρηδες του Μεντεσέ και του Γκερμιγιάν παρείχαν ενισχύσεις, διότι παρενοχλούνταν από τις εχθροπραξίες του Τζινεήτ. Μετά από μια πολιορκία δέκα ημερών, ο Τζινεήτ δεν τόλμησε να αναμετρηθεί με τον Μεχμέτ και αναγκάστηκε να διαφύγει εγκαταλείποντας την πόλη στην μητέρα του. Στη συνέχεια, αυτή παρέδωσε την Σμύρνη στον σουλτάνο. Οι διαπραγματεύσεις της μητέρας του με τον Μεχμέτ έσωσαν την ζωή του Τζινεήτ.[622] Ο Μεχμέτ συγχώρεσε τον Τζινεήτ, αλλά και τον υποχρέωσε να αναγνωρίσει την οθωμανική εξουσία. Στην συνέχεια τον διόρισε κυβερνήτη στην Νικόπολη. Έτσι ο Μεχμέτ τον απομάκρυνε με σκοπό να τον καταστήσει ακίνδυνο. Προσάρτησε το εμιράτο του Τζινεήτ στο οθωμανικό κράτος ως σαντζάκι. Στην διοίκηση της Σμύρνης διόρισε τον Αλέξανδρο, γιό του πρώην Βούλγαρου τσάρου του Τινόβου Σισμάν.[623] Ωστόσο, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, ο Τζινεήτ δεν εγκατέλειψε ποτέ την φιλοδοξία του να καταλάβει την πρώην θέση του, την οποία είχε αποκτήσει χάρη στο καθεστώς που δημιουργήθηκε από τον Τιμούρ. Παρέμεινε σε αναμονή, ώσπου να αδράξει την ευκαιρία και να στραφεί εναντίον των Οθωμανών με τελικό σκοπό να επιστρέψει στην Σμύρνη. Κατά τη διάρκεια αυτής της εκστρατείας (1414) ο Μεχμέτ κατεδάφισε το φρούριο της Σμύρνης, που είχαν αρχίσει να κατασκευάζουν οι Ιωαννίτες ιππότες εκ νέου οχυρό. Ο κυβερνήτης του Μεντεσέ επίσης αναγνώρισε την επικυριαρχία του Μεχμέτ.[624]

Μετά την νίκη του στην δυτική Ανατολία, το ίδιο έτος ο Μεχμέτ προχώρησε προς την κεντρική Ανατολία, όπου εκτεινόταν το εμιράτο του Καραμάν. Οι εμίρηδες του Καραμάν είχαν αποδείξει στο παρελθόν ότι ήταν οι πιο επικίνδυνοι εχθροί των Οθωμανών σουλτάνων σε σχέση με τους άλλους Τούρκους εμίρηδες. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας οθωμανικής διαμάχης, ο Μεχμέτ Β΄, εμίρης του Καραμάν, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιοθωμανικών συμμαχιών παρασύροντας και τους άλλους σε ένα κοινό μέτωπο. Και ενώ ο Μεχμέτ αναμετρούνταν με τον Μούσα στην Ρούμελη, ο εμίρης παραβιάζοντας την συνθήκη ειρήνης που είχε συνάψει με τον Μεχμέτ, πολιόρκησε το κάστρο της Προύσας επί σαράντα μέρες. Επιπλέον προκάλεσε μεγάλες καταστροφές με τις λεηλασίες του

622Δούκας, 147.1-5 : «Ἡ δὲ μητὴρ τοῦ Τζινεήτ ἱκετικῶς δυσωποῦσα οὐκ ἐπαύετο, μέχρις οὗ εἰσακουσθεῖσα, ηλευθέρωσε τὸν υἱὸν αὐτης τοῦ θανάτου΄ ὅς καὶ ἐλθὼν καὶ προσκυνήσας τὸν Μαχουμέτ, ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ μηκέτι ατακτειν, αλλα πιστὼς διάγειν ἐν πάσῃ τῇ ζωή αὐτοῦ καὶ κυρίους καὶ δεσπότας ἔχειν καὶ καλεῖν τοὺς ἐκ των Ὀτμάνων καταγομένους, ...».-Ζαχαριάδου, Trade, 88.-Imber, 79, χρονολογικά τοποθετεί αυτή την εκστρατεία μετά την ειρήνη με τον εμίρη του Καραμάν.

623 İ.H.Uzunçarşılı, «Mehmed I» 501.-P.Wittek, Mentesche, 97.

624İ.H.Uzunçarşılı, «Mehmed I» 501.-Wittek, Mentesche, 97.-H. İnalcık, Mehemmed I, 975.-I. Melikoff, «Djunayd» 599.

στρατού του στα περίχωρα της πόλης.[625] Ο εμίρης δεν δίστασε να πυρπολήσει τα κτίσματα στα προάστια της Προύσας.[626] Ως εκ τούτου, ο Μεχμέτ ήθελε να τον τιμωρήσει. Οι οθωμανικές πηγές αναφέρουν ότι πριν φτάσει ο Μεχμέτ, ο εμίρης είχε πληροφορηθεί ότι η σωρός του Μούσα μεταφέρθηκε στην Προύσα, και θέλοντας να βεβαιωθεί για το τέλος της οθωμανικής διαμάχης βρέθηκε στην ταφή του Μούσα, κατά την οποία «έκλαιγε κοιτάζοντας την σωρό. Έπειτα έλυσε την πολιορκία και έφυγε εσπευσμένα για την επικράτειά του» τον Ιούνιο του 1413.[627]

Όπως μας λέγει ο Aşıkpaşazade το 817/818 Εγίρας ο Μεχμέτ συγκέντρωσε τον στρατό του με σκοπό να επιτεθεί εναντίον του εμιράτου του Καραμάν. Προτού επιτεθεί στο Καραμάν, ζήτησε από τον Ισφενδιγιάρ της Κασταμονής εφεδρικές δυνάμεις.[628] Ο εμίρης του Γκερμιγιάν, που πρόσφατα είχε υποταχθεί, διατάχθηκε από τον σουλτάνο να παρέχει εφόδια στον στρατό ως σύμμαχος και υποτελής των Οθωμανών.[629]

Ο Aşıkpaşazade αφηγείται ότι μόλις έφθασαν οι δυνάμεις των εμιράτων, ο οθωμανικός στρατός βάδισε μέσω Seyitgazi (σημερινού Eskişehir) προς το Akşehir του Ικονίου και πολιόρκησε το Ικόνιο. Ο εμίρης Μεχμέτ Β΄ αναγκάστηκε να αποδεχτεί την ήττα του και να επιστρέψει τα κατακτημένα εδάφη στον Μεχμέτ Α΄.[630]

Το 1415 ο εμίρης του Καραμάν ξεσηκώθηκε εκ νέου εναντίον του Μεχμέτ με αποτέλεσμα να υποστεί για άλλη μια φορά οθωμανική επίθεση. Πριν από την εκστρατεία του τον Φεβρουάριο του 1415, ο Μεχμέτ με σκοπό να εμποδίσει μια πιθανή εξωτερική παρέμβαση, έστειλε πρεσβεία με πλούσια δώρα στον Σουλτάνο της Αιγύπτου, ο οποίος θεωρούνταν προστάτης των εμίρηδων του Καραμάν. Τελικά, ο Μεχμέτ νίκησε για δεύτερη φορά τα στρατεύματα του εμίρη Μεχμέτ Β΄, και πολιόρκησε το Ικόνιο (Muharrem 818/13 Μαρτίου-11 Απριλίου 1415). Αιχμαλωτίστηκαν ο εμίρης μπέης και γιός του Μουσταφά. Τα εδάφη του Καραμάν,

---

625Aşıkpaşazade, 151.-Neşrî, II, 516-521.-Oruç b. Âdil, 42.-Şükrullah, vr. 165a.-Behiştî, 79.-İdris Bitlisî, vr. 225a.-Saad al-Din, 182-Âlî, V, 175-176.-Müneccimbaşı, 174.

626Aşıkpaşazade, 151.-Neşrî, II, 518-519.-Sa'ad al-Din, 182, γράφει ότι ο εμίρης του Καραμάν διέταξε επίσης την καταστροφή των κτισμάτων τα οποία βρίσκονταν έξω από την Προύσα.-Lütfi Paşa, 69, σημ. 1, γράφει ότι ο εμίρης του Καραμάν διέταξε να καταστραφεί ο τέμενος που χτίστηκε επι του Ορχάν μπέη.-Πιστεύω ότι εάν καταστράφηκε και ο τάφος του Βαγιαζήτ Α΄ πριν την ενθρόνιση του Μεχμέτ, πρέπει να έγινε σε αυτό το χρονικό διάστημα.

627Aşıkpaşazade, 151-152.-Neşrî, II, 521-525.- Sa'ad al-Din, 182.-Müneccimbaşı, 174.-Imber, 75-76.

628Aşıkpaşazade, 152.-Neşrî, II, 530-31.-Sa'ad al-Din, 184, δεν αναφέρει καμία επίθεση εναντίον αυτού του εμίρη, αλλά γράφει ότι ο Μεχμέτ προσάρτησε το εμιράτο με ειρήνη.

629Neşrî, II, 516-34, γράφει ότι ο Μεχμέτ απαίτησε στρατιωτική ενίσχυση από τους εμίρηδες του Γκερμιγιάν, του Ισφενδιγιάρ και Ντουλκαντίρ.

630Aşıkpaşazade, 153.

όπως Χαμίντ-ili και Sa'id-ili, προσαρτήθηκαν στο οθωμανικό κράτος.[631] Ο Μεχμέτ παρόλο που πολιόρκησε την πρωτεύουσα του εμιράτου Ικόνιο λόγω των καιρικών συνθηκών δεν κατάφερε να καταλάβει την πόλη και την άφησε στον εμίρη.[632]

Ένα χρονικό της οθωμανικής αυλής του 1421 παρέχει μια εντελώς διαφορετική εξιστόρηση των γεγονότων του 1415. Αναφέρεται στην πολιορκία του Ικονίου και έναν κατακλυσμό, ενώ ένα άλλο χρονικό του 1439/40 αναφέρεται στην κατάκτηση της πόλης και στην αιχμαλωσία του εμίρη Μεχμέτ μπέη. Ένα τρίτο χρονικό του 1444/45 κάνει λόγο για την καταστροφή του Ικονίου καθώς και τον κατακλυσμό που κατέστρεψε την γύρω περιοχή.[633] Ο Imber με βάση αυτές τις αναφορές θεωρεί ότι προφανώς μια φυσική καταστροφή διέκοψε την εκστρατεία του Μεχμέτ, αλλά όχι προτού ο εμίρης του Καραμάν ζητήσει επισήμως την ειρήνη, αφού έπεσε αιχμάλωτος στα χέρια των Οθωμανών.[634]

Ο Neşri, ο οποίος γράφει ότι ο Μεχμέτ Α΄ συγχώρεσε τον εμίρη, θέλει να παρουσιάσει τον Μεχμέτ ως άνθρωπο μεγαλόψυχο, και γι'αυτό το λόγο άφησε ελεύθερο τον εμίρη. Σύμφωνα με τον χρονογράφο, ο Μεχμέτ ζήτησε από τον εμίρη να δώσει όρκο ότι δεν θα ενοχλούσε πια τους Μουσουλμάνους.[635] Ωστόσο, σίγουρα ο

631Takvimler, 20, 56.-İnalcık, «Mehemmed I» 975-978. Όσον αφορά την εκστρατεία του Καραμάν ο Aşıkpaşazade διηγείται δύο διαφορετικές εκδοχές. Όπως μαθαίνουμε από την πρώτη εκδοχή (έκδοση του Âlî) ο Μεχμέτ έστειλε τον Βαγιαζήτ Πασά, τον βεζίρη του, και ο στρατός του νίκησε τον εμίρη του Καραμάν. Σύμφωνα με την δεύτερη (έκδοση του Giese), ο στρατός του Μεχμέτ κατατρόπωσε τον εχθρό. Όμως και οι δύο εκδοχές τελειώνουν με τον ίδιο τέλος.-Neşrî, II, 530-533, ακολουθεί την ιστορία του Aşıkpaşazade και γράφει ότι κατά τη διάρκεια της εκστρατείας, ο Μεχμέτ αρρώστησε στην Άγκυρα. Εκεί διαβουλεύτηκε με τους οικείους του και στο τέλος αποφάσισαν όλοι να στείλουν στην αυλή του εμίρη του Καραμάν τον Βαγιαζήτ Πασά, ο οποίος είχε καλή σχέση με τον εμίρη. Ο Βαγιαζήτ βάσει αυτής της φιλίας έστειλε επιστολή στον εμίρη, στην οποία έγραφε «Γιατί κάθεσαι; ο σουλτάνος είναι βαριά άρρωστος. Του έμεινε τελευταία ανάσα. Άφησε αυτήν την συμπεριφορά και με ανδρεία να έρθεις και να σταθείς εκεί που πρέπει». Ο εμίρης πίστεψε στα λόγια του Βαγιαζήτ Πασά και ξεκίνησε προς την αυλή του Μεχμέτ. Ενώ στάθμευσε στην πεδιάδα του Ικονίου προκειμένου να συγκεντρώσει άνδρες για την συνοδεία του, ο Βαγιαζήτ τον πρόλαβε εκεί την νύχτα και τον συνέλαβε στην σκηνή του. Ο Neşrî προσθέτει ότι όταν ο εμίρης του Καραμάν ρώτησε στον Βαγιαζήτ τον λόγο της αιφνιδιαστικής επίθεσης του, ο τελευταίος είπε «λένε ότι η ανδρεία είναι δέκα, αλλά ο δόλος εννέα. Εάν δεν σου έκανα έτσι θα διέφευγες. Τότε δεν θα μπορούσα να σε βρω και θα ντρεπόμουνα ενώπιων του σουλτάνου».-Σύμφωνα με άλλη μια εκδοχή του Aşıkpaşazade, 153, ο εμίρης του Καραμάν δεν έδειξε καμία αντίσταση στην προέλαση του Μεχμέτ. Αντιθέτως, παρατηρώντας τις καταστροφές στα εδάφη του, από τον οθωμανικό στρατό, ο εμίρης αναγκάστηκε να στείλει αποστολή στους αιώνιους αντιπάλους του προκειμένου να ζητήσει συγχώρεση. Τελικά το ζήτημα του εμίρη έγινε δεκτό από τον σουλτάνο με αποτέλεσμα να συναφθεί σύμβαση ειρήνης μεταξύ των δύο πλευρών.-Neşrî, II, 526-531.

632Uzunçarşılı, «Mehmed I» 501.

633Imber, Ottoman Empire 77-78.

634Ο Neşri, II, 533-535, γράφει ότι ο Μεχμέτ μόλις έμαθε τα νέα της σύλληψης του εμίρη του Καραμάν ανάρρωσε σύντομα. Όταν ο Βαγιαζήτ Πασά έφερε τον εμίρη μαζί με τον αδερφό του ενώπιον του, ο εμίρης ζήτησε για άλλη μια φορά συγχώρεση.

635Neşri, II, 533-535, γράφει ότι ο Μεχμέτ συγχώρησε τον εμίρη που έδωσε όρκο ότι δεν θα παρενοχλούσε πια τους Μουσουλμάνους. Ο εμίρης δήλωσε «στις διαταγές σας. Εφ'όσον αυτή η ψυχή βρίσκεται σε αυτό το σώμα, δεν πρόκειται να κοιτάξω στραβά στην χώρα του Οσμάν. Εάν κάνω έτσι

λόγος της συμπεριφοράς του Μεχμέτ δεν ήταν η μεγαλοψυχία, το αντίθετο, δεν ήθελε να προκαλέσει την οργή του Σαχρούχ, θερμόαιμου υιού του Τιμούρ, ο οποίος επιθυμούσε να διατηρήσει το καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στην Ανατολία από τον πατέρα του. Ένα έγγραφο της Ραγούζας της 28 Ιουνίου 1415 μας επιτρέπει να χρονολογήσουμε την εκστρατεία του Μεχμέτ, καθώς αναφέρει ότι «ο ηγεμόνας των Τούρκων πολεμούσε εναντίον του Καραμάν».[636]

Οι οθωμανικές πηγές γράφουν ότι ο Μεχμέτ από το Καραμάν βάδισε προς τα εδάφη του εμιράτου Τζαντάρ. Όμως εκεί πληροφορήθηκε ότι ο εμίρης του Καραμάν προσπάθησε να ανακαταλάβει τα εδάφη που έχασε. Γύρισε εκ νέου πίσω και κατατρόπωσε για δεύτερη φορά τον αντίπαλο στρατό. Ο εμίρης τράπηκε πάλι σε φυγή αφήνοντας τον γιο του στο Ικόνιο. Ο Μεχμέτ πολιόρκησε την πόλη, αλλά αρρώστησε ξαφνικά. Ο εμίρης του Καραμάν συνελήφθη από τον Βαγιαζήτ Πασά, ενώ ο γιός του παραδόθηκε στον σουλτάνο. Ο Βαγιαζήτ έπεισε τον σουλτάνο να συγχωρέσει τον εμίρη και να συναφθεί συνθήκη ειρήνης με τους ίδιους όρους με εκείνους της προηγούμενης του 1415. Ένας από τους όρους της συνθήκης υποχρέωνε τον εμίρη να στέλνει εφεδρικές δυνάμεις στον οθωμανικό στρατό στις εκστρατείες του. Ο εμίρης εκπλήρωσε την υποχρέωσή του στέλνοντας στρατεύματα στον Μεχμέτ στην εκστρατεία του εναντίον της Βλαχίας.[637]

Όπως μαθαίνουμε από την χρονολογική καταγραφή των γεγονότων του 1415, ο Μεχμέτ κατέλαβε τα εδάφη του εμιράτου Χαμίτ, που εκτεινόταν γύρω από την Σπάρτη, δυτικά του Καραμάν. Το ανωτέρω χρονικό αναφέρει ότι ο σουλτάνος κατέλαβε όλη την περιοχή που απλωνόταν Νότια των Beyşehir, Akşehir, Seydişehir συμπεριλαμβανομένου του Sivrihisar (βυζ. Ιουστινιανούπολης της Γαλατίας). Το τελευταίο αποτελούσε σημαντικό κάστρο στον δρόμο ανάμεσα στην Προύσα και την Άγκυρα.[638]

το Κοράνι να είναι εναντίον μου. Ο Μεχμέτ ικανοποιήθηκε από την υπόσχεση του εμίρη. Αφού του παραχώρησε τα εδάφη του, παρέδωσε τα δώρα εξουσίας και καλά άλογα. Ύστερα τον άφησε να φύγει. Ο εμίρης μόλις απομακρύνθηκε αρκετά, άρχισε να καταστρέφει τα οθωμανικά εδάφη λέγοντας «η έχθρα μου προς τους Οθωμανούς θα κρατήσει για πάντα.» Όταν οι άνδρες του τον ρώτησαν για τον όρκο που έδωσε στον Μεχμέτ αυτός απάντησε «την στιγμή που έδωσα όρκο πίστης, είχα κρύψει στο στήθος μου ένα περιστέρι. Υποσχέθηκα στην ψυχή εκείνου. Αργότερα άφησα τον περιστέρι, έτσι λύθηκε ο όρκος μου.» Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο σουλτάνος τα άκουσε, είπε «εκείνος ο όρκος να μην τον αφήσει [ζωντανό].

636S.Stajonevic, «Biographie» 456.-Ο Imber, 78, με βάση στην ανωτέρω αναφορά συμπεραίνει ότι ο Μεχμέτ επιτέθηκε στον Καραμάν στις αρχές και τα μέσα του καλοκαιριού του 1415, και από εκεί έστρεψε την εκστρατεία του προς την δυτική Ανατολία (τα τέλη του καλοκαιριού και του φθινοπώρου του ίδιου έτους.

637 İ.H. Uzunçarşılı, «Mehmed I» 501.

638 Imber, 78.

Έτσι ο Μεχμέτ έγινε πάλι ο κύριος της Ανατολίας υπερνικώντας όλα τα εσωτερικά εμπόδια. Οι επιτυχίες επέτρεψαν στον στόλο του Μεχμέτ να διεξαγάγει επιχειρήσεις στο Αιγαίο πέλαγος. Ο οθωμανικός στόλος, που είχε συγκροτηθεί με την κτίση του νεωρίου της Καλλιπόλεως επί Βαγιαζήτ Α΄, δεν ήταν τόσο ισχυρός, ώστε να αντιμετωπίσει τους Βενετούς. Όμως η επιθετική στάση του Πέτρου Ζένο, Βενετού κυβερνήτη της Άνδρου, εναντίον των οθωμανικών εμπορικών πλοίων έγινε αιτία της οθωμανικής αντίδρασης. Το 1415 ένας οθωμανικός στόλος από 112 πλοία, 13 εκ των οποίων γαλέρες υπό τις διαταγές του Τσαλί μπέη, έπλευσε προς το Αιγαίο και χτύπησε την Άνδρο, Πάρο και Μήλο, από όπου πήρε πολλούς αιχμαλώτους. Ο στόλος του Μεχμέτ επέκτεινε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις μέχρι την βενετική Εύβοια, την οποία λεηλάτησε. Αφού κατέλαβε κάποια βενετικά πλοία, τα οποία συνάντησε στις ακτές της Εύβοιας, επέστρεψε στην Καλλίπολη.[639]

Εκείνο το διάστημα ο Μεχμέτ ήθελε επίσης να τιμωρήσει τον Βενετό δούκα της Νάξου, διότι αυτός ήταν μεταξύ των άλλων Λατίνων κυβερνητών του Αιγαίου, οι οποίοι είχαν δηλώσει υποταγή στον σουλτάνο, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον του Τζινεήτ στην Σμύρνη το 1414. Μέσα σε αυτήν την ατμόσφαιρα, ο Μεχμέτ αποφάσισε να προσαρτήσει τη βενετική μαρκιωνία της Βοδονίτσας, η οποία εκτεινόταν στην περιοχή των Θερμοπυλών, στην οθωμανική επικράτεια της Θεσσαλίας. Η πτώση της Βοδονίτσας κινητοποίησε τη Βενετία και τον Φλωρεντινό δούκα των Αθηνών Αντώνιο Ατζαγιόλι για μια συμμαχία εναντίον των Οθωμανών. Ο Αντώνιο Ατζαγιόλι έδειξε πρόθυμος να συμμετάσχει στη συμμαχία, διότι αισθάνθηκε άμεση την οθωμανική απειλή, καθώς η επικράτειά του εκτεινόταν στην Αττική και την Βοιωτία και συνόρευε με το οθωμανικό κράτος.[640]

Στις 8 Ιανουαρίου, η Σύγκλητος ανέλαβε να διαβιβάσει αυτές τις πληροφορίες στον βάιλο της στην Κωνσταντινούπολη. Εκείνο το διάστημα ένας διεκδικητής του οθωμανικού θρόνου ονόματι Μουσταφά[641] είχε έλθει σε επαφή με την Βενετία

639Δούκας, 119.-Thiriet, II, αρ. 1569, 1573, 1584, 1588, 1597, 1598.

640W. Miller, Φραγκοκρατία, 36-437.-K.M. Setton, 5.

641Για την επανάσταση του Μουσταφά γράφει ο Δούκας, 155.27-28 : «Κακεῖ διάγων ἦλθε μήνυμα, πὼς ὁ ύστατος τῶν ἀδελφών αὐτού [Μεχμέτ], Μουσταφάς ὀνομαζόμενος, υἱὸς τοῦ προρρηθέντος Παγιαζήτ, ...».-Neşri, II, 556-557, δεν αναφέρει τίποτε για την εξέγερση του Μουσταφά εναντίον του Μεχμέτ Α΄ τοποθετώντας την στην εποχή του Μουρατ Β΄: «Şöyle rivayet ederler ki çün Sultan Murad Bursa'da tahta geçti. Yıldırım Han oğlu Mustafa ki Timur cenginde atından ayırtlaşıp gaip olmuştu. Selanik'te zahir oldu ki Düzme Mustafa demekle maruftur.».-Η σύγχρονη ιστορική έρευνα ακολούθησε την εκδοχή των οθωμανικών χρονικών. Η. İnalcık, «Mehemmed I» 974 και 976, επισήμαινε ότι ο Μουσταφά είχε αιχμαλωτιστεί στην Άγκυρα, αλλά απελευθερώθηκε το 1415 από τον Σαχρούχ γιό του Τιμούρ, διότι ο τελευταίος επεδίωκε πιθανότατα να καταστήσει ακίνδυνο τον Μεχμέτ δημιουργώντας του αντιπερισπασμό.-Οι οθωμανικές πηγές σιωπούν για τις δραστηριότητες του

προκειμένου να εξασφαλίσει βοήθεια εναντίον του Μεχμέτ. Βενετικό επίσημο έγγραφο της 8ης Ιανουαρίου δήλωνε ότι η Βενετία δεν μπορούσε να βοηθήσει τον Μουσταφά διότι εκείνο το διάστημα βρισκόταν σε ειρήνη με τον Μεχμέτ. Από ό,τι φαίνεται η Βενετία αρνούνταν να συμπαρασταθεί στον Μουσταφά φοβούμενη μήπως προκαλέσει τον Μεχμέτ, με τον οποίο ήλπιζε να συνάψει χωριστή συνθήκη. Εντωμεταξύ, η βενετική σύγκλητος δεν αμέλησε να δείξει την συμπάθειά της στον Μουσταφά, από την απάντηση της Βενετίας όμως δεν δίνονται ακριβείς πληροφορίες σε ποιό βαθμό η Βενετία πίστευε ειλικρινά σε μια ρήξη σχέσεων με τους Οθωμανούς Τούρκους. Πράγματι εκείνο το διάστημα ο Μεχμέτ είχε δεχτεί στην αυλή τους δύο Βενετούς απεσταλμένους, πρώτα τον Francesco Foscati και έπειτα τον Dolfin Venier. Ο Venier διορίστηκε ως απεσταλμένος στον Μεχμέτ Α΄ στο τέλος τον Μαρτίου του 1416, αλλά στο τέλος δεν έγινε πάλι καμία σύμβαση ειρήνης.[642]

Από ό,τι φαίνεται η Βενετία σκοπίμως δεν απέρριψε εντελώς τον Μουσταφά, διότι υπολόγιζε ότι κάποια στιγμή θα μπορούσε να τον χρησιμοποιήσει σαν όπλο εναντίον του Μεχμέτ Α'. Όπως θα δείξουν τα γεγονότα που θα αναφερθούν παρακάτω, ο Μεχμέτ Α' θα πλήρωνε πολύ ακριβά το ότι είχε υποτιμήσει την βενετική στρατιωτική δύναμη που κρυβόταν πίσω από τις ανεπιτυχείς αποστολές του Francesco Foscati και του Dolfin Venier. Το 1416, η Βενετία υιοθέτησε μια επιθετική πολιτική εναντίον του οθωμανικού κράτους. Οι Βενετοί ενοχλημένοι από τις δραστηριότητες των δυνάμεων του Μεχμέτ στην Εύβοια ήθελαν εκδίκηση. Στις 29-30 Ιουνίου στις ακτές της Καλλίπολης ο στόλος υπό τις διαταγές του Βενετού ναυάρχου Πιέτρο Λορεδάνο ναυμάχησε με τον στόλο του Τσαλί μπέη με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο τελευταίος. Σε αυτήν την ναυμαχία ο οθωμανικός στόλος δέχτηκε μεγάλο πλήγμα.[643] Στην ίδια ναυμαχία ο Βενετός διοικητής Λορεδάνο τραυματίστηκε

Μουσταφά μεταξύ του 1415 και του 1419. Γι΄αυτό και δεν γνωρίζουμε ακριβώς σε αυτό το χρονικό διάστημα με ποια συμβαλλόμενα μέρη ήλθε σε επαφή από τότε που εμφανίστηκε πρώτη φορά στην Ανατολία έως ότου ξεκινήσει την επανάσταση του στην Ρούμελη. Βλ. εδώ παρακάτω σημ.

642Βλ. Jorga, Notes et extraits, I, 245-247.-Thiriet, Régestes, II, αρ. 1608-1609.

643Για τα Βενετικά χρονικά που παραθέτουν πληροφορίες σχετικά με τη ναυμαχία της Καλλίπολης (στις 30 Ιουνίου 1416) βλ. Djuric, Crepuscule, 174, σημ. 2.-Το Χρονικό των Τούρκων σουλτάνων, εκδ. Ζώρας, 52, εξιστορεί αρκετά αναλυτικά την ναυμαχία. Σύμφωνα με την αφήγηση του οι Βενετοί δεν θα δυσκολεύονταν να καταλάβουν την Καλλίπολη μετά τον θρίαμβο, διότι μεγάλο μέρος των πληρωμάτων του οθωμανικού στόλου είχε χαθεί. Αν και ο Loredano ήταν σε θέση να καταλάβει την Καλλίπολη, δεν υπερέβη τα όρια της εξουσίας του και κινήθηκε ανάλογα. Αυτή η νίκη στα νερά της Καλλίπολης θεωρήθηκε από τους Βενετούς ως εκδίκηση για την επίθεση στην Εύβοια. Σύμφωνα με τις αναφορές που στάλθηκαν αμέσως από τον Loredano στη Βενετία, οι Οθωμανοί έχασαν 6 γαλέρες, 9 γαλιότα και 15 «Fustes», και (μεταξύ των οποίων δεν υπήρξαν οι Τούρκοι, αλλά αποκλειστικά οι Γενουάτες, Καταλανοί, Σικελιανοί, υπήκοοι του Provençal, Κρητικοί και Βυζαντινοί, οι οποίοι δέχτηκαν μεγάλες απώλειες. Ο Μανουήλ Β΄ αναγκάστηκε αργότερα να ζητήσει από τους Βενετούς την απελευθέρωση των υπηκόων του, που αιχμαλωτιστήκαν κοντά στην Καλλίπολη πολύ καιρό μετά την

σοβαρά και αναγκάστηκε να αποσυρθεί στον Τένεδο (29 Μαΐου του 1416). Το επόμενο έτος, εμφανίστηκε εκ νέου στις ακτές της Λαμψάκου. Παρά την έφοδό του εναντίον της Λαμψάκου, ο Λορεδάνο δεν κατάφερε να καταλάβει την πόλη.[644] Αποτέλεσμα αυτής της λαμπρής νίκης ήταν ότι η Βενετία έγινε για αρκετές δεκαετίες αναμφίβολα ο κυρίαρχος της ανατολικής Μεσογείου.

Όσον αφορά τον Βυζαντινό αυτοκράτορα, η νίκη της Καλλίπολης συνέβη σε μια στιγμή που οι απεσταλμένοι του βρίσκονταν στην σύνοδο της Κωνσταντίας, όπου προσπαθούσαν να πείσουν τους Δυτικούς για μια δυτική βοήθεια. Επίσης οι πρέσβεις έδιναν διπλωματική μάχη για να πείσουν τους συνομιλητές τους ότι οι Βυζαντινοί ήταν αποφασισμένοι να θέσουν τέρμα στο Σχίσμα των δύο Εκκλησιών. Οι Δυτικοί που μετείχαν στη σύνοδο υποσχέθηκαν να δώσουν ενίσχυση στο Βυζάντιο, να συμμετέχουν επίσης στις δαπάνες του Εξαμιλίου και σε όλα εκείνα που η Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου, είχε αρνηθεί.[645]

Για άλλη μια φορά έχοντας αφοσιωθεί στο πρόγραμμά του ο Μανουήλ Β΄ έχασε την ευκαιρία, μετά την οθωμανική ήττα στην Καλλίπολη, να αλλάξει προς το καλύτερο την κατάσταση του Βυζαντίου με τη βοήθεια των Βενετών. Ο αυτοκράτορας είχε αφιερώσει το χρόνο του στις διπλωματικές επαφές με τον Πάπα και τους ηγεμόνες της Δύσης. Αφ'ετέρου, ο Μανουήλ Β΄ και ο γιος του Ιωάννης Η΄ προσπάθησαν να ανανεώσουν τον αυτοκρατορικό στόλο που είχε διαλυθεί πολύ

ναυμαχία. Τα αιτήματα αυτά βρίσκονται σε μια επιστολή του αυτοκράτορα με ημερομηνία της 31 Μαΐου του 1418. Βλ. Jorga, Notes et extraits, l, 281-282.-Thiriet, Régestes, II, αρ. 1705.-Σύμφωνα με τον Djuric, ο άδοξος ρόλος των Βυζαντινών είναι ίσως ένας λόγος για την σιωπή που παρατηρείται από τους βυζαντινούς συγγραφείς γι' αυτή τη μάχη, αλλά αυτό είναι μόνο μια υπόθεση.-Για την ευρύτερη βιβλιογραφία βλ Djuric, Crepuscule, 173, σημ. 3.-Βλ. επίσης D.Nicol, 345.-Uzunçarşılı, «Mehmed I» İA, 501.

644Η ιστορική έρευνα ακολούθησε την αφήγηση του Σφραντζή, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ στις ακόλουθες διαπραγματεύσεις μεσολάβησε για την συνθήκη ειρήνης μεταξύ των Βενετών και των Οθωμανών. Βλ. Jorga, I, 372.-Uzunçarşılı, «Mehmed I» 501.-İnalcık, «Mehemmed I», 502.

645 Πρόκειται για την αποστολή που επαναλαμβάνεται από τον Νικόλαο Ευδομομονοιωάννη που έφθασε στην Κωνσταντία πριν από τις 15 Μαρτίου 1416. Καθ' οδόν, αυτός σταμάτησε στη Βενετία, όπου μίλησε για τη δημιουργία μιας χριστιανικής συμμαχίας και για την βενετική συμμετοχή στη συντήρηση του Εξαμιλίου. βλ. Barker, Manuel II, 324-325.-Djuric, Crepuscule, 167, σημ. 1, θεωρεί ότι οι αφηγήσεις των Βυζαντινών ιστορικών σε σχέση με την υποτιθέμενη αντίθεση του Μανουήλ Β΄ στην ένωση με την καθολική εκκλησία δεν αντανακλούν την πραγματικότητα και παρουσιάζουν μόνο τις προσωπικές τους απόψεις τους όσον αφορά το Σχίσμα των Εκκλησιών. Ο ιστορικός υποστηρίζει ότι μέχρι που τα προβλήματα υγείας υποχρέωσαν τον αυτοκράτορα να αποσυρθεί από την εξουσία ο Μανουήλ Β΄ παρέμεινε θερμός υποστηρικτής της΄Ενωσης.-Ο Σφραντζής (σ. 58) εξιστορεί ένα διάλογο μεταξύ του γέρου αυτοκράτορα και του Ιωάννη Η΄ που έγινε πριν από το θάνατο του Μανουήλ Β΄. Σύμφωνα με τον οποίο ο αυτοκράτορας δηλώνει την αντίθετη στάση του στην Ένωση. Αυτή η αφήγηση έγινε αποδεκτή από τη σύγχρονη έρευνα. Βλ. Barker, Manuel II, 329-330.-Επίσης βλ. Nicol, Church, 109, 122.-Σχετικά με τον βυζαντινό στόλο, βλ. Djuric, Crepuscule, 214, σημ. 1.

καιρό πριν. Τέτοιες προσπάθειες θα μπορούσαν να ασκήσουν πίεση στους Οθωμανούς και να διασωθούν από την επερχόμενη απειλή.[646]

3. Η επανάσταση του Ψευδο (Ντιουζμέ) Μουσταφά (καλοκαίρι του 1415)

Ενώ ο Μανουήλ Β' περίμενε την αποστολή της δυτικής βοήθειας, συνέβησαν κάποιες εξελίξεις στην οθωμανική πλευρά που φαινόταν αρκετά ευνοϊκές για την αυτοκρατορία. Διότι ο Μανουήλ δεν ήταν ο μόνος που αναζητούσε απελπισμένα και επίμονα την δυτική υποστήριξη. Όπως αναφέραμε υπήρχε και ένας Οθωμανός πρίγκιπας, ο Μουσταφά, αδελφός του Μεχμέτ, ο οποίος αναφέρεται το 1413 ότι διεκδικούσε τον οθωμανικό θρόνο.[647]

Οι συνθήκες ευνοούσαν για άλλη μια φορά τον Μανουήλ και τη Βενετία, καθώς βρίσκονταν σε θέση υπεροχής ώστε να απειλήσουν την επικράτεια του Μεχμέτ με διαμελισμό και καταστροφή. Όπως θα δείξουν οι εξελίξεις, ενώ ο στόλος του Μεχμέτ πολεμούσε εναντίον των Βενετών (29 Μαΐου του 1416), το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του αντιμετώπιζε έναν Οθωμανό διεκδικητή του θρόνου στην Ρούμελη. Αυτός δεν ήταν άλλος από τον Μουσταφά που οδηγήθηκε σε επανάσταση ενάντια στον Μεχμέτ από τους Χριστιανούς υποστηρικτές του, δηλαδή το Βυζάντιο και τη Βλαχία.

Ο Μουσταφά εμφανίστηκε ως γιος του Βαγιαζήτ Α΄,[648] είχε έλθει σε επαφή με τους Χριστιανούς ηγεμόνες με σκοπό να εξασφαλίσει βοήθεια εναντίον του αδερφού του Μεχμέτ. Ο πρίγκιπας ήθελε να έλθει πρώτα σε επαφή με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα στέλνοντας απεσταλμένο στην Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο ο Μανουήλ βρισκόταν ακόμη στην Πελοπόννησο. Έτσι ο πρέσβης του Μουσταφά δεν μπόρεσε να φέρει σε πέρας την αποστολή του και κατευθύνθηκε προς την Βενετία. Έφθασε εκεί τον Ιανουάριο του 1415. Η σύγκλητος

646Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, 261.-Βλ. Djuric, Crepuscule, 165, σημ. 1.

647Ο Μουσταφά εμφανίζεται πρώτην φορά στην πολιτική σκηνή στις 28 Νοεμβρίου του 1413 σε μια επιστολή της Συγκλήτου της Ραγούζας προς τον Σιγισμούνδο της Ουγγαρίας. Εδώ οι Ραγουζανοί αναφέρονται στην διαμάχη μεταξύ του Μεχμέτ και ενός αδερφού του: «Audivimus insuper quemdam fratrem domini Crispie in Turchie partibus nuper surrexisse, potencies illis ut fratris hostem ad libitum dominantem.» Για το κείμενο της επιστολής βλ. Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, αρ. 154, σ. 234-235.-Για το κείμενο και το σχόλιο βλ. επίσης Barker, Manuel II, 340-341.

648Η επίσημη οθωμανική ιστοριογραφία που υπερασπίζει φυσικά τον ισχυρισμό της αυλής δεν αναγνωρίζει τον Μουσταφά ως πραγματικός γιός του Βαγιαζήτ Α΄. Αντιθέτως, τον θεωρεί απατεώνα, γι'αυτό και τον ονομάζει ως Düzme (πλαστός), ισχυριζόμενη ότι ο πραγματικός Μουσταφά είχε σκοτωθεί ήδη στο πεδίο μάχης στη Άγκυρα. Ο λόγος αυτού μπορεί να προέρχεται από την προπαγάνδα των οπαδών του Μεχμέτ Ο Βυζαντινός ιστορικός Δούκας και ο Οθωμανός χρονογράφος Νεσρί δε συμμερίζονται αυτή την άποψη. Δούκας, 155.27-28 : «Κἀκεῖ διάγων ἦλθε μήνυμα, πῶς ὁ ὕστατος τῶν ἀδελφῶν αὐτού [Μεχμέτ], Μουσταφάς ὀνομαζόμενος, υἱὸς τοῦ προῤῥηθέντος Παγιαζήτ, ...».-Neşri, II, σ. 556-557, δεν αναφέρει τίποτε για την εξέγερση του Μουσταφά εναντίον του Μεχμέτ Α΄ και τοποτεθεί το σύμβαν στην εποχή του Μουρατ Β΄: «Şöyle rivayet ederler ki çün Sultan Murad Bursa'da tahta geçti. Yıldırım Han oğlu Mustafa ki Timur cenginde atından ayırtlaşıp gaip olmuştu. Selanik'te zahir oldu ki Düzme Mustafa demekle maruftur.».-Η σύγχρονη ιστορική έρευνα ακολούθησε την εκδοχή των οθωμανικών χρονικών. βλ. Werner, Geburt, 196.-Η. İnalcık, «Mehemmed I» 974 και 976, επισήμαινε ότι ο Μουσταφά είχε αιχμαλωτιστεί στην Άγκυρα, αλλά απελευθερώθηκε το 1415 από τον Σαχρούχ γιό του Τιμούρ, διότι ο τελευταίος επεδίωκε πιθανότατα να καταστήσει ακίνδυνο τον Μεχμέτ δημιουργώντας του περισπασμό. Τα λες και στη υποσημείωση 60.

της Βενετίας δεν έκρυψε τη συμπάθεια της στην υπόθεση του Μουσταφά. Στις 18 Ιανουαρίου δέχτηκε να ακούσει τον πρέσβη του Μουσταφά, ο οποίος ζήτησε μια γαλέρα που να μεταφέρει τον αφέντη του από την Ανατολή στην Ευρώπη. Ισχυρίστηκε στους συγκλητικούς ότι ο πρίγκιπας διέθετε πολλούς οπαδούς εκεί. [649]

Η Σύγκλητος ανέλαβε να πληροφορήσει τον βάϊλο της Κωνσταντινούπολης. Αφού έδωσε στον πρέσβη εγγυήσεις για την φιλία των Βενετών προς τον Οθωμανό πρίγκιπα, δήλωσε ότι διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον Μεχμέτ και δεν μπορούσε να του παράσχει καμία επίσημη υποστήριξη. Εξάλλου εκείνο το διάστημα προσπαθούσε να διαπραγματευτεί μια συνθήκη με τον Μεχμέτ, την οποία δεν επιθυμούσε να διακινδυνέψει η Σύγκλητος με σκοπό να μην διακινδυνεύσει.[650] Αποφάσισε μάλιστα να ανακοινώσει όλες τις προτάσεις του διεκδικητή στον Μεχμέτ.[651]

Δεν γνωρίζουμε εάν ο απεσταλμένος του Μουσταφά ύστερα από την διπλωματική του δραστηριότητα στη Βενετία έκανε κάποια προσπάθεια να συναντηθεί με τον Μανουήλ μετά την επιστροφή του τελευταίου στην Κωνσταντινούπολη. Εάν έγινε κάτι τέτοιο, δυστυχώς, οι οθωμανικές πηγές αποσιωπούν τη δράση του Μουσταφά ιδιαίτερα μεταξύ των ετών 1415 και του 1419.

Ο Franz Dölger με βάση μια νύξη σε ένα βενετικό έγγραφο ισχυρίστηκε ότι ο αυτοκράτορας Μανουήλ κατέληξε σε μια συμφωνία με τον Μουσταφά μαζί με τον Στέφανο Λαζάρεβιτς και τον εμίρη του Καραμάν εναντίον του Μεχμέτ, το καλοκαίρι του 1415.[652] Κατά τη γνώμη μου, το χρονικό αυτό διάστημα η πολιτική ατμόσφαιρα ήταν κατάλληλη για να δημιουργηθεί μια τέτοια συμμαχία. Διότι ο εμίρης του Καραμάν δεχόταν επιθέσεις από τον στρατό του Μεχμέτ και σίγουρα χρειαζόταν κάποιο υποστήριξη, με σκοπό να υποχρεώσει τον Μεχμέτ σε ειρήνη. Επίσης ο Μουσταφά αναζητούσε βοήθεια, για να περάσει στην Ευρώπη και να διεκδικήσει τον θρόνο του πατέρα του. Αν και δεν έχουμε κανένα αποδεικτικό στοιχείο στις άλλες πηγές, για να μάθουμε πώς και πότε ο Μουσταφά και ο

649Η βενετική σύγκλητος πληροφορήθηκε ότι ένας Βενετός έμπορος δέχτηκε στην γαλέρα του έναν Τούρκο, ο οποίος δήλωσε ότι ήταν απεσταλμένος του Μουσταφά, και η αποστολή του ήταν να διαπραγματευθεί με τον αυτοκράτορα εξ ονόματος του αφέντη του. Όταν ο απεσταλμένος έμαθε την απουσία του αυτοκράτορα συνέχισε στη Βενετία, όπου έφθασε τον Ιανουάριο του 1415: Jorga, Notes et extraits, I, 225.-Thiriet, Regestes, II, αρ. 1563.-Barker, Manuel II, σ. 340 σημ. 80.

650Ο Μεχμέτ δέχτηκε δύο Βενετούς απεσταλμένους στην αυλή του. Πρώτα τον Francesco Foscati και έπειτα τον Dolfin Venier. Dolfin Venier διορίστηκε ως απεσταλμένος στο τέλος τον Μαρτίου του 1416: Βλ. Jorga, Notes et extraits, I, 245-247.-Thiriet, Régestes, II, αρ. 1608-1609.

651 Βλ. Jorga, GOR, I, 226.-Thiriet, αρ. 1564.

652Βλ. Dölger, Regesten, αρ. 3348, σ. 101-102.-Thiriet, II, αρ. 1599: «à la demand impériale touchant une contribution vénitienne aux dépenses occassionées par la construction de l'Hexamilion, on répond que l'armement des galères de Golfe vient d'épuiser le tresor ; sur les secours que l'on peut espérer de la part de Mustafa et du despote de Serbie.»-Βλ. επίσης Σπ. Λάμπρος, Π.Π. ΙΙΙ, 246-265, IV, 113-135.-Jorga, GOR, I, 370.-Khoury, «L'empereur Manuel II,» 143.-Ωστόσο ο Barker, Manuel II, 340 σημ. 80 και 81, θεωρεί ότι ο Μανουήλ δεν θα έκανε τόσο γρήγορο βήμα διακινδυνεύοντας μια πιθανή ειρήνη με τον Σουλτάνο. Επισημαίνει επίσης ότι την άνοιξη του 1415 ο Μουσταφά ήταν ακόμα στην Τραπεζούντα και θα ήταν δύσκολο να έλθει σε επαφή με τον Στέφανο Λαζάρεβιτς και να συνάψει μια συμμαχία.

εμίρης του Καραμάν επικοινώνησαν για να αντιμετωπίσουν την απειλή του Μεχμέτ, υποθέτω ότι και οι δύο πλευρές δεν δυσκολεύτηκαν να φθάσουν σε μια συμμαχία, η οποία θα είχε και την υποστήριξη του Μανουήλ Β΄. Διότι για την μεταφορά του Μουσταφά στην Ευρώπη με σκοπό να απομακρυνθεί ο Μεχμέτ και οι δύο θα χρειάζονταν τα βυζαντινά πλοία. Πρέπει να θυμηθούμε ότι κάτι τέτοιο είχε εφαρμοσθεί από τον Μεχμέτ για τους ίδιους λόγους εναντίον του Σουλεϊμάν μέσω μεταφοράς του Μούσα στην Ευρώπη. Πιστεύω ότι ο εμίρης του Καραμάν στάθηκε στο πλευρό του Μουσταφά ευχαρίστως όπως έκανε και στο παρελθόν με τον Μούσα.

Πράγματι, μια αναφορά των Ραγουζανών στον Σιγισμούνδο στις 18 Αυγούστου του 1415 αποδεικνύει ότι ο Μουσταφά πέρασε στη Βλαχία από τον Εύξεινο Πόντο και εξασφάλισε την στρατιωτική υποστήριξη του βοεβόδα Μίρτσεα της Βλαχίας.[653] Από ό,τι φαίνεται, ο Μουσταφά και ο Μιρτζέα δεν ήταν οι μόνοι που επιδίωκαν να ανατρέψουν τον Μεχμέτ. Επιπλέον ο Τζινεήτ, ο Τούρκος εμίρης της Σμύρνης[654] δεν άργησε να συμπαραταχθεί με αυτούς. Μόλις πληροφορήθηκε την άφιξη του Μουσταφά στην Βλαχία, έσπευσε να τον βρει εκεί και του προσέφερε την υποστήριξή του.

Ο Μουσταφά διασχίζοντας τον Δούναβη εισχώρησε «in regnum Bulgarie» (στο δεύτερο μισό του 1416). Σύμφωνα με τις πληροφορίες των Ραγουζαίων (που χρονολογούνται στις 12 Οκτωβρίου του 1416), τα στρατεύματα των επαναστατών, εκμεταλλευόμενα τον πόλεμο του Μεχμέτ με τον εμίρη του Καραμάν, κατέστρεψαν την ενδοχώρα της βαλκανικής χερσονήσου μαζί με σημαντικό αριθμό στρατιωτών του Μεχμέτ, οι οποίοι είχαν αυτομολήσει στον στρατό του Μουσταφά.[655] Έτσι η εμφάνιση του Μουσταφά ενθάρρυνε την

653Μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις κινήσεις του Μουσταφά στις αναφορές των Ραγουζαίων προς τον Σιγισμούνδο, βασιλιά της Ουγγαρίας. Η πρώτη αναφορά με ημερομηνία του 28 Ιουνίου του 1415, αναφέρεται στην ενασχόληση του Μεχμέτ («Chirisius») στην Προύσα με μια επίθεση του εμίρη του Καραμάν: «et eciam est de novo, quod dominus Muscat frater dicti Chrisii Theucer in contratibus Trebusonde prosperat paulatim Chrisii predictum fratrem suum. Preterea die XV. Presentis appulit quedam chocha Ianusensium hos ad portus nostros de Constantinopoli, que confirmavit nova predicat vera fore inter Theucros.» Φαίνεται ότι ο «Muscat», δηλαδή Μουσταφά, βρισκόταν ακόμη γύρω από την Τραπεζούντα μέχρι την άνοιξη του 1415. Σε μια δευτερη αναφορά, όμως, με ημερομηνία της 18 του Αυγούστου του ίδιου έτους, οι Ραγουζαίοι έχοντας προφέρει σωστά το όνομα του πρίγκιπα γράφουν: «do barones imperatoris Turcorum» ο οποίος «aufugerunt ab eo ad fratrem suum Mustafa, qui moratur in Vlachia…»Βλ. Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, αρ. 167, σ. 249 και αρ. 168, σ. 251. Από ό,τι φαίνεται από αυτές τις δύο αναφορές ο Μουσταφά πρέπει να πέρασε στην Ευρώπη στις αρχές του καλοκαιριού του1415.

654Ο Τζινεήτ, όπως έχει αναφερθεί ανωτέρω, ήταν διοικητής της Νικόπολης (της σημερινής Βουλγαρίας) στα οθωμανοβλαχικά σύνορα. Αυτοί οι δύο ένωσαν τις στρατεύματά τους εναντίον του Μεχμέτ Α΄.-Για την σταδιοδρομία του βλ. J.H. Mordmann «Djunaid» 1063-1064.-Επίσης C. Heywood, «Mustafa Çelebi» 710-713.-Ο Δούκας τον αποκαλεί Τζινεήτ ή Τζινεήτη και ο Χαλκοκονδύλης τον αποκαλεί Ζουναΐτη: βλ. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, 313, και Akdes Nimet Kurat, Prosopographie, 45-46. 82.-Hammer, I, 364-366, μεταφρ. Hellert, II, 163-167.

655 Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, αρ. 173, σ. 261, αναφέρεται στην πρώτη επίθεση του Μουσταφά εναντίον της Ρούμελης: «De novis »Teucrorum … [Μεχμέτ, ή «Crixia», που ήταν απασχολημένος ακόμα με τις επιθέσεις εναντίον του Καραμάν] … Ο Μουσταφά, frater dicti rixie, videns ipsum Crixiam defulcitum gentibus, venit cum aliquibus Teucris secum colligates et aliquibus Vlachis voivode Mirce usque in regnum Bulgarie, quod regnum continue vastat et dextruit. Stephanus

αποφασιστικότητα των άλλων χριστιανικών δυνάμεων της νότιας Ελλάδας και του Αιγαίου που πήραν μέτρα κατά της ανανέωσης της οθωμανικής δύναμης.

Ο Μεχμέτ δεν άργησε να κινηθεί εναντίον του Μουσταφά. Ο Δούκας γράφει ότι ο Μεχμέτ μόλις έμαθε την παρουσία του Μουσταφά στην Βλαχία έστειλε δύο ανώτερους αξιωματούχους του να αποκεφαλίσουν τον προστάτη του Τζινεήτ. Αυτοί όμως δεν τον βρήκαν, γιατί ο Τζινεήτ είχε περάσει ήδη τον Δούναβη για να ενταχτεί στον στρατό του Μουσταφά προσφέροντάς του την υποταγή του και αναγνωρίζοντάς τον άρχοντα της Ανατολής και Δύσης. Ο Μεχμέτ δεν άργησε να κινηθεί εναντίον τους. Συγκέντρωσε έναν πολυάριθμο στρατό και βάδισε από την Θράκη προς την Μακεδονία.[656]

Ο Μεχμέτ μόλις έφθασε εκεί, πληροφορήθηκε ότι οι ανταγωνιστές του διέβησαν τον Δούναβη με την βοήθεια των Βλάχων και αρκετών τουρκικών στρατευμάτων, και κατέβαιναν προς «την Θεσσαλία». Ο Μεχμέτ Α΄ ακολούθησε την ίδια πορεία με τα στρατεύματα του. Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν στα «περίχωρα της Θεσσαλονίκης» το 1416[657] με αποτέλεσμα να ηττηθούν οι σύμμαχοι των επαναστατών. Οι Βλάχοι διασκορπίστηκαν, ο σουλτάνος τους καταδίωξε μέχρι τις πύλες της Θεσσαλονίκης.[658] Αν πιστέψουμε στον Δούκα, ελάχιστοι Θεσσαλονικείς βοήθησαν τον Μουσταφά και τον Τζινεήτ να αποκρούσουν τις επιθέσεις. Τελικά το βράδυ αυτοί οι δύο εισήλθαν «χωρίς να το θέλουν στην πόλη, όπου ο Δημήτριος Λάσκαρης Λεοντάρις, δεσπότης της πόλης από το 1408, τους φιλοξένησε. Επιπλέον ο

---

autme despoth Sclavonie stat in quiete, quia dictus Crixia Theucer undique est occupatus.» Για το κείμενο βλ. και Stanojevic, 456-457.- Για αυτά τα γεγονότα βλ. επίσης Jorga, GOR, 369-370.-Djuric, Crepuscule, 165, σημ. 2, και 176.-Imber, 80, σημ. 12.

656Δούκας, 155.27.-157.4: «... Κἀκεῖ διάγων ἦλθε μήνυμα, πῶς ὁ ὕστατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, Μουσταφᾶς ὀνομαζόμενος, υἱός τοῦ προῤῥηθέντος Παγιαζήτ, ἐν τῇ Βλαχία ἦν διάγων. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον πέμπει τοὺς τῶν δούλων ἐκκρίτους δύο ἀποκεφαλίσαι τὸν Τζινεήτ. Οἱ δὲ οὐχ εὗρον αὐτόν, ἦν γάρ, πρὸ δύο ἡμέρας τὸν ποταμόν περάσας, ἑνωθεὶς τῷ Μουσταφᾷ καὶ ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ συνδραμεῖν | Καὶ συγκακοπαθῆσαι Καὶ ἄρχοντα καταστῆσαι δύσεως Καὶ ἑῷας. Μαθὼν οὖν τὴν φυγὴν τοῦ Τζινεὴτ ὁ Μεχεμὲτ Καὶ μὴ φέρων τὴν ζημίαν, ἣν ὑποστῆναι μέλλει παρ’ αὐτοῦ, στρατόν ἀγείρει πολὺν καὶ ἐξελθων ἀπὸ Θράκην ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν. ...»

657Υπάρχει σύγχυση σχετικά με την χρονολογία αυτής της πρώτης εξέγερσης του Μουσταφά, και ορισμένοι συγγραφείς τοποθετούν το γεγονός στα τέλη του 1418 ή το 1419. Όμως η μαρτυρία του Σφραντζή, σ. 6, βεβαιώνει ότι η εξέγερση πραγματοποιήθηκε στο 1416. Επιπλέον, σύμφωνα με μια επιστολή των Ραγουζαίων στον Βασιλιά Σιγισμούνδο, χρονολογημένη στις 25 Δεκεμβρίου του 1416, Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium, αρ. 175, σ. 264-266 και σ. 265 και σ. 263: «Όσον αφορά τις ειδήσεις των Τούρκων: Επί του παρόντος δεν υπάρχει στρατός στην Βοσνία ή Rascia, διότι ο αυτοκράτορας τους [Μεχμέτ] είναι απασχολημένος στην Θεσσαλονίκη, σχετικά με τον αποκλεισμό του αδελφού του, ο οποίος ήταν στην Βλαχία, στον οποίο ο αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης δείχνει εύνοια. («De novis Teucrorum: ad presens nullus exercitus est in regno Bosne aut Rasie quia eorum imperator est occupatus Salonichi circa obsidionem fratris ipsius, qui erat in Vlachia, cui imperator Constantinopolitanus favorem exhibet.»).-Ο Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, εκδ. και μεταφρ. Braun, 57, δίνει μια σύντομη παρουσίαση.-Βλ. επίσης Stanojevic, 456 και 458.

658Δούκας, 157.4-9 : «... Κἀκεῖ μαθὼν ὅτι ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ περάσαντες τὸν Ἴστρον, ἔχοντες Βλάχους εἰς βοήθειαν καὶ ἀπὸ Τούρκων οὐκ ὀλίγον στρατόν, πρὸς τὰ τῆς Θεσσαλίας μέρη κατέρχονται, καὶ αὐτος την πρὸς αυτους συν τῷ στρατῷ ἐποίει. Ἀπαντηθέντες ἐγγὺς εἰς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης μέρη καὶ δὴ συνάψαντες πόλεμον καὶ τὴν νικῶσαν ὁ Μεχμὲτ λαχών, ἐδιώκοντο παρ’ αὐτοῦ μέχρι καὶ των πυλων Θεσσαλονίκης ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ.»-βλ. Djuric, Crepuscule, 179, σημ. 1.

δεσπότης τους ενθάρρυνε και επιβεβαίωσε ότι δεν σχεδίαζε να τους παραδώσει στον Μεχμέτ, ακόμη και αν η Θεσσαλονίκη παραδινόταν στους Τούρκους. Έτσι ο Μουσταφά κατάφερε να βρει καταφύγιο στην μακεδονική πόλη.[659]

Η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε από τον Μεχμέτ. Όπως γράφει ο Δούκας, τα ξημερώματα ο Μεχμέτ ήρθε κάτω από τα τείχη της Θεσσαλονίκης και απαίτησε την άμεση παράδοση των επαναστατών. Ο Μεχμέτ έστειλε με τους άρχοντές του στον διοικητή της πόλης το ακόλουθο μήνυμα: «Γνωρίζεις καλά την αγάπη που έχω και την αρραγή φιλία μου με τον βασιλιά των Ρωμαίων. Μην θελήσεις επομένως να την κομματιάσεις και να την αφανίσεις, προξενώντας μεγάλη καταστροφή στο γένος των Ρωμαίων και δημιουργώντας άσπονδη έχθρα μεταξύ Τούρκων και Ρωμαίων. Δώσε μου πίσω λοιπόν αμέσως τη λεία που κυνηγώ. Αν δεν το κάμεις, θα πω γεια χαρά στη φιλία και θα ενστερνιστώ την έχθρα, ώστε σε ελάχιστο διάστημα και την πόλη σου θα καταλάβω και τους κατοίκους της θα αιχμαλωτίσω και τη ζωή σου θα πάρω, και τέλος τους εχθρούς μου θα τους αρπάξω με τα χέρια μου.»[660]

Σύμφωνα με τον Σφραντζή εκείνο το διάστημα ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος βρισκόταν στην Θεσσαλονίκη[661] και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις με τον

659Δούκας, 157.9-25 : «...Ἀνθίσταντο <ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ> δὲ σὺν ὀλίγοις βοηθούμενοι παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἐσπέρας δὲ ἤδη γενομένης καὶ μὴ θέλοντες εἰσήλθον ἐν τῇ πόλει, Δημήτριος δὲ Λάσκαρις ὁ Λεοντάρις φιλοξενήσας αὐτοὺς καὶ παρηγορήσας, λέγων θαῤῥεῖν καὶ τὸ τὴν τύχης εὐμετάβολον καὶ μηδεμίαν ἐν νῷ βαλεῖν φροντίδα τοῦ προδοῦναι τούτους τῷ Μεχεμέτ, εἰ ἐπρόκειτο Θεσσαλονίκη παραδοθῆναι τοῖς Τούρκοις. Θαρρήσαντες δ' ἐπὶ τούτοις ὑποσχομένοις παρὰ τοῦ Δημητρίου ἀφροντίστως ἐδείπνησαν καὶ καὶ ὕπνον ἐτράπσαν.»-K.Matschke, Ankara, 103.

660Σύμφωνα με τον Δούκα, 157.17-25, αυτός που διαπραγματεύτηκε την υπόθεση του Μουσταφά με τον Μεχμέτ ήταν ο Δημήτριος Λεοντάριος: «Πρωΐας δὲ γενομένης πέμπει πρὸς τὸν Λεοντάριον ὁ Μαχουμὲτ ἕνα τῶν ἀρχόντων αὐτο ῦ, λέγων΄ 'Οἶδας ἀκριβῶς τὴν ἀγάπην, ἣν κέκτημαι, καὶ τὴν ἀῤῥαγῆ φιλίαν σὺν τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων΄ Μὴ βουληθῇς οὖν διασπαράξαι ταύτην καὶ εἰς τέλος ἀφανίσαι καὶ παντὶ τῷ γένει Ῥωμαίων ζημίαν προξενῆσαι καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰσάξαι ἔχθραν ἄσπονδον, ἀλλὰ τὴν κυνηγηθεῖσαν παρ' ἐμοὶ θήραν ἀπόδος μοι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσεις, χαίρειν εἰπών μοι τὴν φιλίαν, τὴν ἔχθραν ἀσπάσομαι καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ τὴν πόλιν σου παραλάβω καὶ τοὺς ἔνδον αἰχμαλωτίσω καὶ σοῦ τὴν ζωὴν ἀφελῶ καὶ τους ἐχθρούς μου ἐν χερσὶν ἐμαις ἔξω».-Χαλκοκονδύλης, Ι, 190-192, δίνει ουσιαστικά την ίδια αφήγηση, αλλά λιγότερες λεπτομέρειες και ονόματα: αναφέρει απλά ότι, αφού οι φυγάδες αναζήτησαν καταφύγιο, ο Σουλτάνος ζήτησε την επιστροφή τους από «τὸν ἡγεμόνα τῆς Θέρμης [Θεσσαλονίκη]» (ὁ τῆς Θέρμης άρχων), ο οποίος έστειλε λόγο για το θέμα στον «Βασιλέα του Βυζαντίου», ο οποίος στη συνέχεια σύναψε συμφωνία με τον Σουλτάνο να φυλακιστούν οι φυγάδες.

661Σύμφωνα με τον Ψευδο-Φραντζή, 112-113, κατά τη διάρκεια των ανωτέρω γεγονότων, ο Ιωάννης Η΄ είχε επιστρέψει ήδη στην Θεσσαλονίκη και διαδραμάτισε τον κύριο ρόλο στις διαπραγματεύσεις με τον Μεχμέτ Α΄ σχετικά με τη μοίρα του Μουσταφά και του Τζινεήτ. Οι άλλες ιστορικές πηγές της εποχής, επιβεβαιώνουν την αφήγηση του Σφραντζή. Η παραμονή του Ιωάννη Η΄ αναφέρεται επίσης σε ένα απόσπασμα του Πανηγυρικός, ΠΠ, ΙΙΙ, 173-174, στο οποίο υπάρχει αναλυτική αφήγηση της υπόθεσης του Μουσταφά τον Ιωάννη «το Βασιλεά» μοναδικό ήρωα του γεγονότος' τίποτα δεν αναφέρεται για τον Λεοντάρι ή τον Μανουήλ.-Ο Λάσκαρης, Ναοι, 340 κ.ε., είναι ο πρώτος ερευνητής που έχει παρουσιάσει το επιχείρημα υποστηρίζοντας ότι ο Ιωάννης Η΄ ήταν στη Θεσσαλονίκη το φθινόπωρο του 1416.-Ο Λάσκαρης, «Ἰωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1416», παρουσίασε τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το θέμα. Όμως η αφήγηση που αναφέρει τον Ιωάννη δεν ταιριάζει με τις αναφορές του Δούκα και του.-Χαλκοκονδύλη.-Jorga, GOR, 374, θεωρεί ότι ο Ιωάννης έφτασε στην Θεσσαλονίκη μετά τη είσοδο του Μουσταφά, και ανέλαβε την ευθύνη των φυγάδων από τον Λεοντάρι και κανόνισε την εξορία τους.-Δεν ξέρουμε εάν ο Ιωάννης πήρε εντολή άμεσα από τον Μανουήλ για να αναλάβει την υπόθεση κατά τη διάρκεια του ταξιδιού στον Μορέα. Δεν είναι σίγουρο επίσης εάν ο Ιωάννης έφτασε στην Θεσσαλονίκη όταν έγινε η κρίση

Μεχμέτ. Κατά τον Δούκα, ο Λεοντάρης έστειλε επιστολή στον Μεχμέτ και δήλωσε ότι δεν μπορούσε να του παραδώσει τους φυγάδες χωρίς την έγκριση του αυτοκράτορα και του ζήτησε να κάνει υπομονή. Τον πληροφόρησε επίσης ότι έστειλε ήδη μήνυμα στον βασιλέα εξηγώντας του το συμβάν και περίμενε την εντολή του. [662]

Σύμφωνα με τον Δούκα, ο Μεχμέτ, ακούγοντας τους λόγους αυτούς έδωσε τη συγκατάθεσή του για την αποστολή του μηνύματος. Παράλληλα, έγραψε και ο ίδιος προς τον βασιλέα τη δική του εκδοχή, παρακαλώντας τον να μη γίνουν τα συμβάντα αυτά αιτία συγκρούσεων μεταξύ τους. Τότε ο βασιλεύς Μανουήλ Β΄ απάντησε προς τον Μεχμέτ: «Εγώ, όπως καλά γνωρίζεις, υποσχέθηκα να είμαι πατέρας σου και εσύ να είσαι γιός μου. Αν λοιπόν και οι δύο τηρήσουμε τις υποσχέσεις μας, τότε, ναι, φοβόμαστε τον Θεό και τηρούμε τις εντολές του αν όμως τις παραβούμε, αλίμονο, ο πατέρας θα φανεί σαν προδότης του γιού και ο γιός θα ονομαστεί δολοφόνος του πατέρα. Εγώ θα τηρήσω τους όρκους μας΄ εσύ όμως δεν θέλεις να παραμείνεις πιστός. Ας γίνει λοιπόν ο Θεός, που παίρνει εκδίκηση για όποιον αδικείται, δίκαιος κριτής μεταξύ μας. Σχετικά με τους πρόσφυγες αυτούς δεν είναι δυνατόν ούτε και να ακούσω για την παράδοσή τους στα χέρια σου. Κάτι τέτοιο δεν θα άρμοζε σε έναν βασιλιά αλλά σε έναν τύραννο. Γιατί, αν εγώ καταδίωκα τον αδελφό μου και εκείνος κατά τη φυγή του έβρισκε προστασία κάτω από τις φτερούγες σου και εγώ σου τον ζητούσα, εσύ αναμφίβολα δεν θα μου τον παρέδιδες για να τον θανατώσω. Ακόμη και αν μου τον παρέδιδες, θα έκανες κάτι απάνθρωπο και θα γινόσουν προδότης και δολοφόνος. Μάθε λοιπόν πως κάτι τέτοιο δεν πρόκειται ποτέ να συμβεί εξαιτίας μου. Επειδή ομώς υποσχέθηκα να είμαι κατά θέση πατέρας σου, ορκίζομαι στον έναν Θεό, που εμείς οι Χριστιανοί υμνούμε στην Αγία Τριάδα, ότι ούτε ο πρόσφυγας Μουσταφάς ούτε ο συνοδοιπόρος του Τζινεήτ πρόκειται ποτέ να απελευθερωθούν από τη φυλακή, μέχρις ότου τελειώσει η ζωή και η ηγεμονία σου σε αυτόν τον κόσμο. Όσο για μετά τον θάνατό σου, ας αφήσουμε τα πράγματα στην πορεία τους. Αν δεν συμφωνείς, πράξε ό,τι νομίζεις.»[663]

Ο Μανουήλ Β΄ έστειλε επίσης γραπτή εντολή στον Δημήτριο Λεοντάρι με τα εξής: «Διάβασε αυτά που γράψαμε και εκτέλεσέ τα όσο μπορείς γρηγορότερα. Βάλε αμέσως τους φυγάδες,

---

του Μουσταφά και στη συνέχεια ανέλαβε το έργο επί τόπου.Βλ. Barker, Manuel II, 342-343 δίνει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στον Δημήτριο Λάσκαρη.-Ο Djuric, Crepuscule, 176, σημ. 5 και σημ. 2, βασίζεται στην αφήγηση του Σφραντζή (σ. 6) και υποστηρίζει ότι σε αυτό το σημείο η μελέτη του Barker δεν είναι πολύ χρήσιμη, διότι η παραμονή του Ιωάννη Η΄ στην Θεσσαλονίκη επιβεβαιώνεται επίσης από τον Συμεών, Αρχιεπίσκοπο της Θεσσαλονίκης, ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων. Ο Συμεών υπογραμμίζει ότι ο νεαρός βασιλεύς «διεύθυνε επιδέξια την επιχείρησή του». Βλ. Balfour, Συμεών της Θεσσαλονίκης, 50.

[662] Δούκας, 157.25-35.-Ο Djuric, Crepuscule, 176, θεωρεί ότι ο Δούκας, αν και πρέπει να αναγνωριστεί κύρια πηγή σε αυτά τα γεγονότα, διότι γενικά είναι πολύ καλά ενημερωμένος για τα «τουρκικά ερωτήματα», η αναφορά του όμως για τον πρωταγωνιστικό ρόλο του Δημήτριου Λάσκαρη Λιοντάρη στις συνομιλίες με τον Μεχμέτ Α΄ στο όνομα του Μανουήλ Β΄ είναι εσφαλμένη. Κατά την κρίση του Djuric, ακόμα και αν ο Λεοντάρις ήταν στην Θεσσαλονίκη εκείνο το διάστημα, (κάτι που δεν επιβεβαιώνεται από τον Δούκα), είναι δύσκολο να υποθέσουμε ότι είναι ο Λεοντάρης, που διαδραμάτιζε τον πρώτο ρόλο, ενώ ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ ήταν παρών στην Θεσσαλονίκη.-D. Balfour, Symeon of Thessalonica, 131, θεώρει ότι η δραστηριότητα του Ιωάννη Η΄ στην Θεσσαλονίκη ήταν το αποτέλεσμα της εκπαίδευσης που είχε δεχτεί από τον Μανουήλ Β΄.-Djuric, Crepuscule, 176, σημ. 5, επισημαίνει ότι οι πηγές δεν γράφουν τίποτα για το θέμα, και υποστηρίζει ότι ο Ιωάννης Η΄ ενέργησε ανεξάρτητα στη Θεσσαλονίκη.-Βλ. επίσης Dölger, Regesten, αρ. 3361 και 3365.

[663] Δούκας, 157.36-159.16.

τον Μουσταφά δηλαδή, τον Τζινεήτ και τους οπαδούς τους, σε μια τριήρη και στείλε τους ταχύτατα σε εμάς, μην πράξεις τίποτε άλλο χωρίς την εντολή μας.»[664]

Ο Μεχμέτ αναλογίστηκε καλά τί έμελλε να συμβεί, αν ερχόταν σε σύγκρουση με τον αυτοκράτορα, και αφού του γνωστοποιήθηκε ότι ο Μουσταφάς και ο Τζινεήτ δεν θα απελευθερώνονταν από τη φυλακή όσο θα ήταν ο ίδιος ζωντανός, έπαψε να ενοχλεί τη Θεσσαλονίκη. Πήρε λοιπόν τον στρατό του από εκεί και μετέβη στην Αδριανούπολη, απαλλαγμένος πλέον από τις πολλές έγνοιες και φροντίδες που τάραζαν τη σκέψη του εξαιτίας της στάσης του Μουσταφά και του Τζινεήτ.[665]

Ο Δούκας συνεχίζει ότι ταυτόχρονα οι Βυζαντινοί ετοίμασαν μια τριήρη και αφού επιβίβασαν τους δύο δραπέτες, τους απέστειλαν στον Μανουήλ. Ο αυτοκράτορας μετέφερε μετά από λίγο τον Μουσταφά στην Λήμνο, διατάζοντας τους φύλακές του να τον φρουρούν με εξαιρετική προσοχή. Όσο για τον Τζινεήτ, αυτόν τον παρέδωσε στη μονή της Παμμακαρίστου της Κωνσταντινούπολης, όπου θα ζούσε σε απομόνωση.[666]

Κατόπιν ο βασιλεύς έστειλε μαντατοφόρους και ζητούσε από τον Μεχμέτ να του καταβληθούν τα έξοδα που έμελλε να δαπανήσει ο Μουσταφάς, εφόσον υπήρχαν μαζί του τριάντα ακόμη νέοι, συν δέκα άλλοι μαζί με τον Τζινεήτ. Συμφώνησαν κατά συνέπεια να λαμβάνει ετησίως ο αυτοκράτορας από το θησαυροφυλάκιο και τα εισοδήματα του Μεχμέτ το ποσόν των τριακοσίων χιλιάδων νομισμάτων δίνοντας ως αντάλλαγμα όρκο ότι δεν θα ελευθερωνόταν ο Μουσταφά ενόσω ζούσε ο Μεχμέτ. Μετά το θάνατό του, ο βασιλεύς των Ρωμαίων θα ήταν ελεύθερος να πράξει ανάλογα με το συμφέρον του και σύμφωνα με τις σχέσεις των διαδόχων του Μεχμέτ προς εκείνον. Οι πρέσβεις έλαβαν τα επίσημα συμφωνητικά με τους όρκους από τον Μεχμέτ και αποχώρησαν.[667]

Έτσι ο Μανουήλ χειρίστηκε την κατάσταση του 1416 προς όφελος του Βυζαντίου,[668] γιατί χρησιμοποίησε τον Τζινεήτ και τον Μουσταφά ως μέσα προκειμένου να εξαναγκάσει τον Μεχμέτ να διατηρήσει την ειρήνη με το Βυζάντιο. Επιπρόσθετα ο Μανουήλ Β΄ υποχρέωσε τον σουλτάνο να πληρώνει στο Βυζάντιο ένα ετήσιο ποσό τριακοσίων χιλιάδων χρυσών για τα έξοδα των κρατουμένων.

664Δούκας, 159.16-20.
665Δούκας, 159.20-25.
[666]Δούκας, 159.25-29.-Ο Σφραντζής, 112-113, γράφει ότι ο Μουσταφά στάλθηκε στη Λήμνο και στη «συνέχεια στον Μυζηθρά [Μυστρά]». Εάν αυτή η αφήγηση δεν είναι η παραφθορά που αναφέρεται στη συνέχιση του ταξιδιού του Ιωάννη, αντί να στείλει τον κρατούμενο, μπορεί να ταιριάζει αντίστροφα με τη αφήγηση του Χαλκοκονδύλη, σύμφωνα με την οποία οι φυγάδες φυλακίστηκαν πρώτα στην ακρόπολη της «Επιδαύρου» (Μονεμβασίας) και στη συνέχεια σταλθήκαν στην Λήμνο και Ίμβρο. Η Ίμβρος δεν αναφέρεται ως νησί φυλακιστήκαν από τις άλλες πηγές και, βεβαίως, γνωρίζουμε ότι ο Μουσταφά ήταν στην Λήμνο, αργότερα απελευθερώθηκε. Βλ. Barker, Manuel II, 348, σημ. 83 και 357, και συνέχεια.
667 Δούκας, 159.29-161.3.

[668]Ο Barker, Manuel II, 342-344, σημ. 83, επισημαίνει ότι η παλαιά ιστορική έρευνα χρονολογεί εσφαλμένα την σύμβαση στο 1421.-Ο İnalcık, Critica, 251-304, δηλώνει ότι ο Taeschner φαίνεται να την συγχέει με τις συνομιλίες που πραγματοποιήθηκαν στο 1421, μετά τον θάνατο του Μεχμέτ.

Από την άποψη των Οθωμανών, ο Μεχμέτ δεν είχε άλλη επιλογή παρά να αποδεχτεί τους βυζαντινούς όρους, διότι αυτή τη φορά βρισκόταν αντιμέτωπος όχι μόνο με εξωτερικούς εχθρούς, οι οποίοι κρατούσαν ένα τόσο ισχυρό όπλο, ώστε να προκαλέσουν τον διαμελισμό του κράτους του, αλλά και τους εσωτερικούς εχθρούς, οι οποίοι προκάλεσαν μια εξέγερση των δικών του υπηκόων.

4. Τελευταία Επαφή του Μεχμέτ με το Βυζάντιο

Το 1421, ο γιός του Μανουήλ Ιωάννης Η΄ νυμφεύτηκε με την Σοφία Monferrat[669] και ύστερα στέφτηκε συμβασιλέας στην Αγία Σοφία.[670] Η εμφάνιση του Ιωάννη Η' στην εξουσία είχε μεγάλη σημασία και αποτελεί καμπή στην ιστορία των οθωμανο-βυζαντινών σχέσεων. Ο θερμόαιμος χαρακτήρας του νέου αυτοκράτορα θα γινόταν σύντομα αισθητός. Η άνοδος του Ιωάννη συμπίπτει χρονικά με την εμφάνιση δύο παρατάξεων στη βυζαντινή ηγεσία. Η μία από τις παρατάξεις ακολουθούσε την εξωτερική πολιτική του Μανουήλ και πρέσβευε την ειρήνη με τους Οθωμανούς. Τα μέλη της δεν δίσταζαν να υποστηρίξουν την ειρήνη ακόμη και με την υποτέλεια στους Οθωμανούς. Η άλλη παράταξη, ήταν εντελώς αντίθετη προς την πολιτική αυτή και ήταν υπέρ μιας πιο δυναμικής στάσης έναντι των Οθωμανών. Η παράταξη αυτή θεωρούνταν φιλοπόλεμη και στη συνέχεια εξελίχθηκε σε υπέρμαχο της ένωσης με την καθολική Εκκλησία, ώστε να εξασφαλιστεί η σωτηρία του Βυζαντίου, ενώ η ειρηνική παράταξη έγινε αντίπαλος της Ένωσης.[671]

Ο δραστήριος εικοσιεπτάχρονος αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ θα γινόταν σύντομα ο εκπρόσωπος της φιλοπόλεμης παράταξης. Η στάση της παράταξης αυτής εμφανίστηκε πολύ σύντομα το 1421, αμέσως μετά την στέψη του Ιωάννη. Η πραγματική ουσία της δήθεν οθωμανο-βυζαντινής φιλίας ήρθε στην επιφάνεια. Η τελευταία επαφή του Μεχμέτ με τον

---

[669]Δούκας, 137-139.-Χαλκοκονδύλης, Ι, 192-193.-Σφραντζής, 8-17-21.-Ψευδο-Φραντζής, 115.1-7.-Gill, John VIII Palaeologus 155.-Loenertz, «Autour», 304-305.-Diehl, Figures byzantines, II, 273-275.-Zakythinos, Despotat, I, 189-191.-Barker, Manuel II, 349, σημ. 96.

[670] Σφραντζής, σ. 8.18-20, χρονολογεί την αναγόρευση του Ιωάννη στο 1419. Ο Berger de Xivrey, Mémoire 167, τοποτεθεί στο 1410.-Ωστόσο ο Dölger, «Krönung» 318-319, αναλύοντας τις σχετικές πηγές διορθώνει λάθη. Ο Dölger θεωρεί λανθασμένες τις χρονολογίες των βραχέων χρονικών. Βρ.Χρ. 9, παρ. 48, σ. 98, το οποίο δίνει το έτος 6900 (1391-92). Το Βρ.Χρ. 22, παρ. 31, σ. 185, δίνοντας το ορθό έτος 6929 (1420-21).-Barker, Manuel II, θεωρεί ότι ο Ιωάννης δεν μπρεί να είχε στεφθεί στο παρελθόν, ίσως στον πρώτο γάμο του το 1414. Ωστόσο ο Δούκας, 133-135, γραφει ότι μόνο το στέμμα στερήθηκε από την μικρή Άννα; εκείνη την εποχή λόγω της ηλικίας. Δεν ξέρουμε όμως εάν αυτή η αναφορά σημαίνει ότι το στέμμα δεν δόθηκε και στον Ιωάννη. Ο Barker, Manuel II, 350, σημ. 97, επισημαίνει ότι τα βενετικά έγγραφα αναφέρονται συχνά στον Ιωάννη ως αυτοκράτορας πριν από 1421. Ο ιστορικός θεωρεί επίσης ότι η ιδιαίτερη έμφαση που δίδεται στη στέψη στις πηγές για αυτό το δεύτερο γάμο υπονοεί ότι μόνο το 1421 δόθηκε επισήμως στον Ιωάννη ο τίτλος του Βασιλέα.-Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Εκλογή, αναγόρευσις και στέψις του βυζαντινού αυτοκράτορος, 203, επισημαίνει ότι ο τίτλος του βασιλέως αναφέρεται στον Ιωάννη στο διάσημο πορτρέτο της οικογένειάς του στο χειρόγραφο του Διονυσίου Αρεοπαγίτη.-Ο Barker, Manuel II, 350, σημ. 97, επισημαίνει ότι αυτό είναι ίσως μια απλή απόδειξη ενός προφανούς γεγονότος ότι ήταν ο φυσικός κληρονόμος.

[671]Δούκας, 329.18-20: «Κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι. ἐν μέση τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεύον Τούρκων ἢ καλύπτραν λατινική.». Κατά τον Walter, La ruine de Byzance, 308, η φιλοπόλεμη παράταξη ήταν το προϊόν μιας νέας γενιάς που είχε μεγαλώσει σε κατάσταση ειρήνης και δεν εκτιμούσε ορθά την σκληρή πραγματικότητα.-βλ. επίσης Barker, Manuel II, 351.

Μανουήλ έγινε εκείνο το έτος, όταν ο πρώτος πέρασε στην Ανατολία (Anadolu)[672] μέσω της Κωνσταντινούπολης. Η αφήγησή του Σφραντζή είναι διαφωτιστική και περιέχει κάποιες σημαντικές λεπτομέρειες. Ο ιστορικός εξιστορεί αναλυτικά τα γεγονότα εκείνης της χρονιάς.

Σύμφωνα με τον Σφραντζή, η πολιτική στάση του Ιωάννη Η΄ ήταν εντελώς διαφορετική από εκείνη του πατέρα του. Ο νέος συμβασιλέας ήταν υπέρ του πολέμου με τους Οθωμανούς. Έτσι το 1421 έγιναν και οι τελευταίες κατ' επίφασιν ειρηνικές, συνομιλίες με τους Οθωμανούς. Ο Σφραντζής γράφει: ο άρχων Κυρήτζης Μεχμέτ ήθελε να περάσει από την Αδριανούπολη στην Ανατολή μέσω Κωνσταντινούπολης με σκοπό να βάλει τάξη στην επικρατούσα εκεί κατάσταση. Έτσι σύντομα διαδόθηκαν φήμες ότι ο σουλτάνος επιστρέφοντας στην Ανατολή σχεδίαζε να επιτεθεί στην Πόλη. Οι Βυζαντινοί ευγενείς και οι ανώτατοι ιερείς, δηλαδή τα μέλη της φιλοπόλεμης παράταξης, προσπάθησαν να πιέσουν τον Μανουήλ να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία. Ζήτησαν να συλλάβει τον σουλτάνο κατά την μετάβαση του στην Ανατολία, προτού αυτός προλάβει να θέσει σε εφαρμογή το σχέδιό του, αφού θα χρησιμοποιούσε τα βυζαντινά καράβια. Ο αυτοκράτορας απέρριψε τις προτάσεις αυτές που θα προκαλούσαν πόλεμο, και επέμενε πως θα κρατούσε το λόγο που είχε δώσει παλαιότερα στον Μεχμέτ λέγοντας ότι "δεν θα πατήσω τον όρκο μου έστω κι' αν ξέρω ότι θα με καταδικάσετε γι' αυτό. Εάν πατήσει εκείνος τον δικό του λόγο, τότε ας αποφασίσει ο Θεός που είναι δυνατότερος από εκείνον." Όπως έδειξαν οι μετέπειτα εξελίξεις, είχε απολύτως δίκιο, διότι ο Μεχμέτ δεν προχώρησε σε καμία επιθετική ενέργεια, όπως ισχυριζόταν η φιλοπόλεμη παράταξη των Βυζαντινών. Σύμφωνα με τον Σφραντζή, ο Μανουήλ δεν πήγε, αλλά ούτε και έστειλε κάποιον από τους γιους του να υποδεχτεί τον Μεχμέτ. Προτίμησε να στείλει κάποιους Βυζαντινούς ευγενείς, όπως τον Δημήτριο Λεοντάρι, τον Ισαάκιο Λεοντάρι και τον πρωτοστράτορα Μανουήλ Καντακουζηνό, με στρατιωτική συνοδεία. Επίσης απέστειλε πολύτιμα δώρα και αρχοντόπουλα. Άλλη μια λεπτομέρεια που μας δίνει ο ιστορικός, είναι ότι ο Μεχμέτ δεν εισήλθε στην Πόλη, αλλά οι Βυζαντινοί τον υποδέχτηκαν στο Κούτουλος, ένα προάστιο της Πόλης που απείχε δύο χλμ. στον Γαλατά. Ο Μανουήλ και οι γιοί του, τον περίμεναν σε ένα πλοίο στο Διπλοκιόνιον, (σημερινό Beşiktaş). Εκεί του δόθηκε πλοίο, με το οποίο θα περνούσε στην ασιατική ακτή, με τη συνοδεία του Λεοντάρι. Οι Βυζαντινοί και οι Οθωμανοί, επιβιβάστηκαν σε διαφορετικά πλοία και ταξίδεψαν μαζί μέχρι τη Χρυσούπολη (σημερινό Σκούταρι). Εκεί αποβιβάστηκε ο Μεχμέτ και κατευθύνθηκε στη σκηνή, η οποία είχε ετοιμαστεί ειδικά γι' αυτόν από τους Βυζαντινούς. Οι δύο πλευρές γευμάτισαν χωριστά ανταλλάσσοντας φαγητά μεταξύ τους, ενώ ο αυτοκράτορας παρέμεινε στο πλοίο του. Το απόγευμα ο Μεχμέτ αναχώρησε οδικώς προς την Νικομήδεια (İzmit), ενώ

[672] F. Taeschner, «Anadolu»: EI, I, 2η έκδ. (1997) 461-480, 461-462, 465-469.

ο αυτοκράτορας επέστρεψε στην Πόλη. Αυτή ήταν τελευταία επαφή των δύο ηγεμόνων. Την άνοιξη ο Μεχμέτ επέστρεψε μέσω της Καλλίπολης στην Αδριανούπολη.[673]

Έτσι ο αποφασιστικός χαρακτήρας του Μανουήλ απέτρεψε ρήξη των σχέσεων με τους Οθωμανούς και τις σοβαρές επιπτώσεις που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν κατά των βυζαντινών συμφερόντων, γιατί ο Μανουήλ αναγνώριζε την αναγκαιότητα να διατηρηθεί έστω επιφανειακά η φιλία με τον Μεχμέτ. Η υιοθέτηση της πρότασης της φιλοπόλεμης παράταξης θα ήταν καταστροφική και δεν θα ήταν η καλύτερη εναλλακτική λύση για τη διατήρηση της επιφανειακής φιλίας. Το παραπάνω περιστατικό ήταν η τελευταία επίδειξη της διορατικής πολιτικής του Μανουήλ. Η τελική κρίση δεν άργησε να εκδηλωθεί, αμέσως μετά τον θάνατο του Μεχμέτ το 1421.

5. Θάνατος του Μεχμέτ: Απελευθέρωση του Μουσταφά από το Βυζάντιο

Ύστερα από την τελευταία συνάντηση του Μανουήλ με τον Μεχμέτ, την άνοιξη του 1421, η επόμενη επαφή των δύο ηγεμόνων έγινε το ίδιο έτος, σύμφωνα την αφήγηση του Σφραντζή, μέσω της αποστολής του Δημητρίου Λάσκαρη Λεοντάρη. Ο Μανουήλ έστειλε τον έμπιστο άνδρα ως πρέσβη στον Μεχμέτ στην Αδριανούπολη. Εκείνο το διάστημα υπήρξε έντονη διπλωματική δραστηριότητα μεταξύ τους, παρόλο που ο ιστορικός δεν παραθέτει συγκεκριμένα στοιχεία σχετικά με το θέμα της αποστολής.[674] Σε αυτό το σημείο, οι

---

[673]Ο Σφραντζής, 8.22-10.19, ήταν αυτόπτης μάρτυρας, κατά πάσα πιθανότητα, ή αν δεν ήταν, είχε πρόσβαση στις αφηγήσεις άλλων αυτοπτών μαρτύρων. Τοποθετεί αυτά τα γεγονότα κατά το έτος του 1420, σύμφωνα με το σωζόμενο κείμενο του, και αυτή η χρονολογία έγινε αποδεκτή από τον Berger de Xivrey, Mémoire 169-171, τον Jorga, GOR, 376-377, και τον Pears, 152.-Ενώ ο Hammer, GOR, I, 384-385, μεταφρ. Hellert, II, 195-196, τοποθετεί στο ίδιο έτος, τη συμφωνία σε σχέση με τον Μουσταφά. Αλλά ο Dölger, «Die Krönung,» παρατηρεί ορθά ότι η χρονολόγηση του ιστορικού κατά την περίοδο αυτή μέχρι το 1422 είναι απολύτως λανθασμένη, και ότι αυτό το επεισόδιο ανήκει επίσης στο 1421.-Βλ. Regesten, αρ. 3384, (χρονολογεί αυτό το επεισόδιο επίσης το 1421.-Βλ. Regesten, αρ. 3384, (χρονολογεί στο χειμώνα του 1420-21).-Επίσης Khoury, «L'empereur Manuel II» 143, ο οποίος επιλέγει το 1420. Το επεισόδιο έγινε πιθανότατα στο τέλος του χειμώνα, γιατί ο Σφραντζής συνεχίζει την αφήγηση του αμέσως με την παρατήρηση ότι, «τὸ ἐὸρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντος εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιπόλεως, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν.» (Από μια αόριστη νύξη στο Baronius-Raynaldus, για το σωστό έτος [1421, αρ. 23, σ. 522]. Ο Berger de Xivrey, Mémoire 171, συμπεραίνει ότι ο Μεχμέτ εμπιστεύτηκε στους Γενουάτες για την επιστροφή του να περάσει τα Στενά, προτείνει κάποια δυνατή σημασία στο γεγονός ότι ο Σουλτάνος δεν κάλεσε τους Βυζαντινούς για το ταξίδι επιστροφής.-Ο Jorga, GOR I, 376, ακολουθείται χωρίς κριτική από τον Dölger, Regesten, αρ. 3383, που υποστηρίζει ότι ο Μανουήλ έκανε μια νέα συμφωνία με τον Μεχμέτ το 1420 με βάση τους υπαινιγμούς του Μανουήλ για όρκους σε απόσπασμα που αναφέρεται από τον Σφραντζή, 115.17-19.-Στα έγγραφα της βενετικής Συγκλήτου για την αποστολή ενός Βυζαντινού πρέσβη (Ιανουάριο του 1420) υπάρχει μια αόριστη νύξη ότι ο Μανουήλ έπρεπε να υποδεχτεί τον Μεχμέτ. Βλ. Jorga, Notes et extraits, I, 301. Ο Barker, Manuel II, 354, θεωρεί ότι τέτοιες «αποδείξεις» είναι εντελώς ανεπαρκείς για έναν τέτοιο ισχυρισμό. Σύμφωνα με τον ιστορικό, οι πληροφορίες αυτές πρέπει να ανέφεραν την κατάσταση της φιλίας μεταξύ του Μανουήλ και του Μεχμέτ μετά το 1413. Ο Barker, ελλείψει ουσιαστικής επιβεβαίωσης από κάποια πηγή, αποκλείει την υπογραφή νέας συμφωνίας το 1420. Υπάρχει επίσης πιθανότητα ότι έαν ο Μεχμέτ επέστρεψε την άνοιξη από την Ανατολία τότε πρέπει να είχε συναντηθεί με τον αυτοκράτορα 1420.

[674]Ο Σφραντζής, 10.19-24, είναι ο μοναδικός Βυζαντινός ιστορικός που αναφέρεται στην αποστολή του Λάσκαρη στην Αδριανούπολη. Ο Δούκας, 167, χωρίς να κάνει λόγο για την αποστολή του Λάσκαρη γράφει ότι ο Μεχμέτ σχεδίαζε να μοιράσει τα εδάφη του κράτους του μεταξύ των δύο γιών

πληροφορίες του Δούκα μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι η βυζαντινή πρεσβεία μπορεί να είχε σχέση με την διευθέτηση της διαθήκης του Μεχμέτ. Ο Δούκας γράφει ότι ο Μεχμέτ μόλις γύρισε στην Αδριανούπολη, έπαθε ατύχημα σε κυνήγι και, όταν κατάλαβε ότι δεν επρόκειτο να αναρρώσει, κάλεσε τον μεγάλο βεζίρη του, τον Βαγιαζήτ Πασά, και του ανέθεσε την διοίκηση των πάντων, συνέταξε την διαθήκη του και τον δέσμευσε με όρκο ότι θα παρέμενε πιστός στον γιό του Μουράτ. Επιπλέον, με την διαθήκη του, όρισε να παραδώσει τους δύο ανήλικους πρίγκιπές του, δηλαδή τον οχτάχρονο Yusuf (Ιωσήφ) και τον επτάχρονο Μαχμούντ στην κηδεμονία του αυτοκράτορα Μανουήλ. Ο αυτοκράτορας σε αντάλλαγμα δεν θα απελευθέρωνε τον Ψευδο-Μουσταφά από το Βυζάντιο. Ο αυτοκράτορας θα έπαιρνε ένα ετήσιο ποσό για τη συντήρηση των δύο Οθωμανών πριγκίπων. Ο Μεχμέτ επιδίωκε να εξασφαλίσει την άνοδο στο θρόνο του πρωτότοκου δεκαεπτάχρονού γιου του, Μουράτ, και γι'αυτό το λόγο προχώρησε σε συμφωνία με τον Αυτοκράτορα. Σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας ο πρωτότοκος γιός του ο Μουράτ ήταν βέβαια και πρακτικά ο μόνος ενδεδειγμένος διάδοχος λόγω ηλικίας και θα διαδεχόταν τον πατέρα του στην Αδριανούπολη.[675]

Θεωρητικά όμως δεν μπορούσε να προεξοφληθεί ο αποκλεισμός των μικρών, αφού κανένας νόμος δεν καθόριζε την προτεραιότητα στη διαδοχή, και αν μη τι άλλο, στο μέλλον η ύπαρξη μελών της δυναστείας ως επίδοξων διαδόχων θα διευκόλυνε ενδεχόμενη απόπειρα εκθρόνισης του Μουράτ με οποιαδήποτε αφορμή. Εξάλλου υπήρχαν υπόνοιες ότι ο Μεχμέτ σκόπευε να αποτρέψει τέτοιους φατριασμούς, αφήνοντας το ευρωπαϊκό τμήμα του κράτους του (την Ρούμελη) στον Μουράτ και την Ανατολή στον δεύτερο από τους τέσσερις γιους του, τον δωδεκάχρονο Μουσταφά, που έμεινε γνωστός ως Küçük (Μικρός) Μουσταφά.[676] Ο

του, την Ρούμελη στον έναν και την Ανατολία στον άλλον. Επιπλέον, ήθελε να στείλει τους δύο μικρής ηλικίας πρίγκιπες του στην κηδεμονία του Βυζαντινού αυτοκράτορα ώστε να μην κινδυνέψει η ενότητα του κράτους από κάποια πιθανή διαμάχη.-Ο Barker, Manuel II, 354-355, σημ. 100, θεωρεί ότι ενόψει μόνο μιας τέτοιας φήμης, φαίνεται μάλλον περίεργο ότι ο Μεχμέτ αφού επανένωσε το οθωμανικό κράτος, θα μπορούσε να είχε σχεδιάσει τέτοια αντιφατική διαίρεση του κράτους του. Βλ. Dölger, Regesten, αρ. 3385.-Hammer, GOR, I, 385-386, μεταφρ. Hellert, II, 196-197.-Jorga, GOR, 377, 378.-Βλ. επίσης Barker, Manuel II, σ. 351-353.

[675]Δούκας, 163.10-12: «Ὁ γὰρ Μαχουμὲτ ἐν κινηγίῳ ἱππεύων καὶ ὑὸς ἐξερχομένου ἐκ τοῦ δρυμῶνος καὶ αὐτος τὸ δόρυ κινῶν κατὰ τοῦ θηρίου, πίπτει τοῦ ἵππου ἐπιληψία κεκρατημένος ἡμίξηρος.» Δούκας, 165.11-15 και 167.6-29.-Ο Σφραντζής, σ. 10.24-26, παραθέτει μόνο ότι ο Λεοντάρις έγινε δεχτός με τιμές στην Αδριανούπολη, αλλά δεν παραθέτει συγκεκριμένη πληροφορία για την διευθέτηση της διαθήκης του Μεχμέτ Α΄. Όμως δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει τις διαδικασίες με το Σουλτάνο, διότι όπως γράφει ο Σφραντζής: «Εἶδεν οὖν αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης ὅτι πλείστης καὶ τέλος εἶπε πρὸς αὐτὸν· «Ἔχω ἡμέρας, ὅτι οὐχ ὑγιῶς ἔχω·» Όπως επιβεβαιώνει τις βυζαντινές πηγές ο Neşri, II, 550-551 και προσθέτει ότι ο Μεχμέτ έπασχε από σοβαρή αρρώστεια. Αφού αντιλήφθηκε ότι δεν επρόκειτο να συνέλθει, προσκάλεσε τους βεζίρηδες Βαγιαζήτ, Ιμπράχίμ και Χατζί Ιβάζ. Μετά από μια μυστική σύσκεψη διέταξε να φέρουν κρυφά τον μεγαλύτερο υιό του, Μουράτ Β΄ για να ανέβη στο θρόνο.

[676]Βλ. H. İnalcik, «Murad II», 598-9.-C.J. Heywood, «Mustafa Çelebi» και «Küçük Mustafa», 712.-Για άλλη μια συμφωνία της ίδιας φύσης που συνάφθηκε με τον Στέφανο της Σερβίας, βλ. Φιλόσοφος Κωνσταντίνος, 56-8.-βλ. επίσης İnalcık, Murad II, 598-9.

Μεχμέτ πέθανε μέσα σε τρεις μέρες,[677] στις 21 Μαΐου 1421.[678] Ο θάνατος του Μεχμέτ κρατήθηκε μυστικός.[679] Η σορός του ταριχεύτηκε και φυλάχτηκε επί 40-42 μέρες στην αυλή του και προσποιήθηκαν ότι ο Μεχμέτ ζούσε ακόμη, ώσπου να φθάσει ο Μουράτ, πρωτότοκος γιός του. Όταν η κατάσταση της υγείας του επιδεινωθηκε, ο Μεχμέτ διέταξε τον μεγάλο βεζίρη του Βαγιαζήτ Πασά να μην ανακοινώσει τον θάνατό του και να εξασφαλίσει την ασφαλή διαδοχή του πρωτότοκου γιού του, Μουράτ, κάτι που αποτελεί το πρώτο παράδειγμα στην οθωμανική ιστορία.

Όπως μας πληροφορεί ο Δούκας : «Ὁ σκοπός οὖν τοιόσδε· εἰ μάθωσι τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ πέριξ ἔθνη· Ῥωμαῖοι, Σέρβοι, Γενουῖται, Βένετοι, ἐν τῇ Ἀνατολη ὁ Καραμάν, οὐ δυνήσεται κατελθεῖν ἐκ τῶν ὁρίων Περσίας ὁ κληρονόμος Μοράτ· καὶ γενήσεται θόρυβος ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ στάσις ἐν τῷ στρατῷ · καὶ τὰ τῆς ἑῴας πάντα ἀφειδῶς ὁ Καραμὰν λεηλατήσει, τὰ δὲ τῆς Θρᾴκης οἱ χριστιανοί· καὶ ἔσονται Τοῦρκοι δυστυχοῦντες καὶ Ῥωμαῖοι τοῖς εὐτυχήμασι θάλλοντες.»[680] Επιπλέον, επιδιωκόταν η ασφαλής άφιξη του Μουράτ στην Προύσα και η ομαλή διαδοχή του στο θρόνο. Οι βεζίρηδες του Μεχμέτ έστειλαν στον Μουράτ, ο οποίος

---

[677]Βλ. Σφραντζής, 10.26-27, δίνει τις λεπτομέρειες για την αποστολή του Λεοντάρι και τις συνέπειές του με πληρότητα που μιλάει για στενή γνωριμία με την οθωμανική αυλή και την υπόθεση κυβέρνησης βάζοντας τα λόγια στο στόμα του Μεχμέτ: «ἀμὴ θέλω γενεῖν καλὰ καὶ θέλομεν φάγειν καὶ πιεῖν ὁμοῦ καὶ ὁμηλήσειν'» και συνεχίζει την αφήγηση του ότι ο Μεχμέτ «Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανε.» Ο Δούκας, 163.10-14, αποδίδει το θάνατό του σε ατύχημα σε κυνήγι.-Ο θάνατος του Μεχμέτ αναφέρεται επίσης από τον Χαλκοκονδύλη, II, 1.1.

[678]Η ορθή ημερομηνία του θανάτου του Μεχμέτ (21 Μαΐου 1421) αναφέρεται επίσης από τρία βραχέα χρονικά. Βλ. Βρ. Χρ. 72a, παρ. 22, σ. 564.-Βρ.Χρ. 91, παρ. 9, σ. 623.-Βρ.Χρ. 97, παρ.5, σ. 639. Η χρονολογία του θανάτου του Μεχμέτ τοποθετείται τον Μάιο του 1421 στην επιγραφή του τάφου του Σουλτάνου στην Προύσα, η οποία και μεταγράφηκε και μεταφράστηκε από τον Taeschner, «Beiträge» 147-148. Αυτή η χρονολογία επιβεβαιώνεται από ένα κείμενο που εκδόθηκε από τον Κουγέα. Βλ. Σ. Κουγέας, «Notizbuch» 151-152, αρ. 80. Αυτό το κείμενο παραθέτει περαιτέρω λεπτομέρειες σχετικά με τον θάνατο του Μεχμέτ, αλλά και για την εχθρική στάση που επιδεικνύει προς τους δήθεν φίλους του τους Βυζαντινούς: «Στις 21 του Μαΐου του 14ου ινδ. του 6929 [1421], με ένα θαύμα του μεγάλου [Στ.] Δημητρίου, από δυσεντερία και επιληπτική νόσο πεθαίνει ο άθεος και ασεβής σουλτάν Κυρητζής [Μεχμέτ Α΄] ο ηγέτης των Σαρακηνών [Αγαρηνῶν] ο οποίος καταπίεσε και αναστάτωσε εξαιρετικά την Θεσσαλονίκη και όλες τις ρωμαϊκές κτήσεις».-Τρία βραχέα χρονικά επίσης αναφέρονται στο θάνατο του σουλτάνου. Σύμφωνα με το Βρ.Χρ. 72a, παρ. 22, σ. 564: «Εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπέθανεν ὁ σουλτὰν Κυρίτζης...». Βρ.χρ. 91, παρ. 9, σ.623.-Βρ.Χρ. 97, παρ. 5, σ. 639.Schreiner, Kleinchroniken, II, 412. Ο Alderson, Ottoman Dynasty, πίνακες XV και XXV, τοποθετεί τον θάνατο του Μεχμέτ στις 26 Μαΐου 1421. Ο Barker, Manuel II, 355, σημ. 10, πιθανολογεί ότι αυτή η ημερομηνία προέρχεται από τις τουρκικές πηγές, των οποίων οι χρονολογήσεις είναι γενικώς λανθασμένες. Αντιθέτως με την άποψη των δύο ανωτέρω ιστορικών ο Aşıkpaşazade, 161-162, χρονολογεί ορθά το γεγονός στο 824 Εγίρας (1421), ενώ ο Neşri 550-551, στο 825 Εγίρας. Επιπλέον ο Oruç, 53, το χρονολογεί σωστά στο 824 Εγίρας. Ο Χότζα Sa'ad al-Din, 115, ακολουθεί με την ίδια χρονολόγηση τον Aşıkpaşazade, Oruç και Sa'ad al-Din. Ο Alderson, σημειώνει την αναφορά του Ibn Arabshah (μεταφρ. Sanders, 187) ότι ο Μεχμέτ σκοτώθηκε από δηλητήριο.-Ο Barker, Manuel II, 355, σημ. 100, θεωρεί την αφήγηση του αναξιόπιστη.-Ο F.Taeschner, Cambr. Ed. Hist., I, σ. 769, δίνει την 4 Μαΐου ως ημερομηνία του θανάτου του Μεχμέτ, δεν αναφέρει όμως καμία πηγή.-Βασιζόμενος μόνο στην αφήγηση του Δούκα, ο S.Runciman, Fall, 44, χρονολογεί εσφαλμένα τον θάνατο του Μεχμέτ στον Δεκέμβριο του 1421.

[679]Δουκάς, 167.30-: «Θανῶν δ' ὁ Μαχομέτ-πεγ, καθὼς προέφημεν, ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐντὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ δομηθεῖσιν οἰκήμασι, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔκρυπτον τὸ πτῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκία, η ἐκειτο, ἀταφον, τινὸς μὴ γινώσκοντος, ότι τέθνηκεν, πάρεξ τεσσάρων·»

680Βλ. Δουκάς, 169.9-15.0.27-12.

βρισκόταν τότε στην Αμάσεια ως διοικητής,[681] έναν αγγελιοφόρο να τον πληροφορήσει για την απώλεια του πατέρα του. Μετά από σαράντα μέρες ο αγγελιοφόρος ενημέρωσε τους βεζίρηδες για την άφιξη του Μουράτ στην Προύσα και παρέδωσε επιστολές του πρίγκιπα, όπου διατυπώνονταν οι διαταγές του για την ταφή του πατέρα του.[682] Από όσο καταλαβαίνουμε από την αφήγηση του Δούκα ο Βαγιαζήτ Πασάς, ο μεγάλος βεζίρης του Μεχμέτ, ευνοούσε τον Μουράτ και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για την άνοδό του στον θρόνο στην Προύσα.[683]

Αφηγούμενος την αποστολή του Λεοντάρι ο Σφραντζής γράφει ότι όπως όλοι οι υπηρέτες της αυλής (εκτός από τέσσερις άνδρες του Μεχμέτ), και ο Λεοντάρις δεν γνώριζε το συμβάν. Προσθέτει ότι δεν πληροφόρησαν τον Λεοντάρι για το συμβάν και αυτός περίμενε στο κατάλυμα του γεμάτος απορία, γιατί δεν τον προσκαλεί ο Μεχμέτ για να ακούσει τα αιτήματά του. Όμως ο Λεοντάρης δεν άργησε να πληροφορηθεί το θάνατο του Μεχμέτ. Επειδή όμως απέκλεισαν κρυφά τους δρόμους που οδηγούσαν στην Πόλη, αν και έστειλε πολλές φορές απεσταλμένους με επιστολές προς την Πόλη, δεν τους άφησαν να περάσουν και έτσι πέρασαν μέρες.» Ωστόσο, ο Λεοντάρις κατάφερε να στείλει του μήνυμα με έναν άνδρα του μέσω άλλης οδού που οδηγούσε στην Μεσημβρία. Έτσι το μήνυμα του Λεοντάρι έφθασε δια θαλάσσης στην Πόλη στον αυτοκράτορα με πολύ μεγάλη δυσκολία. Κατά την περίοδο της αβεβαιότητας, όμως, επικρατούσε μεγαλύτερο άγχος στην Κωνσταντινούπολη. Ο Μανουήλ, ο οποίος είχε αποσυρθεί στην μονή της Περιβλέπτου εξαιτίας της πανούκλας που μαινόταν τότε, δέχτηκε πολλές κατηγορίες από την φιλοπόλεμη παράταξη που κατηγορούσε

---

[681] Δούκας, 163.27-30: «Διαβὰς <ο Μεχμέτ> οὖν τὴν πρὸς τὸν Ἄδην ἀμεταστρεφῆ ὁδὸν κατέλιπε τὸν πρῶτον τῶν υἱέων αὐτοῦ ἀρχηγον Τούρκων, τὸν καλούμενον Μοράτ, τότε ἐν τοῖς ὁρίοις Ἀμασείας ἡγεμονεύοντα. Καὶ γὰρ ἐκει τὰς ἄκρας ἐκείνας ἔλαχεν αὐθεντεύων δοθείσας παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅρια τυγχάνοντα τῶν Περσοτούρκων, ...»-Σύμφωνα με την οθωμανική δυναστική συνήθεια, ο Μουράτ Β΄ είχε αναλάβει τη διοίκηση επαρχίας, ενώ ζούσε ακόμη ο πατέρας του. Από το 1416, που ήταν ακόμα δώδεκα ετών, είχε διοριστεί μπεηλέρμπεης του Ρουμ. Η περιοχή αυτή της Β.Α. Ανατολίας με πρωτεύουσα την Αμάσεια ήταν επίσης γενέτειρα του πρίγκιπα (Ιούνιο του 1404). Περιελάμβανε επίσης τις σημαντικές πόλεις Tokat (Τοκάτη), Sivas (Σεβάστεια), Τσόρουμ (Ευχάϊτα) και Οσμάντζικ. Ενώ κατείχε αυτή τη θέση, το 1417, ο ανήλικος πρίγκιπας ηγήθηκε τυπικά της στρατιωτικής επιχείρησης, με την οποία κατεστάλη η επανάσταση του Μπερκλουτζέ Μουσταφά στο Στυλάριο (Καρά Μπουρούν, χερσόνησο κοντά στη Σμύρνη. Για την επιχείρηση αυτή που ακολούθησε μια πραγματική σφαγή των οπαδών του σεΐχη Μπεντρεντίν στην δυτική Ανατολία βλ. Ξανθυνάκη, Μουράτ Β΄, 37.-Πραγματικός στρατιωτικός ηγέτης των εκστρατειών αυτών ήταν ο πρώτος βεζίρης Βαγιαζίτ Πασάς...».-Βλ. Επίσης Η. İnalcık, «Murad II» 598.

682Δουκάς, 169.16-23: «Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ διὰ ταχυδρόμου τινὸς τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τῷ Μοράτ ἀπαγγείλαντες, ἐν Ἀμάσεια τότε διάγοντος, μετὰ παρέλευσιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν καὶ, ὃν ἔστειλαν ἄγγελον, ἔφθασεν μηνύων αὐτοῖς τὴν ἔλευσιν Μοράτ καὶ ὡς κατῆλθεν ἔγγύς που Προύσης ἐν κώμῃ τινὶ καλουμένη Μελάϊνα. Καὶ γραφὰς αυτοῖς ἐνεχείρισεν τοῦ Μοράτ δηλούσας τὴν αὐτοῦ ἔλευσιν ἐν τῇ Προύση καὶ ὁριζούσας τῷ Βαγιαζήτ, ὥπως λαβὼν τὸ πτῶμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ἐπανήκη ἐν Προύσῃ, ἵνα καὶ τὸν πατέρα θάψωσι καὶ αὐτον ἀρχηγον ἀναγορεύσωσι.»

683Ο Δουκάς, 169.24-25, διασαφηνίζει ότι ο πρώτος βεζίρης Βαγιαζήτ Πασάς ήταν υποστηριχτής του Μουράτ. Γράφει ότι όταν ο Μουράτ ανήγγειλε με επιστολή την άφιξή του στην Προύσα ο Βαγιαζήτ Πασά δέχτηκε τις επιστολές με μεγάλη χαρά: «Τότε ὁ Παγιαζὴτ μεθ' ὅσης ἡδονής καὶ χαρᾶς δεξάμενος τὰ γράμματα, ... ».

τον γέρο αυτοκράτορα ότι έπρεπε να είχε συλλάβει και σκοτώσει τον σουλτάνο, όταν είχε την ευκαιρία.[684]

Σαράντα μέρες μετά τον θάνατο του Μεχμέτ, όπως είχε σχεδιαστεί, ο γιός του Μουράτ Β΄ (1421-1451) ανέλαβε την εξουσία. Σύμφωνα με τον Δούκα, όταν πέθανε ο πατέρας του, ο Μουράτ ήταν τοπάρχης στην απομακρυσμένη Αμάσεια και χάρη στην υποστήριξη των αξιωματικών του πατέρα του η απομακρυσμένη διοικητική θέση δεν αποτέλεσε σοβαρό εμπόδιο για την άμεση διαδοχή του πρίγκιπα. Κατά τον Δούκα διάφορες αντίπαλες παρατάξεις στην ακολουθία του Μεχμέτ Α΄ ευνοούσαν ή υπονόμευαν τον ένα ή τον άλλο πρίγκιπα για τη διαδοχή του θρόνου. Πράγματι, όταν πέθανε ο πατέρας του, ο Μουράτ Β΄ ειδοποιήθηκε από τους βεζίρηδες Βαγιαζήτ και Ιμπραχήμ και έτσι έσπευσε από την Αμάσεια στην Προύσα, προκειμένου να αναλάβει την εξουσία.[685] Ο Μουράτ ανέβηκε στον οθωμανικό θρόνο στις 25 Ιουνίου 1421.[686]

Οι Βυζαντινοί έπρεπε να αποφασίσουν ποιόν δρόμο θα ακολουθούσαν: θα αναγνώριζαν την άνοδο του πρωτότοκου γιου και ορισμένου διαδόχου του Μεχμέτ διατηρώντας την ειρήνη με τους Οθωμανούς, ή θα ακολουθούσαν την πολιτική που εφάρμοσε ο Μανουήλ κατά την περίοδο των οθωμανικών διαμαχών ενθαρρύνοντας έναν Οθωμανό διεκδικητή εναντίον της κεντρικής εξουσίας. Εκείνη την περίοδο, ο Ιωάννης Η΄ και κάποιοι Βυζαντινοί ευγενείς ήθελαν να εκμεταλλευτούν τόσο την άνοδο του Μουράτ Β΄, όσο και την απόσυρση του Μανουήλ σε μοναστήρι της Πόλης, λόγω της πανούκλας που είχε ξεσπάσει στην Κωνσταντινούπολη. Ο Ιωάννης Η' επέλεξε τον δεύτερο δρόμο. Προσπαθώντας να κερδίσει παραχωρήσεις από την οθωμανική κυβέρνηση κατά την μεταβίβαση της εξουσίας ζήτησε από τον Μουράτ Β' τους δύο μικρούς πρίγκιπες, Ιουσούφ (Yusuf) και Μαχμούτ (Mahmud), των οποίων η κηδεμονία είχε δοθεί στον Βυζαντινό αυτοκράτορα, σύμφωνα με την διαθήκη του Μεχμέτ.[687] Οι Βυζαντινοί απαίτησαν την αποστολή των μικρών πριγκίπων στην Κωνσταντινούπολη, οι προσδοκίες τους όμως διαψεύστηκαν. Διότι μόλις ανέλαβε την εξουσία ο Μουράτ Β΄ ασχολήθηκε με την εξουδετέρωση των δύο αδελφών του στέλνοντας τους σε εξορία στην Τοκάτη, και αρνήθηκε να τους παραδώσει στον Βυζαντινό αυτοκράτορα. Ένας άλλος πρίγκιπας, μικρότερος από τον

684Σφραντζής, 10.27-12.4

685Δούκας, σ. 169.16-23.-Για την αξιολόγηση των γεγονότων κατά την διάρκεια της ανόδου του Μουράτ βλ. Ξανθυνάκη, Βασιλεία του Μουράτ Β΄ 92-93.

686Varlık, Germiyanoğulları, 91.

687Με βάση τις υπόνοιες του Δούκα ο C.J. Heywood, «Küçük Mustafa» 712, υποστηρίζει ότι ο Μεχμέτ σκόπευε να αποτρέψει άλλους εμφύλιους πολέμους μετά το θάνατό του, γι'αυτό το λόγο μοίρασε το κράτος του μεταξύ των δύο γιών του. Κληροδότησε τη Ρούμελη στον Μουράτ και την Ανατολή στον δεύτερο από τους τέσσερις γιους του Μουσταφά, δώδεκα ετών, που έμεινε γνωστός ως Küçük Μουσταφά. Επιπλέον, θέλησε την αποστολή των δύο μικρότερων πριγκίπων στην κηδεμονία του Βυζαντινού αυτοκράτορα.-Ο Ξανθυνάκης, 94, υιοθετεί απολύτως τη θεωρία του Heywood.

Μουσταφά και μεγαλύτερος από τον Γιουσούφ, που λεγόταν Αχμέτ, είχε πεθάνει όσο ακόμη ζούσε ο Μεχμέτ Α΄.[688]

Ο Μουράτ ίσως να έσπευσε να απομακρύνει τους αδελφούς του, διότι οι δύο πρίγκιπες μπορεί να διέθεταν υποστηρικτές που μπορούσαν να προβάλουν διεκδικήσεις εξ ονόματός τους. Πράγματι, η αφήγηση του de Lannoy, διπλωμάτη από την Βουργουνδία, ο οποίος εκείνο το διάστημα περνούσε τον Δούναβη με σκοπό να κατευθυνθεί στην Κωνσταντινούπολη, επιβεβαιώνει αυτήν την θεωρία. Ο Lannoy εξιστορεί ότι τρεις αντίπαλοι πρίγκιπες (seigneurs) συγκρούονταν μεταξύ τους διεκδικώντας τον θρόνο. Όταν τελικά έφτασε στην βασιλεύουσα, η παρουσία του εκεί συνέπεσε με εκείνη των παπικών απεσταλμένων, οι οποίοι διαπραγματεύονταν την Ένωση των Εκκλησιών. Δυστυχώς ο Lannoy δεν παραθέτει τα ονόματα των αντίπαλων πριγκίπων. Είναι όμως σίγουρο ότι ο παπικός λεγάτος Αντώνιος ντα Μάσα ήταν στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ Σεπτεμβρίου και Οκτωβρίου του 1422.[689]

Αντίθετα προς τα οθωμανικά χρονικά, που αποσιωπούν την ανωτέρω σύγκρουση δίνοντας την εντύπωση ότι ο Μουράτ διαδέχτηκε τον Μεχμέτ Α΄ χωρίς δυσκολία, τα οθωμανικά ημερολόγια που αναφέρουν τα γεγονότα των ετών 824 (Ιανουάριο –Δεκέμβριο 1421) και 825 (Δεκέμβριο 1421-Δεκέμβριο 1422) επιβεβαιώνουν ότι, μόλις ανέβηκε στον θρόνο ο Μουράτ Β΄, «συγκρούστηκε με τους αδελφούς του».[690] Μόνο το χρονικό του Aşıkpaşazade επιβεβαιώνει έμμεσα τα παραπάνω, αναφέροντας ότι ο Μουράτ Β΄ φυλάκισε τα μικρά αδέρφια του στην Τοκάτη.[691]

Ο Μουράτ εξουδετέρωσε τους ανήλικους αδελφούς του πιθανότατα προληπτικά, προκειμένου να απαλλάξει την κυριαρχία του από τη σκιά διεκδικητών που θα μπορούσαν να

---

[688]İnalcık, «Murad II» 598.-Ξανθυνάκης, Μουράτ Β΄, 93-94.-Ο Şikari, 62, ιστορικός του εμιράτου του Καραμάν υποστηρίζει ότι δύο νεώτεροι γιοί του Μεχμέτ σκοτώθηκαν στην Προύσα μόλις μετά την άνοδο του Μουράτ, αλλά ο άλλος πρίγκιπας, ο Μικρός Μουσταφά επιβίωσε.

689C. Imber, Ottoman Empire, 91.-Lannoy, 59, 65.-E.Zachariadou, Ottoman Diplomacy, 687.-J.Barker, Manuel II, σ. 327, 339, 367.-K.Setton, 42-43.-Όπως φαίνεται ο Lannoy κατάφερε να περάσει τον Δούναβη την περίοδο που ο Μουράτ είχε απαλλαχθεί πρώτα από τους Μαχμούτ και Γιουσούφ και ύστερα τον θείο του Ψευδό Μουσταφά. Την ίδια περίοδο με την μετάβαση του Lannoy ασχολούταν με τον νεώτερης ηλικίας αδελφό του Küçük Μουσταφά στην Ανατολία. Σύμφωνα με τον Ξανθυνάκη, Μουράτ Β΄, 93, «η αναφορά του Lannoy σε τρεις Οθωμανούς κυρίαρχους (και επομένως τρεις αντίπαλους), τους Ψευδό Μουσταφά και Τζινεήτ, διότι ο τελευταίος δεν διεκδικούσε τον θρόνο.» Ο ιστορικός θεωρεί ότι «ο Lannoy εξάλλου με την φράση trois seigneurs δεν μπορεί να εννοεί τον Μουράτ και τους δύο Μουσταφάδες, γιατί οι τελευταίοι δεν έδρασαν συγχρόνως, όπως θα εκθέσουμε παρακάτω. Ωστόσο, αν η πληροφορία περί του ενδοοθωμανικού πολέμου αφορά στην περίοδο αμέσως μετά την εξόντωση του Ψευδό Μουσταφά και την εμφάνιση του Μικρού Μουσταφά, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι, μέσα στον απόηχο της δράσης του Ψευδό Μουσταφά, τα γεγονότα που σχετίζονται με τους δύο Μουσταφάδες εξετάζονται σαν ενιαία ακολουθία, μέσα στην οποία εντάσσονται και οι δύο ανταπαιτητές, έστω κι αν δεν έδρασαν συγχρόνως. Στην περίπτωση αυτή όμως δεν θα υπήρχε πρόβλημα ασφάλειας στον Δούναβη, αφού ο πρώτος Μουσταφά θα είχε ήδη εκλείψει και ο πόλεμος εναντίον του δεύτερου διεξήχθη, όπως θα περιγραφεί παρακάτω, στην Ανατολία.».-Βλ. επίσης Matschke, Ankara, 117.

[690]Ημερολόγια (Annals) 573: «... <Μουράτ> συγκρούστηκε εναντίον των αδελφών του» : «kardaşları ile cenk etdi».

691Aşıkpaşazade, 164.

αμφισβητήσουν τη κυριαρχία του. Είναι αξιοσημείωτο ότι η ενόχληση έστω και μικρή του εμίρη της Κασταμονής, συνέπεσε με την κρίση των μικρών πριγκίπων. Ο Ισφεντιγιάρ, όπως έγινε και στο παρελθόν, θέλοντας να αποδεσμευτεί από την οθωμανική υποτέλεια εξεδίωξε τον Κασίμ μπέη, Οθωμανό διοικητή της περιοχής του Çankırı (βυζ. Γάγγρα) και του Kalecik (Καλέτζικ) της Tosya (Τόσια), ο οποίος ήταν γιός του. Ο στρατός του Μουράτ τον κατεδίωξε μέχρι τη Σινώπη. Η ειρήνη επήλθε μόνο με την παρέμβαση των άλλων εμίρηδων της Ανατολίας. Αυτοί οι εμίρηδες μεσολάβησαν και τελικά το φθινόπωρο ή το χειμώνα του 1421 συνήφθηκε σύμβαση.[692]

Όσον αφορά τους Βυζαντινούς, όταν οι προσπάθειές τους να αναλάβουν την κηδεμονία των μικρών Οθωμανών πριγκίπων απέτυχαν, ο νέος Βυζαντινός αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ αποφάσισε να απελευθερώσει τον φυλακισμένο Ψευδο-Μουσταφά, αφού μόνο ο τελευταίος υποσχέθηκε να κάνει σημαντικές εδαφικές παραχωρήσεις στο Βυζάντιο, όπως την Καλλίπολη. Η απόφαση του Ιωάννη Η΄ να υποστηρίξει τον Μουσταφά, ο οποίος ισχυριζόταν ότι ήταν γιός του Βαγιαζήτ, στον αγώνα του για τον οθωμανικό θρόνο ήταν φανερή εκδήλωση εχθρικής στάσης εκ μέρους του προς τον νέο σουλτάνο. Ο Μουράτ δε φαίνεται να ανάλωσε πολύ χρόνο και δυνάμεις για την αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων, γιατί πιο άμεσος και σημαντικός κίνδυνος απειλούσε την μονοκρατορία του από την πλευρά του θείου του. Ο Ψευδο-Μουσταφά, απελευθερώθηκε από το Βυζάντιο. Ο αυτοκράτορας με αυτήν την κίνηση σκόπευε να χρησιμοποιήσει τον ανταπαιτητή όχι απλώς ως ένα προσωρινό περισπασμό, αλλά ως ένα συνεχή αντίπαλον δέος απέναντι στην κυριαρχία του Μουράτ Β΄ θέλοντας να υλοποιηθούν οι όροι της διαθήκης του Μεχμέτ. Το καθεστώς που ο Βυζαντινός αυτοκράτορας οραματιζόταν στα σύνορά του ήταν απλό. Επιδίωκε την διαίρεση της οθωμανικής επικράτειας σε δύο τμήματα. Στο ευρωπαϊκό τμήμα του κράτους ήθελε να κρατήσει τον Ψευδο-Μουσταφά, ακίνδυνο, εφόσον θα κατάφερνε να τον καταστήσει υποχείριό του στην Ανατολία η κυριαρχία του Μουράτ θα ήταν αδύναμη και εφόσον συνεχίζονταν τα προβλήματα των Οθωμανών με τους απώτερους και εγγύτερους αντίπαλους τους, δηλαδή τους Μογγόλους και το εμιράτο του Καραμάν. Γι'αυτό το λόγο, η συνθήκη, την οποία υπέγραψε ο Μουσταφάς με τους αυτοκράτορες Μανουήλ Β΄ και Ιωάννη Η΄ ήδη το καλοκαίρι του 1421, περιόριζε την κυριαρχία του στη Ρούμελη, με τον όρο να μη διαπεραιωθεί στη Ανατολία.[693] Σύμφωνα με τον Δούκα, με την ίδια σύμβαση ο Μουσταφά παρέδιδε τον γιό του ως όμηρο στον Βυζαντινό αυτοκράτορα. Επιπλέον υποσχόταν να παραδώσει στο Βυζάντιο την Θεσσαλία (περιοχή της Θεσσαλονίκης) ως την Ιερισσό και το Άγιον Όρος, την παραθαλάσσια περιοχή του Ευξείνου Πόντου ως τα όρια της Βλαχίας (της

[692] İnalcık, «Murad II», 599.-Y. Yücel, Candaroğulları, 95.
[693] Zachariadou, Ottoman Diplomacy, 687. Δυστυχώς το κείμενο της συνθήκης δεν διασώθηκε.

σημερινής Βουλγαρίας) και, το σημαντικότερο. την Καλλίπολη,[694] που την απαιτούσαν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες εδώ και δύο αιώνες.

Μέσα σε αυτήν την ατμόσφαιρα, ο Βαγιαζήτ Πασάς, βεζίρης του Μουράτ, ήλθε σε επαφή με τον αυτοκράτορα Ιωάννη Η΄ προκειμένου να εξασφαλίσει τη βυζαντινή συμφωνία. Ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει ότι ο βεζίρης υποσχέθηκε στον αυτοκράτορα χρήματα ακόμη και την παράδοση εν μέρει της Καλλίπολης εκτός από τους δύο πριγκίπες ως ομήρους.[695] Ωστόσο δεν πέτυχε να κερδίσει την ουδετερότητα του Ιωάννη Η΄. Όπως μας πληροφορούν οι βυζαντινές πηγές, ο αυτοκράτορας είχε πάρει την απόφαση του. Έδωσε εντολή στον Δημήτριο Λεοντάρι να απελευθερώσει τον Μουσταφά και τον Τζινεήτ, που βρίσκονταν στα χέρια των Βυζαντινών από το 1416. Ο Μουσταφά και ο σύντροφός του μεταφέρθηκαν τον Σεπτέμβριο με βυζαντινά πλοία στην Καλλίπολη με τη συνοδεία του Δημήτριου Λεοντάρι και με τουρκικές και βυζαντινές δυνάμεις.[696]

Ο Μουράτ Β΄ βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση, διότι ο Μουσταφά εκτός από εξωτερικούς συμμάχους κατάφερε να προσελκύσει στο πλευρό του και εσωτερικούς οπαδούς στην οθωμανική Ρούμελη. Ο Μουσταφά προσελκύοντας τους γιους του Εβρενός στα Γιαννιτσά και καταλαμβάνοντας τις Σέρρες,[697] όπου έκοψε νόμισμα,[698] ανακήρυξε το σουλτανάτο του. Ο σύμμαχος του Τζινεήτ, που ήταν φυλακισμένος από τους Βυζαντινούς από το 1416, ενώθηκε με τον Μουσταφά, όταν ο τελευταίος μεταφερόταν με βυζαντινά πλοία στην Καλλίπολη.[699] Συνοδός τους ήταν ο Δημήτριος Λεοντάρης, απεσταλμένος του Βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Η΄, και οι δυνάμεις του περιλάμβαναν τουρκικά και βυζαντινά στρατεύματα.[700]

Πιστεύω ότι για την καλύτερη εντόπιση των πραγματικών λόγων που έφεραν τις δύο πλευρές εκ νέου αντιμέτωπες πρέπει να σκεφτούμε προσεκτικά τους λόγους του Μεχμέτ Α΄ να προτιμήσει την κηδεμονία του Μανουήλ Β΄ για τους γιούς του πριν το θάνατο του. Κατά την γνώμη μου, το ξαφνικό ατύχημα που οδήγησε τελικά τον Μεχμέτ στο θάνατο τον ανάγκασε να βρει μια λειτουργική λύση, για να εμποδίσει άλλη μια διένεξη ανάμεσα στον

---

[694]Δούκας, 181.13-14: «Ὁ Δημήτριος λαβὼν τὸν Μουσταφᾶν, ... καὶ σὺν αὐτῳ τὸν προρρηθέντα πολλάκις Τζιναήτ, ὅρκους αὐτοὺς ἀσφαλίσας πρότερον, ὡς <ο Μουσταφάς> οὐκ ἀθετήσει ποτὲ τὴν βασιλικὴν βουλήν, ἀλλὰ ἀεὶ ἔσται ὑπήκοος ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, δοὺς αὐτῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς πίστιν, καὶ συνθήκας ποιήσαντες δώσειν τῷ βασιλεῖ τὴν ἐν Χερρόνήσῳ Καλλιούπολιν καὶ τὰ Ποντικὰ μέρη ἄχρις ὁρίων Βλαχίας καὶ τὰ τῆς Θεσσαλίας ἄχρι Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου "Ορους καὶ ἀλλὰ τινὰ δύσδοτα καὶ δυσκατέργαστα δώματα, ἀσφαλίσαντες οὖν αὐτοὺς ὅρκοις καὶ...».-βλ. επίσης H.İnalcık, «Murad II» 599.-O Lannoy, 66, επιβεβαιώνει τις υποσχέσεις του Μουσταφά σε σχέση με τις εδαφικές παραχωρήσεις. Βλ. Matschke, Ankara, 102-103 και 117, σημ. 427.

[695]Χαλκοκονδύλης, II, 2.

[696]Δούκας, 181.20-21: «... καὶ τὰ ἱστία πτερώσαντες ἐπὶ τὴν Καλλιούπολιν ἔπλευσαν.» Επιπλέον κατά τον Δούκα, 181.25-26: «Ὁ δὲ Δημήτριος ἐξαγωγὼν τὸν Τζιναήτην μετ' ὀλίγων, ὧν εἶχον, Τούρκων καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγον στρατόν, ἤρξατο πόλεμον αἴρειν.»

[697]Aşıkpaşazade, 157.

[698]C.J. Heywood, «Mustafa Çelebi, Düzme» 711.

[699]Σφραντζής, 12.9-25.

[700]Δούκας, 175.12-15.

ευνοούμενο γιό του Μουράτ και τους υπόλοιπους γιούς του. Πρέπει να είχε υπολογίσει ότι η επιτυχία του σχεδίου του για ομαλή διαδοχή του πρωτότοκου γιού του Μουράτ (Β΄) εξαρτώνταν από την εξασφάλιση της βυζαντινής ουδετερότητας. Πρέπει να αναλογίστηκε επίσης ότι αυτό το σχέδιο θα μπορούσε να επιτύχει μόνο με μια σύμβαση με την οποία θα δέσμευε τον Βυζαντινό αυτοκράτορα να αναλάβει την κηδεμονία των δύο μικρότερων πριγκίπων του (Ahmet και Yusuf), ενώ ο Μουράτ κυβερνούσε στην Ανατολία και ο Μουσταφά στην Ρούμελη. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς εάν ο σουλτάνος σκέφθηκε ότι το Βυζάντιο θα μπορούσε να δημιουργήσει κρίσεις εναντίων του οθωμανικού κράτους υποκινώντας τους ανωτέρω πρίγκιπες. Υποθέτω ότι ο σουλτάνος αντιλαμβανόταν όλες τις πιθανές επιπτώσεις του σχεδίου του. Δηλαδή είχε συνειδητοποιήσει πλήρως ότι το Βυζάντιο σε περίπτωση οθωμανικής απειλής θα μπορούσε να θέσει σε εφαρμογή την πολιτική που ακολουθούσε από την περίοδο των οθωμανικών εμφυλίων πολέμων. Ακριβώς γι'αυτό το λόγο θέλησε να εξασφαλίσει την πολιτική ισορροπία που είχε δημιουργηθεί μεταξύ Βυζαντίου και οθωμανικού κράτους και μάλιστα από τους δύο έμπειρους ηγεμόνες. Αλλά ο πραγματικός λόγος που ώθησε τον σουλτάνο να σκεφθεί αυτό το σχέδιο ήταν η κατάσταση του κράτους του. Διότι, παρόλο που η ιστορική έρευνα επαναλαμβάνει εδώ και χρόνια την άποψη ότι με την άνοδο του Μεχμέτ Α΄ το κράτος ανασυγκροτήθηκε και δεν υπήρχε πια κανένα εμπόδιο για τον οθωμανικό επεκτατισμό στα Βαλκάνια που ανακόπηκε λόγω της μάχης της Άγκυρας, η κατάσταση του κράτους δεν ήταν τόσο σταθερή. Διότι, όπως γνώριζε ο σουλτάνος, τα εμιράτα της Ανατολίας εξακολουθούσαν να υπάρχουν και να ασκούν σημαντική επιρροή στα εσωτερικά θέματα των Οθωμανών. Όπως μελετήθηκε παραπάνω, οι εμίρηδες είχαν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις διενέξεις των πριγκίπων του Βαγιαζήτ. Η ασταθής και ευάλωτη κατάσταση του κράτους του, πιστεύω, εξανάγκασε τον Μεχμέτ να συνάψει μια σύμβαση με το Βυζάντιο με τους όρους της οποίας θα κρατούσε τους διαδόχους του πάντα μέσα στο παιχνίδι και το κράτος του ασφαλές εφόσον δεν θα διαταρασσόταν η λεπτή ισορροπία μεταξύ Βυζαντινών και Οθωμανών. Έτσι ο Μεχμέτ πρέπει να θέλησε να εξασφαλίσει την μονιμότητα του οθωμανικού κράτους. Ο σουλτάνος πρέπει να υπολόγισε ότι το σχέδιο αυτό θα έσωζε το κράτος από πιθανές εσωτερικές συγκρούσεις, που θα να υποδαυλίζονταν από τον Βυζάντιο και τους Τούρκους συμμάχους του στην Ανατολία. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι το κράτος του είχε συγκλονιστεί για μια ολόκληρη δεκαετία λόγω του εμφυλίου πολέμου και μάλιστα κόντεψε να καταρρεύσει.

Κατά τη γνώμη μου η υπόθεση της κηδεμονίας του αυτοκράτορα φανέρωσε ακόμη μια αλήθεια. Ο Μεχμέτ δεν μπόρεσε να ενδυναμώσει τόσο την εξουσία της κεντρικής διοίκησης των Οθωμανών όσο υποστηρίζουν οι σύγχρονοι Τουρκολόγοι. Και ακριβώς γι'αυτό το λόγο επιθύμησε την βυζαντινή κηδεμονία για τους ανήλικους γιούς του απομακρύνοντας πιθανή επιρροή των Τούρκων εμίρηδων για διεκδίκηση δικαιωμάτων στο θρόνο. Επιπλέον, ο Μεχμέτ επιδίωκε να προσελκύσει τον 'πατέρα του' Βυζαντινό αυτοκράτορα στο πλευρό του αντί να

τον ωθήσει σε αντίπαλη παράταξη. Όμως λόγω του ξαφνικού θανάτου του και μάλιστα λόγω της εξουσίας θερμόαιμων διαδόχων των δύο πλευρών το σχέδιο αυτό δεν υλοποιήθηκε.

Ο νέος σουλτάνος Μουράτ Β΄, όταν η βυζαντινή αποστολή απαίτησε την παράδοση των δύο μικρών πριγκίπων προτίμησε να φυλακίσει τους αδελφούς του και μετά την εξουδετέρωση τους, αναγκάστηκε επίσης να αντιμετωπίσει τις εξεγέρσεις των δύο Μουσταφάδων (1423). Όλες αυτές οι διαμάχες κατά την διάρκεια των ετών 1402-1423 άφησαν ένα στίγματα στην μνήμη των Οθωμανών. Λόγω της εμπειρίας αυτής οι Οθωμανοί δεν τόλμησαν για αρκετό καιρό να προκαλέσουν το Βυζάντιο, ώστε να μην εφαρμόσει την αποτελεσματική πολιτική υποστήριξης των Οθωμανών διεκδικητών εις βάρος τους. Πράγματι, αργότερα αποδείχθηκε ότι η εξουδετέρωση των δύο Μουσταφάδων δεν τερμάτισε το πρόβλημα διαδοχής, και ώσπου η έλλειψη ενός σταθερού συστήματος οθωμανικής διαδοχής (που βασιζόταν στα πρεσβεία) ξεπεραστεί στις αρχές του 17ου αι., οι Οθωμανοί σουλτάνοι κυριάρχησαν υπό την σκιά του κινδύνου που προκλήθηκε από τους νέους διεκδικητές. Με άλλα λόγια, όπως επισήμαινε ο Halil İnalcık, «ο οθωμανικός εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των διαδόχων του Βαγιαζήτ Α΄ που άρχισε το 1402 τελείωσε μόνο μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης.»[701] Ο Μεχμέτ Β΄ Πορθητής είχε κατανοήσει καλά ότι το Βυζάντιο, το οποίο εξακολούθησε την πολιτική που βασιζόταν στην υποστήριξη των Οθωμανών διαδόχων, αποτελούσε πάντα απειλή για την αμφισβητήσιμη ισχύ των σουλτάνων. Όπως διακήρυξε ο Μεχμέτ Β΄ Πορθητής στους στρατιώτες του, ο λόγος του να κινητοποιηθεί εναντίον της Κωνσταντινούπολης ήταν απλός, διότι «οὔθ' ἡσύχασεν οὔθ' ὅλως ἡσυχάσει ποτὲ· ἀνθισταμένη καὶ ἐναντιουμένη τοῖς ἡμετέροις οὐδὲ στήσεται τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου καὶ τῆς κινήσεως, ἕως ἄν μένειν ἐῶμεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ μὴ πάντη ἐξέλωμεν ἢ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ποιησώμεθα.» [702]

[701]İnalcık, "Methods» 103-106. Το 1444, ο Μεχμέτ Β΄ μόλις ανέβηκε στο θρόνο αντιμετώπισε μια εηέγερση του κάποιου Ορχάν, που πιθανολογείται ότι ήταν ένας από τους εγγονούς του Βαγιαζήτ Α΄. Βλ. Η.İnalcık, Fatih Devri, 69-70.-Kastritsis, Sons of Bayezid, 4, σημ. 11.
[702]Κριτόβουλος, εκδ. Reinsch, 30.30-33.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η περίοδος των ετών 1391-1421 αντιστοιχεί με την ιστορία μιας αντιπαλότητας μεταξύ χίλιων ετών Βυζαντινής αυτοκρατορίας, η οποία ήταν σε φάση κατάρρευσης αλλά έδινε μακρόχρονη μάχη για να σταθεί, και νεογέννητου Οθωμανικού κράτους που σκόπευε να την αντικαταστήσει. Όταν γεννήθηκε ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος η κατάρρευση της αυτοκρατορίας είχε φθάσει σε σημείο που οι αυτοκράτορες της είχαν αναγνωρίσει την επικυριαρχία του Οθωμανικού κράτους.

Ο Μανουήλ πριν αναλάβει την εξουσία στην Κωνσταντινούπολη (1391) είχε συνειδητοποιήσει ήδη ότι η οθωμανική δύναμη δεν επρόκειτο να υποχωρεί. Κατά τη διάρκεια της διοίκησης του στην Θεσσαλονίκη απέκτησε άμεσες εμπειρίες για την οθωμανική πραγματικότητα. Αξιολογώντας την οδυνηρή κατάσταση του Βυζαντινού κράτους μέχρι το 1394 εξακολούθησε αναγκαστικά την υποτακτική και συμβιβαστική πολιτική που κληρονόμησε από τον πατέρα του Ιωάννη Ε΄. Όταν όμως αισθάνθηκε ότι η ζωή του κινδύνευε άμεσα, άλλαξε την πολιτική του πορεία και υιοθετώντας αντιστασιακή και φιλοπόλεμη στάση εναντίον των Οθωμανών. Τον πυρήνα της αντι-οθωμανικής πολιτικής του αποτελούσαν οι διπλωματικές επαφές με τους Δυτικούς βασιλείς που διεξήγαγε από το 1394 και συνέχισε μέχρι και το θάνατο του (1425) προκειμένου να λάβει βοήθεια για την διάσωση της αυτοκρατορίας. Αυτή η πολιτική στάση συνεχίστηκε σταθερά μέχρι το θάνατο του και δεν άλλαξε ούτε στις στιγμές που ο αυτοκράτορας αντιλήφθηκε πλήρως ότι η δυτική βοήθεια δεν πρόκειται να ερχόταν. Παρόλα αυτά ο Μανουήλ σαν έμπειρος και υπεύθυνος ηγεμόνας δεν σταμάτησε τις διπλωματικές του δραστηριότητες με το δυτικό κόσμο.

Η πραγματικότητα που είχε συνειδητοποιήσει ο Μανουήλ δεν ήταν μόνο το γεγονός ότι η οθωμανική δύναμη δεν επρόκειτο να εξαφανιστεί. Ο αυτοκράτορας πρέπει να είχε εξίσου αντιληφθεί κάτι άλλο: ότι ούτε οι δυνάμεις που ήταν αντίπαλες των Οθωμανών σουλτάνων δεν είχαν πρόθεση να εκμηδενιστούν και πάντα θα δημιουργούσαν προβλήματα εναντίον των Οθωμανών, κάτι που ο αυτοκράτορας θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί προς το όφελος του. Αυτές οι δυνάμεις ήταν οι έκπτωτοι Τούρκοι εμίρηδες της Ανατολίας, οι οποίοι διώχθηκαν από την θέση τους από τον Βαγιαζήτ Α΄ το 1390, αλλά μετά τη μάχη της Άγκυρας (1402) επανήλθαν με την υποστήριξη του Τιμούρ. Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος, ο οποίος συμμετείχε στην εκστρατεία του Βαγιαζήτ Α΄ (1390-1391) εναντίον αυτών των εμιράτων έγινε αυτόπτης μάρτυρας των πραγματικοτήτων της Ανατολίας και κατά την διάρκεια της εκστρατείας του Βαγιαζήτ κατά τη διάρκεια της οποίας πρέπει να συγκέντρωσε σημαντικές πληροφορίες ιδιαίτερα για την στάση τους απέναντι στους Οθωμανούς ώστε να τις χρησιμοποιήσει για την μελλοντική πολιτική πορεία του.

Η μάχη της Άγκυρας άλλαξε ριζικά την θέση της πολιορκημένης αυτοκρατορίας αλλάζοντας τη θέση απειλουμένων Βυζαντινών με εκείνη του πολιρκητών Οθωμανών. Το κράτος των Οθωμανών διαμελίστηκε επίτηδες από τον Τιμούρ ανάμεσα στους διαδόχους του

Βαγιαζήτ Α΄, ο οποίος πρόβαλλε τόσες προσπάθειες για να εξασφαλίσει την κυριαρχία του πάνω στην ενωμένη Ανατολία. Η εξουσία της κεντρικής εξουσίας για την οποία ο Βαγιαζήτ επίσης έδωσε 'μάχες' αποδυναμώθηκε και οι φυγοκεντρικοί και τώρα ανεξάρτητοι πια Οθωμανοί συνοριακοί αξιωματικοί απέκτησαν πλήρη δύναμη στις διοικητικές τους περιοχές. Το να κερδίσουν την εύνοια αυτών των ανώτατων αξιωματικών αποτέλεσε άλλη απασχόληση των διαδόχων του Βαγιαζήτ για να εξασφαλίσουν τη θέση τους και τη νίκη εναντίον των αντίπαλων αδελφών τους. Διαφαίνεται ότι αυτές οι εσωτερικές δυνάμεις του οθωμανικού κράτους με την συνεχή αλλαγή μετώπου μεταξύ των μαχόμενων πριγκίπων προέβαλαν αρκετή προσπάθεια για να επεκτείνουν την περίοδος/φάση της ανασυγκρότησης του κράτους ώστε να επωφεληθούν περισσότερο από το καθεστώς. Η στάση τους τους καθιστά (α)θέλητοι σύμμαχοι των εξωτερικών παραγόντων που επιδίωκαν το ίδιο: Βυζαντίου και Βαλκανίων κυβερνητών. Το βάρος των Οθωμανικών αξιωματικών στα γεγονότα είναι φανερό στο βαθμό που μπορούν να μεσολαβήσουν την συμμαχία του Μανουήλ Β΄ και του Μεχμέτ Α΄.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος είχε στην διάθεση του ως εξής πλεονεκτήματα:

α) τους αντίμαχους Οθωμανούς πρίγκιπες με περιορισμένης δύναμης και χρειάζονταν οποιονδήποτε μέσο που θα μπορούσε να τους παρέχει βοήθεια. Και το Βυζάντιο είχε πολλά να προσφέρει. Πρώτα από όλα είχε έστω και μικρό σε σχέση με το παρελθόν στόλο για τις μετακινήσεις των πριγκίπων που συγκρούονταν μεταξύ τους και στην Ανατολία και στα Βαλκάνια. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία με τις διασυνδέσεις της με άλλα παράγοντες της Ανατολής αποτελούσε σημαντικό κόμβο για την επικοινωνία των πριγκίπων με αυτούς για μια ένεργη συνεργασία εναντίον τους αντίπαλους τους. Γι'αυτό το λόγο η βυζαντινή υποστήριξη πρίγκιπες σήμαινε εξασφάλιση εξουσίας για τους Οθωμανούς είτε στην Ανατολία είτε στην Ρούμελη. Η ανάγκη που είχαν οι Οθωμανοί κυβερνήτες να κερδίσουν την εύνοια και υποστήριξη του Βυζαντινού αυτοκράτορα εξακολούθησε να υπάρχει και την περίοδο του Μεχμέτ Α΄ (1413-1421) και σημάδεψε για πάντα την πολιτική αντίληψη των διαδόχων του, Μουράτ Α΄ (1421-1451) και Μεχμέτ Β΄ (1421-1451). Έλλειψη σταθερής δύναμης της κεντρικής εξουσίας, την οποία κατά τη γνώμη μου οι Οθωμανοί σουλτάνοι δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, ανάγκασε τον Μεχμέτ Α΄ να ζητήσει την βυζαντινή κηδεμονία προκειμένου να εμποδίσει την πιθανή αναταραχή μετά το θάνατο του.

β) εσωτερικά παράγοντα του οθωμανικού κράτους, δηλαδή ανώτατοι μπέηδες που συνήθιζαν να συμβιώνουν με τις χριστιανικές δυνάμεις των Βαλκανίων και το Βυζάντιο στις περιοχές που ήλεγχαν.

γ) εσωτερικές και αντιστασιακές δυνάμεις της Ανατολίας, π.χ. τουρκικό εμιράτο Καραμάν, όπως αποδείχθηκε που δεν δίσταζαν να συνάψουν συμβάσεις συμμαχίας με το Βυζάντινο.

Την απόδειξη της επιτυχής αξιολόγησης των παραπάνω δυνάμεων από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ αποτελεί η επιμελές πρόγραμμα των κατακτήσεων που διεξήχθηκαν από τους Οθωμανούς σουλτάνους που μόλις σταθεροποίησαν την θέση τους. Ο στόχοι του προγράμματος ήταν απλός: πρώτα, το Βυζάντιο (1453), το εμιράτο του Καραμάν (1481). Οι δύο πρώτες επιτυχίες τους θα έκανε ήδη αμφισβητήσιμη την δύναμη των σουλτάνων πάνω σε ανώτατους αξιωματικούς.